

TIDSSKRIFT

FOR

LANDØKONOMI

UDGIVET AF

DET KGL. DANSKE LANDHUSHOLDNINGSSKAB

REDIGERET AF

AXEL NIELSEN

1938

KØBENHAVN

HOVEDKOMMISSIONÆR:

FH. AUGUST BANGS FORLAG

EJVIND CHRISTENSEN

TRYKT HOS NIELSEN & LYDICHE (AXEL SIMMELKJÆR)

1938

INDHOLD

	Side
Landbruget i 1937. Af Forstander <i>N. Bredkjær</i>	1
Færøske Landbrugsforhold i 1937. Af Konsulent <i>M. Winther Lützen</i>	32
Tysklands Mælke- og Smørproduktion. Af <i>H. J. R.</i>	38
Tysklands Kvægbrug. Af <i>H. J. R.</i>	40
Landbrugsforholdene i Estland. Af Landbrugskandidat <i>J. P. Bach</i> <i>Sørensen</i>	41
Det kgl. danske Landhusholdningsselskabs Generalforsamling den 8. December 1937	47
Mindre Meddelelser:	
Foredrag i Landhusholdningsselskabet i Vinteren 1938	75
Foreløbig Opgørelse af Høstudbyttet i 1937.....	75
Bøger	77
Priser og Prisindeks (November 1937).....	78
Spredte Oplysninger om det islandske Landbrug. Af <i>Arni G. Eylands</i>	81
† Kammerherre <i>H. C. F. W. Cederfeld de Simonsen</i> . Af <i>N. Peter</i> <i>Poulsen</i>	139
† <i>J. Theilmann</i> . Af <i>Marius Byriel</i>	144
Statskonsulenternes Indberetninger for Aaret 1937. I. Af Statskon- sulent <i>Chr. H. Ibsen</i>	147
Litteratur:	
En Analyse af det engelske Smørmarked i Perioden 1923—36. (Anmeldelse af <i>A. N.</i>)	152
Oversigt over Margarine Lovgivningen i Danmark og fremmede Lande. (Anmeldelse af <i>A. N.</i>)	155
Sammendragning af Landbrugsblade. Af <i>H. J. R.</i>	157
Bøger	158
Mindre Meddelelser:	
Foredrag i Landhusholdningsselskabet	160
Hædersbelønninger for Arbejde til Fjerkræavlens Fremme.....	160
Landhusholdningsselskabets Lærlingeuddannelse	160
Laurits Andersens Fond	162
Priser og Prisindeks (December 1937).....	163
Hvorledes udnyttes Arvelighedsforskningens Resultater af Høns- avleren? Af <i>Mogens Plum</i>	165

IV

	Side
Vilkaarene for Erhvervsfrugtavl i Danmark. Af Professor A. Pedersen	184
Undersøgelser over Landbrugets Driftsforhold i 1935—36. (Anmeldt af Forstander <i>Karsten Iversen</i>).....	208
Rettelse til »Spredte Oplysninger om det islandske Landbrug«.....	221
Kapitelstaksterne for Aaret 1937.....	222
Priser og Prisindeks (Januar 1938)	223
Det tyske Landbrugs Nyorganisering og Markedsordning. Af cand. polit. <i>S. Gammelgaard Jacobsen</i>	225
Regulering af Baconproduktionens Størrelse og Afsætning i Danmark og andre Lande. Af Sekretær <i>C. Trautmann</i>	250
† Jacob Rømer. Af <i>Johan Rottensten</i>	273
Litteratur:	
A. Axelsen Drejer: Mejeriernes Fællesorganisation 1912—37. (Anmeldt af <i>Karl Madsen</i>).....	276
A. Axelsen Drejer: Andelsslagterierne i Danmark 1887—1937. (Anmeldt af <i>Karl Madsen</i>).....	280
Kemisk-teknisk Haandbog. (Anmeldt af <i>Søncke Knudsen</i>).....	283
Bøger	284
Mindre Meddelelser:	
Uddeling af Landhusholdningsselskabets Duelighedsmedailler....	288
Hædersbelønninger for Landboflid	288
Uddeling af Legater til Videreuddannelse af unge Landmænd, Landbrugsstuderende ved Landbohøjskolen og Landbrugskan-didater	288
Uddeling af Godsejer V. A. Goldschmidts Legat, Afdeling B....	290
Foranstaltninger til Udryddelse af Oksebremselarven.....	290
Landbrugets Prisforhold (Februar 1938).....	291
Brandsikre Byggematerialer til Landbrugsbygninger. Af Dr. techn. <i>Erik V. Meyer</i>	293
Forebyggende Foranstaltninger mod Brandfaren i Landbrugsbygninger. Af Direktør <i>Jens Christensen</i>	313
† Henrik Junker. Af <i>Th. Madsen-Mygdal</i>	341
Statskonsulenternes Indberetninger for Aaret 1937. II. Af Statskonsulent <i>N. Tholstrup Pedersen</i>	345
Litteratur:	
Arvelighed og Husdyravl. (Anmeldt af <i>N. Bredkjær</i>).....	348
Stuefluen og Stikfluen. 176. Beretning fra Forsøgslaboratoriet. Af Mathias Thomsen. (Anmeldt af <i>N. Bredkjær</i>).....	350
H. J. Rasmussen: Fodringslære. (Anmeldt af <i>N. Bredkjær</i>).....	352
Arbejds lønninger i Landbruget. (Anmeldelse af <i>C. A. N.</i>).....	352
Bøger	355
Mindre Meddelelser:	
Landbrugsudstillingen paa Bellahøj.....	356

V

	Side
Landbrugets Prisforhold (Marts 1938).....	359
Stavnsbaandets Løsning den 20. Juni 1788 (Mindeartikel).....	365
Stavnsbaandsløsningen og dens Plads i dansk Landbolovgivning. Af Dr. phil. <i>Hans Jensen</i>	371
Folkeligt og fagligt Oplysningsarbejde efter de store Landboreformer. Af cand. mag. <i>Fridlev Skrubbeltrang</i>	393
Statskonsulenternes Indberetninger for Aaret 1937:	
III. Af Statskonsulent <i>Th. J. Brask</i>	418
IV. Af Statskonsulent <i>Niels Balle</i>	421
Litteratur:	
Verdensforbruget af Kød (Anmeldelse af <i>H. J. R.</i>).....	423
De Danske Spritfabrikkers Forsøgsgaarde (Anmeldelse af <i>C. A. N.</i>)	427
De danske Kartoffelmelsfabrikkers Forsøgs- og Fremavlsvirksomhed 1937 (Anmeldelse af <i>C. A. N.</i>).....	429
Bøger	429
Mindre Meddelelser:	
Godsejer Viktor A. Goldschmidts Legat (Afdeling B).....	430
Landbrugets Prisforhold (April 1938).....	431
Planteavl 1937. Af Konsulent <i>H. Land Jensen</i>	433
Kraftmaskinens Betydning under de nuværende Arbejdsforhold. Af Statskonsulent <i>N. Balle</i>	448
Litteratur:	
Leo Lysgaard: Ændringer i Danmarks Klima i den nyeste Tid. (Anmeldt af <i>Aa. H. Kampp</i>).....	471
Mindre Meddelelser:	
Det kgl. danske Landhusholdningsselskabs Uddeling af Sølvbægre i Anledning af 150 Aars Jubilæet for Stavnsbaandets Løsning	474
Antagelse af Lærlinge gennem Landhusholdningsselskabet	476
Købmand Jørgen Sørensens Legat	477
Legater for trængende forhenværende Landmænd og deres Efterladte	478
Landbrugets Prisforhold (Maj 1938).....	479
Husdyrbruget i 1937 med særligt Henblik paa Kvægbruget og Kvægavl- avl. Af <i>Th. Vendelbo Andersen</i> og <i>N. Bredkjær</i>	481
Mælkeribruget i Danmark 1937. I. Af Statskonsulent <i>Th. J. Brask</i>	503
Statskonsulenternes Indberetninger for Aaret 1937:	
V. Af Statskonsulent <i>Johs. Jensen</i>	516
VI. Af Statskonsulent <i>W. A. Kock</i>	519
Litteratur:	
Z. D. Lando: Mælkehandel (Anmeldt af <i>Ivar Dokken</i>).....	523
Landbrugets Prisforhold i Tidsrummet 1. Juli 1937—30. Juni 1938 (Anmeldelse af <i>C. A. N.</i>).....	527
Landbrugets Ordbog (Anmeldelse af <i>A. N.</i>).....	530

VI

Side

Danmarks Frugtsorter. Ved Professor A. Pedersen (Anmeldelse af C. A. N.).....	531
Bøger	532
Mindre Meddelelser:	
Kursus for Fodermestre paa Tune Landboskole.....	534
Landbrugets Prisforhold (Juni 1938).....	535
Landbrug i Grønland. I. Af <i>Sigurdur Sigurdsson</i>	537
Mælkeribruget i Danmark 1937. II. Af Statskonsulent <i>Th. J. Brask</i>	585
Statskonsulenternes Indberetninger. VII. Af Statskonsulent <i>Aug. Kjær</i> (for Aarene 1936 og 1937).....	603
Bøger	609
Mindre Meddelelser:	
Fodermesterkursus paa Tune Landboskole.....	610
Kursus for Landbrugslærere og Konsulenter	613
Kursus i Husholdningskemi og Ernæringsfysiologi	614
Landbrugets Prisforhold (Juli 1938).....	615
Landbrug i Grønland. II. Af <i>Sigurdur Sigurdsson</i>	617
Landbrugets Gæld. Af Fuldmægtig i Det statistiske Departement, cand. polit. <i>Kjeld Bjerke</i>	639
Forpagter Sonnes Livserindringer. Chr. Sonne: Min Livsmelodi (Anmeldelse af <i>H. J. Rasmussen</i>)	668
Statskonsulenternes Indberetninger for Aaret 1937. VIII. Af Statskonsulent <i>Alf. L. Søndergaard</i>	679
Litteratur:	
Skrifter fremkaldte ved Hundredoghalvtredsaaarsfesten for Stavnsbaandets Løsning. I. (Anmeldelse af <i>Karl Madsen</i>)....	689
Bøger	696
Kursus i Husholdningskemi og Ernæringsfysiologi.....	697
Landbrugets Prisforhold (August 1938)	699
Indtryk fra en Studierejse i Amerika. Af Forsøgsleder <i>H. Wenzel Eskedal</i>	701
Danmarks Omsætning med Udlandet af Landbrugsprodukter og Hjælpestoffer for Landbruget i Aaret 1937. Ved Konsulent <i>Ivar Dokken</i>	729
Foreløbig Oversigt over Landbrugets Driftsresultat i Regnskabsaaret 1937—38 (Anmeldelse af A. N.).....	749
Litteratur:	
Skrifter fremkaldte ved Hundredoghalvtredsaaarsfesten for Stavnsbaandets Løsning. II. (Anmeldt af <i>Karl Madsen</i>).....	759
Bestyrelsesmødet i Landhusholdningsselskabet den 24. Oktober 1938	766
Mindre Meddelelser:	
Afsætningen af Kreaturer og Kalve.....	776
Landbrugets Prisforhold (September 1938).....	779
† Kammerherre N. Juel. Af Hofjægermester <i>Chr. Lüttichau</i>	781

VII

	Side
Hestene i 1920—37. Af Statskonsulent <i>Aug. Kjær</i>	783
Vejrforholdene i Landbrugsaaet 1937—38. Af Afdelingschef <i>H. Hansen</i>	832
† Mejeribestyrer <i>J. P. Justesen</i> . Af Statskonsulent <i>Th. J. Brask</i>	857
Forpagter <i>Sonnes Livserindringer</i>	860
Bøger	866
Mindre Meddelelser:	
Sølvbæger til Statskonsulent <i>K. Hansen</i>	869
Bestyrelsesmødet og Generalforsamlingen i Landhusholdningsse-	
skabet den 13. og 14. December 1938.....	870
Maskinkursus for Landmænd paa Teknologisk Institut.....	870
Landbrugets Prisforhold (Oktober Maaned 1938).....	871

REGISTRE

a. Emner.

	Side
Aarsoversigt for 1937. Af <i>N. Bredkjær</i>	1
Afsætningen af Kreaturer og Kalve.....	776
Andelsslagterierne i Danmark, 1887—1937.....	280
Arbejdslønninger i Landbruget.....	352
Arvelighed og Husdyravl.....	348
Arvelighedsforskningens Resultater af Hønseavlen, Hvorledes udnytted. Af <i>Mogens Plum</i>	165
Baconproduktionens Størrelse og Afsætning i Danmark og andre Lande, Regulering af. Af <i>C. Trautmann</i>.....	250
Bestyrelsesmøder i Landhusholdningsselskabet.....	766, 869
Brandfaren i Landbygninger, Forebyggende Foranstaltninger mod. Af <i>Jens Christensen</i>	313
Brandsikre Byggematerialer til Landbrugsbygninger. Af <i>Erik V. Meyer</i>	293
Bøger	77, 158, 284, 355, 429, 532, 609, 696, 866
Cederfeld de Simonsen, H. C. F. W., Kammerherre.....	139
Danmarks Frugtsorter	531
Danmarks Klima i den nyeste Tid, Ændringer i.....	471
Danmarks Omsætning med Udlandet af Landbrugsprodukter og Hjælpestoffer for Landbruget i Aaret 1937.....	729
Duelighedsmedailler, Uddeling af	288
Engelske Smørmarked. En Analyse af det.....	152
Erhvervsfrugtavl i Danmark, Vilkaarene for. Af <i>A. Pedersen</i>	184
Fodermesterkursus	534, 610, 701
Fodringslære. Af <i>H. J. Rasmussen</i>	352
Forebyggende Foranstaltninger mod Brandfaren i Landbrugsbygninger. Af <i>Jens Christensen</i>	313

IX

	Side
Foredrag.....	75, 160, 293, 393
Folkeligt og fagligt Oplysningsarbejde efter de store Landborefor- mer. Af <i>Fridlev Skrubbeltrang</i>	393
Færøske Landbrugsforhold i 1937. Af <i>M. Winther Lützen</i>	32
Generalforsamling i Landhusholdningsselskabet	47, 869
Gæld, Landbrugets. Af <i>Kjeld Bjerke</i>	639
Hansen, K., Statskonsulent, Sølvbæger til	869
Hestene i 1920—37. Af <i>Aug. Kjær</i>	783
Husdyrbruget i 1937. Af <i>Th. Vendelbo Andersen</i> og <i>N. Bredkjær</i> ..	481
Husholdningskursus	614, 697
Hædersbelønninger for Landboflid.....	288
Hædersbelønninger for Arbejde til Fjerkræavlens Fremme.....	160
Høstudbyttet 1937 (foreløbig Oversigt).....	75
Indtryk fra en Studierejse i Amerika. Af <i>H. Wenzel Eskedal</i>	701
Islandske Landbrug, Spredte Oplysninger om det. Af <i>Arni G. Eylands</i> ..	81
Juel, N., Kammerherre	781
Junker, Henrik	341
Justesen, J. P., Mejeribestyrer	857
Kapitelstaksterne for Aaret 1937	222
Kartoffelmelsfabrikkers Forsøgs- og Fremavlivs virksomhed 1937, De danske	429
Kemisk-teknisk Haandbog	283
Kraftmaskinens Betydning under de nuværende Arbejdsforhold. Af <i>N. Balle</i>	448
Kursus, Samvirksomhedens.....	534, 610, 613, 614, 697
Kød, Verdensforbruget af.....	423
Landbruget i 1937	1
Landbrugets Driftsforhold i 1935—36.....	208
Landbrugets Driftsresultat i 1937—38 (foreløbig Oversigt).....	749
Landbrugets Gæld. Af <i>Kjeld Bjerke</i>	639
Landbrugets Ordbog	530
Landbrugets Prisforhold i de enkelte Maaneder.. 78, 163, 223, 291, 359, 431, 479, 535, 615, 699, 779, 870	
Landbrugets Prisforhold i Tidsrummet 1. Juli 1937—30. Juni 1938..	527
Landbrug i Grønland. Af <i>Sigurdur Sigurdsson</i>	537, 617
Landbrugsblade, Sammendragning af.....	157
Landbrugsforholdene i Estland. Af <i>J. P. Bach Sørensen</i>	41
Landbrugsforhold i 1937, Færøske. Af <i>M. Winther Lützen</i>	32
Landbrugsforhold, Islandske. Af <i>Arni G. Eylands</i>	81
Landbrugslærere og Konsulenter, Kursus for.....	613

	Side
Landbrugsprodukter, Omsætning med Udlandet i 1937 af.....	729
Landbrugsudstillingen paa Bellahøj	536
Landhusholdningsselskabets Bestyrelsesmøder og Generalforsamling	47, 166
Laurits Andersens Fond	162
Legater under Landhusholdningsselskabet.....	288, 290, 430, 477, 478
Lærlinge under Landhusholdningsselskabet.....	160, 476
M argarinelovgivningen i Danmark og fremmede Lande.....	155
Maskinkursus for Landmænd.....	870
Mejeriernes Fællesorganisation 1912—37.....	276
»Min Livsmelodi« (Forpagter Sonnes Livserindringer).....	668
Mælkehandel	523
Mælkeribruget i Danmark i 1937. Af <i>Th. J. Brask</i>	503, 585
N ekrologer	139, 144, 273, 341, 781, 857
O ksebremselarven, Foranstaltninger til Udryddelse af.....	290
Oversigt over Margarinelovgivningen i Danmark og fremmede Lande	155
P lanteavlen 1937. Af <i>H. Land Jensen</i>	433
Prisforhold, Landbrugets..	78, 163, 223, 291, 359, 431, 479, 535, 615, 699, 779, 870
R egulering af Baconproduktionens Størrelse og Afsætning i Danmark og andre Lande. Af <i>C. Trautmann</i>	250
Rettelse til »Spredte Oplysninger om det islandske Landbrug«.....	221
Rømer, Jacob, Proprietær.....	273
S krifter, fremkaldte af Hundredoghalvtredsarsfesten for Stavnsbaandets Løsning	689, 759
Smørmarked, En Analyse af det engelske.....	152
Sonnes Livserindringer, Forpagter.....	668
Spritfabrikkers Forsøgsgaarde, De Danske	427
Statskonsulenternes Indberetninger 147, 345, 418, 421, 516, 519, 603, 679	
Stavnsbaandets Løsning den 20. Juni 1788 (Mindeartikel).....	365
Stavnsbaandsløsningen og dens Plads i dansk Landbolovgivning. Af Dr. phil. <i>Hans Jensen</i>	371
Stuefluen og Stikfluen	350
Sølvbægre i Anledning af 150 Aars Jubilæet for Stavnsbaandets Løsning	474
Sølvbæger til Statskonsulent K. Hansen.....	869
T heilmann, J.	144
Tyske Landbrugs Nyorganisering og Markedsordning, Det. Af <i>S. Gammelgaard Jacobsen</i>	225

XI

	Side
Tysklands Kvægbrug. Af <i>H. J. R.</i>	40
Tysklands Mælke- og Smørproduktion. Af <i>H. J. R.</i>	38
Uddeling af Legater under Landhusholdningsselskabet....	288, 290, 498
Uddeling af Sølvbægre.....	160, 288, 474, 869
Undersøgelser over Landbrugets Driftsforhold.....	208
Vejrforholdene i Landbrugsaaet 1937—38. Af <i>H. Hansen</i>	832
Verdensforbruget af Kød.....	423
Vilkaarene for Erhvervsfrugtavl i Danmark. Af <i>A. Pedersen</i>	185

b. Forfattere.

Andersen, Th. Vendelbo, Landbrugslærer.....	481
Balle, Niels, Statskonsulent.....	421, 448
Bjerke, Kjeld, Fuldmægtig.....	639
Brask, Th. J., Statskonsulent.....	418, 503, 585, 857
Bredkjær, N., Forstander.....	1, 348, 350, 352, 481
Byriel, Marius, Gaardejer.....	144
Christensen, Jens, Direktør.....	313
Dokken, Ivar, Konsulent.....	523, 729
Eskedal, H. Wenzel, Forsøgsleder.....	701
Eylands, Arni G., Direktør.....	81
Hansen, H., Afdelingschef, Statsmeteorolog.....	832
Ibsen, Chr. H., Statskonsulent.....	147
Iversen, Karsten, Forstander.....	208
Jacobsen, S. Gammelgaard, cand. polit.	225
Jensen, Hans, Dr. phil.	371
Jensen, H. Land, Konsulent.....	433
Jensen, Johs., Statskonsulent.....	516
Kampp, Aa. H., cand. mag.....	471
Kjær, Aug., Statskonsulent	603, 783
Knudsen, Søncke, Professor.....	283
Kock, W. A., Statskonsulent.....	519
Lüttichau, Chr., Hofjægermester.....	781
Lützen, M. Winther, Konsulent.....	32
Madsen, Karl, Sekretær.....	276, 280, 689, 759
Madsen-Mygdal, fhv. Stats- og Landbrugsminister, Godsejer.....	341
Meyer, Erik V., Ingeniør, Dr. techn.....	293

XII

	Side
Nielsen, Axel, Sekretær.....	152, 155, 365, 474, 530, 749
Nielsen, Chr. Aage, Assistent, Landbrugskandidat	352, 427, 429, 527, 531
Pedersen, A., Professor	184
Pedersen, N. Tholstrup, Statskonsulent.....	345
Plum, Mogens, Dr.....	165
Poulsen, N. Peter, Sekretær.....	139
Rasmussen, H. J., Forstander	38, 40, 157, 423, 668
Rottensten, Johan, Sekretær.....	273
Sigurdsson, Sigurdur, Direktør	537, 617
Skrubbeltrang, Fridlev, cand. mag.....	393
Søndergaard, Alf. L., Statskonsulent.....	679
Sørensen, J. P. Bach, Landbrugskandidat.....	41
Trautmann, C., Sekretær	250

c. Illustrationer.

Spredte Oplysninger om det islandske Landbrug..	85, 86, 95, 96, 105, 106, 115, 116, 125, 126, 135, 136
Kammerherre H. C. F. W. Cederfeld de Simonsen.....	139
Godsejer J. Theilmann	144
Hvorledes udnyttes Arvelighedsforskningens Resultater af Høns- avleren?	171, 181
Vilkaarene for Erhvervsfrugtavl i Danmark.....	192, 193, 194, 195
Undersøgelser over Landbrugets Driftsforhold, 1935—36..	213, 214, 215
Proprietær Jacob Rømer	273
Brandsikre Byggematerialer til Landbrugsbygninger..	296, 297, 298, 304, 306, 307, 309, 310
Forpagter H. Junker.....	341
Landboreformernes Mænd.....	mellem 363 og 364
Kraftmaskinens Betydning under de nuværende Arbejdsforhold	454, 461, 462
Landhusholdningsselskabets Uddeling af Sølvbægre i Anledning af 150 Aars Jubilæet for Stavnsbaandets Løsning.....	475
Procent »rene« Besætninger i de enkelte Landsdele 1929—37 i Hen- hold til Kontrolforeningsberetningerne	487
Landbrug i Grønland..	539, 545, 552 a, 552 b, 568 a, 568 b, 576 a, 576 b, 620 a, 620 b, 628 a, 628 b, 632 a, 632 b
Indtryk fra en Studierejse i Amerika	703, 704, 709, 710, 715, 716, 721, 722
Kammerherre N. Juul	781

Landbruget i 1937.

Af Forstander N. Bredkjær.

Aaret 1937 begyndte med lave Priser paa nogle af de vigtigste Landbrugsprodukter og i det hele under saare megen Usikkerhed med Hensyn til den kommende Tid. Det slutter med en betydelig Forbedring af Prisforholdene, men desværre langtfra med den større Tryghed over Landbrugets Kaar, som saa længe har været ønsket og haabet. Visse Kendsgerninger vil ganske vist kunne friste til en lysere og gunstigere Bedømmelse af det svundne Aar, navnlig naar det sammenlignes med de nærmest forudgaaende; men paavirket af 6 Kriseaars lammende Tryk og Bevidstheden om en Verden i Uro og Forstyrrelser lægges uvilkaarligt en stærk Dæmper paa optimistiske Lyster, som kunde komme over en Landmands Sind og Tanker. Der er en Del at være tilfreds med, men der vilde være meget at være glad over, saafremt det var muligt at fæste mere Lid til Fremtiden.

Ude fra den store Verden har Krigsbulderet lydt saa fra en og saa fra en anden Kant, mens en dirrende Spænding og en nervøs Frygt har besat Folkeslagene i samme Grad, som Oprustningerne er steget, og Tilsidesættelsen af mellemfolkelige og politiske Moralbegreber er vokset i Omfang. Bedre var 1937 ikke!

I vort lille Hjemland fandtes en Arbejdsløshed i Byerne, der nærmest var større end i Aaret forud, endskønt Industrien fremdeles bevarede den begunstigede Stilling, over for hvilken Landbrugserhvervets trykkende og underlegne Vilkaar staar i grel Modsætning. Under alt dette

har et almindeligt Skattetryk i Forbindelse med en stigende Forøgelse af Leveomkostningerne for Befolkningen udviklet sig, mens Produktion og Afsætning direkte eller indirekte er underkastet Reguleringens Baandlæggelse, hvilket ikke mindst Landbruget, Landets store Eksport-erhverv, føler. Den ringere Høst i 1936 gav i første Halvaar en særlig Skærpelse af den bitre Kamp, som saa mange af Landbrugets Udøvere fører for at klare sig fri af de økonomiske Afgrunde. —

Det er i korte Træk Baggrunden for de Enkeltheder af forskellig Art, som i broget Blanding kom til at danne Linierne i Aarets Billede. Ved en Udredning heraf er det nærliggende at begynde med Handelsaftalerne i Henhold til det, der herom er offentliggjort.

Den dansk-engelske Handelstraktat fra 1933 blev ved en Overenskomst af 20. Juni 1936 forlænget paa ubestemt Tid, men kan opsiges med 4 Mdrs. Varsel. Den har været gældende gennem hele Aaret 1937, og da der endnu ikke foreligger noget om Planerne for den fremtidige engelske Landbrugspolitik, vil Aftalen altsaa række ind i 1938.

Den dansk-tyske Samhandel har som Grundlag haft en Overenskomst af 23. December 1936, som er gældende indtil Udgangen af 1937. En betydningsfuld Bestemmelse i denne var, at det tyske Køb af danske Landbrugsprodukter i hvert Kvartal gjordes afhængigt af Danmarks Køb af tyske Varer i det forudgaaende Kvartal. Dette medførte, at vor Eksport i Aarets første 2 Kvartaler blev noget mindre end i Fjor. Samtidig rejste der sig herhjemme en offentlig Diskussion om vore valutareguleringe Bestemmers Indflydelse paa Størrelsen af det danske Indkøb i Tyskland. Forholdene bedredes i sidste Halvaar, og ledende tyske Politikere har udtalt, at Tyskland er parat til Indførsel af betydelige Mængder Levnedsmidler, men en Forudsætning er, at Købet af tyske Varer har et tilsvarende Omfang. Efter Offentliggørelse af Resultaterne fra de sidst førte Forhandlinger i Oktober Md. ser det da ogsaa ud til, at Danmark har opnaaet

en Række Tillægskontingenter, saaledes at den samlede danske Eksport til Tyskland i 1937 skulde overskride den oprindelig forudsete med ca. 26 Mill. Kr.'s Værdi. Eksportmængderne i 1937 viste sig dog at blive lidt mindre end i 1936.

I November Maaned er afsluttet en ny Handelsaftale for Aaret 1938. Den bygger paa samme Princip som ovenfor er omtalt, men man regner med en sandsynlig Stigning i Eksportværdierne paa 10 % i Forhold til 1937. Saafremt dette holder Stik, og man gaar ud fra lignende Gennemsnitspriser som i 1937, skulde der være Mulighed for en Forøgelse af omtrent følgende Eksportmængder: Smør ca. 7 $\frac{1}{2}$ Mill. kg, Æg 6 Mill. kg, en mindre Forøgelse af Ost, Slagtekvæg og Svin samt et Par Tusinde Heste mere. — Nu faar vi se, hvorledes det gaar. Landbruget er interesseret i Udnyttelsen af alle Eksportmuligheder, bl. a. ogsaa fordi Tyskland ellers tvinges til Køb andre Steder, hvilket atter kan medføre Forpligtelser over for slige Lande, der kan indvirke uheldigt paa den dansk-tyske Samhandel i Fremtiden.

Danmarks Handelsaftaler med England og Tyskland er langt de betydningsfuldeste, men nævnes maa dog, at der i Aarets Løb ogsaa er truffet Aftaler med en Række andre Lande, som ogsaa dansk Landbrug har eksportmæssige Interesser i. En ny Overenskomst blev 28. Maj sluttet gennem den saakaldte Oslo-Konvention, der er tiltraadt af Danmark, Belgien, Finland, Holland, Norge og Sverige, og den omhandler bl. a. visse handelsmæssige Forholds Ordning mellem de paagældende Lande. —

Hvert Efteraar udkommer Det landøkonomiske Driftsbureaus foreløbige Oversigt over Landbrugets Driftsresultat, der plejer at omfatte 200 Landbrug. Denne Beretning afventes altid med en særlig Interesse, fordi det paagældende Regnskabsaar rækker et Stykke ind i det Kalenderaar, hvori Beretningen udkommer. Det er med andre Ord den »nærmeste« Opgørelse af Forholdene til Dato, der foreligger.

Som det var at vente, maatte Driftsresultatet for 1936/37 komme til at ligge betydeligt lavere end i 1935/36.

pr. ha i:	1936/37	1935/36	1934/35	1933/34
Bruttoudbytte	603 Kr.	593 Kr.	557 Kr.	532 Kr.
Driftsomkostninger	548 -	505 -	478 -	461 -
Nettoudbytte	55 -	88 -	79 -	71 -
Forrentning af Handelsv.	2,0 %	3,3 %	3,1 %	2,9 %

Særlig har det lavere Høstudbytte øvet sin Indflydelse. Kornhøsten var paa disse Ejendomme ca. 22 % lavere end i 1935. For alle Afgroeder samt Halm var Avlen ca. 6 % mindre i 1936 end i det foregaaende Aar. Alligevel er der en Stigning i Bruttoudbyttet, saaledes som Tabellen viser det, hvilket særlig skyldes højere Korn- og Smørpriser samt en noget større Ægproduktion.

Men Driftsomkostningerne er ogsaa forøget, nemlig med 43 Kr. pr. ha, hvoraf de 30 Kr. skyldes større Kraftfoderudgifter og 15 Kr. højere Lønninger. — Nettoudbyttet eller det Beløb, der bliver tilbage til Forrentning af den samlede Landbrugskapital, efter at alle andre Omkostninger, ogsaa Driftslederløn, er dækket, bliver da for Regnskabsaaret 33 Kr. lavere pr. ha. Forrentningsprocenten kun 2,0 mod 3,3 % Aaret forud.

Nedgangen er væsentlig større for Jylland end for Sjælland og de sydlige Øer, fordi Høsten var mindre. Tilbagegangen er endvidere stærkest for Smaabrugene, nemlig paa Ejendomme under 10 ha, en Formindskelse med 59 Kr., medens den paa de øvrige Ejendomme kun var 27 Kr. pr. ha. Større Indkøb af Foderstoffer til højere Priser fører til dette for Husmandsbrugene saa daarligt Resultat. De faar heller ikke mere end 1 % til Forrentning af Handelsværdien, naar Bønderbrugene har 2,3 og de store Gaarde 2,5 %.

Siden det lave Aar 1931/32, hvor Nettoudbyttet var paa ÷ 13 Kr. pr. ha, var der nu ellers kommet en tiltalende gradvis Stigning i Nettoudbyttet fra Aar til Aar. Der var imidlertid ikke opnaaet fuld Forrentningsevne, og Familiens beregnede Arbejdsfortjeneste var langtfra

tilfredsstillende, men i Aar er den katastrofalt lille, kun 1000—1100 Kr. pr. Ejendom for Husmands- og Gaardmandsbrug — ja, de store Gaarde har overhovedet intet, nemlig ÷ 13 Kr. pr. ha. Det maa her erindres, at Arbejdsfortjenesten er det Beløb, der bliver tilbage, naar de direkte afholdte Driftsomkostninger plus 5 % Rente af Handelsværdien er fradraget Bruttoudbyttet.

Skal vi saa yderligere regne med, at Driftsbureauets Tal ligger en Del højere end i almindelige Landbrug, behøves der ikke mange Ord flere for at begrunde Stillingen ude paa den Halvdel af Landets Landbrug, der ligger lavest med Produktionsudbyttet. Heldigvis tyder Høst og Priser paa, at Regnskabsaaret 1937/38 kan blive bedre; skal vi uden at nævne noget bestemt f. Eks. gætte paa et lignende Nettoudbytte som i 1935/36 ca. 90 Kr.?

Slige Vilkaar kan tages 1 Aar, maaske 2 Aar, men naar der i Gennemsnit for 6—7 Aar mangler omkring Halvdelen af det normale Pengebeløb til en Landbrugsfamilies nødvendige Leveomkostninger, maa den økonomiske Stilling undergraves og alle Reserver svinde.

Gang paa Gang har dette ogsaa fundet Udtryk i de Udtalelser, som fra ledende Landbrugsorganisationer er sendt til Landets øverste Myndigheder eller til Offentligheden. Det er sket fra De samvirkende danske Landboforeninger, De samvirkende danske Husmandsforeninger samt fra Delegeretmøder og Sendemandsmøder. En skarp Udtalelse kom endvidere fra det store L. S.-Stævne paa Skamlingsbanken i Slutningen af Juli. Særlig stærkt og alvorligt virkede Landbrugsraadets Henvendelse af 20. April til Statsminister *Stauning*:

»Den økonomiske Krise i Landbruget bliver for hver Dag mere alvorlig og ødelæggende, og det Tidspunkt maa formentlig nu være inde, da det maa staa alle klart, at det er paa høje Tid at gribe ind og foranledige en Ændring i en Udvikling, der ellers om kort Tid vil ruinere ikke alene Landbruget, men ryste det danske Samfunds Økonomi paa det alvorligste.

Landbrugets Pantegæld er i de sidste 10 Aar steget med over 1200 Mill. Kr. Dets Formue er i Løbet af samme Tidsrum gaaet 1700 Mill. Kr. tilbage. Ejendomsskyldvurderingen i 1936/37 har paa Papiret forøget Landbrugets nominelle Kapital, men derved i Realiteten kun forøget Landbrugets Skattebyrde. Over Halvdelen af danske Landmænd staar i Dag blottet for Formue, og kun 42,000 Landmænd ejer over 10,000 Kr. Landbrugets Forrentningsprocent gennem det omhandlede Tidsrum har i Gennemsnit kun andraget 2,3 % af Handelsværdien, og Skatterne i Landdistrikterne — og dermed paa Landejendommene — er nu det tredobbelte af Beløbet før Krigen. Arbejdslønninger og andre Udgifter saasom Bygningers og Materiellets Vedligeholdelse og Fornyelse er stigende, saaledes at Landbrugets Produkter overfor en Række nødvendige Artikler kun har Halvdelen til Trediedelen af den Købeevne, som Tilfældet var før Krigen. Den Stigning, der har kunnet noteres i Prisen paa visse Landbrugsvarer siden 1931/32, er i væsentlig Grad ophævet af den Stigning, der har fundet Sted for en Række Udgiftposter. Hertil kommer de Vanskeligheder, som sidste Aars lille Høst har medført, og som forringer Landbrugets Stilling med ca. 150 Mill. Kr.

Under Krisens Forløb har det ikke set saa mørkt ud for dansk Landbrug, som det gør i dette Øjeblik. Landbruget er ude af Stand til at svare normal Rente af sin store Gældsbyrde, og hvorledes Situationen herefter er i det store Tal af Landbohjem, hvor der ikke kan skaffes Udvej for Midler til Dækning af nødvendige Udgifter, og hvor der ingen Reserver er at støtte sig til, behøver i denne Forbindelse ingen nærmere Paavisning.

En Del af Byerhvervene og en stærkt støttet Industri flourer, og der udbetales her Udbytter og tjenes Formuer som ikke set siden Krigens abnormt gyldne Aar.

Dansk Erhvervsliv er derved kommet i en Uligevægts-tilstand, som er ganske uholdbar, og det maa være i al-

les Interesse og magtpaaliggende for Udviklingen af et sundt Samfund snarest at faa dette ændret«.

I Landbrugsraadets Henvendelse stilles derefter Forslag om følgende Midler til at skaffe Landbruget bedre Kaar (gængivet i forkortet Form):

1. At der gennemføres en almindelig Fredlysning for de Landmænd, der under normale Produktionsforhold vil kunne svare enhver sit, men som paa Grund af den daarlige Høst er kommet i Vanskeligheder. Endvidere gaar man ud fra, at der drages Omsorg for en hurtig og effektiv Gennemførelse af en udvidet Gældssaneringslovgivning med konjunkturbestemt Rente. Der maa gennemføres en Politik, der gør en Lettelse af Gælds- og Rentebyrden mulig.

2. At der gives Landbruget Adgang til at udnytte sit Produktionsapparat saa vidt og saa intensivt, som de foreliggende Afsætningsmuligheder i Udlandet betinger, og at Staten støtter Landbrugets Bestræbelser heri.

3. At Staten støtter Landbrugets Bestræbelser for at afsætte sine Varer paa Hjemmemarkedet til lønnende Priser. Det er baade uholdbart og uretfærdigt over for Landbruget, at den Del af Befolkningen, der lever under en Højkonjunktur, skal have Adgang til at købe Landbrugets Varer til Underpriser.

4. At Ejendomsskatterne ændres, saaledes at der bliver samme Forhold mellem Skattebyrde og Skatteevne i Landbruget, som findes inden for andre Erhverv og Befolkningsklasser.

5. At den sociale Forsorg tilrettelægges saaledes, at den ikke lokker Ungdommen bort fra Landbruget og ikke hindrer Landbruget i at sikre sig den fornødne Medhjælp paa Vilkaar, som Landbruget kan opfylde. Den sociale Forsorg bør opfordre til Beskæftigelse og ikke til Lediggang. —

Til disse Punkter ønskede Husmandsforeningernes Repræsentanter i Landbrugsrådet at tilføje, at de maa fastholde deres principielle Stilling til Ejendomsskat-

terne, men kan tiltræde, at disse udlignes, saa Skattebyrden paa fast Ejendom bliver ens i alle Landkommuner i Forhold til Grundværdierne. Husmændene kan ikke anerkende, at den sociale Forsorg lokker Ungdommen bort fra Landbruget. Der henpeges endvidere paa Betydningen af faglig Undervisning og Mulighederne for Fremskaffelsen af egne Hjem. Kun dette kan fastholde Ungdommen ved Landbruget.

Idet Landbrugsraadet indtrængende henstiller, at de fremførte Forslag tages op til alvorlig Overvejelse, og at der snarest findes Udvej for deres Virkeliggørelse, slutter Udtalelsen med følgende Ord:

»Gennemførelsen af ovenstaaende vil efter Raadets Opfattelse i væsentlig Grad bidrage til at bøde paa de Vanskeligheder, under hvilke Landbrugserhvervet arbejder. Det er paa allerhøjeste Tid, at der fra Statsmagtens Side træffes Foranstaltninger til at fjerne den økonomiske Uligevægtstilstand, der findes med Landbruget paa den ene Side og de øvrige Erhverv paa den anden, en Uligevægtstilstand, som i det lange Løb vil betyde Tab for alle. Der er kun faa i vort Folk — om der overhovedet er nogen — der vil forblive uberørt, hvis den økonomiske Katastrofe, der har ramt Landbruget, ikke snarest bringes til Ophør. Den rammer i første Række de nødstedte Landbohjem, men i anden Række rammer den de Haandværkere, Handlende og Industridrivende, hvis Interesser knytter sig til Afsætning og Beskæftigelse i Landbruget; den vil ramme vore Stationsbyer, vore Provinsbyer og i sidste Instans ogsaa Hovedstaden.

Derfor er det afgørende for det danske Folks Fremtid, at Landbrugserhvervet atter bliver et lønnende og derigennem et købedygtigt og betalingsdygtigt Erhverv.

Det er tillige efter Raadets Opfattelse af afgørende Betydning for vort Erhvervslivs Trivsel, at det danske Landbrug kan opretholde sin Produktion og Eksport af Kvalitetsvarer og derigennem hjembringe den nødvendige fremmede Valuta, som dansk Erhvervsliv ikke kan

undvære, og som anden Erhvervsvirksomhed ingen Udsigt har til at fremskaffe i nødvendigt Omfang«.

Det bør i Anledning af denne stærke Udtalelse tilføjes, at omend den i Hovedtrækkene samler det, som utvivlsomt et stort Flertal af danske Landmænd er enige om, saa kendetegner det disse vanskelige Tider med daarlig Økonomi, Ordninger og Indgreb, at der i Landbruget trods mange Ønsker om Enighed er betydelige, afvigende Opfattelser til Stede. Dette kom ogsaa tydeligt frem i 1937 og kan næppe være anderledes. Det kan være partipolitiske Hensyn, der skiller, men er dog snarest afvigende økonomiske Interesser, navnlig som Følge af Forskel i Ejendomsstørrelse, Driftsforhold og vel først og fremmest Gældsbyrder og indgaaede Forpligtelser.

At der vokser uundgaaelige Brydninger frem af dette, bør ikke forties, naar Aarets Historie skrives. Men noget godt eller produktivt fremavles næppe deraf. Det udgør en vis Part af det uundgaaelige, der maa slides med under de ændrede Tilstande i Erhvervs- og Samfundsøkonomien. —

Et helt Afsnit for sig af Aarets Historie dannes af Landbrugslovgivningen og de saakaldte Landbrugsordninger. De sidste hører en Krigs- eller en Kriseperiode til, udsprunget af Statsregulering og Planøkonomi. De fødes i Reglen til Verden under svære Kvaler, og under hele deres Tilværelse er de stærkt omstridte. Den Støtte, de giver Landbruget, er i Reglen af betydelig mere beskedent Omfang, end man i Kredse uden for dette Erhverv tror.

I December Maaned 1936 vedtoges en ny Kødlov, der dog ikke adskilte sig meget fra den hidtil gældende. Det særlige Tilskud til Studeeksporten nedsattes fra 6 Øre til 3 Øre pr. kg. Af den gennem Kødordningen fremkomne Slagteafgift paa 6—7 Mill. Kr. anvendtes ca. 4 Mill. Kr. til Tuberkulosebekæmpelsen, og Ordningen har utvivlsomt bidraget til at sætte Skub i hele denne Sag.

2¹/₂ Mill. Kr. skulde bruges til Kødkort til Arbejdsløse, altsaa en social Understøttelsesforanstaltning.

Den almindelige Lov, der sikrer Anskaffelsen af Saa-sæd mod Pant i Høsten, er ligeledes ført videre. En sær- lig Lov af lignende Art blev vedtaget for at skaffe Ejen- domme, der i 1936 havde en Høst paa 40 % under det normale, Statstilskud til Saasædsindkøb. — Sukkerroe- ordningen blev ved Lov af 15. April ført videre for 1 Aar. Dyrkerne fik efter den ny Lov en lidt højere Pris, nemlig 2,10 Kr. i Stedet for før 1,90 Kr. pr. 100 kg Sukkerroer.

Efter megen forudgaaende Forhandling først og frem- mest inden for Mejeribrugets Organisationer vedtoges 5. Maj en Lov om Smørordning, der fastsatte en Afgift paa Smør til Hjemmemarkedet, saaledes at Noteringen + Af- giften skulde udgøre en bestemt Sum varierende fra 2,20 Kr. pr. kg i Slutningen af Maj til 2,50 Kr. i August- December. Afgiften indgik i en Fond, hvis Midler efter nærmere Regler skulde komme Landbruget til Gode. Til den nævnte Fond betalte Staten et Tilskud af 0,25 Kr. pr. kg Smør eller Smørværdi i Mælk, som sælges paa Hjemmemarkedet. Smørordningen virkede kun i nogle Mdr., thi allerede i September var Noteringen oppe paa 2,50 Kr., og Afgiften bortfaldt. Der har i Landbrugs- kredse været stærk Strid om denne Lovs Betydning.

Kartoffelordningen svarer til Sukkerordningen, idet Hjemmemarkedets Forsyning med Kartoffelmel forbe- holdes de danske Producenter til en Pris, der ansættes af et særligt Udvalg.

Af en noget anden Art er de Love, der direkte tilsigter Støtte overfor økonomiske Vanskeligheder. Lovene om Betalingshenstand og Udsættelse af Tvangsauktioner over Landejendomme er saaledes forlænget med Gyldighed til 31. Juli 1938. Endelig er der sket en Udvidelse af Gælds- saneringsloven tilsigtende bl. a. at de, der har købt Ejen- dom i Tiden 1. Januar 1933—1. Oktober 1935, kan kom- me med. Af Hensyn til den ringe Høst i Fjor er der aab- net en vis Adgang til, at Landbrug med under 30 000 Kr.

Grundværdi kan faa Rentetilskud, dog ikke over 300 Kr. pr. Ejendom.

I Forbindelse med disse Forhold kan nævnes, at Regeringen 7. Juni nedsatte et særligt Udvalg til at overveje Landbrugets Gældsordning, derunder navnlig Spørgsmaalet om, hvorvidt Landbrugets Gældsudgifter i et vist Omfang kan sættes i Forhold til Konjunkturerne — konjunkturbestemt Rente.

Af øvrige Landbrugslove maa anføres Grundforbedringsloven af 25. Februar samt en Lov om Tillægsjord til de mindre Husmandsbrug.

To vedtagne Love af kommunal Art har ogsaa Krav paa Landbrugernes Opmærksomhed. Ved Lov om personlig Skat til Kommunen af 18. Februar er der skabt Mulighed for de smaa Indtægters Nedsættelse med 90 %, mens de større kan forhøjes med indtil 50 % ved Skatte ligningen. Endelig er der Loven om en fælleskommunal Udligningsfond af 14. April, som i hvert Fald indfører nye Skatter dels paa Ejendom, dels paa Indkomst og Formue til et Beløb af 83 Mill. Kr.

Mod Slutningen af Aaret er Sindene optaget af de forelagte ny Forslag til Svine-, Korn-, Kød- og Smørordning, gældende for 2 Aar frem i Tiden fra 1. Januar 1938. Navnlig Svineordningen har ved de forudgaaende Drøftelser inden for Landbrugets Organisationer fremkaldt svære Brydninger, idet det ny Lovforslag tilsigter en forøget Tildeling af Svinekort til Husmandsbrugene. Ved det ny Smørordningsforslag fastlægges Hjemmemarkedsprisen ved 2,60 Kr. pr. kg mod 2,50 Kr. i nugældende Lov.

Det er dog næppe for meget sagt, at de Forhandlinger, der i Aarets sidste Maaned ogsaa føres i Rigsdagen om en ændret Valutalov, samler ligesaa megen Interesse om sig ogsaa i Landbrugskredse som de specielle Landbrugslove. Det er nemlig den mest indgribende af samtlige Ordninger, et Hovedled i det planøkonomiske System, og det er ogsaa den, der omfatter langt de største Penge-

summer. De »meget omtalte« 3 Formaal, der tillægges Valutacentralen: handelspolitiske, valutariske og beskæftigelsesmæssige skal imidlertid ikke nærmere analyseres her. Striden er standende, og den er haard. Valutacentralen kan man i hvert Fald sige om, at den deler Vandene, skaber Tilhængere og svorne Modstandere. Vide Kredse inden for Landbruget maa nærmest opfatte den som visse Byerhvervs — navnlig Industriens — store Støtteordning. Et meget betydeligt Antal danske Landmænd deler endvidere den Anskuelse, at den opretholdte faste Kronekurs har betydet et stort Tab for det stærkt eksporterende Landbrugserhverv. Dette er kommet højlydt til Orde i 1937, uden at der dog er fremkommet paalidelig Dokumentation af Opfattelsens Rigtighed. Det ny Aar vil derfor antagelig arve Valutacentralen som det staaende Emne paa Dagsordenen — om ikke af anden Grund, saa fordi talmæssige Beviser saa vanskeligt kan føres.

Fra Landbrugets Side ser man utvivlsomt med megen Skepsis paa en fortsat Valutaordning, hvis eksportfremmende Formaal støder sammen med det beskæftigelsesmæssige — beskyttelsesmæssige — kort og godt, fordi Landbrugets Eksport — næst efter den naturlige Efterspørgsel fra Udlandsmarkedet — afhænger saa stærkt af det danske Indkøb af Færdigvarer.

Udover Ordningens Begunstigelse af Hjemmeindustrien, de ufrie Kaar, den giver for Handelens Udøvere, og de forøgede Vanskeligheder, den synes at skabe for Landbruget, med Udnyttelsen af alle Afsætningsmuligheder, har den en skæbnesvanger Indflydelse paa Driftsudgifterne og Leveomkostningerne, der stiger. Prisindekstallene viser i den Retning. Landøkonomisk Driftsbureau anfører saaledes, naar 1909/14 sættes = 100:

	1936/37	1935/36	1934/35
Landbrugsprodukter	118	115	113
Bygningsomkostninger . .	185	176	172
Inventaromkostninger . .	176	168	164

Statistisk Departements Pristal for Begrebet Leveomkostninger er fra 100 i 1931 steget til omkring 116 i 1937. — Selvom slige Tal ikke kan føres i bestemt Forbindelse med Valutaordningen, viser de groft en Tendens, der virker uheldigt ogsaa paa Landbrugets Kaar.

Men meget andet medvirker hertil. Ved Aarets Delegeretmøder er det stigende Skattetryk saaledes fremhævet stærkt. Landstingsmand *H. Hauch* udtalte ved Mødet i Aarhus i Oktober med Henblik paa de direkte Skatters Stigning, at der kunde være delte Meninger om Formaals-tjenligheden i, at det Offentlige administrerer en meget stor og stedse stigende Del af Nationalindtægten, men Skattetrykket bør være ens for de forskellige Erhverv eller Omraader, i By som paa Land: »Hvorledes Forholdene i saa Henseende stiller sig, kan man faa et Indtryk af ved f. Eks. paa den ene Side at sammenholde de selvstændige Landbrugeres Indkomster med de af dem udredede Skattebeløb og ved paa den anden Side at sammenholde alle andre Skatteyderes Indkomster med de af dem udredede Skattebeløb, og det viser sig da, at i Gennemsnit for Aarene 1921 til 1931 udredede Landbrugerne 19,7 % af deres Indkomster i Skatter, medens de øvrige Skatteydere slap med at udrede gennemsnitlig 11,1 % af deres Indkomster i Skatter. I de sidste 5 Aar, 1931—35, har Landbrugerne gennemsnitlig betalt 25,5 % af deres Indkomster i Skat, medens de øvrige Skatteydere er sluppet med gennemsnitlig 13,4 %, og for det sidste Aar, der foreligger Opgørelse over, 1935, androg Procenten for Landbrugere og andre Skatteydere henholdsvis 26,7 og 13,2«.

Skatternes store Ulighed fra Kommune til Kommune selv paa Landet — samt det gamle Problem om Ejendomsskatterne i Forhold til Indkomst og Formueskatter, har ligeledes hørt til de meget omdebatterede Spørgsmaal i 1937, hvor der iøvrigt er kommet en Række nye Skatter til: Merindkomst- og Udligningsskat m. m.

Hele dette Problem om Udgiftstrykket i Landbruget,

der i det foregaaende paa forskellig Maade er berørt, vil naturligvis blive mindre føleligt, saafremt de sidste Maaneders Prisstigning skulde faa en mere varig Karakter. —

Som sædvanligt i Foraarstiden var der stærk Udsigt til, at Landet skulde drives ud i en stor Arbejdsconflikt, hvilket altid omend oftest indirekte berører Landbruget. Det af Forligsmanden stillede Mæglingsforslag blev forkastet af Arbejdsgiverne, men Regeringen fik den 9. April vedtaget et Lovforslag, hvorefter Overenskomsterne skulde fornyes paa de af Forligsmanden foreslaaede Betingelser. Affæren, der havde en truende Karakter for Landets Produktion, endte altsaa omtrent som i Fjor.

Kravet om Organisering af Landbrugets Arbejdskraft og dermed Opnaelsen af en almindelig Løn- og Arbejdsoverenskomst er rejst fra Fagforeningernes Side. Selvom der er Kredse indenfor Landbruget, der ønsker en Ordning af denne Sag, holder de fleste Landmænd dog igen ud fra den Opfattelse, at i det store Flertal af Landbrugs-ejendomme er Medarbejderne paa en mere intim, personlig Maade knyttet til Virksomheden og til den Familie, der driver denne. Bestemmelser om Lønsatser og Arbejdstimer vil skade dette frie Forhold og næppe styrke den Ansvarfølelse, der er saa værdifuld overalt i Landbruget, men ikke mindst paa de mindre Ejendomme. —

Mangelen paa Arbejdskraft har ogsaa i Sommertiden 1937 gjort sig gældende i visse Egne af Landet. Hvor omfattende denne Bevægelse fra Land til By er, hersker der Uenighed om. Statistikken oplyser, at der aarlig flytter ca. 23 000 bort fra Landdistrikterne ind til Hovedstad og Provinsbyer. At en Del af den tilsyneladende Mangel paa Landet i Virkeligheden er et Udslag af en Tendens til at spare paa Arbejdskraft i en Krisetid, maa dog ikke overses. Sommerlønnen laa højere end i 1936 og er nu paa et saadant Niveau, at den sammen med Værdien af Kost og Ophold faktisk giver Unge, som er ude over »Lærlingealderen«, en Løn, der godt kan staa Maal med den, der under usikre Arbejdsvilkaar i Byerne kan opnaas.

Krisetider i Landbruget har jo ogsaa tidligere givet et Skred ind til Byerne. Der kan næppe være Tvivl om, at Utryghed over for Fremtiden i Forbindelse med de Forpligtelser, der skal indgaas for at faa fat, er i alt Fald de dybestliggende Aarsager til Bevægelsen. —

»Forretningen Danmark« — »fordomsfri Prøvelse og Undersøgelse af Erhvervsvilkaarene« — »ændrede Driftsformer« — »størst mulig Selvforsyning« — er Udtryk, Luften har været svanger med i 1937. Mere eller mindre direkte har de haft Adresse til Landbruget. Ofte var de vel meget velmente, og Raad »udefra« skal ingen fornuftig Mand afvise, thi Tradition og »gammel Skures« Halvslummer giver vel ikke altid den Friskhed og Fordomsfrihed over Bedømmelsen, som var ønskelig. Men hvis Raadene udtrykkes altfor sangvinsk eller fantasi-fuldt — undertiden af Folk, der kun har overfladisk Kendskab til Landbruget eller tilhører dem, der lever højt af det beskyttende Systems Særfordele — saa bliver Bonden gram i Hu.

Med Hensyn til Ændringer i Driftsformerne turde bl. a. Det drifts- og erhvervsøkonomiske Udvalgs Undersøgelser, der er kendt af Tidsskrift for Landøkonomi's Læsere, have godtgjort, at der er meget snære Grænser for, hvad der i den Retning kan foretages. Og mon ikke der i det store og hele bliver gjort det af Enkeltmand, der gøres kan, naar han ikke har Raad til at vove sig ud i kostbare Eksperimenter. De daarlige Frøafregninger nu til December Termin viser noget om, hvor forsigtigt det er bedst at være indstillet, selv over for noget af det »Ny« med mest Hold i.

Selvforsyningsbestræbelser er vel i Grunden alle optaget af inden for deres snævre, private Virksomhed, og der er langt fra nogen Grund til at kimse ad, om vi f. Eks. selv kan frembringe Erstatningsfoder for en Del af Oliekagerne. Al Respekt for de, der har drevet det vidt paa dette Omraade, men til syvende og sidst bliver det dog et økonomisk Spørgsmaal for den Enkelte, i den enkelte

Bedrift og under de særlige Forhold dér, at finde ud af, hvor meget der i den Retning er til økonomisk Fordel for ham. —

Aaret 1937 gav en ikke ringe Handling til Kende over for det i Aarene forud meget drøftede Spørgsmaal om Landboudommens faglige Uddannelse. Ved Eftermiddags og Aftenkursus i Vintertiden 1936/37, som for Størstedelen var iværksat ved Landbo- og Husmandsforeningernes Medvirkning, skønnes efter nogle foretagne Opgørelser 7—8000 unge Mænd at have deltaget, ligesom der paa lignende Maade eller ved Bistand fra Husholdningsforeningernes Side har været et omfattende Kursusarbejde for unge Kvinder i Gang. Denne Sag »gaar over Landet«, og dens Betydning maa hverken overvurderes eller ringeagtes. De i denne Vinter i Rigsdagen fremsatte Lovforslag til Støtte af dette Arbejde kan sikkert fra alle Sider inden for dansk Landbrug hilses med Glæde. Her er for en Gangs Skyld noget, der i en splittet Tid er en vis Samling i. Og forhaabentlig kan denne »lettere«, faglige Undervisning trives jævnsides med og uden at svække de mere grundige, faglige Skoleformer — saa lidt som at forstyrre Folkehøjskolens og andre frie Ungdomsskolers mere almenmenneskelige Arbejde med og for dansk Ungdom.

Planteavl.

En indgaaende Omtale af Aarets Planteavl vil senere fremkomme i en selvstændig Artikel. Her angives kun nogle Hovedtræk.

Landbrugsarealets Benyttelse ændrer sig ikke stort fra Aar til Aar. Dog kan mindre Forskydninger være interessante at iagttage som Tegn paa tidsmæssige Problemer, der rører sig i Landbrugskredse. Efterfølgende Oversigt omfatter den foreløbige Opgørelse af Tællingsresultaterne den 17. Juli 1937 i Landdistrikterne sammenlignet med Opgørelserne fra 1935 og 1936:

Landbrugsarealet (100 ha).

	1937	1936	1935
Korn til Modenhed	13222	13265	13353
Rodfrugter	5157	5151	5138
Frø, Havesager m. m.	482	473	481
Brak	386	405	379
Græs og Grøntfoder i Omdriften	7073	7259	7276
Græs udenfor Omdriften	5668	5406	5271
Samlet Landbrugsareal	31988	31959	31898

Det samlede Kornareal er praktisk talt af samme Størrelse som i Fjor. Den Nedgang, der er, falder hovedsagelig paa Øerne. Arealet med Vintersæd er steget med ca. 16 000 ha, hvoraf en stor Halvpart er paa Hvede og en mindre Halvpart paa Rug, for denne sidste findes Fremgangen udelukkende i Jylland. Blandsædsarealerne er gaaet tilbage med ca. 16 000 ha.

Rodfrugtarealet er omtrent uændret, men med nogle smaa Forskydninger,, hvorved Kartoffler, Fodersukkerroer og Sukkerroer viser lidt Fremgang og Runkelroer, Kaalroer og Turnips en tilsvarende Nedgang. — Halvbrak er formindsket med 2000 ha. — Græs og Grøntfoderarealerne er inden for Omdriften blevet 19 000 ha mindre, mens de uden for Omdriften er vokset med ca. 26 000 ha. Udviklingen kendetegnes ved, at det særlig er Kløver og Græs »kun til Græsning«, der er aftaget, medens Fremgangen uden for Omdriften findes under Gruppen: Eng og andre værdifulde, naturlige Græsarealer — kun til Græsning. Den udbyttmæssigt noget usikre Gruppe: Fællede og Strandmarker er vokset med omtrent 11 000 ha. Disse Forskydninger røber en Tendens til at udlægge vedvarende Græs paa de Arealer, der har naturlige Betingelser for Græsvækst til Aftøjring eller Løsdrift. —

Om Aarets Vejrlig kan meldes, at Vinteren for Alvor holdt sit Indtog omkring 1. Februar. Størstedelen af Danmarks Land blev dækket af et skidengraat Snelag, og en isnende Østenstorm rasede i Uger og gav baade

Sne- og Jordfygning. Endnu omkring Midten af Marts var der Snefog, og Marts Maaned var i det hele af en kold, ustadig Karakter og skuffede alle dem, der længtes efter tidligt Foraarsarbejde. Men der blev Tid til at holde Paaske, og først nogle Dage ind i April kom Foraaret pludseligt med et Slag.

Under alt dette stod Vintersæden tyndt og svagt efter den sene og vanskelige Saaning i Efteraaret 1936. Græsmarkerne var ligeledes omkring 1. April graa og livløse. Vaarsædssaaning kom man i Gang med næsten paa samme Tid over hele Landet, mest fremmelig var man paa de sydlige Øer og paa jyske Sandjordsegne.

Desværre var April en Maaned med udpræget Aprilsdrilleri. En Uges Tid var det godt Saavejr, men saa kom Regnen, netop som de stærke Lerjorder var tjenlige; og saa 3. Uge gav Regn og stillede danske Landmænds Taalmod paa en haard Prøve. Først sidst paa Maaneden kunde der tages fat, og i 1937 er en hel Del Kornsaaning og den allermeste Rodfrugtsaaning sket i Maj Maaned. Der var Eksempler paa, at Ukrudtsharven brugtes paa en Markhalvdel, hvor Korn var saaet først i April, mens samme Dag Kornsaaning var i Gang paa den anden Markhalvdel. Der spurgtes med Bekymring, om denne Forsinkelse i Kornsaaning vilde komme til at give sig Udslag i et ringere Høstudbytte. Og det kan straks siges, at paa meget svær Lerjord og daarligt drænede Jorder blev det nok Tilfældet. Visse østjyske Egne synes især at være blevet ramt af dette uheldige Foraarsvejr.

Skønt der i de senere Aar er slaaet til Lyd for tidlig Rodfrugtsaaning, blev denne Teori ikke mulig at følge ret mange Steder. Iøvrigt stod overvintrede Frøafgrøder godt. Græsset kom først i Skub omkring 1. Maj. —

Maj bødede noget paa Aprilgenvordighederne. Et ret varmt, rigeligt fugtigt Vejrlig satte Gang i Afgrøderne, d. v. s. Korn og Græs, Roerne var først ved at komme op sidst paa Maaneden eller ind i Juni. Men Græsmerkernes Frodighed berømmes. Et Par Dage sidst i Maj lod

Vejrguderne et Stormvejr fare over Landet, der atter gav Jordfygning, endda paa sine Steder af ret ondartet Karakter, ligesom Skorpedannelse var almindelig paa Lerjorderne.

April og Maj Maanedes Vejrlig maatte give Ukrudtet Lejlighed til at kro sig — og Bekæmpelsen var vanskeligjort. — Juni blev den stærkest virkende Vækstmaaned. Det meste af Maaneden var der en god Varme. En stor Nedbør faldt paa Strækninger i Jylland med let Jord; de kunde taale det. Men enhver Landmand ved, at ubekvem Jord som Følge af for rigelig Foraarsnedbør faktisk hurtigt giver Tørketegn ved Midsommertide. Vi mærkede en Del af dette i Aar. Høhøsten, baade paa Ager og Eng, i Jylland som paa Øerne, blev stor og blev indbjerget i god Kvalitet. Omkring 15. Juli bedømtes Vaarsædens Udseende til at være nærmest god, mens Vintersæden i store Dele af Jylland lod noget tilbage at ønske; Rodfrugternes og Græssets Frodighed kneb det ogsaa med, thi der var en Tørkeperiode først i Juli, der særlig ramte Øerne. Hvis ikke Regnen var kommet efter 20. Juli, vilde der mange Steder have været Fare for Kornets Nødmodning.

Høsten tog sin Begyndelse med August Maanedes Indgang. Om Høstudbyttets Størrelse foreligger ingen officielle Angivelser, da dette skrives; men i selve Høsttiden maatte man faa en ret optimistisk Opfattelse om en godt middelstor Kornhøst.

Da flere Tærskningsresultater senere forelaa, slog dette ogsaa til. Saa nogenlunde da! Skjules kan det ikke, at Hveden skuffede. Men Sæden fyldte godt i Laderne, og den var kommet i Hus i gennemgaaende god Stand.

August gav ikke megen Regn, men til Gengæld Varme. Ogsaa September var mild, men man ønskede Regn, dels for Rodfrugter og Græsning, dels ogsaa for at faa Jorden pløjet. Den kom ogsaa efter Midten af Maaneden. Oktober gav et sjældent stabilt, overvejende tørt Vejr,

der gav Anledning til, at Roeoptagningen meget tidligt kom i Gang. Rodfrugternes Udbytte maa nærmest betegnes som Middel.

Omend Græsningen næppe i Efteraaret 1937 kunde kaldes særlig rigelig, hjalp det gode Vejr, og det var almindeligt at se Kreaturerne ude ogsaa efter 1. November, indtil en kold Regnperiode satte Stopper derfor.

En Middelhøst af Kartoffler og en god Frøavl skal endnu nævnes. Frøet var af en fortrinlig Kvalitet med stor Spireevne. Skade kun, at Priserne, der foreløbig er afregnet med, er saa lave som ikke kendt i mange Aar. Danmark er nu selvforsynende med saa at sige alle Frøsorter, men af mange er der stor Overproduktion. Og dette er jo ogsaa galt og vil antagelig afstedkomme stærke Begrænsninger af næste Aars Frøarealer.

Plantesygdomme og Skadedyrs Angreb gav Aaret rigeligt af. Her nævnes kun nogle enkelte Træk fra Planteopatologernes Meddelelser de enkelte Maaneder.

Maj: Smelderlarverne ualmindelig ondartede, særlig i Hvede og Byg; ligeledes Stankelbenslarver i Korn og Græs. Jordlopperne tog haardt fat. Ogsaa Oldenborrelarver fandtes, men først til næste Aar kan den almindelige Oldenborre ventes at sværme stærkt, hvor Larverne i Aar er fundet.

Juni: Havreaal og Fritfluelarver har været slemme i sent saaede Havremarker. Rodbrand gav Omsaaning i en Del Roemarker. Kartoffelskimmelen konstateredes meget tidligt.

Juli: Atter galt med Havreaalen, ligesom »Væltesyge« efter Rodbrand er uhyre almindelig overalt i Landet. Iøvrigt nævnes Bedelus, Kartoffelbrok, Kartoffelskimmel m. m.

August: Sorstrust særlig i Hvedemarker paa Sjælland. Sortskimmel angreb 8—14 Dage før Høst de fleste af Landets Hvedemarker og har givet Smaakærnethed. Kartoffelskimmelen bredte sig med stor Hast.

September: Krusesyge i Forbindelse med Hjertefor-
raadnelse nævnes. Kartoffelbrok omtales flere Gange.
Kartoffelskimmel paa Knoldene har heldigvis ikke været
ret almindelig, og det tørre Vejr i Optagningstiden for-
mindskede desuden Faren for Forraadnelse i Kulerne.

Husdyrbruget.

De rent talmæssige Sider vedrørende Husdyrbruget og
dets Produktioner foreligger ikke paa nærværende Tids-
punkt fuldt oplyst for Kalenderaaret 1937. Der maa her-
om henvises til en mere indgaaende Skildring, som senere
vil fremkomme i »Tidsskrift for Landøkonomi«s Spalter.

Af Husdyrbrugstællingerne tiltrækker særlig Resulta-
terne for Hornkvægbestanden og Svineholdet sig Op-
mærksomhed. Antallet af Hornkvæg er opgjort 2 Gange,
nemlig 2. Januar og 17. Juli. Svineantallet er undersøgt
ved ikke mindre end 9 Tællinger, hvilket er en nødven-
dig Følge af den stærke Regulering, denne Husdyrgruppe
er underkastet.

Hornkvægbestanden i Landdistrikterne. (Tus. Stkr.).

	^{17/7} 37	^{2/1} 37	^{18/7} 36	^{28/12} 35
Tyre, 1 Aar og derover.....	63	65	64	64
Stude do.	81	70	68	51
Køer og Kvier, som har kælvet.	1574	1601	1610	1658
Kvier, der ikke har kælvet	600	538	580	494
Kalve, under 1 Aar	761	798	785	796
Ialt Hornkvæg...	3079	3072	3107	3063

Studeantallet er atter steget, utvivlsomt paa Grund af
noget bedre Kaar for denne Produktionsretning, som især
er indarbejdet i vest- og sydjyske Egne, og som man nø-
dig giver Slip paa og i Reglen udvider, naar Prisforhol-
dene er forholdsvis gunstige.

Malkekøernes Antal er atter faldet, og Bestanden er
nu ca. 200 Tusinde Dyr færre, end da den i Sommeren
1933 var paa sit højeste, ca. 1770 Tusinde. Hovedaarsa-
gerne til den fortsatte Nedgang er sandsynligvis Kvæg-

tuberkulosens Udrensning i Forbindelse med Foder-manglen i Jylland — det er nemlig der, Nedgangen har fundet Sted. Denne er dog nok nu standset, thi Kviernes Antal er steget betydeligt og vil antagelig medføre, at Ko-antallet i kommende Tid vil stige. Kørne udgør nu kun 51 % af den samlede Hornkvægbestand.

Svinebestanden i Landdistrikterne. (Tus. Stkr.).

	20. Nov.	9. Okt.	28. Aug.	17. Juli	19. Juni	8. Maj	27. Marts	13. Febr.	2. Jan.
Avlsorner	18	19	20	19	21	21	21	21	22
Første Gang drægtige Søer	51	43	49	66	70	74	68	56	53
Andre drægtige Søer ...	139	130	148	157	164	159	162	172	188
Diegivende Søer	65	83	91	87	82	89	92	84	86
Goldsoer (ikke udsat) ..	24	29	29	25	26	26	26	29	28
Udsættersøer til Slagtn.	16	22	14	12	10	11	12	18	19
Søer i alt...	295	307	331	347	352	359	360	359	374
Pattegrise hos Søerne ..	550	734	794	766	707	761	751	669	691
Fravænnede Grise under 35 kg	839	848	811	763	775	752	734	774	874
Svin paa 35—60 kg....	685	668	638	713	656	625	657	682	739
Fedesvin, 60 kg og der- over.....	594	513	573	475	506	519	536	519	523
Svin i alt...	2981	3089	3167	3083	3017	3037	3059	3024	3223

I August Maaned 1936 var den samlede Svinebestand helt oppe paa 3700 Tusinde fra godt 3200 Tusinde ved Aarets Begyndelse. Svingningerne har altsaa, som ovenstaaende Tabel viser, ikke været saa store i 1937 som i 1936. Hvad der karakteriserer Aaret, er den stadige Nedgang i Søernes Antal. I Juni Maaned 1936 fandtes 455 Tusinde Søer, og paa mindre end 1½ Aar er, som det fremgaar, sket en Nedgang paa ca. 35 %. Resultatet vil faa Følger ind i Fremtiden; der næres alvorlig Frygt for, at der i April—September 1938 ikke vil komme mere end 60—70 Tusinde Slagterisvin frem ugentlig, hvilket ved en Bedømmelse af de nuværende Forhold skulde

være lovlig faa til Forsyning af Hjemmemarked og Eksport. — Svineantallet kan imidlertid hurtigt ændres, og Stillingen slaa over til det modsatte. Det er med Svineholdets Størrelse som med Pendulet, jo større Udsving til den ene Side, des større ogsaa til den anden — endda de mange Tællinger til Trods; thi Hensigten med dem er jo sikkert baaret frem af Tanken om, at disse offentlige Oplysninger skulde fremkalde en Udjævning. —

Om Forholdene for de enkelte Husdyrgrupper anføres i det følgende nogle korte Træk.

Hestene. I de 11 Maaneder af Aaret er der udført ca. 11 700 Heste, og da Indførselen andrager ca. 4000 Heste, synes Aaret at ville give et Udførselsoverskud paa over 7000, medens Ind- og Udførsel i Fjor stod omtrent lige. Stigningen skyldes imidlertid i væsentlig Grad forøget Udførsel af billige Slagteheste. Til Tyskland er Eksporten omtrent af samme Størrelse som i Fjor. Støttet blandt andet gennem det af Tyskland foretagne Opkøb af Avlshopper er Priserne paa gode, unge Handelsheste holdt godt oppe; de offentliggjorte Noteringer fra De fynske Landboforeninger udviser over 1000 Kr. gennemsnitlig for Aaret. Hestebestanden er steget med 15 000 til 551 000 Stkr.

De gode Priser har holdt Liv i Hesteavl, og der tillægges utvivlsomt i disse Aar betydeligt flere Føl end nødvendigt for at dække den normale Afgang. Statskonsulent *Søndergaard* nævner i sin Indberetning for 1936 en Overskudsproduktion paa ca. 20 000 Stkr. og føjer til: »Saafremt denne Udvikling fortsættes, er det vel mere end tvivlsomt, om Hestepriserne kan holde sig paa det nuværende nogenlunde anstændige Niveau ret længe«. Men vi har set saa sære Ting med Prissvingninger, at det opfordrer til Forsigtighed med Spaadomme om, hvornaar det er tænkeligt, at Hestepriserne vil begynde at falde.

Kvæget. Den officielle Opgørelse over Høstudbyttet i 1936 udviser, at der var en stor Roeavl med et højt Tørstofindhold, medens der til Gengæld kun blev en lille

Halmmængde, ca. 22 % under 1935. Og ganske særlig ramte dette sidste Landbrugene i en Række jydsk Egne. Udtrykket: Laderne var tomme — kunde derfor bruges i Begyndelsen af 1937. Og netop stort Roefoder kræver et passende stort Halmfoder, for at Køernes Fordøjelse kan holdes i Orden. Naar saa dertil kom Vintervejr, i lang Tid Kulde og Storm, kneb det en Del at holde Mælkemængden oppe. I Januar Maaned begyndte De danske Mejeriforeningers Fællesorganisations iværksatte Halmtransport fra Øerne til Jylland, der fortsattes til hen i Foraarstiden. Af en Opgørelse, der er foretaget, fremgaar, at 810 Mejerier eller 79 % af samtlige jydsk Mejerier modtog Halm gennem Organisationen. Der omsattes 16,2 Mill. kg Halm eller ca. 5000 Jernbanevognladninger. Denne storstilede Halmtransport blev en Slags Gengældelse for, hvad der skete i de sidste Krigsaar med Overførelse af Straafoder fra Jylland til Øerne.

Desværre fremkaldte Vinteren en Del Skade i Røekulerne, og en Del Rodfrugters Holdbarhed var i Forvejen i den milde Tid før Nytaar forringet noget. Flere Steder maatte Runkelroerne opfodres før Kaalroerne, og da den regnfulde, kolde April Maaned medførte, at Græsset først sent kom i Gang, og Udbindingen maatte udsættes, var der faktisk store Vanskeligheder til Stede i mangfoldige Landbrug med at skaffe især Malkekøerne det Foder, de skulde have. Dyrene maatte ud sidst i April, selv om det var baade fugtigt og koldt. I denne April Maaned gik Mælkemængden ned. Maj gav imidlertid de vældige Græsmængder, saa det blev fodringsmæssigt set to Maaneder af modsat Karakter.

Udbyttet af Græsmarkerne varierede hen paa Sommeren noget fra Egn til Egn, og i den første Del af Efteraaret var Græsmængden nærmest knapt tilmaalt. Følgen var større Tilskud af Kraftfoder til Malkekøerne og mange Steder en tidlig Indbinding. Senere, fra Midten af Oktober til et Stykke ind i November, kom atter rigeligt Græs, og man saa det Særsyn, at indbundne Køer

atter kom ud en lille Overgang; thi det tørre, milde Vejrlig indbød dertil.

I Forhold til Kaarene blev Mælkemængden for Aaret som Helhed paafaldende godt opretholdt, hvilket bl. a. Kontrolregnskaberne, der afsluttedes 1. Oktober, tyder stærkt paa. Glemmes maa heller ikke, at den rige Høhøst kom til stor Nytte allerede i Efteraaret. — I første Del af Vinteren 1937—38 har der paa alle Omraader lige med Undtagelse af de høje Kraftfoderpriser været gode Vilkaar for Dyrenes Ernæring.

Eksporten fra dansk Kvægbrug i Aaret 1937 i Forhold til foregaaende Aar antydes i vedføjede Opstilling. Tallene for de sidste 2—3 Uger af 1937 er skønsmæssigt anslaaede.

	1937	1936	1935
Smør (Mill. kg)	151,0	146,2	138,4
Ost —	9,5	9,5	6,7
Slagtet Hornkvæg (Tus. Stkr.)..	95,0	28,6	37,2
Lev. Hornkvæg — ..	175,0	166,3	96,8
Ialt Kød og Hornkvæg — ..	270,0	194,9	134,0

Vor Smørekports Tilbagegang synes standset med Aaret 1935. 76 % af det udførte Smør er i 1937 sendt til England og 22 % til Tyskland. Tyskland og England har knapt taget saa meget Ost som i Fjor, men til Gengæld er Amerika blevet en ret god Ostekunde. Den store Fremgang for Slagtet Hornkvæg skyldes navnlig en stor Transithandel med Holland; dog er der ogsaa sket en betydelig større Udførsel til Italien og Schweiz end i 1936. For Levende Hornkvæg er Tyskland den store Kunde, der har taget over de $\frac{4}{5}$, dog lidt færre Kreaturer end i Fjor; blandt de mindre Markeder, Belgien, Italien samt Schweiz, har navnlig det sidste Land aftaget betydeligt mere end i Fjor.

Med Hensyn til Priserne, der i de sidste Maaneder af Aaret har ligget betydeligt højere end i 1936, men i 1. Halvaar laa lavt, vil disse antagelig udvise en mindre Fremgang, naar Gennemsnittet stilles op mod i Fjor.

Aarets gennemsnitlige Smørnotering bliver omkring 225 Øre pr. kg mod 207 Øre i 1936. Hertil kommer et lille Tillæg for den gennem Smørordningen indvundne Hjemmemarkedsafgift.

De store Udsving i Smørnoteringerne, som har fundet Sted de sidste Maaneder — paa en Maaned fra 250 til 297 Øre, og paa 2 Uger ned paa 256 Øre pr. kg igen — kan en praktisk Landmand ikke rigtig forstaa. Var det nu ogsaa nødvendigt, spørger han.

Slagtekvægprisen beregnet efter Københavns Kvægtorvs Notering for unge Køer af mellemste Klasse bliver gennemsnitlig af samme Højde som i Fjor, godt 36 Øre pr. kg.

I Henhold til Kødordningen er der tilført ca. 35 Tusinde Reagent- og Udsætterdyr til Nedslagning. Tuberkulosekampen ud over Landet er iøvrigt gaaet sin Gang, utvivlsomt baaret frem af en stærkt Stemning, der har faaet sin gode Stimulans gennem Kødordningens Sikring af en ret god Pris for de Dyr, der er faldet for Tuberkulinprøven. Ogsaa Mejeriernes Fradragsbestemmelser vedrørende Afregningen, Tidsbegrænsning af Rensningsfristen eller lignende medvirker til, at Kampen føres sejr-richt frem. Selvfølgelig kan det ikke undgaas, at der kommer Brydninger i en Mejerikreds, og der er muligvis ogsaa Eksempler paa lidt drastiske Vedtagelser over for de »smaa Mindretal«, der er blevet tilbage, fordi Udrensnin- gen har været besværligere og vanskeligere end i andre Besætninger. Men paa den anden Side vilde det ogsaa være Uret overfor de mange, der med betydelige Bekostninger har ført Kampen til Ende, om der skulde komme en Afslappelse i de sidste Fremstød for at faa rent Land indenfor en Mejerikreds. Det gamle Ord om en fast, men nænsom Haand, bør man vist ønske de »reaktionsfri Flertal« i Eje, naar Kampen stunder mod sin Afslutning i en Leverandørkreds. Aarets lyse Eksempel kommer fra Fyn, hvor 91 % af samtlige kontrollerede Besætninger og 86 % af samtlige kontrollerede Køer nu er rene.

Aaret 1937 bragte ikke særlige Sygdomsangreb ind over Kvægholdet, men man har i de sidste Maaneder iagttaget Mund- og Klovesygens Fremtrængen Syd fra Skridt for Skridt. Den er nu sprunget over Landegrænsen, og Faren for Udbredelse er sikkert saa stor som nogensinde.

Det vilde paa et Tidspunkt, da Landbrugets Driftsordning ligesom i forstærket Grad, fremkaldt af Omstændighedernes Udvikling, midtsamler sig om Kvægbruget som det centrale — vort Lands Rygrad — være en uoverskuelig Ulykke, om denne Farsot brød løs.

Tidens Slagord, Selvforsyning, er ogsaa ført i Marken overfor vort Kvægbrug. En Understregning af Grovfoderproduktionen som det bærende er vel aldrig til Skade, men naar man ud fra nationaløkonomiske Overvejelser tumler med Beregninger og Planer om Erstatningsfoder for Oliekagerne, synes det, som om man baade overser det vidtrækkende Æggehvidespørgsmaal og de privatøkonomiske Synspunkter, som Enkeltmand i denne Sag maa anlægge. Der kan være mange Fremskridt at gøre endnu, men mon dog ikke Enkeltmand er blevet saaledes hærdet i den økonomiske Strid, at der ude i Landbrugsbedrifterne i det store og hele gøres, hvad gøres kan for at opnaa den bedst mulige Økonomi.

Hvis man tør dømme ud fra Opgørelserne over indførte Foderstoffer ÷ Genudførsel i de første 10 Maaneder af Aaret, er der sket en vis Besparelse i Sammenligning med 1936. Men der er tillige brugt en saadan Mængde, at den ved en grov Udtydning kan tages som Tegn paa Almenhedens Sans for en god Fodersammensætning, passende Proteinmængder i Malkekøernes Foder. Opgjort i Mill. kg er Indførselen:

	1937	1936	1935
Oliekager.....	462,5	551,8	420,2
Soyaskraa m. m.	26,1	32,2	32,8
Hvedeklid.....	30,5	19,7	16,1

Vel har Foderblandingen været dyr, gennemsnitlig ca. 17,50 Øre pr. kg, og dette giver et Forhold mellem Smør-

pris og Foderblandingspris paa 12,8, en lille Smule lavere end i Fjor.

Om Avlsarbejdet i snævrere Forstand vil andet Sted fremkomme en Skildring. Det faar være tilstrækkeligt at anføre, at nok er ogsaa her en vid Mark for Fremskridt, men intet tyder paa Stagnation i Bestræbelserne, ja, der er delvis Resultater indvundet i 1937, som viser, at Opdrætternes Virksomhed ikke staar i Skygge af tidligere Aars. — Nyt, endnu ikke afprøvet tilstrækkeligt, men med et vidt Fremtidsperspektiv over sig, er det rejste Problem om Anvendelsen af kunstig Sædooverføring i Kvægavlen — maaske Hesteavlen.

Svineholdet. Der er ikke meget at sige om denne regulerede Driftsgren. Det er Kortantallet, der er det afgørende for Tilrettelægningen. Baconkvotaen blev i September nedsat med yderligere 5 % til ca. 58 000 Svin om Ugen; men nu og da har der været nogle mindre Ekstrakontingenter. Og Resultatet er derfor blevet, at for første Gang, siden den store Nedskæring begyndte, er der blevet en lille Fremgang i Forhold til Aaret forud.

	1937	1936	1935
Bacon og Flæsk, Mill. kg.	ca. 178,0	176,3	199,7
Slagteriaffald — —	21,5	19,5	20,9
Svinefedt — —	12,5	12,2	12,3
Levende Svin (Tus. Stkr.)	173,0	183,8	53,7

I »Landbrugsraadets Meddelelser« forklares Aarsagen til, at Eksportnedgangen er standset, med: »at den indtraadte Stigning i Foderstofpriserne har bragt den tidligere Fremgang i Baconproduktionen i England til Ophør og iøvrigt medført Vanskeligheder for Gennemførelsen af den Del af den engelske Baconplan, der vedrører Ophjælpsningen af den indenlandske Svineavl. Planen er dog ikke hermed opgivet, men maa muligvis i en ændret Form ventes forsøgt indført paany i Løbet af det kommende Aar.«

Aarets Gennemsnitsnotering bliver ca. 171 Øre pr. kg

eller omtrent som i Fjor; men Forholdstallet Flæsk : Majs er svækket lidt, nemlig 11,4 mod 12,2 i Fjor. — Følgerne af den mindre Kornhøst i 1936 er ikke udeblevet, idet der i de 10 første Maaneder er indført 537 Mill. kg Majs mod 183 Mill. kg i 1936. Af de øvrige Kornsorter: Hvede, Rug, Byg og Havre i uformalet Stand, som mere ubestemt har Forbindelse med Svineholdet, er indført 304 Mill. kg mod 385 Mill. kg i Fjor i de samme 10 Maaneder.

Den gennemsnitlige Pris paa Torvegrise bliver 12,50 Kr. mod ca. 18 Kr. i 1936. Det er først i Aarets sidste 2 Maaneder, Prisen er gaaet op til ca. 25 Kr. Dette vil formodentlig ogsaa medvirke til en Forøgelse af Soantallet og dermed Grisetillæget.

Fjerkræholdet er den eneste af dansk Husdyrbrugs Grene, der under de vanskelige Produktions- og Afsætningsforhold gennem de senere Aar har været i en stigende Udvikling. Ægeksperten vil i Aar ikke komme langt fra 80 Mill. Snese mod 70 Mill. Snese i 1936. Gennemsnitsprisen paa Æg bliver ca. 111 Øre pr. kg mod 108 Øre i foregaaende Aar.

Til England gik 75 % og til Tyskland 21 % af Eksporten. Danmarks Andel i Englands Ægimport bliver godt 40 %. Alle mørke Spaadomme om Ægproduktionens Fremtid er blevet gjort til Skamme, og Truslerne om Kontingentering og lignende er hidtil ikke blevet til mere, men lyder forøvrigt nu kraftigt igen. England har i 1936 og 1937 hævet sin Indførsel meget betydeligt; samtidig er den indenlandske Produktionsudvidelse gaaet i Staa, ja viser Tilbagegang.

Det er under saadanne Omstændigheder, at danske Fjerkræavlere nu har gjort Danmark til langt den største Leverandør paa det internationale Ægmarked. I 1937 er Rentabiliteten ved Ægproduktionen imidlertid blevet beskaaret stærkt, thi Majsprisen ligger lidt højere end i Fjor, og mens Byg stod i en Pris af 13,50—14,00 i 1936, blev den i Aar gennemsnitlig omkring 18,00 Øre pr. kg. Altsaa 6 kg Byg = 1 kg Ægs Værdi. Eksporten af slagtet

Fjerkræ bliver en Kende større end i Fjor, antagelig ca. 3 Mill. kg. — Bestanden af Høner er noget større end i 1935.

Ogsaa Faareavlen bør nævnes, thi de senere Aars Avlsbestræbelser har givet det Udslag, at Faarebestanden nu er 186 000 eller 11 000 flere end i 1933.

Andre Forhold.

En Opgørelse over Værdien af Landbrugets Eksport i 1937 kan kun foretages for de første 10 Maaneder af Aaret. I Forhold til samme Tidsrum af 1936 er Eksportværdien af Levende Dyr 6 Mill. Kr. større, Flæsk, Kød m. m. 17 Mill. Kr. større; Mejeriprodukternes Værdi er steget med andre 17 Mill. Kr., Æg med 13 Mill. Kr.

Tilsammen er i nævnte Periode de eksporterede Landbrugsvarers Værdi 921 Mill. Kr., medens den i 1936 var 837 Mill. Kr. Fremgangen, 84 Mill. Kr., menes endda at ville blive fuldt saa stor, naar hele Aaret kan gøres op. Imidlertid er Indførselen af Raastoffer ogsaa tiltaget i Værdi: 226 Mill. Kr. mod 160 Mill. Kr. i 1936, dels paa Grund af Prisstigning, dels paa Grund af større Majsimport m. m. —

Det danske Landbrugs omfattende Forsøgsvirksomheder har i 1937 videreført Arbejdet i de samme Spor som tidligere Aar. I talrige Beretninger og Meddelelser nedfældes et uhyre Detailstof, som stilles til Raadighed for Landbrugets Udøvere. Men her saa lidt som andet Sted indtræffer der hvert Aar de skelsættende Ting, der bliver staaende i en Arrække som Hovedbegivenheder. Sligt kan ikke ventes! 1937 gav det heller ikke, men det gav mange solide Enkeltheder et Skub fremad paa den Bane, der forbinder Teoriernes og Planernes Verden med den praktiske Virkelighedens og Gennemførelsens vidtstrakte Egne. —

Fagligt-litterært adskiller Aaret sig heller ikke fra sine Forgængere. En Bog om Andelsslagterierne i Danmark 1887—1937 ved *Axelsen Drejer* maa nævnes, ligeledes

2. Udgave af Det danske Landbrug ved *K. J. Kristensen* m. fl. Endelig er 3. Udgave af det monumentale Værk, Landbruget Ordbog ved *Th. Madsen-Mygdal* begyndt at udkomme. —

Disse Aaringer kendetegnes ved mange Organisations-jubilæer, 50 Aarene fra 80ernes grødefulde Tid. Frem- mest blandt disse festlige Minder staar det første Andels- slagteris Oprettelse i 1887 i Horsens. —

Med Anledning i Danmarks Konges 25 Aars Regerings- jubilæum falder Tankerne ogsaa tilbage paa Landbrugs- erhvervets Kaar og Udvikling i dette Tidsrum. —

Mange Personskifter er i 1937 sket inden for Land- brugets Verden, hvadenten det var paa offentlige frem- trædende Pladser, eller det var i de mere private, men derfor ofte ikke mindre betydende Stillinger, det skete. Særlig samles Tanken til Slut om de mange, der var med at føre Landbrugets Udvikling frem til Dato, men nu for stedse maatte forlade Arbejdspladsen.

Færøske Landbrugsforhold i 1937.

Af Konsulent *M. Winther Lützen.*

Det færøske Landbrug drives ekstensivt. Af Øernes samlede Areal, 140 000 ha, regnes henved 4000 ha at være opdyrket, eller ca. 3 %. Det uopdyrkede Areal anvendes til Græsning for Faar og Kvæg samt Heste og Gæs. Af det opdyrkede Areal anvendes godt 93 % til Avl af Hø og til Græsning, medens knapt 7 % anvendes til Dyrkning af Kartoffler, Roer, Byg og Grøntfoder; hertil kommer et ikke opgjort Areal til Haver.

Forøgelsen af det færøske Landbrugs Indtægt og Forøgelsen af de ved Landbrug beskæftigede Personers og Familiers Antal hænger nøje sammen med Adgangen til Opdyrkningsjord, der kan fremskaffes, for Jordejeres Vedkommende ved Udskiftning af den fælles Udmark og for Besiddelsesløse ved Lovfæstelse af Bestemmelser om Adgang til Køb eller Leje af Opdyrkningsjord. Derhos vil yderligere Forøgelse af Landbrugets Indtægt kunne tilvejebringes ved Udvidelse af det Areal, der anvendes til Dyrkning af Rodfrugter, Byg og Havesager. En saadan Udvidelse vil ogsaa betyde forøget Arbejdsbeskæftigelse ved Landbruget.

Da det ligger inden for det opnaaelige at udvide Færøernes opdyrkede Areal til 20 % af Øernes samlede Flademaal, og da det ligger inden for de nære Muligheders Grænser at udvide det Areal, der anvendes til Dyrkning af Rodfrugter, Byg og Havesager, indtil 20 % af den opdyrkede Jords Flademaal, kan det med Rette siges, at der paa Færøerne er store Muligheder for Forøgelsen af Beskæf-

tigelsen ved Landbruget og samtidig Mulighed for en Forøgelse af Øernes Indtægt af Landbrug, idet her tilføjes, at den opdyrkede Jord let kan bringes op til at yde 10 Gange saa stort aarligt Udbytte som den, Jorden yder i uopdyrket Stand.

Paa Baggrund af det foran anførte bør man se den nu gennemførte Lov om Jordbrugets Fremme paa Færøerne af 24. Maj 1937, der træder i Kraft fra 1. April 1938.

Lovens Tanke er at lette Adgangen til Jord til Opdyrkning og samtidig ved mindre Tilskud, Præmier og billige Laan at lette Opdyrkningsarbejdet og i det hele at lette Jordbrugets Udvikling. Til Administration af Lovens Bestemmelser og Bestyrelse af Jord i offentlig Eje er nedsat et Landbrugsraad bestaaende af tre Mand, en valgt af Ministeriet for Landbrug og Fiskeri og to valgt af Færøernes Lagting. Til Støtte for Raadet ved Fremskaffelse af Jord og Tilsyn med Jordbrug under det offentlige ned sættes ti 3-Mands Udvalg, Landbrugsudvalgene, hvis Medlemmer vælges af Lagtinget efter Indstilling fra de kommunale Forstandskaber og Landboforeningerne.

Der oprettes en selvejende Jordfond for Færøerne, saaledes at den i Henhold til Lov Nr. 563 af 4. Oktober 1919 oprettede Jordfond til den færøske Jordfond i Løbet af 10 Aar yder et Beløb af 100 000 Kr. aarlig og Færøernes Lagting i samme Tidsrum et Beløb af 10 000 Kr. aarlig. Hertil lægges som Grundfond de til Stats-Laanefonden udstedte Obligationer for Laan til Oprettelse af mindre Jordbrug paa Færøerne samt Kapitalværdien af Grundforbedringslaan ydede til Fæstebønder paa Færøerne i Henhold til Lov Nr. 63 af 12. April 1892. Endvidere indgaar i Jordfonden al Indtægt af Jord i offentlig Eje paa Færøerne.

Loven indeholder iøvrigt Bestemmelser om Bestyrelse af Jord i offentlig Eje og giver det offentlige Adgang til at erhverve Jord fra private til Byggegrunde, Lagerpladser m. m. og udyrket Jord til Opdyrkning, hvorhos der

gives Regler for Ydelse af Laan samt Præmier og Tilskud af Jordfondens Midler. Endelig foreskriver Loven Registrering af al Jord i offentlig Eje i Bygder, der endnu ikke er udskiftet, indtil Udskiftning og dermed følgende Matrikulering har fundet Sted.

Der har været rejst Modstand mod visse af Lovens Bestemmelser, men det maa haabes, at denne Modstand vil svinde bort efterhaanden, som Loven kommer til at virke.

Under 18. Maj 1937 blev der udstedt følgende 4 Love, der skal træde i Kraft fra 1. Juli 1938:

- 1) Lov om Haugers Styrelse og Drift m. m.,
- 2) Lov om Hegn og Markfred,
- 3) Lov om Grandestævne m. m.,
- 4) Lov om Benyttelse af Indsøer og Vandløb.

Forslag til samtlige disse Love blev udarbejdet af Landbokommissionen af 1908—11, og de er med mindre Ændringer nu gennemført.

Af særligt Nyt kan noteres, at der ved Lov om Haugers Styrelse og Drift indrømmes Indmarkens Ejere i matrikulerede Bygder en vis Ret til at blive fritaget for Vintergræsning af andre Ejeres Faar, hvorhos der indrømmes samtlige Brugere af Indmark ved særlig Indhegning at vinterfredede indtil $\frac{1}{4}$ af Indmarken, naar den er blevet tilsaaget med Græsfrø, i to Aar efter Tilsaaning.

I Henhold til Lov Nr. 256 af 27. November 1936 om Tillæg til Lov for Færøerne af 28. Februar 1908 om smitsomme Husdyrsygdomme m. m. paa Færøerne, blev der aabnet Adgang til Indførsel til Øerne af Ræve og andre Pelsdyr, der holdes i Fangenskab. Allerede i 1936 blev der indført lidt over 20 Avlsræve (Sølvræve). I indeværende Aar — 1937 — har denne Indførsel taget Fart, og Bestanden af Sølvræve paa nuværende Tidspunkt — først i December — er paa henved 300 Avlsdyr fordelt paa 28 eller 29 Farme. Indsatsen af Kapital til Indkøb af Avlsdyr, Opførelse af Huse og Indhegninger og Anskaffelse af Foder til det første Aar kan anslaaes til

at udgøre henimod 200 000 Kr, og det kan tilføjes, at det er i alt væsentligt privat opsparede Penge, der er anbragt i denne nye Drift. Denne Indsats af Kapital er saa stor, at det kun er i enkelte Aar, at Fiskeriet kan møde op med større Kapitalindsats til Køb af Fiskerskibe. Sikkerheden for et godt Udfald af denne store Kapitalindsats vilde være noget større, om Udviklingen ikke blev saa eksplosiv, som den blev dette Aar, særlig fordi Kendskabet til Ræveavl ikke staar i det rette Forhold til Omfanget. Man har dog Lov at haabe.

Det er saaledes helt betydelige Landbolove, der er gennemført i dette Aar, og særlig maa Lov om Jordbrugets Fremme siges at indebære meget store Forventninger. Efter Gennemførelsen af disse vigtige Love kan man dog ikke undertrykke et Suk over, at Ordningen af Landbrugsundervisningen ikke er naaet at komme med. Spørgsmaalet herom vil dog nu efter de nævnte Loves Gennemførelse trænge sig paa med forøget Styrke.

Vækstperioden 1937 var ret solløs, ikke varm og ret fugtig, og det samme gjorde sig gældende ved Indhøstningen.

Græsvæksten var jævnt god, enkelte Steder over middelgod, men Kvaliteten af Høet blev mindre god og delvis slet. De Steder, hvor der bruges Tørrestativer som Hjælpemiddel under Høbjærgningen, faar man dog altid godt Hø, og disse Steders Antal er tiltagende for hvert Aar, der gaar. Der er i Aar anlagt nogle nye Siloer til Syltning af Hø efter den finske Metode, og man er glad for Resultatet, idet Foderet fra disse Siloer er godt. Metodens Bekostelighed — den kræver kontante Udlæg baade til Anlæg og til Driften — vil dog endnu en Tid begrænse en stærk Udvidelse af dens Anvendelse.

Kartoffeldyrkningen er atter i Aar udvidet, og Udbyttet kan for Aaret betegnes som et Middelaarsudbytte. Det kan noteres, at de færøske Landbrugere i Aar har afsat adskillige Hundrede Tønder Kartoffler til Proviaivering af Fiskerskibene til tilfredsstillende Priser. Dette maa

betegnes som en begyndende Landvinding for færøsk Landbrug.

Her kan det bemærkes, at der i Aar er konstateret Kartoffelbrok i en af Sandjordsbygderne, hvor der lægges Kartoffler i de samme Stykker Aar efter Aar. Sygdommen har været konstateret her tidligere. Nu har Lagtinget vedtaget Forslag til Lov om Bekæmpelse af smitsomme Plantesygdomme og Skadedyr, indeholdende væsentlig de samme Bestemmelser, der findes i den i Rigets Hovedland gældende Lov om disse Forhold.

Dyrkning af Grøntsager synes at vinde flere og flere Tilhængere for hvert Aar, der gaar. Det kan i denne Forbindelse nævnes, at man nu er i Færd med at danne en Havebrugsforening i Tilslutning til Østifternes Have-selskab.

Udbyttet af Faarebruget i 1937 er endnu ikke opgjort, men det vil nok vise sig, at det talmæssig er over Middell, medens Lammenes Slagtevægt ligger under et Middelaars Slagtevægt. Uldprisen var en Del af Aaret usædvanlig høj, og det samme var Prisen paa saltede Faare-skind. Disse Priser faldt i November ganske væsentlig. Alt sammenlagt har Indtægten af Faarebruget i 1937 ligget over Middell.

Fra og med 1926 er der i Henhold til derom gældende Lov aarligt ydet et Beløb til Husdyravlens og Husdyrbrugets Fremme under Færøernes Landboforenings og Landbrugskonsulentens Administration. Der ydes for Tiden 20 000 Kr. aarlig til dette Formaal, og der har gennem de forløbne Aar været ydet Præmier for fremragende Husdyr ved Dyrskuer, Tilskud til Underhold af gode Avlstyre og gode Hingste, til Gedeavl, Svineavl og Fjerkræavl. I de senere Aar er forsøgsvis brugt en Del af disse Midler til Kontrol med Malkekvæg. Dette Arbejde er i 1937 udvidet væsentligt; og det kan ventes, at der efterhaanden bliver sat større Kraft ind paa dette Omraade. Dette hænger sammen med det voksende Salg af Mælk til de tre Mejerier i Thorshavn, Tveraa og Klaksvig.

Trods de meget høje Uldpriser i 1937 og den deraf følgende store Eksport af Uld ser det ud til, at Hjemmetilvirkning af Uldvarer til Salg hjemme og til Eksport er i Tiltagende. Da man kan regne med, at Uldens Tilvirkning hjemme paa Øerne kan føre til Indvinding af en Arbejdsfortjeneste af ca. $\frac{1}{2}$ Million Kroner aarlig, der kan indtjenes i Tider, hvor der ellers ikke er anden Fortjeneste at faa, vil det være af stor Betydning for mange Hjems Økonomi, om dette kunde naas. Til Støtte for Eksport af Uldvarer har Færøernes Lagting i Aar vedtaget, at alt Uldgods, der udføres fra Færøerne, skal efterses og klassificeres.

Landbrugsaaet 1937 kan betegnes som et jævnt Middelaar. De nye Landboloves Gennemførelse vil dog betyde, at 1937 bliver et Mærkeaar for det færøske Landbrug.

Tysklands Mælke- og Smørproduktion.

I Deutsche Landw. Presse for 20. November d. A. beskæftiger Dr. *Helmut Dürr* sig i en Artikel, der har til Overskrift: »Wie kommen wir zu höhere Milchleistung?«, med nogle Forhold vedrørende Tysklands Mælke- og Smørforsyning, hvoraf her skal nævnes:

Tysklands samlede Kobestand androg 1. Januar 1935 10,12 Mill. Stkr., der tilsammen producerede knapt 24 Milliarder kg Mælk; det svarer til en Gennemsnitsydelse af 2346 kg pr. Ko aarlig.

Antallet af kontrollerede tyske Malkekøer beløb sig den 1. Januar 1936 til 1 992 631 Stkr., d. v. s., at knapt $\frac{1}{5}$ af den samlede Kobestand var under Ydelseskontrol.

Gennemsnitsydelsen af de kontrollerede Køer var:

	1932	1933	1934	1935
Mælk kg	3694	3729	3678	3555
Fedt %	3,33	3,33	3,32	3,32
Smørfedt kg. . . .	123	124	122	118 ¹⁾

Af Tallene fremgaar, at de kontrollerede Køer har en væsentlig højere Ydelse end de ikke-kontrollerede.

Den lille Nedgang, der har været i de sidste Aar, forklares ved daarlige Foderaar og Knaphed paa Æggehvide-Fodermidler i Forbindelse med, at mange nye, endnu ikke oparbejdede Besætninger er kommet under Kontrol.

¹⁾ I 1935—36 var Gennemsnitsydelsen af kontrollerede Køer i Danmark: 3660 kg Mælk, 3,84 % Fedt og 157,0 kg Smør = 140,5 kg Smørfedt.

Tysklands samlede Mælkebehov anslaaer Forfatteren til ca. 26 Milliarder kg aarlig¹⁾).

Det nærmeste Maal for Merproduktionen lyder derfor: 220 kg Mælk mere pr. Ko aarlig!

Med en Stigning af Gennemsnitsudbyttet paa 300—400 kg Mælk pr. Ko vilde Rigsproduktionen blive 28 Milliarder kg aarlig.

I Erkendelse af disse Forholds Betydning har, siger Forf., »der Reichsnährstand« draget de nødvendige Slutninger. To Veje kan føre nærmere til Maalet. I første Linie Indførelse af Pligtmælkekontrol (Plichtmilchkontrolle) og Haand i Haand dermed forstærket Opmærksomhed paa de avlsmæssige Midler gennem en Skærping af Kaaringsbestemmelserne. — Thi Merproduktionen ved en større Ydelse kan, mener Forf., kun for en lille Del naas gennem bedre Fodring; i det væsentlige skal den ske ved en mere rationel Avl. — Hvorvidt Forf. har Ret heri, kan vel være tvivlsomt.

Der skal altsaa ikke ske nogen overvældende stærk Stigning i Ydelsen pr. Ko, før det er muligt for Tyskland selv at dække hele sit Mælke- og Smørforbrug. Navnlig det sidste afhænger imidlertid i betydelig Grad af, hvor stor Tilførslen er af Margarine og andre Spise-Fedtstoffer; som bekendt havde Tyskland tidligere et forholdsvis stort Forbrug af Svinefedt. I »Deutsche Landw. Marktzeitung« oplyses, at Smørproduktionen i de sidste 5 Aar er steget med omkring ved 20 000 Tons aarlig. Denne Stigning skyldes i betydelig Grad forbedret Mejeriteknik og mere mejerimæssig Behandling af Mælken, saa at der er blevet mindre af det saakaldte »Landbutter«, som dog endnu udgør 22 % af den samlede Smørproduktion. Desuden er Indførslen samtidig steget fra 59 000 Tons i 1933 til 75 000 i 1936; indeværende Aar vil sandsynligvis vise yderligere Stigning. — Der gøres i den Forbindelse op-

¹⁾ Efter at dette er skrevet, har Rigs-Landbrugsminister Darré i en Tale den 12. December udtalt, at den aarlige Mælkeproduktion er øget med over 1 Million Liter, saa at den nu er ca. 25 Milliarder Liter.

mærksom paa, at Nabostaterne, der gerne leverer Tyskland Smør, paa den anden Side er villige til at aftage Industrivarer og Kul, saa at Merindførslen ingen Deviser fordrer — anderledes er det, som bekendt, naar der skal indføres Hvalolie eller oversøisk Plantefedt til Fremstilling af Margarine.

H. J. R.

Tysklands Kvægbrug.

Inden for Tysklands Kvægavl er der — som Professor, Dr. J. Hansen har gjort opmærksom paa i Deutsche Landw. Presse — gennem de sidste 40 Aar sket en interessant Raceforskylning, saaledes som det fremgaar af nedenstaaende Tal:

Af Tysklands Kvægbestand udgjorde:

	1896	1906	1925	1936
Højlandskvæg ialt ...	50,40 %	48,00 %	43,40 %	39,30 %
Lavlandskvæg » ...	49,03 »	51,38 »	55,52 »	59,70 »
Korthornskvæg » ...	0,57 »	0,63 »	1,08 »	1,00 »

Medens de to Kvægslag, »Højlands«- og »Lavlandskvæg«, i 1896 hver især paa det allernærmeste udgjorde omkring ved Halvdelen af den samlede tyske Kvægbestand, er Forholdet altsaa nu det, at alle de Racer, som henregnes til Højlandskvæget, kun udgør knapt 40 %, medens Lavlandskvæget har bredt sig, saa at det nu udgør omtrent 60 % af den samlede tyske Kvægbestand.

Inden for de talrige Højlandsracer udgør »Höhenfleckvieh«, d. v. s. Simmenthalerkvæget, langt den største Part, nemlig 4,85 Mill. af ialt 7,42 Mill. Stkr. Højlandskvæg.

Blandt Lavlandsracerne dominerer det sortbrogede Lavlandskvæg med næsten 9 Mill. (8,94) af ialt 11,28 Mill. Stkr. Lavlandskvæg. Rødbroget Lavlandskvæg tæller 1,3 Mill. Stkr. og er iøvrigt ogsaa gaaet lidt frem mellem

hver af de 10-aarige Opgørelser. Til Lavlandskvæget medregnes ogsaa Anglerkvæget, der kun tæller 91 000 Stkr., men forøvrigt er gaaet en Smule frem fra 1925 til 1936.

Korthornskvæget, der danner en Gruppe for sig, tæller 189 000 Stkr. og har holdt sig temmelig konstant mellem de to sidste Opgørelser.

H. J. R.

Landbrugsforholdene i Estland.

Af Landbrugskandidat *J. P. Bach Sørensen.*

Estland har et Befolkningsantal paa ca. 1,2 Mill., hvoraf over to Trediedele er beskæftiget ved Landbrug.

Der findes ialt ca. 140 000 Landbrugsejendomme, og af disse er en Trediedel under 10 ha, og kun knap 500 har et Tilliggende paa over 100 ha. Før Krigen fandtes der derimod over 1000 Godser med hver over 2000 ha, men ved en Lov af 1919 overtog Staten dem alle.

Godserne var hovedsageligt i tysk Besiddelse, og ved Afstaaelsen fik Ejerne kun en Godtgørelse af 10 % af Værdien. Den under Staten inddragne Jord blev udstykket, og de oprettede nye Ejendomme overdroges fortrinsvis til Mænd, der havde deltaget i Krigen. Ejendommene overdroges til Brugerne som Selveje eller som Arvefæste med Laan fra Staten. Ejendommene blev overdraget til Brugerne for en meget ringe Pris og for de hjemvendte Soldaters Vedkommende i mange Tilfælde for intet.

Udstykningen af den dyrkede Del af den Jord, som Staten overtog, er nu tilendebragt, og de ca. 500 nye Ejendomme, der nu oprettes om Aaret, skyldes alene Opdyrking og Afvanding af de vældige Sumparealer. Til dette Arbejde anvender Staten store Summer. De nyoprettede Ejendomme maa ikke være under 15 ha. Mindre regner man ikke med, at en Familie vil kunne leve af.

Estlands samlede Areal er ca. 4,7 Mill. ha. Heraf omfatter Pløjelandet kun 1 Mill. ha, og et lignende Antal ha henligger med Græs i benyttet Eng. Desuden udgør de sumpede og lavtliggende Arealer ca. 14 % af det samlede Areal eller omkring ved 700 000 ha. Grundet paa Opdyrkingen er det dyrkede Areal i de sidste 8—10 Aar gaaet frem med omkring 100 000 ha og udgør nu som foran nævnt ca. 1 Mill. ha.

Af det dyrkede Areal anvendes ca. 65 % til Kornavl, — de $\frac{3}{5}$ til Vaarsæd og Resten til Vintersæd, — særlig Rug, en Del Vaarhvede og lidt Vinterhvede. 20 % anvendes til Agergræs, 10 % til Kartoffler, 3—4 % til Hør og kun 1 % til Roer. Grunden til, at der dyrkes saa lidt med Roer, er, at Jorden de fleste Steder i Landet ikke egner sig for dybtgaaende Afgrøder, eftersom Muldlaget oven paa det faste Kridtunderlag næsten overalt er meget tyndt.

Samtidig med, at det dyrkede Areal er tiltaget en Del de senere Aar, er Afgrødemængden pr. ha steget, men er dog, efter danske Forhold, endnu temmelig lav. Korn ca. 1000 til 1500 kg pr. ha. Kartoffler ca. 120 og Roer ca. 200 hkg pr. ha.

De smaa Afgrøder skyldes dels Jordens middelmaadige Beskaffenhed og dels den meget ringe Intensitet, hvorved de forskellige Afgrøder dyrkes.

Der indføres saaledes kun Kunstgødning for godt 3 Mill. Kr. om Aaret.

Antallet af Husdyr er ogsaa i de senere Aar gaaet stærkt frem. Den største Fremgang har fundet Sted inden for Kvægavlen, der viser en Stigning i Antal paa ca. 60 % i de sidste 10 Aar, medens der derimod for Heste, Svin og Faar kun har fundet en mindre Stigning Sted.

Sammenligner man Husdyrholdets Størrelse pr. ha i Estland og Danmark, viser det sig, at Hesteholdet er nogenlunde ens, Kreaturholdet dobbelt saa stort og Svineholdet fem Gange saa stort i Danmark som i Estland. Men derimod er Faareholdet 5—6 Gange saa stort i Estland som i Danmark.

Der fandtes i Estland i 1935 234 Kontrolforeninger, hvor ca. 11 % af den samlede Købestand blev kontrolleret, eller ca. 385 000 Køer.

Gennemsnitsydelsen inden for de enkelte Kontrolforeninger er gennemgaaende ringe. Af de 234 Kontrolforeninger har kun 14,5 % en Mælkeydelse over 3000 kg, og 7,7 % af Kontrolforeningerne ligger under 2000 kg. Kun 15,4 % af Foreningerne har over 110 kg Smørfedt, medens 13,7 % har under 80 kg. Gennemsnitsydelsen for hele Landet var i 1925 2408 kg Mælk og 83,2 kg Smørfedt, og i 1935 var den, efter jævn Stigning fra Aar til Aar, 2782 kg Mælk og 97 kg Smørfedt. Enkelte Besætninger og Køer gaar dog langt over disse Ydelser, saaledes gav den højstydende Besætning i 1935 6122 kg Mælk og 231 kg Smørfedt, den højstydende Ko 8579 kg Mælk og 365 kg Smørfedt. Langt den overvejende Del af Mælken behandles paa Andelsmejerier. Faarene producerer aarlig ca. 1000 Tons Uld.

Alle Estlands Landbrugsinstitutioner, Landbrugssammenslutninger og Foreninger er samlede under Landbrugskammeret, og dette sorterer igen under Landbrugsministeriet. Konsulentvirksomheden er ogsaa fra 1935 en Statsopgave, der søges løst efter de Bestemmelser, som Loven angiver, og saa hurtigt som Staten finder økonomisk Udvej derfor. Efter Loven, der vedtoges i 1935, inddeles Landet i 72 Konventer, hver omfattende ca. 2000 Ejendomme. I hvert Konvent ansættes til at begynde med een Konsulent, som lønnes af Staten, og desuden ansættes der Specialkonsulenter for større Omraader eller for hele Landet. Loven er ikke gennemført endnu i sin fulde Udstrækning grundet paa de store økonomiske Krav og grundet paa, at der ikke findes det tilstrækkelige Antal uddannede Mænd til Konsulenter.

Regnskabsarbejdet inden for Landbruget er i Estland, i Forhold til den Tid, der er arbejdet derpaa, stærkt udviklet. Interessen for Regnskabsføringen søges bl. a. fremmet ved Tildeling af Præmier og Diplomer til dem, som

i en Aarrække har ladet føre Regnskab over deres Bedrift, — Diplomer i Lighed med dem, man ser fra vore Landmandsforsamlinger. De Regnskaber, der indgaar til den statistiske Behandling, er anlagt og føres af Bureauets egne Folk paa den Maade, at enhver Mand har sit Distrikt, hvor han besøger hver enkelt Ejendom en Gang hver Sommer for at foretage Status. Paa denne Maade faar Bureauet et indgaaende Kendskab til hver enkelt Ejendom og de særlige Forhold.

Estlands Eksport af Smør var i 1935 ca. 10 800 Tons, hvilket svarer nogenlunde til $\frac{1}{3}$ af den samlede Produktion, og hjembragte ca. 16 Mill. Kr. Ti Aar tilbage eksporteredes der 6445 Tons, hvilket ogsaa svarede til $\frac{1}{3}$ af den samlede Produktion paa dette Tidspunkt, men hjembragte over 21 Mill. Kr. eller 5 Mill. Kr. mere end i 1935. (Den estniske Krone er lidt mere værd end den danske). I 1931 eksporteredes den hidtil største aarlige Mængde Smør, nemlig 14 450 Tons, hvilket svarer til $\frac{2}{5}$ af den samlede Produktion, og repræsenterede en Værdi af 25,5 Mill. Kr. I 1935 aftog England de 55 %, Tyskland 41 %, i 1934 var de tilsvarende Tal 63 og 35 %, medens Forholdet i 1935 var, at England aftog de 81 % mod Tyskland 18 %.

Eksporten af Bacon og Affaldsprodukter udgjorde i 1935 3465 Tons til en Værdi af 3,7 Mill. Kr. I 1928 eksporteredes kun 2200 Tons til en Værdi af 2,9 Mill. Kr., altsaa en Forøgelse paa 1275 Tons, medens det samlede Svinehold samtidig er faldet fra 327 000 Stkr. til 289 000 Stkr.

Ægeksexporten viser, ligesom Eksporten af Smør og Bacon, en Stigning i de senere Aar og udgør en Værdi af 2,7 Mill. Kr. mod 1,5 Mill. Kr. i 1925. Før i Tiden er Hovedparten afsat til Tyskland, medens det er England, der er Aftager af de senere Aars Merproduktion.

Af Hør eksporteredes der i 1935 for 5 Mill. Kr. mod 16 Mill. Kr. i 1925.

Estlands samlede Handel med Landbrugsprodukter

med Udlandet viser et Overskud paa 31 Mill. Kr., der fremkommer af en Eksport paa 40 Mill. Kr. og en Import paa 9 Mill. Kr. I 1925 udgjorde Overskudseksporten 20 Mill. Kr. og fremkom af en Eksport paa 51 Mill. Kr., hvis Størrelse væsentlig skyldtes de høje Priser paa Smør, og en Import paa 21 Mill. Kr., der væsentligst skyldtes et stort Indkøb af Planteavlsprodukter i Forhold til nu.

Estland har, siden det opnaaede Selvstændighed som Stat, arbejdet stærkt paa at forøge sin Landbrugsproduktion og arbejder stadig uden Ængstelse derpaa. Den første Indsats var at udstykke Jorden og overdrage den til Landets egen Befolkning. Nu, da det er tilendebragt, har man taget fat paa Opdyrkning af de store sumpede Strækninger, for derved at forøge det dyrkede Landbrugsareal, og samtidig gøres der en stor Indsats for at forøge Intensiteten af Driften i de allerede bestaaende Brug og dygtiggøre Landbrugerne i faglig Henseende. Det vigtigste Led i dette Arbejde er Statens storstilede og omfattende Organisation af Konsulentvirksomheden.

Som de anførte Tal viser, har Fremgangen i det dyrkede Areal givet sig Udslag i en formindsket Import af Planteavlsprodukter, men dog særlig ved en Forøgelse af Kvægholdet, ikke alene i Mængde, men ogsaa i Kvalitet.

Den forventede Fremgang i Fremtiden vil ogsaa særlig give sig tilkende inden for Kvægbruget, idet de opdyrkede Sumparealer ikke egner sig til Korndyrkning, men hovedsagelig maa anvendes til Dyrkning af Grovfoderafgrøder, og da i Særdeleshed til Græs og Ensilageafgrøder til Vinterbrug.

Størstedelen af Estlands Landbrugsproduktion er hidtil medgaaet til Forsyning af Hjemmemarkedet, og samtidig med, at Produktionen er steget, er Hjemmemarkedets Behov ogsaa steget, men dog ikke i samme Omfang, hvilket de stigende Eksporttal viser. For Smørrets Vedkommende er der saaledes igennem de senere Aar stadig eksporteret en Trediedel.

Paa ganske samme Maade mener man, at den forventede Forøgelse i Landbrugsproduktionen i de nærmest kommende Aar vil fordele sig.

Selv om der kan forventes en stærkere Stigning i Landbrugsproduktionen end hidtil, vil en igangværende stærk Udvikling inden for Industrien vel i nogen Maade virke afbalancerende.

Paa Verdensmarkedet vil Estland sikkert altid, i Kraft af sin billige Produktion, kunne afsætte sin Overskudsproduktion af Landbrugsprodukter, og i samme Grad som denne stiger, stiger Estlands Betydning som Konkurrent paa Verdensmarkedet.

Det kgl. danske Landhusholdningsselskabs Generalforsamling den 8. December 1937.

Selskabets ledende Præsident, Godsejer, Dr. med. *K. A. Hasselbalch*, ledede Mødet og bød paa Præsidiets Vegne Forsamlingen Velkommen.

Siden sidste Generalforsamling var følgende betydende Mænd, dels inden for Selskabets egen Bestyrelse, dels med nær Tilknytning til Selskabet og dets Virksomhed, afgaaet ved Døden:

Redaktør *K. Raunkjær* døde den 31. Januar, 56 Aar gammel. Jeg tror at turde sige, at hans tidlige Død betød en personlig Sorg for hvert Medlem af vor Bestyrelse, og at hver en af os, der holder af sand, historisk og organisk opbygget Personlighed, længe vil savne hans Særpræg. Det var, som om man i Raunkjærs hele Fremtræden mindedes om hele hans Livshistorie paa een Gang: den vestjydske Bondedreng, der kendte sit Fag til Bunds, baade gennem Næver og Hjerne, Landbrugskoleeleven, Kontrolassistenten, Læreren ved de vandrende Husdyrbrugskursus, Landbrugskandidaten, Bladmanden, Censoren ved Landbohøjskolen, Politikerens paa een Gang, ikke som forglemte og udviskede Gennemgangsled, men som blivende Bygningsled i hans Personlighed. En tilsvarende Trofasthed over for Forudsætninger medførte den store Kærlighed og historisk begrundede Respekt for vort Selskab, der bevirkede, at han blev Løftestangen for det Samvirke — et Ord og et Begreb, han dyrkede — som førte til Nyorienteringen af vort Selskab ved Oprettelsen af Samvirksomheden til landbrugsfaglig Oplysning, og som bragte ham selv ind i vort Bestyrelsesraad. Her skylder vi ham Tak for det saa smukt motiverede Forslag til Indstiftelsen af det »særlige« Sølvbæger til Mænd og Kvinder, der har gjort sig fortjent af landbrugsfaglig Oplysning, og hvortil Samvirksomheden har Indstillingsret.

Raunkjær var en sjælden Mand derved, at han paa Landbrugets Vegne higede lige saa ivrigt fremefter og opover, som han hægede om Fortid og Forudsætninger, og han var derfor et særlig velegnet Medlem af Bestyrelsen for et Selskab som vort med dybe Rødder i Historien og ivrigt Udsyn efter vort Fags Udvikling i Fremtiden. Det synes os Synd og Skade, at han maatte bort.

Med den fine og elskværdige gamle Forpagter *G. F. Schroll*, der døde den 26. April i sin Alders 87. Aar efter at have virket i dette Selskabs Bestyrelse i 32 Aar, mistede vi et Medlem, der fik Lov til at leve sit Liv til en harmonisk Afslutning, et Liv, der efter alt, hvad der foreligger, var præget af et redeligt og ivrigt Arbejdssind, der kom saavel hans forskellige veldrevne Landbrug som først sjællandske, sidst og vel nok mest de fynske Landbrugsorganisationer til Gode. Ligeligt interesseret, som enhver rigtig Landmand maa være det, i Markbrug, Husdyrbrug og Husholdning, bevarede han til det sidste en levende Interesse for Landmandens skønne, alsidige Gerning og derfor ogsaa for vort Selskabs Rolle i dansk Samfundsliv.

Professor *Oluf Bang*, som døde pludseligt og uventet paa Ferietur i Norge den 28. Juli, kun 55 Aar gammel, havde haft Sæde i vor Bestyrelse siden 1934 og var Medlem af Selskabets Bedømmelsesudvalg vedrørende Goldschmidts Legat, Afd. B., til Studium og Bekæmpelse af Husdyrsygdomme. Oluf Bang tør siges at have været en værdig Søn af sin store Fader. Hans Betydning for Veterinærvidenskaben, hvor han havde erhvervet sig europæisk Anerkendelse baade ved Studiet af Hønseleukoserne, Huspattedyrenes Modtagelighed for Fjerkrætuberkulose og af Mineralstofskiftet hos Husdyrene o. m. m., kan naturligvis her kun antydes, men det er givet, at alle disse Bangs Arbejder vil bevare en blivende Betydning for dansk Landbrug. Om det samme vil gælde den Behandling af Kvægets Kastesygdom med levende Abortkultur, som han indførte i dansk Praksis, tør maaske betvivles. Jeg ønsker dog at fremhæve, at jeg selv har haft uhyre megen Nytte af Metoden i min Besætning, og at det samme er Tilfældet i mange andre, mig bekendte Besætninger.

Bang var en meget vidende og grundig Lærd uden blændende Apparition, med et indesluttet og nærmest forlegent Væsen, men med en bunden Varme, der udløstes i elskværdig Hjælpsomhed over for den, der søgte ham, og navnlig i hans vældige Arbejdsenergi, og som kunde komme til Syne i saglig Diskussion baade som Glød og som Skarphed i For-

svaret for hans Anskuelser. Vi beklager dybt, at vor Bestyrelse ved hans alt for tidlige Død har mistet en Medarbejder med et fremragende Udstyr af Viden, Kritik og Arbejdsevne.

Direktør for Statsfrøkontrollen *K. Dorph-Petersen*, som siden 1927 har været Medlem af vor Bestyrelse, af Selskabets Sædefrøudvalg og af Fællesudvalget for Samvirksomheden for landbrugsfagligt Oplysningsarbejde, døde efter et langt og strengt Sygeleje den 26. September i en Alder af 65 Aar.

Det er sagt af de gamle, at om de Døde skal der kun tales godt. Om *Dorph-Petersen* vilde det være umuligt for nogen at sige andet end godt: det varmeste, mest levende Menneske, den flittigste Slider for sin Sag: Plantevækstens Forøgelse i Kvantitet og Kvalitet. Den Sukces, den af ham i egentlig Forstand skabte Institution, Statsfrøkontrollen har haft baade i Indland og Udland, er velbegrundet i Lederens fremragende Evner og Indsigt, i hans Væsens Varme, der ikke var bunden, men altid rede til at fænge og antænde, og i hans ridderlige Karakter. Vi forstaar, at det blev netop ham, der blev Præsident for den internationale Frøkontrolassociation, og at han nu fornylig, netop før Sygdommen slog ham ud, blev valgt til Vicepræsident i Danmarks naturvidenskabelige Samfund. Han vilde have lagt sin Sjæl ogsaa i dette Hverv ligesom i Formandskabet for Nordiske Jordbrugsforskeres Forening, som han har indehaft siden 1929, og som han overhovedet lagde i hele sin Arbejdsindsats til Jordbrugets Fremme.

For vort Selskab var han en god Mand, baade som flittig Deltager i vore Møder og de dertil knyttede Diskussioner og som et levende og meget aktivt Medlem af vore Udvalg. Han var varmt interesseret i Selskabets Nyorientering ved Samvirksomhedens Oprettelse. Vi vil ofte gribe os i ved vore Møder og Forhandlinger at tænke: Hvem er det dog, vi savner? Den livfulde, vennesele *Dorph-Petersen*.

H. P. Larsen, *Malling*, der siden 1909 har været Medlem af vort Bestyrelsesraad, døde den 12. November, faa Dage efter at have rundet de 70 Aar, som man i gamle Dage kaldte Støvets, og ved denne Lejlighed at have modtaget talløse Beviser paa den Taknemmelighed, som hans lange og dygtige Virke først og fremmest som Leder af *Malling Landbrugsskole*, men ogsaa som tidligere Formand for, nu Æresmedlem af, *Danske Mejeriers Andels-Smøreksporforening* og *Aarhus Amts landøkonomiske Selskab*, havde bundfældet i Medarbej-

deres og Tusinder af Elevers Sind. Ogsaa i vor Bestyrelse bevarer vi Mindet om en prægtig, retliniet og for sit Fag og sin Stand varmt interesseret Deltager.

Af Mænd, der — uden for Bestyrelsesraadet — har haft Betydning for og Tilknytning til vort Selskab, er i Løbet af Aaret følgende døde:

Kammerherre *Frederik Tesdorpf* til Ourupgaard, døde den 23. Maj i sin Alders 83. Aar, æret og højagtet af sin Egns landøkonomiske Sammenslutninger som et lysende Bevis paa, at Arven fra en stor Fader ikke behøver at tynde den fribaarne, ranke Natur, men kan udbyttes i ansvarsbevidst, selvstændig Stræben. Her skal mindes om, at Kammerherre Tesdorpf allerede for 44 Aar siden slog sit første Slag for Udryddelse af Kvægtuberkulosen i Ourupgaards Besætning. Med Taknemmelighed vil vi ogsaa mindes, at Tesdorpf i en lang Aarrække var Husbond for de af Selskabets 3-Aars Lærlinge, der fik Plads paa Ourupgaard.

Et mangeaarigt Medlem af vort Selskab, Grosserer *William Bendix*, der for Landbruget har haft stor Betydning som Medindehaver af Maskinfirmaet »Brødr. Bendix«, døde 72 Aar gammel den 8. April. Selskabet ærer hans Minde i Taknemmelighed over Stiftelsen af »Brødr. Bendix' Jubilæumslegat«, som vi har den Glæde at administrere.

Departementschef i Landbrugsministeriet *G. Waage* døde den 9. Juni, 69 Aar gammel. Her kan ikke redegøres for den uhyre Indflydelse, Waages radikale og retliniede Natur, hans mægtige Arbejdskraft og dybtgaaende Indsigt har haft paa Jordfordeling og Landbrugslovgivning i de 15 Aar, han ledede Departementet, og som for alle Tider har ændret dansk Landbrugs Ansigt, men kun mindes, at Landhusholdningsselskabet i alle disse Aar havde hyppig og nær Kontakt med Waage gennem talrige personlige og skriftlige Forhandlinger med Ministeriet.

Vi vil mindes alle disse for deres Indsats til Gavn for Samfundet og for Selskabet.

Forsamlingen rejste sig.

1. Udfaldet af de foretagne Valg.

Der var afgivet 197 Stemmer. Som Præsident blev genvalgt Godsejer, Dr. med. *K. A. Hasselbalch* med 185 Stemmer. Til Medlemmer af Bestyrelsesraadet genvalgte Gaardejer *Niels Nielsen*, Farendløse, med 175 Stemmer, Forpagter *H. Junker*, Melbygaard, med 179 Stemmer, Proprietær *J. H. Schmidt*, Vojensgaard, med 181 Stemmer, Hofjæ-

germester *K. F. Greve Knuth*, Tustrup, med 178 Stemmer, og Forpagter *E. A. Tesdorpf*, Gjorslev, med 179 Stemmer. Endvidere nyvalgte Professor *H. Møllgaard*, København, med 177 Stemmer, Professor *Axel Pedersen*, København, med 179 Stemmer, Forstander *J. C. Overgaard*, Ladelund, med 180 Stemmer, og Gaardejer *Chr. Jervelund*, Jullerup, med 168 Stemmer.

Til Revisor genvalgte Inspektør *Ib Windfeld*, København, med 180 Stemmer.

Til Medlem af Bestyrelsen for »Fond til Landmænds Uddannelse« genvalgte Godsejer *K. Langkilde*, Bramstrup, med 179 Stemmer.

2. Bestyrelsesraadet Valg af Medlemmer til Belønningsudvalget.

Bestyrelsesraadet havde ved sit Møde Dagen før genvalgt Gaardejer *Bertel Bjerre*, Guldager, og Gaardejer *Aage Johnsen*, Højgaard, til Medlemmer af Selskabets Belønningsudvalg.

3. Bestyrelsesraadet Valg af et Medlem til Fællesudvalget for Samvirksomheden for landbrugsfagligt Oplysningsarbejde.

Bestyrelsesraadet havde ligeledes ved sit Møde Dagen før valgt Professor *Axel Pedersen* til Medlem af »Fællesudvalget« i Stedet for afdøde Direktør *K. Dorph-Petersen*.

4. Optagne nye Medlemmer.

Hofjærgermester *Chr. Lüttichau*: Ved Generalforsamlingen i Fjor var vort Medlemstal 817. Siden da har Bestyrelsesraadet optaget 27 nye Medlemmer, og der er som Følge af den i Fjor besluttede Agitation indmeldt indtil i Gaar 35, ialt 62 nye Medlemmer. Denne Forhøjelse af Medlemstallet nedsættes imidlertid ved, at der i Aarets Løb har været en Afgang af Medlemmer paa ialt 37, der enten er udmeldte, slettede eller afgaaet ved Døden. Vort Medlemstal er derefter i Dag 842.

De nye Medlemmers Navne har enten været eller vil blive optaget i »Tidsskrift for Landøkonomi«.

5. Fremlæggelse af forrige Aars Regnskab.

Sekretær *Axel Nielsen*: Det foreliggende Regnskab, der i Fortryk findes omdelt paa Pladserne, har været gennemgaaet af Revisorerne med fornøden Talrevision og har i Gaar i Henhold til Lovene været forelagt Bestyrelsesraadet, der har givet Decharge for Regnskabet for Aaret 1936—37. Her skal

nævnes, at Regnskabet i Henhold til Beslutning ved Generalforsamlingen i Fjor har været udsendt til samtlige Medlemmer. Driftsresultatet for Selskabets egen Virksomhed har været et Overskud af 3752 Kr. 45 Øre.

Kontorchef *H. C. Larsen* vilde gerne gøre opmærksom paa, at der var en ikke uvæsentlig Forskel mellem Ordlyden af Punkt 5 paa Dagsordenen og Punkt 12 i Selskabets Love, der siger: »Præsidiet forelægger paa den ordentlige Generalforsamling 1) Forslag til Selskabets Virksomhed for det næste Regnskabsaar; 2) Overslag over Selskabets Indtægter og Forslag til dets Udgifter for det næste Regnskabsaar; 3) Regnskaberne for det foregaaende Aar med Revisorernes Antegnelser, Regnskabsførernes Besvarelser og Revisorernes Vedtegninger samt den derpaa faldne Decision«. Denne Del af Lovene har staaet uforandret siden 1872, og Regnskabet plejer ogsaa at være fremlagt. (Det blev bemærket, at Regnskabet var fremlagt). Kontorchefen vilde dog ikke have opholdt sig ved Spørgsmaalet, hvis det ikke havde været saaledes, at Revisorernes Bemærkninger til forrige Aars Regnskab ikke som hidtil havde været optaget i Selskabets Aarsberetning, og det var meddelt Revisorerne, at det heller ikke vilde ske i Fremtiden. Dette havde undret Revisorerne noget, idet man ansaa det for at være af Betydning, at ikke alene Bestyrelsesraadet og Generalforsamlingen, men ogsaa samtlige Selskabets Medlemmer blev gjort bekendt med, hvad Revisorerne havde udtalt om det vedkommende Regnskab.

Kontorchefen vilde derfor paa Revisionsudvalgets Vegne henstille til Præsidiet at tage under velvillig Overvejelse ogsaa i Fremtiden at optage Revisorernes Antegnelser til Regnskabet i Aarsberetningen i Forbindelse med vedkommende Regnskab, og det vilde tillige være ønskeligt at faa udfyldt det Hul, som er i Rækken af Anmærkninger til Regnskaberne. Det vilde kunne ske i den kommende Aarsberetning.

Sekretær *Nielsen* oplæste i Henhold til det fremsatte Ønske Revisorernes Antegnelser til det foreliggende Regnskab, samt den af Bestyrelsen underskrevne Erklæring om Regnskabets Godkendelse.

Kontorchef *H. C. Larsen* fandt, at det var af mindre Betydning, at Revisorernes Bemærkninger oplæstes. Derimod vilde det være af Betydning at faa dem optrykt først og fremmest i Selskabets Aarsberetning. Dette har fundet Sted i alle Aar fra 1903—37, altsaa i 35 Aar, og naar der — som i foregaaende Aar — virkelig havde været noget særligt i disse Bemærkninger, var det kedeligt, at de ikke var medtaget i Aarsberetningen, saa alle Medlemmer kunde faa dem at se.

Aarsberetningerne indbindes og gemmes, hvorimod de omdelte Fortryk af Regnskabet efterhaanden gaar i Papirkurven og bliver glemt. I og for sig vilde der ikke være noget i Vejen for, at man i disse — for 1. Gang i Aar — udsendte Fortryk af Regnskabet kunde optrykke Revisorernes Anmærkninger og den derpaa faldne Decision, naar Revision og Godkendelse af Regnskabet foretoges saa tidligt, at det kunde naa at komme med.

Sekretær *Nielsen* oplyste til de fremsatte Bemærkninger, at der det paagældende Regnskabsaar var foretaget en Ombytning af Grundfondens Obligationer, som indbragte Selskabet en aarlig Rentegevinst af ca. 1600 Kr. Dette mente imidlertid Revisionen ikke var ganske overensstemmende med Selskabets Love, hvorfor det henstilledes i Revisionsbemærkningerne, at dette Forhold ændredes. Der førtes om Spørgsmaalet en Korrespondance, der vilde have medført en Forøgelse af Aarsberetningen, som uden Skade kunde spares, saa meget mere, som der allerede paa det Tidspunkt, da Revisionsbemærkningerne skulde være optrykt, var sket en Tilbageføring af Grundfondens Midler, saa den igen havde sit oprindelige Paalydende 280 000 Kr. Forholdet var altsaa rettet længe før, Trykning af Revisorernes Bemærkninger kunde ske.

Naar Kontorchefen henviser til Lovenes Bestemmelser, vil det ogsaa være rimeligt kun at forelægge Regnskabet for Generalforsamlingen. Derved vilde Lovene være sket Fyldest. Men i Lovene staar intet om, at det skal optrykkes i Aarsberetningen, og naar Regnskabet udsendes til Medlemmerne, vil der kun være ringe Grund til fremtidig tillige at optrykke Revisionsbemærkningerne i Aarsberetningen.

Kontorchef *H. C. Larsen* var ikke helt tilfreds med Sekretærens sidste Bemærkning. Revisionsbemærkningerne vil næppe fylde mere end ca. 1 Side i Aarsberetningen, og det vil næppe kunne tynde Selskabets Økonomi.

Den ledende Præsident afsluttede Diskussionen med, at Præsidiet skulde tage Spørgsmaalet under velvillig Overvejelse, hvormed Kontorchefen erklærede sig tilfreds.

6. Beretning om Selskabets almindelige Virksomhed.

Sekretær *Nielsen*: I den Beretning om Selskabets almindelige Virksomhed, der hvert Aar aflægges ved Generalforsamlingen, indtager Omtalen af landbrugsfagligt Oplysningsarbejde i Form af Fremkaldelse og Udsendelse af Skrifter, afholdte Foredrag og bevilgede Understøttelser og Støtte til

Studier, en fremtrædende, ja, jeg tør vist sige, en stadig mere fremtrædende Plads.

Først skal nævnes »Tidsskrift for Landøkonomi«. Det noget højere Medlemstal i de senere Aar har efterhaanden gjort det økonomisk forsvarligt at udvide Tidsskriftet noget, naar Stofmængden gav Anledning dertil. Forhaabentlig har dette samtidig medført, at der i højere Grad end hidtil er blevet noget for enhver Smag.

Foruden Tidsskriftet, hvoraf der for alle de mere vægtige Artiklers Vedkommende er uddelt et betydeligt Antal Særtryk, er som sædvanlig udsendt Selskabets Aarsberetning, samt den for Landbrugsministeriet redigerede »Landøkonomisk Aarbog«. Som bebudet i Fjor er med Statstilskud udsendt en ny, revideret Udgave af den engelske Pjece, A short survey of agriculture in Denmark, og 3. reviderede Udgave af Vejledninger for Elever i den landbrugsfaglige Aftenskole, Hefte 3, Husdyrbrug. Endvidere viste det sig nødvendigt ogsaa at optrykke Hefte 2, Plantedyrkning. Ellers er Forholdet det, at der i Aar er rekvireret ca. 1000 færre end i Fjor paa samme Tid. Dette er dog sikkert kun Udtryk for, at mange af Eleverne allerede har Bøgerne.

Som nærmere omtalt i Fjor er under Forberedelse en Bog af Dr. *Hans Jensen* om Chr. Ditlev Reventlow, ligesom jeg arbejder paa en ny Pjece af lignende Indhold som den af *H. Hertel* i sin Tid forfattede: Hvad Bybefolkningen bør vide om dansk Landbrug.

Vedrørende Prisopgaver skal først og fremmest erindres om, at med dette Aars Udgang udløber Fristen for Indsendelse af Besvarelser paa den paa Foranledning af De danske Spritfabrikker udsatte Prisopgave angaaende den bedste fyldestgørende Anvisning til Bekæmpelse af Kartofflens Rodfiltsvamp og Kartofflens Bladrullesyge. Jeg skal nævne, at Besvarelse af begge Opgaver kan ventes at blive honoreret med 5000 Kr., hvortil kommer indtil 3000 Kr. til Dækning af eventuelle Udgifter til Forsøg og Undersøgelser. Besvarelse af een af Opgaverne honoreres med 2000 Kr. samt et Beløb til delvis Dækning af de afholdte Udgifter.

Med Hensyn til Selskabets Foredragsvirksomhed skete der i det forløbne Aar den Forandring, at Vinterforedragenes Antal indskrænkedes noget, og der i Stedet afholdtes et 3-Dages Sommermøde paa Hindsgavl. Dette Forsøg med Afholdelse af et Sommermøde var — fraregnet et noget mindre Deltagerantal end ventet — saa vellykket, at

man ikke har Betænkelighed ved senere at gentage Forsøget. I den kommende Sommer har man dog besluttet sig til at undlade Afholdelse af Hindsgavlmøde, idet man er af den Formening, at den store Udstilling i 1938 vil virke hæmmende paa Tilslutningen, og man har næret Betænkelighed ved at forsøge et andet Tidspunkt for et saadant Møde.

Ved Foredragene sidste Vinter var Foredragsholdere og Emner følgende: Ved Generalforsamlingen talte Direktør *C. E. Flensborg* om »Hedeselskabets nyere Arbejdsfelter«. Den 20. Januar talte Professor, Dr. polit. *Jørgen Pedersen* om »Danmarks Eksportvarers ulige Værdi, set fra et national-økonomisk Synspunkt«, den 10. Februar talte Konsulent *Frits O. Jensen* om »Dansk Faareavl«, og den 24. Februar talte Statskonsulent *S. Sørensen* om »Englands Samhandel med Dominions og andre Lande under Beskyttelsespolitikken og Ottawaaftalerne«.

Ved Hindsgavlmødet talte Ingeniør, cand. polyt. *Niels Lichtenberg*, Industriraadet, om Emnet: »Hvilke Raastoffer kan Landbruget forsyne Industrien med?«, Statskonsulent *A. P. Jacobsen*, Berlin, om Emnet: »Afsætning af Landbrugsprodukter under frie og under bundne Betalingsforhold«, samt Professor *J. Wedervang*, Oslo, om »Nordisk Samhandel og Varebytte«. Endvidere var der ved dette Møde en større Udflugt til forskellige Virksomheder, selskabeligt Samvær, Oplæsning af Kgl. Skuespiller Thorkild Roose, en festlig Afslutningsmiddag m. m.

For den kommende Vinter paatænkes foruden Foredragene i Dag afholdt følgende:

Professor *Anton Pedersen*: »Vilkaarene for Erhvervsfrugtavl i Danmark«.

Statskonsulent *Niels Balle*: »Kraftmaskiners Betydning under de nuværende Arbejdsforhold«.

Direktør i Landbygningernes Brandforsikring *Jens Christensen*: »Forebyggende Foranstaltninger mod Brandfaren i Landbrugsbygninger«.

Sekretær *C. Trautmann*: »Regulering af Bacon-Produktionens Størrelse og Afsætning i Danmark og andre Lande«.

Dr. phil. *Hans Jensen*: »Stavnsbaandsløsningen og dens Plads i dansk Landbolovgivning«.

Det aarlige landbrugsfaglige Bidrag til Universitetssalmannakken foranledigedes i Fjor leveret af nu afdøde Professor Oluf Bang og omhandlede Kvægtuberkulosens Bekæmpelse. I Aar er Henvendelsen rettet til Landbrugslærer *P. N. Gaardmand*, Næsgaard, der vil behandle: »Konservering af Grøntfoderafgrøder«.

Om Statskonsulentvirksomheden er at sige, at den Del af denne Virksomhed, som Landhusholdningsselskabet har med at gøre, er forløbet paa normal Maade. Jeg benyttede i min Beretning i Fjor Lejligheden til at udtale en Beklagelse af, at den ved N. Hørlycks Død ledigblevne Stilling som Mejerikonsulent ikke er blevet besat. Desværre er dette ikke sket endnu — og der er vel derfor ikke meget Haab om, at det overhovedet vil ske.

Konsulentmødet. Saavel i Fjor som i Aar afholdtes meget velbesøgte Konsulentmøder, og der synes nu at være kommet en mere fast Ordning med Hensyn til Støttebevilling paa Finansloven. Landhusholdningsselskabet medvirkede som sædvanlig ved Tilrettelæggelsen og Administrationen, ligesom Selskabets ledende Præsident ledede det almindelige Konsulentmøde (sidste Dag af det To-Dages Møde). Der blev ved denne Del af Konsulentmødet holdt følgende Foredrag: Landstingsmand *H. Hauch*: »Danmarks Økonomi under Selvforsyning«, Dr. phil. *Hans Jensen*: »Udstykningen i det 19. og 20. Aarhundrede og dens Betydning«, Konsulent *Arne Larsen-Ledet*: »Ungdomsundervisning paa Landet«. I 1938 vil der utvivlsomt blive afholdt Konsulentmøde igen, og jeg benytter gerne Lejligheden til at understrege, at dette er fastlagt til hvert Aar at skulle finde Sted den sidste Fredag og Lørdag i Februar Maaned.

Udvalg. I Aarets Løb er kun nedsat et enkelt Udvalg, nemlig Husholdningsudvalget. Hertil har Landhusholdningsselskabet valgt Fru *Estrid Lauridsen*, Næsgaard, og Fru *Agnes Thorup Pedersen*, Statsgaarden, Jullerup. De samv. danske Landboforeninger har valgt Fru *Rebekka la Cour Madsen*, Vejen, Husmandsforeningerne Fru *Marie Hansen*, Gevnø, og Husholdningsforeningerne Fru *E. Villemoes Andersen*, Braade, medens Selskabets Sekretær fungerer som Sekretær for Udvalget. — Ved et Møde i Udvalget fornylig har dette konstitueret sig med Fru *E. Lauridsen* som Formand for 1938.

Endvidere er det blevet vedtaget, at Selskabets Præsident i Jylland, Hofjægermester *Chr. Lüttichau*, fremtidig deltager i Belønningsudvalgets Arbejde ved Besigtigelse af de til Hædersbelønning for Landboflid indstillede Brug.

Ved Professor O. Bangs Død blev en Plads ledig i Udvalget vedrørende Godsejer *V. A. Goldschmidts* Legat, Afdeling B. I dette Udvalg er nu Forstander *H. J. Rasmussen* indtraadt i Professor O. Bangs Sted. Endvidere er vor Assistent, *Chr. Aage Nielsen* blevet konstitueret som Sekretær for Sædefrøudvalget under Fuldmægtig

L. P. M. Larsens fortsatte Sygdom, og Forpagter *Aug. Bech* valgt til Landhusholdningsselskabets Repræsentant i *Statens Redskabsudvalg* og *Dansk Brandværnskomité* i Stedet for Proprietær H. Madsen, der har ønsket sig fritaget for sine offentlige Hverv.

Tilskud. Fra Julius Skrikes Stiftelse er modtaget et Beløb af 2000 Kr., der er fordelt efter en forud meddelt Plan, bl. a. til Rejsebureauet, et sønderjydsk Udvalg, Kursus i Maskinbrug for Landmænd m. v. Fra Carlsen-Langes Legatstiftelse har man atter i Aar haft den Glæde at modtage 1000 Kr. til det klimatologiske Udvalgs Virksomhed. Endvidere har vi modtaget 2500 Kr. fra Laurits Andersens Fond til det avlsbiologiske Udvalg, ialt 5500 Kr. Selskabet har af egne Midler bl. a. ydet først 500 Kr. og siden i Anledning af Kongens 25 Aars Regeringsjubilæum 1000 Kr. til H. P. Hanssens Mindefond.

Legater og Fonds. Af Godsejer V. A. Goldschmidts Legat, Afdeling B, vedrørende Bekæmpelse af Husdyrsygdomme er i det forløbne Aar uddelt ialt 15 000 Kr. — Som Understøttelser til trængende forhenværende Landmænd og disses Efterladte er i Aarets Løb uddelt ca. 60 000 Kr. Som Understøttelser til unge Landmænds Uddannelse paa Landbrugsskoler og paa Landbohøjskolen samt til Studierejser er ialt uddelt ca. 20 000 Kr., til Handlende og Haandværkere samt til Husholdningselever ca. 1200 Kr.

Om Understøttelser af Fond til Landmænds Uddannelse vil der senere paa Dagsordenen blive givet Meddelelse.

Udførlige Oplysninger om Uddelingerne til unge Landmænds Videreuddannelse samt Godsejer Goldschmidts Legat findes meddelt i Tidsskriftets Marts-Hefte for i Aar.

Husholdningsuddannelsen. Allerede ved Generalforsamlingen i Fjor kunde gives Meddelelse om en begyndende Omordning paa Husholdningsuddannelsens Omraade. Siden da er til denne Sags Fremme afholdt en Møderække spændende over hele Landet, hvor Sagen er drøftet med en Række indbudte Interesserede. Som Resultat af Møderækken er udpeget mellem 200 og 300 Tillidsmænd, spredt over Landet, igennem hvem det nedsatte »Udvalg for unge Pigers huslige Uddannelse« nu søger Forbindelse med Hjem, der vil være med i det paabegyndte Arbejde for Forbedring af Mulighederne for, at de unge Piger faar noget lært, og faar en Uddannelsestid ud af deres Aar som kvindelige Medhjælpere. — Landbruget har slet ikke Raad til at miste saa mange af de unge Piger paa Landet, thi det er jo langt fra altid de

ringeste, der drager bort. Det er endnu for tidligt at spaa om denne Aktions Skæbne, men i Betragtning af Spørgsmaalets Betydning maa det haabes, at vi og Udvalget har grebet Sagen an paa rette Maade.

Selskabets *Lær l i n g e u d d a n n e l s e* er fortsat paa sædvanlig Maade. Der er dog heri sket den Forandring, at man søger etableret et Tilsyn med Læresteder, idet det er Hensigten, at jeg foreløbig een Gang aarligt skal besøge alle de Læresteder, paa hvilke Selskabet har Elever anbragt.

Foruden de her nævnte Sager har Sekretariatet bl. a. ydet nogen Medvirken ved Fremskaffelsen af Materiale til den landbrugshygiejniske Udstilling i Paris, og man har for faa Dage siden haft den Glæde at erfare, at Udstillingen havde faaet »Grand Prix«. Endvidere modtog Selskabet i Sommer en Indbydelse til at lade sig repræsentere ved det islandske Landbrugsselskabs 100-Aars Jubilæum. Vi sendte en smuk kalligraferet Lykønskingsadresse derop, og Dr. Hasselbalch, som var paa Island i den Tid, havde Lejlighed til at overbringe en Hilsen og Lykønskning fra Selskabet.

Foruden disse Sager, som her er nævnt, har der nødvendigvis været forskellige andre af større eller mindre Betydning, ligesom Sekretariatet til Ministerium og Private har afgivet Erklæringer og Oplysninger vedrørende forskellige Landbrugsforhold. Uden at komme nærmere ind herpaa skal blot nævnes, at ogsaa de af Selskabet afgivne Beretninger, bl. a. fra det drifts- og erhvervsøkonomiske Udvalg, har krævet omfattende Arbejder, hvorom der dog senere vil blive givet Meddelelse.

Forstander *N. Bredkjær* havde haft Lejlighed til, hvor mange unge Landmænd var til Stede, at konstatere, at omkring de $\frac{2}{3}$ havde modtaget de af Selskabet udgivne smaa Bøger til den landbrugsfaglige Aftenskole. Dette maatte naturligt medføre, at der paa et vist Tidspunkt maatte fremkomme en Mætning, saa Efterspørgslen blev noget ringere, men der er dog intet, der tyder paa, at Arbejdet skulde være af et mindre Omfang i Aar.

7. Beretning om »Fond til Landmænds Uddannelse«.

Dr. Hasselbalch: Selskabet har foretaget den sædvanlige aarlige Uddeling af Understøttelser af Fondens Midler. Efter Bekendtgørelsen i Foraaret 1937 indkom 69 Ansøgninger om Understøttelser til Studiet paa Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole, og i Henhold til Indstilling fra Fondens Besty-

relse blev der uddelt 10 Understøttelser til Landbrugsstuderende. Af Fondens disponible Midler — Kr. 814,65 — uddeltes i Understøttelser ialt 800 Kr., medens et Beløb af Kr. 14,65 overførtes til næste Aar.

I Henhold til Fondens Vedtægter vil Fondens Bestyrelse i 1938 komme til at bestaa af Professor *O. H. Larsen* og Hofjægermester *E. F. de Neergaard* samt Inspektør *Ib Windfeld*, Professor *Axel Pedersen* og Godsejer *K. Langkilde*.

Sekretær *Axel Nielsen* er Fondens Sekretær.

Præsidiet har vedtaget fremtidig at lade disse Understøttelser uddele samtidig med Uddelingen af de øvrige Legatmidler, der skal komme Landbrugsstuderende til Gode.

8. Meddelelse om Samvirksomheden for landbrugsfagligt Oplysningsarbejde.

Professor *O. H. Larsen*: Siden sidste Generalforsamling har Fællesudvalget for landbrugsfagligt Oplysningsarbejde, som meddelt af den ledende Præsident, lidt et meget føleligt Tab ved, at to af dets mest aktive Medlemmer, Redaktør *Raunkjær* og Direktør *Dorph-Petersen*, er afgaaet ved Døden. De vil blive savnet stærkt inden for Udvalget, hvoraf de begge havde været Medlemmer lige siden dettes Oprettelse i 1931, og hvori de havde udført et stort og meget paaskønt Arbejde.

I Stedet for Redaktør *Raunkjær*, der repræsenterede Foreningen af danske Landbrugsblade, er Foreningens nuværende Formand, Redaktør *N. Jørgensen*, indvalgt i Udvalget, og i Stedet for Direktør *Dorph-Petersen* har Bestyrelsen paa sit Møde i Gaar valgt Professor *Axel Pedersen*. Udvalget er saaledes atter fuldtalligt og bestaar af 10 Medlemmer, 5 Medlemmer repræsenterende de 5 Foreninger, som paa dette Omraade samarbejder med Landhusholdningsselskabet, og 5 Medlemmer valgt direkte af Selskabet.

Med Hensyn til Samvirksomhedens Arbejde i det forløbne Aar skal jeg tillade mig at meddele følgende:

1. Kursusvirksomheden har som de tidligere Aar været Samvirksomhedens Hovedvirksomhed, og som det vil erindres, blev der ved sidste Generalforsamling ført en livlig Forhandling om Samvirksomhedens Planer i Retning af et Fodermerkursus, hvorom Forslag oprindeligt var fremsat af Forstander *Bredkjær*. Forslaget vandt Tilslutning paa Generalforsamlingen, og efter denne tog man fat paa Tankens Realisation, idet man henvendte sig til Forstander *Rasmussen*, Næsgaard, der erklærede sig villig til at give

Kursuset Husly paa Næsgaard. Paa Grund af forskellige Forhold maatte dog dette Tilsagn senere tages tilbage, og Samvirksomheden henvendte sig da til Forstander *Overgaard*, Ladelund, der paa Trods af det fremrykkede Tidspunkt med stor Elskværdighed gik ind paa at overtage Kursuset og medvirke med dettes gode Gennemførelse.

Kursuset, der afholdtes i Dage 7.—12. Juni, var besøgt af ca. 40 Fodermestre fra hele Landet og nogenlunde forholdsmaessigt fordelt paa Jylland og Øerne. Forstander Bredkjær aabnede Kursuset og overtog Ledelsen i de første 3 Dage, hvorefter Forstander *Overgaard* ledede det Resten af Tiden, medens jeg, der kun kunde være til Stede den sidste Dag, afsluttede Kursuset. Jeg fik under mit Ophold paa Ladelund det Indtryk, at der fra Forstander *Overgaards* og Frues Side saavel som fra de forskellige Lærere ved Kursuset var gjort alt, hvad der kunde gøres, for at Deltagerne kunde befinde sig godt paa Ladelund og opnaa det bedst mulige Udbytte af Kursuset, og dette mit Indtryk fik jeg bekræftet fra flere Sider og da navnlig gennem de Udtalelser, der ved Kursusets Afslutning blev fremsat fra Deltagerens Side. Jeg finder Anledning til her ved denne Lejlighed at rette en varm Tak til Forstander *Overgaard* og til samtlige Lærere, som medvirkede ved Kursuset.

Vi havde jo været noget ængstelige for, at Deltagerens Forudsætninger skulde være saa forskellige, at det vilde blive vanskeligt at tilrettelægge Kursuset paa en saadan Maade, at det blev tilfredsstillende for alle Deltagerne. Men det er mit Indtryk, at disse Vanskeligheder var betydelig mindre end ventet. Saavel Undervisningen som de til denne knyttede Ekskursioner var tilrettelagt paa en saadan Maade, at alle Deltagerne kunde have Udbytte deraf, og efter de enkelte Foredrag var der fra Deltagerens Side en livlig Forhandling, der vidnede om baade Interesse og Forstaaelse.

Ved Kursusets Afslutning blev der fremsat forskellige Udtalelser, som gav Udtryk herfor, og der udtaltes bl. a. et Ønske om, at et lignende Kursus kunde blive foranstaltet ad Aare. Samvirksomheden har ikke taget endelig Stilling hertil, men det skulde interessere mig at høre Udtalelser herom fra nogle af de tilstedeværende, hvis Fodermestre deltog i Kursuset i Sommer.

Foruden dette Sommerkursus var der i Aar planlagt et Efteraarskursus i Ernæringsfysiologi ved Universitetet i Aarhus for Husholdningslærere og Konsulenter. Det er allerede et Par Aar siden, at Tanken herom kom

frem; men Hensynet til Begyndelsesvanskelighederne ved Universitetet i Aarhus gjorde, at man udsatte Kursuset et Aar, og det viste sig atter i Aar vanskeligt at faa Kursuset gennemført paa en tilfredsstillende Maade til sædvanlig Tid, fordi de Lærere, som fortrinsvis skulde medvirke, var saa stærkt optaget i Efteraarssemestret, at de vanskeligt kunde paatage sig Arbejdet med et Kursus, hvorfor det efter Forhandling med de ledende Husholdningskonsulenter og Lærere blev vedtaget at udsætte Kursuset til April Maaned næste Aar. Til sammen med Professor *Hakon Lund* at udarbejde den nærmere Plan for Kursuset har Samvirksomheden nedsat et Udvalg bestaaende af: Konsulent *H. K. Olsen*, Odense, Forstander *Frk. Margr. Petersen*, Hadsten, Konsulent *Frk. Kirstine Andersen*, Vejen, Konsulent *Frk. Mary Pedersen*, Ringsted, og Sekretær *Axel Nielsen*, og vi haaber, at det skal lykkes at faa tilrettelagt Kursuset paa den bedst mulige Maade.

2. Arbejdet med Fremskaffelsen af Tavler til Undervisningsbrug ved de landbrugsfaglige Aftenskoler. Dette Arbejde, som oprindeligt er taget op paa Foranledning af en Henvendelse fra Dansk Aftenskoleforenings derom nedsatte Udvalg, er nu praktisk talt ført til en Afslutning, idet der af Assistent *P. Gregers Hansen*, Odense, og Landbrugslærer *Halfdan Jørgensen*, Kærehave, er udarbejdet Forslag til Tavler vedrørende Plantekultur og Husdyrbrug, og disse Tavler vil nu blive udgivet i et særligt Hefte og i et saa stort Oplag, at Prisen for Heftet ikke vil kunne blive nogen Hindring for, at alle Deltagerne i Aftenskolekursus vil kunne anskaffe dette.

Fra samme Udvalg har Samvirksomheden modtaget en Opfordring til at lade sig repræsentere ved et Møde, hvor Spørgsmaalet om Undervisningsplaner for landbrugsfaglige Dag- og Aftenskoler skulde drøftes, og Fælesudvalget har til at deltage i Forhandlingerne valgt Konsulent *H. K. Olsen* og Sekretær *Axel Nielsen*.

3. Udgivelse af Grundbøger for det landbrugsfaglige Studiekreds-Arbejde. Som et tredje Led i Arbejdet for landbrugsfagligt Oplysningsarbejde har Samvirksomheden paa Foranledning af en Henvendelse fra Konsulent *Olaf Nielsen*, Brønderslev, optaget Tanken om Tilvejebringelse af passende Grundbøger for landbrugsfagligt Studiekredsarbejde. Studiekredsarbejdet har taget et betydeligt Opsving i de senere Aar; efter Oplysning af Konsulent *Olaf Nielsen* skulde der findes 1500—2000 Studiekredse rundt omkring i Landet; men det har hidtil været en Mangel,

at de landbrugsfaglige Studiekredse har savnet særlige Grundbøger til Brug ved Arbejdet, medens de politiske eller de socialøkonomiske Studiekredse har et betydeligt Udvalg af Grundbøger at vælge imellem. Dette er selvfølgelig en Gæne for Arbejdet i de landbrugsfaglige Studiekredse, og det er Grunden til, at Konsulent Olaf Nielsen har taget Spørgsmaalet om Udarbejdelse af landøkonomiske Grundbøger op. Vi har drøftet Tanken ved et Par Møder i Fællesudvalget, og oprindeligt havde vi egentlig ment, at man maatte kunne anvende enten de almindelige landbrugsfaglige Lærebøger eller de af Landhusholdningsselskabet udgivne Vejledninger for den landbrugsfaglige Aftenskole, suppleret med en udførligere Litteraturanvisning. Denne Opfattelse har vi imidlertid i nogen Grad ændret under energisk Paavirkning fra Konsulent Olaf Niensens Side, og paa et Møde, som blev afholdt i Fællesudvalget den 23. November, hvor Konsulent Nielsen gjorde Rede for sit Standpunkt, blev det vedtaget foreløbig at søge udarbejdet 2 Grundbøger, henholdsvis i Fødringslære og Gødningslære, som hver især skulde være paa godt 100 Sider alm. Oktav og desuden indeholde en udførlig Litteraturanvisning. Bøgerne skulde udgives i Oplag paa 2000 Stkr. hver, og hvis det viser sig, at de vinder Paaskønnelse og Afsætning, vil man eventuelt senere gaa videre med tilsvarende Grundbøger i Plantekultur og Husdyravl. Der er af Konsulent Olaf Nielsen udarbejdet Forslag til 5 forskellige Grundbøger.

Paa det nævnte Møde den 23. November nedsattes et Udvalg, der kom til at bestaa af Konsulent *Olaf Nielsen*, Forstander *N. Bredkjær*, Konsulent *H. K. Olsen*, Bibliotekar *Axel Milthers* og Sekretær *Axel Nielsen*. Udvalget skal dels finde Forfattere til de paagældende Skrifter og dels paatage sig et kritisk Gennemsyn af Manuskripterne til de foreslaaede Grundbøger.

Forpagter *J. P. Jensen*, Hvidkilde, havde haft en Fodermester med til Kursuset og vilde gerne sige Selskabet Tak for dette Kursus; det hele var gaaet saa udmærket, og der var ingen Tvivl om, at det havde haft en heldig Indflydelse. Den paagældende Fodermester havde i de sidste 4—5 Aar ikke haft fri om Sommeren, saa han havde samtidig nydt det paagældende Kursus som en velfortjent Ferie. Det var sikkert noget af det bedste inden for Kursusvirksomheden, og forhaabentlig blev det gentaget.

Ogsaa Dr. *Hasselbalch* havde haft en Fodermester med til Kursus, og ogsaa denne var begejstret for det.

Med Hensyn til Studiekredsarbejdet virkede det baade imponerende og forbløffende, at der virkelig her i Landet findes op imod et Par Tusinde Studiekredse, at der virkelig ude paa Landet er i Færd med at dannes et Fond af studerende Folk, der nu beskæftiger sig med Litteraturanvisninger og Hjemmestudium om landbrugsfaglige Spørgsmaal. Inden for Fællesudvalget havde man, som Professoren nævnte, stillet sig yderst skeptisk, da Olaf Nielsen krævede Grundbøger, men man havde maattet lade sig overbevise om, at der ude omkring er Sult efter litterære Arbejder til Selvstudium.

Godsejer *K. Langkilde* vilde gerne slutte sig til de faldne Udtalelser om Fodermesterkursuset og vilde henstille, at saadanne Kursus blev gentaget i saa vid Udstrækning som muligt.

Ogsaa Hofjægermester *Lüttichau* kunde berette om sin Fodermester, at han havde været begejstret for Kursuset.

Professor *O. H. Larsen* takkede for de faldne Udtalelser og redegjorde yderligere for selve Forløbet af Kursuset. Ogsaa fra anden Side havde man høstet Anerkendelse, og inden for Samvirksomheden vilde man være villig til igen at søge et saadant Kursus afholdt, naar Tiden var inde dertil.

9. Meddelelse om det klimatologiske Udvalgs Virksomhed.

Dr. Hasselbalch oplyste, at det klimatologiske Udvalg i Aarets Løb havde holdt et enkelt Møde; der havde ikke været Grundlag for flere, idet det Arbejde, som er sat i Gang, i det store og hele har sit normale Forløb. Det drejer sig om de paa Forsøgsstationerne iværksatte Undersøgelser vedr. Jordtemperatur-Maalinger, der først ad Aare, naar Materialet er samlet i Selskabet, vil kunne underkastes en Sammenligning og Bearbejdelse. Først da vil der være en reel Beretning at aflægge herom.

I Aarets Løb er 1. Del af *R. K. Kristensens* Beretning om Sammenligning mellem Vejrforhold og Høstudbytte paa Forsøgsstationerne udgivet i Tidsskrift for Planteavl og i en kortfattet, populær Form i Tidsskrift for Landøkonomis Maj-Hefte.

10. Meddelelse om Udvalget vedrørende drifts- og erhvervsøkonomiske Undersøgelser.

Professor *O. H. Larsen*: Siden sidste Generalforsamling har det drifts- og erhvervsøkonomiske Udvalg i Tidsskriftets

Majhefte afgivet sin 5. Beretning, der omhandler Ændringer i Grovfoderarealets procentiske Sammensætning, d. v. s. Forholdet imellem Foderroearaelet og Græsmarksarealet. Resultatet af de foretagne Undersøgelser, som har kostet Udvalget og Sekretæren et større Arbejde end nogen af de tidligere Beretninger, kan i al Korthed resumeres derhen, at naar man foretager en Indskrænkning af Foderroearaelet paa 20—25 % og en tilsvarende Udvidelse af Græsmarksarealet, saa vil denne Driftsændring give et væsentlig forskelligt Resultat for Ejendomme af forskellig Størrelse. Det forholdsvis lille Regnskabsmateriale, som stod til Udvalgets Raadighed i Beretningerne fra Det landøkonomiske Driftsbureau, og som blev suppleret ved forskellig Bearbejdning af Grundmaterialet, muliggjorde en Inddeling af Materialet i 4 Grupper, som jeg vil betegne som:

1. Smaa Bønderbrug (10—25 ha).
2. Mellemstore Bønderbrug (20—35 ha).
3. Store Bønderbrug (35—50 ha).
4. Større Gaarde (100—135 ha).

Regner vi med de daværende Prisforhold, stiller Resultatet sig saaledes, at der for de to mindste Grupper af Landbrug ikke vilde kunne opnaas nogen økonomisk Fordel ved en Indskrænkning af Roearaelet paa 20—25 % og en tilsvarende Udvidelse af Græsmarksarealet samt den deraf følgende Nedgang i Kvægbesætningens Størrelse — altsaa en Ekstensivering af Driften. Man opnaaede tværtimod for begge Grupper Vedkommende det bedste økonomiske Resultat ved at blive staaende ved det omtrentlig nuværende Forhold mellem Roe- og Græsmarksarealet.

For de store Bønderbrug stiller Forholdet sig noget anderledes, idet der er et lille Udslag til Gunst for en Omlægning af Grovfoderarealet i den angivne Retning og en tilsvarende Indskrænkning af Besætningen. Men Udslaget er forholdsvis lille og usikkert, saaledes at den Forskydning i Priserne, som siden da har fundet Sted, og navnlig Stigningen i Smørpriserne, eventuelt kan have ændret dette Forhold. For de store Ejendomme synes der derimod — under Forudsætning af, at Roearaelet er af samme Størrelse som for de undersøgte Ejendomme: ca. 11 % af det samlede Areal — at kunne paaregnes en virkelig Bedring i Økonomien ved en Indskrænkning af dette og en tilsvarende Udvidelse af Græsmarksarealet, altsaa ved en Ekstensivering af Driften.

Imidlertid maa det som nævnt erindres, at der siden denne Undersøgelse blev foretaget, er sket en væsentlig Bedring i

Afsætnings- og Prisforholdene for Kreaturer og for Mejeri-produkter, hvilket gør det mindre sandsynligt, at der fortsat vil kunne regnes med en tilsvarende Bedring af Økonomien ved en saadan Ekstensivering af Driften, skønt de stigende Arbejdspriser virker i omvendt Retning og gør Spørgsmaalet ret kompliceret.

Under Forhandlingerne i Udvalget og under Betænkningens Udarbejdelse viste der sig nogen Divergens blandt Medlemmerne med Hensyn til Beretningens Indhold og Form, og dette medførte, at et af Udvalgets Medlemmer, Proprietær *Damsgaard-Sørensen*, traadte tilbage. Udvalgets øvrige Medlemmer beklagede dette, fordi Hr. Damsgaard-Sørensen ikke alene er den, der oprindeligt har taget Initiativet til Udvalgets Nedsættelse, men tillige under dettes hidtidige Virksomhed har vist en saadan Interesse og udført et saa betydeligt Arbejde, at hans Udtræden maa betegnes som et Tab for Udvalget.

Af de 9 Punkter, som oprindeligt var opstillet paa Udvalgets Arbejdsprogram, er der endnu et Punkt, som ikke er blevet behandlet, nemlig Markeds- og Konjunkturforsøhold. Angaaende Markedsforholdene har jeg hele Tiden ment, at Undersøgelser paa dette Omraade laa nærmere for Landbrugsraadet end for Landhusholdningsselskabet, og med Hensyn til Konjunkturernes Indflydelse paa Landbrugsgets Intensitet og Rentabilitet vil en Undersøgelse heraf vel nærmest være af teoretisk Interesse. Et andet Spørgsmaal af Betydning er derimod Korndyrkningens Indflydelse paa Rentabiliteten, og hvorledes en Indskrænkning eller Udvidelse i Kornarealet vilde stille sig for de forskellige Ejendomsstørrelsers Økonomi. Dette Spørgsmaal kunde der blive Tale om at tage op i Forbindelse med en Undersøgelse af Betingelserne for en udvidet Anvendelse af dansk Brødkorn i Bageindustrien. Disse to Spørgsmaal har vi tænkt at gøre til Genstand for en nærmere Undersøgelse inden for Udvalget, og denne Undersøgelse vil eventuelt kunne afgive Stof til en 6. Beretning.

Godsejer, Ingeniør *O. Kirketerp-Møller* havde med stor Interesse læst Udvalgsberetningerne om de drifts- og erhvervsøkonomiske Undersøgelser med Hensyn til eventuel Omlægning til mere Græs, men var blevet lidt ked af det, for efter disse Undersøgelser synes der ikke at være nogen reel Fordel for en stor Gaard ved at gaa over til mere Græs og Lucerne til Dækning af den væsentlige Del af Proteinbehovet.

Taleren vilde gerne rette en Forespørgsel til dette Selskabs ledende Præsident angaaende en Udtalelse ved »Dansk Arbejde«s Generalforsamling. Udtalelsen er blevet spredt over Landet og lyder: »Jeg er blevet rig af at dække $\frac{2}{3}$ af mine Køers Proteinbehov ved Hjælp af Lucernemel, og jeg regner med at blive endnu rigere, naar jeg dækker det hele«.

Taleren vilde gerne spørge Dr. Hasselbalch: Er der nogen Mulighed for, at man med Fordel kan dække Besætningens Proteinbehov ved Hjælp af Lucernemel?

Dr. *Hasselbalch*: Det er maaske en Smule langt at komme væk fra det foreliggende Emne, som er en Beretning afgivet fra det drifts- og erhvervsøkonomiske Udvalg, men jeg har intet imod at vedgaa denne Ytring paa »Dansk Arbejde«s Generalforsamling. Jeg har heller ikke noget imod at vedgaa, at den var fremsat med en Smule Lune, som undertiden kan præge min Fremtræden, heller ikke, at der gik en Bølge af Munterhed gennem Forsamlingen ved denne lille Fornøjelighed. Iøvrigt er den rigtig. Godsejer Kirketerp-Møller kan undersøge, hvor rigtig den er, i den foreliggende Litteratur. Ved den nævnte Generalforsamling gjorde jeg opmærksom paa, at Statens Redskabsudvalg har foretaget en overordentlig korrekt Undersøgelse af Lucerne-Tørringens Anvendelse her i Landet. Der undersøgte 2 Anlæg af samme Type, hvoraf det ene, mit, var i Orden, og 1 Anlæg af en helt anden Type, men hvis Varmeøkonomi var uhyre meget ringere end det Rema-Rosin Anlæg, jeg arbejder med. De talmæssige Udslag var saaledes, at der til Fordampning af 1 kg Vand i mit Anlæg kun krævedes 1000 Varmeenheder, til Hessicator 1500. Dette er ikke nogen løs Beskyldning mod et andet System, men det staar at læse i Litteraturen.

Noget andet er, at det ikke er Lucerne mel, jeg anvender til Kreaturfoder, men Lucerne hakkelse. Jeg tørrer det ikke ned til 5 % Vand, men kun til 10—15 %. Udgifterne har paa Borupgaard hertil været 5,7 Øre, hos Hessicator 7,6 og paa Palsgaard 7,8 Øre. Derefter siger Forsøgsvæsenet, at vi tager Gennemsnittet af disse 3 Tal, det giver 7,1, og ud fra dette Grundlag belyses det, at det er for dyrt. Man burde regne med 5,7, for det er til den Pris, det kan lade sig gøre, naar man stiller Opgaven rigtigt, og naar man ikke laver Lucernemel, som Køerne ikke kan lide, men laver Hakkelse og bruger et fornuftigt, varmebesparende System. Man vil da komme til det i og for sig forbløffende og paa Forhaand lidet trolige Resultat, at det er lige saa billigt og giver lige saa stor Fortjeneste at fodre Køerne med kunsttørret Lucerne

som med A. I. V.-Foder. Der kan regnes 429 Kr. pr. ha som Betaling for Afgrøden, det er ikke nogen Guldgrube, men en ret god Betaling, og det har vist en ganske stille Vækst i min Økonomi i de 5 Aar, jeg har arbejdet med Kunsttørring.

Professor *O. H. Larsen* vilde til Godsejer Kirketerp-Møller gerne sige, at der i Beretningen ikke har kunnet tages særligt Hensyn til Lucernen, men det er nævnt i Beretningen, at hvor man mener, Betingelserne for Lucernedyrkning er til Stede, vil en Omlægning fra Græs til Lucerne antagelig kunne give et bedre Resultat. I saa Henseende kunde henvises til Landøkonomisk Driftsbureaus Beretninger, hvori et Par Gange er gjort et Forsøg paa at vise dette. Ganske vist er det et meget lille Materiale, man har i Driftsbureauet til Belysning af dette Spørgsmaal, og man har ikke specielle Lucerneregnskaber. De Undersøgelser, der er foretaget i Driftsbureauet, synes dog at vise, at Ejendomme med op imod $\frac{1}{3}$ af Græs- og Grønfoderarealerne med Lucerne har haft et noget bedre Resultat end tilsvarende Ejendomme, men uden Lucerne, under lignende Forhold.

Det fremgaar af Beretningen, at vi er enige om inden for Udvalget at anbefale en Udvidelse af Lucernearealerne alle Steder, hvor Betingelserne er til Stede for Lucernedyrkning. Og der kan sikkert ikke være Tvivl om, at en væsentlig Udvidelse af Lucernearealet maa kunne foretages med godt Resultat, naar man iagttager de fornødne Foranstaltninger til Sikring af Lucernedyrkingen.

Dr. *Hasselbalch* bad som denne Forhandlings Leder Professoren modtage Generalforsamlingens Tak for den vægtige Beretning. Dr. *Hasselbalch* havde rig Erfaring for, at de af det drifts- og erhvervsøkonomiske Udvalg foreløbigt udgivne 5 Betænkninger blev studeret og refereret overalt i Samfundet, hvor ansvarlige Mennesker kommer sammen, og at man overalt haaber paa, at dette Udvalg vil fortsætte sit Arbejde og holde sig i stadig Kontakt med den fremadskridende Udvikling.

11. Meddelelse om det avlsbiologiske Udvalgs Virksomhed.

Forstander *N. Bredkjær*: Udvalget for Kvægavlfsforsøg, der blev nedsat i 1931, indsamlede en Del Artikler og Pjecer fra Udlandet om avlsbiologiske Spørgsmaal, men naaede ikke at foretage Undersøgelser over danske Kvægavlfsforhold. Efter at Udvalget i 1936 havde ændret Navn til »Avlsbiologisk Udvalg«, og Landbrugskandidat, Dr. *Mogens Plum* var blevet

ansat som Sekretær og til at udføre det egentlige Arbejde, blev det vedtaget, at Dr. Plum skulde paabegynde en Undersøgelse af enkelte Elitebesætningers Avlsforhold. Arbejdet maatte foreløbig faa et begrænset Omfang, idet Dr. Plum har haft sin halve Arbejdstid optaget paa anden Maade.

Ved velvillig Bistand fra Sjællands Stifts Kvægopdrætterforening og Konsulent *J. Fisker*, Kollekolle, stilledes der Materiale over Kollekollebesætningen til Raadighed. Som Resultat af Dr. Plums Arbejde med dette findes i »Tidsskrift for Landøkonomi«, Hefte 12, 1937, offentliggjort en Beretning under Titlen: En Undersøgelse af de ved Kollekollebesættningens Dannelse anvendte Avlsmetoder og deres Virkning.

Idet jeg henviser til denne Beretning, maa jeg tilføje, at det jo ikke er første Gang, Kollekollebesættningens Historie er undersøgt og fremlagt. Endvidere vil det altid kunne diskuteres, hvorvidt det Analysearbejde, den foreliggende Beretning giver Oplysning om, har givet tilstrækkelige Resultater enten af positiv eller negativ Natur. Noget værdifuldt ved Beretningen forekommer mig at ligge deri, at der er foretaget en Række Beregninger, Opstillinger og Analyseringer af en noget anden Art end ved de hidtil gængse, mere praktiske Kvægavlsundersøgelser.

I Kvægopdrætterkredse har det hidtil været et aabent Spørgsmaal, hvorvidt Ufrugtbarhed, Kastning, Brummersyge o. s. v. kunde være arveligt betinget. Professor Folmer Nielsen ved Landbohøjskolen er vel den, der her hjemme sidder inde med det mest omfattende Materiale vedrørende disse Ufrugtbarhedssygdomme, og et indledet Samarbejde mellem Prof. Folmer Nielsen og Dr. Plum aabner Udvej til, at dette store Materiale, der er indsamlet gennem mange Aars ihærdigt og grundigt Arbejde, kan blive undersøgt med Henblik paa det nævnte Forhold.

Desuden har Dr. Plum beskæftiget sig med mindre Undersøgelser over Avlssikkerheden hos Tyre og Korrelationen mellem Mødres og Døtres Alder ved Afgangen.

Udvalgets Sekretær har endvidere skrevet 2 Artikler i Tidsskrift for Landøkonomi om nogle Avlsmetoders Virkning og Anvendelse; desuden indsamlet, oversat eller anmeldt i korte Artikler i forskellige Fagblade, hvad spredte Publikationer eller Forsøgsberetninger fra Udlandet har indeholdt.

Sekretær *Karl Madsen* udtalte sig anerkendende om det udførte Arbejde og henstillede, at man tog et Arbejde op for Hesteavlens Vedkommende. Inden for Stambogsudvalgene

ligger man inde med en hel Del ubearbejdet Materiale, der trænger til en Bearbejdelse svarende til den, som Kvægavls-materialet er undergaaet.

Dr. *Mogens Plum* vilde med Glæde benytte sig af en saadan Lejlighed til at komme i nært Samarbejde med Stam-bogsudvalgene.

Forstander *N. Bredkjær* pegede paa, at der i Udvalget er repræsenteret ogsaa andre Husdyrretninger, og det er jo muligt, at der tillige inden for Svineavlen og Fjerkræavlen kunde være en hel Del, det kunde være udmærket at faa belyst.

12. Meddelelse om Uddelingen af Selskabets Hædersbelønninger.

Hofjægermester *Lüttichau*: Med Hensyn til Uddelingen af Selskabets Hædersbelønninger er at meddele, at der i 1937 er uddelt 8 Sølvbægre — 1 »største«, 6 »store« og 1 »almindeligt« Bæger — som Hædersbelønninger for Landboflid, nemlig:

Det største Sølvbæger til:

Jens Pedersen og Hustru, »Lyngvang«, Jerrig, Grindsted Sogn, Ribe Amt.

Det store Sølvbæger til:

Niels Chr. Nielsen og Hustru, Holtet, Hørmested Sogn, Hjørring Amt, *Thomas Chr. Jensen*, Tislum Hede, Hørmested Sogn, Hjørring Amt, *Kristian Kristiansen* og Hustru, »Højvang«, Øster Ørum By, Daugaard Sogn, Vejle Amt, *Anders Laursen* og Hustru, Tinnest Vestergaard pr. Vonge, Øster Nykirke Sogn, Vejle Amt, *Anders Pedersen* og Hustru, Kildegaard, Snebjerg Sogn, Ringkøbing Amt, og *Knud Peder Pedersen Malmkjær* og Hustru, Malmkjær pr. Kølkjær, Rind Sogn, Ringkøbing Amt.

Selskabets Sølvbæger til:

Mikkel Kristian Pedersen Skovbjerg, Risbjerg, Brande Sogn, Vejle Amt.

Landhusholdningsselskabets D u e l i g h e d s m e d a i l l e er i 1937 uddelt til følgende:

Husmand og Medhjælper *Rasmus Larsen*, Edelesminde pr. Haslev, Forkarl *Carl Frederik Madsen*, Skelstrup pr. Købelev, Medhjælper *Albin Julius Karlson*, Favrholt pr. Hillerød, Arbejdsmand *Carl Carlsen*, Merløse Skov pr. Merløse, Arbejdsmand *Rasmus Nielsen*, Merløse Skov pr. Merløse, Husholderske *Petrea Martinussen*, Rimsø, Arbejder *Søren Rasmus Nielsen*, Abildgaard pr. Fjeldstrup, Medhjælper *Mads Peder Christiansen*, Kochhavegaard, Nagelsti pr. Nykøbing F., Gaard-

bestyrer *Chr. Rasmussen*, Nagelsti pr. Nykøbing F., *Martine Jensen*, Østervraa, Tjenestekarl *Hans Christensen*, Svogerslev pr. Roskilde, Fodermester *Martin Larsen*, Nørre-Hyllinge pr. Kirke-Hyllinge, Daglejer *Martin Sørensen*, Mariegaard pr. Jels, Medhjælper *Vilhelm Olsen*, Toftegaard, Mortenstrup pr. Jydstrup, Arbejdsmand *Jens Kristian Andersen*, Lundtoftegaard, Koster pr. Stege, Fodermester *Chr. Petersen*, Nybøllegaard pr. Stege, Skovfoged *Anton Lund*, Kalø Gods pr. Rønde, *Karen Marie Nielsen Jensen*, Sønder Rubjerg pr. Gjølstrup, Landbrugsmedhjælper *Peter Hansen*, Bonderup pr. Frederikssund, og Kokkepige *Anna Thomine Hansine Hansen*, Halvorsminde Ungdomsskole pr. Hjørring.

Om *Pedersen-Bjergaards Legat* kan meddeles, at Præsidiet ved sit Møde i Gaar efter Henstilling af det nedsatte Bedømmelsesudvalg vedtog at uddele 5 Pengepræmier (Opmuntringspræmier) à 50 Kr. samt 3 særlige Sølvbægre. Sølvbægrene vil blive uddelt ved Aarsmødet i Statens Fjerkræudvalg.

13. Meddelelse om det landøkonomiske Rejsebureaus Virksomhed.

Bureauchef *N. Siggaard*: Landøkonomisk Rejsebureaus Virksomhed er ogsaa gaaet stærkt frem i 1937, hvilket i særlig Grad skyldes et større Antal planlagte Rejser. Der er saaledes i Aar planlagt 161 Rejser imod 140 i Fjor. Heraf er de 67 Rejser for større og mindre Selskaber, deriblandt for en Del officielle Kommissioner og Komiteer, og de 94 er Rejser for Enkeltpersoner.

Der har været Studierejsende fra 23 forskellige Lande, og som sædvanlig er det største Antal kommet fra England og fra de engelske Kolonier. Paa Grund af, at det er saa vanskeligt for Tyskerne at faa tilstrækkelig Valuta til Studierejser i Danmark, har Antallet af tyske Rejsende været lavere end i tidligere Aar.

Fra Sverige har der igen i Aar været en Del Elevhold fra Landbrugsskolerne. Ogsaa fra andre Landes Landbohøjskoler og Landbrugsskoler har der været Elevhold. Saaledes fra Landbohøjskolen i Prag, fra Landbrugsskolen i Brünn og fra Landbohøjskolen i Litauen. Der har været officielle Kommissioner fra England, Irland, Polen, Tjekoslovakiet, New Zealand, Kina og Japan.

For de danske Rejsendes Vedkommende har en hel Del besøgt Verdensudstillingen i Paris, og paa Vejen dertil og fra har de studeret Landbrug og Institutioner i Tyskland, Bel-

gien og Holland. Ogsaa en Del Danske har været paa Besøg i England, en hel Del af disse har besøgt Dyrskuet i Wolverhampton.

Udvekslingen af Elever har været af et noget lignende Omfang som i Fjor. Der er saaledes ved Bureaets Hjælp i 1937 blevet anbragt 322 udenlandske Elever her i Landet. Størsteparten af disse er ligesom i tidligere Aar kommet fra Tyskland.

Blandt de 322 udenlandske Elever er der 46 Kvinder. Heraf har de 40 faaet Plads ved Husholdning og 2 ved Hønserier. Af de 276 mandlige Elever har de 260 faaet Plads ved Landbrug, 9 i Gartnerier, 6 i Mejerier og 1 i Hønseri.

Jeg nævnte i Fjor, at der var kommet Anmodning fra Ungarn om at faa en Udveksling af Elever i Gang mellem Ungarn og Danmark. En saadan paabegyndtes i Foraaret med 12 ungarske Elever, hvoraf to Gartnere, men der var kun to danske Elever, som kom til Ungarn, og det var to Gartnere. Udvekslingen er forløbet til alles Tilfredshed, og fra Ungarns Side er der Ønsker om at faa Udvekslingen udvidet.

Der er kommet Forslag fra Canada om at faa en Udveksling af Landvæsenselever bragt i Stand mellem dette Land og Danmark. Sagen forhandles gennem det danske Gesandtskab i London, og den ordnes vistnok paa den Maade, at Udvekslingsaftalerne mellem England og Danmark udvides til ogsaa at gælde Canada og Danmark.

I Aarets Løb er der blevet etableret en Udveksling af Mejerister mellem Danmark og de skandinaviske Lande. Udvekslingen foregaar for Danmarks Vedkommende gennem »Dansk Mejeristforening«. Landøkonomisk Rejsebureau har været taget med paa Raad ved Fastsættelsen af Udvekslingsbetingelserne. Bureauet har ligeledes været med ved Fastsættelsen af Betingelserne for en Udveksling af Hønserielever mellem Danmark og de skandinaviske Lande. Det er iøvrigt Mening, at Udvekslingen skal gaa gennem »Danmarks Fjerkræavlerforening«. Bureauet har ogsaa deltaget i Forhandlingerne om Udveksling af dansk og skandinavisk Ungdom gennem Ungdomsforeningerne.

Af danske Elever er der i Aar blevet anbragt 80 i Udlandet. Størsteparten, nemlig 68, har ved Statskonsulent Sørensens Hjælp faaet Plads i England, 16 i Gartnerier, 2 paa Forsøgsstation og Resten i Landbrug. Angaaende Gartnereleverne til England har Bureauet ogsaa haft et godt Samarbejde med Docent Paludan, Landbohøjskolen. Saa er der kommet 4 Elever til Holland, 3 til Schweiz, 3 til Tjekoslovakiet og 2 til Ungarn.

I 1937 er der altsaa udvekslet i alt 402 Elever gennem Landøkonomisk Rejsbureau imod 406 i 1937.

Alle Eleverne har som sædvanlig faaet Plads som ulønnede Elever. De faar Kost og Logis samt en god Behandling for deres Arbejde, men ingen Løn. Det er Bureauets Opgave at varetage, at Behandlingen bliver saa god, at den giver Erstatning for en eventuel Løn.

Planlæggelsen af Rejser samt Udvekslingen af Elever medfører, at der kommer en Mængde Besøgende paa Kontoret, baade Udlændinge og Danske. Samtale med disse tager megen Tid i saa omtrent alle Aarets Maaneder. Hertil kommer en stedse stigende Korrespondance baade med Udland og Indland.

Som sædvanlig har Bureauet fra Statspolitiet faaet tilsendt en Mængde Passager vedrørende Opholdstilladelser og Opholdsforlængelser, og jeg vil gerne betone, at den store Forstaaelse og Hjælpsomhed, som Statspolitiet og Justitsministeriet viser Bureauet, i høj Grad bidrager til at faa Udvekslingen af Landvæsenselever til at glide nogenlunde let. I samme Retning virker det gode Samarbejde med de udenlandske Konsulater og Gesandtskaber samt med det danske Udenrigsministerium.

14. Meddelelse fra Udvalget for Afsætning af dansk Sædefrø til Udlandet.

Professor *Axel Pedersen*: Naar jeg skal afgive denne Beretning her, skyldes det flere samfaldende Omstændigheder, dels at Formanden Forpagter Sonne er bortrejst, og dels at Næstformanden, Direktør K. Dorph-Petersen er afgaaet ved Døden. Paa et Møde den 24. September blev jeg konstitueret som Næstformand. Endeligt Valg af Næstformand har endnu ikke fundet Sted, ligesom der endnu ikke er indvalgt noget nyt Medlem i Direktør Dorph-Petersens Sted.

Under Fuldmægtig *L. P. M. Larsens* Sygdom har Selskabets Sekretariat taget sig af de løbende Sager, og Assistent *Chr. Aage Nielsen* fungerer nu som Udvalgets Sekretær.

Udvalgets Opgave er at virke for Afsætningen af dansk Sædefrø til Udlandet, og Midlerne, som man har bragt i Anvendelse, er Udgivelsen af en Sortsliste med en Fortegnelse over og en Beskrivelse af nogle af de vigtigste og bedste danske Sorter og Stammer. Endvidere udsendes Frøprøver til Forsøg og Afprøvning i Udlandet, og endelig for det tredje indsamles og publiceres de i Udlandet indvundne Resultater med danske Sorter og Stammer.

Med Hensyn til det første Punkt, Sortslisten, er den sidst udgivne fra 1933, og den er efterhaanden blevet noget forældet. Der er foretaget en Revision af den nu i Efteraaret, saaledes at den foreligger færdig til at gaa i Trykken i Løbet af nogle Dage. Denne nye Sortsliste vil antagelig blive trykt i 2000 Eksemplarer og vil blive udsendt til Udlandet til saa mange forskellige, som kan have Interesse af den, saaledes Forsøgsstationerne, Frøkontrolanstalter og Aftagere af Frøprøver efter de senere Tidens Udsendelse, og endvidere til Konsulater i Udlandet for paa den Maade at bringe den ud til saa mange som muligt. Det paatænkes desuden at udele den til interesserede Udlændinge, som kommer her til Landet.

Med Hensyn til Udsendelsen af Prøver ligger det saaledes, at vi i Aarets Løb har udsendt 48 Prøver. Det er et forholdsvis lille Antal; i 1934 var vi oppe paa 183, i 1935 paa 95 og i 1936 paa 58. En væsentlig Aarsag til Nedgangen er sikkert, at man de forskellige Steder søger at forsyne sig selv, og en anden Aarsag er vel, at den gamle Sortsliste er forældet, og at de Sorter, der staar i den, allerede er prøvet. Derfor er en ny Sortsliste meget ønskelig.

Prøver er udsendt til en Række Lande. Flest er gaet til Holland og Litauen.

Med Hensyn til Udvalgets 3. Opgave, Indsamling af Forsøgsresultaterne, forholder det sig saaledes: Der kom en større Beretning i 1931, en mindre i 1933, og der er endvidere de følgende Aar afgivet mindre Beretninger ved Selskabets Generalforsamlinger. Beretningerne er optaget i »Tidsskrift for Landøkonomi«. Der er siden sidste Beretning indkommet en Del Resultater. Der er udmærkede Resultater for Byg baade fra Norge, Sverige og Finland og tillige fra Holland og Belgien. Barres klarer sig godt i Litauen, og Wilhelmsburger og Herning Bangholm klarer sig godt i England.

Resultaterne vil i en nær Fremtid blive publiceret i »Tidsskrift for Landøkonomi«.

Den ledende Præsident takkede for de under Punkterne 13 og 14 aflagte Beretninger, der begge bar Viden om livskraftig Virksomhed inden for de paagældende Udvalg.

15. Forslag til Virksomhedsplan og Budget for Aaret 1938—39.

Sekretær *Nielsen* forelagde Forslag til Virksomhedsplan og Budget, saaledes som det var blevet vedtaget paa Bestyrelsesmødet den 16. Oktober til Forelæggelse for Generalforsamlingen. Forslaget var omdelt paa Pladserne.

I Virksomhedsplanen var sket Ændringer med Hensyn til Punkt 12 — Punktet om den nye Husholdningsuddannelse — og Punkt 14 om den af Redaktør Raunkjær indstiftede nye Belønning for fortjenstfuldt Virke til Landbooplysningens Fremme. Virksomhedsplanen omfatter derefter 21 Punkter.

Med Hensyn til Budgettet var at henvise til Bemærkningerne, der er trykt paa 4. Side.

Virksomhedsplan og Budget vedtoges i den foreslaaede Form.

16. Eventuelt.

Proprietær *E. Krogh Matzen*, Gammeleje, vilde gerne henvende sig til det avlsbiologiske Udvalgs Opmærksomhed paa et Par Spørgsmaal, for det første Spørgsmaalet om Kvægets Ufrugtbarhed, der spiller en ganske overordentlig stor Rolle, for det andet synes det, at jo længere, man kommer frem med Tuberkulosebekæmpelsen, desto vanskeligere er det at faa den rigtige Kødtype frem. Endelig var der Spørgsmaalet om eventuelt at faa undersøgt Tyrenes Avlsdygtighed paa et tidligere Tidspunkt end ved Brugen af dem. Ligeledes var der Spørgsmaalet om Befrugtningsmaaden.

Forstander *Bredkjær* vilde dog mene, at Spørgsmaalet om Ufrugtbarheden er et rent veterinært Spørgsmaal, men kan der fra Udvalgets Side ydes Bidrag til Belysning af disse forskellige Problemer skal det blive gjort.

Den ledende Præsident sluttede derefter Generalforsamlingen med en Tak til Deltagerne i Diskussionen.

Mindre Meddelelser.

Foredrag i Landhusholdningsselskabet i Vinteren 1938.

Efterfølgende 5 Foredragsmøder agtes afholdt i den kommende Vinter:

Onsdag den 12. Januar 1938: Professor *Anton Pedersen* om »Vilkaarene for Erhvervsfrugtavl i Danmark«.

Onsdag den 26. Januar: Direktør i Landbygningernes Brandforsikring *Jens Christensen* om »Forebyggende Foranstaltninger mod Brandfaren i Landbrugsbygninger«.

Onsdag den 9. Februar: Statskonsulent *N. Balle* om »Kraftmaskinens Betydning under de nuværende Arbejdsforhold«.

Onsdag den 23. Februar: Sekretær *C. Trautmann* om »Regulering af Bacon-Produktionens Størrelse og Af sætning i Danmark og andre Lande«.

Onsdag den 9. Marts: Dr. phil. *Hans Jensen* om »Stavnsbaandsløsningen og dens Plads i dansk Landbolovgivning«.

Foreløbig Opgørelse af Høstudbyttet 1937.

Fra Det statistiske Departement foreligger en foreløbig Opgørelse over Høstudbyttet af Korn- og Rodfrugtafgrøderne samt Hø for 1937, medens der endnu ikke er fremkommet Oplysninger om Udbyttet af Græs- og Grønfoder.

Afgrødernes Størrelse angives saavel ved Masseudbyttet som ved deres beregnede Foderværdi.

Som det ses af Tabellen, er det samlede Høstudbytte for de paagældende Afgrøder vokset fra 68,5 Mill. Af-

	Mill. hkg		Mill. Afgrødeenheder		
	1937	1936	1937	1936	1932—36
Korn:					
Hvede.....	3,7	3,0	3,7	3,0	
Rug.....	2,4	2,0	2,4	2,0	
Byg.....	10,9	9,0	10,9	9,0	
Havre.....	10,1	8,4	8,4	7,0	
Blandsæd.....	7,5	6,4	6,8	5,8	
Tilsammen...	34,6	28,8	32,2	26,8	31,0
Kartofler.....	13,4	12,9	3,3	3,0	3,1
Foderroer:					
Gulerødder.....	1,3	1,3	0,1	0,1	
Runkelroer.....	88,2	92,3	9,9	10,8	
Fodersukkerroer..	9,0	6,5	1,2	0,9	
Kaalroer.....	110,2	118,4	12,0	13,8	
Turnips.....	7,0	8,4	0,7	0,8	
Tilsammen...	215,7	226,9	23,9	26,4	23,9
Sukker- (til Fabrik	15,8	18,1	{ 3,9 }	4,4	3,6
roer (til Foderbrug	6,4				
Hø:					
Agerhø.....	15,9	14,7	6,3	5,9	
Enghø.....	5,4	4,9	2,2	2,0	
Tilsammen...	21,3	19,6	8,5	7,9	7,8
Ialt...	—	—	73,1	68,5	69,4

grødeenheder i 1936 til 73,1 Mill. Afgrødeenheder i 1937. Stigningen falder først og fremmest paa Kornhøsten, der ligger ca. 20 % højere end i Fjor, uden at der har fundet nogen Forøgelse af Kornarealet Sted. Ogsaa for Sukkerroer og Hø har der været en mindre Stigning, medens Foderroernes Udbytte derimod ligger ca. 10 % lavere end i 1936 — uden at der har været Ændringer i det dyrkede Areal's Størrelse.

For de i Tabellen omhandlede Afgrøder under et er der saaledes en Udbyttestigning paa ca. 7 %. Da ogsaa Græsudbyttet i Almindelighed har været tilfredsstillende, maa man betragte 1937 som et godt Høstaar, hvad der ogsaa ses ved en Sammenligning med de tilføjede Gennemsnitstal for Femaaret 1932—36.

Udkomne Bøger.

Undersøgelser over Landbrugets Driftsforhold. XX. Regnskabsresultater fra danske Landbrug i Aaret 1935-36. 173 Sider. (I Komm. hos Fh. August Bangs Forlag, Ejvind Christensen, Kbhvn. 1937).

14. Beretning fra Statens Forsøgsmejeri. Prøvemalkninger med kombineret Malke- og Transportspand samt Forsøg med Køleapparater. 30 Sider. (I Komm. hos Fh. August Bangs Forlag, Ejvind Christensen, Kbhvn. 1937).

Oversigt over Margarine Lovgivningen i Danmark og fremmede Lande. Udarbejdet af Landbrugskandidat, cand. polit. *Marius Gormsen*. Udgivet af De danske Mejeriforeningers Fællesorganisation. 38 Sider. (Aarhus 1937).

Studier fra Aarhus Universitetets økonomiske Institut, Nr. 1. En Analyse af det engelske Smørmarked i Perioden 1923—36. Af Professor, Dr. polit. *Jørgen Pedersen*. 102 Sider. (Aarhus 1937).

Búnaðarfélag Íslands Aldarminning. (Búnaðarfélag Íslands Jubilæumsskrift). I. Af *Porkel Jóhannesson*. II. Af *Sigurð Sigurðsson*. 432 og 442 Sider. (Reykjavik 1937).

Anders Nielsens Lommebog for Landmænd. 1938. Udgivet af *Kirstine Nielsen*, Svejstrup Østergaard. Redigeret af *Th. Hauberg Lund*, Mesinggaard. 242 Sider. (G. B. N. F. Kbhvn. 1937).

De danske Mejeriforeningers Fællesorganisation 1912—1937. Ved *A. Axelsen Drejer*. Udgivet af De danske Mejeriforeningers Fællesorganisation. 183 Sider. (Aarhus 1937).

Landøkonomisk Aarboeg for 1938. (39. Aargang). Udgivet ved Foranstaltning af Ministeriet for Landbrug og Fiskeri. Redigeret af Det kgl. danske Landhusholdningsselskab ved *Axel Nielsen*. (192 + XXIV Sider). (G. B. N. F. Kbhvn. 1938).

**Priser og Prisindeks for Landbrugsprodukter
og Hjælpstoffer for Landbruget i November Maaned 1937.**

Ved Det landøkonomiske Driftsbureau.

Tabel 1. Priser i Kr. pr. 100 kg.

	1936			1937		
	Hele Aaret	Jan. -Nov.	Nov. Md.	Jan. -Nov.	Okt. Md.	Nov. Md.
Landbrugsprodukter:						
Sødmælk (ab Mejeri)	11,27	11,30	11,78	12,07 ¹⁾	13,59	13,87
Smør, Notering	207	208	215	220	265	272
Ost, 20 %	66	66	68	70	81	84
Æg	109	107	161	105	156	164
Slagterisvin, 1. Kl., m. Kort (sl. V.)	170	171	162	171	177	164
do. uden Kort (do.)	69	70	60	62	60	84
Slagtekøer, Kbhvn., 1. Kl. (lev. V.)	48	48	46	47	52	52
Stude og Kvier, Esbj., 1. Kl. (do.)	61	61	60	60	61	61
Unge Heste, Odense, Kr. pr. Stk.	958	954	1000	1043	1000	1000
Hvede, Sælger	16,13	15,70	19,31	19,72	18,88	18,50
do. , Køber	15,81	15,38	19,00	19,36	18,44	18,15
Rug, Sælger	13,39	13,13	14,81	20,08	19,13	18,25
do. , Køber	13,08	12,82	14,56	19,70	18,81	18,00
Byg, 2rd., Sælger	14,10	13,69	17,38	18,62	18,56	18,25
do. , Køber	13,75	13,35	17,06	18,25	18,19	18,00
Havre, Sælger	14,36	14,27	15,31	17,10	16,00	15,95
do. , Køber	13,85	13,75	14,81	16,59	15,50	15,45
Hø	6,16	6,07	7,05	6,77	6,25	6,35
Kartofler, Sælgers St., Sjæll.	7,44	7,49	7,00	7,55	6,00	6,00
Foderstoffer:						
Bomuldsfrøkager	15,74	15,44	17,81	17,67	17,50	17,05
Solsikkekager	15,30	15,01	17,75	18,45	18,50	18,25
Palmekager	12,89	12,72	14,50	15,29	16,00	16,00
Hvedeklid	12,52	12,32	15,25	15,53	15,63	15,50
Majs, La Plata	13,89	13,90	13,88	14,75	15,94	16,25
Kunstgødning:						
Chilesalpeter	16,50	16,52	16,15	16,72	16,50	16,70
Kalksalpeter	15,67	15,68	15,35	16,00	16,00	16,20
Svovlsur Ammoniak	15,72	15,73	15,40	16,05	16,05	16,25
18 % Superfosfat	6,25	6,24	6,20	6,45	6,40	6,50
40 % Kaligødning	13,49	13,50	12,95	13,50	12,95	12,95

¹⁾ Ekskl. Mælkeafgift.

Tabel 2. Prisindeks. (Femaaret 1909/14 = 100).

	1936			1937		
	Hele Aaret	Jan. -Nov.	Nov. Md.	Jan. -Nov.	Okt. Md.	Nov. Md.
Landbrugsprodukter:						
Sødmælk	107	108	112	115	129	132
Smør ¹⁾	100	100	104	107	127	130
Ost	116	116	119	123	142	147
Æg.....	92	91	136	89	132	139
Slagterisvin med Kort.....	175	176	167	176	182	169
do. med og uden Kort ²⁾	173	174	160	174	174	168
Slagtekøer (København)	83	83	79	81	90	90
Stude og Kvier (Esbjerg)	100	100	98	98	100	100
Unge Heste (Odense).....	130	129	136	142	136	136
Hvede	117	114	140	143	137	134
Rug	112	110	124	168	160	153
Byg, 2rd.....	109	106	135	145	144	142
Havre	119	118	127	142	133	132
Hø	90	88	103	99	91	92
Kartofler, Sælgers St., Sjæll....	198	200	187	201	160	160
Foderstoffer:						
Bomuldsfrøkager.....	107	105	121	120	119	116
Solsikkekager	119	117	138	143	144	142
Palmekager	113	112	128	134	141	141
Hvedeklid.....	112	110	137	139	140	139
Majs, La Plata	124	124	124	132	143	145
Kunstgødning:						
Chilesalpeter	83	83	81	84	83	84
Kalksalpeter	81	81	80	83	83	84
18 % Superfosfat	106	105	105	109	108	110
40 % Kaligødning.....	113	113	109	113	109	109
Vejet Prisindeks for Grupper af Produkter og Produktionsmidler:						
Mejeriprodukter	101	102	105	109	128	131
Husdyrprodukter, ialt.....	118	119	121	121	136	136
Korn	114	111	134	147	142	139
Planteprodukter, ialt.....	122	120	138	150	140	138
Landbrugsprodukter, ialt.	118	119	122	123	136	136
Kraftfoder	113	111	130	135	136	134
Kunstgødning	93	93	91	95	94	95
Andre Vareindkøb.....	101	101	101	99	99	99
Vareindkøb, ialt.....	109	107	119	123	123	122

¹⁾ Inklusive Hjemmemarkedsafgiften, Statstilskudet og Smørkontingentfondens beregnede Indtægter fordelt paa den samlede Smørproduktion.

²⁾ Forholdsmæssigt beregnet.

Det kgl. danske Landhusholdningsselskabs Legater for Landbrugsstuderende.

„Fond til Landmænds Uddannelse“;

Forpagter Bokelmanns Legat;

*Godsejer Viktor A. Goldschmidts Legat
for Landbrugsstuderende, og*

*Proprietær J. H. Holms Legat til Ud-
dannelse af unge Landmænd uden
for Bondestanden.*

Renterne af de paagældende Legater anvendes til videregaaende Uddannelse af unge Landmænd fortrinsvis til følgende Formaal:

- a) Studium i landbrugsvidenskabelig Retning paa Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole,
- b) Deltagelse i Kursus paa en Landbrugsskole,
- c) Forberedelser til Eksaminer, til hvilke der fordres Kundskaber, som direkte eller indirekte kan blive Legatnyderen til Nytte ved senere Virksomhed ved Landbruget,
- d) Landøkonomiske Studierejser i Ind- og Udland,
- e) Udførelse af videnskabelige eller praktiske Arbejder, der kan bidrage til Legatnyderens Uddannelse i Landbruget.

Til Ansøgning benyttes Skema, der faas i *Det kgl. danske Landhusholdningsselskab*, Rolighedsvej 26, København V., og skal være tilbagesendt inden den 1. Februar.

Spredte Oplysninger om det islandske Landbrug.

Af Arni G. Eylands.

Det islandske Landbrug af i Dag. Det er et vanskeligt Stof at fortælle om, særlig naar det maa gøres med den ubehagelige Følelse, at Flertallet af de, som skal læse det, man fortæller, eventuelt er indstillet paa at møde med Spørgsmaalet: »Er der noget Landbrug paa Island« o. s. v. Men vi Islændinge, som har været lidt ude i Verden, bliver ikke forargede over saadanne Spørgsmaal, ikke engang forundrede; vi ved, hvor yderst smaa, vi er, ved Siden af de store Nationer, og hvor fjernt vi ligger fra Verdenspolitikens store Arena. Alligevel er det en Trøst for os at vide, at vi paa dette Omraade deler Skæbne med de andre nordiske Lande, at ude i den vide Verden er ogsaa disse fjerne og smaa Begreber. Den kinesiske Bonde har vel i Dag lige saa lidt Rede paa det danske Landbrug, som den danske Bonde i Almindelighed har paa Islands Landbrug o. s. v. Og man kan tage et nærmere Eksempel. Naar jeg i Sommer af Lederen af en svensk Fabrik, en Mand som havde rejst i flere Lande og talte 2—3 Sprog foruden Svensk, blev spurgt, om der fandtes Køer paa Island, kom jeg til at tænke paa et godt, tysk Bondehjem, hvor jeg opholdt mig for godt og vel 20 Aar siden. Det eneste af de nordiske Lande, som man havde Kendskab til i dette Hjem, var Sverige, og det, som man der vidste om Sverige, var i Grunden kun to Ting: at Gustav Adolf havde været fra Sverige, og at Tændstikkerne kom derfra.

Hvis vi vil lægge lidt god Vilje ind i at faa en lille

summarisk Oversigt over Islands Landbrug af i Dag, maa vi først se lidt paa selve Landet, den Skæbne, som det har fristet i tidligere Tider, og Folket med dette; for faa Steder har vel Land og Folk været fastere sammenknyttet — mere afhængigt af hverandre — end paa Island. Landet var stort, og Folket var fattigt. Paa den ene Side var Folkets Liv og Velfærd til det yderste afhængigt af, hvad Landet gav, hvorvidt det i gode og onde Aar vendte den gavmilde eller karrige Side til. Paa den anden Side var Landets landbrugsmæssige Ressourcer ikke større, end at det gik haardt ud over disse, naar Folket i dets Uvidenhed og mange Gange i dets Nød tog for sig af, hvad der var at tage, til at bjærge Livet, huggede Smaaskovene, fjernede Marehalmen o. s. v. og derved forværrede dets egne og dets Efterkommeres Kaar. Folket og Landet, Landet og Folket, delte Skæbne i Tusinde Aar, indtil den Tid oprandt, da Viden, teknisk Kundskab og spirende Kræfter gjorde det muligt at tage Kampen op mod de ublide Naturmagter. Gjorde det muligt at dyrke i Stedet for kun at høste, at forbedre Folkets Kaar uden Rovdrift og Ødelæggelse.

„Islandet“.

Det ligger som bekendt i omtrent en ret Linie nord for England, der, hvor Atlanterhavet og Ishavet mødes, ved Polarkredsen, med hele Nordkysten aaben mod Ishavet. Med de moderne, kombinerede Passager- og Fragtbaade (paa 1000—1500 Tons) som opretholder Trafikken mellem Island og Udlandet, tager Rejsen fra Bergen til Reykjavik $3\frac{1}{2}$ Døgn, fra Leith 3 Døgn og fra København (direkte) $4\frac{1}{2}$ Døgn.

Landet Størrelse er 103 000 km². Det er derfor ikke noget lille Land for saa vidt. Rundt regnet som $\frac{1}{3}$ af Norge eller $2\frac{1}{2}$ Gang saa stort som Danmark. (Irland med sine 4,5 Mill. Indbyggere er en Femtedel mindre end Island med 115 000 Indbyggere). Detaillerede Tal for Størrelsen af Tilliggende, produktiv og dyrket Mark

o. s. v., kan kun tilnærmelsesvis angives. Man regner med, at ca. 13 000 km² er evig Is, deraf den mægtige Vatnajökull — Europas største Bræ — 8500 km²; ca. 12 000 km² er Lavamarker, udyrkbare og for Størstedelen med minimal Vegetation. Af disse Lavamarker er alene Ódáðahraun (Udaadslavaen) 3700 km². Endvidere regnes, at Sten- og Grusørkener strækker sig over ca. 25 000 km². Det kan da anslaas, at ca. Halvdelen af Landet er mere eller mindre beklædt med Vegetation, hvoraf dog en meget stor Del er højere liggende Græsgange, som i Grunden ikke kan regnes med til de beboede Egne. Hele det centrale Island er en mægtig Højslette, for Størstedelen Lava- og Grusørkener, hvorover højere Fjeldpartier hæver sig. De mægtigste af disse rager som vældige Brækupler helt op til 2119 m (Öräfajökull). Her er det for det meste kun godt udrustede Forskningsekspeditioner og djærve Turister, som færdes. Men alle de Arealer, hvor Faarene kan ventes at strejfe om paa deres frie Vandringer Sommeren igennem, bliver dog besøgt regelmæssigt hvert Efteraar af de Folk, som henter Faareflokkene hjem fra Fjeldene.

Det egentligt bebyggede Island er en Stribe rundt ved Landets Kyst. Tildels ganske store Arealer, som det sydlige Lavland, men for en Del afgrænsede Arealer, ind fra de forskellige Fjorde, Deltaland og Dalstrøg, mange Steder adskilte ved høje Fjelde. Dalstrøgene og Bebyggelsen strækker sig kun faa Steder over 50 km fra Kysten ind i Landet.

Af denne summariske Oversigt er det forhaabentlig forstaaeligt, at vel næppe nogen Mand undtagen et Par Flyvere har »set« hele Island, og selv blandt ledende Landbrugsfolk er der vistnok ingen, som har besøgt alle Bygder og beboede Dalstrøg, store som smaa, over hele Island, selv om der i disse kun er godt og vel ca. 6000 Gaarde, og selv om disse Landbrugsfunktionærer har rejst i Aarevis »i Embeds Medfør«. Dette illustrerer godt den kolossale Forskel, der er paa Landbrugslandet Island

og Landbrugslandet Danmark. Der skal sikkert færre Dage til at faa landbrugsmæssig Oversigt over hele Danmark, end der skal A a r til at faa tilsvarende Oversigt over Island.

Jordbunden. Island er ikke bare I s e n s Land, det er ogsaa I l d e n s Land. Det er et vulkansk Land og geologisk set et ungt Land. Hovedbestanddelene er Basalt- og Tuffdannelser samt de endnu yngre Lavadannelser. Heraf følger, at Landets Jordbunds-dannelse og Jordbundsforhold er helt forskellig fra de andre nordiske Lande. Den dyrkbare Jord og den med Vegetation beklædte Jord er for en stor Del Mose (omtrent 10 % af Landets totale Areal regnes at være Mose), vandflyttet eller vindflyttet Jord. I de fleste Dalstrøg er der store Deltadannelser, langs Elvene og ved deres Udmunding, og tildels flade Sumpe og Moser. Ellers er det den vindflyttede Jord — L ø s s j ø r d e n — som er særlig typisk for Island, og foruden de rene Løssdannelser spiller Indblanding af Løss en stor Rolle i alle Jordbundsforhold paa Island. Baade Moser og vandflyttet Jord er mere eller mindre blandet med Løss, hidført af Vinden. Løssdannelsen kan vel oprindeligt betragtes som den første Efteristids-Virkning. Naar Isen trak sig tilbage, fik Vinden frit Spillerum over de Arealer, som laa og ligger højt, og under de klimatiske Forhold kunde Vegetationen ikke finde Fodfæste. De stærke Vinde førte uhyre Masser af det Støv med sig, som Isens Jættekværn havde fremstillet. Men Løssdannelsen fortsattes fremdeles. Vi maa huske paa, at i Islands indre Højland er det fremdeles Istid, og den første Efteristid. Bræernes Jættekværn gaar fremdeles, og paa stormfulde Dage og efter langvarig Tørke, naar Vinden staar ned fra Fjeldomraaderne, kan Luften blive støvmættet af de fine Jordpartikler, som føres med Vinden. Det er en sagte, men evigt virkende Vindflytning af Jord ud over alle Islands Bygder. Desværre drejer det sig ikke alene om Vindens Transport af Mineralpartikler fra det centrale Island ud over beboede

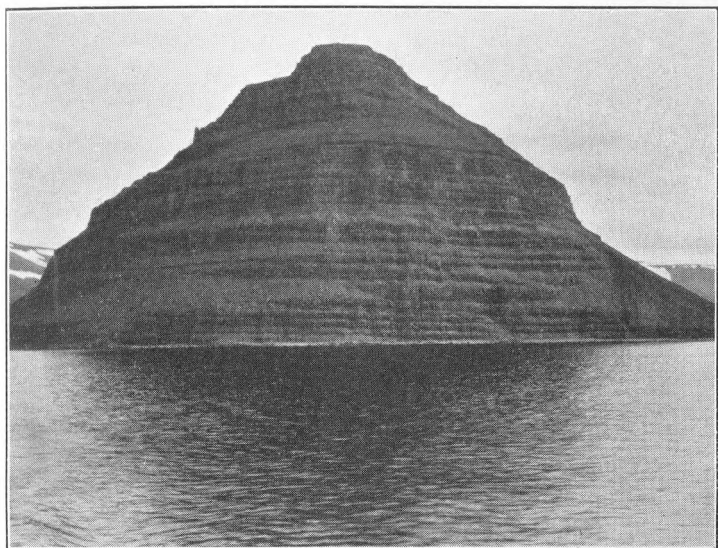

Fig. 1. En af Vagtposterne mod Nord.

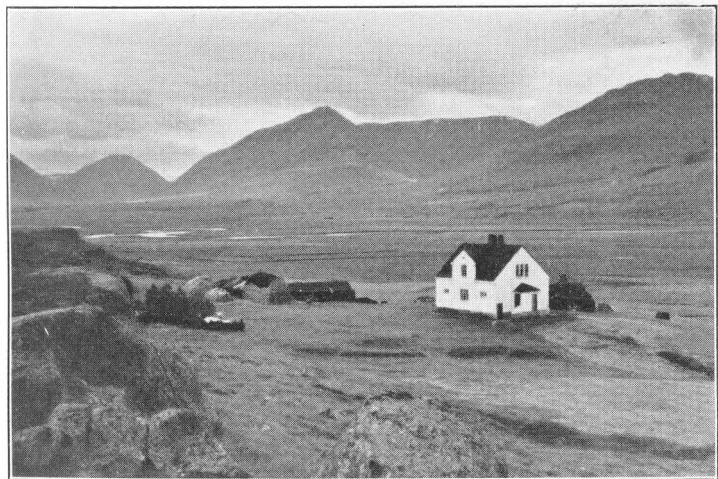

Fig. 2. En Bondegaard. Beboelseshuset af Beton. Til venstre gammelt Faarehus af Tørv og Sten og Høstakke, dækkede af Græstørv. Udsigt over et typisk islandsk Dalstrøg.

Fig. 3. Jordfygningen er en Svøbe for mange Bygder.
Hvis Birkeskovene raseres, slipper de onde Magter løs.

Fig. 4. Gunnarsholt. Hovedgaarden for Sandflugtens Bekæmpelse.
Gaarden var tidligere helt ødelagt af Sandflugt, nu genopbygget.

Egne. De stærke Vindes Leg med Jorden — Jordstøvet — har været katastrofal for Island, og dette er et af vort Lands største agronomiske Problemer. Birken er en af de Planter, som holder bedst paa Løssjorden, som bedst binder den vindflyttede Jord. Det fortælles, at ved Islands Bebyggelse 874—930 var Landet skovbevokset fra Fjeld til Fjord.

Dette kan man godt tage for bogstavelig Sandhed. Landet var skov- og kratbevokset over alle de lavere liggende Arealer, som ikke var Sumpmarker, eller hvor Birken af andre Grunde ikke kunde fæste Rod.

Allerede i det første Aarhundrede af Landets Bebyggelse blev Skovene ødelagt over enorme Omraader. Landnamsmændene forsynede sig efter Behov, og de store Faarehjørde og andre Husdyr, som maatte sørge for sig selv til det yderste, gjorde Resten. Naar det gik saaledes, var det, fordi Vilkaarene for Birkeskovenes Trivsel og Foryngelse her var paa Grænsen af det naturligt mulige, og at Jordbundsforholdene var helt andre end i Norge, hvor Landnamsmændene kom fra. Følgen var, at Skovene blev raserede af Folk og Dyr, men naar Skoven fjernedes, tog Vinden fat paa den Løssjord, som Birkens Rødder havde bundet og holdt paa Plads. Der, hvor Skoven lagdes øde, blev Jorden samtidig ødelagt. Paa denne Maade kom Jordfygningens forfærdelige Bølge til at rulle paa mangfoldige Steder i de beboede Egne og spredte Ødelæggelse om sig over større og større Arealer. Og den har rullet i Aarhundreder og ruller fremdeles mange Steder i Landet. Vulkanske Udbrud med Askeregn og Skovbrande har medvirket ved Ødelæggelsens frygtelige Værk.

Af disse Grunde er Stillingen i Dag den mange Steder ved Grænsen af de beboede Egne og paa sine Steder midt i disse, at Jordfygning og Sandflugt er et af de største Problemer, som vor Tids Landbrug har at arbejde med. Hele Egne, som tidligere var frodige Marker, er lagt helt øde, og næsten i alle Bygder er der en hel Del højere

Arealer, hvorfra Jorden er blæst bort, saaledes at en stenet og gold Grundmoræne rager frem.

Det er blevet sagt, at vi paa Island bor paa en Vulkan: det er nok rigtigt, men det kan paa samme Maade siges, at den Jord, vi dyrker, høster og lever af, er en ustadig Jord, som vi maa passe godt paa, hvis vi ikke skal miste den. Vore Forfædre kan undskyldes, naar det gik galt mange Steder. De forstod ikke de egenartede og risikable Jordbundsforhold. Nu forstaar vi disse Fænomener, og det bliver vor Opgave at dyrke og bruge vor Fædrenejord, uden at den forringes eller gaar tabt. Det kan bemærkes, at det er et interessant Studium i vore Tørvemoser at lægge Mærke til Askelagene efter de forskellige vulkanske Udbrud gennem flere Aarhundreder. Af disse kan det direkte fastslaas, hvor hurtigt Løssdannelsen er gaaet for sig, og hvor mægtig Vindens Transport af Jorden fra Sted til Sted har været.

En, men vistnok ogsaa den eneste gode Følge af Vindens Transport af Jorden er, at vor Mosejord gennemgaaende er meget mineralrig og god Dyrkningsjord. Tørvemos (Sphagnum) findes ikke som sammenhængende Mosedannelse.

Ifølge Sammendrag af Analyser af islandsk Jord er Indholdet af Værdistoffer af de forskellige Jordarter følgende:

Tabel 1.

	N ₂	Aske	P ₂ O ₅	K ₂ O	C ₂ O	kg Tørstof pr. m ³ Jord
Mosejord	1,185	64,14	0,130	0,120	1,277	330
Muldjord	0,654	79,70	0,150	0,128	1,42	535
Lerjord	0,283	91,20	0,128	0,176	3,212	
Sandjord	0,161	94,44	0,080	0,128	2,73	

Jordens Reaktion er i det store og hele mærkværdig gunstig. Den islandske Bonde *J. H. Lindal*, Lækjamót, har i senere Aar udført banebrydende Undersøgelser paa

dette Omraade (med Støtte fra Det islandske Landbrugs-selskab). Ifølge hans Undersøgelser kan de undersøgte Prøver klassificeres paa følgende Maade:

Tabel 2.

	Prøver med pH under 6,0	Prøver med pH over 6,0
Fastmarksjord.....	24,1 %	75,9 %
Mosejord.....	70,1 %	29,9 %
Jord fra Elvgræsgeange.... (tør Deltajord)	7,0 %	93,0 %

Klimaet paa Island er et køligt og fugtigt Øklima med forholdsvis milde Vintre og lav Sommertemperatur. Vejrforholdene kan være meget varierende fra Sted til Sted og fra Aar til Aar. I det hele taget er det et meget ustadigt Klima, som uafbrudt kan byde paa Overraskelser baade behagelige og ubehagelige, mest af de ubehagelige, vil mange nok synes.

Tabel 3. De meteorologiske Maalinger viser følgende Middelterperatur:

	Jan.	Febr.	Marts	April	Maj	Juni	Juli	Aug.	Sept.	Okt.	Nov.	Dec.	Hele Aaret
Reykjavik.....	-1,2	-1,2	-0,5	2,4	6,0	9,2	10,9	10,3	7,5	4,0	1,0	-1,1	3,9
Stykkisholmur..	-1,9	-2,4	-2,0	0,6	4,4	8,2	10,0	9,3	7,3	3,8	0,7	-1,4	3,1
Mödruvellir....	-3,4	-3,7	-3,4	0,1	4,6	9,1	10,3	8,9	6,6	2,2	-1,3	-2,9	2,3
Teigarhorn.....	-1,1	-1,1	-1,2	1,4	4,2	7,4	8,9	8,5	6,8	3,6	0,9	-0,6	3,2
Fagurhólsmýri..	-0,9	-1,1	-0,6	2,8	5,1	8,3	9,9	8,9	7,1	3,7	9,6	-0,8	3,6
Stórinúpur.....	-2,3	-2,4	-2,3	1,4	5,4	9,2	10,8	9,6	6,8	2,9	-0,5	-2,3	3,1
Grænavatn.....	-5,6	-5,6	-5,1	-1,3	3,0	7,8	9,4	7,6	4,8	0,6	-3,2	-5,1	0,7

Reykjavik ligger som bekendt paa Sydvestisland. Stykkishólmur midt paa Vestkysten. Mödruvellir ved Eyjafjördur midt paa Nordkysten. Teigarhorn sydlig paa Østkysten, og Fagurhólsmýri paa Sydkysten lige søn-

den for den mægtige Vatnajökull. Alle disse Stationer ligger ved Havet eller meget nær dette.

Stationerne Stórinúpur og Grænavatn er derimod typiske Indlandsstationer, og Vejrforholdene der er mere betegnende for Gaarde, som ligger langt inde i Landet og i nogen Højde over Havet.

Som man ser af Tabel 3, er de 4 Maaneder December—Marts virkelige Vintermaaneder. April—Maj er Overgangen til den milde Aarstid, men desværre er denne Overgang meget varierende, og i mange Aar maa April regnes for en fuld Vintermaaned. F. Eks. regner man ikke med at kunne lægge Kartofler før i Tidsrummet 15.—31. Maj, og den samme Tid gælder nærmest for at kunne slippe Køerne ud paa Græsgangene.

Nedbøren er meget mere varierende end Temperaturen, baade fra Sted til Sted og fra Aar til Aar. Som vi ser af Tabel 4, varierer Aarsnedbøren fra 336 mm paa Mödruvellir til 1180 mm paa Teigarhorn. Man har endnu større Variationer. Paa den lille Ø Grímsey norden for Island er Aarsnedbøren kun 277 mm, og i Vestmannaeyjar Syd for Islands Fastland er Aarsnedbøren 1347 mm. Enkelte lokale Steder noteres der indtil 2000 mm Nedbør.

I det hele taget er Vejrliget fugtigere paa Syd- og Østisland end paa Vest- og særlig Nordisland.

Tabel 4. Nedbør i mm.

	Jan.	Febr.	Marts	April	Maj	Juni	Juli	Aug.	Sept.	Okt.	Nov.	Dec.	Hele Aaret
Reykjavík	100	78	70	61	49	48	49	52	89	89	92	91	870
Stykkishólmur	77	65	49	38	33	37	36	40	67	76	71	61	650
Mödruvellir	34	29	27	26	24	23	22	25	29	28	30	39	336
Teigarhorn	130	100	79	80	73	66	67	82	123	127	112	141	1180
Eyrarbakki	127	100	91	78	64	64	62	63	114	115	115	115	1107

Naar Nedbøren i de 3 Maaneder Maj—Juli kun er 69 mm paa Mödruvellir, er det indlysende, at det kan

knibe med Fugtigheden i Vegetationsperioden, særlig i tørre Aar.

Klimaforskellighederne paa Nord- og Sydisland er paa-faldende, og Erfaringen viser, at Gud lader sjældent sin Sol skinne over hele Island paa en Gang; sædvanlig er det saaledes, at naar man har godt og klart Vejr paa Nordisland, er der fugtigt Vejr paa Sydisland og omvendt.

Den islandske Bondegaard.

For en fremmed, som skal forsøge at forstaa det islandske Landbrug, dets Driftsformer og Produktion, er det nødvendigt at gøre sig klart, hvad en islandsk Bonde raader over af fundamentale Driftsmuligheder. I første Række mere eller mindre produktiv Jord og andre Naturherligheder.

En islandsk Bondegaards Jord kan deles i *I n d m a r k* (»dyrket« Jord = »tun«), naturlig Græsmark til Høslæt (Eng paa udyrket Jord), Hjemmegræsgange og Fjeldgræsgange.

Indmarken er et større eller mindre Areal omkring Gaardens Bygninger. Som Regel er dette Areal indhegnet. Det islandske Navn paa Indmarken er »tun«. Fra gammel Tid bestod tunets »Dyrkning« kun deri, at Arealet var fredet for Græsning i Foraars- og Sommertiden, og at det hvert Aar blev overgødsket med den Staldgødning, som var til Raadighed og blev opbevaret paa Gaarden. Ellers var tunet gerne mere eller mindre tuet og ujævnt, thi Jorden var aldrig blevet rørt hverken med Plov eller Spade. Plantebestanden paa saadan et tun kan være meget varierende efter Jordens Tilstand, men som Regel var tunene anlagt paa »Fastmarksjord« eller tør Muldjord, da Bosættelsen naturligvis oprindelig var knyttet til tørre Arealer, til noget højere og frit beliggende Steder. De fremtrædende Græsarter paa tunene er Rapgræs, Svingel- og Hvene-Arter. En lavt voksende, men meget tæt Plantebestand, som kan give kvalitativt udmærket

Hø, men Kvantiteten er gerne mindre, end man kunde ønske sig.

Da man i forrige Aarhundrede begyndte med Grundforbedringer, gik disse for en stor Del ud paa at indhegne tunene og planere dem, d. v. s. jævne Tuerne, hvor de var tuede. Dette Arbejde blev i Aartier udført paa den Maade, at man med en særligt konstrueret Græstørvsspade skar Græstørvene af Jorden i kvadratiske ca. 5 cm tykke Tørv. Tørvene blev fjernede fra den »teig«, som man havde under Arbejde. Derefter blev Jorden jævnet med Spade eller med Plov og Harve, hvis man tog stort paa Vej. Samtidig blev der gødsket. Til Slut blev Græstørvene lagt paa igen, og i Stedet for et tuet tun havde man nu et jævnt Stykke Mark, som var langt lettere at høste, og som gerne gav en større Afgrøde, i hver Fald de første Aar efter Planeringen. Plantebestanden var den samme naturlige Plantebestand som før Planeringen. Naar det gjaldt Udvidelse af tunet, gik man for det meste frem paa samme Maade.

Den her skildrede Metode havde sine Fordele. Den var sikker, de planerede »teiger« gav fuldt Høstudbytte allerede samme Aar, hvis Arbejdet blev udført tidligt om Foraaret, og Metoden krævede ingen kontante Udlæg til Udsæd eller lignende. Men Metoden var paa samme Tid yderst møjsommeligt og arbejdskrævende.

Efter Aarhundredskiftet begynder man lidt efter lidt at gaa over til mere moderne Metoder ved tun-Dyrkningen. Man begynder at bryde Jorden op med Plov, dyrke Grøntfoder et Aar eller to og saa det til med Græsfrø. Hestene overtager en Del af det Arbejde, der tidligere blev udført ved Haandkraft. Paa samme Tid begynder man at grøfte den vandsyge Jord, og Nyopdyrkningen er nu ikke længere stedbundet til den tørre »Fastmarksjord«. Mærkværdigt nok er det dog ikke Hestene, som for Tiden yder Trækkraften ved Dyrkningsarbejdet. Man er for en stor Del gaaet direkte fra det primitive, den ved Haandkraft udførte Planering, over til Brug af Trak-

torer og Traktorredskaber. Da de islandske Bønder i Aarhundreder ikke har drevet Agerbrug, men kun høstet deres permanente tun og Høslæt-Enge, er de ikke fortrolige med regelmæssig Jordbearbejdning og Vekselsbrug. Naar Bønderne paa Grund af stigende Arbejdspri- ser m. m. var nødte til at forandre deres Driftsformer, greb de derfor bl. a. til at købe Traktorer i Fællesskab og lade disse køre fra Gaard til Gaard og udføre Plane- ring af de gamle tun og Nyopdyrkning, som en Slags Entreprenørarbejde for fælles Regning. Paa denne Maade er der i de senere Aar udført et meget stort Ar- bejde, men Metoden har desværre ogsaa sine svage Sider. Nyopdyrkningsarbejdet skal paa denne Maade gøres fær- digt en-to-tre. Det bliver en Slags Overfladekultur, hvor den opbrudte Jord kun bliver bearbejdet en Gang og lagt ud med Græs med det samme. Dette kan næppe be- tragtes som gunstigt. Forsøg viser, hvad man ogsaa let kan tænke sig til, at vor tildels sejge og lidet formuldede Jord trænger til at luftes og bearbejdes grundigt, for at den Plantenæring, som findes i Jorden, kan udnyttes paa økonomisk Maade. Et Par Aars Forkultur med Grønt- foder, Korn eller Kartoffler, og Bearbejdning i Forbin- delse dermed, er absolut at foretrække, før den nyopdyr- kede Jord eller det opbrudte tun lægges ud med Græs.

En anden Ulempe ved denne fabriksmæssige Entre- prenør-Nyopdyrkning er, at Bønderne ikke lærer de fundamentale Nyopdyrkningsarbejder, og at de i Ste- det for at prøve paa at hjælpe sig selv med deres egne Heste og Redskaber direkte maa betale for hver Plov- fure, som bliver vendt, og hver Tue, som bliver jævnet.

En Del Bønder er dog kommet godt i Gang med Dyrk- ning og Bearbejdning af deres Jord som et ordinært og selvfølgeligt Hjemmearbejde, og der arbejdes nu paa at lede Udviklingen den Vej. Man er opmærksom paa den mekaniske Drifts Fordele, naar det gælder de store og tunge Tag, men paa samme Tid, at det aarlige Arbejde med Jorden paa de smaa Gaarde maa udføres af Gaar-

denes egne Folk med de der hjemmehørende Hjælpe midler. Hver enkelt Bonde maa her som i andre Lande kunne udføre de Arbejder, som skal til for at dyrke Jorden, i Stedet for som tidligere kun at høste dens Afgrøde.

Inden for tunets Grænser er der paa de fleste Gaarde specielt indhegnede smaa Haver, en eller flere, hvor der dyrkes Kartofler, Kaalrabi og en Del Grøntsager. Aar efter Aar paa samme Sted. Disse Køkkenhaver er gerne anlagt paa de luneste Steder inden for tunets Omraade, hvor der er let og varm Jord. De Bønder, som er kommet i Gang med regelmæssigt Jordarbejde, flytter dog for en Del Kartofflerne og Kaalroerne ud paa Friland, saaledes at denne Dyrkning sammen med Grøntfoder gaar ind som Forkultur, hvor der dyrkes ny Jord op, eller det gamle tun pløjes om. Det samme gælder de Forsøg, som enkelte Bønder gør med Korndyrkningen i de senere Aar.

Et godt dyrket tun høstes som Regel to Gange hver Sommer, og man regner det for en god Avl, naar man høster ca. 5000 kg tørt Hø pr. ha i disse 2 Slæt. Der kan nok høstes betydeligt mere, men Middeludbyttet for hele Landet ligger betydeligt lavere. Størrelsen af den dyrkede Jord — tunet og Køkkenhaven — som tilhører hver enkelt Gaard, er naturligvis yderst varierende, men Middelstørrelsen ligger imellem 4 og 5 ha. Yderst faa Gaarde har over 25 ha dyrket Jord, tun og Køkkenhaver.

Hø høsten paa tunet begynder oftest i Tiden mellem 24. Juni og 10. Juli. Tidligere foregik hele Høstarbejdet med Haandredskaber, og Høet blev ført hjem paa Hesteryggen. I Forbindelse med de Grundforbedringer, som er udført i de sidste Aartier — Planering og ordinær Dyrkning — har Bønderne kunnet tage moderne Høstmaskiner til Hjælp.

Desværre findes der ingen Statistik over Maskinanvendelsen, men af Landets ca. 6000 Gaarde er alene gennem de islandske Andelsselskaber (Samband Isl. Samvinnu-

Fig. 5. Et tuet tun.

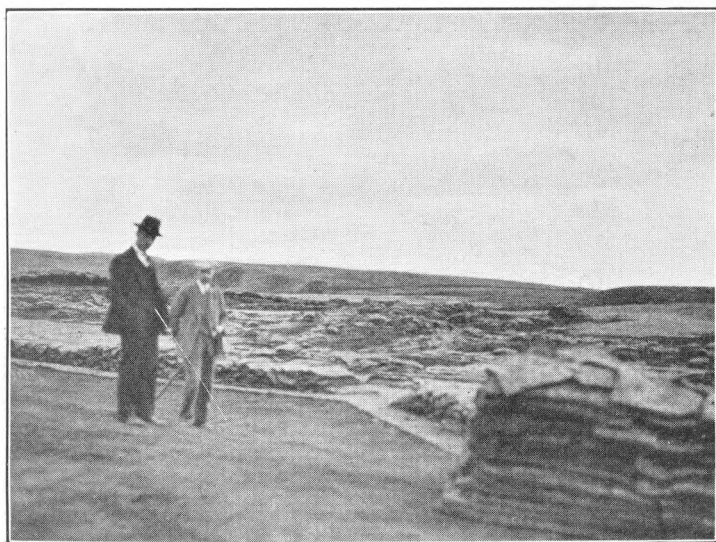

Fig. 6. Den gamle Dyrkningsmaade, Græstørven skaaret af, før Jorden planeres

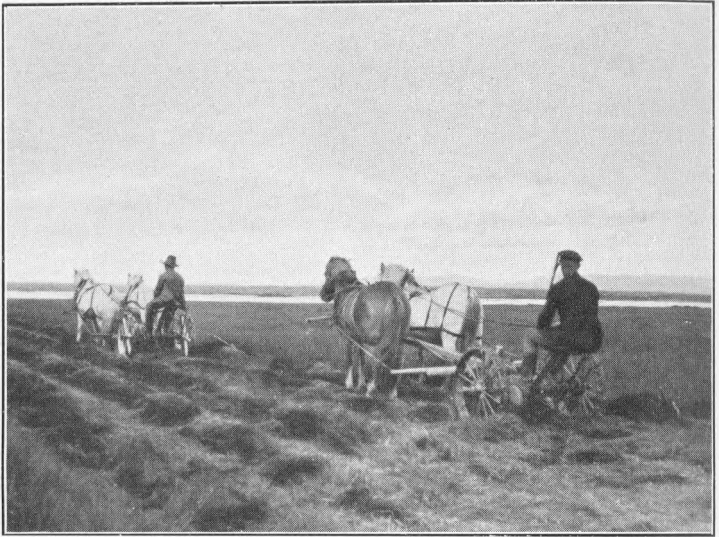

Fig. 7. Høhøst. Hvanneyri Landbrugsskole.

Fig. 8. Høtransport, den gamle Maade.

félag) ca. 1750 Gaarde forsynet med Slaamaskiner og 800 Gaarde med Hesteriver i Løbet af Tiaaret 1927—37. Man maa derfor regne med, at en Trediedel af Gaardene har Høstmaskiner, i det mindste Slaamaskiner.

Slæt-Græsmark paa udyrket Jord eller Enge. Til de fleste Gaarde hører en Del Arealer, som høstes hvert Aar eller med Aars Mellemrum, uden at der er Tale om nogen egentlig Dyrkning af disse. Saadanne Slæt-Græsmarker kan være yderst varierende. Som oftest er de bevoksede med Græsarter og Halvgræsser. Særlig er Halvgræsserne fremtrædende, og blandt disse navnlig de forskellige carex-Arter (Star). De udyrkede Slæt-Græsmarker spiller en meget stor Rolle i det islandske Landbrug. Nogen Arealstørrelse kan ikke opgives, men naar den samlede Høhøst fra dyrket Mark — tun — i 1935 regnes til 112 600 Tons, regnes Høhøsten fra udyrkede Slæt-Græsmarker til 100 600 Tons. Tidligere var Udbyttet af Vildhøet fra Slæt-Græsmarkerne endnu mere betydende, noget mere end dobbelt saa stort som Avlen fra dyrket Jord.

De udyrkede Slæt-Græsmarker er som Regel mere eller mindre tuede, ofte vandsyge, og tildels ganske vaade, moseagtige Enge, som det er yderst besværligt at høste, og det Foder, som høstes paa disse, er ofte af en daarlig Kvalitet. Høsten foregaar i stor Udstrækning udelukkende med Haandredskaber. Udviklingen gaar derfor mere og mere i Retning af øgede, dyrkede Arealer for derved at kunne indskrænke Høstningen af de mindst rentable, udyrkede Slæt-Græsmarker. Som før sagt er der i mange af de islandske Dalstrøg store Delta-Dannelser ved Elvudløbene og langs med Elvene. I Flomtiden bliver disse oversvømmet af det grumsede Elvvand, som fører en Masse Slam med sig, for en stor Del af forholdsvis basisk Oprindelse. Paa mange af disse Elv-Enge er der derved fremkommet en ganske yppig Vegetation, særlig af Star-Arter. Saadanne Enge er desuden ofte saa jævne, at de uden videre kan høstes med Høstmaskine.

En god og græsrig Elv-Eng (Marskeng) hører derfor fra gammel Tid til de største Herligheder, som en god Bondegaard har at fremvise, og i mange Tilfælde maa man betragte saadanne Enge som meget rentable, selv om det Foder, som kan høstes, ikke kan maale sig med 1. Klasses Hø fra dyrket Jord. De gode Elv-Enge har ført ind paa den Tanke, at man paa kunstig Maade kan udvide disse eller lave nye Elv-Enge af daarlige Mosearealer ved at lede Elvandet ud over dem ved Kanaler og Dæmninger. I nogle Tilfælde kan der opnaas gode Resultater, men i det store og hele maa en saadan Engvandning betragtes som en Driftsform, der lidt efter lidt indskrænkes til Fordel for moderne tun-Dyrkning. Der er dog udført flere store Engvandings-Anlæg, hvoraf »Floi«-Anlægget er langt det største. Vandet fra den store Bræelv Hvítá paa Sydisland ledes i Kanaler ud over et sammenhængende Moseareal paa ca. 11 500 ha, tilhørende 166 Gaarde. De direkte Omkostninger ved dette Anlæg var ca. 1,5 Mill. Kr. Flói-Engvandingsanlægget, som i sin Tid blev planlagt bl. a. af den danske Kulturingeniør Thalbitzer, har været meget omdisputeret, og Meningerne er delte om dets Berettigelse. Uden at dømme i denne Sag tør man paastaa, at det er ikke sandsynligt, at der bliver bygget flere lignende Anlæg i de islandske Bygder.

Høet fra den dyrkede Mark benyttes i første Række til Foder for Malkekøerne, medens Høet fra de udyrkede Slæt-Græsmarker bruges til Faar og Heste.

Slæt-Engene er ofte indhegnede paa en mere eller mindre effektiv Maade, f. Eks. med et Par Traade Pigtraad. Endvidere er der gerne gravet nogle aabne Grøfter for at lede det værste Overfladevand bort. Paa de egentlige Engvandings-Enge bygges Dæmninger. Nogle Steder, hvor der kun er spredte Tuer, og Marken ellers er jævn, fjernes disse for at lette Brug af Høstmaskiner. Men Grundforbedring ud over dette bliver der ikke Tale om.

Naar Høstningen af de dyrkede tun er færdig, begynder Høhøsten paa Slæt-Græsengene, og denne strækker

sig fra gammel Tid over et langt Tidsrum til henimod ca. 20. September, naar Faarene hentes hjem fra Fjeld-Græsgangene. Hele Høhøsten for dyrket og udyrket Mark kan da strække sig over 10 Uger. Efterhaanden, som den dyrkede Jord udvides, og Høstningen af udyrkede Slæt-Græsenge indskrænkes, kan Høsttiden forkortes til Fordel for Grundforbedringsarbejde af forskellig Art.

Hjemmegræsgangene er store Omraader, hvor Gaardens Besætning græsser Aaret rundt, thi selv midt om Vinteren gaar Faarene og tildels Hestene ude en Del af Dagen. I Grunden er der ingen skarpe Grænser mellem Hjemmegræsgange og Slæt-Græsmarken. Af disse udyrkede Vidder høstes, hvad man ser sig tjent med og har Brug for, Resten græsses. Hjemmegræsgangene er som Regel saa store, at de er rigelige til Gaardens Besætning. Dog er det en fast Regel, at Faar og Ungheste om Sommeren sendes til

Fjeldgræsgangene, som er fjernere liggende og oftest benyttes i Fællesskab af hele Bygden. Gaardens Rettigheder til disse Fjeldgræsgange er derfor noget, som der maa regnes med. Nogen Grundforbedring paa Græsgangene er der ikke Tale om, undtagen naar der hegnes mellem disse og den dyrkede Jord og Slæt-Engene. Nogle Steder sættes ogsaa Gærder op mellem Hjemmegræsgangene og de fjernere Fjeldgræsgange. Saadanne Gærder er oftest fælles for hele Bygdelaget.

I Forbindelse med de Omraader, som vi nu har omtalt, kan der være flere specielle »Herligheder«, som kan tilhøre og være af Værdi for en islandsk Bondegaard. Uden at gaa nærmere ind paa dette kan nævnes Fisk i Søer og Elve. Særlig er Laksefiskeriet af stor Værdi for særdeles mange Gaarde: »Egg- og dunvær« (Rugepladser paa Holme eller ved Søer) er heller ikke at foragte; varme Kilder, som kan udnyttes til Gartneri og til Opvarmning; Strandrettigheder, hvor der er Muligheder for, at Drivtømmer kan drive i Land; Tørvemoser eller Skove, som kan skaffe Brændsel. Tørv findes mange Steder i Mo-

serne, men slet ikke paa hver Gaard. Dog er Skoven sjældnere, og de Birkekratskove, som findes forskellige Steder, bliver nu efterhaanden fredede til Nytte og Glæde for Fremtiden. I det hele taget er det kun et Mindretal af de islandske Gaarde, som har saadanne ekstra Goder at regne med, men netop af den Grund bliver nogle af dem regnet for store Aktiver.

Fra Land til By.

Island var fra først af et Landbrugsland. Landets Bebyggelse i det 9. Aarhundrede bør ikke betragtes som et Vikingetogt. Det var en typisk Bondekolonisation og et typisk Bondesamfund, som Aar 930 blev stiftet paa Island. I Aarhundreder var Fiske- og anden Fangst kun et Bierhverv for de fastboende Bønder. Selv om Fiskeriprodukter i de senere Aarhundreder blev Eksportartikel, var disse tilvejebragt og fremstillet af Bønderne og deres Folk. Nogen selvstændig Fiskerbefolkning fandtes ikke.

Saaledes var det indtil for godt og vel 50—60 Aar siden. Fiskeriet var kun Hjemmefiskeri eller drevet af Folk fra Bøndergaardene, som i den bedste Fisketid opholdt sig paa enkelte Fiskepladser, men som forøvrigt drev Landbrug og havde deres faste Udkomme derved. Fiskeriet foregik fra smaa, aabne Baade, og det er først, da de større Dæksbaade kommer til, at Fiskeriet begynder at udskille sig som en særlig Næringsvej. Senere kommer Damptrawlere og Motorfartøjer til, og Udviklingen gaar med Kæmpeskridt i Retning af at gøre Fiskeriet til den kapitaliserede Storbedrift, som det nu er, og dermed følger Bydannelse og Grundlæggelse af flere Næringsveje.

Den, som skal forstaa det islandske Landbrug af i Dag og dets Stilling, maa gøre sig klart, hvilken Kæmpeomvæltning der har fundet Sted ved Mekaniseringen af Fiskeriet, som faar sin store Udvikling omkring og efter Aarhundredskiftet, og hvorledes Landbruget da blev tilbage og ikke kunde holde Trit med alt det andet.

Dette lader sig bedst illustrere med nogle Tal, som viser, hvorledes Forholdene har udviklet sig i de sidste 60 Aar.

Tabel 5. Befolkningens Fordeling efter Næringsveje
1880—1930.

	1880		1920		1930	
	Antal Mennesker	%	Antal Mennesker	%	Antal Mennesker	%
Landbrug	53.044	73,2	40.614	42,9	39.003	35,8
Fiskeri	8.688	12,0	17.947	18,9	23.396	21,5
Industri og Haandv..	1.544	2,2	10.697	11,3	15.734	14,4
Handel	2.612	3,6	11.591	12,2	8.145	7,5
Samfærdsel					8.140	7,5
Andre Erhverv	6.557	9,0	13.841	14,7	14.443	13,3
(Embedsmænd, Lærere, Pensionister, privat tjenende osv.						
Ialt...	72.445	100,0	94.690	100,0	108.861	100,0

Paa samme Tid, som Befolkningens Antal er steget fra 72 445 til 108 861, er Antallet af Mennesker, som lever af Landbrug, gaaet ned fra 53 000 til 39 000, eller fra 73,2 % af Befolkningen til 35,8 %. Fordelingen mellem By og Land viser det samme Billede.

Tabel 6. Antal Indbyggere.

	1890	1920	1933
I Reykjavik	3.886	17.679	31.689
I andre Byer	1.441	11.377	18.447
I Strandstæder med over 300 Indbyggere	2.525	11.389	13.119
Byer og Strandstæder ialt...	7.852	40.445	63.255
Paa Landet	63.075	54.245	50.098
Tilsammen...	70.927	94.690	113.353

Reykjavik, Islands Hovedstad, har nu 35 000 Indbyggere og er derved Nordens største Hovedstad i Forhold til Landets Indbyggerantal.

Naar man til Slut yderligere til disse talmæssige Angivelser oplyser, at Eksporten af Fiskeriprodukter var 39,9 Mill. Kr., men af Landbrugsprodukter kun 7,3 Mill. Kr. i 1936, faar man et tydeligt Indtryk af den dominerende Rolle, som Fiskeriet spiller i Islands Pengehus-holdning og selvfølgelig tillige paa andre Omraader.

Men hvorfor er Udviklingen gaaet denne Vej? Hvorfor gik Landbruget ikke fremad ved Siden af Fiskeriet? Landbrug er nu engang en Næringsvej, som ikke kan omlægges i en Fart, selvom Kundskaber og Kapital staar til Raadighed. Man kan sige, at den Kapital, som har staaet til Raadighed, lettere har fundet Vej til Fiskeriet end til Landbruget, dette er enkelt og ligetil. Landbruget i et nordligt liggende Land med begrænsede Landbrugsmuligheder kan ikke konkurrere, hverken om Kapital eller Arbejdskraft, med Fiskeri paa Verdens rigeste Fiskebanker. Fiskeriet anskaffede sig de mest moderne Redskaber — Trawldampere og Motorfartøjer — til at fiske paa disse Banker. Landbruget fortsatte, stort set endnu en Tid at høste de udyrkede, tuede Slæt-Græsmarker med dets Haandredskaber. Dette maatte give ulige Resultater. Før Fiskeriet tog sit Opsving, var det Canada, som en Tid tog mod Befolkningstilvæksten; nu blev det Reykjavik, Sildens Klondyke, Siglufjördur, og de mange Strandsteder.

Mod lysere Tider.

En saadan Omvæltning, som har fundet Sted inden for vort lille Samfund, kunde ikke gaa stille og ubemærket hen. Den har grundigt forandret Samfundets Struktur paa mere end een Maade. Tanken og Viljen til at modernisere Landbruget er lige saa gammel som de Tanker og det Mod, som førte Fiskeriet frem i europæisk Dagslys. Og efter at disse to Næringsveje blev mere og mere adskilte, voksede der Forstaaelse frem af, at det var et Samfundsspørgsmaal, at ogsaa Landbruget kunde udvikles og moderniseres. Landbruget maatte have den Hjælp,

at nogle af de Midler, som Fiskeriet frembragte, blev stillet til dets Raadighed paa en for Landbruget overkommelig Maade. Det er særlig i de sidste 20 Aar, at det islandske Samfund har handlet derefter, og det er Resultaterne af denne Kursændring, som vi nu vil se lidt nærmere paa med det i Tankerne, at der her i Løbet af 20—30 Aar er søgt opnaaet mest muligt af det, som er udført i vore Nabolande i et helt Aarhundrede. Man skal ikke undre sig over, at mange Ting er i Støbeskeen og ser provisorisk ud inden for det islandske Landbrug i Dag. Ved Siden deraf er der dog en Del amerikansk Snit over de Fremskridt, som foreligger, noget ufærdigt og pioner-præieagtigt.

Før vi gaar over til at se paa de enkelte Grene af Landbruget og dets Fremskridt, skal vi mindes, at den islandske Landbrugsbank blev først oprettet i 1929¹⁾, og Jorddyrkningsloven blev vedtaget 1923. Landbrugsbanken financierer i første Række alle Slags Grundforbedringer, specielt Nyopdyrkning. Desuden yder den Laan til Landbrugsbygninger, Oprettelse af nye Brug o. s. v. Før dens Oprettelse havde Landbruget ikke nogen egentlig Kreditkilde. Jorddyrkningsloven indeholder forskellige Bestemmelser om Bidrag og Støtte til Grundforbedringer og har paa den Maade været en kraftig Stimulans for Nyopdyrninger og Forbedringer. Den aarlige Støtte til Landbrugs Modernisering gennem Jorddyrkningsloven har drejet sig om ca. $\frac{1}{2}$ Mill. Kr. i de senere Aar.

Alle de vigtigste Grundforbedringer ordnes klassevis, og det udførte Arbejde beregnes i Arbejdsenheder (Dagsarbejder). Paa Grundlag af en aarlig Opmaaling af de udførte Arbejder udbetales der Bidrag, som er varierende efter, hvilken Klasse det udførte Arbejde tilhører. Bygninger for moderne Gødningsbehandling, Møddingssteder og Ajlekummer, kommer i 1. Klasse med de største Bidrag.

¹⁾ Aar 1900 blev der oprettet et Jorddyrkningsfond, som ydede Laan til Grundforbedringer. Dette maa betragtes som Landbrugsbankens Forløber.

Derefter kommer Nyopdyrkning af tun og Køkkenhaver. Grøftning, Bygning af Ensilagebeholdere o. s. v. efter visse Regler. Videre ydes der Bidrag til Indkøb af moderne Landbrugsmaskiner og Laan til Køb af Traktorer m. m.

Begge Dele, Landbrugsbanken og Jorddyrkningsloven, er de to faste Støttestrukturer i Landbrugets Fremskridt, og ved Bedømmelsen af Islands Landbrug i Dag maa det huskes, at begge Dele kun er faa Aar gamle, fra Tiden efter Verdenskrigen.

Landbrugets Fagorganer.

Landbrugsskoler. Den første Landbrugsskole blev oprettet 1880 paa Ólafsdalur paa Vestisland. Senere kom der 3 andre til. For Tiden er der 2 Landbrugsskoler: Hólar paa Nordisland og Hvanneyri paa Sydvestisland. Indtil efter Aarhundredskiftet var Skolerne toaarige, og Eleverne arbejdede paa Skolegaardene Sommeren over. Da gik man over til 2 Vintres teoretiske Skoler uden nævneværdig praktisk Oplæring. Meningen var, at Eleverne skulde have den praktiske Oplæring paa veldrevne Bøndergaarde. Denne Skoleform viste sig at have sine store Mangler, og nu fornylig er man gaaet over til mere praktisk Oplæring paa selve Landbrugsskolerne, saaledes at Skoletiden i Realiteten er 2 Vintre og en Sommer for de fleste Elever, og der aflægges Prøve saavel i praktiske som i boglige Fag. Begge Landbrugsskoler drives af Staten; der er Plads til 40—50 Elever ved hver Skole.

Landbrugsforeninger. Det islandske Landbrugsselskab — Búnaðarfélag Íslands — som er Centralforening for hele Landet, har netop fejret 100 Aars Jubilæum. I den første Tid omfattede det dog kun det sydlige Island. Búnaðarfélag Íslands har et aarligt Statsbidrag paa 180 000 Kr. Det ledes af et 3-Mands Styre og en af dette ansat Sekretær (Landbrugsdirektør). Foruden denne har det i sin Tjeneste Konsulenter for følgende Grene af Landbruget: Jorddyrkning, Havebrug, Græsfrø-

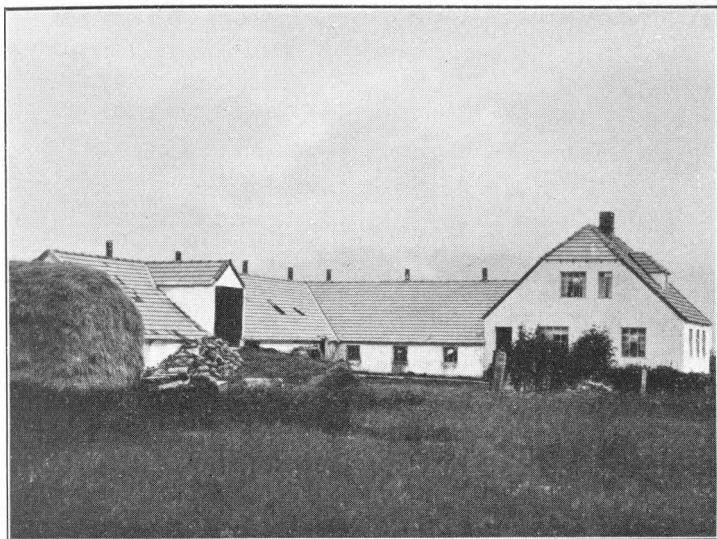

Fig. 9. En Nybyggergaard paa Nordisland.

Fig. 10. Slæt-Græsmark paa udyrket Jord (Elev-Eng). Man ser Skaarene efter Slaamaskinen. Til højre paa Billedet skimter man Dæmninger for Engvanding.

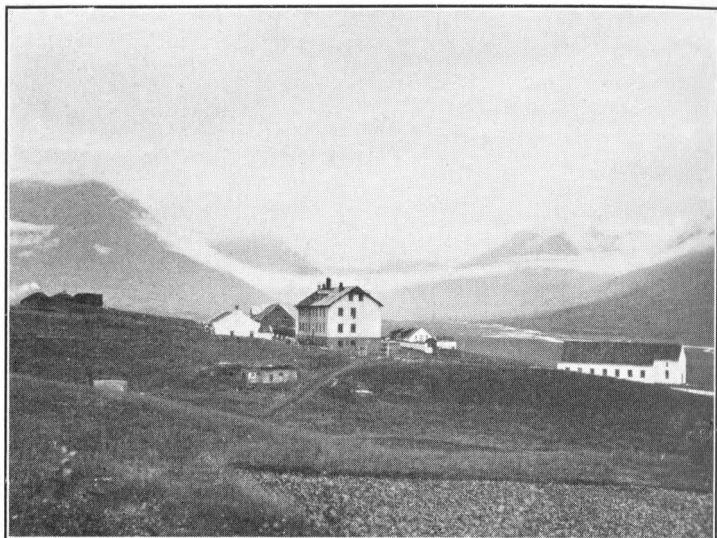

Fig. 11. Hólar Landbrugsskole. Nordisland.

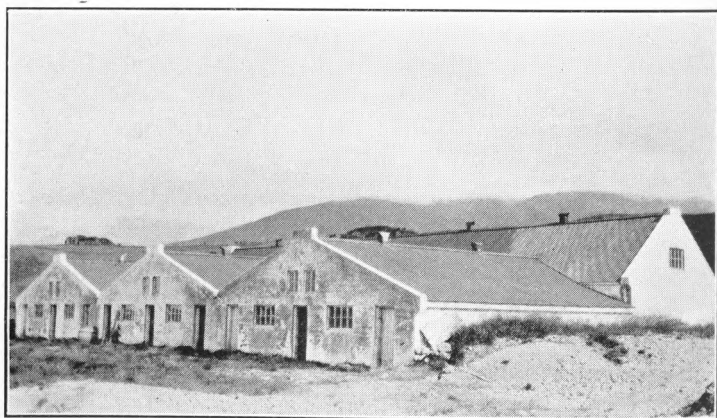

Fig. 12. Moderne Faarehus med Hólade.

og Korndyrkning, Hesteavl, Kvægavl, Faareavl, Ferskvandsfiskeri og Pelsdyravl.

Búnaðarfélag Íslands udgiver et Landbrugstidsskrift *Búnaðarrit*, som nu har eksisteret i 50 Aar, og endvidere et Maanedsskrift for Landbrug, *Freyr*.

Som Centralorganisation for Landbruget arbejder Búnaðarfélag Íslands med Undersøgelser, Organisation og Vejledning paa Landbrugets Omraade. Men ved Siden deraf og lige saa vigtigt er det Arbejde, som Búnaðarfélag Íslands udfører mere direkte for det Departement (Erhvervsministeriet), som har med Landbrugets Sager at gøre. Det er nemlig overdraget til Búnaðarfélag Íslands at være udøvende Myndighed eller føre Kontrol med forskellige Love, som direkte angaar Landbruget, og som der ydes særskilte Bevillinger til. F. Eks. er Búnaðarfélag Íslands den udøvende Myndighed, naar det gælder Jorddyrkningsloven, Lov om Bekæmpelse af Sandflugt og flere for Landbruget vigtige Love. Paa denne Maade bliver Búnaðarfélag Íslands Stilling meget dominerende, men paa samme Tid i betydelig Grad afhængig af den lovgivende Forsamling, Altinget, og den til enhver Tid siddende Regering.

I de islandske Bygder og Byer findes der ca. 216 lokale smaa Landbrugsforeninger, og det er en Betingelse for at nyde Bidrag til Grundforbedringer, at man skal være tilsluttet en saadan Forening. Disse Foreninger er sammensluttet i Distriktsforbund, hvoraf der for Tiden findes 10.

Distriktsforbundene faar alle økonomisk Støtte fra Búnaðarfélag Íslands af de Midler, som denne Centralorganisation faar til Raadighed fra Staten.

Distriktsforbundene vælger Repræsentanter til at møde paa et Landbrugsting — Búnaðarþing — som træder sammen hvert andet Aar. Det er dette Ting, som i Grunden er den øverste Ledelse for Búnaðarfélag Íslands og Distriktsforbundene, da man der forelægger alle større Sager, som angaar Búnaðarfélag Íslands' Virksomhed;

det vedtager Love for Búnaðarfélag Íslands og Finansplan, vælger dets Styre o. s. v.

Nogle af Distriktsforbundene har faste Konsulenter i deres Tjeneste — Herreds-Agronomer — og det er Meningen, at der Tid efter anden skal ansættes saadanne Herreds-Agronomer over hele Landet. Disse kan til enhver Tid søge Bistand hos Búnaðarfélag Íslands og dets Specialister, naar det gælder større og vigtigere Sager. Herreds-Agronomerne foretager den aarlige Planlæggelse og Opmaaling af de Grundforbedringer, som der ydes Bidrag til, og indsender deres Beretninger derom til Búnaðarfélag Íslands.

Foruden de her omtalte Landbrugsforeninger findes der paa Nordisland en Forening, Ræktunarfélag Norðurlands (Nordlandets Kulturforening), som indtager en Særstilling. Den stiftedes i 1903 med det Hovedformaal at oprette en Forsøgsgaard paa Nordisland og virke som Distriktsforbund for de lokale Landbrugsforeninger i denne Landsdel. Forsøgsgaarden blev oprettet ved Akureyri og drives fremdeles, men Foreningens Virke som Distriktsforbund er derimod i Hovedsagen ophørt, da der er dannet flere mindre Forbund inden for dens Omraade. Ræktunarfélag Norðurlands' Forsøgsgaard paa Akureyri har gennem 35 Aars Virksomhed ydet et meget betydeligt Bidrag til den Viden, som vi i Dag har om Islands Jorddyrkning. Den, og Foreningen Ræktunarfélag Norðurlands, staar paa faste Fødder, rede til at udnytte denne Viden og løse de mange Spørgsmaal, som venter paa Løsning paa dette Omraade.

Foruden Det islandske Landbrugsselskab bør nævnes Det islandske Havebrugsselskab — Hið íslenska garðyrkjufjelag. Det blev stiftet 1885 af den danske Læge *G. Schierbeck*, som dengang var Statsfysikus paa Island med Bopæl i Reykjavik. Schierbeck var meget virksom paa Havebrugets Omraade og opmuntrede Folk til at anlægge Køkkenhaver og dyrke Kartofler, Roer og Grøntsager. Hið íslenska garðyrkjufjelag har for det

meste arbejdet under stille og beskedne Former, da den Støtte, det har nydt af offentlige Midler, har været minimal. Alligevel har Selskabet udført et meget nyttigt Arbejde og gjort meget for at vække Interesse paa dette Omraade, bl. a. ved Udgivelse af et Aarsskrift. I de sidste Aar er Selskabet ført mere og mere over i Retning af at blive Fagforening for den islandske Gartnerstand. Det var Hið islenska garðyrkjuþjelag, som i 1937 fra Islands Side deltog i den 6. nordiske Havebrugsudstilling i København.

Af specielle Foreninger for Husdyrbugets Fremme findes der forskellige, som alle arbejder i nær Tilknytning til og med direkte eller indirekte Støtte af Det islandske Landbrugsselskab.

De første Kontrollforeninger blev oprettet 1902—03. 1914 fandtes 24 Foreninger, omfattende 642 Bønder med 2640 Køer. I 1935 er Foreningernes Antal 95 med 2265 Bønder som Deltagere og 10 751 Køer. Man regner med, at Gennemsnitsmælkemængden er steget ca. 400 kg i Løbet af disse Aar, og for de ældste Foreningers Vedkommende med indtil 800 kg. Gennemsnitsmælkemængde pr. Aar og Dyr er nu ca. 2500—2600 kg.

Landbrugsselskabet har ogsaa ved Afholdelse af Dyrskuer og Præmiering arbejdet for Kvægavlens Fremme, men Kontrollforeningernes Arbejde har nok været det fornemste Fremskridt paa dette Omraade.

Den første Hesteavlsforening blev stiftet 1904. I 1937 var der 51 saadanne Foreninger. Fremstillinger af Heste holdes skiftevis i Landsdelene, saaledes at de skal være hvert 3. Aar i hver Landsdel.

Faareavlsforeninger er der blevet stiftet en Del af, men disse har aldrig faaet nogen videre Udbredelse eller naaet faste Former. Derimod er der Tid efter anden oprettet 8 Faareavlsgaarde, hvor der drives Udvalg og Kontrol for at forbedre Racen og gøre den mere ydedygtig.

Faareskuer holdes regelmæssigt over hele Landet, sær-

lig for Avlsvæddere, saaledes at Udstillingerne kommer regelmæssigt hvert 4. Aar i hver Landsdel.

Det fortælles om en af de første Nordmænd, som i Landnamstiden kom til Island — sandsynligvis den første, som førte Husdyr med sig — at han om Sommeren eller Efteraaret, da han kom til Island, ikke passede paa at samle tilstrækkeligt Vinterfoder til sine Dyr, og at disse derfor døde af Sult om Vinteren. Den samme Kendsgerning, Foder mangelen, naar Vinteren blev strengere end sædvanligt eller beregnet, har i Aarhundreder hvilet som den mørkeste Skygge over det islandske Landbrug. De mest fremsynte Bønder har altid forstaaet, at der trænges til Sikringsforanstaltninger for at afværge de katastrofale Følger af indtrædende Fodermangel. Følgerne af denne var lige fortvivlede, enten man saa paa Sagen fra dens økonomiske eller humane Side. Af disse Grunde er der baade ved Lov og ad frivillig Vej gjort mange Forsøg paa at kontrollere og øve Indflydelse paa, hvor mange Dyr Bønderne »satte paa« om Efteraaret i Forhold til den tilstedeværende Fodermængde. Dette er selvfølgelig meget vanskeligt, da Foderets Kvalitet, Vintergræsningen for Faar (og tildels Heste), og Dygtighed til at fodre Dyrene hensigtsmæssigt, er yderst varierende.

For at løse disse Spørgsmaal er der vokset en særlig Foreningsform frem, en Slags Foder- og Husdyrkontrollforeninger. Af disse findes der nu 35, og man regner med en fortsat og heldig Udvikling af saadanne Kontrollforeninger. Hver Forening har sin Kontrollør, som mindst 3 Gange hver Vinter skal besøge alle Bønder inden for Foreningens Omraade og kontrollere Besætninger og Foderforraad, saaledes at en eventuel Fare kan afværges i Tide ved Indkøb af Fodermidler eller Nedslagtning o. s. v. Der føres ogsaa Kontrol med Dyrenes Ydeevne og Afkastning.

I Aaret 1931 blev der af Altinget vedtaget en Lov om Husdyravl. I denne Lov er der Bestemmelser, som gælder alle de her omtalte Husdyravlsforeninger. Avls-

gaarde og Udstillinger, og de Bidrag eller den Støtte, som ydes fra Staten til en saadan Virksomhed. Med denne Lov haaber man at faa stabilere Former for Udviklingen af disse Organer.

Forsøgsvirksomhed. Den første Forsøgsstation blev oprettet af Det islandske Landbrugsselskab 1899 paa et begrænset Areal ved Reykjavik. Paa denne Station blev der udført en hel Del Forsøg med Køkkenhavevækster, og som Regel blev der hvert Aar afholdt Kursus i praktisk Havebrug. Af Jordbrugsforsøg blev der i første Række lagt an paa Forsøg med Græsfrøsorter til Engkultur, Gødningsstoffer, Dyrkning af Grøntfoder, Roer o. s. v. Forsøgsstationen ved Reykjavik blev nedlagt 1932, og Havebrugsforsøgene flyttedes til Laugarvatn Folkehøjskole paa Sydisland (95 km fra Reykjavik). I 1927 oprettede Landbrugsselskabet Forsøgsgaarden Sámstadir i Fljótshlíð paa Sydisland (ca. 115 km fra Reykjavik). Denne er Tid efter anden udvidet og udstyret som moderne Forsøgsgaard for alsidige Jordbrugsforsøg. Det, som dog har vakt den største Opmærksomhed og gjort Forsøgsgaardens Virksomhed kendt, er de Forsøg, som er udført med Kornavl (og Græsfrøavl). Der er paa Sámstadir regelmæssigt avlet flere Sorter Byg og Havre. Ærter og Vinterrug er ogsaa lykkedes. Forsøgsgaarden Sámstadir og Havebrugsforsøgene paa Laugarvatn drives for Landbrugsselskabets Regning.

Den af Ræktunarfélag Norðurlands i 1930 oprettede Forsøgsgaard ved Akureyri, som tidligere er omtalt, drives af dette Selskab med Støtte fra Landbrugsselskabet. Forsøgsgaarden ved Akureyri har arbejdet meget maalbevidst med alle almindelige Plantekultur- og Jorddyrkningssspørgsmaal. Desuden er der udført Havebrugsforsøg og afholdt regelmæssige Havebrugskursus. Der er endvidere drevet en Del Planteskolevirksomhed med gode Resultater, og Forsøgsgaardens Beplantninger er noget af det bedste, som findes paa Island paa dette Omraade.

Ved Siden af disse 2 Forsøgsgaarde har Det islandske

Landbrugsselskab ladet udføre en Del spredte Forsøg gennem Aarene, tildels paa permanente Arealer et Sted paa Vestisland og et Sted paa Østisland.

Af Forsøg paa Husdyrbrugets Omraade er der ikke udført ret mange. Fra 1911 er der dog ved Landbrugsskolen paa Hvanneyri udført en Række Fodringsforsøg med Malkekøer og Faar tildels med Smaaaforsøg andre Steder.

Det er Meningen Tid efter anden at oprette en særskilt Afdeling for Næringsvejene — Institut — ved Islands Universitet. Det første Skridt dertil er allerede taget. For nogle Aar tilbage oprettedes et bakteriologisk Laboratorium, som nu har faaet sine egne, moderne Lokaler. I 1937 blev der endvidere oprettet og bygget et Laboratorium for Næringsvejene. Dette er delt i 3 Afdelinger, en for Industri, en for Landbrug og en for Fiskeriet. Man venter sig meget af disse 2 Laboratorier, som kommer til at danne Grundstammen i Universitetets Institut for Næringsvejene. Det bakteriologiske Laboratorium har allerede udført et godt Arbejde for Bekæmpelse af visse Husdyrsygdomme, og for Tiden er det meget optaget af Undersøgelser af den mystiske Faaresygdom, som i 2—3 Aar har hærget voldsomt i visse Egne af Landet.

Det som er gjort.

Først nogle talmæssige Angivelser af Udviklingen i de sidste Aartier paa de forskellige Omraader, først og fremmest gældende Jordbrug og Jorddyrkning.

Jorddyrkingen. Statistikken over Arealstørrelser er vistnok ikke helt paalidelig og maa bruges med Forsigtighed. Den giver dog et tilnærmelsesvis rigtigt Billede.

Før og omkring Aarhundredskiftet, ja indtil 1920, var det ret almindeligt at importere Hø i enkelte Aar (naar Vinteren var streng, og Foraaret kom sent). Nu er det helt slut med denne Import. Af Kartofler importeres derimod vedvarende en hel Del, da Kartoffelavlens saa sent som i 1934 kun udgjorde ca. 38 kg pr. Indbygger. Impor-

Tabel 7. Dyrket Jord og Avl af Hø, Kartofler og Roer
1900—1935.

Aar	Dyrket Jord i ha		Avl fra Dyrket Jord			Avl af Hø fra udyr- ket Slæt- Græsmark hkg
	tun	Køkken- haver ¹⁾	Hø fra tun hkg	Kar- tofler Tdr.	Roer Tdr.	
1900.....	16.843	249				
1901— 1905 } Gensn..			524.000	18.820	19.040	1.002.000
1905.....	18.077	297				
1906— 1910 } Gensn..			536.000	24.060	14.580	1.059.000
1910.....	18.591	325				
1911— 1915 } Gensn..			574.000	24.600	13.800	1.138.000
1915.....	19.904	359				
1916— 1920 } Gensn..			513.000	28.580	12.440	1.176.000
1920.....	22.031	453				
1921— 1925 } Gensn..			647.000	22.765	9.562	1.039.000
1925.....	22.923	492				
1926— 1930 } Gensn..			798.000	39.737	14.403	1.032.000
1930.....	26.184	455				
1931— 1935 } Gensn..				42.642	17.313	
1935.....	32.029	544	1.126.000	46.054	15.288	1.006.000

¹⁾ Hvori dyrkes Kartofler, Roer (til Spisebrug), samt Grøntsager.

ten af Kartofler var samme Aar 2309 Tons. Ved Lov af 1936 er der oprettet et Monopol for Import af Kartofler og friske Grøntsager, som i første Række har til Opgave at regulere Importen til Fordel for den indenlandske Avl. Ifølge samme Lov ydes der Dyrkningspræmie for udvidet Kartoffelavl. Dette gav i 1936 et godt Resultat, en forøget Avl paa godt og vel 35 000 Tdr. Dyrkningspræmien udgjorde 1 Kr. pr. Td. Kartofler af den forøgede Avl. 1937 var et uheldigt Aar for Køkkenhavevækster og der-

med for Kartofler. Et varigt Resultat af Importreguleringen er derved blevet forsinket.

Af de Grundforbedringer, som kommer i første Række, er Omlægning (Pløjning og Planering) af de gamle, permanente tun, Udvidelse af disse ved Nyopdyrkning samt Bygning af Møddingssteder og Ajlekummer.

Ved at se paa Tabel 8 faar man Indtryk af, at der i de sidste Aar har været en ganske stærk Nyopdyrkningsperiode i det islandske Landbrug, og at Forudsætningerne for en rationel Ordning af Gødsningen er betydeligt forbedrede gennem Bygning af Møddingssteder og Ajlekummer. Desværre maa man sige, at Grøftning af Jorden staar tilbage for Nyopdyrkningen, særlig naar man erindrer sig, at den bedste Dyrkningsjord netop er Mosejorderne (Græsmoserne).

Ved Anlæg af nye Hegn bindes der en betydelig Kapital, da alle Materialer til disse maa importeres fra Udlandet. De Hegn, som der er regnet med i Tabel 8, omfatter Hegn baade om dyrket Jord, Slæt-Græsmarker og Græsgange.

Af speciel Interesse inden for den islandske Jorddyrkning er den Oprettelse af Gartnerier ved de varme Kilder, som har fundet Sted i de senere Aar. Dyrkning af Kartofler og Røer og en Del Grøntsager i mere eller mindre permanente Køkkenhaver hører til den almindelige Jorddyrkning og Gaardens Drift. Gartneri-Virksomhed som selvstændig Næringsvej er derimod af nyere Dato og for det meste knyttet til de Steder, hvor der er Jordvarme i Nærheden af større Omsætnings-Centrer. Naturligvis først og fremmest i Nærheden af Reykjavik. Det, der dyrkes i de Drivhuse, som paa disse Steder opvarmes ved varmt Vand fra Jorden, med økonomisk Udbytte, er i første Række Blomster, Tomater og Agurker. Selvom Varmen er »billig«, er der endnu ikke Tale om, at der dyrkes noget nævneværdigt af de grovere Grøntsager (Kaal o. s. v.) i Drivhuse. De Meddelelser, som i den senere Tid er fremkommet i den skan-

Fig. 13. Nyopdyrkning. Der pløjes med enfuret 20" Plov og Traktor.

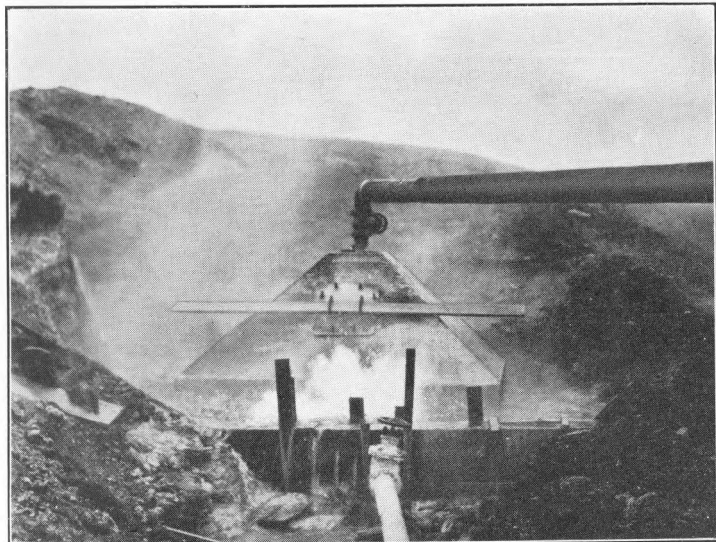

Fig. 14. De varme Kilder udnyttes. Over Kilden er der bygget et Dæksel af Beton. Den nederste Rørledning fører varmt Vand, den øverste Damp til et Mejeri.

Fig. 15. Drivhus ved de varme Kilder.

Fig. 16. En islandsk Bondegaard. Lidt Plantning hjemme ved Husene giver Læ og Hygge.

Tabel 8. De vigtigste Grundforbedringer.

	Omlægning af gamle tun		Nyopdyrkning		Grøftning		Byggede Møddingssteder og Ajekummer m ³	Anlagte Gærder (Hegn) km
	tun	ha	tun	ha	Lukkede Grøfter m	Aabne Grøfter m ³		
1885—94.....	559	—	—	—	—	—	—	345
1895—1904.....	1.588	—	—	—	—	—	—	759
1905—14.....	2.735	545	—	—	—	—	—	3.747
1915—24.....	1.634	769	123,4	—	150.932	—	19.199	2.213
1925.....	182	399	11,1	—	41.552	41.962	7.352	665
1926.....	178	544	13,5	—	33.974	55.899	14.426	673
1927.....	216	703	14,4	—	41.938	72.694	16.942	763
1928.....	368	1.068	20,3	—	87.179	161.872	17.605	1.535
1929—30.....	308	1.660	12,4	—	54.242	98.894	10.045	1.295
1931.....	345	1.466	16,9	—	79.031	136.091	10.720	1.000
1932.....	445	1.329	48,8	—	105.765	175.330	9.187	480
1933.....	316	1.101	62,2	—	64.092	99.348	9.548	325
1934.....	363	1.020	48,6	—	75.746	117.155	14.810	465
1935.....	351	986	60,8	—	85.076	121.352	19.580	506

Før 1905 er der ikke skelnet mellem Omlægning af gamle tun og Nyopdyrkning. — De Tal for Grøftning, som er opført i Tabellen, omfatter kun Grøftning af dyrket Jord og Nyopdyrkning. — Grøftning og Kanalisering af udyrket Slæt-Græsmark er derimod ikke medregnet.

dinaviske Presse om Dyrkning af Vindruer og Sydfrugter ved de varme Kilder paa Island, er desværre betydeligt overdrevne. Et er, hvad man kan dyrke, og eventuelt dyrker for sin Fornøjelses Skyld, et andet er, hvad det betaler sig at dyrke. Hvad Fremtiden bærer i sit Skød paa dette Omraade, kan man lade være at spaa noget om. I de Dage, da dette skrives, er der netop fremlagt de færdige Planer om at opvarme Reykjavik By med sine 35 000 Indbyggere med Vand fra varme Kilder. Om et Par Aar er det sandsynligvis en Kendsgerning, at mindst Halvdelen af Byen har indlagt varmt Vand fra saadanne Anlæg. Spildevandet fra Husene kommer til at holde ca. 45 Grader. Tanken om et lille Drivhus ved hvert Hus i Villakvartererne i Reykjavik er derfor ikke nogen vild Fantasi.

Det første Drivhus paa Island blev bygget i 1923. I 1934 var de indtil da byggede Drivhuse mellem 3—4000 m². Det, som produceres i disse, er af betydelig Værdi og giver en lille Flok Mennesker et udmærket Udkomme.

Sandflugtens Bekæmpelse og Skovfredning. Vi har tidligere dvælet ved de enorme Ødelæggelser, som Skovenes Udryddelse og Sandflugten har forvoldt mange Steder paa Island. Det Arbejde, som er udført for at hindre fortsat Ødelæggelse og give de tabte Arealer tilbage, kan ganske vist ikke regnes til de Grundforbedringer, som tager direkte Sigte paa at forbedre den private Bedrift, men det er dog et Arbejde af den allerstørste Vigtighed. Det gaar ud paa at sikre Tilværelsen for de kommende Slægtled og gøre Landet mere beboeligt for disse. Derfor bør dette Arbejde omtales sammen med de jordbrugsmæssige Forbedringer. Den første Lov om Sandflugtens Bekæmpelse er fra 1895, men den nugældende Lov fra 1914. Siden den Tid er Arbejdet udført under Det islandske Landbrugsselskabs Ledelse. Bekæmpelsen gaar i første Række ud paa at indhegne de truede Arealer og Sandstrækninger, som skal græsbindes. Paa de indhegnede Arealer saas og plantes Mare-

halm (*Elymus arenarius*). Der sættes desuden Lægærder op af Sten, og Vanding bruges enkelte Steder. I Tiden fra 1908 indtil nu er der indhegnet 22 823 ha Sandarealer, og Hegnslængden udgør ca. 235 km. Statens Bidrag til disse Arbejder i dette Tidsrum har udgjort 533 000 Kr. Det aarlige Beløb er derfor nok saa begrænset, og i Forhold dertil maa de Resultater, som er opnaaet, betragtes som meget gode og betydelige. Mange Steder er en overhængende Fare afværget, og betydelige Arealer er genvundet fra Sandflugtens mørke Ødelæggelse, saaledes at tidligere ødelagte Gaarde har kunnet genopbygges. Endnu større Arbejder venter dog endnu ugjorte, men det, som er gjort, beviser, at Sandflugten kan bekæmpes med godt Resultat.

Paa Skovbrugets Omraade kan der dog næppe paa peges lige saa omfangsrige og betydningsfulde Resultater. Det er ogsaa mere et Arbejde paa langt Sigt at plante Skov end Marehalm. Hovedvægten er lagt paa at redde de Skovrester, som endnu findes, og at indhegne disse som Fredsskov-Arealer.

Det islandske Landbrugsselskab begyndte tidligt at vække Interesse for Træplantning hjemme ved Gaardene. 1899 blev der oprettet en Planteskole paa Akureyri, som senere udvikledes til et lille Parkanlæg. Paa samme Tid havde 2 danske Mænd begyndt et ihærdigt Arbejde for den islandske Skovsag. Det var Kaptajn *C. Ryder* og Professor *C. V. Prytz*. Ved Hjælp fra Det kgl. danske Landhusholdningsselskab m. fl. lykkedes det disse at faa anlagt nogle Plantager forskellige Steder paa Island. Arbejdet blev for det meste ledet af Forstkandidat *C. E. Flensborg* (nuværende Direktør for Det danske Hedeselskab). Flensborg opholdt sig for en stor Del paa Island i Aarene 1900—06. Den islandske Stat begyndte at yde Penge til Skovdyrkningsforsøgene under hans Ledelse. Før Flensborg forlod Island, fik han Islands betydeligste Birkeskov Hallormsstadaskógur indhegnet og fredet. I de følgende Aar blev Anlægningen af Plantager indstillet, mens Hoved-

vægten blev lagt paa at indhegne og frede de Skovrester, som var af størst Værdi. Dette Arbejde er fortsat, omtrent udelukkende for Statens Regning. Den har haft en Forstmester i sin Tjeneste til at lede disse Arbejder. I alt er der indhegnet ca. 2000 ha Skovomraader. Dertil kommer dog Indhegningen af Islands Nationalpark — Þingvellir — som udgør flere Tusinde ha delvis kratbevoksede Omraader.

I de sidste 2—3 Aar er der kommet øget Fart i Anlæg af Planteskoler og Beplantning. I 1930 blev Islands Skovdyrkningselskab (Skógræktarfélag Íslands) stiftet. Det arbejder i første Række paa at vække Interesse for Plantning og Skovfredning. Det Arbejde, som venter paa at blive udført, er af saa enorme Dimensioner, at det i Grunden ikke er til at undres over, om det, som aarligt udføres, svinder hen som en Draabe i Havet. Men Arbejdet er ikke haabløst. Det er noget af det, som maa og skal udføres, for at kommende Slægter kan bo og bygge i Landet og leve af Landbrug.

Husdyrbruget og de Fremskridt, som har fundet Sted inden for dette, bygger selvfølgelig for Størstedelen paa den forbedrede og øgede Jorddyrkning.

Tabel 9. Antal Hornkvæg.

1703.....	35.860
1783.....	20.067
1784.....	9.804
1800.....	23.296
1849.....	25.523
1900.....	23.569
1910.....	26.338
1920.....	23.497
1930.....	30.083
1935.....	35.614

Antallet er ikke gaaet særlig stærkt frem, men som paa-peget under Omtalen af Kontrolforeningerne m. m. er der Fremgang i Fodring og Ydeevne. Det islandske Kvæg er stort set meget uensartet og varierende i Farve, hornede

og kullede Dyr imellem hinanden o. s. v. Middelstørrelsen er ca. 350 kg. Racen, som oprindeligt er kommet fra Norge, er holdt ren uden nogen nævneværdig Indblanding af nyt Blod. Det maa betegnes som, efter sin Størrelse, meget ydedygtigt. Der er Kontrolforeninger med ca. 3000 kg Mælk og 3,07 % Fedt pr. Ko pr. Aar, selvom Foderet for det meste bestaar af Hø med mindre Tilskud af Kraftfoder, saaledes som det gør de fleste Steder. Ud over Landet holdes der ikke flere Køer paa Gaardene end nødvendigt for at skaffe den nødvendige Mængde Mælk og Smør til Husbehov. I Bygderne nær Reykjavik og Akureyri og flere Smaabyer er der derimod i de senere Aar lagt stigende Vægt paa Mejeridrift, i første Række med Salg af Konsummælk for Øje, da Priserne for denne er temmelig høj. Nærmest Byerne er Faareavlen blevet mere og mere fortrængt af Mælkeproduktionen. Der er blevet en Del Arbejdsfordeling mellem disse to Produktionsgrene, Faareavlen (Kød- og Uldproduktion) og Kvægavlen (Mælkeproduktion).

Hesteholdet har altid været meget stort paa Island. I det store og uvejsomme Land har Hesten i tusind Aar været Hovedtransportmidlet baade for Varer og Folk. Helt til den nyere Tid har næsten hver eneste Islænding gjort sin første og sidste Rejse paa Hesteryggen (til Daaben og til Graven). De smaa, nøjsomme islandske Heste, som hele Tiden er holdt racerene og ublandede, har været tro Kammerater med det islandske Folk. Nu strækker Vejnettet sig imidlertid stadig længere og længere ud over Landet, og Bilerne tager stadig mere og mere af alle Transporter. Man er gaaet direkte fra Kløvsadlen og Ridesadlen over i Bilerne. Hesteholdet er gaaet en Del tilbage, men er fremdeles meget stort. Som før omtalt gaar det meget langsomt med at gaa over til regelmæssig Brug af Hestene ved moderne Jorddyrkning. Der er mange, som er gaaet direkte fra Spaden over til Traktorerne.

En stor Del af Hestene gaar ude det meste af Aaret

undtagen i den strengeste Vintertid, hvor man ofte ikke kan undgaa at tage dem paa Stald. Rideheste og Heste, som bruges mere regelmæssigt til Arbejde, fodres dog mere ordinært, skønt næsten udelukkende med Hø. For Aar tilbage solgtes der en Del gode Heste til Udlandet, Danmark og England; denne Eksport er stærkt indskrænket, men der sælges dog aarlig ca. 1000 Dyr.

Tabel 10. Hestehold.

1703.....	26.909
1783.....	35.939
1784.....	8.683
1800.....	28.300
1849.....	37.557
1900.....	41.654
1910.....	44.815
1920.....	50.645
1930.....	48.939
1935.....	44.970

Der er ingen Planer om at »forbedre« den islandske Hest ved Indførsel og Blanding med fremmede og større Dyr. Den passer paa de fleste Maader udmærket for vore Forhold, og ved Udvalg og planmæssig Avl kan Racen sikkert frembringe Dyr, som gør fuld Tjeneste i vor Jorddyrkning, hvis vi blot bliver flinke nok til at benytte os af »Hestekræfterne«, som de kan yde, paa Vilkaar, som nok oftest er billigere end de amerikanske Benzin-Hestekræfter for Bonden i en lille Bedrift.

Helt indtil de sidste Aartier var Faareavlen Alfa og Omega i det islandske Landbrug. Faarene gav Sko, Klæder og Mad (Kød og Mælk). Uld og Kød var Bondens Hovedsalgsvarer. Selvom dette er noget forandret, og Mælkeproduktion og Havebrug er blevet af Vigtighed, er Faareavlen endnu fremtrædende.

Tabel 11. Faarehold.

1703.....	278.994
1760.....	356.927
1783.....	236.251
1784.....	49.613

1800.....	304.198
1849.....	619.092
1900.....	469.477
1910.....	578.634
1920.....	578.768
1930.....	690.178
1935.....	658.738

Som man ser af Tabel 11, har Faareholdet været yderst varierende. I haarde og daarlige Aar er Faareholdet gaaet meget stærkt tilbage. Vulkanske Udbrud, Drivis og strenge Vintre har haft skæbnesvangre Følger for Faareavlen. Faareavlen er da blevet hjemsogt af katastrofale Sygdomme, f. Eks. Faare-Skab, som blev indført med Avlsdyr af udenlandsk Race senest 1855, med »spanske Faar«, som blev anskaffet ved Det kgl. danske Landhusholdningsselskabs Hjælp¹⁾. Indførsel af fremmede Dyr er ellers ikke foregaaet i nogen nævneværdig Grad og har ikke sat sig noget Spor. For Tiden drives Forsøg med Krydsning med engelske Faar for at opnaa bedre Kød-kvalitet, og endvidere er der for faa Aar tilbage indført Karakulfaar til Pelsavl. Desværre er der, sandsynligvis med disse, indført en mystisk Faaresygdom, som i de sidste 2—3 Aar har gjort stor Skade. Forsøg paa at standse Sygdommen og bekæmpe den har kostet betydelige Beløb, uden at man er kommet til virkelige, positive Resultater, og mange Faareavlsbønder ser derfor med Betyrning Fremtiden i Møde.

Af andre Husdyr end de her omtalte er der ikke mange. I 1935 fandtes der 2314 Geder, 80 960 Høns, 1669 Pelsdyr (Ræv, Mink o. s. v.) og 284 Svin. Hønseholdet er af den Betydning, at Landet nu er selvhjulpent med Æg, mens disse tidligere blev indført. Pelsdyravlen — særlig Sølvræv og Mink — tegner til at faa stor Fremgang i de Aar, som kommer. Særlig i de store Bygder, hvor Faareavlen er hjemsogt af den netop omtalte Sygdom, slaar man stærkt ind paa Pelsdyravlen og sætter sin Lid til

¹⁾ Se Tidsskrift for Landøkonomi 1937, Side 600.

denne nye Næringsvej. Som Tallene viser, holdes der ikke Svin paa de islandske Gaarde, men Geder holdes der dog nogle af i de enkelte Bygder.

Landbrugets Produktion.

Der er her tidligere peget paa og oplyst (i Tabel 5, Side 101), at Antallet af de, som lever af Landbrug, er gaaet tilbage paa samme Tid, som Folketallet er vokset. Hvis man regner fra Aar 1900 og helt indtil nu, er Tilbagegangen for Landbruget ca. 6000 Mennesker. Forholdsvis er naturligvis Landbrugsbefolkningen gaaet meget mere tilbage i Antal, da hele Befolkningstilvæksten er faldet paa de andre Næringsveje. Dette maa huskes, naar de Fremskridt, som er gjort paa Landbrugets Omraade, skal bedømmes baade kvalitativt og kvantitativt. Produktionen pr. Person, som lever af Landbrug, er i hvert Fald steget ganske stærkt, og det tør vel være den bedste Maalestok og Bevis for, at Landbrugets Folk ikke har arbejdet uden Resultater.

Tabel 12. Oplysninger om den vigtigste Landbrugsproduktion 1901—34.

Aar	Antal Mennesker, som lever af Landbrug		Landbrugsproduktion pr. Person, som lever af Landbrug						Værdien af den samlede Landbrugsproduktion
	Antal	% af Befolkningen	Faarekød	Andet Kød	Mælk	Uld	Kartofler og Roer	Æg	
			kg	kg	kg	kg	kg	Stk.	Isl. Kr.
1901	45.993	58,6	71	22	837	13	59	9	7.554.000
1905	44.702		86	25	915	15	92	9	8.364.000
1910	43.411	51,0	107	25	917	17	105	13	9.292.000
1915	42.013		128	24	972	17	101	22	16.334.000
1920	40.614	42,0	138	24	936	18	109	44	30.875.000
1925	39.809		145	28	1.150	18	116	63	30.082.000
1930	39.003	35,8	177	30	1.405	22	125	130	22.147.000
1934	39.000		190	33	1.536	22	165	216	24.307.000

Fig. 17. Fra Hallormsstaðir-Skoven 1936. Direktør C. E. Flensborg besøger en lille Beplantning af Naaletræer, som han lod plante i 1906.

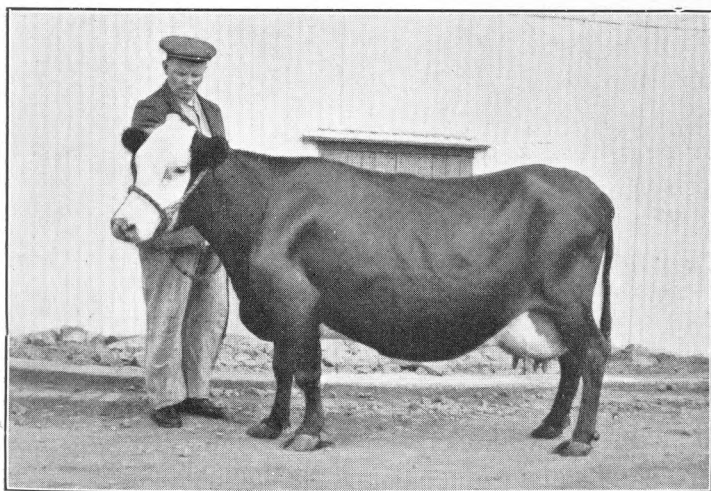

Fig. 18. En islandsk Ko.

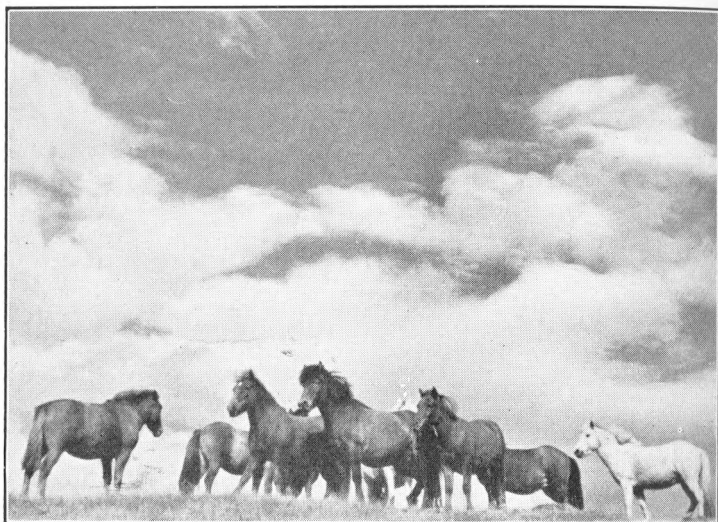

Fig. 19. Islandske Heste.

Fig. 20. En Faareflok.

I Løbet af disse 34 Aar er saaledes Produktionen af Faarekød øget med 168 %, Mælk 84 % og Uld 69 %, Kartoffler og Grøntsager omkring 180 % o. s. v. Man kan kun være tilfreds med denne Forøgelse. Grundforbedring og andre Moderniseringer inden for Landbruget har tydelig medført, at hver enkelt Person, som arbejder inden for Landbruget, magter at producere dobbelt saa meget som før, disse Forbedringer blev foretaget. Selvsagt er vi dog kun kommet et Stykke paa Vej, hvad dette angaar, men Retningen er givet, og da kan man trøstigt fortsætte fremover.

Ser man paa Landbrugets ringe Andel i Eksporten uden nærmere Eftertanke, synes den at spille en temmelig underordnet Rolle ved Siden af Fiskeriets. Der er dog et lille »men« ved dette. Helt saa daarligt staar det dog ikke til. For det første gaar en stor Del af Landbrugets Produktion til indenlandsk Forbrug, og for det andet maa man huske paa, at Fiskeriet er tildels »dyrere« i Drift, d. v. s. det nødvendiggør en temmelig betydelig Import af Driftsmidler til Fiskeriet, langt større end til Landbruget. Det er blevet beregnet, at hvis der fra den beregnede Fiskeriproduktion og den beregnede Landbrugsproduktion trækkes, hvad disse 2 Erhvervsgrøene maa importere, specielt for hvert sit Behov, faar man følgende Netto-
produktion:

Tabel 13.

Aar	Fiskeriprodukter	Landbrugsprodukter
	1000 Kr.	1000 Kr.
1929.....	50.085	24.627
1930.....	43.981	19.544
1931.....	37.726	16.799
1932.....	38.731	17.145
1933.....	38.791	20.083
1934.....	31.783	21.935

Selvsagt er saadanne Beregninger kun tilnærmelsesvis rigtige og kan diskuteres, men de peger dog mod det Faktum, at Landbrugets Produktion er af meget stor Be-

tydning nationalt set, selv i et Fiskeriland som Island. Det er da ikke uden Grund, at der mindes om, at Havet er en lunefuld Herre og Silden ikke sikker fra det ene Aar til det andet; der kommer daarlige Aar paa Havet lige saa vel som paa Landjorden. Derfor ved vi, at et livskraftigt Landbrug er et Rygstød for vort Folk, som er godt at have, selv om det samme Landbrug ikke kan give Lotterigevinster, saaledes som Havet byder, naar det aabner sine gavmilde Hænder.

Landbrugets Omsætning.

En meget stor Del af Landbrugets Omsætning, baade Køb og Salg, gaar gennem Bøndernes egne Andels-Foretagender.

Kaupfjölög — Indkøbsforeninger — kaldes de sædvanlige kooperative Handelsforeninger. Som Navnet antyder, er disse oprindelig stiftet for at gøre Indkøb af udenlandske Varer for deres Medlemmer. Den ældste Indkøbsforening, som nu er i Virksomhed, blev stiftet 1882. I 1935 var der 39 Indkøbsforeninger, som staar sammensluttet i et Centralforbund, *Samband íslenskra samvinnufélaga* (S. Í. S.) = De islandske Andels-Foreningers Forbund. S. I. S., som har Hovedkontor i Reykjavik og Afdelingskontor i København og Leith, arbejder som en gros-Forretning for de tilsluttede Foreninger baade for Indkøb og Salg af Varer (Import og Eksport).

Det er langsomme Omsætningsforhold, der findes i det islandske Landbrug. Der, hvor der ikke drives Mælkeproduktion for Salg, har Bønderne kun Salgsvarer 2 Gange om Aaret, Uld om Foraaret og Kød og Skind om Efteraaret. Dette bevirker, at Foreningerne ikke har kunnet drives efter Kontant-Betalings-Princippet. Foreningerne og S. I. S. har i stor Udstrækning maattet fungere som Kreditformidlere. Derfor er ogsaa de allerfleste af disse blandede Foretagender, som baade skaffer deres Medlemmer de Varer, de skal have, og afsætter alle de Varer,

som de producerer og har at sælge. Derfor raader ogsaa mange af Foreningerne over egne Slagterier og Fryserier for Faareslagtningen om Efteraaret, og nogle Foreninger har Mejerier som Datterforeninger.

De omtalte 39 Foreninger havde i 1935 8684 Medlemmer. Naar man tager i Betragtning, at Størstedelen af disse er Familiefædre, repræsenterer de en meget betydende Del af Landets samlede Befolkning. S. I. S.'s Salg til Medlemmer og andre var i 1935 6 418 000 Kr., deraf Størstedelen importerede Varer. Samme Aar var S. I. S.'s Salg af islandske Produkter 8 838 000 Kr., hvoraf den betydeligste Del Eksport. S. I. S.'s Totalomsætning var derfor i 1935 15¹/₄ Mill. Kr.¹) Et meget betydeligt Beløb i et Land paa 115 000 Mennesker. Desuden har S. I. S. 1 Uldvarefabrik, 2 Fryserier, 1 Tarmrenseri, 1 Garveri og 1 Skofabrik. Tillige er S. I. S. interesseret i en Sæbefabrik og 1 Fabrik for Tilvirkning af Kaffetilsætning sammen med en S. I. S. tilsluttet Forening. Foruden S. I. S.'s egen Omsætning maa nævnes, at siden 1929 har Indførsel og Salg af Kunstgødning paa Island været ordnet gennem Statsmonopol. Dette drives i intimt Samarbejde med S. I. S. Det aarlige Salg af Kunstgødning har siden 1929 været omkring 443 000—833 000 Kr. I 1936 var Salget 602 000 Kr. Videre drives det før omtalte Monopol for Regulering af Indførsel af Kartofler og Grøntsager (oprettet 1936) paa samme Maade, i Samarbejde med S. I. S.

Slagterier. Tidligere solgtes næsten alt det islandske Faarekød som saltet Vare. Slagtningen af Faarene foregaar næsten udelukkende om Efteraaret i Løbet af 3—4 Uger. Da det drejer sig om overordentlig mange Dyr — i 1936 380 000 Stkr. — har det været nødvendigt at bygge forholdsvis mange Slagterier rundt i hele Landet, for at Kødet kunde blive tilsvarende behandlet, og en god Salgs-vare fremstillet. Slagterierne er næsten alle ordnet som Andelsforetagender, hvoraf de fleste tilhører et eller andet

¹) I 1936 var Omsætningen ca. 20 Mill. Kr.

»Kaupfjelag« (Indkøbsforening), medens nogle er organiserede som selvstændige Andelsforetagender, deriblandt Slagteriet i Reykjavik, som drives af Sláturfjelag Suðurlands (Sydlandets Slagteriforening), stiftet 1907.

Markedet for saltet Kød er gaaet stærkt tilbage, men samtidig er det lykkedes ved maalbevidst Arbejde at komme ind paa det engelske Marked med frosset Kød. For at opnaa dette maatte der bygges en Række Fryserier ved Slagterierne paa alle nogenlunde centralt beliggende Steder. Dette har kostet mange Penge og store Anstrengelser, da det drejer sig om forholdsvis dyre og moderne Anlæg, som kun er i Drift en kort Tid af Aaret. Der er nu bygget 16 saadanne Fryserier, men Slagteriernes Antal er godt og vel 40. Af de 380 000 Faar, som blev slagtet i 1936, gik 225 000 til Eksport, og deraf blev 140 000 eksporteret som frosset Kød. Paa Grund af Prisforskellen mellem frosset og saltet Kød og for at stimulere Priserne indenlands til Fordel for Bønderne, er der i de sidste Aar foretaget en Prisudjævning for alt Kød. Praktisk taget hele Eksporten af Kød foregaar gennem S. I. S.

Mejerier. De første blev oprettet i Aarene 1901—06. Det var smaa, primitive Smørmejerier, som kun var i Drift om Sommeren, men det lykkedes dog i disse at fremstille en god Vare, som i England opnaede Priser, der laa temmelig nær det danske Smørs. I 1912 blev der af 31 saadanne smaa Smørmejerier eksporteret 177 Tons Smør for 345 000 Kr., men en Del af Produktionen blev desuden solgt indenlands.

I Krigsaarene blev de fleste af Smørmejerierne nedlagt. I 1920 blev der bygget Mejeri i Reykjavik for Behandling og Salg af Konsummælk. I Aarene derefter byggedes der flere moderne Mejerier. I 1927 paa Akureyri, 1929 i Flói, 1930 i Ölves, 1932 i Borgarnes og 1935 paa Saudárkrókur. Desuden er der bygget et Par nye, moderne Smørmejerier, og Konsummælkeriet i Reykjavik er ombygget, udvidet og moderniseret. Indvejet Mælk ved

de 6 nævnte Mejerier (Smørmejerierne ikke medregnet) var i 1936 14,46 Mill. kg. Foruden Salg af Konsummælk fremstiller Mejerierne Smør, Ost og den islandske Nationalret »Skyr«, som altsammen sælges indenlands med Undtagelse af Osten, der for en Del maa eksporteres. Sandsynligvis gaar Udviklingen i den Retning, at der oprettes yderligere en Del Smørmejerier, da Smørproduktionen har den største Mulighed for fortsat Udvikling, hvis Margarineforbruget indskrænkes til Fordel for Natursmør. Det islandske Forbrug af Margarine var nemlig i 1936 1395 Tons.

De Mejerier, som leverer Mælk til Reykjavik, blev for et Par Aar siden ved Lov indordnet i en Mælkecentral for at udelukke skæbnesvanger Konkurrence. Samtidig er der foretaget Prisudjævning imellem Konsummælk og Mælk, der maa forarbejdes til en mindre værdifuld Salgs-vare. Mejerierne er alle undtagen et tilknyttet Forbrugsforeningerne i vedkommende Bygdelaag.

Mørke Minder og Fremtidshaab.

Den hurtige og stærke Udvikling af det islandske Samfund i Aarhundrederne efter Landets første Bebyggelse kan forklares paa den — og næppe nogen anden — Maade, at det gennemgaaende var en stærk og handlekraftig Race, der bosatte sig i et stort og jomfruelig rigt Land. Men Tilbagegangen kom forunderlig hurtigt. Sædvanlig forklares dette ved at skyde paa den politiske Afhængighed, som Landet kom i, efter at Islændingene knyttede Forbindelse med den norske Konge i 1262, og endnu mere efter at Kalmarunionen blev oprettet 1397, og som førte med sig, at Folkets Handlekraft blev reduceret i uhyggelig Grad, netop naar der tiltrængtes Mod og Sejghed til at modstaa de haarde Prøvelser. For saadanne Prøvelser kom og ramte haardt.

I det 14. Aarhundrede kom den ene Katastrofe efter den anden. I 1341 et stort vulkansk Udbrud fra Hekla, og ved Midten af Aarhundredet er der vulkanske Udbrud

igen flere Steder. Hele Bygdelag blev ødelagt, saaledes at de er Ødemarker den Dag i Dag. Samtidig var der Modgangsaaer og Epidemier, og Folk døde i Tusindtal af Sult og Elendighed.

1402—05 gaar den sorte Død over Island med det frygtelige Resultat, at ca. $\frac{1}{3}$ af Befolkningen dør af den og den Elendighed, som fulgte med. 1494—95 hærger en anden Epidemi og ligeledes i 1512. Reformationen 1550 betød et økonomisk Tab for Landet af store Dimensioner, da en væsentlig Del af alt Jordegods i Landet tilfaldt Kongen, og en Masse Bønder blev nærmest livegne.

I Begyndelsen af det 17. Aarhundrede var der mange haarde Aar efter hinanden, og ca. 9000 Mennesker døde af Sult. Samtidig, eller 1602, begynder den berømte danske Monopolhandel. Dens Oprettelse var i Grunden kun Fuldbyrdelsen af langvarige Forsøg paa at standse fri Handel, f. Eks. fra England. Fra denne Tid staar der i et islandsk Digt:

»Frost og Kulde piner Folket,
nu kommer sjældent gode Aar«.

Folket var grebet af Fortvivlelse.

Monopolhandelen varede i 250 Aar og blev først helt ophævet 1854, selv om der blev en Del lempet paa det fortvivlede System i 1787. Tænk paa det, at det kun er 83 Aar siden, det blev lovligt for Folk paa Island at købe, hvad de trængte til af Varer, hvor de kunde faa disse bedst og billigst.

Det er blevet sagt, at Monopolhandelen alene har været til større Skade for det islandske Folk end alle vulkanske Udbrud og Drivis-Aar tilsammen. Dette er eventuelt for meget sagt, men det er sikkert, at Følgerne af de vulkanske Udbrud og Drivisen og andre »naturlige« Katastrofer blev mange Gange værre og mere skæbnsvangre paa Grund af den til mange Tider skandaløst daarligt drevne Monopolhandel.

Tilbagegangen fortsattes. Folket og Næringsvejene, og det vil i Grunden sige Landbruget, skulde ned i en endnu

dybere Bølgedal. 1755 er der vulkansk Udbrud, og endnu et i 1766. Begge af saadanne Dimensioner, at Folk døde af Mangler og Sult. Og til Slut kommer den største Katastrofe i Islands Historie, de vulkanske Udbrud 1783. De Trængsler, som det islandske Folk da gik igennem, er næsten ubegribelige for et Nutidsmenneske. Græsset blev giftigt, og Husdyrene døde som Fluier. Monopolhandelens Tilførsler svigtede, naar det mest gjaldt, og forøvrigt havde vel Folket ikke stort at betale med. Derefter kom Turen til Menneskene. De døde af Sult og Sygdom; i Løbet af 2 Aar ca. 9000 Mennesker. Folketallet kom helt ned paa knapt 40 000 Mennesker. Hvorledes Tilbagegangen kulminerer i Nødsaarene 1783—85, faar man Begreb om, naar man tænker paa, at Island i Aar 1095 havde 50—60 000 Indbyggere og sandsynligvis senere i Sagatiden noget flere¹⁾ mod ca. 40 000 i 1783, og at det ikke er før omkring 1900, at Folketallet igen naar op imod det, det var i Sagatiden.

Tabellerne 9, 10 og 11 paa Side 120—23 i denne Artikel er med Vilje ført tilbage til 1703. Tilbagegangen i Husdyrholdet fra 1703—84, særlig i det ene Aar 1783—84, illustrerer bedre end mange Ord Katastrofen. Hesteholdet var 1783: 35 939, men 1784: 8683 Stkr. Hornkvæg i 1703: 35 860 og 1784: 9804, og Faarenes Antal 1760: 356 927, men kun 49 613 i Aaret 1784.

Men Hjælpen er ofte nærmest, naar Nøden er størst. Det vulkanske Udbrud i 1783, hvorfra Askestøvet førtes over hele Europa, og Beretningerne om den forfærdelige Tilstand paa Island kom til at vække Opmærksomhed om den islandske Gren af den nordiske Stamme. Der blev ydet økonomisk Hjælp — mest fra Danmark — selvom kun en Brøkdæl deraf kom den lidende Befolkning tilgode nogensinde. Men det, som var af større og mere varig Værdi, var, at de danske Myndigheder endelig fik mere end en Anelse om, at det var galt fat

¹⁾ Den Gang var Folketallet i de andre nordiske Lande ikke særlig stort, f. Eks. i Norge ca. 250 000.

med Administrationen af Island, særlig den handelspolitiske Administration. Dette førte til delvis Frigivelse af Handelen og flere Forsøg paa Ophjælpning af Befolkningen. Stort set er det gaaet fremad helt fra den Tid, selvom der senere har været trange Tider engang imellem, f. Eks. i 1880erne.

Det er ikke nogen Frase, men et bevisligt Faktum, at det kun er yderst faa Gange i Verdenshistorien, at et Folk har været saa langt nede, som det islandske Folk var i Nødsaarene 1783—85, og dog magtede at rejse sig igen til at leve et Kulturliv. Det er vanskeligt at forstaa, at Folket ikke var dømt til varig Degeneration.

Det er ikke for at ribbe op i mørke Minder, at jeg har dvælet ved dette med forholdsvis mange Ord, og det skal bemærkes, at naar der fra Danmarks Side blev handlet ilde — maa vi sige — mod det islandske Folk, da var det mange Gange langt mere af Uforstand end Mangel paa god Vilje, og det er rigtigt at mindes, at de danske Bønder ikke levede i noget Paradis i de samme Tider.

Meningen med at fremsætte dette Overblik over den — stort set — uafbrudte Tilbagegang helt fra ca. 1300 og til henimod 1800 er at pege paa, at selvom politisk Vanstyre og handelsmæssige Meningsløsheder for en stor Del var Skyld i, at alt gik den gale Vej, og gjorde Virkningerne af de periodiske Ulykkesaar paa Grund af Ild og Is dobbelt følelige, da er der flere Ting, som der maa regnes med. Det er som Landbrugsmand, og ikke som Historiker, jeg vil fremsætte den Paastand, at en af Grundene til Tilbagegangen var, at Landets Landbrugsressourcer gik tilbage. Landbrugsmulighederne var blevet betydeligt mindre end i de første Aarhundreder efter Landets Bebyggelse. Det gik hurtigt i de første Aarhundreder at skumme Fløden af Herlighederne. Skovenes Ødelæggelse var skæbnesvanger og medførte en langt større Reduktion af Landet som Landbrugsland, end man i Almindelighed har forestillet sig. Dette være fremsat som en personlig Paastand.

Fig. 21. Fra Reykjavik. Den gamle og den nye Tid. De islandske Andels-Forenings Forbunds Kontorbygning. Til højre en gammel Beboelseshytte, delvis af Tørv og Sten (blev nedrevet 1930).

Fig. 22. De islandske Andels-Forenings Forbunds Kontorbygning i Reykjavik. Til højre gammel Bebyggelse, delvis af Tørv og Sten.

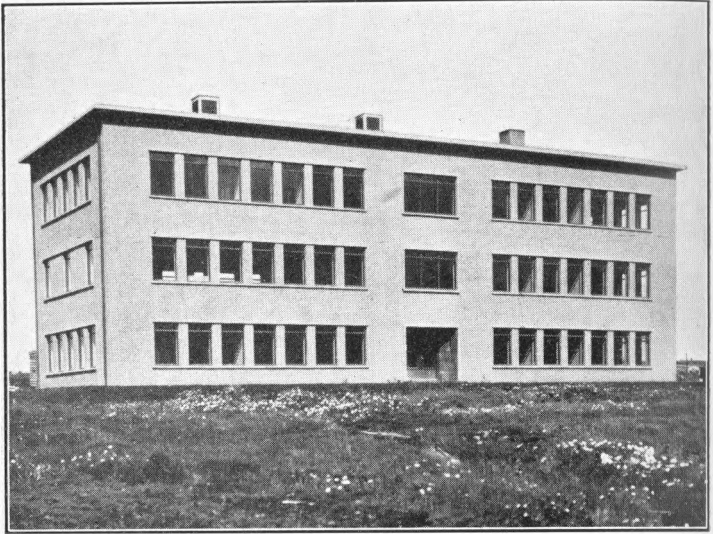

Fig. 23. Universitetets Laboratorium for Næringsvejene.

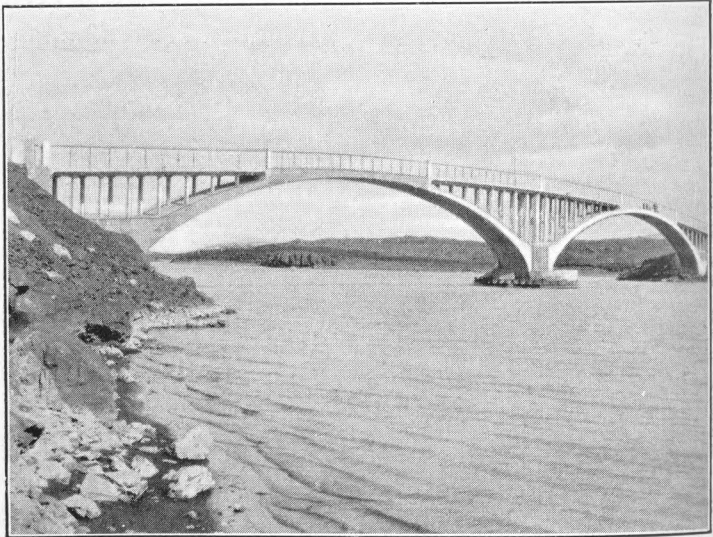

Fig. 24. Broen over Hvítá i Borgarfjörður.

At der er Fremgang efter 1800, kommer selvsagt ikke deraf, at de naturlige Landbrugsmuligheder i Grunden har forbedret sig. Efter den Tid begynder der at aabne sig flere Muligheder end Landbruget, og den deraf følgende Vekselvirkning virker paa mange Maader gunstig ogsaa for dette. Dertil kommer, at de kommercielle og tekniske Muligheder for at faa noget ud af Tilværelsen — kan man sige — var blevet helt andre end tidligere.

Hvilket Fremtidshaab kan man da nære til det islandske Landbrug? Hvad kan man regne med paa en nøgtern Maade? Der er de, som har rystet paa Hovedet over, at der sættes Penge i at modernisere Landbruget og yde det Støtte. Saadanne Folk mener, at her er for ringe Muligheder for Landbruget. Vi kan ikke konkurrere paa Verdensmarkedet. Ikke fremstille Mejeriprodukter i Konkurrence med det fede Sletteland Danmark, og ikke Uld og Kød i Konkurrence med Australien, hvor der er evig Sommer o. s. v. Desværre er der vel meget sandt i dette. Og alligevel kan der føres meget enkle Beviser for, at det gaar an at drive Landbrug paa Island og leve af Landbrug. Det enkleste Bevis tør være, at vort Folk for det allermeste har levet af Landbrug i dette Land i over tusind Aar, og selvom det altid har været et haardt Liv og mange Gange et Liv paa Grænsen af menneskelig Tilværelse, kan det ikke i Dag paastaas, at vi som Folk og Individder staar lavere end forskellige andre Nationer, som har levet og lever i »varmere Land«.

Havene ved Island er rige, kanske rigere end noget andet Sted i Verden. Der er faktisk ikke nogen ringe Fremtid for det islandske Landbrug, hvis det fremtidigt skaffer de Landbrugsprodukter, som der er Brug for, til det større Fiskeri og den større Bybefolkning inden for Landets Grænser. Selvom Landbruget begrænses til det, bliver det en Kulturfaktor, som der maa regnes med, og som kan have stor Betydning for Samfundets Afbalancering. Men jeg mener ingeniunde, at Landbruget skal eller bør begrænses til at indtage en saadan »Bistilling« i

vort Land. Jeg mener, at det skal videreudvikles Side om Side med de andre Næringsveje til gensidig Støtte og for at sikre de, som arbejder i disse Næringsveje, mod de kommercielle Svingninger, som saadanne Næringsveje er mere udsatte for end Landbruget. Landbrugseksport af visse Kvalitetsvarer er heller ikke nogen Utopi. Vi lever ganske vist i en »Ersatz«-Tidsalder, men det tør være et Spørgsmaal, om dog ikke i hvert Fald den germanske Race maa finde frem til Naturen igen i sin Føde og sine Levemaader. Det er værd at bemærke, at alt, hvad Island fremstiller, er meget nødvendige Artikler — og for det meste sunde og kraftige Fødemidler — som passer godt for friske Naturfolk, baade i den gamle og nye Verden. Det er bedre Gerning at tro paa Fremtiden — ogsaa for det islandske Landbrug — end at tvivle paa den.

For et Par Aar siden rejste jeg over Størstedelen af Jylland og hen over Alheden, hvor Kartoffeltyskerne i sin Tid fristede en tung Tilværelse. Jeg saa, hvad der siden da er udført i disse Egne. Jeg kom til at mindes, at i Nødsaarene 1783—85 blev det drøftet i fuldeste Alvor at flytte Resten af Islands Befolkning fra Landet og nedsætte den paa den jydsk Alhede. Det skildrer Tilstanden den Gang og den Tro, man havde paa islandske Muligheder.

Det islandske Folk kan endnu rammes af Katastrofer. Der kan komme vulkanske Udbrud af enorme Dimensioner. Jordskælv kan lægge de fleste Huse og hele Bygder i Grus. Drivisen kan blokere en stor Del af Kysten i maanedsviis o. s. v. Dette er altsammen hændt før, og det er nødvendigt for os her paa Island at tænke paa, at det kan hænde igen naar som helst. Men selvom dette sker, kan Tanken om, at det islandske Folk skal forlade Island og Landet lægges øde, aldrig fremsættes mere. Og Sikkerheden for, at den aldrig bliver fremsat, er først og fremmest — trods alt — at finde i det islandske Landbrug og dets Muligheder.

Kammerherre H. C. F. W. Cederfeld de Simonsen.

(Født 6. September 1866. — Død 2. Januar 1938).

Kammerherre *H. C. F. W. Cederfeld de Simonsen.*

Medlem af Landhusholdnings-
selskabets Bestyrelsesraad
1912—38.

Den 2. Januar døde Kammerherre, Hofjægermester *Cederfeld de Simonsen*, Erholm, 71 Aar gammel.

Med Kammerherre Cederfeld de Simonsen har det fynske Landbrug mistet en af sine mest interesserede Mænd, en fin og højt kultiveret Personlighed.

Kammerherre Cederfeld de Simonsen var født paa Erholm ved Aarup den 6. September 1866 som Søn af Kammerherre H. C. J. Cederfeld de Simonsen, der døde 1906. Han fik en grundig Uddannelse, tog juridisk Embedseksamen i 1890 og var derefter til 1898

Fuldmægtig paa Sjællands Stiftamts Kontor.

Det blev dog ikke Embedsvejen, hvor en smuk Karriere sikkert havde staaet ham aaben, han fulgte. Kammerherren havde allerede dengang stærke Interesser for Land- og Skovbrug, som han fra sin Barndom af var fortrolig med, og det blev dem, der sejrede.

I 1899 overtog han Stamhuset Erholm og Søndergaard, men desuden ejede han indtil sine sidste Aar Hækkebøllegaard og Taarupgaard ved Aarup.

Med sine rige, administrative Evner, sin Interesse for og Kærlighed til den alsidige Landmandsgerning, han var gaaet ind til, forvaltede han med megen Dygtighed sine store Besiddelser inden for det fynske Landbrug. Dertil kom hans fine Sans for det skønne i Naturen, som han holdt af og værnede om. De smukke Omgivelser, den skønne Have og Park ved Erholm, som er kendt og besøgt af mange Mennesker, er et blivende Udtryk herfor.

Kammerherre Cederfeld de Simonsen var en kendt Mand i de landøkonomiske Foreninger, hvor han gennem en lang Aarrække indtog en fremtrædende Stilling, indtil Helbredshensyn for godt en halv Snes Aar siden tvang ham til at trække sig tilbage fra flere af de betydelige Hverv, der var betroet ham, og som hans omfattende Viden, hans Retsind og store Interesse for Landbrugets Foreningsliv gjorde ham velegnet til Varetagelse af.

Fra 1904—11 var han Formand for Aarup Omegns Landboforening og herefter til sin Død Æresmedlem af samme Forening. Som Formand for Aarup Omegns Landboforening var han Medlem af Bestyrelsen for De samvirkende Landboforeninger i Fyns Stift, for hvilke han fra 1911 til 1923 var Formand og tillige Medlem af De samv. danske Landboforeningers Forretningsudvalg og Bestyrelse. Endvidere var han til sin Død Landboforeningernes Repræsentant i Fællesudvalget for Fjerkræavl og Fællesudvalgets Repræsentant i Statens Fjerkræudvalg, ligesom han var Medlem af Bestyrelsen for Det kgl. danske Landhusholdningsselskab og for Dansk Landbrugsmuseum i Lyngby.

Men det var ikke alene de landøkonomiske Foreninger, der havde Bud efter Kammerherre Cederfeld de Simonsen og gjorde Brug af hans betydelige Arbejdskraft. Han var bl. a. meget interesseret i amtskommunale Spørgs-

maal, og inden for Amt og Kommune drog man megen Nytte af hans Indsigt og Viden.

Fra 1909 til 1916 var han Medlem af Assens Amtsraad, og fra 1913 til 1921 Medlem af Gelsted-Rørup Sogneraad, ligesom han fra 1913 til sin Død var Formand for den staaende Voldgiftsdomstol i Stridigheder ved Handeler om Husdyr i Odense Amt, Medlem af Nationalbankens Repræsentantskab m. m.

Kammerherre Cederfeld de Simonsen har i sin omfattende offentlige Virksomhed udført et betydeligt og uegenlystigt Arbejde. Men uden at forklejnne hans store Interesse for de Hverv, der var ham betroet, er der ikke Tvivl om, at det var Stillingen som Formand for De samv. Landboforeninger i Fyns Stift, han i særlig Grad værdsatte. Her indenfor vandt han gennem sin Ledelse af Foreningerne i de vanskelige Krigs- og Efterkrigsaar stor Anseelse blandt fynske Landmænd og med Rette.

Kammerherre Cederfeld de Simonsen var en dygtig Forhandlingsleder, loyal, retliniet og redelig, med en stærk Interesse for Løsningen af de Opgaver, der var ham betroet, og en udmærket Evne til ved sin paa engang myndige og stilfærdige Fremtræden, Indsigt og Erfaring at faa Modsætningerne jævnet, Samarbejdet i Gang og Sagerne til at glide.

Ved De samv. Landboforeninger i Fyns Stifts Delegeretmøde i 1922 nedlagde han sit Formandshverv, som hans Helbred ikke længere tillod ham at beholde, med følgende smukke Ord:

»Forinden Formandsvalget vil jeg gerne sige ikke mine Herrer, men mine Venner og takke Dem for den Tillid, De har vist mig gennem Aarene.

Det er nu snart 20 Aar siden, jeg blev valgt til Formand for Aarup Omegns Landboforening og snart 12 Aar siden, jeg blev valgt til Formand for Samvirksomheden. Jeg har i den Tid, der nu er gaaet, kun gjort min Pligt ud fra de Ord, at sit Fædreland skylder man alt, hvad man kan udrette. Men en Del af ens Fædreland er

ens Hjem, og de Krav, dette stiller, er ikke de mindst vigtige at fyldestgøre.

Det er den væsentligste Grund til, at jeg nu trækker mig tilbage. Jeg takker Dem for den Tid, jeg har fungeret hos Dem; jeg haaber, jeg har opfyldt, hvad jeg lovede fra Begyndelsen af, da jeg sagde til Dem, at mit Valgsprog skulde være: jeg tjener.

Samarbejdet med Dem har været mig en Glæde, og derfor endnu engang hjertelig Tak.«

De, der kendte Kammerherre Cederfeld de Simonsen, er ikke i Tvivl om, at de her udtalte Ord var sagt, som de var følt. Landboforeningerne var hans Hjertebarn, og han var besjælet af en ærlig og redelig Vilje til at gøre en Indsats, hvor man havde Brug for den, og han gjorde det alene af Hensyn til Sagen og uden nogensinde selv at trænge sig i Forgrunden. Det kunde bl. a. ogsaa siges om ham som Medlem af Det kgl. danske Landhus-holdningsselskabs Bestyrelsesraad. Han var meget interesseret i den Omorganisation af Selskabet, der fandt Sted for nogle Aar siden, og var meget optaget af de nye Op-gaver inden for Oplysningsarbejdet, der da blev lagt ind under Selskabet.

Selv om Kammerherre Cederfeld de Simonsen i de senere Aar, hvor Helbredet lod mere og mere tilbage at ønske, havde trukket sig tilbage fra flere af sine mange offentlige Hverv og i det sidste Aarstid — efter at have overdraget sine Besiddelser til sin Søn, Hofjægermester C. Cederfeld de Simonsen — boede paa Risinge ved Ker-teminde, havde han dog ikke derfor tabt Interessen for Landbruget. I en sjælden Grad fulgte han med i Tidens Spørgsmaal, og han var en af de mest interesserede og trofaste Gæster ved saavel de fynske Landboforeningers Fællesskuer som Delegeretmøder, hvor han var glad for at møde og udveksle Tanker og Meninger, navnlig med de Mennesker, han tidligere havde samarbejdet med. I det hele taget var Trofasthed over for Sag og Mennesker, han gennem sin omfattende Virksomhed havde lært at

kende og sætte Pris paa, et udpræget Karaktertræk hos ham.

Med Kammerherre Cederfeld de Simonsen har Landbruget mistet en smuk Personlighed, beskeden i Fremtræden og personlige Vaner og i Besiddelse af megen Samfundsfølelse, et lyst og humant Livssyn, som bl. a. fandt Udtryk i den smukke Handling, at han i sin Tid skænkede 1000 Kr. til Rejsning af Fyns Stifts Husmandsskole.

Beredvilligt stillede Kammerherre Cederfeld de Simonsen sine rige Evner i Landbrugets og Samfundets Tjeneste, og han vil herfor blive mindet som en af sit Lands gode Sønner.

N. Peter Poulsen.

Jens Theilmann.

(Født 21. Juli 1865. — Død 11. Januar 1938).

J. Theilmann.

Medlem af Landhusholdnings-
selskabets Bestyrelsesraad
1922—38.

Med Godsejer Theilmann har Danmark mistet en af sine gode Mænd, og dansk Landbrug har mistet en Mand, som vi staar i den største Taknemmelighedsgæld til.

Hvem der har staaet i Samarbejde med Theilmann ved, hvor varmt og stærkt han kunde sætte ind for en Sag, der havde fanget hans Interesse, og vi ved ogsaa, hvad det betød, naar Theilmann satte sine Kræfter ind.

At vurdere den Indflydelse, han har øvet i Andelslagterierne, i Andelsudvalget og i Landbrugsraadet, vilde være umuligt, men vi kan uden Overdrivelse sige, at i de Aar, da han var med i Ledelsen, er næppe noget betydeligt Spørgsmaal behandlet og gennemført, uden at han har været med til at præge det, og selv om Theilmann — som alle andre — kunde tage fejl, saa kunde vi være nogenlunde sikre paa, at den Sag, han ønskede at skubbe frem,

den var det værd, og de Skub, han gav den, virkede hurtigt og stærkt, og de førte i den rigtige Retning. Derfor var det altid med Følelse af Tryghed, man saa Theilmann være Landbrugets Repræsentant, hvor vigtige Spørgsmaal skulde tages op, og hvor de skulde afgøres.

Han var mere end de fleste i Stand til at tage Initiativet til den første Begyndelse, og han var utrættelig, naar det gjaldt om at følge med i de ofte lange Forhandlinger, og han forstod stadig at faa styret den Kurs, som han ansaa for den rette, indtil et tilfredsstillende Resultat kunde naas.

Han var en myndig og stærk Styrmand, der ikke lod Smaating komme sig i Vejen, men ved Siden af denne Myndighed var han i Besiddelse af en anden Egenskab, der ganske vist ikke var saa fremtrædende, og som maa-ske ikke alle lagde Mærke til, men den var der, og den betød grumme meget i en Forhandling og dannede et godt Grundlag for Samarbejde mellem Theilmann og hans skiftende Medarbejdere.

Theilmann havde nemlig en enestaaende Evne til at fange ethvert Ord og enhver Tanke, som han fandt havde Værdi. Han hængte sig aldrig fastere i sin egen Tanke-række, end at der ogsaa kunde blive Plads til andres, og alt, hvad han mente, der kunde være med til at skabe større Klarhed og føre fremad for en god Sag, det greb han, og det kunde man være vis paa, at det altid vilde faa den Anvendelse i Forhandlingen, som det fortjente.

For ham var det altid Sagen, det kom an paa; at finde den bedste og heldigste Form for dens Afgørelse var det, han søgte, og ethvert godt Bidrag hertil var han taknemmelig for.

Derfor er der nu saa mange af Theilmanns Medarbejdere, der mindes deres Samarbejde med ham og tænker tilbage paa det med Glæde.

Igennem Theilmanns lange Liv er hans rige Evner og store Kræfter taget i Brug i vidt Omfang, men jeg gaar næppe nogen for nær ved at sige, at intet Arbejde tog

hans Interesse mere end det, som han gennem en meget lang Aarrække udførte for Andelsslagterierne. Allerede i 1901 valgtes han ind i Slagteriernes Fællesbestyrelse, 1915 valgtes han til Næstformand, og i 1922 overtog han Formandsposten, som han i 1932 trak sig tilbage fra.

Disse mange Aars Arbejde har sat deres tydelige Spor inden for Slagteriernes Organisation.

Gennem disse gode Spor vil Theilmanns Arbejde kunne kendes i Fremtiden, og naar han ikke selv huskes mere, saa vil hans Minde derigennem leve videre og blive holdt i Ære, og det fortjener det.

Marius Byriel.

Statskonsulenternes Indberetninger for Aaret 1937.

I.

Beretning fra Statskonsulent Chr. H. Ibsen.

I Aaret 1937 har jeg været optaget uden for Hjemmet i 290 Dage.

Mejeribesøgene har udgjort 524, og herudover har jeg deltaget i Bedømmelsen af Smør 6 Gange ved Statens Smørbedømmelser, ved 48 Bøtteudstillinger i Kredsene, ved 4 Ugebedømmelser i København, ved de provinsielle Mejeriudstillinger i Odense og København, ved een Bedømmelse i Esbjerg af Smør til Udstillingen i Berlin og 4 Gange ved Bedømmelse af Smør til Markedsreguleringen. I Bedømmelsen af Ost har jeg deltaget ved Forsøgsostestillingen i Nykøbing F., ved den provinsielle Mejeriudstilling i Fredericia, ved Udtagning af Ost til Udstillingen i Berlin, ved Udstillingen i Berlin, ved 7 Osteudstillinger i Kredsene samt ved Ostelagerbedømmelserne to Gange i Gl. Roskilde-Kredsen paa henholdsvis 10 og 8 Mejerier, to Gange i Holbæk-Kredsen paa 7 og 5 Mejerier, to Gange i Maribo-Kredsen paa 18 og 17 Mejerier og to Gange i Sorø-Kredsen paa 7 og 10 Mejerier. Jeg har været indbudt til og deltaget i 41 Møder, hvoriblandt de sædvanlige aarlige Delegeretmøder i Dansk Mejeristforening, De danske Mejeriforeningers Fællesorganisation, de sjællandske og de lolland-falsterske Landboforeninger m. v., og jeg har holdt 10 Foredrag. Pasteuriseringsloven har krævet 5 og Smørloven 4 Møder om Indstilling af Bøder. Som sædvanlig har jeg været Fællescensor i Maskinlære ved Afgangsprøverne for Mejerister paa Dalum og Ladelund Mælkeriskoler og Censor ved Eksamen for Mejeristuderende ved Landbohøjskolen, ligesom jeg har deltaget i Verdens-Mejerikongressen i Berlin. Som Opmand i en Voldgift vedrørende en meget omfattende Mejerisag har jeg haft et meget stort Arbejde, og jeg har maattet gennemgaa Regnskaberne for

nogle Aar for et Mejeri, hvor man forment, der var sket nogle Uregelmæssigheder. Disse Sager har krævet mange Møder og mange Dages Hjemmearbejde.

Hovedmængden af Mejeribesøgene skyldes som sædvanlig Kontrollen med Reduktaseprotokollerne og den deraf følgende Kvalitetsbetaling af Mælken. Mælkens Kvalitet er utvivlsomt gaaet stærkt frem, naar Nutidens Mælkekvalitet sammenlignes med Kvaliteten for 10—15 Aar siden, men derimod har jeg ikke kunnet finde nogen Kvalitetsfremgang i de sidste Aar, snarest det modsatte. Det er nemlig ikke ualmindeligt paa en varm Sommerdag, at kun 2—5 % af Mælken kommer i I Klasse — Andelsmejerierne er her ikke bedre end Privatmejerierne — og da man de samme Dage paa enkelte andre Mejerier under samme Himmelstrøg kan finde udelukkende I Klasser, nu og da med en enkelt II Klasse imellem, saa kniber det for mig at finde Undskyldning for den daarlige Mælk. Det Mejeri, der i mit Distrikt i 1937 har haft den bedste Mælk, har ca. 50 Leverandører, store og smaa, og alle Prøverne i Aaret har paa nær 3 II Klasser — for en mindre Hukommelsesforskydning her garanteres dog ikke — været i I Klasse, men Mejeriet benytter ogsaa Fradrag — endog et klækkeligt Fradrag — selv for leveret II Klasses Mælk.

Skimmel i Smør er vistnok optraadt i samme Mængde som i tidligere Aar, i hvert Fald er der i det til Statens Smørbedømmelser indsendte Smør i Aarets værste Tid konstateret Skimmel i 30—35 % af Mærkerne. De fleste er Gengangere, og ved en nærmere Betragtning er det for mig mest bemærkelsesværdigt, at der ikke ved nogen Lejlighed er konstateret Skimmel i Smør, der kommer fra Mejerier, hvor Luftrensningsanlæg er installeret og benyttet, selv om Smøret herfra ikke altid under Hensyntagen til det konstaterede Tal for løs Fugtighed kan siges at have været færdigættet. Disse Luftrensningsanlæg, hvis Installation ved Nybygninger og større Ombygninger er anbefalet af Ministeriet, og som ved saadanne kun koster 1500—2000 Kr. plus en ganske ringe Mængde Elektricitet til den daglige Drift, har ikke alene den Fordel, at de kan holde Luften i Fløde- og Smørbehandlingsrummet fri for Skimmel, men de virker tillige tørrende i Lokalet. Positive Indvendinger imod disse Anlæg ud over deres Anskaffelsessum har man da i Almindelighed heller ikke hørt, men derimod den negative, at Smørbehandlingsrummet bliver fugtigt, naar Anlægget ikke benyttes. Indvendingen er negativ, fordi Vinduer og Døre, som dog altid findes, ikke

behøver at være lukkede, fordi selve Anlægget ikke benyttes, og jeg kan heller ikke tænke mig, nogen Mejeribestyrer vilde undlade at benytte disse Udluftningsmidler i saa Tilfælde.

Antallet af Tilkaldelser fra Mejerier, der stod i Fare for at miste Retten til at føre Lurmærket, har været 12. Heraf har 2 paa Forhaand opgivet, 6 har klaret Vanskelighederne, medens 4 endnu ikke har haft den endelige Indkaldelse.

De i Aarets Løb optrædende Smørfejl har gennemgaaende været de samme som tidligere. De overvejende har været »sur« og »ostesur«. Jeg skal ikke her gentage mig selv fra tidligere Aar ved at tale om, hvorledes de afhjælpes, men jeg kan ikke lade være med at citere en Bemærkning, som en tidligere, jydsk Mejeribestyrer, der nu driver Mejerivirksomhed paa Sjælland, og hvis Smør ved Statens Smørbedømmelser havde faaet Betegnelsen »sur«, fremkom med, og som lød saaledes: »Det er ikke saadan at lave Smør her paa Øerne som i Jylland«. Jeg svarede: »Denne Viden kan kun naas gennem Selvoplevelse, eftersom man i saa Tilfælde ikke, før Kendsgerningerne har talt, vil tro paa Teorien«.

»Fedt« Smør har der været en Del af, navnlig nu sidst paa Aaret, og det samme kan siges om »sprødt« og »krøllet« Smør. Det »fedtede« stammer uden al Tvivl fra en Overæltning, og det samme kan i nogen Grad siges om det »sprøde« og »krøllede«, idet Fejlene sikkert for en Del kunde have været ophævet ved en Ændring i den forud for Æltningen liggende Behandling. Smørrets Æltning kan gøre Underværker med Hensyn til Konsistensen, det maa jeg, der blindt har troet paa, at kun Kørerne og de til disse anvendte Fodermidler havde Indflydelse, indrømme, men derfor har jeg, som altsaa er udstyret med de gammeldags Anskuelser, selvfølgelig Vanskelighed ved at tro paa, og jeg tror heller ikke paa, at Jødtallet, Smørfedtets Sammensætning, nu skulde være helt uden Betydning, idet den rigtige Behandling og navnlig Smørrets Æltning alene er bestemmende for Konsistensen. Viser imidlertid kommende Forsøg, anlagt paa et bredere og fastere Grundlag, end det af Hr. Hedemann nys offentliggjorte Forsøg hviler paa, at Behandlingsmaaden og Æltningen alene er bestemmende, ja saa maa man ogsaa paa dette Punkt gaa bort fra sine gammeldags Anskuelser.

»Tæll« Smør synes at have været noget hyppigere end tidligere Aar, men bestemt kan jeg naturligvis ikke paa Grundlag af saadanne spredte Iagttagelser udtale mig. Det tællede Smør har dog sin gode Side, idet det har bidraget sit til, at Vandrensningsspørgsmaalet stadig er i Forgrunden.

Det har paa en Del Mejerier knebet med at faa Aroma i Smørret, selv om ellers Flødens Syrning og Smørrets Behandling har været saaledes, at alt skulde være godt. Aarsagen har de Steder, jeg i denne Henseende har været spurgt, utvivlsomt været en manglende Flødepasteur. Selvfølgelig ved jeg godt, at det er noget vanskeligt at faa tilbagekøbt en tidligere udsat Flødepasteur, men vi maa jo være klar over, at vi skal fremstille Smør paa de østlige Øer, og da Erfaringerne fra de gamle Regenerativapparater viser, at Pasteuriseringen i disse for Flødens Vedkommende ikke var intensiv nok og derfor ikke gav saa godt Smør, hvorfor skulde dog saa den endnu mindre intensive Flødepasteurisering i en Pladepasteur nu være tilstrækkelig? Selv om jeg ved, at jeg er i Uoverensstemmelse med Maskinfabrikanter og Maskinteknikere, hvis Indsigt i Maskin- og Mejeriteknik og i Mejeriernes hele Arbejdsmaade jeg absolut ikke underkender, saa vil jeg dog paa det kraftigste advare Mejerierne paa de østlige Øer imod at kassere Flødepasteuren, selv om de anskaffer en Pladepasteur.

Skummetmælkens Syrning paa Mejerierne har stadig stor Interesse, der giver sig Udslag i, at der saa godt som paa alle nybyggede og nyrestaureerede Mejerier indrettes Syrningsanlæg.

Flere nye Mejerier er færdigbygget i Aarets Løb, og en Del er under Arbejde. Et af de færdigbyggede og et Par af dem, der er under Bygning, har og skal have Elektricitet som Drivkraft. Forhaabentlig vil Elektriciteten for disse Mejerier vise sig at være en Besparelse i den daglige Drift, og forhaabentlig vil Fremtiden kunne give Aarsresultater fra Mejerier med virkelige up to date Anlæg af saavel Damp som Elektricitet, saa vi kan faa Klarhed over Spørgsmaalet. Klarhed paa dette Omraade har hidtil ingen skriftlige Indlæg, selv spækket med mange Tal, endnu givet -- de mundtlige Indlæg, hvoriblandt mine egne, vil jeg slet ikke tale om i denne Forbindelse -- og der er for mig ikke fremkommet Kendsgerninger, der har kunnet ændre mine Anskuelser eller Meninger, naar Talen er om Elektricitet som Drivkraft paa vore almindelige Mejerier.

Bøtteudstillingerne har jeg fulgt i alle Kredsene, og Sammenkomsterne der har formet sig paa den sædvanlige, gode Maade. Endnu benyttes i to af Kredsene de gamle Udstillingsbøtter, og man kan her om Vinteren risikere ved en Bedømmelse at blive stillet over for Smør, der nærmest maa karakteriseres som frosset og meget vanskeligt, rettere umuligt at bedømme.

Lager- eller Ugebedømmelserne har jeg naturligvis kun fulgt i meget ringe Udstrækning, eftersom jeg kun har overværet 4 ialt. Her i København er der Ugebedømmelser i 5 af Ugens 7 Dage, og ved hver Bedømmelse vil der, hvis jeg er til Stede, altid være mer eller mindre at tale med de tilstedeværende Mejeribestyrere om, hvorved det meste af Dagen gaar, og det siger derfor sig selv, at jeg, der har over 400 Mejerier i Distriktet, ikke i nogen større Udstrækning kan deltage i disse Bedømmelser.

Om Bedømmelsen af Ost ved Udstillingen i Berlin har jeg tidligere i Mælkeritidende Nr. 38, Side 799, udtalt mig, saa det skal jeg ikke komme ind paa her, men kun om Ostebedømmelse nævne, at jeg som sædvanlig har deltaget i Oste-lagerbedømmelserne i Kredsene. Det synes, som om Interessen for disse Bedømmelser er i Aftagende.

Litteratur.

En Analyse af det engelske Smørmarked i Perioden 1923—36.

Professor, Dr. polit. *Jørgen Pedersen* ved Aarhus Universitet publicerer heri under Titlen »Studier fra Aarhus Universitets økonomiske Institut, Nr. 1« en Undersøgelse, som Professoren og en Række Medarbejdere og Studerende ved Aarhus Universitet har gennemført vedrørende Sammenhængen mellem Smørpriserne paa det engelske Marked og den tilførte Smørmængde. Undersøgelsen omfatter dels alt Smør taget under eet, dels de enkelte Landes Smørleverancer, og endelig, hvorledes Ændringer i Mængde eller Pris for et Lands Smørleverance indvirker paa et eller flere af de øvrige Landes Smørpriser.

Det er saaledes store og for dansk Landbrug meget vigtige Problemer, der hermed er taget op til Undersøgelse. Da selve de anvendte matematiske og statistiske Metoder tildels unddrager sig Ikke-Matematikeres Kontrol og Vurdering, vilde det under Hensyn til den Indflydelse, Beretningen vil kunne faa paa Mejeriorganisationernes og eventuelt Statsmagtens Dispositioner, være ønskeligt, om ogsaa andre gjorde de anvendte Metoder til Genstand for en Prøvelse.

Ved Betragtninger over Forholdet mellem Smørmængde og Smørpriser, d. v. s. Forholdet mellem Tilbud og Efterspørgsel, vil dette selvsagt stille sig forskelligt, eftersom det drejer sig om kortvarige eller langvarige Ændringer i Tilførslerne. Denne Undersøgelse omfatter ene og alene de kortvarige Ændringer, hvilket der er saa me-

get mere Grund til at beklage, som det er de langvarige Ændringer, der har praktisk Interesse for Landbruget. Det kan næppe for stærkt betones, at det vilde være skæbnesvangert uden videre at overføre de fundne Korttidsreaktioner paa Forholdene ved en varig Ændring.

Dette er Professor Jørgen Pedersen selvfølgelig fuldstændig klar over og skriver herom bl. a. følgende:

»Vi faar derfor ikke at vide af de konstruerede Ligninger, hvorledes Udbudet af dansk Smør i *det lange Løb*, bortset fra Forløbet af disse Processer, paavirker Prisen paa dansk. Vi faar ikke at vide, hvorledes en varig Ændring i det danske Udbud vil paavirke Prisen paa dansk, og om Prisen paa andre Kvaliteter holder sig konstant eller forandres paa nærmere angiven Maade. Dette Spørgsmaal kan formentlig overhovedet ikke belyses ad de Veje, vi hidtil er gaaet. Ikke desto mindre er det af aldeles afgørende Betydning at faa dette Spørgsmaal belyst.«

Der tilføjes yderligere herom i Konklusionen af Undersøgelsen følgende:

»Man kan mene, at Resultatet af det Arbejde, der ligger bag denne Undersøgelse, har været temmelig magert; det vigtige Hovedspørgsmaal er endnu ikke besvaret saaledes, at al Diskussion derom er udelukket. Man vil stadig kunne hævde, hvis man har Lyst, at *der er Basis for Monopolpolitik fra dansk Side*¹⁾ ogsaa paa langt Sigt, saaledes som det hidtil har været hævdet; *vi har den modsatte Opfattelse*²⁾, men kan i Øjeblikket ikke anføre Dokumentation, som definitivt afgør Spørgsmaalet.«

Man kan kun med Professoren beklage, at det hermed fremlagte Materiale ikke muliggjorde afgørende Bevisførelse paa dette vigtige Punkt. I Henhold til de i Pjecen givne Oplysninger synes der dog at være Muligheder for, inden for en overskuelig Aarrække, at genoptage dette Spørgsmaal paa bedre egnet Materiale.

¹⁾ Udhævet her.

²⁾ Udhævet her.

Naar Professoren og hans Medarbejdere fortrinsvis i Pjecens sidste Trediedel fremsætter Betragtninger som de ovenfor citerede, burde dette imidlertid have medført, at de medtagne Eksempler 2—7 var blevet udeladt af Beretningen om de foretagne Undersøgelser, idet der er en tilsyneladende Modstrid mellem Forudsætningerne for de i Eksemplerne gennemførte Beregninger og foranævnte principielle Betragtninger. Mest inkonsekvent forekommer følgende Passus Side 63:

»De foregaaende Eksempler viser, at Situationen paa Smørmarkedet ligger saaledes, at der synes at være gode Muligheder for en monopolistisk Politik fra Landbrugets Side. Hvad enten man vælger at indskrænke Produktionen, hvad vel nok vil være uhyre vanskeligt for ikke at sige umuligt at gennemføre, eller man vælger at tilbageholde en Del Smør til eget Forbrug, vil det kunne ske med Fortjeneste.«

Anmelderen kunde ønske i Tilslutning til dette Citat at vedføje et Par Ord om dette meget vigtige Forhold: Naar der saa ofte tales om, at vi har vort eget Marked, vore egne Kunder, ja, næsten endog sætter vor egen Pris og altsaa skulde kunne føre Monopolpolitik, er der Grund til at beklage, at vi har været saa uheldige at faa Tag i netop de Kunder paa Smørmarkedet, der i k k e har udvidet deres Smørforbrug som ellers alle andre; thi enten maa dette være Tilfældet, naar vore Tilførsler holder sig konstante, medens alle andres stiger — eller ogsaa har vi mistet Kunder i Massevis.

Professor Jørgen Pedersen gør iøvrigt opmærksom paa i Beretningen, at en faldende Smørpris skulde have Tendens til at flytte Forbruget fra billigere til dyrere Smør-sorter, idet alle de, der hidtil har købt det bedste og dyreste Smør, vil kunne regnes vedblivende at have Raad dertil, samtidig med at det bliver overkommeligt for nye Befolkningslag at købe den bedste Kvalitet.

Hvad nu selve Undersøgelsen af Korttidsvirkningerne af ændrede Tilførsler til Smørmarkedet angaar, rummer Afhandlingen et Utal af interessante Enkeltheder. Af stor Interesse er saaledes f. Eks. Paavisningen af, at et ringe Udbud af dansk Smør samtidig med stort Udbud af new zealandsk med deraf følgende Prisstigning for dansk Smør bevirker, at det new zealandske og australske Smør trækkes med opad i langt stærkere Grad, end det vilde være Tilfældet med dansk Smør under det omvendte Forhold, idet dette betyder mere for Prisdannelsen end det new zealandske og australske. Følgelig opnaar New Zealand paa sin større Leverance en relativt stor Fordel af en dansk Indskrænkning.

Endvidere vil Omtalen af den Betydning, en ændret Tilførselsfordeling kan ventes at faa, næppe blive upaaagtet i fremtidige Drøftelser af Kølehusproblemer og Markedsregulering. De relativt smaa Gevinster, en ændret Fordeling i Henhold til Beretningen kunde give, vilde næppe kunne dække Omkostningerne ved Oplagring og Tabene paa kølehuslagret Smør. Saaledes kunde man blive ved at fremdrage Eksempler fra Beretningen, men lad dette være nok. De foranstaaende kritiske Bemærkninger om enkelte inkonsekvente Punkter i Beretningen skal og bør ikke overskygge det gode og værdifulde Arbejde, der er nedlagt i Undersøgelsen, og som gør Beretningen yderst læseværdig. Den være hermed anbefalet til nøjere Studium for alle interesserede.

A. N.

Oversigt over Margarine-lovgivningen i Danmark og fremmede Lande.

De danske Mejeriforeningers Fællesorganisation har udsendt en Pjece, hvori ret udførligt gennemgaas, hvilke Foranstaltninger de forskellige europæiske og oversøiske Lande i Kriseaarene har truffet vedrørende Margarineproduktionen. Oversigten viser rigt varierende Systemer til Vanskeliggørelse af Margarinens Konkurrence med Smørret. Kun England og Danmark indtager en Særstilling i saa Henseende,

og da England som Smørimportør naturligvis ikke er interesseret i Foranstaltninger til Højnelse af Smørprisen, vil det i Realiteten sige, at Danmark paa dette Omraade har naaet alt, hvad der kan naas i »splendid isolation«. At Mejeriernes Fællesorganisation og med dem det alt overvejende Flertal af danske Landmænd har svært ved at affinde sig med en saadan Tingenes Tilstand, er let forstaaeligt.

I Pjecen gøres paa udmærket overskuelig Maade Rede for Hovedprincipperne i de forskellige Landes Lovgivning, og saavel Fællestræk som Forskelligheder udredes. Afhandlingens Forfatter, Landbrugskandidat, cand. polit. *M. Gormsen*, slutter med en Oversigt over den hollandske Margarinetrusts Udvikling.

Hermed har Forfatteren leveret os sort paa hvidt for det fra en dansk Landbrugers Synspunkt temmelig unaturlige Stade for vor Smør/Margarine-Lovgivning.

Da alle disse Forhold, omend ikke i Enkeltheder saa dog i Hovedsagen, turde forudsættes paa Forhaand at være de fleste — deriblandt vore Lovgivere — velbekendt, skulde man synes, at en Udredning af Aarsagerne til den forskellige Udvikling i Danmark og de øvrige Lande havde været af større Interesse.

Hovedaarsagerne til den mistrøstige Stilling maa vist navnlig regnes at ligge i følgende særlige danske Forhold: 1) Danskernes meget store Fedtstofforbrug, hvorved dyre Fedtstoffer rammer hvert enkelt Individ haardere, end Tilfældet er i de fleste andre Lande; 2) Landets valutamæssigt svage Stilling, der bevirker, at enhver Anvisning paa Foranstaltninger, der kan regnes samtidig at medføre Eksportnedgang, modtages med Uvilje; 3) at de Forslag, der har været fremsat til Udjævning af forannævnte Misforhold, gennemgaaende i alt for ringe Grad tog de to forannævnte Forhold i Betragtning og derved gjorde dem politisk uigennemførlige.

Da Formaålet med en Lovgivning herom maa være at skaffe Landbruget forbedrede Indtægtsforhold, vilde en rimelig Margarineafgift, der f. Eks. kunde anvendes til Lettelse af Ejendomsskatter eller andre tyngende Landbrugsudgifter, kunne gøre samme Nytte som en Produktionsbegrænsning; en saadan Foranstaltning skulde for vort Land synes saa naturlig, at den ved maalbevidst Arbejde derfor næppe vilde kunne forblive uigennemførlig.

A. N.

Sammendragning af Landbrugsblade.

I vore Nabolande sker der af og til nogle bemærkelsesværdige Sammenlægninger af hidtil bestaaende Landbrugsblade.

Tyskland havde før Verdenskrigen to førende Landbrugsblade, »Deutsche Landwirtschaftliche Presse« og »Illustrierte Landw. Zeitung«, begge to store, lødige og rigt-illustrerede Blade, der hver især udkom i 2 store Numre ugentlig. »Presse« var vel det fineste og »Illustrierte« det mest aktuelle af de to Blade, men forøvrigt skrev mange af Datidens højtansete, tyske Landbrugs-Videnskabsmænd i dem begge. — Under Verdenskrigens trange Kaar kom det til at knibe ogsaa for Landbrugsbladene, og Resultatet blev, at »Illustrierte« blev forenet med »Presse«, der ejedes af det store Forlag Paul Parey, Berlin, som fremdeles udgiver det, men kun med et Nummer ugentlig imod tidligere 2 Gange 2 Numre, altsaa egentlig kun en Fjerdedel af, hvad der før kom. — I Efterkrigsaaarene gjorde »Deutsche Landw. Presse« en stor Indsats, især bragte Tillægsbladet »Landw. Marktzeitung« mange fortrinlige, oplysende Artikler, og i det hele dyrkedes Markedskundskab med stor Dygtighed. — Fra 1933 har dette forandret sig. Med Ensrettetheden forsvandt de fine gamle Penne, der var aabenbart ikke Plads for dem. I den senere Tid er der dog svage Antydninger af, at det gamle, ansete Blad igen vil faa sit eget Ansigt — selv om dettes Træk ikke bliver nær saa aabne og selvstændige som før.

I Frankrig stod tidligere »Journal d'Agriculture Pratique« og »Journal de l'Agriculture« ved Siden af hinanden, men under Professor *L. Grandeau's* Ledelse tog det første tæten. Ved Siden af at være Chefredaktør var Grandeau Generalinspektør for de landøkonomiske Forsøgsstationer og aabenbart en meget kundskabsrig Skribent, der selv skrev mange Artikler, især om Fodringsspørgsmaal, og i det hele havde Blikket mere rettet udad, end almindeligt var — og er — i fransk Landbrug. 1909 blev de to Blade slaaet sammen, »Journal de l'Agriculture« gik op i, blev sammensmeltet (fusionés) med »Journal d'Agriculture Pratique«, der fremdeles udkommer, men dog næppe staar paa samme Højde som i Grandeaus Dage.

Det svenske Landbrug havde i en Del Aar to Hovedorganer, »Landtmannen« og »Tidskrift för Landtmän«. Mens *Nils Hansson* var Medredaktør af »Landtmannen«, tog dette

helt Luven fra »Tidskrift«, og der blev da Tale om at slaa dem sammen. Men hvilket af de 2 Navne skulde bevares? Det holdt længe haardt, indtil en lys Idé slog ned og fandt Titlen, der blev: »Landtmannen« med Undertitlen »Tidskrift för Landtmän«. — »Landtmannen« har siden 1916 været Organ for det store »Sveriges allmänna Lantbrukssällskap«. I nogle Aar havde det svenske Landbrug ved Siden deraf »Svenskt Land«, et meget anseligt, rigt illustreret Landbrugsblad, men ogsaa dette er for nogle Aar siden gaaet op i »Landtmannen«. Og nu forestaar der yderligere Sammen- dragning. I en Artikel »Ökad koncentration inom jordbrukets fackpress« i Nummeret for 4. December meddeler Redak- tionen, at yderligere to Blade skal gaa op i »Landtmannen«. Det ene er Tidsskriftet »Hästen«, som siden 1920 har været Bindeled mellem Lederne af svensk Hesteavl. Det andet er »Skånsk Jordbrukstidskrift«, hvis hidtidige Udgiver, For- stander A. Zachrison, Hvilan, fra Nytaar er indtraadt i Landt- mannens Redaktion, der ogsaa, samtidig med at det har optaget »Hästen« i sig, har knyttet stærkere Forbindelser med de ledende Organisationer paa Hesteavlens Omraade.

Redaktionen fremhæver stærkt, at en saadan Koncentra- tion gør det muligt, at der bagved ethvert Spørgsmaal, som optages til Behandling i Bladet, kan staa en kyndig Fagmand — eller som Redaktionen i Forbindelse med en morsom Billedrække udtrykker det: »En kunig karl bakom värja jord- bruksspørgsmål«, som ventileres i »Landtmannen-Svenskt Land«!

H. J. R.

Udkomne Bøger.

Stambog over Korthorn. X. Tyre 1826—2000. Køer 12.851—13.700. Udarbejdet af Stambogskontoret for Korthorn ved A. C. Christensen. Udgivet af De samvirkende danske Landbofore- ningers Stambogsudvalg for Korthorn. 292 Sider. (Aarhus 1937).

De samvirkende danske Landboforeningers Stambog over Heste af Frederiksborg-Race og Svært Halvblod. Bind XX. Ved Stats- konsulent A. L. Søndergaard. Udgivet af De samvirkende danske Landboforeningers Udvalg for Stambogsføring for Heste af Frederiksborg-Race og Svært Halvblod. 178 Sider. (Slagelse 1937).

Statsfrøkontrollen. Beretning for det 66. Arbejdsaar. Fra 1. Juli 1936 til 30. Juni 1937. Ved *Chr. Stahl*. Særtryk af Tidsskrift for Planteavl 42. Bind. 69 Sider. (G. B. N. F., Kbhvn. 1937).

Fællesledelsen af Kvægavls- og Kontrolforeninger i Fyns Stift. Beretning for Aaret 1936—37. Udarbejdet ved *A. Wulff Pedersen* og *Jens Filipsen*. 384 Sider. (Odense 1937).

Beretning om Kontrol- og Kvægavlsforeningernes Virksomhed paa Lolland-Falster. 1. Oktober 1936 til 30. September 1937. Samlet og udarbejdet af Konsulent *C. P. Knudsen*. 174 Sider. (Nykøbing F. 1937).

Beretning om De samvirkende lolland-falsterske Landboforeningers Tilsyn med Kvægbesætninger 1937. 50 Sider. (Nykøbing F. 1937).

17. Aarsberetning fra Dansk Landbrugs- og Handelslaboratorium, Odense. Ved *R. Krogh*. 51. Sider. (Odense 1937).

Aarsberetning fra Det veterinære Sundhedsraad for Aaret 1936. 240 Sider. (Kbhvn. 1937).

Aarsberetning fra Veterinærdirektoratet for Aaret 1936. Ved *Povl Hansen*. 271 Sider. (Kbhvn. 1937).

Verdensmarkedet og Danmark i Aaret 1937. Grosserer-Societetets Komite. 173 Sider. (Kbhvn. 1937).

Vejledning ved Udarbejdelse af Foderplaner. Af Konsulent *Kr. Schmelling*. 23 Sider. (Aarhus 1937).

Meddelelse fra Forsøgslaboratoriet om Virksomheden paa Kontrolstationen for Høns paa Favrholt. 15. Oktober 1936—1. Oktober 1937. Særtryk af Tidsskrift for Fjerkræavl. 15 Sider. (Odense 1937).

Forsøg med Gødskning af Køkkenurter samt af enkelte Træarter. II. Ved *Niels Esbjerg*. 113 Sider. — **Forskellige Opbevarings- og Udførselstider for Staldgødning.** 1929—35. Ved *Karsten Iversen*. 47 Sider. 309. og 310. Beretning fra Statens Forsøgs-virksomhed i Plantekultur. (G. B. N. F., Kbhvn.).

Landbrugsgælden — i Relation til det Baastrupske System for Værdifasthed. Værdiernes Sikring mod Konjunktursvingninger. Ved Direktør *Eiler I. Baastrup* og Sekretær, cand. polit. *Jack Westergaard*. 190 Sider. (J. D. Qvist & Komp.s Forlag, Kbhvn. 1938).

Mindre Meddelelser.

Foredrag i Landhusholdningsselskabet.

Onsdag den 9. Februar: Statskonsulent *N. Balle:* »Kraftmaskinernes Betydning under de nuværende Arbejdsforhold«.

Onsdag den 23. Februar: Sekretær *C. Trautmann:* »Regulering af Bacon-Produktionens Størrelse og Afsætning i Danmark og andre Lande«.

Hædersbelønninger for Arbejde til Fjerkræavlens Fremme.
Landhusholdningsselskabet har af Redaktør *J. Pedersen-Bjergaards* Legat og efter Indstilling af Statens Fjerkræudvalg tildelt hver af følgende en Hædersbelønning for dygtigt og fortjenstfuldt Arbejde til Fjerkræavlens Fremme:

Gaardejer *Mathias P. Damm*, Gøtterup pr. Toftlund,
Skolebetjent *P. Nørgaard*, Vestergade 45, Thisted, og
Fhv. Lærer *N. Sørensen*, Høje Taastrup pr. Taastrup.

Hædersbelønningerne — særlige Sølvbægre med Ins-kription — blev af Præsident i Landhusholdningsselskabet Hofjægermester *Chr. Lüthichau* overrakt de paa-gældende ved Statens Fjerkræudvalgs Aarsmøde i Kø-benhavn den 4. Januar.

Det kgl. danske Landhusholdningsselskabs Lærlingeuddannelse.

Lærlinge modtages til 1. Maj 1938 i følgende Retninger:

1. *Landvæsenlærlinge paa større Gaarde.* Disse Lærlinge tjener under Landhusholdningsselskabet i 3 Aar paa vel-drevne større Gaarde i forskellige Egne af Landet, i Reglen skiftevis paa Øerne og i Jylland. De er pligtige at deltage i alt forefaldende Arbejde. Fra Tidspunktet for Afslutningen

af den 3aarige Læretid for de i Henhold hertil antagne Lærlinge er det Selskabets Hensigt fortrinsvis at anvende dets dertil disponible betydelige Legatmidler til betydende Tilskud til udtjente Lærlinge med 1. Karakter til at gennemgaa et Kursus paa en Landbrugsskole i Tilknytning til den 3aarige Læretid.

2. *Landvæsenlærlinge paa veldrevne Bøndergaarde.* Disse Lærlinge tjener 2 Aar under Selskabet paa 2 forskellige Læresteder og skal deltage i alt forefaldende Arbejde.

3. *Foderlærlinge.* Disse Lærlinge uddannes paa to større Gaarde og tjener 3 Aar under Selskabet, 2 Aar paa det første Lærested og 1 Aar paa det andet. De vil blive uddannet i Kvægets Røgt og Pleje og iøvrigt komme til at deltage i alt, hvad der fordres af en Fodermester.

Uddannelsen af Lærlinge under Landhusholdningsselskabet staar aaben for unge Mænd af alle Samfundsklasser. Nærmere Oplysning om Lønningen faas ved Henvendelse til Selskabets Kontor. Foruden Løn faar Lærlingene Kost og Logi. De skal føre Dagbog, og de veludtjente Lærlinge vil faa et *Lærebrev* fra Selskabet.

De unge Mænd, der ønsker at antages i nogen af de her omhandlede Lærlingepladser fra 1. Maj 1938, maa, hvis de er Sønner af Ikke-Landmænd, være fyldt 18 Aar (medmindre deres forudgaaende Uddannelse ved Landbruget skønnes at tale for Nedskrivning af denne Aldersgrænse) og ellers være mindst 17 Aar. De maa indsende *selvskrevet* Andragende til Landhusholdningsselskabet, Rolighedsvej 26, København V., inden 15. Februar 1938, ledsaget af følgende Oplysninger:

- a) Fødested, Fødselsaar og -dag, nuværende Adresse samt Faders (eller Moders) Navn, Stilling og Bopæl.
- b) Vidnesbyrd fra Stedets Præst eller Skolelærer om Opførelse, Sædelighed og Skolekundskaber.
- c) Attest fra en Læge om Legemsbygning og Sundhedstilstand.
- d) Oplysning om, at Værnepligten ikke vil være til Hinder for at gennemgaa Læretiden uden Afbrydelse; Lærlingen maa eventuelt i Tide sørge for at faa Udsættelse for Militærtjenesten.
- e) Anbefalinger fra tidligere Husbonder og Vidnesbyrd om, at Ansøgeren er arbejdsvant, og at han, hvis han vil være Landvæsenlærling, tidligere har faaet Uddannelse ved Landvæsenet og kan udføre Karlearbejde.

Forsaavidt Ansøgeren er under 18 Aar gl., maa hans Faders eller Værges Indvilligelse medfølge.

Iøvrigt maa det anbefales Lærlingen, før han tiltræder den praktiske Oplæring, at opfriske sine Skolekundskaber og saa vidt muligt skaffe sig en yderligere Uddannelse, for at han kan være saa meget mere modtagelig for Udvikling og Belæring under det praktiske Livs Gerning.

Laurits Andersens Fond, der to Gange aarligt uddeler store Midler til Fremme af dansk Industri og Handel, kan nu atter søges. Ansøgningerne, hvortil ikke kræves særligt Skema, skal være indsendt til Fondets Kontor, Vestre Boulevard 18, København V., inden 1. Marts.

**Priser og Prisindeks for Landbrugsprodukter
og Hjælpestoffer for Landbruget i December Maaned 1937.**

Ved Det landøkonomiske Driftsbureau.

Tabel 1. Priser i Kr. pr. 100 kg.

	1936			1937		
	Hele Aaret	Nov. Md.	Dec. Md.	Hele Aaret	Nov. Md.	Dec. Md.
Landbrugsprodukter:						
Sødmælk (ab Mejeri)	11,27	11,78	10,86	12,23 ¹⁾	13,87	13,98
Smør, Notering	207	215	191	225	272	275
Ost, 20 %	66	68	66	72	84	86
Æg	109	161	128	110	164	164
Slagterisvin, 1. Kl., m. Kort (sl. V.)	170	162	164	171	164	172
do. uden Kort (do.)	69	60	60	65	84	100
Slagtekøer, Kbhvn., 1. Kl. (lev.V.)	48	46	46	48	52	52
Stude og Kvier, Esbj., 1. Kl. (do.)	61	60	60	60	61	61
Unge Heste, Odense, Kr. pr. Stk.	958	1000	1000	1040	1000	1000
Hvede, Sælger	16,13	19,31	20,45	19,63	18,50	18,69
do., Køber	15,81	19,00	20,10	19,28	18,15	18,31
Rug, Sælger	13,39	14,81	16,05	19,95	18,25	18,50
do., Køber	13,08	14,56	15,65	19,57	18,00	18,19
Byg, 2rd., Sælger	14,10	17,38	18,70	18,60	18,25	18,44
do., Køber	13,75	17,06	18,20	18,24	18,00	18,06
Havre, Sælger	14,36	15,31	15,35	17,02	15,95	16,13
do., Køber	13,85	14,81	14,85	16,51	15,45	15,63
Hø	6,16	7,05	7,19	6,75	6,35	6,50
Kartofler, Sælgers St., Sjæll. ...	7,44	7,00	7,06	7,38	6,00	6,00
Foderstoffer:						
Bomuldsfrøkager	15,74	17,81	19,00	17,61	17,05	16,94
Solsikkekager	15,30	17,75	18,45	18,41	18,25	18,00
Palmekager	12,89	14,50	14,80	15,34	16,00	15,88
Hvedeklid	12,52	15,25	14,70	15,53	15,50	15,44
Majs, La Plata	13,89	13,88	13,85	14,91	16,25	16,69
Kunstgødning:						
Chilesalpeter	16,50	16,15	16,35	16,73	16,70	16,90
Kalksalpeter	15,67	15,35	15,55	16,03	16,20	16,40
Svovlsur Ammoniak	15,72	15,40	15,60	16,08	16,25	16,45
18 % Superfosfat	6,25	6,20	6,30	6,46	6,50	6,60
40 % Kaligødning	13,49	12,95	13,45	13,49	12,95	13,45

¹⁾ Ekskl. Mælkeafgift.

Tabel 2. Prisindeks. (Femaaret 1909/14 = 100).

	1936			1937		
	Hele Aaret	Nov. Md.	Dec. Md.	Hele Aaret	Nov. Md.	Dec. Md.
Landbrugsprodukter:						
Sødmælk	107	112	103	116	132	133
Smør ¹⁾	100	104	92	110	130	132
Ost	116	119	116	126	147	147
Æg.....	92	136	108	93	139	139
Slagterisvin med Kort.....	175	167	169	176	169	177
do. med og uden Kort ²⁾	173	160	166	174	168	176
Slagtekøer (København)	83	79	79	83	90	90
Stude og Kvier (Esbjerg)	100	98	98	98	100	100
Unge Heste (Odense).....	130	136	136	141	136	136
Hvede.....	117	140	148	142	134	135
Rug.....	112	124	135	167	153	155
Byg, 2rd	109	135	145	144	142	143
Havre	119	127	127	141	132	134
Hø.....	90	103	105	98	92	95
Kartofler, Sælgers St., Sjæll. ...	198	187	188	197	160	160
Foderstoffer:						
Bomuldsfrøkager.....	107	121	129	120	116	115
Solsikkekager	119	138	143	143	142	140
Palmekager	113	128	130	135	141	140
Hvedeklid.....	112	137	132	139	139	134
Majs, La Plata	124	124	124	133	145	149
Kunstgødning:						
Chilesalpeter	83	81	82	84	84	85
Kalksalpeter	81	80	81	83	84	85
18 % Superfosfat.....	106	105	106	109	110	111
40 % Kaligødning.....	113	109	113	113	109	113
Vejet Prisindeks for Grupper af Produkter og Produktionsmidler:						
Mejeriprodukter	101	105	94	111	131	132
Husdyrprodukter, ialt.....	118	121	114	123	136	139
Korn	114	134	142	147	139	141
Planteprodukter, ialt.....	122	138	144	149	138	139
Landbrugsprodukter, ialt.	118	122	117	125	136	139
Kraftfoder	115	130	136	135	134	134
Kunstgødning	93	91	93	95	95	96
Andre Vareindkøb.....	101	101	101	99	99	99
Vareindkøb, ialt.....	109	119	123	123	122	122

¹⁾ Inklusive Hjemmemarkedsafgiften, Statstilskudet og Smørkontingentfondens beregnede Indtægter fordelt paa den samlede Smørproduktion.

²⁾ Forholdsmæssigt beregnet.

Hvorledes udnyttes Arvelighedsforskningens Resultater af Høseavlere?

Foredrag holdt ved Statens Fjerkræudvalgs Aarsmøde d. 4. Januar 1938.

Af *Mogens Plum.*

Naar man skal gøre Rede for Arvelighedsforskningens Resultater og de Konsekvenser, som disse Resultater maa have for det praktiske Avlsarbejde, staar man over for en Opgave, hvis Besvarelse er saa omfattende, at det er ganske umuligt i et kort Foredrag at belyse alle dens mange forskellige Sider. Der er i de snart 40 Aar, i hvilke Arvelighedsforskningen er blevet drevet som selvstændig Videnskab, fremkommet saa mange Resultater, at almindelige elementære Lærebøger i Arvelighedslære efterhaanden er svulmet op til at blive store, tykke Bøger. Og selv om man af alle de mange Forsøg kun medtager de, der er foretaget med Høns som Forsøgsobjekter, faar man alligevel et Materiale, der er alt for omfattende til, at det kan opsummeres i et Foredrag.

Selv om det saaledes er en Umulighed at give et udtømmende Referat af de Resultater, man er kommet til ved Arvelighedsforsøg med Høns, og disse Resultaters Betydning for selve den praktiske Høseavl, saa er det dog værd at mindes, at den saakaldte kønsbundne Nedarvning netop blev fundet ved Forsøg med Høns, og at denne kønsbundne Nedarvning udnyttes i Praksis, naar man ønsker at producere Kyllinger, hvis Køn kan bestemmes ved Udklækningen. Det er maaske ogsaa værd at minde om de mange Undersøgelser, der er foretaget med Hensyn til Nedarvning af Farve, Kammens Form og andre

Karaktertræk, Oplysninger, som jo navnlig er kommet de Sportsavlere til Gode, der har lagt Vægt paa at frembringe nye og interessante Hønsvarieteteter.

Hvor interessante disse sidstnævnte Forsøgsresultater end er, saa har de dog for mange Hønsavlere kun Interesse, fordi de paa en nem og simpel Maade anskueliggør, hvorledes de arvelige Anlæg virker og nedarves. Den Hønsavler, der som Opgave har sat sig at fremavle race-typiske, livskraftige Høns, der lægger mange og store Æg, kan nu ikke have saa megen Interesse af disse mere formalistiske Egenskabers Nedarvning, men har saa megen desto større Interesse i at faa Underretning om, hvilke af Arvelighedsforskningens Resultater, han kan udnytte i sit Avlsarbejde. Og vender man sig med dette for Øje til de hidtil foretagne Forsøg, maa det siges, at Oplysningerne straks bliver mere mangelfulde. Men det betyder forøvrigt ikke, at man intet ved om de økonomisk vigtige Egenskabers Nedarvning. Man ved ikke saa ganske lidt, og selv om der er endnu mere, man ikke ved noget om, vil det ikke skade, om man prøver paa nærmere at forklare lidt af det, som man for Øjeblikket mener at vide noget om.

Det vil være mest hensigtsmæssigt først at nævne de Maal, som Flertallet af danske Hønsavlere har. Det kan vist ganske kort udtrykkes ved, at man ønsker racetyperiske, livskraftige Høns, der lægger mange Æg af passende Størrelse, d. v. s. over 58 gr, af passende Form. Skalkvalitet og Farve skal være den for vedkommende Race typiske, ligesom Æggets indre Kvalitet skal være god.

For at opnaa disse Maal søger man nu at udnytte al den Viden, som Forsøgene har fremskaffet. Der skal her ganske forbigaa den store Betydning, som Ernæring og Pleje har paa Hønsenes Udvikling og Æglægning. Alle ved, at disse Faktorer er af den allerstørste Betydning, og at det for saa vidt er spildt Ulejlighed at foretage avlsmæssige Forbedringer, hvis ikke de ydre Kaar, d. v. s. Ernæring, Pleje og Hygiejne, er i Orden. Men netop, fordi

mange HøNSEavlere har opnaaet den Rutine, der skal til for at holde de mange forskellige ydre Forhold i Orden, er der Grund til at fæstne sig ved det avlsmæssige; thi de HøNSEavlere, der har det ydre Apparat i Orden, og som forstaar at fodre og passe HøNS, er de, som vil være i Stand til at udnytte avlsmæssige Foranstaltninger til det yderste.

Hvilke er da de Resultater af Arvelighedsforskningen, som man med Held vil kunne anvende i HøNSEavl? Der skal her ses bort fra det allerede omtalte Forhold, at Krydsninger, hvor man udnytter den saakaldte kønsbundne Nedarvning, allerede har vundet Indpas i Praksis. Der skal heller ikke gaas nærmere ind paa de Bestræbelser, man har gjort for at lave nye HøNSeracer, som f. Eks. den i England frembragte »Cambar«, hvor Hane- og HøNEkyllinger kan skelnes fra hinanden ved Udklækningen. Begge Dele er Nyskabninger, der er fremkommet som Følge af Arvelighedsforskningen, men som maaske allerede er ved at blive gammeldags, fordi man i den senere Tid er slaaget ind paa andre Metoder til paa et tidligt Tidspunkt at skelne mellem Hane- og HøNEkyllinger.

Mere Grund vil der maaske være til at nævne de Undersøgelser, der igennem mange Aar har været foretaget i De forenede Stater, og som har resulteret i, at man har formuleret den Teori, at Æglægning skulde være afhængig af 8 forskellige arvelige Anlæg, der har Indflydelse paa: HøNSenes Modenhed, d. v. s. den Alder, i hvilken de begynder at lægge Æg, Vinteræglægningen, Rugelysten, og endelig Udholdenheden. Der er noget vist besnærende ved saaledes at henføre Æglægningen til 8 bestemte Anlæg, men da hele Teorien har et noget dubiøst Skær over sig og ydermere ikke i særlig Grad tjener til at klarlægge de Baner, i hvilke Avlsarbejdet bør lægges, skal der heller ikke her gaas nærmere ind derpaa.

Der bliver derfor tilbage de Resultater, som man er kommet til med Hensyn til forskellige Avlsmetoders Virkning. Disse Resultater kan maaske ofte virke noget ab-

strakt, men der er i det følgende forsøgt at fremstille dem i Hønsesprog, d. v. s. i Æg, og saa er der næppe nogen Tvivl om, at man vil være klar over, hvad det drejer sig om.

Lad os da for et Øjeblik standse for at se lidt paa de forskellige, anvendte Avlsmetoder, der forøvrigt har været benyttet, længe førend der var noget, der hed Arvelighedsvidenskab, men om hvis Virkning og mest hensigtsmæssige Anvendelse man ved Hjælp af Arvelighedslæren er kommet til en bedre Forstaaelse. Disse forskellige Avlsmetoder kan paa en bekvem Maade deles i to Grupper. Den første er Udvalg, hvorved man sørger for, at visse Individder faar meget Afkom, medens man begrænser eller helt forhindrer, at andre Individder faar Afkom. Den anden Gruppe er de Avlsforanstaltninger, der tager Sigte paa ved bestemte, forud planlagte Parringer at søge at skabe Afkom med visse Anlæg. Hertil maa man henregne Indavl og Udavl, der jo i Virkeligheden er Sammenparring af Individder med ens eller forskellig Stamtavle, og Sammenparring af Individder efter ydre Egenskaber, den saakaldte Egenskabsavl. Inden for denne skematiske Ramme kan man henføre alle de forskelligt anvendte Avlsmetoder, som i deres praktiske Udformning oftest vil være en Kombination af Udvalg og en eller flere af de Metoder, der har med Sammenparring af Individderne at gøre.

Først og fremmest skal da Udvalget omtales nærmere. Mange vil maaske mene, at Udvalg ikke har noget med Arvelighedslære at gøre, men det har det nu alligevel, og i hvert Fald er Udvalget en af Aarsagerne til de mange ofte ret uforstaaelige Resultater, man faar i Avlsarbejdet. Sagen er jo, at man inden for Hønsseavl arbejder med stærkt udvalgt Materiale, og de Resultater, man opnaar, bedømmes paa Basis af det Udbytte, man har naaet, efter at man i 1 Aar har faaet Lov til at frasortere de Høns, som man ikke synes lægger nok Æg.

I de Beretninger, der udsendes fra Statens Fjerkræudvalgs Konkurrencer mellem hele Hønseshold, meddeles,

hvor stor den gennemsnitlige Æglægning af de forskellige Konkurrencedeltageres Hønseflokke har været. Dette giver en Oplysning om, hvor god vedkommende Hønseflok er, men i Virkeligheden er Billedet urigtigt, hvis man ikke samtidig faar at vide, hvor mange Procent af Hønnekerne der er udsat i Aarets Løb paa Grund af lav Ydelse. Det er nemlig saadan, at 2 Flokke, der uden Udvalg vilde have en gennemsnitlig Aarsydelse paa henholdsvis 140 Æg og 170 Æg, begge vil faa et Gennemsnit paa ca. 175 Æg, hvis man fra den første Flok frasorterer 70 % af de daarligste og i den anden ca. 10 %. Men da de arvelige Anlæg kun kan bedømmes ved en Undersøgelse af ikke udvalgt Materiale, vil man let kunne forstaa, hvorfor Udvalget undertiden kan volde Forstyrrelser i de Slutninger, man drager. Da man i Praksis er nødt til at foretage Udvalg, vil man ogsaa kunne forstaa, hvorfor man daarligt kan benytte Resultater fra almindeligt Avlsarbejde til at slutte sig til de arvelige Forhold. Mange af de ret mærkelige Resultater, man har hørt om, skyldes netop, at man ikke har taget sig i Vare for Virkningerne af Udvalget. Hvis man vil studere de arvelige Forhold vedrørende Æglægning, maa man benytte ikke udvalgt Materiale.

Desværre mangler man nøjagtige Undersøgelser, der gør det muligt at sige noget bestemt om Udvalgets Virkning paa den gennemsnitlige Ydelse af en Flok. Tallene i Tabel 1 angiver dog omtrentligt, hvor meget den gennemsnitlige Ydelse af den resterende Del af en Hønseflok sættes i Vejret, naar en vis Procentdel udsættes paa Grund af lav Ydelse. Men selvfølgelig maa man erindre, at Udsættelse paa Grund af, at Individerne ikke har det for Racen typiske Eksteriør eller af andre Aarsager, der ikke har noget med Ydelsen at gøre, ikke bør regnes med, naar man ud fra denne Tabel vil beregne, hvor stor Virkning Udvalget har haft paa Besætningens Gennemsnitsydelse.

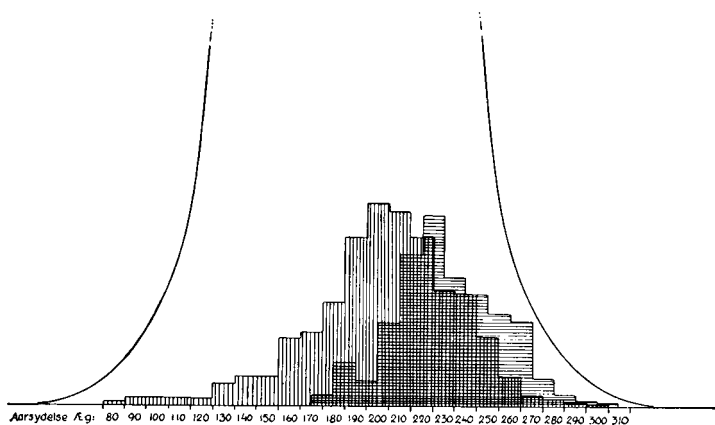
Tabel 1. Virkningen af Udvalg paa en Besætnings Gennemsnitsydelse.

Procent udsat	Gennemsnit af Resten forøget med Antal Æg
10	6
20	10
30	15
40	19
50	24
60	29
70	35
80	42
90	53
95	62

For at forstaa lidt mere om Udvalgets Virkning maa vi et Øjeblik tænke paa den Bestand af Individier, hvormed man driver Avl. Naar man gennemgaar Beretningerne fra Statens Fjerkræudvalgs Konkurrencer mellem hele Hønsehold, kan man faa Oplysninger om Gennemsnitsydelsen for de Besætninger, der har deltaget i Konkurrencen. For 35 Besætninger af hvide og brune Italienerne med ialt godt 10 000 Høns var dette Gennemsnit ca. 186 Æg i Konkurrenceaaret 1935—36. De enkelte Hønens Ydelse varierer imidlertid meget og gaar fra over 300 Æg til under 100. Hvis man tegner en Kurve over Fordelingen af de enkelte Hønens Ægvægt, faar man en Kurve som vist paa hosstaaende Fig. 1.

Det ses, at det kun er forholdsvis faa Individier, der har de meget høje og de meget lave Ydelser, medens den største Del af Hønsene har en Ydelse, der ligger omkring Gennemsnittet. Kurven er ikke tegnet i sin fulde Udstrækning, men maa tænkes at fortsætte til ca. 70 cm Højde. Den Kurve, der saaledes beskriver Fordelingen af Ydelsen af de enkelte Individier i en nærmere angivet Bestand, er et Udtryk for den Variation, man har med Hensyn til Ægydelsen, og det er denne Variation, man udnytter, idet man til Avl fortrinsvis udvælger Individier, der ligger i den øverste Ende af Fordelingskurven. At

dette er Tilfældet, kan man se paa Fig. 1, hvor de vandret skraverede Søjler angiver Mødrene til de Høner, der for disse samme Besætninger i Aarene 1936—37 var til Afkomsundersøgelse paa Kontrolstationen paa Favrholm. Det er let at se, at man fortrinsvis har valgt de rigt- ydende Høner til Mødre, og at de Høner, der er blevet afkomsprøvede, ikke har været parret med Høns af Gen-

Figur 1. Fordeling af Ægydelse af Mødrene (vandret skraveret) til de Høner af hvid eller brun Italiener-Race, der var paa Kontrolstationen paa Favrholm 1936—37, og Fordelingen af Ægydelsen af Hønerne selv (lodret skraveret). Kurven viser Fordelingen af Ægydelsen af Hønerne i de Besætninger, hvorfra disse Høner kommer. Kurven er ikke tegnet i sin fulde Udstrækning, men skal tænkes at fortsætte 70 cm i Højden.

nemsnitkvalitet, men med Høner, hvis Aarsudbytte har ligget henimod 50 Æg over Gennemsnittet for Hønerne i disse Besætninger, hvortil kommer, at dette Besætningsgennemsnit paa Grund af Udvalget er betydeligt højere, end det vilde være for ikke udvalgt Materiale. Dette er et Forhold, som er af ganske overordentlig stor Betydning, naar man skal bedømme Afkomsundersøgelsernes Resultat, og som derfor nærmere skal omtales senere i Forbindelse med Afkomsundersøgelserne.

Denne Variation maa vi imidlertid beskæftige os lidt nærmere med, thi den skyldes forskellige Aarsager, der i Reglen inddeles i 2 Grupper, hvoraf den ene er den, der skyldes Forskelle i Hønernes arvelige Anlæg, og den anden den, der skyldes Forskelle i de ydre Kaar. Naar man udvælger en Avlshøne med en Aarsydelse, der ligger over Gennemsnittet for Flokkens Ydelse, er det, fordi man mener, at en saadan Høne har forholdsvis bedre arvelige Anlæg, men i Virkeligheden kan det godt være paa Grund af visse ydre Kaars Indflydelse, at een Høne faar en højere Ydelse end en anden. Og medens Forskelle, der skyldes Forskelle i de arvelige Anlæg, kan udnyttes i Avlsarbejdet, saa vil de Forskelle, der skyldes ydre Kaar, være ganske uden avlsmæssig Værdi.

Lad os et Øjeblik se paa, hvad der sker med Afkommet af saadanne Høner, der er udvalgt med en Gennemsnitsydelse, der ligger 50 Æg over Flokkens Gennemsnit. For at simplificere Forholdene saa meget som muligt vil vi antage, at disse Hønens højere Ydelse skyldes deres arvelige Anlæg alene, d. v. s. at de har haft saadanne arvelige Anlæg, at de lægger 50 Æg mere end Gennemsnittet. Lad os som en anden Simplifikation forudsætte, at disse Høner er parret med Haner, hvis Anlæg for Æggydelse svarer til Flokkens Gennemsnit. Under disse Forudsætninger vil Afkommet ligge over den oprindelige Floks Gennemsnit, men ikke saa meget som Mødrenes Ydelse, idet man har et Tilbageslag. Dette Tilbageslag har været Genstand for mange Betragtninger og teoretiske Beregninger, men Arvelighedslæren har heldigvis givet os en Forklaring paa, hvad det er, der foregaar. Vi ved nemlig nu, at hvert Afkomsindivid faar Halvdelen af sine Anlæg fra sin Moder og den anden Halvdel fra sin Fader. De faar ganske vist ikke alle den samme Halvdel, men hver faar en tilfældig udtaget Halvdel af Moderens Anlæg og en lignende tilfældig Halvdel af Faderens. Resultatet bliver, at de enkelte Afkomsindivider bliver for-

skellige, alt efter som de ved den tilfældige Tildeling faar flere eller færre af Forældrenes gode Anlæg, men Gennemsnittet af alt Afkommet vil blive midt imellem Forældrene. Naar nu Faderen i det foreliggende Eksempel har Anlæg, der svarer til Flokkens Gennemsnit, og Moderens Anlæg er 50 Æg over Gennemsnittet, saa bliver Resultatet, at Afkommets Gennemsnit kommer til at ligge 25 Æg over Gennemsnittet for Flokkens Ydelse.

At det i Virkeligheden ikke gaar helt saa nemt, kan man se af Fig. 1, der viser, hvorledes Resultaterne for de hvide og brune Italienerne har været paa Kontrolstationen paa Favrholt sidste Aar (1936—37). Her ved man jo, at ikke alene har Mødrene været udvalgt, men Hannerne har ogsaa været stærkt udvalgte. Hvorledes Resultatet er blevet, kan man se af de lodret-skraverede Søjler, der angiver Døtrenes aarlige Ydelse. Der er flere forskellige Aarsager til, at Fremgangen ikke bliver saa stor, og Arvelighedsforskerne har ogsaa her været i Stand til at fremkomme med Forklaringer, der har hjulpet paa vor Forstaaelse af dette Forhold, selvom man langt fra er færdig med at beskæftige sig med dette Spørgsmaal.

Af Aarsager, der her skal omtales, er der først og fremmest den, at de ydre Kaar ogsaa tjener til at skabe Variation i Flokkens Ydelse, og at særlige Forhold kan faa een Høne til at lægge 20 Æg mere om Aaret, og en anden 20 Æg mindre, end de »normalt« vilde have gjort, hvad man saa ellers skal forstaa ved normalt. Med andre Ord, man kan forveksle Virkningen af de ydre Kaar og de arvelige Anlæg. Denne Forveksling gør, at man til Tider bedømmer Individerne forkert, og da den Virkning, de ydre Kaar har paa Hønsenes Æglægning, ingen Indflydelse har paa Hønernes Avlsværdi, vil det igen sige, at naar de ydre Kaar foraarsager store Variationer i Æglægningen, saa vil Tilbageslaget blive saa meget større. For at kunne forudsige noget om, hvor stort Tilbageslaget vil være, maa man derfor vide noget om, i hvor høj

Grad den Egenskab, man beskæftiger sig med, lader sig paavirke af de ydre Kaar, og her savner man desværre Undersøgelser over de ydre Kaars Indvirkning paa nogle af de vigtigste Egenskaber hos Hønsene. Kun eet er man klar over, nemlig at en Egenskab som Ægvægt er langt mindre paavirkelig af de ydre Kaar end en Egenskab som Ægantal. Følgen heraf er bl. a. den kendte, at det er lettere ved simpelt Udvalg at faa Høns, der lægger store Æg, end det er ved simpelt Udvalg at faa Høns, der lægger mange Æg.

En anden, men maaske langt mindre vigtig Grund til, at Avlsværdien ikke altid svarer til den Æglægning, man konstaterer, er, at man har de saakaldte Dominansfænomener, som kendes fra en Egenskab som hvid Skind- og Løbfarve, der er dominerende over for gul Skind- og Løbfarve og Rosenkam, der er dominerende over for Enkeltkam. Og endelig er det ikke usandsynligt, at man undertiden — hvor ofte ved man ikke — staar over for Tilfælde, hvor en Egenskab skyldes, at de arvelige Anlæg optræder i en ganske bestemt Kombination i et Individ. Og da et Individ kun giver Halvdelen af sine arvelige Anlæg i Arv til Afkommet, vil en saadan speciel Kombination ikke kunne overføres til Afkommet, med mindre man da driver en eller anden Form for Indavl, men herom senere.

Af det foregaaende vil man kunne forstaa, at man ved Udvalg for en Egenskab som Ægantal maa regne med et ganske betydeligt Tilbageslag, noget som de allerfleste Hønsavlere sikkert har stiftet personlig Bekendtskab med. Dette bevirker, at Udvalget er en temmelig usikker Avlsforanstaltning, naar det gælder Antallet af Æg. Men heldigvis har man et Middel til at gøre Udvalget mere effektivt, og dette Middel hedder Afkomsundersøgelser.

Der er allerede i det foregaaende gjort opmærksom paa, at hvis man har et tilstrækkelig stort Antal Afkom, saa vil Afkommets gennemsnitlige Æglægning ligge midt imellem Forældrenes Avlsværdi. Det vil altsaa sige, at

naar man kender den ene af Forældrenes Avlsværdi, kan man ved Hjælp af Afkommets gennemsnitlige Ydelse regne sig til den anden af Forældrenes Avlsværdi, og det er Grunden til, at man benytter Afkomsundersøgelserne til at bestemme Hanernes Avlsværdi, fordi Hanerne ikke selv har nogen Ydelse, der kan være vejledende ved Udvalget af dem. Men man maa erindre, at Grundlaget for, at man kan sige noget om Hanens Avlsværdi, er, at man kender Avlsværdien af de Høner, hvortil den er parret. Og hvor meget ved man i Grunden herom? Ingenting — eller næsten ingenting.

Ganske vist kender man Mødrenes egen Ydelse og kan desuden paa Basis af Stamtavle-Oplysninger faa et lille Indblik i en Hønes Muligheder, men hvert Individ er Resultatet af en ganske bestemt og maaske enestaaende Kombination af arvelige Anlæg, det har faaet fra sine Forældre, og derfor kan hverken Stamtavlen eller Hødens egen Ydelse sige noget bestemt om det enkelte Individets nøjagtige arvelige Anlæg. Fordi man ikke kender Modrens Avlsværdi, bliver Afkomsundersøgelsen kun et Udtryk for Avlsværdien af en speciel Kombination af en Hane med een eller flere Høns. Hvor stor Værdi, Afkomsundersøgelsen derfor har for Avlsarbejdet, afhænger i ikke ringe Grad af, hvorledes Kombinationen af Hane og Høne eller Høns er foretaget, og der er derfor god Grund til at standse her et Øjeblik for at se lidt nærmere paa, hvorledes denne Kombination bør laves for at give de mest paalidelige Oplysninger om Hanens Avlsværdi.

Paa Kontrolstationen paa Favrholt indgaar der 8 Døtre af en Hane til Afkomsundersøgelse. Desuden er der den Regel, at disse 8 Døtre skal være efter mindst 3 forskellige Høner. Inden for Hønseavlens er der imidlertid Muligheder for saa stærkt Udvalg, at man med nogenlunde Lethed kan udvælge 3 Høner, hvis Ydelse er saa meget som 50 Æg mere end Gennemsnittet for hele Flokken. Nu er det imidlertid omtalt tidligere, at man altid maa regne med et Tilbageslag for Døtrene efter saadanne ud-

valgte Høner, og selv om der ikke findes direkte Undersøgelser over dette Spørgsmaal, kan det vist ikke være helt forkert, hvis man regner med, at dette Tilbageslag har en Størrelse, der ligger et Sted mellem 75 og 90 %. Hvis man derfor vil danne sig en Mening om en Hanes Avlsværdi, ud fra Resultatet af en Sammenligning mellem dens Døtres og deres Mødres Ydelse, maa man først regne med et Tilbageslag mod Flokkens Gennemsnit paa mellem 75 og 90 % og ud fra dette Tal se, om Hanen har sat Ydelsen op eller ned.

En af de karakteristiske Ting ved Afkomsundersøgelserne med Høns er, at der er saa mange Tilfælde af Tilbagegang fra Mødre til Døtre. Her i Landet, hvor man er saa vant til at se paa Afkomsundersøgelserne af Tyre, hvor Mødrene til Døtrene ikke kan være Genstand for nær det Udvalg som inden for Hønsene, kan de mange Minus'er let faa en til at se noget mistrøstigt paa Afkomsundersøgelserne. Men det er der for saa vidt ingen Grund til, idet man maa regne med et ganske betydeligt Tilbageslag for Mødrenes Vedkommende. Dertil kommer, at Flokken, som tidligere omtalt, har været Genstand for Udvalg, og at dette Udvalg ogsaa vil have et vist Tilbageslag.

Da det er betydeligt vanskeligere at udvælge 8 Mødre, der afviger lige saa meget i Plusretning, vil det alene af den Grund være bedre at have 8 Døtre ud af 8 forskellige Mødre. Man skal aldrig love noget, men det er ikke usandsynligt, at man vilde se nogle flere Plus'er i Afkomsundersøgelserne, hvis man gennemførte at sende 1 Høne fra hver af 8 forskellige Mødre til Afkomsundersøgelserne.

Selv 8 Mødre kan jo imidlertid være udvalgt i ganske betydelig Grad, og da Afkomsundersøgelserne i høj Grad tjener til at udpege de Haner, hvorefter man skal tillægge unge Avlshaner, er det maaske et Spørgsmaal, om man ikke kunde opnaa en noget paalideligere Afkomsundersøgelse for Hanernes Vedkommende, hvis Mødrene

til Hanens Døtre blev udtaget paa den Maade, at man tog 8 tilfældige Høner i Ejerens Flok og derefter parrede Hanen med disse Høner, for saa at sende 1 Datter fra hver af Mødrene til Kontrolstationen paa Favrholm. Hvis dette blev gennemført, vilde der vel nok blive en almindelig Nedgang i Antallet af Æg, der bliver lagt paa Favrholm, men man vilde sikkert i langt flere Tilfælde kunne notere Fremgang i Ydelsen fra Mødre til Døtre og vilde med betydelig større Sikkerhed end nu kunne udtale sig om Hanernes Avlsværdi.

Selvfølgelig vilde en saadan Fremgangsmaade have visse Skavanker, der vilde virke generende i Praksis, idet enhver Hønsavler jo gerne vil parre sine kaarede Haner med de bedste Høner, ikke alene for at prøve at faa de bedst mulige Kombinationer af arvelige Anlæg i Afkommet, men ogsaa for, at dette Afkom dog skal møde op med pæne Tal i Stamtavlen. Kaarede Haner bør imidlertid udnyttes til det yderste, og alene af denne Aarsag er der al mulig Grund til at holde dem i særlige Hanebure og saa en Gang imellem slippe Hønerne derind. Hvis Hanerne holdes paa denne Maade, er der jo intet i Vejen for, at den her skitserede Plan kan gennemføres. Og endelig er der jo ogsaa den Mulighed, at den kunstige Sædooverføring, der med Held er gennemført rent forsøgsmæssigt med Høns, kan vise sig at have saa store, praktiske Fordele ved Udnyttelsen af værdifulde Haner, at den bliver mere almindeligt anvendt end nu, og i saa Tilfælde er der jo intet i Vejen for, at man en Dag indsprøjter Sæd i 8 tilfældigt udvalgte Høner og paa denne Maade skaffer Materiale til en fuldstændig upartisk og loyal Bedømmelse af Hanen.

Disse Betragtninger har jo navnlig Vægt, hvis man vil danne sig et objektivt Skøn over Hanens Avlsværdi i en ganske almindelig Hønsflok. Det er jo dette Synspunkt, man bør anlægge, hvor det gælder om at producere Æg til Rugerier eller Avlshaner til den mere almindelige Avl. Men de førende Opdrættere er jo ogsaa interesserede i

at se, ikke hvad en Hane kan præstere i en tilfældig Hønseflok, men naar den parres med særligt udvalgte Høns, hvormed Opdrætteren har en Formodning om, at Hanen vil danne en særlig værdifuld Kombination af arvelige Anlæg. Thi det er jo netop en af de Opgaver, som de førende Opdrættere har, at skaffe nye og bedre Kombinationer af arvelige Anlæg til Veje.

Under saadanne Forhold maa det selvfølgelig overlades til Opdrætteren at sammensætte den Stamme, som han nu mener vil give det bedste Resultat, og en saadan Stamme har selvfølgelig ogsaa Krav paa at blive afkomsbedømt. Men det vil være klogt at holde sig for Øje, at dette gøres med det Formaal at bedømme Værdien af en særlig Kombination og ikke for at bedømme Hanen. Thi i jo højere Grad, Mødrene er udvalgt, enten det saa er med Hensyn til egen Ydelse eller med Hensyn til en særlig Stamtavle, som man mener vil virke godt sammen med Hanen, jo mindre Værdi faar Afkomsundersøgelsen som et Maal for Hanens Avlsværdi.

Men lad os alligevel vende os til de Opdrættere, der ved bevidst planlagte Stammeparringer søger at opnaa visse Kombinationer af arvelige Anlæg i deres Høns. Har Arvelighedslæren bragt Resultater, som kan være dem til Nytte? Det er jo desværre saadan, at de Resultater, man har opnaaet inden for Forskningen, i første Række kommer de Opdrættere til Gode, der aldrig har foretaget sig stort for Forbedring af deres Flok. Hvis disse Avlere vilde foretage nogle ret simple Forholdsregler, vilde de opnaa en saadan Fremgang i Ægydelsen, at det vil faa Hønseopdrætteren med et Flokgennemsnit paa henvend 200 Æg til at blegne af Misundelse. Thi for den sidstnævnte er Vejen frem betydelig mere vanskelig, og derfor vilde det være rart, om man fra Arvelighedsforskningens Side kunde fremkomme med noget, der kunde være til Gavn for de, der ligger i forreste Række. Men medens man med Sindsro kan give gode Raad til de, der er Nybegyndere i Avlsarbejdet, er man ganske anderledes paa det

usikre, naar det gælder om at give gode Raad til Opdrættere, der i aarevis har arbejdet med disse Problemer.

Hvad der derfor siges i det følgende, maa nærmest betragtes som visse Principper, man bør søge at stræbe efter, men om hvis Udfald man ikke med Bestemthed kan sige noget i Forvejen ud over, at de i mangfoldige Tilfælde nødvendigvis maa bringe individuelle Skuffelser. Det er nu engang saadan, at det er de, der ligger forrest i Arbejdet, der maa høste deres egne Erfaringer og ofte faar de drøjeste Knubs; men med den Viden, man for Øjeblikket har om Sagerne, ser det ud til, at Avlens Fremgang som Helhed er betinget af, at man prøver de Veje, der i det følgende skal opridses.

Det er blevet nævnt, at Opdrætterne ved Kombinationerne af Haner og Høner søger at danne Stammer, der faar særlig værdifulde Anlæg. Der er Grund til at understrege dette, fordi man nok maa regne med, at saadanne specielle Anlægskombinationer i visse Tilfælde er Aarsag til enkelte Hønens særdeles høje Ydelse. Og navnlig er der Grund til at antage, at dette i særlig Grad gør sig gældende inden for de Flokke, der ved Udvalg allerede er naaet et betydeligt Stykke over Gennemsnittet.

Kombinationer af gode Anlæg kan laves ved at udvælge Forældrene saaledes, at baade Fædre og Mødre har høj Ydelse. Dette kan saa yderligere gøres med Hensyntagen til Stamtavlen, saaledes at de Individder, man sammenparrer, enten kan være i Familie med hinanden eller ubeslægtede. Naar de Individder, man sammenparrer, har delvis fælles Afstamning, er man inde paa Indavl. Hvis der er noget om, at højtydende Individders Ydelse skyldes særlig heldige Kombinationer af arvelige Anlæg, maa man regne med, at det er nødvendigt at drive en eller anden Form for Indavl for at bevare disse Kombinationer og udnytte dem i Avlsarbejdet.

Indavl kan drives paa mange Maader, men her skal kun omtales den saakaldte Linieavl, fordi den, saavidt man kan skønne, i sig rummer Muligheden for hurtigere

at udvikle Hønsene i den Retning, man ønsker at have dem. Linieavl er en Form for Indavl, hvor man i særlig Grad lægger Vægt paa at drive Avlen paa særlig fremragende Individuer. Selve Indavlen kommer derfor ofte til at blive ret mild, og i hvert Fald kan man ved en passende Tillempning sørge for, at den ikke bliver ret stærk.

Det er selvfølgelig altid saa sin Sag at anbefale et Avlssystem, der er baseret paa Indavl, fordi man af Erfaring ved, at Indavlen ofte giver meget uheldige Resultater. Dette bør imidlertid ikke virke afskrækkende, thi det, at man opnaar uheldige Resultater, er i sig selv det bedste Forsvar for Indavlen, der er den bedste Avlsmetode, der findes, til at skaffe sig Kendskab om, hvilke arvelige Anlæg man har iblandt sine Høns. De daarlige Resultater, man undertiden faar, skyldes nemlig de daarlige Anlæg og ikke selve Indavlen. Indavlen er kun en Avlsform, der giver os denne Oplysning paa den hurtigste og mest virkningsfulde Maade.

Da man er nødt til at kassere de uheldige Individuer, der eventuelt fremkommer ved Indavl, maa man sørge for, at saadanne daarlige Individuer ikke fremkommer i større Antal, end at man har Raad til at kassere dem. Derfor bør man sikkert ikke drive alt for kraftig Indavl, og i hvert Fald kun paa de allerbedste Individuer. Og det er netop Linieavlens store Fordel, at man kan gøre det.

Hvis man gør sig den Ulejlighed at studere Stamtavler af fremragende Individuer, vil man ogsaa finde, at de i mangfoldige Tilfælde er Resultatet af Linieavl. Paa hostaende Fig. 2 er saaledes gengivet en Stamtavle fra en af vore førende Besætninger af hvide Italienerne. Man ser, hvorledes der er drevet Linieavl til en bestemt Hane derved, at Stamtavlen baade paa Moderens og Faderens Side løber tilbage til denne Hane. Derved faar selve Individet et højere Slægtskab til denne ene Hane, end det vilde have faaet, hvis den kun havde optraadt een Gang i Stamtavlen. Med andre Ord, man har bevaret forholdsvis mange af denne gamle Hanes Anlæg, hvilket selvfølgelig

maa betegnes som en Fordel, saafremt Hanen har været et godt Individ.

Hvorledes Linieavl en skal gennemføres i Praksis, bliver en Opgave, som den enkelte Opdrætter selv maa løse, eventuelt i Samraad med Konsulenterne. Men det vil være i fuld Overensstemmelse med de Resultater, man hidtil er kommet til inden for Arvelighedsforskningen, hvis Eliteavlerne sørger for at have flere forskellige Linier i Gang og saa ved passende Udvalg inden for disse Linier

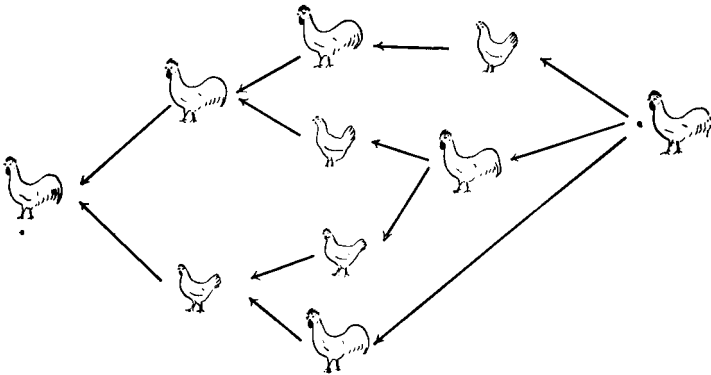

Fig. 2. Eksempel paa Linieavl.

og lejlighedsvis Kombination af disse forskellige Linier søger at naa frem til at producere den ideale Høne. Man har fra gammel Tid et Begreb, som hedder en Stamme, og det er helt i Overensstemmelse med Teorien, hvis man søger at danne saadanne Stammer; men selvfølgelig bliver det ikke en Stamme, fordi man blot i en enkelt Linie af Stamtavlen kan føre Individet tilbage til en berømt Forfader, men kun hvis man har drevet Avlen paa en saadan Maade, at man har søgt at bibeholde denne Forfaders Anlæg. Det er derfor med god Grund, at man ved de Stammebetegnelser, der nu anvendes i Hanestambogen, har en Regel om, at Stammebetegnelsen kun kan benyttes, naar vedkommende Hane har mindst 25 % Blod fra en i officiel Hanestambog optaget Hane.

Enhver Tale om Indavl bør altid være forsynet med et passende Antal Advarsler, for der er mange Skær, man skal holde sig klar af. Her skal der dog kun gives en Advarsel, og det er: Bliv ikke altfor isoleret i Avlsarbejdet. Der ligger en meget stor Fare i for stærk Isolation og navnlig, naar denne Isolation og Indavl foretages, fordi man mener, at ingen andre har saa gode Dyr som en selv. Indavlen bør drives med den Motivering, at man i sin Besætning har Individier, hvis gode Egenskaber for enhver Pris bør bevares, og man bør helst have Forbundsfæller, til hvem man kan ty, hvis man ønsker at supplere sit Avlsmateriale.

De Beretninger om Avlsarbejdet, der i Aarenes Løb er aflagt ved Statens Fjerkræudvalgs Aarsmøder, giver i Virkeligheden et godt Billede af, hvorledes man lidt efter lidt og i højere og højere Grad har søgt at lægge Avlsarbejdet an paa en saadan Maade, at det saa vidt muligt er i Overensstemmelse med Arvelighedsforskningens Resultater. Men selvfølgelig er man ikke ved Vejs Ende hermed. Snarere maa man haabe, at man i Virkeligheden kun lige er begyndt. Det er jo nemlig saadan, at i det Øjeblik man mener, at man ved alt om et eller andet Problem, har man samtidig afskaaret sig selv fra at gøre yderligere Fremskridt. Og hvis man ikke tror paa, at Hønsseavl kan blive endnu mere rationelt anlagt, end den er for Øjeblikket, saa kan man være temmelig sikker paa, at den heller ikke bliver det.

Det kan derfor være en passende Slutning at nævne nogle af de Problemer, som man endnu intet ved om, eller i hvert Fald har mangelfuld Viden om. Det blev nævnt, at Afkomsundersøgelsernes Resultat er vanskeligt at bedømme, fordi man ikke ved noget om, i hvor høj Grad ydre Forhold influerer paa det Antal Æg, en Høne lægger. Derfor maa man undersøge dette Forhold for at blive mere sikker i Bedømmelsen af disse vigtige Avlsforanstaltninger. Man bør undersøge, hvorledes Nedavningen af Ægantal, Ægvægt og Ægkvalitet gaar for sig,

naar man ikke — saaledes som det er nødvendigt i Praksis — arbejder med udvalgt Materiale, og eventuelt bør man forsøge, om den saakaldte flersidige eller diallele Krydsning ikke vil være et værdifuldt Middel til at opnaa en finere Klassificering af de bedste af vore Haner.

Man maa sikkert ogsaa nærmere undersøge hele Indavlsspørgsmaalet, og navnlig da i hvor høj Grad Avlsarbejdet vil kunne fremmes ved, at man ved Indavl søger at producere avlssikre — homozygotiske — Stammer. Man trænger ogsaa til at undersøge de arvelige Forhold vedrørende Æggenes Kvalitet. Man regner i Almindelighed med, at der skal være et vist Forhold mellem Mængden af tyk og tynd Hvide, for at Æggene skal have god Kvalitet, og visse Undersøgelser, der allerede er foretaget, tyder paa, at dette Forhold er ret karakteristisk for hver enkelt Høne. Men sandsynligvis er der mange andre Faktorer, der spiller ind vedrørende Æggenes Kvalitet. Der er andre vigtige Spørgsmaal, der bør undersøges, saasom Modstandsdygtighed over for Infektioner og Vitalitetens og Levedygtighedens Nedarvning.

Hønseavlen adskiller sig fra de andre Grene af Husdyravlen derved, at Høns foruden at være overordentlig nyttige Dyr ogsaa er udmærkede Forsøgsdyr, og der er derfor al mulig Grund til at tro, at man netop inden for Hønseavlen vil være i Stand til at trænge til Bunds i mange af disse Problemer, hvis Løsning yderligere vil gavne Hønseavlen og føre den frem ad de mest rationelle Baner.

Vilkaarene for Erhvervsfrugtavl i Danmark.

Foredrag i Det kgl. danske Landhusholdningsselskab d. 12. Januar 1938.

Af Professor A. Pedersen.

Som Indledning vil jeg gerne fremsætte et Par Bemærkninger om Frugtavlens historiske Udvikling. Privatfrugtavl (Dyrkning af Frugt til egen For- syning) er gammelkendt her i Landet, idet den i hvert Fald gaar tilbage til den første Klostertid. Erhvervs- frugtavl (Dyrkning af Frugt til Salg) er af nyere Dato, selvom det er meget længe siden, at Frugtavlere med større Produktion, end de selv kunde eller vilde bruge, begyndte at sælge Frugt til andre. Det skete fra Herre- gaardshaver, Gartnerier og senere ogsaa fra Bondehaver. Vi vil nu kalde denne Form for Frugtavl for Bierhverv. Den egentlige Erhvervsfrugtavl, hvorved man forstaar, at Frugtavlere helt eller dog for en ikke uvæsentlig Del ernærer sig ved Frugtavl, er ikke gammel her i Landet. Naturligt nok, da der ikke tidligere kunde findes Afsæt- ning for større Frugtpartier. Det var Byernes Vækst, der efterhaanden dannede Grundlaget for Erhvervsfrugt- avlens Udvikling. Det er dog værd at bemærke, at det første større Forsøg paa Etablering af Erhvervsfrugtavl i Danmark var baseret paa Eksport af Frugten. Der er her Tale om den Bevægelse, der rejstes af den i 1884 stif- tede »Foreningen for Udførsel af Havesager«, hvis For- mand var den fynske Husmand *Mads Johansen* i Sødinge (1833—1926), der med stor Optimisme og agitatorisk Kraft arbejdede for Sagen. Man fik virkelig ogsaa en efter Forholdene betydelig Eksport i Gang til England

af Æbler (og Tomater m. m.); men der kom hurtig Modgang, og Bevægelsen sygnede hen, saa Foreningen efter ca. 10 Aars Forløb maatte ophæves.

Der var nu nærmest Stilstand indtil under Verdenskrigen, da de høje Frugtpriser og de vanskelige Forhold for udenlandsk Handel animerede til en ret betydelig Udvidelse af Frugtavlen. Efter Verdenskrigen og under de ugunstige Vækstaar for træagtige Planter, vi oplevede i 1920'erne, havde Frugtavlen store Vanskeligheder at kæmpe imod, og der var vel nærmere Tilbagegang end Fremgang. Vi kommer saa til det sidste Tiaar, der har været den danske Frugtavl overordentlig gunstigt: Stigning i Forbruget, Mindskelse af Importen, dermed højere Priser og endelig en god Avl, takket være gunstige klimatiske Forhold og øget Kendskab til Frugtræernes Pasning og Pleje. Der er i denne Periode plantet meget livligt rundt om i Landet.

Fra den første Periode har vi kun et Par Plantager — Plantage kalder man nu en større Frugtplantning, og dens Indehaver er da Plantageejer. — Fra Tiden 1916 —20 har vi mange Plantninger og Plantager, og det er fra disse, Hovedparten af Salgsfrugten kommer. De talrige Anlæg fra de senere Aar vil ogsaa snart kunne levere store Frugtpartier og maa betegnes som en meget væsentlig Del af den danske Frugtavls Produktionsapparat.

Inden vi undersøger Vilkaarene for Erhvervsfrugtavlen, vil det være naturligt at se lidt paa, hvad Statistikken fortæller os om den danske Frugtavl. I 1912 taltes Frugtræerne (Æble-, Pære-, Blomme- og Kirsebærtræer) til 5 744 000. I 1929 var der 7 609 000 Træer; i dette Tidsrum altsaa en Stigning paa 32,5 % (i Tallene fra 1929 indgaar der 349 000 Træer i de sønderjydske Landsdele). I 1935 blev der foretaget en særlig Erhvervs-havebrugstælling, der omfattede 8307 Bedrifter, deraf 2588 Ejendomme med over 200 Frugtræer og med tilsammen 1 798 000 Træer. Vil man forsøge at udfinde det samlede Antal Træer i 1935, kan der formentlig regnes

med, at kun 20 % af Frugttræerne stod i de erhvervs-mæssigt prægede Bedrifter, og vi faar da Tallet 8 990 000. Der kan ogsaa opstilles andre Beregningsmaader, og naar vi tager Hensyn til Nyplantningerne i de to sidste Aar, kommer vi op paa et Frugttræantal her i Landet af ca. 10 Millioner, men af disse Træer er et meget stort Antal endnu unge og meget unge. I Sammenligning med andre Lande har vi forholdsvis mange Frugttræer.

Angaaende Tal om Frugtavlen skal jeg iøvrigt hen-vise til Forstander Niels Esbjergs Foredrag paa Hinds-gavl i 1937; Foredraget er trykt i »Tidsskrift for Land-økonomi«*).

Vilkaarene for Erhvervsfrugtavlen i Dan-mark er mangesidige. Jeg skal først omtale Kli-maet. Man kan sige, at Danmark har Æbleklima. Vi har vel ikke optimale Betingelser for Dyrkning af Æbler, men de er dog saa gode, at vi — et passende Sor-timent forudsat — ved rationel Pasning af Træerne kan regne med en aarlig, omend i Størrelse svingende Høst af denne Frugt i en Udvikling og Kvalitet, som er fuldt tilfredsstillende og konkurrencedygtig i Sammenligning med udenlandske Æbler. Ved rigtigt Sortsvalg og god Opbevaring af Frugten er vi uden Vanskelighed i Stand til at »æbleføde« os selv den overvejende Del af Aaret. Det kan knibe med Leveringsdygtigheden i Maj—Juni Maaned; men det er formentlig ingen Ulykke, om vi i den Tid i det væsentligste skal være henvist til at faa de Vitaminer m. m., som Frugten normalt leverer en Hoved-part af, fra Grønsager. — Forresten kan vi jo allerede sidst i Maj begynde at bruge grønne Stikkelsbær. I Be-tragtning af Æblets store Brugs- og dermed ogsaa Han-delsværdi, samt den relative Lethed, hvormed denne Frugt produceres her, er det meget naturligt, at vi lægger Hovedvægten paa Æbledyrkingen. Vi kan rundt regne med, at Halvdelen af Landets Frugttræer er Æbletræer.

*) Hefte 11, 1937.

De allerfleste af de foran nævnte nye Plantninger er helt eller næsten helt Æbleplantninger. Det er efterhaanden blevet saaledes, at man i daglig Tale ved Frugtavl mener Æbleavl, og naar man taler om Frugteksport, er det naturligtvis ogsaa Æbler, der tænkes paa. Det er heldigt, at vort Klima egner sig for Dyrkning af netop Æblet, da denne Frugt i saa godt som enhver Henseende maa anses for at være den værdifuldste af de Arter, der overhovedet kan være Tale om at dyrke her.

Pæredyrkningen er af underordnet Betydning her i Landet. Dette hænger i nogen Maade sammen med, at denne Frugttræart stiller større Krav til Varme end Æbletræet, hvorfor det kan knibe med at faa de sildige, fine og holdbare Sorter ordentlig udviklet ved almindelig Frilandsdyrkning. Pærens andenrangs Stilling hænger ogsaa sammen med dens langt kortere Brugssæson og mindre Anvendelighed; det drejer sig om ca. 5 Maaneder mod 10 Maaneder for Æbler. Pærefrugten har dog sin særlige Værdi og er yndet af de fleste, hvorfor det er en nærliggende Opgave at søge Pæredyrkningen udvidet og rationaliseret. Man kan ikke sige, at vort Klima lægger afgørende Hindringer i Vejen for, at dette kan lade sig gøre. Kan vi ikke dyrke de sildige Sorter med Fordel, kan der blive Tale om at opbevare Frugten af de midtelsene, her sikre Sorter, i Kølerum. Der kan ogsaa for Pære være den Mulighed at gaa over til Espaliering af Træerne, en Fremgangsmaade, der er gammelkendt i Privathaver, og nu i de senere Aar forsøges erhvervsmæssigt i Lighed med, hvad der længe har fundet Sted i sydligere Lande.

Blommedyrkningen staar heller ikke højt her i Landet; vi har dog nogle Blommeplantager (af egentlige Pæreplantager har vi knapt nok nogen). Det viser sig, at man ved rationel Dyrkning kan faa meget mere ud af Blommedyrkning, end det er sædvanligt her i Landet, og man kan hævde, at Klimaet ikke lægger afgørende Hindringer i Vejen. Dette gælder dog især for Spiseblom-

mer, som hos os dyrkes i et stort Sortiment af gode Sorter og i en Mængde, saa Forbruget er dækket i Maanederne August—Oktober. Sæsonen er altsaa kort, hvortil kommer, at Frugten er af ringe Holdbarhed. Der bliver derfor let for stor Tilførsel i Højsæsonen, smaa Priser o. s. v. Herpaa kan bødes ved Konservering af Frugten. Den vigtigste Konserveringsmaade for Blommer er Tørring. Hertil anvendes som bekendt særlige Sorter, de saakaldte Svesker, d. e. Blommer med tørt, fast Kød. Forbruget af Svesker er stort her i Landet og dækkes udelukkende ved Import. Om vi selv kan producere en Handelsvare af Sveske, er et aabent Spørgsmaal. Den Sort, der væsentligst kommer i Betragtning, Italiensk Sveske, er gammelkendt og almindelig dyrket her i Landet. Det er imidlertid saaledes, at vore Somre er lovlige korte for en god Udvikling af Italiensk Sveske og tilsvarende Sorter. Det kniber med at faa Frugterne søde nok. I de senere Aar har der dog ikke været noget i Vejen i saa Henseende. Der er da ogsaa ved at blive Interesse for Sveskedyrking her i Landet; i den udtørrede Lammefjord er der saaledes plantet en stor Plantage med Italiensk Sveske. Skulde den nævnte Sort vise sig for upaalidelig under vore Forhold, er der den Mulighed, at der kan findes andre Sorter eller tiltrækkes saadanne, som er bedre egnede. I alt Fald er dette Problem meget vigtigt og interessant i Forbindelse med dansk Frugtavl's Udvikling og Fremtidsudsigter.

Kirsebær dyrkingen er nærmest helt forsømt her i Landet. Dette skyldes ikke fortrinsvis denne Frugtarts korte Brugstid (ca. 2 Maaneder) og heller ikke Fugleplagen, som det ofte paastaas, men det har nok sin Hovedaarsag i, at Kulturen er noget vanskelig, d. v. s. at Kirsebærtræet, navnlig Sødkiirsebær, stiller Krav til Jordbundsforholdene paa Dyrkningsstedet, Krav, som dog ikke nærmere kan præciseres; men man ved af Erfaring, at Sødkiirsebærtræer let ødelægges af Gummiflaad, hvor Voksevilkårene ikke passer for dem. Surkiirsebær er noget

lettere at have med at gøre. Da Kirsebær modner i Højsommertiden, er der intet i Vejen for Frugtens gode Udvikling. Med Hensyn til Klimaet kan dog for denne Frugtart som for Stenfrugttræer i det hele taget anføres, at Blomstringen, der jo falder meget tidligt, kan blive ødelagt af Kulde.

De sjældnere Frugter, som Fersken, Abrikos og Vin er her ved eller over deres Nordgrænse og kommer ikke i Betragtning i erhvervsmæssig Kultur. Forsøg herpaa er dog i Gang og kan maaske lykkes. I denne Forbindelse kan nævnes det Arbejde, der i Rusland og Kanada m. fl. St. gøres for at tiltrække tidlige og haardføre Sorter af de sidst nævnte og af andre Frugter for derigennem at skyde Dyrkningsgrænsen imod Nord, et Arbejde, der eventuelt kan faa Betydning for os.

Vender vi os til Dyrkning af Nødder, saa er det velkendt, at Hassel og Valnød trives godt i Danmark, men om Klimaet egner sig for erhvervsmæssig Dyrkning af disse Arter, hvis Frugter er saa vigtige i ernæringsmæssig Henseende, er endnu ikke helt fyldestgørende besvaret. For Hassel vil jeg dog ikke mene, at der er noget i Vejen, og vi har allerede betydelige Plantager af Nøddebu-ke. Endnu mangler der dog noget i Viden om, hvorledes denne Sag bedst gribes an. For Valnød er vort Kendskab endnu mere mangelfuldt. — Jeg erindrer om, at dette Foredrag handler om Frugtavl som Erhverv. Til et Erhverv hører ikke alene en Produktion, men ogsaa en lønnende Udnyttelse og Afsætning af Produktet. Jeg kommer senere tilbage til Spørgsmaalet om Konkurrencevilkårene, men vil gerne her bemærke, at under frie Handelsforhold vil det nok knibe for dansk Nøddeavl at klare sig mod den sydeuropæiske. — Imidlertid, Nødde- dyrkningen bør søges fremmet; det maa nok nærmest være Skovegne, der her maa komme i Betragtning, og maaske bør der i denne Sag indledes et Samarbejde mellem Frugtavlere og Skovbrugere — dette navnlig for Valnøddedyrkningen.

Endelig skal jeg nævne Frugtbuskene. Jeg har allerede betegnet det danske Klima som »Æbleklima«, men man kunde maaske med nok saa stor Ret tale om et »Frugtbuskklima«, da vor store Luftfugtighed særlig yndes af de haardføre og i næsten alle Henseender letdyrkelige Frugtbuske. Man kan vel ogsaa sige, at Chancerne paa dette Omraade er udnyttede; vi er jo i alt Fald selvforsynende; der kunde ganske vist være Tale om et øget Forbrug, ligesom Eksport ligger inden for Mulighedernes Grænse.

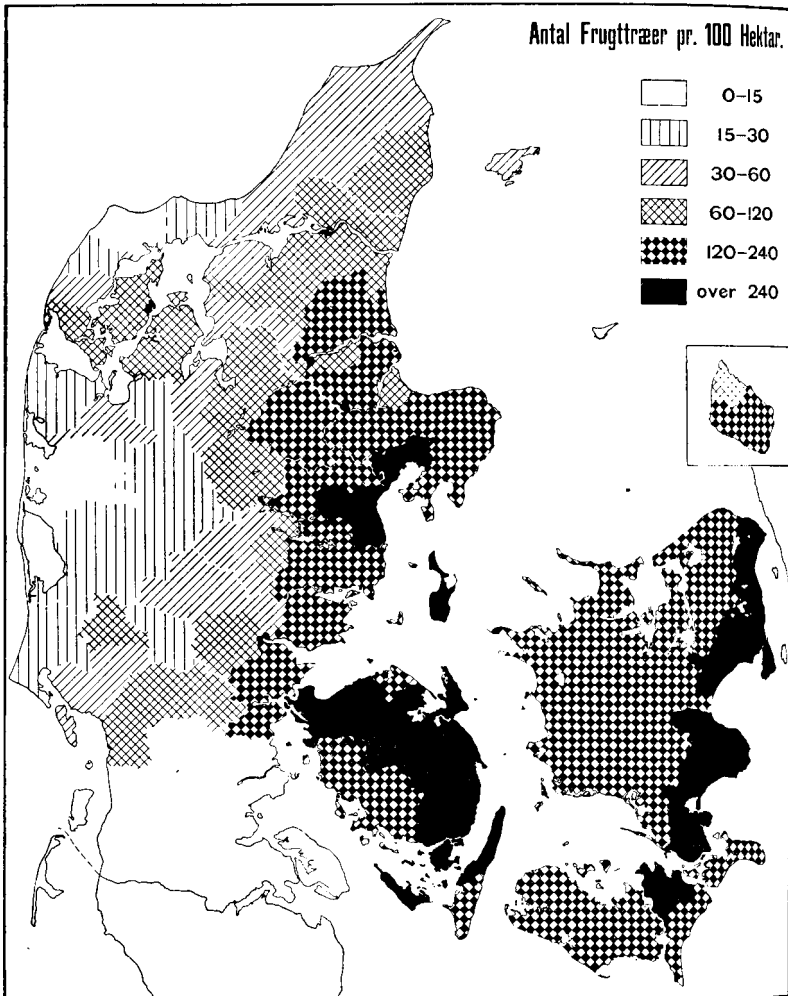
I varme og tørre Somre lykkes Frugtavlens bedst her i Landet. Med andre Ord vore normale Somre er noget for kolde og vaade og samtidigt for lysfattige for en god Udvikling af Frugthavens Planter. Temperaturen paa et givet Areal kan hæves noget ved Læplantning, og Lysforholdene maa ikke forværres ved for tæt Plantning eller ved, at Træerne faar Lov til at udvikle for tætte og mørke Kroner. Skulde det blive for tørt, kunde der være Tale om kunstig Vanding, men de hidtil gjorte Erfaringer tyder dog ikke paa, at en saadan er paakrævet eller lønnende, selv i tørre Somre og selv, hvor Frugttræer dyrkes paa let Jord. Nattefrost kan gøre en Del Skade i Foraars-tiden paa Blomsterne m.v., men Skade af katastrofalt Omfang er dog meget sjældent forekommende, og vi er i denne Henseende ikke ugunstigt stillet. Anderledes er det med Læforholdene; thi her er vi uheldigere stillet end de fleste andre Lande. Vi kan ikke regne med at drive lønnende Erhvervsfrugtavl paa udsatte Steder, forinden der er skaffet Læ til Veje. Nogle Steder er der naturligt Læ (af Skove f. Eks.), og andre Steder er Læ ikke paakrævet. I Gennemsnit maa vi regne med betydelig Vindskade paa Frugttræer, mest iøjnefaldende ved, at Frugten blæser ned. Der kan regnes med fra 10—50 % nedblæst Frugt; hvor Middeltallet ligger, skal jeg ikke kunne angive, og det maa ikke glemmes, at Skaden er meget ujævnt fordelt fra Have til Have, fra Landsdel til Landsdel og fra Aar til Aar. Fornødent Læ fremskaf-

fes nu ved Plantning af Læhegn, der bestaar af en enkelt Række hurtigtvoksende og tilstrækkeligt haardføre Planter. Tilskyndet dertil af de gode Somre, vi har haft i en Aarrække, er Frugtavlerne nu mindre omhyggelige med Læplantning end tidligere.

Jordbunden her i Landet er i det hele og store velegnet til Frugtavl. Man maa her erindre, at det drejer sig om forholdsvis smaa Arealer. De 10 Mill. Frugttræer lægger vel Beslag paa ca. 250 km². Til Sammenligning tjener, at Øen Als er 314 km². Her er saa endda Tale om samtlige Frugttræer. Den erhvervsmæssige Frugtavl kan rummes paa langt mindre Areal, f. Eks. paa Amagers 65 km². Man vil forstaa, at det ikke kan volde større Vanskelighed at skaffe de fornødne Arealer til Veje, og det er heller ikke svært at finde velegnede Jorder. Det viser sig nemlig, at de fleste Frugttræer trives paa flere Slags Jord. Jeg har allerede anført, at Sødkirsebær dog er noget fordringsfuld i denne Henseende. Undersøger vi Spørgsmaalet for Æbletræets Vedkommende, konstaterer vi let, at dette Frugttræ trives lige godt i Lollands Lerjord og i Jyllands lette Sandjord. Endda er det saaledes, at den lettere Jord maa foretrækkes. Varm Jord er i alle Tilfælde en Fordel, hvorimod det synes at være mindre væsentligt med Reaktionen i Jorden.

Vi vil standse et Øjeblik for at gøre os bekendt med Fordelingen af den samlede Frugtavl og af Erhvervsfrugtavlen, saaledes som det fremgaar af omstaaende Tavler. Ser vi først paa Tavlen fra Tællingen i 1912, giver den et klart Indtryk af, at Frugttrætætheden er størst paa Øerne og i Østjylland. De egentlige Erhvervsfrugtavls-egne var dengang Østkysten af Sjælland, Nordfalster, Dele af Odense og Svendborg Amter samt Egnen ved Aarhus Bugt og Kalø Vig. Vi lægger endvidere Mærke til, at Ringkøbing Amt er fattigt paa Frugttræer. — Kortets skarpt afgrænsede Enklaver hidrører fra, at Opgørelsen er foretaget herredsvis.

Tavle Nr. 2 viser Erhvervsfrugtavlsarealet i 1935. Vi

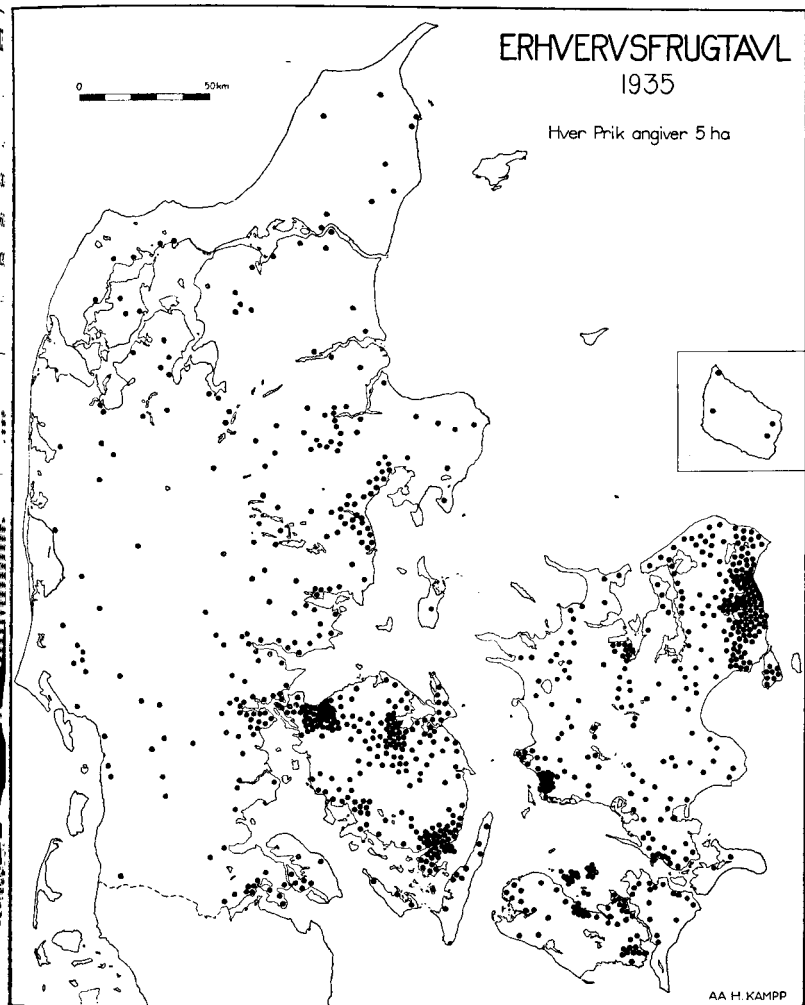

Tavle 1.

lægger her Mærke til, at Holbækegnen, Skelskøregnen, Dele af Lolland og Øerne i Smaalandsøhavet nu er blevet mørktfarvede. Ærø, Langeland og Samsø er derimod forholdsvis lyse, hvilket maa skyldes, at Frugtavlens her ikke særlig har erhvervsmæssig Karakter, hvilket da ogsaa meget

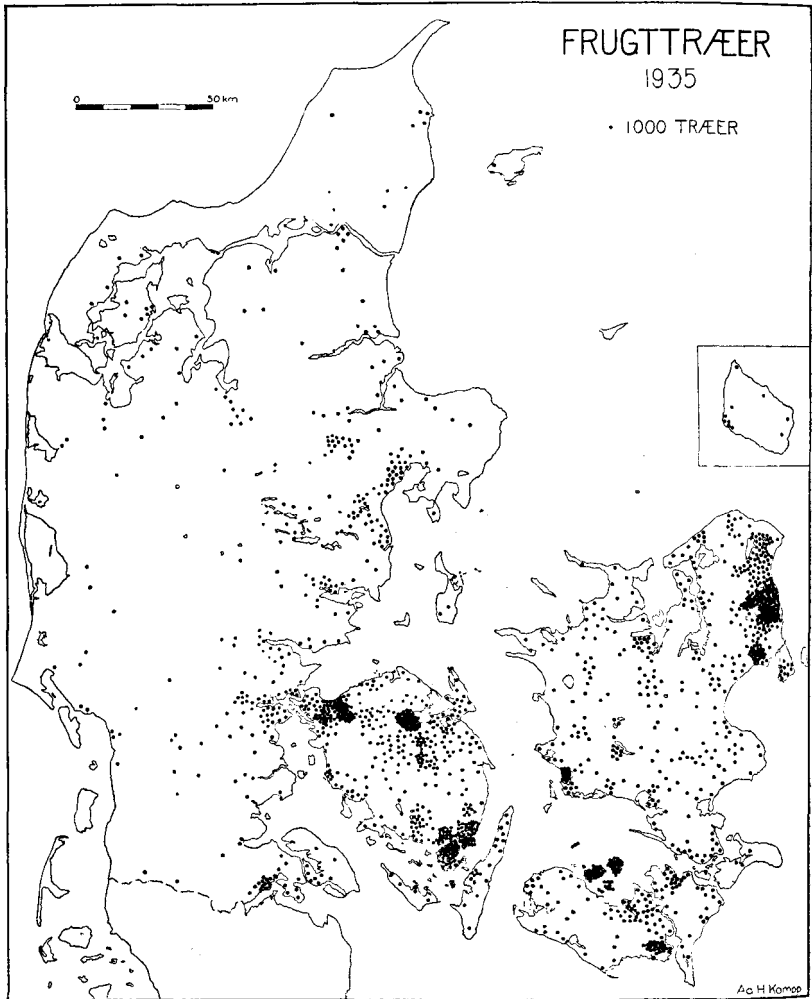
ERHVERVSFRUGTAVL 1935

Hver Prik angiver 5 ha

Tavle 2.

godt passer med det Indtryk, man faar ved at færdes paa disse Øer. Man ser endvidere, at Østjylland, herunder Als og Sundeved, er forholdsvis lys, og at der over hele Jylland findes Erhvervsfrugtavl i større eller mindre Udstrækning. Tavle Nr. 3 viser Antallet af Frugttræer i 1935.

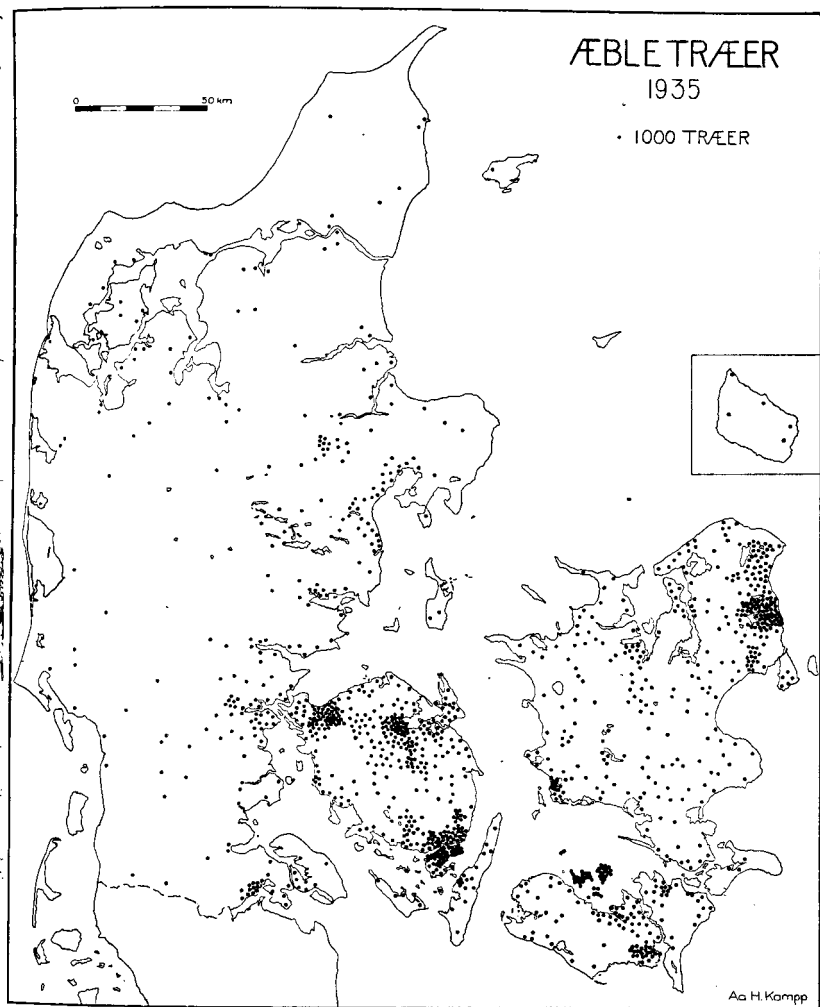
Tavle 3.

Man faar det Indtryk, at det er Frugttræerne, der er dominerende i den samlede Erhvervsfrugtavl, og saaledes er det da ogsaa. Endelig viser Tavle Nr. 4 Antallet af Æbletræer og deres Fordeling i 1935. Som det ses, er der ringe Forskel paa de to sidste Tavler. Vi har saaledes her Be-

ÆBLE TRÆER

1935

• 1000 TRÆER

Tavle 4.

kræftelsen paa det lige nævnte med Æbleavlens dominerende Stilling inden for Erhvervsfrugtavl.

Spørger man om den heldigste geografiske Placering af Erhvervsfrugtavl, vil jeg svare, at Danmark med sin ringe Udstrækning og sine gode Samfærdselsmidler kan

betragtes som eet stort Distrikt, inden for hvilket det — alt andet lige — ikke spiller nogen stor Rolle, hvor Erhvervsfrugtavl drives. Det er naturligvis ikke tilfældigt, at Vest- og Nordjylland har de færreste Plantninger, men skyldes, at Forudsætningen for Frugtavl er daarligere her end i Landets østlige og sydlige Egne: Dyrkningsforholdene er mindre gunstige, ligesom manglende lokalt Marked og lange Transportafstande gør sig gældende.

I Praxis betragtes Danmark faktisk som eet stort Frugtavlsmark, idet der anlægges Erhvervsfrugtavl i alle Landets Egne. Er Vilkaarene for Frugtavl gode de paagældende Steder, kan der egentlig intet indvendes mod denne Fremgangsmaade. De spredte Plantninger har en vis Fordel ved Handel paa lokalt Marked. Skal Frugten behandles i Storpartier til Afsætning i de større Byer og eventuelt til Eksport, kan det blive nødvendigt at samle og behandle den paa Samlecentraler, og i saadanne Tilfælde er det en Fordel med Frugtavlens samlet i Dyrkningscentre, saaledes som vi allerede har dem. Det samme kan anføres med Henblik paa eventuelle Fællesindkøb m. v.

Det mest bemærkelsesværdige ved Frugtavlens Udvidelser i de senere Aar er maaske, at man anlægger Plantager paa Hedejord. Hvad Jordbundsforholdene angaar, saa synes der ikke at være noget i Vejen for, at dette kan praktiseres med Fordel. I hvert Fald vokser de unge Træer særdeles godt til. Der anlægges dels Plantager paa opdyrket Hedejord, der ved Læplantning o. s. v. gøres skikket til Formaålet, og dels paa ryddet Plantageareal. I sidste Tilfælde er Fremgangsmaaden ofte den, at man rydder Naaletræerne i Agre med mellemliggende Læbælter, der dog maa udbedres ved Plantning af Seljerøn, Bøg og Sitkagran. Disse Hede-Frugtplantager betyder endnu kun lidt i Landets samlede Produktion, men viser Fremgangsmaaden sig at være god, er der jo her meget store Udvidelsesmuligheder. Den billige Jord vejer her tungt

til; paa den anden Side staar Merudgifter til Læ, Gødning, Transport m. m. I alle Tilfælde er Forsøgene interessante og bør følges med Opmærksomhed. — At en fjernere Beliggenhed fra Markedet ikke behøver at virke hindrende for Erhvervsfrugtavlens Udbredelse, ser vi paa Øerne i Smaalandsøhavet.

Under Dyrkningsvilkaarene maa ogsaa omtales *Optræden af Sygdomme og Skadedyr*. Som bekendt hjemmesøges Frugthavens Planter af en lang Række Fjender, der enten maa holdes borte eller energisk bekæmpes, hvis man vil have Udbytte af Frugtavlens. Vort Land er vel ikke vanskeligere stillet paa dette Omraade end saa mange andre. Skadedyrene er gennemgaaende godartede her, medens Svampesygdommene kan være meget slemme; navnlig optræder Skurv ødelæggende, begunstiget i sin Udvikling af den store Luffugtighed. Tidligere var man tilbøjelig til at betragte Kampen mod Fjenderne som ret haabløs, medens man nu ved, at man ved gennemført Sundhedspleje kan holde Planterne fri eller næsten fri for Plagerne. For dette som for saa meget andet skylder vi Forsøgsstationerne en varm Tak. Takket være vor Viden om disse Ting, de til Raadighed værende Kemikalier og gode Sprøjter, er det nu en overkommelig Sag at klare de herhenhørende Problemer. Men det er og bliver dog saaledes, at en Forudsætning for rationel Frugtavl i Danmark er, at Frugtavlens ved Besked om disse Ting, og at han hverken skyr Møjen eller Udgiften ved Foranstaltningernes Gennemførelse i Praksis.

For Frugtavlens Udvikling er det ikke nok, at de forskellige Produktionsvilkaar er relativt gode, der maa som Betingelser for deres Udnyttelse være dygtige Frugtavlere og Afsætning for den producerede Vare. Vi vil nu skænke disse to Led i Systemet lidt Opmærksomhed.

Frugtavlere er praktisk talt alle Landets 200 000 Landejendomsbesiddere og endvidere de fleste af de (ca. 400 000?) andre Haveejere. Erhvervsfrugtavlernes Antal er, som vi ved det fra Tællingen i 1935, dog under 3000,

naar man som der sætter Grænsen ved 200 Æbletræer pr. Bedrift, og det er en meget lav Grænse. Sættes Grænsen ved 1500 Træer, og der kun regnes med Æbletræer, var der i 1935 137 Plantager, deraf paa Øerne 123 og i Jylland 14. Den samme Tælling giver os nogen Orientering med Hensyn til, hvem det er, der driver Frugtavl. Af de 2588 Ejendomme med over 200 Æbletræer var de 1505 Landbrugsejendomme (558 falder paa Ejendomme paa indtil 10 ha, 489 paa Ejendomme mellem 10 og 30 ha, 315 paa Størrelsesgruppen 30—100 ha og 143 paa Ejendomme over 100 ha), 650 Gartneriejendomme og 433 specielle Frugtavlbedrifter. Hvorledes Arealet fordeler sig paa disse Grupper, savner jeg Oplysninger om.

Tidligere var Gartnerne saa godt som ene om at drive Erhvervs- og Bierhvervsfrugtavl; helt tilbage til tidligere Dages Slotshaver kan man spore Salget af Frugt, og snart kom Herregaardshaverne til. Endnu er det saaledes, at mange af vore største Frugtplantager ejes af udlærte Gartnere, som maaske samtidig er Planteskoleejere eller har anden gartnerisk Virksomhed ved Siden af Frugtavl.

Frugtavlere eller Havebrugere, hvis væsentligste Indtægt var Salg af Frugt, har vi længe haft, men det er noget forholdsvis nyt, at Folk indretter sig paa at leve udelukkende af Frugtavl, og endnu har vi da heller ikke mange Bedrifter af den Art. Frugtavl har indtil de seneste Aar været anset for en for usikker og ujævnt flydende Indtægtskilde. De fleste Gartnere og de fleste Frugtavlere driver saaledes Frugtavl som et større eller mindre Bierhverv. Tilsvarende gælder og i endnu højere Grad for de

Landbrugere, der arbejder med Erhvervsfrugtavl. Som mindre betydende Bierhverv har Frugtavl længe været drevet af interesserede Landmænd. Det nye er, at mange Landmænd planter større Arealer til med Frugttræer. Af Landmændene er alle Kategorier med i Bevægelsen lige fra Godsejeren til Husmanden, saaledes som

det fremgaar af de anførte Tal. Særlig de mindre Jord- ejendomsbesiddere er ofte stærkt interesserede og dygtige Frugtavlere, men vi træffer ogsaa mange unge Sønner fra større Ejendomme som begejstrede Frugtavlere.

Man kan sige, at Frugtavlen i Danmark er ved at vokse frem til at blive et Erhverv, og vi faar da en Frugtavler- stand. Frugtavlerens Uddannelse er egentlig slet ikke organiseret; ofte er det saa som saa med Oplæringen, og stedvis støder man paa den Opfattelse, at der ingen anden Forudsætning kræves, end at man har Jorden og planter Træerne. Dette holder naturligvis ikke Stik, og man kan endda hævde, at Frugtavlen er Plantedyrkningens aller- vanskeligste Gren. Naar dette ikke er saa synligt i Øje- blikket, skyldes det de ualmindelig gode Kaar, dansk Frugtavl arbejder under. Givet er det, at Frugtavlerne maa være meget dygtige, hvis de skal kunne klare Op- gaven, og selvfølgelig maa de oplæres. Dette sker nu mange Gange i egen Bedrift og gennem dyrekøbte Erfar- inger. For de unge, vordende Frugtavlere er den rette Vej at lære Praksis i eksisterende Bedrifter og saa gaa paa Frugtavlerskole. En Specialskole i Frugtavl aabnes i kommende Foraar i Lollands Frugtplantage i Frejlev, saa ogsaa i den Henseende er vi ved at komme med.

Erhvervsfrugtavlen staar og falder naturligvis med dens Rentabilitet. Driftsregnskaber paa dette Omraade foreligger enten slet ikke eller meget sparsomt. Udenfor- staaende er henvist til at skønne i denne Sag. Det er dog let at konstatere, at Frugtavl har været en god Forret- ning i de senere Aar, og her har vi Forklaringen paa den store Interesse, der nu skænkes den. Gartnerne, som var ved at betragte Frugtavlen som faldende uden for Faget, er nu atter meget interesserede, og Landmændene, som tidligere næppe skænkede Erhvervsfrugtavlen en Tanke, anlægger Frugtplantager. De vanskelige Tider for Land- bruget har i høj Grad været medvirkende til den ændrede Indstilling over for Frugtavlen.

For Frugtavlens Rentabilitet er Afsætning og Priser Kardinalpunkter.

Frugttforbruget her i Landet er ikke særlig stort og burde hæves. Der kan dog noteres betydelig Fremgang i dette Aarhundrede og navnlig efter Verdenskrigen. Slagordet »Spis Frugt hver Dag, det er Vejen til Sundhed«, er kendt og vistnok troet af alle, hvorfor den almindelige Indstilling er, at man bør spise Frugt og mere Frugt.

Byernes Frugttforbrug er gennem lange Tider for en stor Del blevet dækket ved Import af Frugt fra tempererede Egne (Æbler m. m.) og af den saakaldte Sydfrugt (Appelsiner, Bananer m. m.). Denne Import af ensartet, velbehandlet Frugt tog efterhaanden et saa stort Omfang, at den danske Frugttavl var ved at kvæles derunder.

De ændrede Handelsforhold, som Valutasituationen m. m. har ført med sig, har bevirket, at det hjemlige Marked stort set er blevet forbeholdt de danske Frugttavlere. Da Importværdien er dalet ca. 22 Mill. Kroner (fra 1931 til 1936), er det klart, at der er skabt Muligheder for Udvidelse af dansk Frugttavl. Frugttforbruget er vel desværre gaaet noget ned, men i det hele og store har den danske Frugttavl været i Stand til at forsyne Hjemmemarkedet og bliver det i højere Grad for hvert Aar, der gaar. I 1936 havde vi for første Gang i dette Aarhundrede en Æbleavl stor nok til at dække Efterspørgslen i den egentlige Sæson.

Ser vi paa Frugttprisen, maa det erkendes, at denne i de senere Aar har været ret høj. Frugttavlerne, ogsaa de nye og mindre erfarne, har derved faaet Mulighed for en pæn Nettofortjeneste. Det er ikke at misunde dem ovenpaa »de syv magre Aar«; men vil man hævde Forbruget af Frugt, er det nødvendigt, at Prisen er en saadan, at den tillader den mindre bemidlede Del af Befolkningen at købe rigelig Frugt. Frugt skal ikke være noget i Retning af en Luksusartikel; ingen større Erhvervsfrugttavl kan bygges op paa denne Basis.

Der er dog allerede nu plantet saa mange Frugtttræer her i Landet, at Konkurrencen vil tvinge Priserne ned. Hvor langt de kan sænkes, før Dyrkningen bliver uren-

tabel, ved jeg ikke, men jeg vil tro, at der er en ret bred Margin for de virkelig dygtige Frugtavlere. For det første kan Salgsprisen nok taale en lille Sænkning, og for det andet kan Produktionsprisen sikkert reduceres. Efterhaanden, som der kun plantes kurante Sorter og vindes Erfaringer vedrørende Kulturen, Frugtens Opbevaring og Salg, bliver Frugtavlen lettere og mere sikker. Jeg har ved en tidligere Lejlighed gjort gældende, at man ikke i det lange Løb kan forvente, at Frugtavlen i økonomisk Henseende skal være en bedre Forretning end andet Jordbrug; dette vil Konkurrencen sørge for. I Frugtavlen med den lange Omdrift er Bølgebevægelsen imidlertid langstrakt, hvorfor man maa være forberedt paa, at der kan komme temmelig langvarige Op- og Nedgangsperioder med mellemliggende Stilstandsperioder. Saadan har det været i andre Frugtavlslande, og saadan bliver det sikkert ogsaa her.

Til Slut vil jeg gerne ganske kort gøre den danske Frugtavls Status op, saaledes som den tegner sig for mig.

Vi har rigeligt med velegnet Jord til Frugtavlen, og selv en Flerdubling af Frugtavlsarealet vil ikke medføre nogen stor Indskrænkning af anden Produktion.

Skønt Landet ligger højt mod Nord, er Klimaforholdene ikke ugunstige for Dyrkning af en Række Frugter. Her maa man dog ikke regne med de senere Aars Vejrlig som Gennemsnitsmaal; men selvom der skulde komme en mindre gunstig Vejrperiode, skulde vi nu være saa meget dygtigere, at en Tilbagegang, som den vi oplevede i 1920'erne, kan undgaaes.

Vi har dygtige Folk, som gerne vil og kan arbejde med Frugtavlen. Til Frugtavlens Støtte har vi et godt arbejdende Forsøgsvæsen, Konsulenter og andre Vejledere, og vi har Organisationer, der arbejder for Frugtavlens Fremme. Til Raadighed staar et betydeligt Antal gode Frugtsorter, og det lige paabegyndte Planteforædlingsarbejde paa dette Omraade vil sikkert frembringe nye, dyrkeværdige Sorter, ligesom der ved Indførsel af Arter

og Sorter fra Udlandet er Mulighed for at gøre Avlen sikrere og mere lønnende.

Vi har efterhaanden lært at sortere og pakke Frugten, saa den kommer frem paa Markedet i god Stand. Handelen søges ordnet gennem Sammenslutninger og af Privatfirmaer. Endvidere er Kølehusopbevaring af Frugt ved at blive almindelig, hvorved det bliver muligt at forsyne Markedet med dansk Frugt den meste Tid af Aaret.

Et svagt Punkt er Anvendelsen af Affalds- og Nedfaldsfrugten, som vi i Henhold til det allerede anførte maa regne med forholdsvis meget af. I de senere Aar er der med Held arbejdet med Fremstilling af Most; men ogsaa Tørringsindustrien og Marmeladefremstillingen bør udvikles.

Frugtforbruget maa øges, bl. a. gennem hensigtsmæssig Propaganda.

Der maa regnes med en betydelig Frugtproduktion i Privathaver. Saalænge, man her indskrænker sig til at avle Frugt til egen Forsyning, er alt godt, men i det Øjeblik, Privathaverne ogsaa er Bierhvervshaver — og det er de her i Landet allerede i stor Stil, og de senere Aars stærke Udvikling har fremmet denne Art af Frugtavling, kommer der let Vanskeligheder frem. Naar der maa næres Betænkelse ved den lille Bierhvervsfrugtavling, er Grunden naturligvis den, at den Vare, saadanne Haver kan levere, som Regel vil være andenklassens og let trykke Markedet ogsaa for Salg af den bedre Frugt.

Mest betydningsfuldt er dog vist Forholdet til Udlandet. Hvad vil der ske, hvis Handelen atter bliver fri? Den oversøiske Frugtavling har ganske vist lidt meget i Selvforsyningsperioden, men den er stadig leveringsdygtig og tilmed indstillet paa meget smaa Priser. Hertil kommer saa, at det ikke er i Danmark alene, Frugtavlen er udvidet i de sidste 10 Aar; thi Udviklingen gaar i samme Retning i alle Europas Lande, hvortil kommer de varmere Landes Produktion, der allerede er stor og kan udvikles enormt. Konkurrencen kan derfor blive meget haard, maaske

haardere end de fleste danske Frugtavlere kan udholde den. Mulighederne for Eksport maa ogsaa nævnes. Vi har jo allerede eksporteret lidt Frugt, skønt vi egentlig ikke har haft meget at undvære af, og det hele kan ikke tillægges stor Betydning. Med den nu praktiserede Vareudvekslingsmetode kan der vel ogsaa fremdeles sælges Frugt her fra Landet i mindre Partier. Om vi kan eksportere under frie Handelsforhold, tør jeg ikke spaa. Vi maa dog her i alle Tilfælde regne med Verdensmarkedets Pris; om den saa levner fornøden Fortjeneste til Avlerne, er et andet Spørgsmaal. Rimeligst er det at antage, at vi bedst kan eksportere Kvalitetsfrugt; af Æbler tænker man mest paa Cox's Orange i denne Forbindelse. Naar der i Øjeblikket arbejdes saa energisk for at faa en Frugteksport i Stand, er det med Henblik paa de kommende Aar, hvor man venter en Høst af Æbler, større end den kan afsættes her i Landet.

Den danske Frugtavler er for Tiden inde i en Vækst- og Opgangsperiode, som maa glæde alle, der interesserer sig for denne interessante Gren af Jordbruget. Der kan dog ikke fortsættes med Nyplantninger i stor Stil, og navnlig maa man advare mod en yderligere Forcering af Æbleavlens, medens der for andre Frugtarter endnu synes at være adskillige Muligheder. Frugtavlen binder en ikke ringe Kapital og er derfor en Sag af betydelig økonomisk Rækkevidde, hvorfor den ikke maa agiteres kritiskløst frem eller gøres til en Modesag.

Foredraget blev efterfulgt af følgende Diskussion:

Den ledende Præsident, Professor *O. H. Larsen* bemærkede, at det interessante Foredrag sikkert vilde give Anledning til Forespørgsler til Foredragsholderen, og der vilde da nu være Lejlighed hertil. — Det var jo en meget betydelig Udvikling, der har fundet Sted i de senere Aar, og saavidt det kan ses, fortsættes der stadig med Oprettelse af nye Plantager. Det er rigtigt, at Forholdene har været særlig heldige for vor hjemlige Frugtavler i de senere Aar med gunstige Priser og Afsætningsforhold, og det kan maaske blive vanskeligt nok for Danmark at tage Konkurrencen op med de øvrige eksporterende Lande under frie Markedsforhold.

Dette er et Forhold, som bør tages i Betragtning af dem, der agiterer for en Udvidelse af Frugtavlen. Det er jo særlig Æbledyrkingen, der egner sig under vore Forhold, og der er i de senere Aar anlagt forholdsvis mange Æbleplantager; vi har altsaa mange, der endnu ikke nær er oppe paa fuld Ydelse, saaledes at man maa gaa ud fra, at Æbleavlen i Løbet af nogle Aar vil stige stærkt. Det er derfor nødvendigt at tage Eksportforholdene med i Betragtning; det blev anført, at Cox's Orange egnede sig særdeles godt, men Taleren vilde gerne spørge, om der ikke var andre Sorter, der kunde komme i Betragtning.

Foredragsholderen udtalte, at det var rigtigt, at Produktionen vilde stige, og at vi vilde komme ind under vanskeligere Vilkaar med friere Markedsforhold, men iøvrigt troede han ikke, at Afviklingen af Restriktionerne vilde ske pludseligt. Cox's Orange er et Æble, som Folk gerne køber, og som ligeledes egner sig til Eksport, men det kræver varme Somre og har derfor været begunstiget af Vejrforholdene i de sidste Aar. Der kan dog ogsaa være Tale om mange andre Sorter, som f. Eks. Graastener og Pigeoner; vi kan fremstille dem i udmærket Kvalitet, men om vi kan nøjes med de Priser, det frie Marked byder, er en anden Sag.

Godsejer, Dr. med. K. A. *Hasselbalch* bemærkede, at naar man regner med 200 Frugtræer pr. ha, og det er næppe rent galt, og et Udbytte af 5000 kg Æbler pr. ha, saa svarer det nogenlunde til et Tørstofudbytte af 500 kg pr. ha. For Runkelroer kan vi imidlertid regne med et Tørstofudbytte af 10 000 kg pr. ha, og er det egentlig ikke usandsynligt, at Tørstoffet i Æbler i det lange Løb kan takseres 20 Gange saa højt som Tørstof i Roer.

Foredragsholderen fandt, at Godsejer *Hasselbalch* saa Sagen noget ensidigt ud fra en Landmands Synspunkt; man kan ikke vurdere Æblerne alene ud fra Tørstofmængden, der er andre Forhold, saasom Indhold af Vitaminer og Salte m. m., der maa tages i Betragtning. Foderstoffer og Menneskeføde kan nu en Gang ikke vurderes paa samme Maade. Med Hensyn til Antallet af Træer er det vanskeligt at give bestemte Regler; man plejer at regne med et Træ pr. 25 m², og det bliver ca. 400 Træer pr. ha. Ogsaa Produktionen er jo yderst forskellig, eftersom det er nye eller ældre Træer, men som Gennemsnit af det hele kan man gaa ud fra 10 kg pr. Træ. Hvis man vil sammenligne Frugtavlen og Landbrug, kan man næppe bruge anden Sammenligning end den rent økonomiske udtrykt i Pengeudbyttet; Frugtavlen og Landbrug er to forskellige Ting, og de konkurrerer ikke med hinanden, heller ikke arealmæssigt set.

Godsejer *K. A. Hasselbalch* troede ikke, man kunde se bort fra Tørstofavlen, thi det maa dog erindres, at Vitaminer kan vi faa paa anden og maaske billigere Maade end gennem en udvidet Frugtavl.

Planteskoleejer *Mathiesen* udtalte, at selv om man regnede med Tørstof, saa kunde man ikke stille Æbler og Rodfrugter lige. En Del Nedfaldsfrugt var hos ham benyttet som Foder til Køerne paa den Maade, at Æblerne erstattede en tilsvarende Mængde Roer, og Resultatet var, at Mælkeudbyttet gik op hos de Køer, der fik Nedfaldsfrugt i Stedet for Roer.

Professor *O. H. Larsen* spurgte, om Køerne gerne aad nedfaldne Æbler, hvortil Planteskoleejer *Mathiesen* svarede bekræftende.

Godsejer *K. A. Hasselbalch* meddelte, at ogsaa han havde Erfaring for, at Køerne gerne aad nedfalden Frugt.

Forstander *Ernst Gram* udtalte, at mange af de Avlere, der drev Frugtavl som Bierhverv, altfor ofte leverede sekunda Varer og ikke var paapasselige nok med Hensyn til Plantesygdomme, saaledes at deres Haver kunde komme til at virke som Smittekilder. Vi bør vistnok tale smukt om Karbolinerne for at faa de smaa Avlere til at bruge dem, men til Gengæld bør vi staa paa Vagt overfor, at Lovgivningen ikke berøver Erhvervsfrugtavlens Adgang til at bruge de stærke Gifte som Nikotin.

Konsulent *A. Andersen Kjær* oplyste, at Udbyttet af Æbler paa Fyn er 40 Tons pr. ha paa gamle Træer, og regner vi med 20 %, giver det et Tørstofudbytte paa 8—10 000 kg pr. ha.

Foredragsholderen troede ikke, man kunde regne med mere end 15 % Tørstof i Æbler.

Assistent *C. Stapel* oplyste, at hvis man tog Gennemsnit af Æblefrugtavlens, blev det 10—11 Tons pr. ha.

Konsulent *H. Mosegaard* vilde gerne protestere mod Udtalelserne om de smaa Frugtavlere, som leverede mindre gode Kvaliteter og som Smittespredere. Der gøres i Virkeligheden et godt Arbejde i de smaa Haver, og vi er dog de fleste endnu.

Godsejer *E. Roug* fandt egentlig, at Konklusionen af det anførte maatte være den, at vi nu maa standse den Bølge af Agitation for Frugtavl, der er gaaet hen over Landet. Lad det, der er, blive bevaret, men vi ude i Landet bør sikkert gøre os klart, at Mulighederne for forøget Frugtavl ikke er til Stede mere, og at vi hellere maa sætte al Kraft ind paa at dyrke vore Marker.

Plantageejer *Hardy-Hansen* var forberedt paa, at hans Udtalelser i Aften vilde skuffe adskillige, thi han var, skønt

man maaske havde ventet det, ikke i Modstrid med Professor Anton Pedersen. Vi Frugtavlere er taknemmelige for, at der er sket en saa mægtig Fremgang i Forstaaelsen af Frugtavlens Betydning. Det er nævnt, at nu maa Reklamens Tid være forbi; herom kunde der være delte Meninger, men naar vi tog Sagen op, var det, fordi vi syntes, der laa en lille Guldmine i Frugtavlen, og Tiden har jo da egentlig givet os Ret. Det har været gode Aar, siges der, og dette er naturligvis rigtigt, men det vilde være uklogt, om vi ikke havde taget Chancen, selv om der skulde komme et Aar eller to med mindre gunstige Vilkaar. Ogsaa paa andre Omraader er man jo da saadanne Omskiftelser underkastede. Taleren var ikke enig med Professor Anton Pedersen i, at Frugten skulde være billig, thi naar alle er enige i, at Frugt ikke alene er en sund og god Spise, men tillige skal fremtræde som en Kvalitetsvare, saa kan man ikke samtidig forlange, at den skal være billig. Dansk Frugt er ikke for dyr, og ingen kan med Rimelighed forlange, at vi skal forære den bort; Frugtavlen maa først og fremmest, ligesom man fordrer det i andre Erhverv, kunne byde rimelige Erhvervsvilkaar. Med Hensyn til Vejrforholdene, saa var det ikke saa givet, som man synes at forudsætte, at de varme Somre er de bedste. — Erfaringen har vist, at med lidt køligere Vejr og nogen Regn ind imellem faar vi Frugt baade med mere Farve og med bedre Smag. Der tales saa meget om Læbælter, og noget Læ skal der naturligvis til, men de store Læbælter er unødvendige, idet Æblerne i sig selv er gode Lætræer. Taleren omtalte derefter nærmere nogle Forsøg vedrørende Beskæring af Frugttræer m. m., der havde været udført paa Forsøgsstationerne, men som ikke var tilstrækkelig underbyggede til, at de kunde virke vejledende for Frugtavlerne. I det hele maatte det siges, at Forsøgene ikke havde været til saa stor Gavn for Frugtavlerne, som de havde været paa andre Omraader. Naar der advares saa stærkt mod en Udvidelse af Frugtavlen, saa beror det sikkert i nogen Maade paa, at man overvurderer Erhvervsfrugtavlernes Antal og Betydning, men i alle Tilfælde vilde det være ønskeligt at faa foretaget en Optælling, saa vi virkelig kan se, hvorledes vi staar.

Gaardbestyrer *Jacob Larsen* fremhævede, at det var blevet oplyst, at vi kan høste fuldt saa mange Æbler som Kartoffler, og i saa Fald skulde man dog tro, at Æbledyrkningen kunde betale sig, idet man dog vel maatte kunne faa mere for samme Mængde af Æbler som af Kartoffler. Det hævdes, at Frugtavlen stiller større Krav til Dygtighed end almindeligt Landbrug, men netop deri skulde man synes laa en Chance, thi skal vi

kunne holde vor nuværende Levestandard, kan vi kun gøre det netop ved at hævde os paa saadanne Omraader, hvor der kræves større Dygtighed og personlig Indsats.

Godsejer *E. Roug* udtalte sin Tilslutning til, at der bliver foretaget Tællinger, saaledes at vi kan se, hvorledes Forholdene ligger. Vi Landmænd maa passe paa, at vi ikke lader os vildlede af den Propaganda, der udfoldes.

Professor *O. H. Larsen* udtalte, at der jo var Enighed om, at Vilkaarene for Frugtavlen i de sidste Aar havde været særlig gunstige, men om de vil vedblive dermed, er en anden Sag. Der er sikkert Udsigt til en Udvidelse af Frugtplantagerne endnu i nogen Tid, men hvis ikke vi kan hævde vor Stilling ved Eksport, vil det sikkert blive vanskeligt at faa et godt Udbytte af Frugtavlen, selv om Hjemmemarkedet vil øges en Del. Det er derfor et Spørgsmaal, om en fortsat Udvikling af Frugtplantagerne har nogen Mulighed for Rentabilitet.

Foredragsholderen bemærkede med Hensyn til Prisforholdene, at i det frie Marked vil der ingen kunstig Prisdannelse være paa Frugtmarkedet, og naar Udbudet stiger, vil Priserne derfor nødvendigvis falde. Med Hensyn til det ønskelige i at fremskaffe Oplysninger om Frugtavlen i Danmark kunde det oplyses, at ved Arealtællingen i 1939 skal vi have Frugttræerne med, og der vil fra vor Side blive gjort Bestræbelser for, at denne Tælling bliver saa godt gennemført som muligt. Naar man taler om Udvidelse af Frugtavlen — bortset fra den naturlige Tilgang — saa er det sikkert rigtigt, at man maa være varsom med at forcere den frem. Der er Tegn, der tyder paa, at en Krise ikke er udelukket, fordi der ogsaa i Udlandet er øget Interesse for Frugtavlen, og det kan da let ske, at Priserne bliver saa lave, at Frugtavlen ikke kan betale sig. Og med Hensyn til den danske Frugts Stilling paa Eksportmarkedet maa det erindres, at selv om vi kan producere den konkurrencedygtige Vare — og det kan vi — saa er vi ikke Herrer over Afsætnings- og Prisforhold.

Den ledende Præsident, Professor *O. H. Larsen* sluttede derefter Mødet med en Tak til Foredragsholderen for det udmærkede og oplysende Foredrag og til Deltagerne i Diskussionen.

Undersøgelser over Landbrugets Driftsforhold.

Regnskabsresultater fra danske Landbrug i Aaret 1935—36, samlet og bearbejdet af Det landøkonomiske Driftsbureau.

Anmeldt af Forstander *Karsten Iversen*.

Beretningen omfatter ialt 813 Regnskaber fra Aaret 1935—36, hvilket er det 20. Aar, hvorfra der foreligger Beretning fra Det landøkonomiske Driftsbureau.

Regnskaberne fordeler sig ret jævnt over Landets samlede Areal, kun specielt Nordjylland, samt Vest- og Midtjylland og navnlig den vestlige Del af Sønderjylland (Marskegnene) er lovlige svagt repræsenteret, men det bebudes, at denne Mangel tildels vil blive afhjulpet til næste Aar. Antallet af Husmandsregnskaber fra Landbrug under 10 ha er derimod fremdeles alt for lille i Forhold til disse Ejendommers Andel i det samlede Antal Landbrug.

Det statistiske Departements almindelige Høstopgørelse fremgaar af følgende Oversigt:

Afgrødernes Mængdeudbytte,
angivet i Millioner Afgrødeenheder.

	Kærne- afgrø- der	Kar- tofler	Foder- roer	Han- dels- roer	Hø	Halm	Græs- ning	Ialt
1935	34,93	3,03	22,81	4,61	7,85	10,34	27,38	110,95
1934	31,95	3,25	19,71	2,27	7,81	8,81	27,29	101,09
1933	31,35	3,27	26,36	4,36	7,75	9,05	27,50	109,64
1932	31,92	3,07	25,71	3,06	8,57	10,32	28,68	111,33
1929—33 . .	31,42	2,64	25,02	2,84	8,40	10,36	25,82	106,50
1924—28 . .	26,71	2,13	20,55	2,62	7,67	10,04	20,61	90,33
1919—23 . .	22,66	3,17	15,23	1,97	6,10	6,60	16,90	72,63

Det samlede Høstudbytte andrager saaledes 111 Mill. Afgrødeenheder (1 Enhed = 100 kg Byg = 100 F.-E.) — eller meget nær samme Udbytte som i 1932, der fremdeles staar med Landets hidtil største Avl. Blandt de enkelte Afgrøder bemærkes, at saavel Kornhøsten som Avlen af Foderroer er 3 Mill. Afgrødeenheder større end i 1934. Udbyttet af Hø og Græsningsarealerne er trods gentagne knappe Græsperioder af samme Størrelse som de foregaaende Aar. Som Helhed har Høsten været forholdsvis større paa Øerne end i Jylland og da navnlig i Nord- og Vestjylland, hvor Nedbøren i Maj var meget lille.

Landbrugets vigtigste Vareomsætning med Udlandet.

	1911—13		1934		1935	
	Indførsel	Udførsel	Indførsel	Udførsel	Indførsel	Udførsel
Heste og Føl.... 1000 Stk.	15,9	27,3	7,5	8,7	7,7	5,2
Hornkvæg og Kalve —	16,4	145,7	—	70,6	—	96,8
Lev. Svin og Grise. —	14,7	—	0,4	57,0	—	53,3
Flæsk..... Mill. kg	0,8	122,8	—	223,3	—	199,7
Kød af Hornkvæg... —	0,7	18,0	—	12,6	—	8,6
Smør..... —	2,8	88,6	—	149,8	—	138,4
Æg..... Mill. Snese	1,3	21,6	—	56,3	—	58,8
Kunstgødning.... Mill. kg	209,6	4,5	526,6	14,3	477,6	11,9
Korn og Majs..... —	865,9	95,7	867,3	109,4	835,3	85,2
Oliekager o. a.						
Foderstoffer.... —	605,3	10,9	586,7	28,2	639,4	23,0

Vareomsætningen med Udlandet var i endnu højere Grad end foregaaende Aar præget af Handelsaftaler. For Salg af Slagtekreaturer og Mejeriprodukter til Tyskland medførte disse en Lettelse, medens Eksporten af Heste yderligere vanskeliggjordes. Den engelske Baconkvota nedsattes, saa Antallet af Svinekort blev godt 14 % mindre end i 1934, Smøreksperten gik tilbage med 8 %, medens der var en fortsat Stigning i Udførselen af Æg og levende Kreaturer.

For Planteproduktionens Vedkommende har den gode Kornhøst givet sig Udslag i en mindre Kornimport paa

32 Mill. kg sammenlignet med 1934, medens Oliekageforbruget har været 74 Mill. kg større end i 1934.

Til Oplysning om Prisforholdene tjener følgende Indekstal:

	1909-14	1934-35	1935-36
Husdyrprodukter	100	108	117
Planteprodukter	100	114	101
Landbrugsprodukter ialt...	100	109	115
Foderstoffer	100	107	106
Kunstgødning	100	90	91
Bygningsomkostninger.....	100	172	176
Inventarværdien	100	164	168

Indekstallene for Husdyrprodukterne viser en Stigning fra foregaaende Aar paa 9 Points, medens der for Planteprodukter noteres en Tilbagegang paa ikke mindre end 13 Points. For Landbrugsproduktionen som Helhed betyder det dog en Bedring paa 6 Points. For Kornets Vedkommende laa Priserne ved Regnskabsaarets Begyndelse væsentlig lavere end foregaaende Aar, og i August gennemførtes en Kornordning, der stiledede efter en indenlandsk Kornpris paa 13 Kr. for Hvede og Byg; Hvede, Rug og Havre naaede dog op over den tilsigtede Pris, medens Prisen paa Byg rettede sig efter Foderkornet og blev 10 % lavere end foregaaende Aar.

Prisen paa Foderstoffer og Kunstgødning ligger omtrent paa samme Niveau som i 1934—35, og Indekstallet for Byggeomkostninger og Inventar ligger fremdeles meget højt i Forhold til Prisen paa Landbrugets Produkter.

Værdien af Landbrugets Vareomsætning med Udlandet.

Aar	Udførsel	Indførsel	Udførselsoverskud
1909—13.....	477,7 Mill. Kr.	237,7 Mill. Kr.	240,0 Mill. Kr.
1920—24.....	1269,7 —	503,9 —	765,8 —
1925—29.....	1257,5 —	501,9 —	755,6 —
1930.....	1216,7 —	387,7 —	829,0 —
1931.....	1022,0 —	327,3 —	694,7 —
1932.....	884,3 —	295,3 —	589,0 —
1933.....	935,1 —	262,3 —	672,8 —
1934.....	904,7 —	246,8 —	657,9 —
1935.....	911,9 —	253,9 —	658,0 —

Trods den formindskede Udførselsmængde er den samlede Eksportværdi 7,2 Mill. Kr. større end i 1934, fordi der som Helhed er opnaaet højere Priser. Importværdien er imidlertid steget med et tilsvarende Beløb, saaledes at Udførselsoverskudet 658 Mill. Kr. i 1935 andrager nøjagtig samme Beløb som i 1934.

I Beretningen er bearbejdet ialt 813 Regnskaber med et landbrugsmæssigt benyttet Areal paa 31 349 ha, hvilket er det største Areal, der har været bearbejdet i de 20 Aar, disse Undersøgelser har fundet Sted.

En Sammenligning med den officielle Statistik viser, at der omregnet pr. 100 ha er 15 % flere Heste, ca. 20 % flere Malkekøer og Ungkreaturer, samt 15 % flere Svin i de regnskabsførende Brug end for Landets samtlige Brug. De regnskabsførende Brug har tillige en noget højere Jordværdi og en større Kornhøst pr. ha end Landbrug i Almindelighed. Forholdet fremgaar af følgende Oversigt:

	Regnskabsførende Brug	Hele Landet iflg. den officielle Statistik	Forholdstal for regnskabsførende Brug, naar hele Landet sættes = 100
Jordværdi, Kr. pr. ha	893	718	127,4
Kornhøst, kg pr. ha	3234	2767	116,9
Mælkeydelse, kg pr. Ko iflg. Kontrolforeningsregnskab	3647	3663	99,6

Mælkeydelsen pr. Ko svarer derimod meget nøje til Gennemsnittet for alle Landets kontrollerede Køer, det vil sige, at Ydelsen ligger lidt højere end for Landets samtlige Besætninger. De undersøgte Brug har faaet tildelt 156 Svinekort pr. 100 ha mod 170 i 1934—35, og det maa vel antages, at de regnskabsførende Brug i Overensstemmelse med Svinebestandens Størrelse har faaet tildelt et noget større Antal Kort pr. ha end Landets samtlige Brug.

En Oversigt over Landbrugskapitalens Størrelse og Fordeling fremgaar af følgende:

Landbrugskapital i Kr. pr. ha.

	1935	1934	1916—35
Jord.....	893	880	1036
Bygninger.....	706	695	740
Ialt Grundkapital..	1599	1575	1776
Besætning.....	261	213	447
Inventar.....	145	147	170
Forraad.....	20	20	36
Ialt Driftskapital..	426	380	653
Ialt Landbrugskapital..	2025	1955	2429

Da den officielle Ejendomsskyld er lagt til Grund, maa den lille Stigning i Grundkapitalen paa 24 Kr. udelukkende tilskrives Tilkomsten af nye Brug. Besætningen er paa Grund af de bedre Priser paa Husdyrprodukter steget saa meget i Værdi, at den samlede Besætningsværdi er 48 Kr. større pr. ha end i 1934.

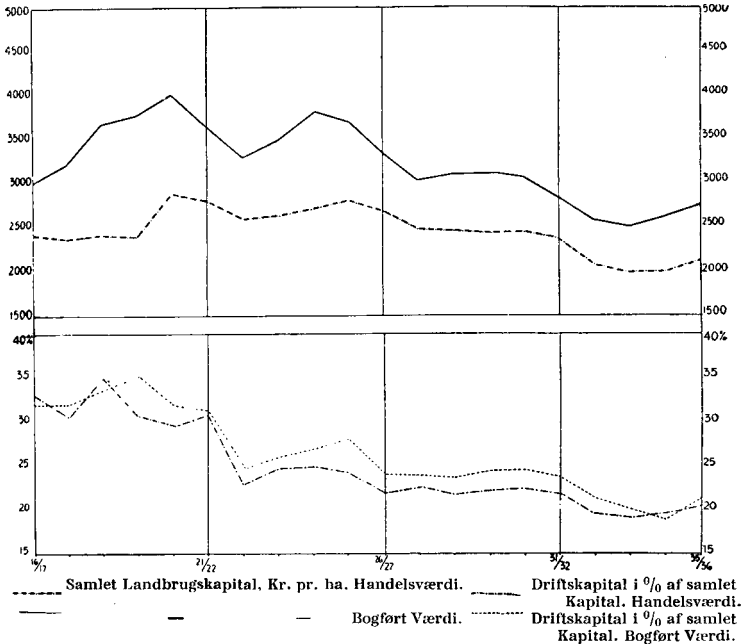
En Sammenligning mellem den bogførte Værdi og den anslaaede Handelsværdi viser følgende Resultat:

Landbrugskapitalens Størrelse i Kr. pr. ha.

	1935	1934	1916—35
Bogført Værdi.....	2025	1955	2429
Handelsværdi.....	2697	2575	3215

Det skal dog bemærkes, at Handelsværdien er »ansat« efter de regnskabsførende Landmænds og Konsulenters Skøn over, hvad Ejendommen antagelig kunde afhændes til. Den siger intet om, hvad Ejendommen gennem Indkøb med Tillæg af Nyanskaffelser og Forbedringer staar Brugeren i. Til Illustration heraf er der i hosstaaende Tavle vist, hvor stærkt Handelsværdien som Gennemsnit for alle undersøgte Brug har varieret gennem de 20 Aar, hvori Bureauet har bestaaet. Det fremgaar klart heraf, at Tidspunktet for Ejendoms købet har overordentlig stor Indflydelse paa Størrelsen af den ansatte Kapital. Den nederste Kurve i Figuren, der viser, hvor mange Procent Driftskapitalen udgør af den samlede Handelsværdi, illustrerer tydeligt, at store Prissvingninger paavirker Drifts-

Landbrugskapitalens Størrelse og S sammensætning.
20-Aaret 1916/17—1935/36.

kapitalen stærkere end den faste Ejendom. Endvidere fremgaar det af Kurven, at Driftskapitalen gennem denne Periode har udvist en langt stærkere faldende Tendens end Værdien af Jord og Bygninger.

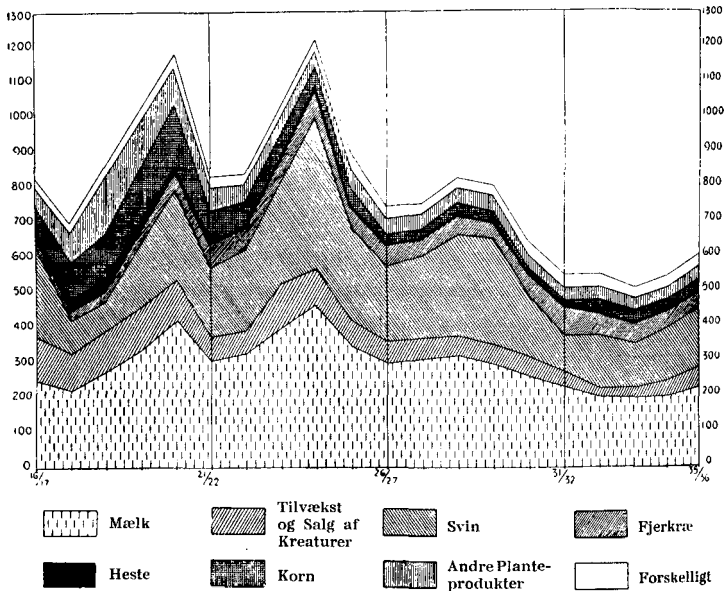
En Oversigt over Landbrugets Bruttoudbytte fremgaar af følgende:

	Bruttoudbytte i Kr. pr. ha.			
	1935—36	1934—35	1931—36	1916—36
Fra Planteavlens	68	54	52	112
Fra Husdyrbruget:				
Kvæg	270	227	235	367
Svin	184	199	200	232
Heste	9	7	5	14
Fjerkræ	49	42	43	43
Andre Husdyr	1	1	1	3
Husdyrbruget ialt	513	476	484	659
Fra andre Kilder	28	27	28	33
Ialt Bruttoudbytte	609	567	564	804

Den gode Høst og de højere Priser har medført en Indtægtsstigning for næsten alle Produkter. Kun for Svin iagttages en Nedgang, idet Nedgangen i Flæskeproduktionen har været saa stor, at Bruttoudbyttet trods de lidt højere Priser er gaaet ned fra 199 Kr. til 184 Kr. pr. ha. Det ses tillige, at det samlede Bruttoudbytte trods den gode Høst er ca. 200 Kr. mindre end det gennemsnitlige Udbytte for de 20 Aar 1916—36.

Til Illustration af, hvorledes Bruttoudbyttet har varieret i Størrelse og S sammensætning i de sidste 20 Aar, er i Beretningen anført hosstaaende interessante Tavle.

Bruttoudbyttets Størrelse og S sammensætning.
20-Aaret 1916/17—1935/36.

Bruttoudbyttet varierer lige fra 1235 Kr. i 1924—25, hvor saavel Produktionen var stor og Priserne høje, til 532 Kr. i 1933—34, hvor de lave Priser paa Smør og Slagte-kreaturer, samt Indskrænkningen i Flæskeproduktionen var Hovedaarsagerne til det lave Udbytte. Det ses tillige,

at Salget af Planteprodukter har haft relativt langt større Betydning i den første Tid af denne Periode, der var paa-
virket af Verdenskrigen, end i de senere Aar.

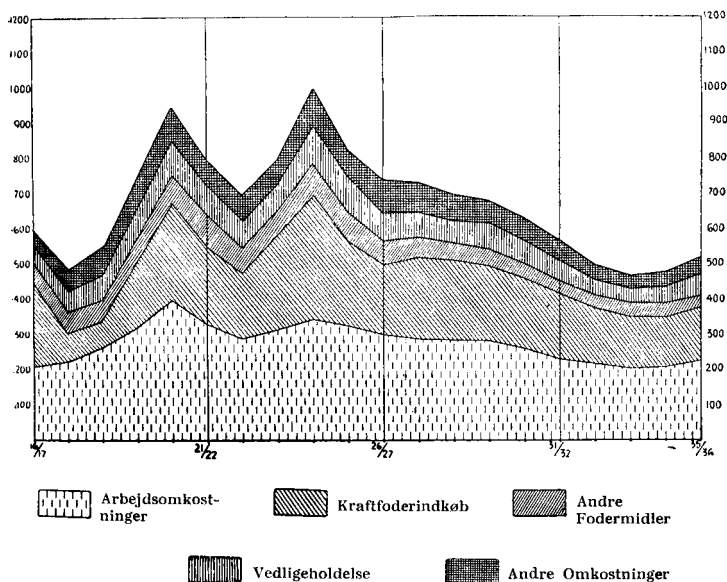
Ved Driftsomkostninger forstaas de med Brutto-
udbyttets Frembringelse forbundne Udgifter. De fordeler
sig saaledes:

Driftsomkostninger i Kr. pr. ha.

	1935—36	1934—35	1931—36	1916—36
Arbejdsomkostninger .	227	209	215	273
Vareforbrug	175	160	184	268
Vedligeholdelse	59	54	53	67
Andre Omkostninger .	60	55	55	66
Ialt	521	478	507	674

Den Prisstigning, der paabegyndtes foregaaende Aar,
er fortsat, saaledes at Driftsomkostningerne er steget med
ca. 9 % fra 478 til 531 Kr. pr. ha.

Driftsomkostningernes Størrelse og Sammensætning.

Ligesom for Bruttoudbyttet er Variationen i Omkostningernes Sammensætning for den nu afsluttede Tyveaarsperiode anskueliggjort i omstaaende Tavle. Det ses, at Variationen afgjort er størst for Kraftfoderindkøbenes og Arbejdsomkostningernes Vedkommende. I Beretningen gøres tillige opmærksom paa, at det selvfølgelig ikke maa overses, at den Nedgang i Foderindkøbene, der hidrører fra stærkere Anvendelse af hjemmeavlede Fodermidler, oftest betyder en Fordel, men hidtil har den aftagende Flæskeproduktion og det stærkere Prisfald for Foderstoffer end for de øvrige Omkostninger været det overvejende Moment.

Forskellen mellem Bruttoudbytte og Driftsomkostninger betegnes som **Nettoudbytte**.

Nettoudbytte i Kr. pr. ha.

Landsdele	1935—36				Størrelsesgrupper	1934—35			
	1935—36	1934—35	1931/32—35/36	1916/17—35/36		1935—36	1934—35	1931/32—35/36	1916/17—35/36
Sjælland	91	88	60	151	Under 10 ha	98	99	63	145
De sydlige Øer	115	69	68	160	10—20 »	98	84	59	138
Fyn	113	74	66	142	20—30 »	89	75	61	137
Østjylland	85	80	53	127	30—50 »	80	74	55	124
Midtjylland	72	73	53	91	50—100 »	84	69	55	111
Vestjylland	86	89	56	103	Over 100 »	73	63	44	97
Alle Ejendomme . . .	88	79	57	130					

Nettoudbyttet er som Middel af samtlige Ejendomme steget fra 79 Kr. til 88 Kr. pr. ha. De enkelte Landsdele viser imidlertid store Forskelligheder. De sydlige Øer og Fyn har saaledes haft en Fremgang paa henholdsvis 46 og 39 Kr. pr. ha — men det maa her erindres, at disse Landsdele havde en meget lille Høst, navnlig af Sukkerroer og Foderroer, i 1934. For Sjælland og Østjylland er Stigningen meget ringe, og for Vest- og Midtjylland, hvor Høstudbyttet som Helhed var noget daarligere i 1935 end i 1934, noteres en lille Tilbagegang i Nettoudbyttet.

For de forskellige Ejendomsstørrelser noteres Fremgang for alle Grupper undtagen for Husmandsbrugene. Trods de bedre Priser paa Smør og Æg har den indskrænkede Flæskeproduktion samt de stigende Foderstofpriser bevirket en Forskydning i Smaabrugenes Disfavør.

Beregnes Nettoudbyttet pr. 100 Kr. Landbrugskapital, fremkommer den saakaldte Forrentningsprocent.

**Nettoudbytte pr. 100 Kr. Landbrugskapital.
(Forrentningsprocent).**

	Landbrugskapitalen ansat til Handelsværdi				Landbrugskapitalen ansat til bogført Værdi			
	1935— 36	1934— 35	1931/32 —35/36	1916/17 —35/36	1935— 36	1934— 35	1931/32 —35/36	1916/17 —35/36
	Sjælland.....	3,3	3,3	2,2	4,5	3,9	3,9	2,5
De sydlige Øer	3,8	2,3	2,3	4,1	4,5	2,7	2,6	5,2
Fyn	3,6	2,4	2,1	3,9	4,5	3,0	2,5	5,0
Østjylland	2,9	2,9	1,9	3,7	3,8	3,7	2,3	4,8
Midtjylland.....	3,3	3,6	2,6	3,5	4,9	5,1	3,5	5,0
Vestjylland	3,5	3,9	2,4	3,9	5,1	5,7	3,3	5,4
Under 10 ha	2,6	2,7	1,7	3,2	3,6	3,7	2,3	4,6
10—20 »	3,3	3,0	2,1	4,1	4,6	4,1	2,7	5,6
20—30 »	3,4	3,0	2,4	4,3	4,6	4,0	3,0	5,7
30—50 »	3,5	3,3	2,5	4,2	4,4	4,3	3,0	5,5
50—100 »	3,8	3,3	2,6	4,2	5,0	4,2	3,2	5,3
Over 100 »	3,8	3,3	2,3	4,0	4,5	4,0	2,6	4,8
Alle Ejendomme	3,3	3,1	2,2	4,0	4,4	4,0	2,8	5,4

Beregnet efter Handelsværdien er Forrentningsprocenten i Middelt for alle Ejendomme 3,3 mod 3,1 i 1934—35 og efter den bogførte Værdi henholdsvis 4,4 og 4,0. Sammenlignet med foregaaende Aar er det iøjnefaldende, at Aaret har været forholdsvis bedst paa de store Gaarde.

Der er imidlertid meget stor Forskel i det opnaaede Driftsresultat fra Ejendom til Ejendom.

En Inddeling af samtlige 813 Brug viser, at knapt Halvdelen, 387, har en Forrentningsprocent mellem 2 og 6, 212 Ejendomme har mellem 6 og 10, men til Gengæld har ikke mindre end 122 Ejendomme maattet nøjes med

Ejendommenes Fordeling efter Forrentningsprocent.

	Antal Brug	Procentisk Fordeling
10,0 og derover	39	4,8
8,0— 9,9	73	9,0
6,0— 7,9	139	17,1
4,0— 5,9	203	25,0
2,0— 3,9	184	22,6
0,0— 1,9	122	14,9
÷1,9—÷0,1	42	5,3
÷2,0 og derunder	11	1,3
alt	813	100,0

en Forrentningsprocent mellem 0 og 2, og i 53 Brug har Bruttoudbyttet ikke kunnet dække Driftsomkostningerne.

Aarsagen til de meget forskellige Resultater er af meget forskellig Karakter. Et stort Høstudbytte, alsidig Drift med flere Salgsafgrøder og en god yderig Besætning er alle Faktorer, der har paavirket Resultatet i gunstig Retning. Et forholdsvis stort Svinehold, baseret paa Tildeling af et stort Antal Svinekort, har naturligvis været en Fordel, ligesom et stort og vellede Fjerkræhold i mange Tilfælde har virket til Forbedring af Resultatet i de mindre Brug. — Der stilles i det Hele i disse Aar store Krav til Driftslederens Dygtighed.

En samlet Oversigt over Landbrugets Kapitalforhold og Driftsresultat gennem de 20 Aar, hvorfra der foreligger Resultat, fremgaar af hosstaaende Tabel.

Ved Betragtning af den bogførte Landbrugskapital og den paa Grundlag heraf beregnede Forrentningsprocent maa det erindres, at Værdien af Jord og Bygninger kun er forandret ved de periodiske Vurderinger. Det maa tillige bemærkes, at de store Tal for Omsætning omkring 1921 og 1925 er stærkt paavirkede af den lave Kroneværdi i disse Perioder. Kronefaldet i Begyndelsen af 1933 har derimod ikke i samme Grad paavirket Omsætningen og Driftsresultatet. Der erindres i denne Forbindelse om, at denne Kronesænkning blev foretaget for at imødegaa en yderlig ugunstig Udvikling i Prisforholdene — og sam-

Samlet Oversigt over Driftsresultatet.

	Kroner pr. ha					Nettoudbytte i % af Landbrugs-kapitalen til		Nettooverskud Kr. pr. ha (Nettoudb. + Rentekrav af Hdsbv.)
	Landbrugs-kapital til		Brutto-udbytte	Driftsom-kostninger	Netto-udbytte	Han-dels-værdi	Bog-ført Værdi	
	Han-dels-værdi	Bog-ført Værdi						
Sjælland	2782	2305	629	538	91	3,3	3,9	÷ 41
De sydlige Øer	3058	2540	726	611	115	3,8	4,5	÷ 29
Fyn	3127	2524	751	638	113	3,6	4,5	÷ 35
Østjylland	2909	2231	630	545	85	2,9	3,8	÷ 53
Midtjylland	2159	1483	514	442	72	3,3	4,9	÷ 32
Vestjylland	2464	1676	542	456	86	3,5	5,1	÷ 32
Under 10 ha	3835	2718	888	790	98	2,6	3,6	÷ 88
10—20 »	2950	2124	658	560	98	3,3	4,6	÷ 43
20—30 »	2586	1930	567	478	89	3,4	4,6	÷ 34
30—50 »	2303	1812	516	436	80	3,5	4,4	÷ 29
50—100 »	2203	1687	480	396	84	3,8	5,0	÷ 19
Over 100 »	1920	1608	438	365	73	3,8	4,5	÷ 16
Alle Ejendomme 1935—36.	2697	2025	609	521	88	3,3	3,9	÷ 40
do. 1934—35.	2575	1955	557	478	79	3,1	4,0	÷ 43
do. 1933—34.	2449	1948	532	461	71	2,9	3,6	÷ 45
do. 1932—33.	2570	2054	562	502	60	2,3	2,9	÷ 62
do. 1931—32.	2825	2377	560	571	÷11	÷0,4	÷0,5	÷146
do. 1930—31.	3021	2408	651	637	14	0,5	0,6	÷131
do. 1929—30.	3107	2409	817	682	135	4,3	5,6	÷ 13
do. 1928—29.	3085	2423	851	700	151	4,9	6,2	4
do. 1927—28.	3033	2453	775	731	44	1,5	1,8	÷101
do. 1926—27.	3305	2666	767	732	35	1,1	1,3	÷123
do. 1925—26.	3755	2777	880	836	44	1,2	1,6	÷137
do. 1924—25.	3819	2691	1235	989	246	6,4	9,1	62
do. 1923—24.	3463	2594	1023	813	210	6,1	8,1	44
do. 1922—23.	3233	2568	837	692	145	4,5	5,6	÷ 10
do. 1921—22.	3607	2808	831	798	33	0,9	1,2	÷144
do. 1920—21.	4038	2887	1185	949	236	5,8	8,2	÷ 5
do. 1919—20.	3819	2394	1024	743	281	7,4	11,7	51
do. 1918—19.	3686	2405	857	551	306	8,3	12,7	118
do. 1917—18.	3197	2351	699	482	217	6,8	9,2	56
do. 1916—17.	3016	2395	824	604	220	7,3	9,2	52
do. 1931/32—35/36	2623	2072	564	507	57	2,2	2,8	÷ 67
do. 1916/17—35/36	3215	2429	804	674	130	4,0	5,4	÷ 31

tidig begyndte den engelske Kvotapolitik, der bevirkede Indskrænkningen i vor Flæskeproduktion.

Beretningens sidste Halvdel omfatter en Række interessante Opgørelser over forskellige Forholds Indflydelse paa Driftsresultatet samt over de forskellige Driftsgrenes Økonomi.

Her skal anføres et Par Beregninger vedrørende Malkekvægets Økonomi. Opgørelsen omfatter 154 Besætninger. Inddeles disse i 6 Grupper efter aftagende Mælkeydelse pr. Ko, kommer man til følgende Resultat:

Malkekobesætninger grupperet efter Ydelse.

Gennemsnit pr. Ko.

	I	II	III	IV	V	VI
Mælk, kg pr. Ko	4195	3841	3576	3390	3183	2749
Kraftfoder ialt F.-E.	1313	973	846	798	748	677
Grovfoder ialt F.-E.	2366	2434	2373	2455	2413	2251
Betaling for Grovfoder, Kr.	201	179	178	167	144	113
Betaling, Øre pr. F.-E.	8,5	7,4	7,5	6,8	6,0	5,0
Mælkepris, Øre pr. kg	11,8	10,9	11,3	11,2	11,0	10,9

Med den stigende Mælkeydelse følger ikke nogen bestemt Forandring i Grovfoderforbruget, men Kraftfodertilskudet stiger med 636 F.-E., svarende til en Udgift af 78 Kr. pr. Ko. Alligevel bliver der en Forskel i den samlede Betaling af Grovfoderet paa 88 Kr. pr. Ko eller 3,5 Øre pr. F.-E.

Inddeles de samme Besætninger efter Kraftfoderforbrugets Størrelse, fremkommer følgende Resultat:

Besætningen grupperet efter Kraftfoderforbrug.

Gennemsnit pr. Ko.

	I	II	III	IV	V	VI
Mælk, kg pr. Ko	3959	3633	3520	3470	3329	3025
Kraftfoder ialt F.-E.	1442	1110	899	754	654	501
Grovfoder ialt F.-E.	2201	2328	2395	2420	2449	2502
Betaling for Grovfoder, Kr.	166	151	160	179	174	154
Betaling, Øre pr. F.-E.	7,5	6,5	6,7	7,4	7,1	6,2
Mælkepris, Øre pr. kg	12,0	11,3	11,3	10,9	10,9	10,5

Det stigende Kraftfoderforbrug følger med en Nedgang i Grovfoderforbruget (navnlig Græsning). Mælkeydelsen pr. Ko stiger med Kraftfoderforbruget. Tabellen viser endvidere, at Grovfoderbetalingen stiger med stigende Kraftfoderforbrug indtil og med Gruppe IV, for derefter at aftage med yderligere Kraftfoderanvendelse. Der synes saaledes at være en Del Brug, hvor Økonomien er daarligere som Følge af for stort Forbrug af Kraftfoder — antagelig fordi Kraftfoderet her i nogle Brug har maattet træde i Stedet for svigtende Grovfodermængder.

Stort Forbrug af Kraftfoder gør det ikke alene. Det gælder om at afpasse Husdyrholdet efter Grovfoderproduktionen — og dertil benytte det nødvendige Tilskud af Oliekager til den bedst mulige Udnyttelse af Grovfoderet. Men om disse Forhold og mange andre interessante Enkeltheder maa henvises til nærmere Studium af Beretningen.

Rettelse.

I Artiklen: **Spredte Oplysninger om det islandske Landbrug**, Hefte 2, 1938, Side 121, 6. Linie fra oven staar anført: »Der er Kontrollforeninger med ca. 3000 kg Mælk og 3,07% Fedt pr. Ko pr. Aar«. Det skal være: **3,7% Fedt pr. Ko pr. Aar.**

Kapitelstaksterne for Aaret 1937.

Kapitelstakstkredse (Ældre Stifter)	Takst pr. 100 kg				Takst pr. gl. dansk Tønde			
	Rug	Byg	Havre	Hvede	Rug	Byg	Havre	Hvede
1. Sjællands Stift (undtagen Bornholm)	Kr. 17,39	Kr. 16,17	Kr. 13,99	Kr. 16,75	Kr. 16,81	Kr. 14,68	Kr. 9,68	Kr. 17,24
2. Bornholm	16,53	15,17	13,80	—	15,99	13,93	9,17	—
3. Lolland-Falsters Stift	18,07	17,62	14,53	17,42	17,48	16,32	10,48	18,28
4. Fyns Stift	17,47	17,15	14,61	17,09	16,89	15,80	10,09	17,67
5. Aarhus Stift	17,70	17,23	14,48	—	17,44	15,73	10,01	—
6. Aalborg Stift	16,81	16,95	14,16	—	15,98	15,45	9,73	—
7. Viborg Stift	17,51	17,09	14,31	—	17,06	15,70	9,78	—
Ribe Stift:								
8. Vejle Amt	17,67	17,67	14,67	—	17,10	16,52	10,35	—
9. Ringkøbing Amt	18,00	17,58	15,17	—	17,71	16,15	10,70	—
10. Ribe Amt	17,50	17,25	14,67	—	17,22	15,84	10,35	—
Sønderjydske Amter:								
11. Haderslev Amt	17,13	16,60	14,03	16,87	16,86	15,06	9,66	17,15
12. Aabenraa Amsraadskreds	17,17	16,92	13,58	16,75	16,61	15,40	9,13	17,03
13. Sønderborg Amsraadskr.	17,33	16,83	13,67	17,00	17,05	15,46	9,12	17,29
14. Tønder Amt	17,83	17,00	14,00	—	17,25	15,33	9,53	—
Gnst. for samtl. Kredse ...	17,44	16,95	14,26	16,98	16,96	15,53	9,84	17,44

De for Ærter, Boghvede, Boghvedegryn, Smør, Flæsk og Honning een Gang for alle ved Kapitelstakstlovens § 7 fastsatte Takster er følgende:

Ældre Kapitelstakstkredse (Ældre Stifter)	Hvide Ærter	Graa Ærter	Bog- hvede	Bog- hvede- gryn	Smør	Flæsk	Hon- ning
	pr. Td.	pr. Td.	pr. Td.	pr. Td.	pr. Pd.	pr. Pd.	pr. Pot
Sjællands Stift:	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Møen	15,64	14,49					
Bornholm ..					1,04		
Loll.-Falsters Stift:							
forrige Halsted Amt	16,07	15,23					
forrige Maribo Klosters og Aalholm Amt	15,13	14,49					
forrige Nykøbing Amt ...	15,62	14,96			pr. Td.		
Aarhus Stift				27,62	251,84		
Ribe Stift:					pr. Pd.		
Ribe Amt			13,33		1,14	0,61	1,37
Vejle Amt			13,34		1,14	0,64	1,29
Ringkøbing Amt			14,10		1,13	0,60	1,25

**Priser og Prisindeks for Landbrugsprodukter
og Hjelpestoffer for Landbruget i Januar Maaned 1938.**

Ved Det landøkonomiske Driftsbureau.

Tabel 1. Priser i Kr. pr. 100 kg.

	1936		Jan. Md. 1937	1937		Jan. Md. 1938
	Hele Aaret	Dec. Md.		Hele Aaret	Dec. Md.	
Landbrugsprodukter:						
Sødmælk (af Mejeri)	11,27	10,86	10,94	12,23 ¹⁾	13,98	13,31 ¹⁾
Smør, Notering	207	191	194	225	275	235
Ost, 20 %	66	66	65	72	86	88
Æg	109	128	89	110	164	123
Slagterisvin, 1. Kl., m. Kort (sl. V.)	170	164	164	171	172	173
do. uden Kort (do.)	69	60	60	65	100	100
Slagtekøer, Kbhvn., 1. Kl. (lev. V.)	48	46	45	48	52	51
Stude og Kvier, Esbjerg, 1. Kl. (do.)	61	60	59	60	61	61
Unge Heste, Odense, Kr. pr. Stk.	958	1000	1000	1040	1000	1020
Hvede, Sælger	16,13	20,45	20,38	19,63	18,69	18,71
do., Køber	15,81	20,10	20,00	19,28	18,31	18,46
Rug, Sælger	13,39	16,05	18,56	19,95	18,50	19,40
do., Køber	13,08	15,65	18,13	19,57	18,19	19,15
Byg, 2rd., Sælger	14,10	18,70	19,25	18,60	18,44	18,81
do., Køber	13,75	18,20	18,75	18,24	18,06	18,50
Havre, Sælger	14,36	15,35	15,75	17,02	16,13	16,69
do., Køber	13,85	14,85	15,25	16,51	15,63	16,19
Hø	6,16	7,19	7,31	6,75	6,50	6,75
Kartofler, Sælgers St., Sjæll.	7,44	7,06	7,69	7,38	6,00	6,00
Føderstoffer:						
Bomuldsfrøkager	15,74	19,00	19,44	17,61	16,94	16,69
Solsikkekager	15,30	18,45	18,94	18,41	18,00	18,00
Palmekager	12,89	14,80	15,33	15,34	15,88	16,06
Hvedeklid	12,52	14,70	15,50	15,53	15,44	15,88
Majs, La Plata	13,89	13,85	13,94	14,91	16,69	17,69
Kunstgødning:						
Chilesalpeter	16,50	16,35	16,55	16,73	16,90	17,10
Kalksalpeter	15,67	15,55	15,70	16,03	16,40	16,55
Svovlsur Ammoniak	15,72	15,60	15,75	16,08	16,45	16,60
18 % Superfosfat	6,25	6,30	6,40	6,46	6,60	6,70
40 % Kaligødning	13,49	13,45	13,45	13,49	13,45	13,45

¹⁾ Ekskl. Mælkeafgift.

Tabel 2. Prisindeks. (Femaaret 1909/14 = 100).

	1936		Jan.	1937		Jan.
	Hele Aaret	Dec. Md.	Md. 1937	Hele Aaret	Dec. Md.	M 1938
Landbrugsprodukter:						
Sødmælk	107	103	104	116	133	127
Smør ¹⁾	100	92	94	110	132	114
Ost	116	116	114	126	147	154
Æg.....	92	108	75	93	139	104
Slagterisvin med Kort.....	175	169	169	176	177	178
do. med og uden Kort ²⁾	173	166	167	174	176	177
Slagtekøer (København)	83	79	78	83	90	88
Stude og Kvier (Esbjerg)	100	98	97	98	100	100
Unge Heste (Odense).....	130	136	136	141	136	138
Hvede.....	117	148	147	142	135	135
Rug.....	112	135	156	167	155	163
Byg, 2rd.....	109	145	149	144	143	146
Havre	119	127	131	141	134	138
Hø.....	90	105	106	98	95	98
Kartofler, Sælgers St., Sjæll....	198	188	205	197	160	160
Foderstoffer:						
Bomuldsfrøkager.....	107	129	133	120	115	114
Solsikkekager	119	143	147	143	140	140
Palmekager	113	130	135	135	140	141
Hvedeklid.....	112	132	139	139	138	142
Majs, La Plata	124	124	125	133	149	158
Kunstgødning:						
Chilesalpete.....	83	82	83	84	85	86
Kalksalpete	81	81	81	83	85	86
18 % Superfosfat.....	106	106	108	109	111	113
40 % Kaligødning.....	113	113	113	113	113	113
Vejet Prisindeks for Grupper af Produkter og Produktionsmidler:						
Mejeriprodukter	101	94	96	111	132	117
Husdyrprodukter, ialt.....	118	114	111	123	139	128
Korn	114	142	147	147	141	144
Planteprodukter, ialt.....	122	144	150	149	139	142
Landbrugsprodukter, ialt.	118	117	114	125	139	129
Kraftfoder	115	136	139	135	134	136
Kunstgødning	93	93	94	95	96	97
Andre Vareindkøb.....	101	101	98	99	99	89
Vareindkøb, ialt.....	109	123	125	123	122	123

¹⁾ Inklusive Hjemmemarkedsafgiften, Statstilskudet og Smørkontingentfondens beregnede Indtægter fordelt paa den samlede Smørproduktion.

²⁾ Forholdsmæssigt beregnet.

Det tyske Landbrugs Nyorganisering og Markedsordning.

Af Cand. polit. S. Gammelgaard Jacobsen.

Tysklands Landbrugsorganisationer er blevet ændret, siden Hitler kom til Magten i 1933. Gamle Organisationer er forsvundet, og nye er kommet til. For Danmark, hvis Landbrug er organiseret efter Principper, der er diametrale Modsætninger til de nuværende tyske, vil Udviklingen og Virkningerne af et saadant Organisationssystem altid være af stor Interesse.

Cand. polit. S. Gammelgaard Jacobsen redegør i det følgende for den tyske Organisationsform og dens Virkemaade i Praksis.

I det nye Tyskland indtager Landbruget Hæderspladsen blandt Erhvervene. For det første er det Nationens Levnedsmiddelforsyner, og denne Funktion er af afgørende Betydning i en Stat, der, som det tredje Rige, vil gøre sig gældende som Militærmagt. For det andet er det Folkets »Blodskilde«. Tysklands Befolkningsoverskud kommer som i de andre vesteuropæiske Lande udelukkende fra Landet. For det tredje er Landbrugerne politisk mere »sikre« end andre Befolkningslag. Den marxistiske »Smitte« har i alle Lande haft svært ved at vinde frem paa Landet.

Disse Egenskaber gør Bonden til en særlig værdifuld Folkefælle. Han bør sikres en særlig betrygget Tilværelse, rives ud af det kapitalistiske Markeds Usikkerhed og æres og agtes af de andre Befolkningslag. Bonden fremstilles som den oprindelige Tysker, den blods- og jordbundne Folkefælle med den stærke Karakter og de værdifulde moralske Egenskaber, der binder Individet til Slægt og Nation.

Denne Idealisering af Landbrugsbefolkningen havde allerede paa et tidligt Tidspunkt ført store Bondemasser over i de nazistiske Rækker, og det maatte derfor blive en af det nye Styres allerførste Opgaver at redde Bondestanden ud af den bundløse Krise, den befandt sig i. I sin Programerklæring ved Magtovertagelsen i 1933 stillede Hitler da ogsaa denne Opgave Side om Side med Arbejdsløshedens Afskaffelse, og Regeringen har i de forløbne fire Aar fuldstændig ombygget Landbruget, saaledes at det nu er den Erhvervsgren, hvor den nazistiske Erhvervsordning er videst gennemført.

Billedet af denne nye Ordning vil formentlig fremstaa klarest, naar man opdeler den derhen hørende Lovgivning i den, der angaar Erhvervsorganisationen, den, der angaar Markedet, og den, der angaar Bedriften.

A. *Organisationen.*

Klassen erstattes i den nationalsocialistiske Stat af Standen. Denne er den logiske Følge af det organisk-universalistiske Samfundsbegreb. Ligesom i den menneskelige Organisme Øjnene har en anden Funktion end f. Eks. Hænderne, saaledes har ogsaa Landbruget en anden Funktion end f. Eks. Industrien. Da begge Funktioner imidlertid er vigtige for den samlede Samfundsorganisme, maa alle, der er beskæftiget inden for det samme Erhverv, arbejde sammen for at opfylde den paa-gældende Funktion paa den for Folkefællesskabet bedst mulige Maade. Den »naturlige« Inddeling af Folkefællerne bliver saaledes efter deres Erhvervsfunktion: Landbrugs- eller Bondestanden, Industristanden, Haandværkerstanden o. s. v. Klasseopdelingen, der lader Lønarbejdere inden for alle Erhverv forene sig mod alle Arbejdsgivere, er et »Kunstprodukt«, fremkaldt af »Marxisterne« til Fremme af deres egne politiske Formaal.

Straks efter Magtovertagelsen begyndte ivrige Partifæller rundt om i Riget at opløse de bestaaende Klasseorganisationer inden for Landbruget for i deres Sted at

sætte nye, opbygget efter Standsmønsteret. En saadan tilfældig Udvikling kunde imidlertid ikke taales i en stærkt centraliseret Stat som den nye tyske, og en Lov af 15. Juli 1933 satte en Stopper for alle velmenende Forsøg i denne Retning, idet den udtalte, at Fastsættelsen af den nye Organisations Rammer alene tilkom Statsmagten. Ved Loven om Rigsernæringsstanden (*Reichsnährstand*) af 13. September 1933 fik Rigsernærings- og Landbrugsminister *Darré* Fuldmagt til at træffe de fornødne Foranstaltninger til Dannelse af en saadan Organisation og til denne tilslutte alle Organisationer og Enkelpersoner, der var beskæftiget ved Fremstilling af og Handel med Levnedsmidler og Landbrugsprodukter i det hele taget. Ved fire Gennemførelsesforordninger har Ministeren fastlagt Organisationens Rammer og truffet Bestemmelse om dens Opgaver.

Reichsnährstand omfatter herefter alle, der er beskæftiget ved Landbrug, Fiskeri og Skovbrug, baade Arbejdere og Arbejdsgivere, baade Ejere og Forpagtere. Organisationen er altsaa en Standsorganisation. — Endvidere omfatter den alle, der er beskæftiget med Forarbejdning af eller Handel med disse Erhvervs Produkter, f. Eks. i Bagerier, Møllerier, Bryggerier o. s. v. Disse hører dog som Regel samtidig ind under andre Erhvervsorganisationer, Haandværkets, Handelens eller Industriens, og de betaler da kun Kontingent til disse. Men *Reichsnährstand* er altid kompetent til at regulere Produktion og Handel med de Produkter, der stammer fra de ovennævnte Landbrugserhverv, selv om Forarbejdningen foregaar i Virksomheder, der hører ind under andre Standsorganisationer.

Reichsnährstand er Ernæringserhvervenes, først og fremmest naturligvis Landbrugets, Erhvervsrepræsentation over for Staten og de andre Erhvervsorganisationer. Den er dog af en ganske anden Karakter end tilsvarende Organisationer i demokratiske Lande, hvilket skyldes, at den er Organet for det statslige Førerskab over Land-

bruget. Dette kommer tydeligt til Orde i Formalsparagraffen, hvor det hedder:

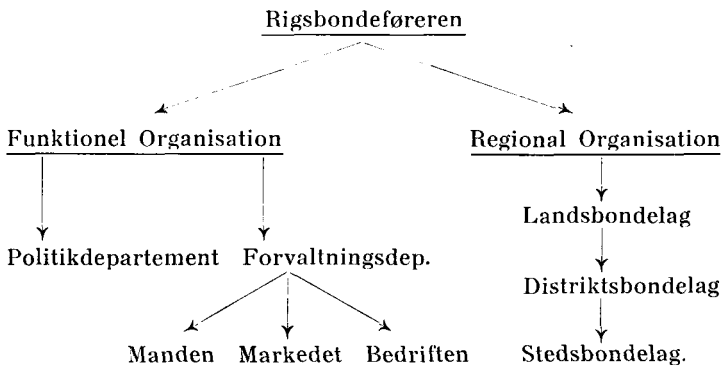
»Reichsnährstand skal — i Ansvar over for Folk og Rige — forene sine Medlemmer til en livskraftig Støtte for Opbygningen, Bevarelsen, Styrkelsen af det tyske Folk. Den skal styrke Landbruget, Landbrugets kooperative Organisationer og Handelen med og Forarbejdningen af Landbrugsvarer. Hidføre en Folkefællesskabet tjenende Udligning mellem de forskellige Interesser hos de den tilsluttede Kræfter. Understøtte Øvrigheden i alle Spørgsmaal angaaende Organisationens Medlemmer, særlig gennem Udlevering af de fornødne Dokumenter og Tilforordning af Sagkyndige.«

Offentligheden har altsaa en meget udpræget Interesse i den nye Organisation, idet den ikke blot er Erhvervsrepræsentation over for Staten, men ogsaa i høj Grad Statens Repræsentation over for Erhvervet. Derfor kræves det, at alle i de paagældende Erhverv er med i Organisationen. Frivillighedsprincippet, der anvendes i de demokratiske Lande ved tilsvarende Organisationer og ogsaa anvendtes i det gamle Tyskland, slaar ikke til, men Medlemsskabet er obligatorisk. Endvidere falder Organisationen i juridisk Henseende slet ikke ind under Privatrettens Regler. Den benævnes »en offentligretlig Selvstyrekorporation«, hvilket vil sige, at den falder ind under den offentlige Rets Regler. — Og sidst, men ikke mindst vigtigt: Rigsministeren for Ernæring og Landbrug kan bemyndige Reichsnährstand eller Enkeltled inden for Reichsnährstand til at regulere Produktion, Af sætning, Priser og Avancer for Landbrugsvarer paa ethvert Produktionstrin. Denne meget vidtgaaende Bemyndigelse er blevet benyttet i stor Udstrækning, jfr. nedenfor under Markedet.

I Spidsen for Reichsnährstand staar en Rigsbondfører (*Reichsbauernführer*), der udnævnes af Rigskansleren selv. For Tiden er det Rigsministeren for Ernæring og Landbrug, *Walter Darré*, der beklæder Posten som Rigs-

bondefører, men denne Personalunion mellem de to Embeder er ingen Nødvendighed. Rigsbondeføreren har en Stedfortræder, *Reichsobmann*, og til Støtte i det daglige Arbejde har han et Rigsbonderaad (*Reichsbauernrat*) paa 100 Medlemmer. Som Navnet antyder, har dette Organ blot raadgivende Beføjelser, og dets Medlemmer udpeges af Rigsbondeføreren selv blandt Lederne af Organisationens lokale Forgreninger. Endvidere skal Rigsbondeføreren en Gang om Aaret indkalde en Rigsbondedag (*Reichsbauerntag*) til Møde i Goslar, Rigsbondeførerens Residensstad. Rigsbondeføreren udpeger ogsaa selv Deltagerne til denne Forsamling, der bestaar af over 1000 lokale Bondeførere fra hele Riget. Den har ingen beslutende Myndighed, og dens Beføjelser omtales i det hele taget ikke i Loven. Rigsregeringen benytter den gerne til at fremsætte vigtige Proklamationer til Landbruget, og dens Betydning er vistnok mest af propagandamæssig Art.

Under Rigsbondeføreren staar hele Reichsnährstandsorganisationen, der deler sig i en funktionel og en regional Gren.

Den territoriale Gren er spredt ud over hele Riget, der organisationsmæssigt er inddelt i 20 *Landsbondelag*. Disse er igen inddelt i *Kredsbondelag*, godt 500 ialt, som atter er inddelt i en stor Mængde *Stedsbondelag*. Hver

af disse Omraader har en Bondefører — Landsbondefører, Kredsbondefører og Stedsbondefører — og et administrativt Kontor, der er organiseret paa samme Maade som de funktionelle Kontorer, jfr. nedenfor, dog er der ingen særlig Afdeling for Tilrettelæggelse af den Politik, der skal føres. Til hvert Bondelag er der endvidere knyttet et Bonderaad og en aarlig sammentrædende Bondedag. De har de samme Funktioner for det lokale Omraade, som de ovenfor omtalte for hele Riget, og deres Medlemmer udpeges af de lokale Bondeførere.

Den funktionelle Gren hører hjemme i Berlin, hvor Standens Centralkontorer er. Den har to Afdelinger, en for Tilrettelæggelse af den Politik, der skal føres, *Stabsamt*, og en for Udførelsen af de Beslutninger, som Rigsbondeføreren træffer, *Verwaltungsamt*. Stabsamt har særlige Underafdelinger for Økonomi, Lovgivning, Race-spørgsmaal, Presse, Propaganda, Tradition og Udvikling og internationale Spørgsmaal. Verwaltungsamt har tre Hovedafdelinger: 1) *M a n d e n* (der Mensch), — her behandles alle personlige Spørgsmaal, f. Eks. Forholdet mellem Arbejder og Arbejdsgiver, mellem Ejer og Forpagter, Bortgivelse af nye Ejendomme til Ariere og i det hele taget alle Racespørgsmaal, Opretholdelse af gammel Bondekultur og gamle Traditioner o. s. v. 2) *G a a r d e n* (der Hof), — her behandles driftsøkonomiske og tekniske Spørgsmaal af enhver Art, f. Eks. Regnskabsføring, nye Dyreracer eller Plantesorter, i det hele taget alle Spørgsmaal om Forøgelse af Landbrugets Produktivitet, saaledes hele Landbrugsskolevæsenet og Udstillingsvæsenet, Dyrskuer og Planteavlsskuer, endvidere Skatte-spørgsmaal og alle Lovgivningsanliggender i Relation til Bedriften. — 3) *M a r k e d e t* (der Markt) — herhen hører hele det mægtige Markedsreguleringsarbejde, der omtales nedenfor.

Førerprincippet er konsekvent gennemført i hele Organisationens Opbygning. Den øverste Leder, Rigsbondeføreren, udnævnes af selveste Rigskansleren. Rigsbonde-

føreren udnævner igen Landsbondeførerne. Disse udnævner Kredsbondeførerne inden for deres Omraade, og disse igen Stedsbondeførerne. Selv de raadgivende Organer, Bønderaad og Bondedag, fremgaar som nævnt ikke af almindelige Valg for Medlemmerne, men de udpeges af de paagældende Førere. Der er altsaa ikke Tale om noget Selvstyre i den Forstand, at Medlemmerne selv bestemmer Ledelsens Sammensætning, og Navnet »Selvstyrekorporation« synes saaledes ret umotiveret. Nazisterne hævder dog naturligvis, at der er den bedste Overensstemmelse mellem Ledelsen og Medlemmerne, idet der ved Udnævnelsen af en Fører altid skal tages Hensyn til, om den paagældende er vellidt og agtet mellem sine Standsfæller, ligesom en Fører, der forskærtser Medlemmernes Tillid, staar i Fare for at blive afsat af den Fører, han staar nærmest under. Hvor effektiv denne Udvalgelse er, er det naturligvis umuligt for en udenforstaaende at vurdere, da der ikke kan komme offentlig Kritik frem. Men det er i hvert Fald klogt, at man overalt har sat Bønder i Spidsen for de lokale Organisationer. Derigennem har man opnaaet, at saavel Kreds- som Stedsbondeførerne meget nøje kender Forholdene i deres Omraade, og dette Kendskab kommer gennem maaedlige Rapporter ogsaa Centralledelsen tilgode.

B. Markedet.

Ved Udstedelsen af Reichsnährstandsloven, September 1933, udtalte Landbrugsminister Darré:

»Vi maa gøre os fuldstændig klart, at Landbrugeren ikke er Driftsherre i Ordets sædvanlige Betydning. Ernæringsstanden skal og kan ikke tage Del i den frie Prisdannelses Lotterispil. Den tør ikke udsættes for de dermed forbundne Farer, fordi dens Betydning for Nationen er saa uhørt vigtig. Derfor kommer det ikke saa meget an paa, at Bonden faar den højest mulige Pris for sine Varer, for at hans Bedrift kan afkaste den størst mulige Rente, men det kommer an paa, at Bonden gen-

nem en tysk Bondelovgivning knyttes fast sammen med Hjem og Jord, og at han faar en retfærdig Løn for sit Arbejde, d. v. s. at han faar retfærdige Priser, som han kan leve af.«

Hermed proklamerede Landbrugsministeren og Rigsbondeførerer, at der skulde skabes et helt nyt Markeds-system for Landbrugets Produkter, Nationens Levnedsmidler — et Marked, hvor Kravet om en retfærdig Pris realiseres. I d e o l o g i e n, der ligger til Grund for denne Tanke, er Opfattelsen af Landbruget som det naturbundne Erhverv: det gaar ikke an, at Produkter, som Naturen har givet, gaar til Grunde, blot fordi et tilfældigt Marked ikke har Brug for det — muligvis paa Grund af spekulative Manøvrer, der betragtes ikke som udjæv-nende, men som svingningsfrembringende. Men R e a l i t e t e n, der ligger bagved, er Nødvendigheden af at gøre Nationen selvforsynende i Krigstilfælde.

Et saadant Markedssystem har udviklet sig med Hjemmel i Reichsnährstandsloven, der bemyndigede Rigsministeren for Ernæring og Landbrug til

- 1) at sammenslutte Grupper og Medlemmer under Reichsnährstand i markedsregulerende Øjemed,
- 2) at overdrage til Reichsnährstand eller enkelte af dens Grupper at regulere Produktion, Afsætning, Priser og Mellemandleravancer ved Landbrugsprodukter.

Denne Bemyndigelse er blevet benyttet i en saadan Udstrækning, at der nu næppe er noget Landbrugsprodukt, som ikke paa en eller anden Maade er markedsreguleret. Selv saa forholdsvis underordnede Varer som Humle, Alpegræs, Græskar og Dam-Karper har deres særlige Ordning.

Til at foretage Markedsreguleringen er der dannet særlige Organer, der staar under den oven for nævnte tredje Hovedafdeling af Reichsnährstands funktionelle Gren, Markedet. De er enten »vandret« eller »lodret« organiseret. De »l o d r e t t e« er de vigtigste. De omfatter alle Bedrifter, der deltager i en enkelt Vares Produktion og For-

handling lige fra Raastoffet til den færdige Vare. De kaldes Hovedforeninger (*Hauptvereinigungen*), og de er som Regel udstykket i Landsdelsafdelinger, Erhvervsforbund (*Wirtschaftsverbände*), der hver dækker et Landsbondelags Omraade. Der er 10 Hovedforeninger i alt, en for hver af følgende Varegrupper: Korn, Æg, Kød, Mælk og Mælkeprodukter, Kartofler, Sukker, Bryggeriprodukter, Vin, Haveprodukter og Fisk. Hver Forening har et Centralkontor med en Fører og et Raad. I Raadet skal der være Repræsentanter for alle de paagældende Erhvervsinteresser. De »vandrete« Markedsorganisationer omfatter Bedrifter paa samme Produktionstrin. De kaldes Erhvervsforeninger (*Wirtschaftsvereinigungen*), og de er nærmest at opfatte som en Slags Tvangskarteller. De er alene anvendt inden for Levnedsmiddelindustrien, og der findes kun fire af dem: Rug- og Hvedemøller, Margarine- og Kunstspisefedtindustrien, Konfekturindustrien og Foderblandingsindustrien.

Baade Hovedforeningerne, Erhvervsforbundene og Erhvervsforeningerne er retsanordnende Organer, og det paahviler dem at overvaage og styre Markedsreguleringen inden for deres respektive Omraader.

Ved Siden af disse Standsorganer findes der ogsaa statslige Organer, der har Markedsregulering til Op-gave. Det er de saakaldte Rigskontorer (*Reichsstellen*), der regulerer Im- og Eksport af Landbrugsvarer, mens Standsorganerne kun tager sig af den indenrigske Regulering. Der er fem Rigskontorer, et for Korn og Fodermidler, et for Dyr og dyriske Produkter, et for Æg, et for Mælk, Olie og Fedt, og et for Have- og Vinprodukter. Rigs-kontorerne har mere vidtgaaende Beføjelser end Standsorganerne, idet Standsorganerne kun kan regulere og føre Tilsyn, mens Rigskontorerne desuden kan købe og sælge for egen Regning. Faktisk overtager Kontorerne i stigende Grad Importen af Landbrugsvarer, saaledes at denne bliver en Statsforretning. Motiveringen herfor gaar ud paa, at man paa denne Maade bedre kan passe Im- og Eks-

port ind i den indenrigske Markedsregulering. Udenrigshandelen skal virke som et Slusesystem, hvorigennem Varerne strømmer ud eller ind, alt efter som der er Overflod eller Knaphed paa Hjemmemarkedet.

I Centrum for den Markedsordning, der har udviklet sig igennem dette Organisationsnet, staar den autoritativt fastsatte Pris. Praktisk talt alle Priser paa Landbrugsvarer fastsættes fra oven. Oprindeligt fastsatte man kun Priserne paa de vigtigste Varer eller Varekvaliteter, men det viste sig snart, at Systemet havde kumulative Tendenser. Hver Gang, man bandt Prisen paa en ny Vare, viste det sig efter kort Tids Forløb ogsaa nødvendigt at binde Priserne paa de Varer, der kunde substituere den paagældende Vare, medgik til dens Produktion eller selv blev produceret ved Hjælp af den. Særlig tydeligt ses dette af Udviklingen paa Kødmarkedet. I Juli 1935 begyndte Priserne paa de mest almindelige Okse- og Svinekødkvaliteter at stige, og man indførte Maksimalpriser for Salg i Detailhandelen. Da man imidlertid ikke havde fastsat Priserne for Salg til Forarbejdning, forsvandt de paagældende Kvaliteter fra Markedet, idet det bedre kunde betale sig for Bønderne at sælge til Konserves- og Pølsefabrikker. Da Forbrugerne ikke kunde faa deres Behov af de regulerede Kødkvaliteter tilfredsstillet, vendte Efterspørgselen sig mod de finere Kvaliteter og mod Pølser og Konserves, der steg i Pris, saadan at Misforholdet mellem de to Afsætningsmarkeder yderligere voksede, og i Oktober 1936 maatte man da fastsætte Priser for Salg til Forarbejdning, for Pølser og Konserves i Detailhandelen og for baade de finere og de daarligere Kødkvaliteter samt for Flæsk.

De autoritære Priser er af forskellig Afgrænsethed. Mindst bestemmende er de saakaldte *Retningspriser* (Richtpreise). De angiver kun den Prisnorm, der normalt skal følges, men som dog tør fraviges, hvis Producentens Omkostninger nødvendiggør det i opadgaende Retning eller muliggør det i nedadgaende Retning. Kon-

trolmyndighederne kan gøre Indsigelse mod enhver Pris, der afviger fra Normen, og det paahviler da Sælgeren at dokumentere, at hans Omkostninger ligger saaledes, at den afvigende Pris er »rimelig og retfærdig«. Det siger sig selv, at en saadan Dokumentation er vanskelig i et Erhverv, der som Landbruget har betydelige faste Omkostninger, fælles for alle de frembragte Produkter. Retningsprissystemet medfører altsaa en meget vanskelig Kontrol. Det anvendes da ogsaa kun ved ganske underordnede Produkter eller for at bane Vej for mere indgaaende Prisfastsættelser ved en Slags »Prøve-og-Fejle-Metode«.

Mere bindende er **Maksimalpriser** (Höchstpreise) og **Minimalpriser** (Mindestpreise). De anvendes baade enkeltvis, saaledes at der sættes enten en højeste eller en mindste Grænse for den Pris, det er tilladt at tage, eller kombineret, saaledes at der bliver baade en højeste og en mindste Prisgrænse. Den sidste Form tillader altsaa Prisen at svinge inden for et klart afgrænset Spillerum, hvorfor den ogsaa kaldes en **Spillerumspris** (Spannpreis). Ved Spillerumspriser opnaar man at lægge baade Bund under og Loft over Prisens Udsving, saaledes at Producenten faar en rimelig Mindstepris og Forbrugerne alligevel ikke bliver flaaede. Systemet anvendes ogsaa paa den Maade, at Mindsteprisen betegner det mindste, en Handlende maa købe for, og Højsteprisen det højeste, han maa sælge for. Paa denne Maade sættes der altsaa visse Grænser for Melleghandleravancens Størrelse, og dette gør denne Anvendelse af Spillerumsprisen meget yndet i nazistiske Pristeoretikers Kred, idet man angiver, at Formaalet med hele den autoritære Prisfastsættelse er at lade Bøndernes Salgspris stige og samtidig holde Forbrugernes Indkøbspris konstant eller i hvert Fald tilnærmelsesvis konstant. Dette lader sig naturligvis kun gøre ved at beskære Melleghandleravancen.

Hvor tiltalende end Spillerumsprisen er i Teorien, fordi

den frembyder et vist Spillerum for Markedsforholdene, Udbud og Efterspørgsel, at virke i, saa har det dog vist sig i Praksis, at Maksimalprisen ogsaa meget snart blev den effektive Pris. Paa alle de vigtigste Varer: Korn, Mel, Brød, Kartofler, Smør, Æg, Oksekød og Svinekød samt de vigtigste Slags Kalvekød, er man da gaaet over til at anvende et egentlig Fastpris-System. Hver Time, hver Dag, hver Uge eller hver Maaned fastsættes der en ganske bestemt Pris, som enhver Omsætning af den paagældende Vare skal ske til.

Denne Prisfastsættelse viste sig meget snart en langt vanskeligere Opgave end blot det at fikserer en vilkaarlig Pris. De forskellige Fastpriser maatte afstemmes efter hverandre, efter Kvalitet og Substitutionsforhold, efter Tiden og Stedet for Salget.

Den første Opgave, Afstemning efter Kvalitetsforskelle og Erstatningsvareforhold, har man lettet ved en vidtgaaende Standardiseringspolitik. Saaledes findes der nu kun ganske enkelte Kvaliteter af Mel, Smør, Margarine og Ost, og de er saa vidt muligt gjort let kendelige fra hinanden. Hvor det er muligt, fastsættes Prisen efter Kvalitetsmaalestok: Korn betales efter Hektolitervægt, Mælk efter Fedtindhold, Svin efter Slagtevægt, Æg efter Størrelse. Det er dog vanskeligt ved disse Midler at faa en nødvendigvis afbrudt Pristrinrække til at dække over jævne Kvalitetsovergange, og ved visse Varer er man da gaaet over til en ligefrem Taksering ved særlige Sagkyndige for hver enkelt Omsætning. Det gælder f. Eks. en gros Omsætningen af Uld, Tobak og Humle.

Spørgsmaalet om Forholdet mellem Prisen paa forskellige Steder i Riget søgte man først, da det viste sig umuligt at opretholde ens Priser paa den samme Vare over det hele, løst ved en Inddeling af Landet i Priszoner, naturligvis forskellig for de forskellige Varer. Men heller ikke denne Løsning slog til i alle Tilfælde. Der opstod saakaldte »døde Hjørner«, hvor Varen ikke naaede hen til de gældende Fastpriser: Ved Æg har man da indført

en Fragtudligningskasse, saaledes at alle Ægproducenter er med til at betale Omkostningerne ved den lange For-sendelse. Ved Kartoffler har den paagældende Hovedforening ligefrem overtaget Transporten.

Tidspriserne har man for en Vare som f. Eks. Korn, der kommer frem til ganske bestemte Terminer og derefter skal forslaa indtil næste Termin, afstemt paa den Maade, at Fiksprisen stiger med Tiden i Forhold til paa-løbne Omkostninger ved den længere Lagring. Ved Pro-dukter som f. Eks. Svin, hvor Svingningen ikke er nogen Naturnødvendighed, har man søgt at borteliminere eller i hvert Fald formindske Svingningen gennem de saa-kaldte Maskkontrakter (Mastverträge). De gaar ud paa, at Bonden i en vis Periode faar leveret billigt Foder, Mask, mod til Gengæld at forpligte sig til at levere Svinet til en ganske bestemt Tid, hvor der ventes Knapthed paa Svine-kød. I denne Forbindelse skal det ogsaa nævnes, at det er Meningen, at den indenlandske Prisfastsættelse skal støttes gennem Rigskontorenes Regulering af Im- og Eks-port saaledes, at der strømmer Varer ind i Landet i Knap-hedstider og ud af Landet i Overflodstider. Saaledes vir-ker »Slusesystemet« dog kun paa Papiret. I Virkelig-heden virker det anderledes tilfældigt, fordi man er bun-det af Handelsaftaler og Valutavanskeligheder.

Hvor fint man end har søgt at afstemme Fastprissyste-met, har det dog været nødvendigt i stigende Omfang at afstive den autoritære Pris gennem Mængdereguleringer og direkte Indgreb i Bøndernes Dispositioner og Markeds-processerne i det hele taget. Det viste sig umuligt gen-nem Prisfastsættelsen alene at styre Produktionsudvik-lingen i de ca. 2 Mill. Landbrugsbedrifter, og Gang paa Gang opstod der Køberpanik, naar den fastsatte Pris ikke var i Overensstemmelse med de virkelige Markedsforhold, Udbudet og Efterspørgslen. Den Anskuelse blev snart Almeneje, som Dr. *Reischle* i »Jahrbuch der national-sozialistischen Wirtschaft« formulerer paa følgende, nøg-terne Maade:

»Markedsordning er intet ensidigt Prisproblem. Det er ikke gjort med Prisfastsættelser gennem Stat eller Stand. Prisdannelsen er i Virkeligheden et Udtryk for Markedsforholdene, og den Prisfastsættelse, der ikke samtidig behersker og tilpasser Prisdannelsesfaktorerne, bliver i Længden virkningsløs.«

Man maatte altsaa erkende, at naar den autoritativt fastsatte Pris ikke passede til Markedsforholdene, maatte Markedsforholdene tilpasses den fastsatte Pris. Den mildeste Form for saadanne direkte Indgreb i Markedsprocesserne er Tvangen til at skrive Slutsedler ved hver enkelt Omsætning, indeholdende Oplysninger om Pris og Mængde. Denne Tvang findes ved alle de Varer, for hvilke der findes en Hovedforening (jfr. Side 232), og Slutsedlen eller dens Genpart sendes til den paagældende Hovedforening. Formaalet med dette System, der findes paa alle Omsætningstrin fra Producent til Detailhandler, er først og fremmest Tilvejebringelsen af et nøjagtigt Talmateriale til Bedømmelse af Markedsforløbet, men endvidere bruges Systemet som et disciplinært Middel, idet Producenter eller Handlende, der paa en eller anden Maade har forbrudt sig mod Reguleringsforskrifterne, risikerer ikke at kunne faa udleveret de autoriserede Slutseddelblanketter og saaledes at blive udelukket fra deres Erhverv. Slutseddelens Rigtighed overvaages meget nøje. Saaledes maa der først ske Transport med offentlige Transportmidler, efter at det paagældende Indleveringssted har konstateret, at Seddelen er rigtigt udfyldt og indsendt. Mulighederne for Omgaaelser er derved stærkt begrænsede.

Ved særlig vigtige Varer, hvor det har vist sig svært at faa en jævn Fordeling frem mellem de enkelte Markeder, er Slutseddelsystemet suppleret med en Anmeldelses- eller Godkendelsespligt. Dette gælder f. Eks. Korn og Kvæg. Enhver, der vil forsende disse Varer ud over et vist Distrikt, maa nogle Dage i Forvejen

anmelde det til det kompetente Erhvervsforbund med Oplysninger om, hvorhen Forsendelsen skal ske. Hvis det paagældende Marked i Forvejen er velforsynet, kan Forbundet enten helt forbyde Forsendelsen eller dirigere den til et underforsynet Marked. Det kan i denne Forbindelse nævnes, at en bestemt Egn saavidt muligt forsynes med Egnens egne Produkter, hvorfor man har indført saakaldte »lukkede Markeder« ved visse Varer: Drikkemælk, tidlige Kartoffler og en Række Grøntsager. Alt, hvad der produceres af disse Varer, skal afsættes i Distriktet, enten til private Forbrugere eller Erhvervsforeningerne, som alene har Ret til at forsende dem ud over det lukkede Markeds Grænser. Ogsaa egentlig Markedstvæng er indført ved visse Varer. Bonden maa ikke sælge sit Kvæg paa Gaarden, men skal bringe det til Byernes Torve og Markeder, hvor alle Omsætninger skal ske. Tobak maa kun sælges paa visse autoriserede Auktioner. Paa denne Maade kan man lettere kontrollere Priser og omsatte Mængder.

Egentlige Dyrkningskontingenter har man saavidt muligt søgt at undgaa. De findes kun ved Tobak og Humle. Derimod findes der Afsætningskontingenter ved flere vigtige Varer, f. Eks. Brødkorn, Sukkerroer og Mælk til Drikkebrug. Ved Roer og Mælk er der kun Tale om en frivillig Tegning, dog saaledes, at de paagældende Hovedforeninger kan træffe Bestemmelser om den nærmere Regulering. Ved Korn derimod er der Tale om en egentlig Tvangsaflevering. Kontingentet fastsættes først for hele Riget under et. Dernæst fordeles det af Hovedforeningen for Korn paa de enkelte Landsbondelag, hvor de lokale Forgninger af Hovedforeningen fordeler det paa Kredsbondelagene, hvor det fordeles videre paa Stedsbondelagene, hvis Erhvervsforening for Korn endelig fordeler Kontingentet paa de enkelte Bedrifter under Hensyntagen til Størrelse og Bonitet. Hvis en Bonde producerer mere end Kontingentet af en kon-

tingenteret Vare, maa han finde sig i enten slet ikke at faa den afsat eller i hvert Fald kun til en lavere Pris, jfr. vor egen Svinekortsordning.

Egentlig Forbrugsrationering findes vistnok kun ved Oljekager, der for Størstedelens Vedkommende er Import. Dog var der i Vintrene 1934—35 og 1935—36 i visse Dele af Landet Rationering af Flæsk og Smør (Fedtkrisen). Og de Handlende har ofte paa egen Haand rationeret. Ved Kød og Fedt er denne Rationering gennemført ved de markedsregulerende Forbunds Hjælp, idet der er truffet Bestemmelser om, at de Handlende faar tildelt Forsyningen af visse Familier, som kun maa købe hos dem.

De hidtil skildrede Mængdereguleringer har ikke været tilstrækkelige til at hindre, at der paa enkelte Markeder kunde opstaa Spændinger mellem Pris og Markedsforhold, som truede med at føre til kumulative Panikbevægelser. For at undgaa, at hele Systemets Stabilitet sattes paa Spil ved den Slags lokale Gnidninger, er navnlig Rigskontorerne begyndt at optræde som Køber og Sælger i Markedet, alt efter som Situationen krævede det. Denne Metode er stærkest udviklet i Kornhandelen, hvor Rigskontoret ligefrem har overtaget den markedsudlignende Funktion, som Spekulation og privat Handel har under frie Markedsforhold. Denne Fremgangsmaade forudsætter en central Lagringspolitik, og Rigskontorerne er da ogsaa i stor Maalestok gaaet over til at købe paa Lager og holder nu mægtige Lagre af Korn. At det her ogsaa drejer sig om militærpolitiske Hensyn, tyder den Omstændighed paa, at der ogsaa holdes store Centralagre af en Vare som Sukker, der ikke har noget Markedsudligningsproblem.

Lagerpolitiken foregaar endvidere paa den Maade, at det paabydes private Bedrifter, navnlig Levnedsmiddelindustrien (Møllerier, Bagerier, Bryggerier, Sukkerfabrikker og Konserverfabrikker), at holde visse Normallagre

af Raastof eller Færdigprodukt. Disse Bedrifter, der er gennemkartelliseret, bruges ogsaa til Markedsudligning, idet de faar Paabud om at købe op i Overflodstider og om at holde inde med Køb i Knaphedstider. Forarbejdningensindustrien er i det hele taget underlagt Hensynet til Landbruget. Nye Bedrifter kan ikke oprettes, bestaaende Bedrifter ikke udvides, flyttes eller forandres, arbejdende Bedrifter ikke standses, standsede Bedrifter ikke igangsættes, uden at der opnaas Samtykke dertil fra det kompetente Organ, som Regel en Erhvervsforening (jfr. Side 233).

Vi har her kun givet Hovedtrækkene i den nazistiske Markedsregulering for Landbrugsvarer. Ordningen for de enkelte Varer har vi ikke kunnet komme nærmere ind paa, saa meget mere som de første Aar i høj Grad har været Eksperimenternes Aar. Ordning har afløst Ordning. Man kender Eksempler paa, at en Vare i Løbet af de to sidste Aar har haft indtil seks forskellige Markedsordninger, det gælder saaledes f. Eks. en Vare som Kartoffelflager. Man kan saaledes sige, at vel er den tyske Bonde blevet befriet for det frie Markeds Risiko og de dermed forbundne Spekulationer, men til Gengæld har han faaet Arbejdet med at holde sig à jour med de forskellige Reguleringsbestemmelser. At dette Arbejde ikke helt kan bagatelliseres, ses deraf, at der alene i Aaret 1935 udstedtes over 1000 Markedsforordninger. Selv om hver enkelt Bonde maaske kun behøver at kende en Tiendedel eller en Tyvendedel af disse, bliver det dog et ret anseligt Arbejde at følge med selv i dette begrænsede Udsnit af Forordningsbygen.

Alligevel vil de meddelte Hovedtræk give et Indtryk af Markedsreguleringens kæmpemæssige Omfang. Hvor mange, der beskæftiges i det store administrative Apparat, der er Rammen om hele Systemet, gives der ingen Oplysninger om, men Opgavens Størrelse lader ane, at Tallet maa tælles i Hundredtusinder. Desuden har det

almindelige Politi og Partiorganisationen været meddelagtig i Kampen mod Omgaaelser af Bestemmelserne. Omgaaelsernes Antal eller Karakter gives der naturligvis heller ingen Oplysninger om, men det skinner dog igenem de ledendes Taler og Artikler i de officielle Tidsskrifter og Dagspressen, at alt ikke er lutter Harmoni, hvad man naturligvis heller ikke vilde vente. Illegale Tryksager som det undertrykte socialdemokratiske Partis maanedlige Beretninger paastaar, at Domstolene er ved at drukne i Omgaaelses-Sager, hvilket vel nok skal tages med lige saa meget Forbehold som den officielle nazistiske Optimisme. De Straffe, Reichsnährstandsloven stiller i Udsigt for Omgaaelses-Forbrydelser, er Pengebøder indtil 100 000 RM, Fængselsstraffe eller ligefrem Fradømmelse fra Bedriften.

Ogsaa Systemets Udviklingstendens vil fremgaa af det meddelte. Den gaar fra simpel Prisfastsættelse over generelle Mængdereguleringer til detaljerede Indgreb i Markedsprocesserne paa hvert enkelt Marked. Priskonkurrence er ved alle vigtige Varer udelukket. Til Gengæld hævdes det fra ledende Side, at denne liberalistiske Konkurrenceform er erstattet af en særlig nationalsocialistisk »Ydelseskonkurrence«, der gaar ud paa en Kappestrid mellem Bønderne om at yde Nation og Folkefællesskab de bedst mulige Kvaliteter. I de ovenfor omtalte illegale Beretninger hedder det lige modsat, at Kvaliteterne under Fastprissystemet er blevet bestandig ringere.

At Ordningen ikke blot paalægger Bønderne Baand, men ogsaa kræver Ofre og Resignation fra de andre Samfundslag, først og fremmest Lønarbejdere og andre med smaa Indtægter, fortæller følgende Oversigt fra Rigets statistiske Aarbog. Den viser, hvor mange Procent Prisen paa nogle vigtige Landbrugsprodukter i 1936 laa over Verdensmarkedets. Hvedeprisen var 274 % af Liverpoolprisen, Oksekød 235 % af Londonprisen, Svinekød 164 % af Londonprisen, Smør 179 % Londonprisen og Ægprisen 181 % af Prisen i Holland.

At Reguleringen trods alle Vanskeligheder vil blive fastholdt, er hævet over enhver Tvivl. Darré har Gang paa Gang fremhævet, at Reichsnährstands Markedsordning udmærket kan tjene andre af Rigets Erhverv til Forbillede og Efterfølgelse. Og der lægges ikke Skjul paa, at hele den omfattende Ordning er et afgørende Led i Realiseringen af de to Begreber, man oftest støder paa i nazistiske økonomiske Publikationer: »Wehrwirtschaft« og »ökonomische Mobilmachung« — Krigsøkonomi og økonomisk Mobilisering. Som bekendt tillader denne Maalsætning ingen smaalig Vurdering af Ofrenes og Omkostningernes Tyngde.

C. *Bedriften.*

»Bonde er den, der gennem sin Slægt er arveligt sammenknyttet med Grund og Jord, dyrker et Stykke Land og betragter sin Virksomhed som en Forpligtelse mod Slægt og Folk. Landbruger er den, der, uden at være arveligt knyttet til Grund og Jord gennem sin Slægt, dyrker et Stykke Land og kun betragter sin Virksomhed som en Maade at tjene Penge paa«¹⁾.

For Nazisterne er der altsaa to Slags Landmænd: Bønder (Bauer) og Landbrugere (Landwirt). Skillelinien er en historisk-moralsk Egenskab. Har Landmandens Familie gennem Generationer været knyttet til Jorden, og betragter han sin Virksomhed som en Forpligtelse over for Slægt og Folk, er han Bonde. Er han ny i Faget, og tænker han kun paa sit eget Bedste, er han Landbruger. — Det følger af Definitionen, hvilken Type man sætter højest.

Denne Skillelinie ligger til Grund for den nye Bedriftsforfatning, der fastlægges med Arvegaardsloven af 29. September 1933. Loven gælder kun Bøndernes Gaarde. Ved Landbrugernes har man ikke hidtil anset det for nødvendigt at indføre nogen særlig Bedriftsforfatning, forskellig fra den allerede bestaaende »liberalistiske«.

¹⁾ Darré: »Das Bauerntum als Lebensquelle der nordischen Rasse«.

At ogsaa denne Ideologi dækker et praktisk Behov, skinner dog igennem i den Formaaalsparagraf, Loven indledes med. Det hedder her:

»Rigsregeringen vil gennem Sikring af gammel tysk Arveskik opretholde Bondeskabet som Blodskilde for det tyske Folk. Bondegaardene skal beskyttes mod Overprioritering og Opdeling paa Grund af Arv, saaledes at de varigt kan forblive i Hænderne paa fri Bønder som Slægtsarv.«

Bondeskabet skal opretholdes som Blodskilde for det tyske Folk. Paa denne Sætning ligger Vægten. Nazisterne, der af militærpolitiske Grunde ønsker en stigende Befolkning, saa med Frygt, at tyske Bønder ligesom deres franske Kolleger begyndte at drive Børnebegrænsning for at undgaa Gaardens Deling og Overprioritering. Denne Følge af en stor Børneflokk maatte paa en eller anden Maade afværges, og dette er Hensigten med Arvegaardslovens Bestemmelser.

Loven bestemmer, at Landbrug af en vis Størrelse skal gaa udelt i Arv til en enkelt Arving. Mindstegrænsen for disse saakaldte Arvegaarde (Erbhöfe) er en »Ager-næring« (Ackernahrung), d. v. s. et Areal saa stort, at en Familie kan leve af det og være beskæftiget paa det. Det afhænger saaledes af Jordens Bonitet, hvor lavt man i det enkelte Tilfælde vil sætte Undergrænsen. Højstegrænsen er derimod en konstant Arealstørrelse, 125 ha. Dog kan der i særlige Tilfælde gives Dispensation for større Gaarde, som ønsker at gaa over til Arvegaardsbestemmelserne.

De eventuelle Arvinger inddeles i Klasser, saaledes at Medlemmer af en foregaaende Klasse altid gaar forud for en efterfølgende Arveklases Medlemmer. Der opstilles i alt seks Klasser, nemlig: I. Arveladers Sønner, — II. Arveladers Fader, — III. Arveladers Brødre eller disses Sønner eller Sønnesønner, — IV. Arveladers Døtre, — V. Arveladers Søstre, — VI. andre af Arveladers kvindelige Efterkommere.

Inden for hver Arveklasse kan Arveladeren frit bestemme, hvem der skal have Gaarden. Dog skal det i første Arveklasse som Regel være den yngste eller, i Egne, hvor Førstefødselsretten har været Skik, den ældste. Da Loven ikke siger noget om, hvem der skal arve Gaarden, hvis der ingen Medlemmer er i nogen af de seks Arveklasser, har man aabenbart ikke anset denne Mulighed for praktisk forekommende.

Det ses, at Arveretten i udpræget Grad følger Mandekønnet. Bondens Døtre kommer først i fjerde Klasse, og de kan altsaa ikke komme til at arve Gaarden, hvis enten hans Fader eller nogen af hans Brødre, Brødres Sønner eller Sønnesønner er i Live. For at vænne Befolkningen til denne Bestemmelse, der vil komme til at virke haardt, fordi den er i klar Modstrid med den hidtil gældende Arvepraksis, har man indføjet den Overgangsbestemmelse, at i en vis Aarrække skal, hvor Arvelader ingen Sønner har, dennes Døtre gaa forud for anden og tredje Arveklasse. Det er i denne Forbindelse ogsaa værd at lægge Mærke til, at Ægtefællen ingen Ret har til at arve Gaarden. Ved Gaarde, der ved Lovens Ikrafttræden er Fælleseje, er der dog truffet den Bestemmelse, at Hustruen ved første forekommende Arvefald har Arvet, men derefter følger ogsaa disse Gaarde den almindelige Arveordning. Disse Gaarde falder nemlig ikke uden videre ind under Arvegaardslovgivningen. De skal, ligesom Gaarde over 125 ha, først afgive en Begæring om at blive optaget paa Arvegaardsrullen, og det er naturligtvis for at fremskynde Afgivelsen af denne Erklæring, at Særbestemmelsen er truffet.

Ligesom Arvegaarden ikke kan deles ved Arv, kan den heller ikke deles ved Salg eller udstykkes. Dette vilde nemlig let kunne føre til en Omgaaelse af Arvebestemmelserne og i øvrigt stride mod Lovens andet Formaal: at forhindre en videre Opdeling af det tyske Bondegods.

Overhovedet kan Arvegaardene slet ikke sælges. De er Slægtseje, en Slags Fideikommis-Gaarde. Fuldt kon-

sekvent bestemmes det videre, at Arvegaarden ikke kan stilles som Pantessikkerhed for Laan eller gennem Tvangsauktioner tjene eventuelle Fordringshavere paa Ejeren til Fyldestgørelse af deres Krav. Gennem Tvangsauktioner vilde Bestemmelsen om Uafhængighed jo let kunne illuderes.

Med denne sidste Bestemmelse opstaar der imidlertid et særligt Finansieringsproblem ved Arvegaardene. Al fremtidig Kreditgivning til disse bliver af personlig Art. Til Arvegaarden hører nemlig ikke blot Jord og Bygninger, men ogsaa »normale« Besætninger og normalt Forraad af Redskaber, Husgeraad, Gødningsmidler og Afgrøder. Det er altsaa kun, hvad der er ud over det »normale«, der kan tjene som Sikkerhedsstillelse. Hvad det er, bestemmes i hvert enkelt Tilfælde af Kredsbondeføreren, og der kan aldrig gøres Udlæg — hverken offentligt eller privatretligt — i Forraad, der er nødvendige for Gaardens Drift eller Bondefamiliens Underhold indtil næste Høst.

Realkreditsikkerheden, som er saa karakteristisk for dansk Landbrug, kan altsaa ikke længere opnaas i tyske Arvegaarde, og Omraadet for Udpantning eller Tvangsauktion til Fyldestgørelse af personlige Kreditforpligtelser, som Bonden ikke opfylder, er stærkt indsnævret og meget usikkert. Det bliver saaledes en risikabel Affære at laane Penge til en Arvegaardsbonde og at indrømme ham Kredit paa Varer.

Fra nazistisk Side hævdedes det ved Lovens Ikrafttræden, at der ikke var nogen Betænkelighed herved, idet Loven jo netop afskaffede de to vigtigste Grunde til den store Gældsstiftelse: Salg og Arvedeling. Naar den allerede eksisterende Gæld efterhaanden blev afdraget, vilde Arvegaardene finansielt komme til at hvile i sig selv. Behovet for lang Kredit bortfaldt ved Lovens Bestemmelser, og Behovet for Driftskredit kunde tilfredsstilles gennem de rigeligere Indtægter, der skulde blive Bonden til Del gennem den nye Markedsordning.

Denne Teori har aabenbart ikke vist sig holdbar, idet man nu aabent drøfter, hvordan Arvegaardenes Kreditnød skal afhjælpes¹⁾. Man har aabenbart glemt at regne med, at der stadigvæk bestaar et Behov for Anlægs Kredit, men denne Forglemmelse er man blevet erindret grundigt om gennem de Kapitalkrav, Selvforsyningspolitikken stiller. Man synes nu nærmest at hælde mod den Anskuelse, at de fremtidige Finansieringsinstitutter for Arvegaardene skal indbygges i Reichsnährstandsorganisationen, og at Kreditten skal sikres gennem et solidarisk Ansvar. Spørgsmaalet bestaar dog stadig, hvor meget et saadant Ansvar er værd, naar der i Nødtilfælde ikke kan ske Udpantning hos dem, der hæfter i Fællesskab. Paa Forhaand at dømme synes det ikke meget mere sikkert end personlig Kredit til den enkelte.

Arvegaardsbonden er paa forskellig Maade begunstiget. Først er han begunstiget i Forhold til de af hans Standsfæller, der ikke er Arvegaardsbønder. Han har saaledes Eneret til Hædersnavnet »Bonde«, mens disse slet og ret er »Landbrugere«. Og, hvad der batter betydelig mere, han er ved Overtagelsen af Arvegaarden fri for Arveafgift og Omsætningsskat.

Til Gengæld stilles der ogsaa særlige Krav til Arvebonden, som ikke stilles til de andre Bønder. Han skal saaledes være tysk Statsborger, af tysk eller stammebeslægtet Blod, ærbar og bondeduelig (bauernfähig). Hvis han forsømmer sin Gaard, f. Eks. hvis han ikke kan udrede de Udgifter, som Ejendommen objektivt set nok skulde kunne bære, eller hvis han vanærer sin Stand, kan han dømmes fra Gaarden. Andre Bønder kan ganske vist ogsaa dømmes fra deres Gaarde, men kun paa Grund af Omgaaelser af Markedsordningens Bestemmelser (jfr. Side 242).

Over for sine Søkende er Arvegaardsbonden begunstiget paa den Maade, at disse overhovedet ingen Arv faar

¹⁾ Se f. Eks. Dr. Arthur-Reinhold Herrmann i »Zeitschrift für die gesamte Staatswissenschaft«, Bd. 95, Hft. 4.

efter Faderen, medmindre denne har haft opsparet Formue, som hverken var anbragt i Gaarden eller nødvendig til dens forsvarlige Drift.

Til Gengæld for dette Privilegium har han en almindelig Forsørgelsespligt overfor sine Søskende. De har Ret til at være paa Gaarden, hvis de kommer uforskyldt i Nød, og de har Krav paa at faa en passende Uddannelse, d. v. s. en Uddannelse, som svarer til Gaardens økonomiske Bærekraft.

Alle herhen hørende Stridsspørgsmaal er henlagt til særlige Domstole, Anerbengerichte og Erbhofgerichte. Disse giver endvidere, sammen med Kredsbondeføren, Dispensation fra de af Lovens Bestemmelser, der er dispensable.

I Slutningen af 1936 var ialt godt 600 000 af Tysklands ca. 2 Mill. Bondebrug optaget i Arvegaardsrullen, altsaa godt og vel en Fjerdedel af alle Landbrug. Disse Gaarde havde dog tilsammen ca. 40 % af Landbrugsarealet. Da der stadig er Mulighed for, at Gaarde, der ikke ved Lovens Ikrafttræden automatisk blev Arvegaarde, kan fremsætte Erklæring herom, vil de endelige Tal muligvis blive noget større.

Om man alligevel ad denne Vej naar at bevare Bondeskabet som Blodskilde for det tyske Folk, er vel mere end tvivlsomt. Ganske vist behøver Arvegaardsbonden nu ikke mere at drive Børnebegrænsning af Hensynet til at bevare Gaarden udelt. Et Motiv til Børnebegrænsning er saaledes utvivlsomt faldet bort.

Men til Gengæld er der dukket et nyt Motiv op, og det et Motiv, som rent menneskeligt maa antages at veje meget tungere: Hensynet til de Børn, der ikke faar Gaarden, og som Loven altsaa faktisk gør arveløse. For dem bliver der i Praksis næppe Udsigt til stort mere end Landarbejderens lidet misundelsesværdige Tilværelse.

»Regeringen vil principielt ikke betrygge det tyske Folks økonomiske Interesser ad den Omvej, som et stats-

ligt organiseret Næringsbureaukrati indebærer, men gennem den størst mulige Styrkelse af det private Initiativ« — saaledes udtalte Hitler sig ved Magtovertagelsen den 30. Januar 1933.

Det Billede, der i det foregaaende er tegnet af den nye tyske Landbrugsordning, viser, at Regeringen ikke i nævneværdig Grad har holdt sig denne Udtalelse for Øje. Naar det tilføjes, at Eksemplet fra Landbrugsordningerne i de sidste Par Aar i stigende Grad er overført paa de andre Erhverv — paa Haandværk, Industri og Handel — vil det forstaas, at i intet Land uden for Sovjet-Rusland er Stats-Økonomien i Henseende til Indgrebenes Mangfoldighed og Intensitet ført videre end i Tyskland. Det udtalte Formaal med denne detaillerede Statsregulering er at træne Nationen til at bære de Byrder, som man efter Erfaringerne fra Verdenskrigen véd, at moderne Krigsførelse medfører. Naar Krigen kommer, har det nationalsocialistiske Tyskland forlængst opbygget og indspillet det Apparat til økonomisk Krigsførelse, som Demokratierne først da skal til at skabe. Derved opnaar man, at Krigsudbruddet ikke fører et nyt og ukendt Element ind i Befolkningens daglige Livsførelse. Den er paa Forhaand grundig skolet! — Og man opnaar, at Apparatet fra først af vil fungere smidigere og bedre, fordi de styrende og kontrollerende Myndigheder paa Forhaand har gjort deres Erfaringer og besidder det detaillerede Kendskab til Erhvervslivet, som maa være Forudsætningen for en blot nogenlunde effektiv Statskontrol.

Regulering af Baconproduktionens Størrelse og Afsætning i Danmark og andre Lande.

Foredrag i Det kgl. danske Landhusholdningsselskab den 23. Febr. 1938.

Af Sekretær C. Trautmann.

Maa jeg først takke Landhusholdningsselskabet for den Ære, det har vist mig ved at opfordre mig til at holde et Foredrag for dets Medlemmer; dernæst haaber jeg, at jeg har haft Held til at give mit Foredrag et saadant Indhold, at det i hvert Fald maa have nogen Interesse for D'Herrer, som jo alle er særdeles velbevandrede i det Emne, jeg skal tale om.

Jeg vil først give Dem et kortfattet Rids af Slagteriernes Organisationsform.

Der er i Øjeblikket 62 Andelsslagterier med ca. 180 000 Andelshavere samt 22 Privatslagterier, der har ca. 30 000 Leverandører. Slagterierne havde i Aaret 1937 en Om sætning paa ca. 540 Mill. Kr.

Andels- og Privatslagterierne er som Helhed fuldt ud moderne indrettet med Kreaturslagteri, Fedtsmelteri, Kød- og Benmelsfabrik, Pøsemageri og Tarmrenseri, og hvert Slagteri har som Regel selv flere Butikker i Byerne og deres Opland, samt et organiseret Distributionssystem af Kød- og Flæskevarer i Oplandet til Slagtere og Viktualiehandlere.

For at faa en saa stor Mængde som mulig af en ensartet Vare at udbyde i Salg til Udlandet har 39 Slagterier sluttet sig sammen og oprettet Danske Andelsslagteriers Tarmsalg for Salg af Tarme, og 15 Andelsslagterier ejer Schaub & Co., som ligeledes videreforarbejder Tarme og

desuden har et Kommissionsfirma i København for Salg af Svin og Affald og derved virker som nogen Kontrol og Garanti for, at vore Varer hos de private Kommissionsnærer sælges til de rigtige Priser.

I Løbet af de sidste Aar er der desuden oprettet af større eller mindre Grupper af Slagterier: 2 Konservesfabrikker, 2 Kødekstraktfabrikker, 4 Destruktionsanstalter og Kødfoderfabrikker, 2 Fedtsmelterier og 3 Blodalbuminfabrikker. De vil heraf se, at Svineproducenterne og Slagterierne trods de vanskelige Forhold, de har haft at arbejde under siden Aaret 1932, endnu ikke har tabt Modet.

Endelig ejer 23 Andelsslagterier Aktiemajoriteten i Danish Bacon Company, der sælger ca. 30 % af det danske Flæsk i England. Det har Hovedfirma i London med 17 Filialer spredt over England, Skotland og Wales og har ikke mindre end ca. 150 Biler til ugentlig at forsyne dets ca. 20 000 Kunder.

Andelsslagterierne og de dertil hørende Virksomheder her i Landet er sammenknyttet i Organisationen De samvirkende danske Andelsslagterier, hvis Kontor er Andelsslagteriernes Fælleskontor.

Denne Organisations Arbejdsfelt er mangesidet, og jeg skal foruden det almindelige Organisations- og Udvalgsarbejde vedrørende Slagteriernes Forhold nævne, at Kontoret er Sekretariat for Landsudvalget for Svineavlens Ledelse, Landbrugseksportens Femmandsudvalg, Andels- og Privatslagteriernes Arbejdsgiverforeninger og Landbrugsministeriets Bacon-, Fedt-Eksport- og Svinereguleringssudvalg samt har følgende Forretningsafdelinger: Andelsslagteriernes Søforsikring, Andelsslagteriernes Brandforsikring, Andelsslagteriernes Ulykkesforsikring og Slagteriernes Fællesindkøbsforening.

Fælleskontoret har 8 Afdelingsledere, et fast Personale paa ca. 150 Mand og til Tider lige saa mange løse.

Endelig findes der som nævnt her i Landet 22 Privat-slagterier, der bestaar af Koopmanns Svin slagterier, der

ejer 9 Slagterier, Factory Holding Co., der ejer 7 Slagterier, Co-operative Wholesale Society, der ejer 2 Slagterier, og endelig 4 enkelte Slagterier; alle disse er sammensluttede i Privatslagteriernes Organisation.

Andelsslagteriernes og Privatslagteriernes Hovedledelser har et udmærket Samarbejde med Hensyn til alt, hvad der vedrører Kontrol, Eksportforhold, Arbejdsforhold, Indkøb m. m.

Andelsslagteriernes Totalslagtning af Svin andrager ca. 83 %, Privatslagterierne ca. 15 %, og 2 % slagtes paa offentlige Slagtehus og Slagtesteder.

Dette var i korte Træk Organisationsformen og Fordelingen af Slagterierne; jeg skal herefter kun tale om Produktionen og Afsætningen taget som Helhed, og jeg vil særlig beskæftige mig med Perioden fra November 1932, da England med meget kort Varsel indførte Kvota paa Bacon.

Aaret før — ved Andelsslagteriernes Delegeretmøde i Marts Maaned — forespurgte den daværende Formand, afdøde Godsejer Theilmann, om Slagterierne og Svineproducenterne kunde tænke sig, at der blev gennemført en Begrænsning af Tilførslerne til England eller en Begrænsning af Svineproduktionen, men der var ingen Stemning herfor.

Uden Tvivl var det ogsaa et ganske rigtigt Standpunkt at tage, for de Huller, der vilde være blevet ved en saadan Foranstaltning fra dansk Side, vilde hurtig være blevet fyldt af vore Konkurrenter, saalænge der var fri Indførsel til England, og en Svineregulering kunde sikkert ikke gennemføres i Danmark, naar Afsætningsforholdene ellers var fri paa vore Hovedmarkeder.

Den 23. November 1932 traadte Kvotafordelingen i England i Kraft, og Slagterierne maatte da — efter en lang Aarrække — men dog ikke mere end ca. 12—13 Aar med fri og ubundne Afsætningsforhold — indordne sig under en lang Række Restriktioner og Indgreb i deres frie Dispositionsret, og 5 Maaneder senere, den 19. April

1933, blev Svineproduktionen gennem Svinereguleringsordningen ligeledes underkastet de Restriktioner, som De kender alt for godt.

Ad Frivillighedens Vej var det naturligvis umuligt at gennemføre saa vidtrækkende Ordninger, omfattende ca. 100 Virksomheder og ca. 210 000 Landmænd, og Lovene af 21. Februar 1933 om Regulering af Svineproduktionen blev derfor gennemført.

Noget af en Tilfredsstillelse for Landbruget maa det være, at det er Landbrugets egne Mænd, der administrerer disse Forhold, baade med Hensyn til Svineproduktionen og Afsætningen af Varerne, idet Medlemmerne af baade Bacon-, Fedt-Eksport- og Svinereguleringsudvalget bestaar af Repræsentanter for Andelsslagterierne, Privatslagterierne, Landboforeningerne og Husmandsforeningerne, ligesom Andelsslagteriernes Fælleskontor er Sekretariat og Administrationskontor for disse Udvalg.

I 1932 var den danske Svineproduktion paa sit Højdepunkt med en Slagtning paa 7,6 Mill. Svin. Kontingenteringen i England var for de danske Landmænd, der var ramt haardt nok i Forvejen med lave Priser paa deres Produkter, noget nær en Katastrofe, og for Slagterierne betød det Restriktioner paa snart ethvert Felt inden for deres Virksomhed.

At Kontingenteringen betød højere Priser, viste sig snart, og dette bødede paa Indskrænkningen i Produktionen og var et mildt Plaster paa det Saar, som maatte fremkomme i de danske Landmænds Sind ved de mange Restriktioner, som vi maatte indføre baade over for Slagterierne og over for Landmændene.

Hvorledes har nu Slagterierne — disse store økonomiske Foretagender, som Landbruget selv har skabt, udvidet og bragt til et meget højt Stade — klaret sig gennem denne vanskelige Periode af deres Løbebane, hvor de har maattet lede Tilbageetog fra den unormalt store Produktion i 1931 og 1932 til det nuværende Øjeblik, uden at alt for meget er slaaet i Stykker Slagterierne og

Svineproducenterne imellem, og uden at Slagterierne er kommet ud for alt for store økonomiske Vanskeligheder, for man maa ikke glemme, at det kan være vanskeligt at oparbejde en stor Forretning, men det er ulige vanskelige at foretage en Indskrænkning eller et Tilbagetog i god Orden og stadig bevare Helheden.

De enkelte Slagterier og Hovedledelsen har imidlertid ufortrødent givet sig i Kast med de nye Forhold og paa mange Omraader med nye Opgaver for i videst muligt Omfang at bevare Omsætningen og være med i Arbejdet for at støtte Landbruget.

Andels- og Privatslagteriernes Hovedbestyrelser, som repræsenterer samtlige Andels- og Privatslagterier i Danmark, maatte samle Slagterierne i en Enhed, saaledes at disse og dermed Landmændene blev stillet lige med Hensyn til Afsætningen af Svin til England, Hjemmemarkedet og de saakaldte sekundære Markeder.

Umuligt var det jo med saa kort Varsel, som det blev os givet, at gennemføre en Svineregulering og ogsaa praktisk umuligt, da Svinene stod færdige til Levering, og Slagterierne var derfor nødsaget til at modtage de Svin, der blev leveret, til fuld Pris. Det var ikke nogen let Opgave, der blev paalagt Baconudvalget, der i denne Anledning blev nedsat.

Danmarks Kvota til England udgjorde de første Maaneder ca. 110 000 Svin ugentligt, medens Slagtningerne laa omkring 140—150 000 Svin pr. Uge. Hjemmemarkedet kunde aftage 15 000 Svin ugentlig, og der var saaledes et Overskud paa ca. 15—20 000 Svin ugentlig, for hvilke der maatte findes Afsætning andetsteds.

Den Ordning, der blev truffet, var enkel og ligetil og har med uvæsentlige Ændringer holdt til i Dag og bestod af følgende Hovedlinier:

1. Reguleringen af Svineproduktionen maatte ske hos Landmændene og ikke paa Slagteriernes Slagtninger.
2. Hvert Slagteri faar dets ugentlige Andel i Englands-eksporten beregnet paa dets ugentlige Slagtning plus

Reservelager, saaledes at Slagteriernes Reservelagre altid er forholdsmæssig lige store.

3. Det enkelte Slagteri bestemmer selv, hvor mange lurmærkede Svin, det vil sælge paa Hjemmemarkedet, ud over de blaastemplede Svin, men Baconudvalget garanterer Englandsprisen for alt Flæsk, der lægges paa Lager; derved opnaar man, at Hjemmemarkedet bliver tilført Flæsk i samme Udstrækning som under normale Forhold, og at Priserne bliver nogenlunde paa Højde med Englandsprisen.

Ved denne Ordning forhindrer man ogsaa under normale Forhold, d. v. s. naar Produktion og Afsætning saa nogenlunde passer sammen, at Hjemmemarkedet tilføres mere Flæsk, end det kan aftage til fuld Pris, altsaa noget nær Englandsprisen, idet Slagterierne ellers selv maa tage Tabet derved. Samme Regel arbejdede Slagterierne efter, før Bacon- og Svinereguleringen blev indført.

4. Salg til sekundære Markeder af Bacon og Flæsk samt levende Svin sker kun gennem Baconudvalget, der betaler fuld Englandspris til Slagterierne for Bacon og Flæsk til sekundære Markeder.

Ved denne Centralisation forhindrer man Overfyldning af de smaa Markeder, og ligeledes forhindrer man en unyttig Priskonkurrence mellem Slagterierne indbyrdes.

5. Til Dækning af Udligning i Priserne paa Svin til sekundære Markeder, Udlevering af Svin til Andelslavere og Administrationsudgifterne betaler Slagterierne Udvalget 2 Kr. pr. Gris. De 2 Kr. er i Øjeblikket forhøjet til 4 Kr., men var i 5 Mdr. i 1934 helt slettet, hvorved Baconudvalgets Fond fik en Mindreindtægt paa 4 Mill. Kr.

Denne Ordning, der blev truffet i November 1932, var kun mulig, fordi Slagterierne allerede da var forbundet i et udmærket Samarbejde og indsaa, at Særinteresser

maatte vige, saafremt vi skulde slippe nogenlunde hel-skindet ud af denne vanskelige Situation, hvor der stadig strømmede Svin til Slagterierne uden Mulighed for at faa et overflødigst Antal paa ca. 20 000 Stk. ugentlig afsat.

Den langt mere komplicerede Svineregulering og deraf følgende Svinekortordning blev først indført ca. 5 Maa-neder senere, i April 1933, og dermed en Pris paa Svin uden Kort.

Prisen paa Svin uden Kort skal sættes saaledes, at den nogenlunde svarer til den Pris, der kan opnaas paa se-kundære Markeder, og Forskellen mellem denne og Landsnoteringen indbetales til Baconudvalgets Fond af Slagterierne. — For de enkelte Slagterier betyder det, at disse Svin er lige saa dyre som Svin med Kort, og de kan derfor ikke sælges billigere paa Hjemmemarkedet. — Pri-sen paa Svin uden Kort skal ikke mindst være en Regu-lator paa Svineproduktionen. I Perioder, hvor Produk-tionen og Afsætningen derfor passer nogenlunde sam-men, kan den sættes noget op, men er der Udsigt til en Forøgelse af Produktionen og ikke til en tilsvarende For-øgelse af Salgsmulighederne, da bør den sættes kraftigt ned og blive dér, indtil der igen er Udsigt til Balance mellem de to Faktorer. Der kan ogsaa ske det, at Pri-serne maa nedsættes, for at de Svin, til hvilke Landmæn-dene ikke i Øjeblikket har Svinekort, ikke leveres, men sættes hen til Fedning til Levering til Tyskland.

Selve Kortfordelingen blandt Landmændene skal jeg ikke i Dag komme ind paa. — Vi ved, at mange er mis-fornøjede og synes, de er blevet forfordelte, og umuligt er det jo ogsaa at træffe det helt retfærdige over for hver enkelt Landmand, naar Produktionsretten skal fordeles mellem 210 000 Landmænd; men man kan vist sige, at Svinereguleringen har bestaaet sin Prøve, idet vi nu ar-bejder med den paa 5te Aar.

Stort set maa man ogsaa sige, at Baconordningen og Svinereguleringen har ført til Maalet, nemlig at faa Pro-

duktionen til at passe nogenlunde til Afsætningsmulighederne, selvom der i Øjeblikket ser ud til at blive nogen Knaphed til Sommer, hvilket er første Gang, siden Reguleringen blev indført.

At vi har maattet bruge forskellige Nødforanstaltninger, naar Lagrene af og til har været for store, og Tilførslerne af Svin næsten har oversteget Slagteriernes Kræfter, er givet, men hverken Landmændene, Slagterierne eller Baconudvalget kan med Rette bebrejdes dette.

Kvotanedskæringerne i England er ofte kommet uden Varsel og har været langt større, end nogen kunde forudse, og sekundære Markeder har pludselig svigtet paa Grund af andre Restriktioner.

Med Nødforanstaltninger tænker jeg paa

1. Standsning af Slagtingerne i enkelte Uger.
2. Hjemmeslagting uden Afgift.
3. Udlevering af halve Svin til Landmændene.
4. Ændringer til den ene eller anden Side i Kortudsendelsen.
5. Vægtgrænsen paa 70 kg og
6. Polteslagtingen.

Der er ofte blevet talt eller skrevet i haarde Ord mod os, naar en af disse Foranstaltninger pludselig er blevet indført eller standset, og der er maaske ikke saa meget at sige dertil i en Tid, hvor Landmændene er haardt prøvede i Forvejen, og hvor det ofte rammer den enkelte, men det maa ikke glemmes, at den Slags Foranstaltninger er Følgerne af Forhold, som vi ikke selv er Herre over, og er foretaget, fordi det nu engang var nødvendigt, og fordi denne eller hin Foranstaltning var den billigste for Landbruget som Helhed.

Ser man tilbage paa Resultatet fra Baconreguleringens Begyndelse fra 1. Januar 1933 og til 1. Januar 1938, er der paa Andels- og Privatslagterierne slagtet i runde Tal ialt 24,5 Mill. Svin, der er afsat saaledes:

England	19 500 000	eller 79,6 %
Tyskland	366 000	1,5 %
Sekundære Markeder	319 000	1,3 %
Hjemmemarkedet	3 700 000	15,1 %
$\frac{1}{2}$ Svin til Leverandørerne.....	600 000	2,5 %
Ialt....	24 485 000	100,0 %

og heraf er kun 450 000 Stk. leveret uden Kort eller 1,84 %, foruden Søer, Orner og Polte. — Til Landmændene er der kun udleveret godt $\frac{1}{2}$ Gris pr. Landmand pr. Aar. — Der er saaledes kun udleveret 2,5 % af Produktionen til Landmændene, og der er som sagt modtaget 1,84 % uden Kort.

Resultatet maa — Omstændighederne taget i Betragtning — siges at være tilfredsstillende; det er jo ikke een stor Fabrik, det drejer sig om, hvis Produktion og Salg lettere lader sig indstille efter hinanden, og det vilde ikke have været muligt at gennemføre, hvis ikke Landbruget i Forvejen, hvad Svineproduktionen angaar, havde været gennemorganiseret, og Resultatet er kun naaet ved det Samarbejde, der har fundet Sted mellem 210 000 Landmænd, 1400 kommunale Nævn og 84 Slagterier, og i de 5 Aar, Svinereguleringen har bestaaet, er der som sagt dog produceret og slagtet 24,5 Mill. Svin.

Mange vil sikkert spørge, hvad koster nu Administrationen af et saadant Organisationsarbejde med Ledelse og Kontorpersonale i København og 5200 Udvalgsmedlemmer i Kommunerne. Det har i 1937 kostet 30 Øre pr. Gris, hvoraf Nævnene har faaet ca. 11 Øre pr. Gris.

Produktionen er gaaet ned, men de Svin, der er produceret, har givet Fortjeneste:

		for Nr. 1 Flæsk	Slagtningen
i 1932 var Landsnoteringen	75 Øre	pr. kg	7,6 Mill. Svin
i 1933 »	—	121 » »	6,3 » »
i 1934 »	—	156 » »	4,9 » »
i 1935 »	—	162 » »	4,2 » »
i 1936 »	—	170 » »	4,6 » »
i 1937 »	—	171 » »	4,4 » »

Slagtningerne er saaledes fra 1932 til og med 1937 reduceret med 42,11 %, men Prisen pr. kg er gaaet op med 128 %, men naturligvis er Produktionsomkostningerne ogsaa steget. Kvotaen til England var til at begynde med ca. 110 000 Svin og er nu ca. 60 000 Stk., en Nedgang paa ca. 46 %, men Værdien af den totale Udførsel af Slagteriprodukter er i samme Tidsrum kun reduceret med ca. 11,8% .

Siden 1934 til nu, altsaa ialt 4 Aar, har Afsætningen ikke ændret sig væsentligt, idet Gennemsnitsproduktionen i disse 4 Aar er ca. 4,5 Mill. Svin pr. Aar, og selvom det er umuligt at sige noget ganske bestemt herom, kunde det synes, som det er den Produktion, vi maa indstille os paa i Fremtiden.

Ser vi paa Aarene 1925—1929, viser det sig, at Gennemsnitsproduktionen i disse 5 Aar er netop 4,5 Mill. Svin pr. Aar — den største Slagtning var 5,3 Mill. og den mindste 3,7 Mill. Svin. Gennemsnitsprisen var i denne Periode 170 Øre pr. kg, og for 1934—1937 165 Øre pr. kg, medens den i 1936—1937 netop er 170 Øre pr. kg — samme Pris som i Femaaret 1925—1929.

Nu har den engelske Kvota naturligvis Hovedindflydelsen paa disse Tal, og man maa derfor sige, at de Beregninger, der er gjort af England for Kvotaens Indførelse, og som netop var baseret paa Normal-Aar med Hensyn til Indførsel og Priser, har vist sig at holde endog ualmindelig godt Stik.

Saalænge derfor den engelske og canadiske Produktion ikke forøges yderligere, vil vi være nogenlunde sikret det Kvantum, vi staar paa i Øjeblikket, og det synes jo heldigvis, som om den engelske Svineproduktion nu har standset sin Fremgang, derimod er Canadas Eksport forøget betydelig, hvilket imidlertid er gaaet ud over Kvaliteten, og dets Bacon sælges til ca. 25—30 Øre pr. kg under dansk.

Kvotaen i England er ikke den eneste Vanskelighed, Slagterierne har haft i disse Aar; der er indført Kontin-

genter, Licenser eller andre Ordninger paa næsten alle de Markeder, vi var inde paa, baade for Svin, Flæsk, Pølser, Konserves, Affald, Fedt eller Tarme, og jeg skal nu kort gennemgaa Afsætningsformerne paa vore forskellige Markeder i den Rækkefølge, de har Betydning for os.

England: Danmark er Storbritanniens Baconleverandør Nr. 1, og Danmark er det Land, som faar den højeste Pris for dets Flæsk, taget som Helhed. — Dansk Flæsks Overpris over andre Importlandes Flæsk har siden 1930 ligget saaledes:

	1930	1931	1932	1933	1934	1935	1936	1937
Øre pr. kg	4	8	9	18	18	21	25	25

Baade Landmændene, der har produceret Varen, og Slagterierne, der har behandlet den, har deres store Andel af Æren herfor, men de dygtige Forretningsfolk, der har solgt Varen i England, maa heller ikke glemmes.

Organisationen af Handelen med Bacon er i store Træk saaledes:

Bacon fra Danmark afgaar næsten hver Dag i Ugen, 16 Dampere ialt, til England med Kurs til London, Harwich, Newcastle, Grimsby, Hull og Leith, ialt ca. 30 000 Bl., der hver indeholder 4 Flæskesider, eller ialt 60 000 Svin, og fra disse Havne gaar det derefter til de store Flæskecentre.

Ca. 60 % af Flæsket røges, medens Resten behandles paa anden Maade. — For at aflive den Misforstaaelse, der af og til opstaar, maa jeg nævne, at Flæsket er færdigbehandlet til at putte paa Panden, naar det afgaar fra Danmark, det er altsaa ikke en »halvfærdig« Vare.

Grunden til, at Størstedelen af Flæsket røges i England, er den, at man i Syd-England og ogsaa andre Steder foretrækker røget Bacon, men Røgningen kan ikke foretages i Danmark, da Flæsket ikke kunde transporteres, uden at Udseendet blev ødelagt. — Ved Røgningen svinder Flæsket ca. 6 %, og dette Svind betaler Kunderne i Form af en højere Pris. De 60 000 Svin, der sendes til

England om Ugen, er som Regel solgt i Løbet af 10 Dage efter Afgang fra Danmark eller i Reglen 18 Dage efter, at Svinene er slagtet.

Salget foregaar af Baconimportagenter og enkelte direkte Importører, der selv har Butikker, og er fordelt saaledes:

ca. 36 Agenter i London og Manchester....	54 %
Danish Bacon Co. og dets Filialer.....	30 %
De engelske Brugsforeninger	11 %
Direkte Importører.....	5 %

Noteringen sættes hver Uge henholdsvis paa London og Manchester Fødevarerbørs af Agenterne i dansk Bacon og danner Grundlaget for Andelsslagteriernes Landsnotering, dog med Hensyntagen til den Pris, der opnaas paa Hjemmemarkedet.

Salget af dansk Flæsk i England ligger i gode Hænder og er organiseret paa en betryggende Maade; forgæves har andre Lande forsøgt at komme paa Linie hermed, og de Pionerer inden for Flæskehandelen herhjemme og i England, der lagde Grunden hertil, fortjener Tak derfor.

I Fjor udtalte Præsidenten for de canadiske Slagterier til os under et Besøg hos denne, følgende:

»Det, vi gerne vilde lære af Dem, er, hvorledes De har kunnet indarbejde Deres Flæsk i England, saaledes at De stadig kan opnaa en Pris, der ligger langt højere end vort og andre Landes Flæsk. — Det er det mest imponerende Kunststykke, vi nogensinde har set.«

Jeg nævner dette for at vise, hvorledes vore Kolleger i andre Lande ser paa Afsætningen af dansk Flæsk i England, for naturligtvis har vi herhjemme forskellige divergerende Meninger om, hvorledes det burde være, ikke mindst paa Grund af, at Slagterierne ved Aftaler i Tilknnytning til Aftalerne vedrørende Kvotaen er bundet til i nogen Grad at sende Flæsket til deres sædvanlige Aftagere, saalænge Kvotarestriktionerne vedvarer, men de stigende Overpriser over andre Landes Flæsk er dog en

Borgen for, at vort Flæsk stadig bliver afsat paa en god Maade.

I 1937 solgtes der fra Danmark for ca. 358 Mill. Kr. Flæsk plus en Del Fedt, Konserves og andre Slagteriprodukter til England.

Hjemmemarkedet: Selvom Danmark kun har ca. 4 Mill. Indbyggere, er det dog vort næststørste Marked, idet ca. 15 % af Totalslagtingerne afsættes herhjemme foruden en Del Konserves, Affald, Fedt og Tarme, vel nok for ialt 80 Mill. Kr. i 1937.

Hjemmemarkedets Priser skal jeg ikke komme nærmere ind paa, det er et Emne, der med Mellemrum skrives og siges meget om, men vi har jo for ikke saa længe siden i vore Redegørelser herom forsøgt at klargøre, at Hjemmemarkedet ikke alene faar mere Flæsk end tidligere under normale Forhold, men ogsaa til rimelige Priser, — Priser, der ligger i et rimeligt Forhold til Englandsprisen, Priser, som Byernes Befolkning kan være tjent med at betale, — naar de sammenlignes med Priserne paa andre Fornødenheder, de eksisterende Lønninger og Landbrugets Omkostninger.

Slagterierne har ikke misbrugt Hjemmemarkedet, men tværtimod har Befolkningen draget Fordel af de Perioder, hvor vi paa Grund af andre Afsætningsmuligheders Svigten i lange Tider har maattet slagte Polte eller sælge almindelige Svin til tabgivende Priser.

Tyskland: I Tyskland er alle de Varer, som vi sælger, kontingenteret og inde under de Handelsaftaler, der er truffet mellem Tyskland og Danmark.

I 1937 har vi solgt for ca. 69,5 Mill. Kr. dertil, omfattende levende Svin, ferske slagtede Svin til Frihavne, Affald, Fedt, Lever og Tarme.

De levende Svin, der andrager ca. 170 000 Stk. aarligt, tegner Slagterierne hos Landmændene, og Baconudvalget overtager hver Uge disse Svin i Eksporthavnene Kolding, Graasten og Korsør, sørger for Transporten og afleverer dem derefter til tyske Søgrænseslagtehuse. — Dette med-

fører, at vi til Stadighed maa have 5—6 Repræsentanter i danske og tyske Havne. — Priserne, vi faar for Svin og andre Varer i Tyskland, er ikke utilfredsstillende.

Amerika: Vor Eksport til Amerika var i 1937 1 925 800 kg, hvilket er ca. $\frac{2}{3}$ Jernbanevognladning pr. Arbejdsdag, det er ca. 7 Gange saa stort Kvantum som Eksporten i 1936, der hovedsagelig bestaar i Skinker og Bove i Daaser, røget Brystflæsk og en Del andre Varer.

Det er en noget omstændig Forretning og har medført, at vi maatte organisere den fra Bunden af. — Baconudvalget sendte derfor i Slutningen af 1936 en mindre Delegation til U. S. A., for at denne paa Stedet kunde undersøge de forskellige Forhold.

Baconudvalget køber hver Uge af Slagterierne 3—5000 Svin, der leveres til 5 Slagterier, D. A. K. og »Dana«, hvor Svinene parteres nøje i Henhold til de amerikanske Ønsker, og Behandlingen er naturligvis nøjagtig ens for de forskellige Virksomheder, ligesom Emballage og Etiketter nu er standardiseret.

Afpudset afsmeltes i vore Raffinaderier, Brystflæsk, Karbonade og Midterstykker, der ikke skal til Amerika, sælges dels i England og dels paa Hjemmemarkedet. Resten — Skinker, Bove og Brystflæsk behandles dels paa de nævnte Virksomheder og leveres dels til de 4 store københavnske Eksportkonservesfabrikker, som deltager i dette Samarbejde.

Her maa jeg indskyde, at Slagterierne paa dette som paa mange andre Omraader er i godt Samarbejde med den private Handelsstand til Gavn for begge Parter, og jeg tror, jeg tør sige, at den Del af Handelsstanden, der har Tilknytning til vor Branche, er enig med os i, at de Angreb, der af og til fremkommer mod os for at have forsømt Afsætningsmuligheder, er ubeføjede.

Til at varetage Interesserne vedrørende U. S. A. er der af Slagterierne og de interesserede private Konservesfabrikker paa Fælleskontoret oprettet en Afdeling, der hedder Danske Konservesfabrikkers Amerika-Afdeling, og

i 1937 er der paa førnævnte Maade behandlet ca. 140000 Svin. — Priserne, disse Svin kan udbringes i, er, sammenlignet med Hjemmemarkedets Priser, nogenlunde paa Linie.

Vi har nylig sendt en af vore dygtige unge Mænd til Amerika, for at vi kan have en fast Repræsentant til at varetage vore Interesser over for Myndighederne, Speditører og vore Forretningsforbindelser derovre og holde os à jour med Markedsforholdene. Det amerikanske Marked er nemlig et af de vanskeligste, der findes, og omtrent hver Uge indføres der nye Bestemmelser, der vanskelig gør Importen.

Belgien: Efter at have haft en dansk Repræsentant et Par Aar i Frankrig blev dette Marked saa godt som lukket for os, og vi besluttede da at flytte denne til Belgien, hvor vi samtidig aabnede Kontor og Lager.

Forholdene er imidlertid heller ikke lette dér, men vi har i de sidste 5 Aar dog solgt ca. 80500 Svin, foruden Pølser, Fedt, Kødekstrakt etc.

Af andre Markeder kan nævnes Schweitz, Østrig, Czekoslovakiet, Italien og Spanien, der dels er kontingenterede, eller ogsaa kan Salg kun ske ved Vareudveksling; det er dog lykkedes os fra Tid til anden at sælge en Del Varer, til disse hører hovedsagelig Søer, Fedt og Tarme.

Dernæst findes der jo en lang Række Lande og Kolonier Verden rundt, og jeg tror, jeg tør sige, at ingen af dem har været uforsøgt med Hensyn til Eksport af vore Varer. Enkelte Slagterier og Baconudvalget har haft Repræsentanter ude paa forskellige Markeder; D. B. C., London, har en Repræsentant, som har rejst Verden rundt de sidste 5 Aar og aabnet Agenturer og søgt Forbindelser; københavnske Konservesfabrikker har deres Repræsentanter, der besøger de fjernere liggende Markeder, og endelig gør Ø. K. ogsaa et Arbejde paa dette Felt. Med Udenrigsministeriets Erhvervskontor har vi et udmærket Samarbejde, og gennem dette faar vi periodiske Indeberetninger fra alle Lande om de Forhold, der har Interesse for os.

Naar man fra Tid til anden i de danske Blade læser om, at der findes store uopdyrkede Markeder i den vide Verden, ja, saa vilde vi være taknemlige for et lille Fingerpeg om, hvor? Vi tror ikke, de findes, men vi er glade for nok saa lille et Marked og vil gerne gøre et Forsøg paa at opdyrke det. — At disse smaa Markeder betyder noget, er givet, men de vil ikke give Anledning til en udvidet Svineproduktion, de er derimod gode til at regulere Afsætningen med. I 1937 androg Eksporten af dansk Flæsk til saadanne Markeder fra England og Danmark omregnet til Svin ialt ca. 1 300 000 Stk., et lille Antal, kan man sige, men ikke uden Betydning til at regulere Produktionens Afsætning med.

Nu kan De spørge, hvorfor gaar noget af denne Eksport fra England, og hvorfor gaar det ikke altsammen fra Danmark?

Svaret er ligetil. Fordi de engelske Kolonier helst køber fra England, dér har de som Regel deres Hovedkontorer, der ofte foretager Indkøbet, og derfra har de regelmæssig Skibsforbindelse — at Flæsket saa er dansk, er kun en Fordel mere — og desuden har vi saa Ret til at sende samme Kvantum Flæsk til England igen, som Re-Eksporten derfra udgør.

Ofte bliver vi kritiseret for ikke at foretage nok m. H. t. Konservesfabrikation, og Amerika fremholdes altid for os som et Eksempel, vi burde tage Lære af, idet man har den Fejlopfattelse, at dets store Konservesproduktion gaar til Eksport, men det er jo ikke Tilfældet.

Amerika har et Hjemmemarked, der omfatter ca. 130 Mill. Mennesker, Danmark har kun ca. 4 Mill., og det gør jo en Forskel.

I de sidste Aar har Amerikas Eksport af Svineprodukter — Fedt dog ikke iberegnet — kun udgjort ca. 1,6 % af dets Produktion, medens Danmarks Eksport udgør ca. 85 % af dets Svineproduktion.

Svin findes overalt i Verden, ialt ca. 200 Mill., medens Danmark i Øjeblikket har ca. 3 Mill. eller kun 1,5 %.

Et af de største Slagterier derovre udtalte f. Eks., at man af en Pøsefabrikation paa ca. 25 Mill. lbs. aarlig kun udførte ca. 2 %. — Kan man nemlig ikke sælge hele Grisen til Eksport eller paa Hjemmemarkedet afsætte de Dele, der ikke kan eksporteres, til ordentlige Priser, vil en Eksport i stor Stil som Regel ikke kunne betale sig.

U. S. A. har derfor i sit mægtige Hjemmemarked en betydelig Fordel frem for Danmark, idet de amerikanske Slagterier nøjes med at eksportere de Dele af Grisen, som ikke finder god Afsætning paa Hjemmemarkedet. Et Bevis herfor er, at deres Eksport af Bacon, fortrinsvis Skinker og Picnic-hams, nu til Dels er standset til England, og uden Tvivl vil Udførselsstatistikken for 1937 vise, at ogsaa Eksporten til andre Lande enten er nedad-gaaende eller helt standset.

Et andet Forhold, der ofte bliver fremdraget overfor os, er, at vi ikke laver de Varer, der passer til andre Markeder, og at vi i det hele taget ikke behandler Flæskesiden tilstrækkeligt med Hensyn til Udskæring, Saltning, Kogning etc., men dette bunder ogsaa i Forskelligheden i de 2 Hjemmemarkeder.

I Forhold til vor Omsætning paa Hjemmemarkedet og Eksport til Lande uden for England sammenlignet med U. S. A., er der dog ingen Tvivl om, at der i vore Slagteriers Pøse- og Konservesfabrikker og i de private Konservesfabrikker finder en ligesaa detailleret Behandling Sted som i U. S. A. — Der er dog den Forskel, at Hjemmemarkedet i Danmark (Slagterne) køber Svinene hele i slagtet Tilstand, medens Købmandsbutikker og Slagterne derovre kun køber Flæsk i Udskæringer, men det vil være vanskeligt at bevise, at Slagteren og Husmoderen i Danmark ikke faar større økonomisk Udnyttelse af Grisen paa denne Maade.

Amerika har samme gyldne Regel inden for Levnedsmiddelbranchen som vi og alle andre, nemlig størst muligt Salg hurtigst muligt i fersk Tilstand, og her er Hurtigafkølingen af stor Hjælp for ikke at sige en tvingende

Nødvendighed i et Land som Amerika med dets uhyre Udstrækning og de store Temperaturforskelle.

Flæsket sendes over disse store Afstande i mange forskellige Udkæringer og ikke som i Danmark i hele Svin, men derved bliver Angrebsoverfladen langt større. »Resten« konserveres paa den ene eller anden Maade — saltet, koges eller laves i forskellige Pølser og Charcuterivarer, men det er kun Metoder, man anvender, for at »redde« de størst mulige Værdier — ikke fordi man opnaar højere Priser for disse Varer end ved at sælge Flæsket i fersk Tilstand, naar Omkostningerne tages i Betragtning.

Den Mening, vi saa ofte hører udtalt, at Slagterierne i U. S. A. kommer mest muligt i Daaser for at opnaa større Gevinst, er derfor kun halvvejs rigtig. I Daaser kommer kun det, der ikke kan afsættes straks paa anden Maade.

Det langt smukkere Udstyr i den forskelligartede Indpakning samt Reklamen, man bruger i U. S. A., er fremkaldt af Konkurrencen mellem de store Slagterifirmaer og lægger ofte store Beløb paa Varens Pris og er saaledes kun et meget kostbart og fordyrende Element, der maa betales af Producent og Forbruger uden at give disse nogen virkelig Værdi til Gengæld.

Amerikas eget Skinkesalg er hovedsagelig i fersk, kogt eller saltet Tilstand, men ikke i Daaser, hvad i og for sig er naturligt, men kun ikke, hvad man hidtil i Danmark har haft Forstaaelsen af.

Hvad der er mere mærkeligt er, at vi ofte hørte Købmænd derovre udtale, at Skinker i Daaser fra de amerikanske Slagterier ikke var saa gode som de indførte, men ogsaa dette har sikkert sin naturlige Forklaring i, at Udlandet sender de bedste Skinker til U. S. A., medens Slagterierne i U. S. A. sælger deres bedste Skinker i fersk, saltet eller kogt Tilstand.

Naar Hurtigafkølingen, som vi ikke bruger herhjemme, men har gjort Forsøg med, benyttes saa godt som overalt i Amerika og Canada, er det uden Tvivl paa Grund af,

at man derved opnaar at kunne afsætte langt den største Del af Flæskeproduktionen i fersk eller meget letsaltet Tilstand over langt større Afstande end tidligere, og naar Udviklingen i U. S. A. og Canada paa dette Omraade er naaet saa langt frem, skyldes dette ganske sikkert de særlige Afsætningsforhold.

Tilførslerne til Slagterierne varierer stærkt Dag for Dag og Uge for Uge, ligesom Afsætningen viser større Udsving end i Danmark, især inden for de forskellige Udskæringer.

Naar Svinene er slagtede, afkøles de straks og bliver i Kølerum, indtil Udskæringen kan finde Sted, d. v. s. naar Afsætningen kræver det. Behandlingsmaaden af de forskellige Udskæringer og Prisansættelsen finder Sted i Henhold til det øjeblikkelige Begær efter de forskellige Stykker. Chicago og Toronto er forøvrigt ved at miste deres Førerpladser som Slagtericentraler i den Udstrækning, de har haft hidtil, idet der ikke mere tilføres saa mange Slagtedyrr som tidligere, men derimod lægger de store Slagterifirmaer nu Filialer af deres Slagterier ude i de Stater, hvor Svinene produceres, altsaa en Udvikling, som allerede har fundet Sted i Danmark ved Slagteriernes Start.

Dette var et lille Sidespring til Amerika.

Den Mund- og Klovesyge, der har hærget Mellemeuropa de sidste Maaneder, har reduceret Besætningerne betydeligt, og i enkelte Lande har dette allerede givet sig Udslag i en Prisstigning paa Slagteriprodukter; det er derfor ikke usandsynligt, at Vanskelighederne for vor Eksport i de første Aar knap vil blive saa strenge som hidtil, og fra enkelte Lande har vi allerede haft interessante Forespørgsler.

Det ligger derfor nær at tro, at vi i dette Aar vil se en Prisudvikling, der gaar i Retning af, at Slagteriprodukter i de fleste Lande vil komme paa samme Prisniveau som i England.

Selvom Forholdene som sagt er vanskelige for Slagte-

rierne, og de danske Svineproducenter har maattet indskrænke deres Produktion, fordi Afsætningsmulighederne i nogen Grad har svigtet — naar man sammenligner Produktionen nu med Aarene 1931—1932 — saa maa man ikke glemme, at Produktionen den Gang gav Tab, medens den nu giver Fortjeneste, og Produktionen ligger som tidligere nævnt paa Linie med, hvad den var i 5-Aaret 1924—1929.

Omend det er vanskeligere nu end nogensinde før at forudse, hvorledes Forholdene ude i Verden vil komme til at se ud, saa er der vist ingen Tvivl om, at der stadig vil være Afsætning for de gode danske Varer, og de danske Slagterier er klar over, at vil de følge med i Konkurrencen, maa de ogsaa følge med i Udviklingen. Derfor er Slagterierne i de sidste Aar mere og mere kommet ind paa at beskæftige Ingeniører selv og har sidste Aar bevilget 200 000 Kr. til et nyt Slagterilaboratorium paa Landbohøjskolen samt bygget en ny Flæskebedømmelseshal i Esbjerg.

Slagterierne ruster sig saaledes stadig paa alle Omraader for at kunne følge med i Konkurrencen ude i Verden og prøver paa teknisk og salgsmæssigt at gøre en Indsats til Gavn for Landbruget, og forhaabentlig arter Forholdene sig saaledes, at Svineproduktionen ogsaa i Fremtiden maa blive en Indtægtskilde for Landmændene, og en betydelig Faktor i vor Samfundshusholdning.

Foredraget blev efterfulgt af følgende Diskussion:

Den ledende Præsident, Professor *O. H. Larsen*, takkede for det interessante Foredrag og spurgte, om nogen ønskede at knytte Bemærkninger til Foredraget eller rette Forespørgsler til Foredragsholderen.

Forstander *J. J. Hansen* udtalte, at det undertiden anføres, at Danmark har været for tilbøjelig til at udvide sin Flæskeproduktion saa meget som muligt og derved svækket sit Hovedmarked. Men det maatte erindres, at England var villig til at aftage og stolede paa, at Danmark vilde være i Stand til at betjene Markedet. Vi naaede op paa 50 %, men det var egentlig lige saa meget, fordi andre Lande indskrænkede,

som fordi vi udvidede. Vi ved, hvorledes Danmark senere hen tvunget af Forholdene maatte indskrænke sin Produktion, men vi naaede jo hurtigt igen op paa fuld Afsætning, og i 1924 havde vi igen 50 %. Men det var ikke Danmark alene, der øgede Produktionen, ogsaa andre Lande kom stærkt med, f. Eks. Sverige, Estland og Polen. Der var altsaa ogsaa andre end os, der fyldte Markedet, og for Danmark var der da heller ingen fornuftig Grund til at holde sig tilbage, idet vi hele Tiden har faaet en betydelig Overpris for vort Bacon. Det er derfor ikke rigtigt, naar det siges, at vi selv har Skyld i Miseren paa Grund af Overproduktion. I 1935 fik det lille Danmark med 3,7 Mill. Mennesker 82,4 Mill. Kr. mere hjem end de andre eksporterende Lande i Amerika og Europa, der repræsenterer tilsammen en Folkemængde paa ca. 400 Mill. Mennesker. Vi har saaledes ikke haft nogen Grund til at klage, og de andre Lande — vore Konkurrenter — har da heller aldrig rigtig kunnet forstaa, hvorledes Danmark saaledes nu og igennem de mange Aar har været i Stand til at hævde sin Særstilling. Omkring ved Aarhundredskiftet var der en fremtrædende Amerikaner paa Besøg i Danmark, navnlig fordi han vilde se, hvorledes vi bar os ad med at holde Folk ved Landbruget. Vedkommende, der i det hele var levende interesseret i danske Landbrugsforhold, havde ogsaa studeret den engelske Statistik og deri bemærket, at Danmark havde faaet en betydelig Overpris fremfor det amerikanske Bacon, hvoraf der den Gang var en ikke ubetydelig Eksport til England. Han havde regnet ud, at hvis Amerikanerne i de 5 Aar, 1897—1902, havde faaet samme Pris for deres Bacon som Danmark, saa havde de faaet 350 Mill. Kr. mere hjem for deres Bacon. Det var den Gang, da Amerikas Eksport betød noget; nu er den jo gaaet meget stærkt tilbage og udgør kun en meget ringe Part.

Professor *O. H. Larsen* bemærkede, at der fra 1932—37 jo var sket en meget betydelig Stigning i Overprisen, nemlig fra 4 Øre til 25 Øre, og han vilde gerne spørge Foredragsholderen, om man kunde gaa ud fra, at dette skyldtes det danske Flæsks kvalitetsmæssige Forbedring.

Foredragsholderen udtalte, at vi fra dansk Side kun havde Grund til at være tilfreds med, hvis vore Konkurrenter troede, at Overprisen alene skyldtes Kvaliteten. Det er imidlertid ikke helt rigtigt, at Overprisen alene skyldes Kvalitetsforbedring; der er ogsaa andre Forhold, der gør sig gældende. Det polske Flæsk kan naturligvis være lige saa godt som det danske, men der er saa stor Forskel paa det; Danmark har sin Styrke i at levere gode, ensartede Varer, og Englæn-

derne ved, at naar de køber dansk Flæsk, saa er de sikre paa at faa godt Flæsk. Medvirkende til Prisforskellen er ogsaa den bedre Købekraft; i 1932 var Markedet faldende, og Prisen var omtrent ens for alt Flæsk, men i de senere Aar er Købeevnen steget, og dette i Forbindelse med Indskrænkningen i Mængden af dansk Bacon har medført, at Efterspørgslen er stærkere end tidligere.

Professor *O. H. Larsen* takkede for de af Foredragsholderen givne Meddelelser; Aarsagen til Overprisen er altsaa baade, at Købeevnen er steget, og at Indskrænkningen har medført stærkere Begær i Forhold til Tilførslen. Vi kan naturligvis kun være glade for den stigende Efterspørgsel og deraf følgende højere Pris, medens derimod Indskrænkningen nok kan have sine Betænkeligheder, thi det er en stærk Nedgang, der har fundet Sted, og selv om Opgangen i Pris har været mærkbar, saa har Indskrænkningen alligevel medført Tab for Landmændene.

Forstander *J. J. Hansen* henledte Opmærksomheden paa, at i de 35 Aar fra 1901—1935 havde Danmark hentet 807¹/₂ Mill. Kr. hjem i Overpris eller 17,4 Øre i Gennemsnit pr. kg. Det er dog en Post, der er værd at erindre, og som alle de, der er saa villige til at kritisere Landbruget, burde have i Minde. Virgil siger om Bierne, idet han beundrer deres Flid og Virkelyst, at de samler Honning, men de faar ikke Lov til at nyde den selv. Saaledes indtjener ogsaa det danske Landbrug store Beløb til Samfundet uden selv at faa Lov til at beholde ret meget deraf.

Professor *O. H. Larsen* fremhævede, at naar vi i Danmark staar saa forholdsvis stærkt med vor Baconproduktion, saa er det sikkert vor andelsmæssige Organisation gennem Andelsslagterierne m. v., der tilkommer Hovedparten af Æren derfor. Andre Lande søger da ogsaa at efterligne os i denne Henseende; og det kunde interessere Taleren at faa oplyst, om Svineproduktionen i Polen er andelsmæssigt organiseret.

Foredragsholderen svarede, at man i Polen ikke havde organiseret noget egentligt Andelsvæsen som i Danmark; det er ikke Andelsslagterier, men Privatslagterier, der fører an i Polen. Skønt den polske Baconproduktion ikke staar paa Højde med den danske, har Konkurrencen alligevel kunnet være generende nok, navnlig paa Markederne uden for England, idet man paa Grund af, at Staten har taget Sagen i sin Haand, har været i Stand til at eksportere til Underpris.

Sekretær *O. Hauch* udtalte, at der ofte fra Udlandets Side var Interesse for at købe Avlsdyr fra Danmark, og man var ogsaa rede til at give gode Priser, men fra Andelsslagterier-

nes Side stillede man sig meget køligt overfor Spørgsmaalet eller var vel nærmest Modstander heraf. Hvilken Begrundelse har man for dette?

Foredragsholderen bemærkede, at naar vi ikke er interesseret i at sælge vore gode Avlsdyr, saa er Grunden dertil, at der i Danmark er udført et meget stort og ogsaa bekosteligt Avlsarbejde, som vi ogsaa gerne selv skulde høste Frugten af. Vi har set Eksempler paa, at man i Udlandet har købt en Del Avlsdyr hos os, og i Løbet af faa Aar har man derefter været i Stand til at sætte Eksporten betydeligt op.

Professor *O. H. Larsen* fremhævede, at De samvirkende danske Andels-Svineslagterier gennem Aarene har udført et meget stort Arbejde til Gavn for det danske Landbrug, og ikke mindst i de senere Aar er der stillet betydelige Krav til Andelsslagteriernes Ledelse. Af dette Arbejde har Sekretær *Trautmann* udført sin betydelige Part, som der er Grund til at takke ham for. Vi bringer ham vor Tak, fordi han saa beredvilligt efterkom vor Opfordring til at tale her i Aften, ligesom vi takker Deltagerne i Diskussionen.

Jacob Römer.

(Født 26. Juli 1887. — Død 20. Marts 1938).

Jacob Römer,

Medlem af Landhusholdnings-
selskabets Bestyrelsesraad
1934—38.

Ov­er­rasken­de og smerte­ligt kom Meddelelsen om Pro­prietær *Jacob Römers* Død. For et Par Uger siden blev Römer underkastet en Blindtarmsoperation, hvis direkte Følger omtrent var overstaaet, men en Lungebetændelse stødte til, og Natten til Søndag den 20. Marts døde Römer, kun 50 Aar gammel.

Römer var født i Klemen­sker Sogn paa Bornholm, lærte praktisk Landbrug paa flere sjællandske Gaarde, deriblandt Lerchenborg, og besøgte i sin Ungdom baade Højskole og Landbrugsskole.

I 1910 købtes Møllegaard i Klemensker Sogn, ikke langt fra Hasle. Römer øgede ved Jordkøb Gaardens Areal, og efter en Brand umiddelbart før Krigen blev Gaarden bygget op fra Grunden.

Møllegaard er nu med et Jordtilliggende paa ca. 150 Tdr. Ld. en af Bornholms betydeligste og bedst drevne Gaarde.

Römer var først og fremmest den dygtige, praktiske Landmand. Han drev Møllegaard frem til et Mønsterbrug, hvilket gjaldt saavel Stald som Mark. Kvægbruget havde hans særlige Interesse, og Møllegaards Elitebesætning er kendt over hele Bornholm. Det er derfor ikke mærkeligt, at Møllegaard blev et søgt Lærested for vordende unge Landmænd. Römer stillede store Krav til sine Medhjælpere, saaledes som han ogsaa stillede store Krav til sig selv, men alle betragtede Römer med Beundring og Respekt, og for den yngre Generation af Landmænd var han det gode Eksempel og Forbillede.

Römer beklædte mange Tillidshverv. Han var igennem mange Aar Formand for Egnens Andelsmejeri, og i denne Egenskab fik han Lejlighed til at udføre et betydeligt Arbejde for Kvægtuberkulosens Bekæmpelse, et Arbejde, der ikke forløb uden stærke Brydninger, og som bragte ham i et Modsætningsforhold til flere af Egnens betydeligste Landmænd.

Den enkeltes øjeblikkelige økonomiske Fordel maatte imidlertid vige for Helheden, og naar Bornholm allerede i flere Aar har været rensat for Kvægtuberkulose, har Römer en stor Andel af Æren herfor. I det sidste Aars Tid deltog han med megen Iver og Energi i det systematiske Bekæmpelsesarbejde, som Bornholm, først af alle Landsdele, har iværksat til Udryddelse af den smitsomme Kastning.

Römers Landmandsgerning blev ikke upaaagtet af Standsfæller. Da Proprietær Koefoed, St. Almegaard, i 1931 trak sig tilbage som Formand for Bornholms landøkonomiske Forening, blev Römer hans Efterfølger og blev samtidig Medlem af De samv. danske Landboforeningers Bestyrelse. Senere blev han indvalgt i Det kgl. danske Landhusholdningsselskabs Bestyrelse, og fra November 1935 var han Medlem af Landbrugsraadet.

Römer var stærkt interesseret i Landbrugets Organisationer og gjorde overalt en stor personlig Indsats. Med stor Energi og Interesse satte han sig ind i de mange

Sager, der skulde behandles, og dannede sig altid en personlig Opfattelse af Spørgsmaalene. Naar Römer tog Ordet paa Møder, vidste han nøje, hvad han vilde fremføre, og hyppigt fremsattes Meningerne med stor Styrke og ikke uden Skarphed. Han var ikke i Besiddelse af den naturlige Veltalenhed, som kendetegner mange af Organisationernes Mænd, men dette mere end opvejedes af hans Indsigt og praktiske Kendskab. Landbrugserhvervets Ve og Vel laa ham tungt paa Sinde, og hans Tanker kredsede altid om Muligheden af at skabe bedre økonomiske Arbejdsvilkaar for Erhvervet.

Ved et Besøg under den Sygdom, d r skulde blive R mers sidste, drøftedes som saa mange Gange før Landbrugserhvervets vanskelige, økonomiske Vilkaar. Römer spurgte nøje ud om de sidste Tidens Forhandlinger, om Landbrugets Gælds- og Renteforhold og gav Udtryk for sin Opfattelse, som underbyggedes ved Dagliglivets mange Eksempler. Han fortalte, hvorledes hans Standsfæller, trods haardt Arbejde fra Morgen til Aften, Aar efter Aar stadig glider ned i større og større økonomisk Afhængighed. Taalelige Arbejdsvilkaar for Landbrugserhvervet maatte være Maalet i den erhvervspolitiske Kamp, men paa den anden Side indsaa Römer meget vel, at det ikke kunde nytte at fremsætte ensidige Krav. Ved flere Lejligheder gav Römer Udtryk for, at ikke alle Landmænd var uforskyldte i deres økonomiske Vanskeligheder, et Standpunkt, som Römer blev angrebet for af visse Kredse inden for Landbruget.

R mers Plads inden for Organisationerne vil blive indtaget af andre, men han vil blive savnet. En af Landbrugets bedste og mest sympatiske Talsmænd er gaaet bort, men hans Minde vil leve videre og virke vejledende og ansporende paa dem, der skal løfte Arven.

Johan Rottensten.

Litteratur.

A. Axelsen Drejer: Mejeriernes Fællesorganisation 1912—37.

I Festskriftet: De danske Mejeriforeningers Fællesorganisation 1912—37 henviser Redaktør A. Axelsen Drejer under sin kortfattede Omtale af saavel det gamle Mejeribrug som af Tiden fra de første Andelsmejerier indtil 1912 til den Skildring af Udviklingens Enkeltheder, som er givet andetsteds. Forfatteren har jo i Serien »Det danske Landbrugs Historie« beskrevet Mejeribrugets i sin Helhed og ved dette samlet vistnok saa nogenlunde alt, hvad der er værd at vide, af Mejeribrugets Historie fra Oldtiden til vore Dage. Forhistorien i nærværende Skrift om Hovedorganisationens første 25 Leveaar maatte følgelig blive et indholdsrigt Rids, og hvis en og anden Læser skulde trættes af den Tyngde, som en koncentreret Fremstilling altid har, saa er der ogsaa tænkt paa det gennem Indsætningen af nogle meget instruktive Tegninger af de gamle Mejeriredskaber, af Herregaardsmejeriet, Billeder af de store Pionerer: *Segelcke* og *Fjord*, endvidere en Gengivelse af *Hans Ager-snaps* berømte Billede af »Generalforsamlingen« — hvortil saa i de følgende Afsnit kommer vellignende Billeder af den tidligere og nuværende Ledelses Mænd.

Centrifugens Fremkomst i 1878 og Andelskontrakten fra 1882 er de to Mærkepunkter i det moderne Mejeribrugs Historie, og disse Nydannelser henholdsvis af teknisk og organisationsmæssig Art blev af afgørende Betydning ikke blot for Andelsmejeriernes Sejrs gang, men for den rige Udvikling i den danske Landbrugs-Koopera-

tion overhovedet, som 80-erne og 90-erne i forrige Aarhundrede udviste, og det paa samme Tid, som Erhvervet var nødstedt som Følge af en næsten kvælende Konkurrence udefra.

Men Grunden var selvfølgelig lagt forud; gennem den begyndende Specialisering i Mejeridriften, hvori de store Gaarde ledede, Markedets Opstaaen og Transportens Udvikling, og dernæst Agrikulturkemiens og Landbrugsingeniørernes Indtrængen hos en Landbrugsbefolkning, for hvis Vækkelse der var sørget gennem Kirke- og Skolelivet, og sidst ikke at forglemme den Betydning, som Bøndernes Deltagelse i det politiske Arbejde fik for Andelsforetagendernes Fremkomst og Vækst.

Et Tilbageblik godtgør — indleder Forfatteren i Forordet — »at Erhvervsgrenenes Udvikling er sket under Indflydelse af de herskende Vilkaar for Produktion og Afsætning«, »men i Retningslinien afspejler sig Landbrugsgets Evne til at forme sig efter Tidens Krav«. Denne Tilpasningsevne, som danske Landmænd har haft i højere Grad end noget andet Lands Beboere, synes det rigtigst at sætte en tyk Streg under, thi det bliver formentlig paa denne Kvalitet, at Troen til Fremtiden skal bygges, saa sandt som Evnen fremdeles er i Behold hos Landmænd af 1938.

I Skriftet følger efter Forhistorien en Omtale af Foreningsarbejdet før Fællesorganisationens Oprettelse, der samlede sig om Opgaver som Udstillingerne, Konsulentarbejdet, Noteringsforhold og Lurmærkets Indstiftelse m. m., idet lokale og siden landsdelsomfattende Mejeriforeninger allerede i Slutningen af 80-erne og navnlig i Midten af 90-erne blev oprettet, og saaledes nu, ligesom »Dansk Mejeristforening« (stiftet 1887), kan se tilbage paa 50 Aars Virke, mens »Hovedet« jo maatte nøjes med at fejre 25 Aars Jubilæum, hvilket skete ved Repræsentantmødet den 20. December, der ligesom den samme Dag afholdte Festlighed fik et smukt og værdigt Forløb.

Fællesorganisationens Forløber var et Forretningsudvalg, der under Navn af De samvirkende danske Mejeriforeninger stiftedes i Odense den 11. Januar 1901, og hvis Forbillede vel nok har været Slagteriernes og længere tilbage Landboforeningernes Samvirksomhed (stiftet 1893); Mændene var Forpagter *Fr. Hempel Syberg*, Gjelskov, Fyn, Folketingsmand *Carl Hansen*, Vinde, Jylland, og Gaardejer *Hans Jensen*, Vemmelev, Sjælland.

Forretningsudvalget levede indtil 6. December 1912, da det vedtog at ansætte et konstituerende Repræsentantmøde i Fællesorganisationen til 20. December 1912 i Fredericia.

I den følgende Skildring af Fællesorganisationens første Aar kommer Forfatteren ind paa et Afsnit, som er af stor Interesse for det yngre Slægtled af Landmænd, der interesserer sig for Organisationsspørgsmaal, nemlig Forholdene under Verdenskrigen — Organisationernes Medvirkning til Eksportens Opretholdelse og Fordeling samt Tilførslernes Sikring og siden ved Rationeringerne herhjemme. Det er ikke første Gang, der forelægges Offentligheden en Redegørelse for dette, bl. a. har jo nuværende Departementschef *E. Cohn* publiceret adskilligt statistisk Materiale herom. Men uden for Fagmændenes Kreds er der næppe mange, som kender Aktstykkerne, og det maa være vigtigt — og heller ikke for tidligt nu — at faa trukket Linierne op for Forretningsgangen i den forrige Reguleringsperiode, hvor Statsmagt og Erhvervslivets Organisationer som Modtræk over for Vanskelighederne udefra arbejdede sammen paa Løsningen af de mange Opgaver til Opretholdelse af Landets Produktions- og Eksportkraft — selvom det selvfølgelig maa indrømmes, at Mulighederne oftest er meget smaa for at falde tilbage paa Historiens Lære, naar man skal tage Stilling i Dagens Spørgsmaal.

Beretningen om Fællesorganisationens faglige Opgaver under og efter Krigen: Driftsstatistikken, Forsøgsmejeriets Oprettelse, Konsulentvirksomheden, Lønforhol-

denes Ordning, Arbejdet for nye Produktioner, Eksport-Forsøgene o. m. m. bringer Læseren frem til Mælke-Eksporten og Andelsbankens Lukning den 2. Juni 1925. Selskabet »De danske Mejeriforeningers Mælke-Eksport« var stiftet 23. Juli 1919 og med samtlige Andelsmejerier som Aktionærer, men Risikoën for disse var begrænset til den af Fællesorganisationen indbetalte Kapital, 2,5 Mill. Kr., og det var denne Bestemmelse, der frikendte Fællesorganisationen i den af Banken anlagte Sag om Betaling af Mælke-Eksportens Skyld til Banken.

Som rimeligt er, tager Redaktør A. A. Drejer, der var Fællesorganisationens Sekretær fra 1917—1927 og siden har været Andelsudvalgets Sekretær, ikke selv noget udpræget Standpunkt i Beskrivelsen af denne Sag; han antyder blot, at der eventuelt kunde have været opnaaet noget i Retning af en mindelig Ordning, ifald Mæglingen var foregaaet paa en lidt anden Maade. Gaardejer *Niels Porse*, der i 1914 havde afløst *And. Nielsen* som Fællesorganisationens Formand, var Formand til 1923, og i Juni 1925 valgtes den nuværende Formand, Proprietær *S. Overgaard*, Ormslev.

De sidste 50 af Skriftets ialt 183 Sider giver først nogle Træk fra Perioden 1925—29, der har Overskriften: *Før fuld Damp*, og hvorunder Smørudførselen steg fra 123 til 159 Mill. kg, ligesom den udvidede Lurmærkelov med Datomærkningen etc. bliver gennemført i denne Periode. Og endelig er der i VII. og sidste Afsnit: *Under Krise og Reguleringer* givet en ret udførlig Oversigt over Fællesorganisationens Virksomhed i de seneste Aar ført op omtrent til Jubilæumsdagen, da Bogen omdeltes til Mødedeltagerne. Den føjer sig som et smukt Led ind i Rækken af Forfatterens Andelsskrifter¹⁾, der vil være Nutiden og Eftertiden til stor Nytte.

¹⁾ Bl. a. *Jydsk Andels-Foderstofforretning* (1923), »Øernes Andels-selskab« (1926), *Den danske Andelsbevægelse* (1929), *Mejeribrugets Historie* (1931).

A. Axelsen Drejer: Andelsslagterierne i Danmark 1887—1937.

Skriftets indledende Afsnit om Svineholdet i Fortiden og om de i Begyndelsen af forrige Aarhundrede gjorde Tilløb til en Forbedring af denne Produktionsgren er holdt nær op ad *N. Beck's* »Svinets Historie« (Det danske Landbrugs Historie) og kunde eventuelt have været sparet ved denne Lejlighed. Den rigtige Indledning findes altsaa paa Side 35 — til Oplysning for den travle Læser. Hele Værket er paa 360 Sider, hvoraf de sidste 150 er en Beskrivelse af de enkelte Slagterier med tilhørende Virksomheder og herunder Billeder af Slagterierne og af Ledelsens Mænd. Billedgalleriet er fremragende i Udførelse og maa værdsættes højt gennem den Adgang, der her er til at betragte en lang Række af vort Landbrugs førende Mænd fra det nuværende og forrige Slægtled.

Festskriftet forelaa færdigt til den 14. Juli, 50-Aarsdagen for Stiftelsen af Horsens Slagteri, Danmarks og Verdens første Andelsslagteri, som slagtede første Gang den 22. December 1887, mens det første Andelsmejeri (Hjedding) jo var begyndt $5\frac{1}{2}$ Aar forinden, nemlig den 10. Juni 1882. Jubilæet fejredes ved et glansfuldt Fest-Delegeretmøde i København den 14. Juli.

Der var i 1887 ialt 11 Privatslagterier her i Landet. Det første var oprettet 1865, eventuelt efter Tilskyndelse af Etatsraad, Godsejer *E. Tesdorpf*, som paa dette Tidspunkt ogsaa virkede for Aabning af Dampskibsruter paa England. Aaret efter kom *Philip W. Heymans* Slagteri, der efterhaanden blev til flere, saaledes at der var en reel Basis for Heymans Bestræbelser fra 1887 og navnlig i 1890 for at sammenslutte alle Slagterier i et Aktieselskab (»De danske Svineslagterier«).

Det blev nu ikke til noget, endda selve *C. F. Tietgen* ledede det af Heyman indbudte Møde paa Børsen 7.—8. Juli 1890 for at faa vedtaget det foreslaaede »Samarbejde

mellem Arbejde og Kapital«. Sagen var den, at Repræsentanter for de nu eksisterende 14 Andelsslagterier just Dagen i Forvejen havde besluttet at oprette »Andelsslagteriernes Fælleskontor« med det Formaal at udarbejde Oversigter over opnaaede Priser, sætte fælles Notering, samt eventuelt oprette et Fællesindkøb af Slagteriernes Forbrugsartikler. Formand for dette blev Forstander *P. Bojsen*, Gedved Seminarium, Stifteren af Horsens Andelsslagteri.

Redegørelsen for de haardnakkede Forsøg, som Datidens store Handelsfolk gjorde paa at underlægge sig Afsætningen af Svineavlprodukterne, er vistnok det betydeligste Afsnit i Axelsen Drejers Beretning om Andelsslagteriernes Organisationsarbejde. Læserne oplever en stor Organisations Tilblivelse. Det skete i Kamp mellem jævnbyrdige Modstandere, og Episoderne har saa mange Lighedspunkter med det, der foregaar i Dag, hvor Landbrugets Sager er paa Dagsordenen, at Fremstillingen baade er en Nøgle til Forstaaelse af Udviklingsgangen og en Opmuntring til at lægge Kræfterne i for at tjene den Sag, det her drejer sig om: Landbrugssamvirket.

Fælleskontorets beskedne Begyndelse i 1890 blev til »De samvirkende danske Andelsslagterier«, som besluttedes oprettet ved et Møde i Aarhus den 8. Juli 1897, og hvis første Bestyrelse valgtes ved den paafølgende Generalforsamling i Odense den 21.—22. Oktober s. A. Folketingsmand *P. Bjerre*, Højstrup, var Formand det første Aar. Derefter var *Marcus P. Blem*, Aakirkeby, Formand til 1908, han afløstes af *J. Sørensen-Saksager* (indtil 1915), hvorefter *Ole Olsen*, Haslev, var Formand (indtil 1922), han efterfulgtes af *J. Theilmann* (indtil 1932) og han igen af *Carl Madsen*, Klim, som døde i Januar 1936, hvorefter den nuværende Formand *M. Byriel*, Hammel, tiltraadte.

Opgaverne var Noteringen, Afsætningsforholdene, Overenskomst om Arbejdsforholdene (for 10 Timers Arbejdsdag ydedes i 1900 en Mindsteløn af 17 Kr. ugentlig), end-

videre en gensidig Ulykkesforsikring og m. a., som naturligvis ikke her kan blive omtalt. I Aarene 1900—14 kommer de lovmæssige Foranstaltninger vedrørende Avlens Organisering og Veterinærkontrollen samt Kvalitetsbedømmelsen og Regler for Klassificering og Afregning.

»Gennem frodige Vækstaar« hedder dette Afsnit hos A. Drejer, og den ubrudte Række af gode Aar for Landbruget, som vi da havde, kommer ogsaa til Udtryk i Slagteridriftens Resultater. Svinebestanden og Merudførselen af Flæsk fordobledes i denne Periode, og Priserne var stigende. Men man betragtede ikke denne Medbør som en Sovepude, fastslaar Forfatteren og paaviser i Enkeltheder, hvilke Anstrengelser der blev gjort for at forbedre Kvaliteten af »Raavaren« og de færdige Produkter. Saa kom Krigen, og for Slagteriernes Ledelse kom der til at foreligge tilsvarende vanskelige Opgaver, som Mejeriernes Fællesorganisation maatte paatage sig at løse gennem disse Aar, og der er her i de to Skrifter samlet et stort Materiale til Belysning af den Indsats, som Landbrugets Tillidsmænd og deres Medhjælpere udøvede i Krigsaarene.

Det var jo imidlertid, hvad selve Omfanget af Forretningerne og det organisationsmæssige Apparat angaar, kun en »Lillebror« i Sammenligning med den Virksomhed, som de danske Andelsslagterier og deres Fælleskontor i Dag staar i; sammen med 22 Privatslagterier, hvis Ledelse samarbejder med Andelsslagteriernes Hovedledelse, har de i 1937 haft en Omsætning paa 540 Mill. Kr. — og det uanset, at den egentlige Eksport er faldet fra 7,5 Mill. kg i 1932 til 3,5 Mill. kg i 1937. Og for at ingen skal tro, at man har overflyttet Regningen til indenlandske Købere, er det bedst at tilføje, at Værdien af Slagterivare-Eksporten var 423 Mill. Kr. i 1932 og 427 Mill. Kr. i 1937.

Den stærke Udvikling inden for de tidligere udstukne Rammer og Udbygning af Organisationens Arbejdsfelt, som er sket i de allerseneste Aar, er omtalt paa de sidste

50 Sider i den almindelige Del af Bogen, hvorefter som nævnt følger en speciel Del, der er mindst lige saa interessant at læse som Samvirksomhedens Historie, idet Forholdene omkring Starten af hvert Slagteri skitseres, og man faar derved Kendskab til Egnens initiativtagende Mænd inden for Landbrugsforeningslivet, et Tværsnit af hvad der i saa Henseende er foregaaet fra 1887 til 1933, da det yngste Andelsslagteri (Rudkøbing) begyndte Driften.

Eksemplarer af det værdifulde Kildeskrift kan erholdes for 4 Kr. hos Slagteriernes Fælleskontor, Axelborg, København.

Karl Madsen.

Kemisk-teknisk Haandbog, omfattende en Række udvalgte Emner af særlig Interesse for danske Forhold. Redaktør: Ingeniør, cand. polyt. *V. Ahrend Larsen*. 888 Sider. Indbunden 36 Kr.

Den ovennævnte Haandbog er en værdifuld Forøgelse af den danske kemisk-tekniske Litteratur, og selv om den i første Linie henvender sig til Kemikere, tror jeg dog, at mange Landbrugskonsulenter og Lærere ved Landbrugsskoler i deres Virksomhed vil have Nytte af Bogen, hvorfor der ogsaa i Landbrugspressen er Grund til at gøre opmærksom paa dens Fremkomst.

Bogen bestaar af 30 selvstændige Artikler, skrevet af 27 Forfattere, der saa at sige alle har praktisk Beskæftigelse ved de Industrier, de skriver om, og derfor bliver i Stand til at faa de Ting frem, der har særlig Betydning for vore hjemlige Forhold.

Blandt de Artikler, der særlig maa antages at have Interesse for Landbruget, nævner jeg:

Ingeniør *K. Erik Jensen*: Brugsvand og Spildevand,

Professor *S. Tovborg Jensen*: Om Planters Vækst og Stofproduktion,

Ingeniør *Oxholt-Hove*: Mælk, Mælkeprodukter og Mejeripræparater,

Ingeniør *Holger Jørgensen*: Sprit og Gær,

Laboratorieførstander *B. Krause*: Øl og andre Bryggeriprodukter,

Ingeniør *van Deurs*: Forædling af Næringsmidler,

Dr. phil. *H. Dam*: Vitaminer og Hormoner,
 Afdelingsingeniør *Behn Nielsen*: Beskyttelse mod giftige Gas-
 arter,
 Ingeniør *Blichfeldt-Petersen*: Træimprægnering,
 Overingeniør *Johs. Nielsen*: Olier og Fedtstoffer,
 Ingeniør *Ahrend Larsen*: Sukker,
 Ingeniør *T. A. Thomsen*: Analytisk-kemiske Laboratorier.

Søncke Knudsen.

Udkomne Bøger.

Beretning om Foreningen af jyske Landboforeningers 63. Delegeretmøde i Aarhus den 8. og 9. Oktober 1937. Samlet af Foreningens Sekretær. 203 Sider. (Aarhus 1937).

Landbrugsregnskaber fra jyske Regnskabskredse 1936—37. Samlet og udgivet af jyske Landboforeningers Regnskabsudvalg ved Konsulent *K. Kvist Kristensen*. 203 Sider. (Aarhus 1937).

Svineavl og Svinehold. Af Professor *Johs. Jespersen*. 2. Udgave. 207 Sider. (Fh. August Bangs Forlag, Ejvind Christensen, Kbhvn. 1937).

Kvægavlen i Jylland 1937. Med et Tillæg om Kvægbesætninger under Tilsyn. Samlet og udarbejdet af Foreningen af jyske Landboforeningers Husdyrbrugsudvalg. Ved *Nic. Bonde*. 581 Sider. (Aarhus 1938).

Beretning om Planteavlsarbejdet i Landboforeningerne i Fyns Stift 1937. Samlet og bearbejdet af Planteavlsudvalget for De samvirkende Landboforeninger i Fyns Stift. Ved *H. K. Olsen*. 191 Sider. (Odense 1938).

Beretning om Landboforeningernes Virksomhed for Planteavlen paa Sjælland 1937. Samlet og bearbejdet af De samvirkende sjællandske Landboforeningers Planteavlsudvalg ved Konsulent *L. Rasmussen*. 296 Sider. (Fh. August Bangs Forlag, Ejvind Christensen. Kbhvn. 1938).

De samvirkende sjællandske Husmandsforeninger. 32. Beretning om Planteavls-, Havebrugs- og Landøkonomisk Ungdomsarbejde 1937. Samlet og bearbejdet af Samvirksomhedens Planteavlsudvalg. Ved Konsulent *H. P. Nielsen*. 239 Sider. (Slagelse 1938).

Aarbog for Gartneri. Nittende Aargang 1937. Redigeret af *Alfred M. Danvig*. Udgivet af Alm. dansk Gartnerforening. 312 Sider. (Kbhvn. 1938).

Elite-Stambog over Heste af jydsk Race. XII. Bd. Hopper 13032—13283, Hingste 1887—1913. Udarbejdet af Statskonsulent *Aug. Kjær*. Udgivet af De samvirkende danske Landboforeningers Udvalg for Stambogsføring for Heste af jydsk Race. 289 Sider + 12 Illustrationer. (Aarhus 1938).

De samvirkende danske Landboforeningers Svinestambog XXV. Forfattet af Ledende Konsulent i Svineavl *K. M. Jensen*. Udgivet af De samvirkende danske Andelsslægterier. 290 Sider. (Odense 1938).

Beretninger fra Forsøgslaboratoriet.

176. Beretning: *Stuefluen (Musca domestica) og Stikfluen (Stomoxys calcitrans)*. Undersøgelser over Biologi og Bekæmpelse samt en Oversigt over andre til Husdyr eller Boliger knyttede Fluearter. Af Professor, Dr. phil. *Mathias Thomsen*. 352 Sider samt 13 Sider Illustrationer.

177. Beretning: *Forsøg med Lupin som Foder til Malkekøer*. I. Lupin-A.-I.-V.-Foder og frisk Sødlupin som Foder til Malkekøer. Af *V. Steensberg*. II. Fordøjeligheden af Sødlupin hos Kvæg. Af *V. Steensberg* og *J. E. Winther*. III. Om Bestemmelse af Alkaloidindholdet i Lupin. Af *J. E. Winther*. IV. Om Blokmetodens Anvendelse i Malkekvægforsøg. Af *P. S. Østergaard*. Engelsk Resumé. 99 Sider.

(I Hovedkommission hos Fh. August Bangs Forlag, Ejvind Christensen, Kbhvn. 1938).

Statens Redskabsprøver.

79. Beretning. *Enkelt- og Nyhedsprøver samt Forsøg vedr. Brandfare ved Trælejer i Halmpakkere*. 27 Sider.

80. Beretning. *Arbejdsprøve med Kværne 1935—37*. 63 Sider. Engelsk Resumé. Afgivet af Dommerudvalgene ved *Knud Hansen*.

(Fh. August Bangs Forlag, Ejvind Christensen, Kbhvn. 1938).

Beretning fra Den kongelige Veterinær- og Landbohøjskole for Undervisningsaaret fra 1. September 1936 til 31. August 1937. 56 Sider. (Kbhvn. 1938).

Kvægavlen paa Sjælland 1936—37. 1. Beretning og Regnskaber for De sammensl. sjæll. Kontrolforeninger. Ved Konsulent *Tage Andersen*. 2. Beretning fra Forbundet af sjæll. m. fl. Kvægavlsforeninger. Ved Konsulent *Johs. Larsen*. 456 Sider. (Slagelse 1938).

Svineavlen i Jylland 1937. Samlet og udarbejdet af Foreningen af jydsk Landboforeningers Husdyrbrugsudvalg. Ved Konsulent *Nic. Bonde*. 152 Sider. (Aarhus 1938).

Stevnske Gødningsforsøg udført af Gødningsforsøgsforeningen for Stevns og nærmeste Omegn. Ved Konsulent *Knud Iversen*, Klippinge. 1937. 68 Sider. (Storehedinge 1938).

Mejerilære. Danmarks Mælkeriproduktion og Mejeribrug i kortfattet Fremstilling. Af Landbrugslærer, Konsulent *E. Møldrup*. 2. Udgave. 101 Sider. (I Komm. hos Konrad Jørgensens Bogtrykkeri, Kolding 1938).

Arvelighed og Husdyravl. Af Professor *Ivar Johansson*, Uppsala. Oversat og bearbejdet af Landbrugslærer *Th. Glad*. 171 Sider. (I Komm. hos Andelsbogtrykkeriet, Odense 1938).

En Samling Artikler om Landbrugets Driftsøkonomi og Af-sætning af Landbrugsprodukter. Af Statskonsulent *A. P. Jacobsen*. 240 Sider. (I Komm. hos Fh. August Bangs Forlag, Ejvind Christensen. Kbhvn. 1938).

An analysis of price behaviour during the period 1855—1913. Ved *Jørgen Pedersen* og *O. Strange Petersen*. Udgivet af Institutet for Historie og Samfundsøkonomi. 268 Sider. (Kbhvn. og London 1938).

Danmarks Frugtsorter. Ved Professor *A. Pedersen*. I. *Æbler*. 1. Hefte. Udgivet af Fællesudvalget for Frugtavløkonomi. (Paa Alm. dansk Gartnerforenings Bogforlag. Kbhvn. 1938).

Roedyrkning. Konsulent *H. H. Holme Hansen*, Sakskøbing. 48 Sider.

Fra Stavnsbaandet til vore Dage. Skildringer af Nordsjællands Kulturhistorie. Første Bind. *Fra Landbrugets Verden*. Udgivet af *Anders Uhrskov*. 324 Sider. (G. B. N. F. 1938).

Meddelelser fra Statens veterinære Serumlaboratorium. 166. *N. Plum*: Undersøgelser over Baciltyperne ved Tuberkulose hos Svin i Midtjylland. 10 Sider. (Engelsk Resumé). 167. *N. Plum*: Human tuberculosis in cattle. 24 Sider. (Dansk Resumé). 168. *K. Benson*, *N. Plum* og *K. Portman*: Contribution to elucidation of the etiology of nymphomania in cows. 10 Sider. (Dansk Resumé). 169. *N. Plum*: Studies on Tuberculosis and Tuberculin Reactions in Cattle. 96 Sider. (Dansk Resumé). 170. *Axel Thomsen*: Occupational diseases in Danish veterinary surgeons. 30 Sider. 171. *N. Plum*: Undersøgelser over Svinetuberkulosen paa Holbæk Svinelagteri. Paavisning af syrefaste Kokkobaciller i tuberkulose lignende Processer hos Svin. 9 Sider.

(Tysk Resumé). (Særtryk af henh. Maanedsskrift for Dyr læger og Skandinavisk Veterinærtidskrift 1936, 1937, 1938).

Det danske Landbrugs Historie. 23. Hefte. Udgivet paa Foranledning af Det kgl. danske Landhusholdningsselskab med Bistand af fagkyndige Medarbejdere ved Statskonsulent *K. Hansen*. 80 Sider. (G. E. C. Gads Forlag, Kbhvn. 1938).

Aktieselskabet De Danske Spritfabrikker. Beretning Nr. III om Forsøgsarbejdet paa Selskabets Forsøgsgaarde. 47 Sider. (Februar 1938).

Mindre Meddelelser.

Uddeling af Landhusholdningsselskabets Duelighedsmedailler.

Det kgl. danske Landhusholdningsselskab lader i 1938 udele indtil 20 Sølvmedailler til Tyende paa Landet og Landarbejdere (Mænd og Kvinder), der har vist særlig Dygtighed i et eller flere til Landbrug, Havebrug eller Skovbrug hørende Fag og har præsteret lang og tro Tjeneste.

Indstillinger, der indsendes paa almindeligt Brevpapir (Skema benyttes ikke) til *Det kgl. danske Landhusholdningsselskab*, Rolighedsvej 26, København V., inden Udgangen af Juli Maaned, maa være ledsaget af den stedlige Landboforenings eller Sogneraadets Erklæring og indeholde fornødne Oplysninger om den Indstillede, derunder Navn, Adresse, Alder, Tjenestetid, om Vedkommende tidligere har været indstillet, Anbefaling fra Husbonden m. v.

Hædersbelønninger for Landboflid.

Indstillinger fra Landboforeninger til Landhusholdningsselskabet om Hædersbelønninger (Sølvbægre m. v.) for Landboflid indsendes til Selskabet *inden den 1. Juni*.

Indstillingerne skrives paa et Skema, som faas ved Henvendelse til *Det kgl. danske Landhusholdningsselskab*, Rolighedsvej 26, København V.

Uddeling af Legater til Videreuddannelse af unge Landmænd, Landbrugsstuderende ved Landbohøjskolen og Landbrugskandidater.

Ved den nylig stedfundne Uddeling af Forpagter Bokelmanns Legat, Godsejer Viktor A. Goldschmidts Legat for Landbrugsstuderende, Proprietær J. H. Holms Legat til Uddannelse af unge Landmænd uden for Bondestanden, Inspektør N. P. J. Buus' Legat, Jægermester, Forpagter Fr. Skovs Legat og Etatsraad P. Feilbergs Legat har Det kgl. danske Landhusholdningsselskab tildelt følgende Stipendier:

Til Rejser: Assistent V. A. Bundgaard, Herning (Kulturteknik i Holland), 250 Kr.,
Assistent J. F. B. Bækgaard, Varde (Kulturteknik i Holland), 250 Kr.,

- Forsøgsbestyrer H. J. F. Dahlberg, Sand pr. Thorshavn (Indenlandsk Studierejse), 200 Kr.,
- Landbrugslærer J. P. Dalsgaard, Viborg (Landbrugsforhold i Tyskland og Holland), 250 Kr.,
- Assistent Gunnar Dybkjær, Slagelse (Grundforbedring i Holland), 300 Kr.,
- Assistent N. P. Gam, Karise (Landbrugsforhold i England), 300 Kr.,
- Konsulent L. P. Grøntved, Næstved (Ukrudtsforsøg i Sverige og Norge), 150 Kr.,
- Konsulent H. Levin Hansen, Næstved (Landbrugsforhold i Tyskland og Holland), 250 Kr.,
- Landbrugslærer J. P. Jacobsen, Graasten (Planteavlsvforsøg i Tyskland), 250 Kr.,
- Assistent A. V. Jørgensen, Ringsted (Forsøgsvirksomhed og Planteforædling i England), 200 Kr.,
- Sekretær J. Kjær, Landbrugsraadet (Hesteavl i Tyskland og Belgien), 250 Kr.,
- Assistent A. Markvardsen, Landbohøjskolen (N. J. F.'s Kongres samt Rejse i Sverige), 100 Kr.,
- Konsulent H. Laigaard Nielsen, Odense (Arbejdsundersøgelser i Tyskland), 250 Kr.,
- Assistent P. K. Nielsen, Vemb (Vandløbsspørgsmaal i Sverige og Finland), 200 Kr.,
- Assistent Tycho Pedersen, Landbohøjskolen (N. J. F.'s Kongres samt Rejse i Sverige), 100 Kr.,
- Assistent Helmer Rasmussen, Næstved (Ukrudtsbekæmpelse i Norge), 100 Kr.,
- Assistent Chr. Stapel, Lyngby (Kongres i Berlin, plantepatologiske Studier i Tyskland, Holland og England), 500 Kr.,
- Landbrugslærer N. P. Sørensen, St. Restrup (Husdyrbrug i England), 300 Kr.,
- Landbrugskandidat O. Kjems Toudal, St. Restrup (Husdyrbrug i England), 300 Kr.
- Landbrugslærer Th. Vendelboe-Andersen, Tune Landboskole (Landbrugsforhold i Tyskland og Holland), 250 Kr.
- Til alm. og udvidet Kursus paa Landbohøjskolen. 24 Studerende tildelte 150—200 Kr. som Studiehjælp.
- Til Landbrugsskoleophold i 3—4 Maaneder (Fortsettelseskursus) eller til 9 Maaneders Landbrugskursus tildelte 35 unge Landmænd Understøttelser fra 100 til 400 Kr.

Ved samtidig Uddeling af **Godsejer V. A. Goldschmidts Legat, Afdeling B** (til Forsøg og Undersøgelser, der har til Formaal at fremskaffe Midler til Bekæmpelse af Sygdomme hos Dyr), har Legatbestyrelsen, Det kgl. danske Landhusholdningsselskabs Præsidium, stillet Midler til Raadighed for:

Professor H. C. Bendixen, 8000 Kr. til Forsøg og Undersøgelser vedrørende Yversygdomme, 3. Del af en treaarig Bevilling,

Veterinærfuldmægtig, Kredsdyrlæge M. J. Christiansen, 3000 Kr. til Forsøg og Undersøgelser vedrørende Tuberkelbacillens Levedygtighed paa Græsmarker.

Grundet paa Omlægning af Afdeling B's Regnskabsaar vil ny Uddeling finde Sted i Løbet af Sommeren 1938.

Foranstaltninger til Udryddelse af Oksebremselarven. Ministeriet for Landbrug og Fiskeri har i et Cirkulære af 21. Februar 1938 til samtlige Kommunalbestyrelser indskærpet, at de i Lov af 14. Marts 1931 paabudte Foranstaltninger til Oksebremselarvens Udryddelse nøje gennemføres.

Kommunalbestyrelserne skal ved en Dyrlæge eller ved en dertil egnet Lægmand lade foretage Eftersyn af alle Kreaturbesætninger. Eftersynet skal omfatte alle Kreaturer over $\frac{1}{2}$ Aar og skal være fuldført senest 14 Dage før almindelig Udbindingstid.

Godtgøres det ved Eftersynet, at en Kreaturholder har undladt at udrydde de i hans Besætning forekommende Oksebremselarver, skal Udryddelsen foretages ved den paagældende Kommunalbestyrelses Foranstaltning senest 8 Dage efter, og der skal i saa Fald inden 3 Ugers Forløb af Dyrlægen foretages et fornyet Eftersyn.

Udgifterne saavel til Eftersynet som til den af Kommunalbestyrelsen foranstaltede Udryddelse af Oksebremselarven paahviler Kreaturholderne og paalignes dem i Forhold til Antallet af Kreaturer over et Aar.

Landbrugets Prisforhold i Februar Maaned 1938.

Ved Det landøkonomiske Driftsbureau.

Tabel 1. Priser i Kr. pr. 100 kg.

	Hele Aaret 1936	1937			1938	
		Hele Aaret	Jan. Md.	Febr. Md.	Jan. Md.	Febr. Md.
Landbrugsprodukter:						
Sødmælk (ab Mejeri)	11,27	12,23 ¹⁾	10,94	11,56	13,31 ¹⁾	12,98 ¹⁾
Smør, Notering	207	225	194	209	235	224
Ost, 20 %	66	72	65	66	88	90
Æg	109	110	89	89	123	114
Slagterisvin, 1. Kl., m. Kort (sl. V.)	170	171	164	168	173	176
do. uden Kort (do.)	69	65	60	60	100	100
Slagtekøer, Kbhvn., 1. Kl. (lev.V.)	48	48	45	44	51	50
Stude og Kvier, Esbj., 1. Kl. (do.)	61	60	59	59	61	61
Unge Heste, Odense, Kr. pr. Stk.	958	1040	1000	1075	1020	1100
Hvede, Sælger	16,13	19,63	20,38	19,44	18,71	18,25
do. , Køber	15,81	19,28	20,00	19,00	18,46	18,00
Rug, Sælger	13,39	19,95	18,56	19,81	19,40	18,31
do. , Køber	13,08	19,57	18,13	19,50	19,15	18,00
Byg, 2rd., Sælger	14,10	18,60	19,25	18,94	18,81	17,81
do. , Køber	13,75	18,24	18,75	18,63	18,50	17,44
Havre, Sælger	14,36	17,02	15,75	15,88	16,69	16,06
do. , Køber	13,85	16,51	15,25	15,38	16,19	15,56
Hø	6,16	6,75	7,31	7,25	6,75	7,00
Kartofler, Sælgers St., Sjæll. ...	7,44	7,38	7,69	8,25	6,00	6,00
Foderstoffer:						
Bomuldsfrøkager	15,74	17,61	19,44	18,50	16,69	15,81
Solsikkekager	15,30	18,41	18,94	18,75	18,00	17,19
Palmekager	12,89	15,34	15,33	15,50	16,06	15,75
Hvedeklid	12,52	15,53	15,50	15,75	15,88	16,00
Majs, La Plata	13,89	14,91	13,94	13,94	17,69	17,44
Kunstgødning:						
Chilosalpeter	16,50	16,73	16,55	16,70	17,10	17,25
Kalksalpeter	15,67	16,03	15,70	15,85	16,55	16,70
Svovlsur Ammoniak	15,72	16,08	15,75	15,90	16,60	16,75
18 % Superfosfat	6,25	6,46	6,40	6,50	6,70	6,80
40 % Kaligødning	13,49	13,49	13,45	13,95	13,45	13,95

1) Ekskl. Mælkeafgift.

Tabel 2. Prisindeks. (Femaaret 1909/14 = 100).

	Hele Aaret 1936	1937		1938		
		Hele Aaret	Jan. Md.	Febr. Md.	Jan. Md.	Febr. Md.
Landbrugsprodukter:						
Sødmælk	107	116	104	110	127	124
Smør ¹⁾	100	110	94	101	114	110
Ost	116	126	114	116	154	158
Æg.....	92	93	75	75	104	97
Slagterisvin med Kort.....	175	176	169	163	178	181
do. med og uden Kort ²⁾	173	174	167	162	177	178
Slagtekøer (København)	83	83	78	76	88	86
Stude og Kvier (Esbjerg)	100	98	97	97	100	100
Unge Heste (Odense).....	130	141	136	146	138	149
Hvede	117	142	147	141	135	132
Rug.....	112	167	156	166	163	153
Byg, 2rd.....	109	144	149	147	146	138
Havre	119	141	131	132	138	133
Hø	90	98	106	106	98	102
Kartofler, Sælgers St., Sjæll....	198	197	205	220	160	160
Foderstoffer:						
Bomuldsfrøkager.....	107	120	133	126	114	108
Solsikkekager	119	143	147	146	140	133
Palmekager	113	135	135	136	141	139
Hvedeklid.....	112	139	139	141	142	143
Majs, La Plata	124	133	125	125	158	156
Kunstgødning:						
Chilesalpeter	83	84	83	84	86	87
Kalksalpeter	81	83	81	82	86	87
18 % Superfosfat.....	106	109	108	110	113	115
40 » Kaligødning.....	113	113	113	117	113	117
Vejet Prisindeks for:						
Mejeriprodukter	101	111	96	103	117	113
Husdyrprodukter, ialt.....	118	123	111	113	128	126
Korn	114	147	147	145	144	138
Planteprodukter, ialt.....	122	149	150	151	142	137
Landbrugsprodukter, ialt.	118	125	114	116	129	127
Kraftfoder	115	135	139	136	136	131
Kunstgødning	93	95	94	95	97	99
Andre Vareindkøb.....	101	99	98	98	89	89
Vareindkøb, ialt.....	109	123	125	123	123	120

¹⁾ Inklusive Hjemmemarkedsafgiften, Statstilskudet og Smørkontingentfondets beregnede Indtægter fordelt paa den samlede Smørproduktion.

²⁾ Forholdsmæssigt beregnet.

Brandsikre Byggematerialer til Landbrugsbygninger.

Foredrag i Det kgl. danske Landhusholdningsselskab den 8. Decbr. 1937.
Af Ingeniør, Dr. techn. Erik V. Meyer.

»Brandsikre Byggematerialer til Landbrugsbygninger« er et Emne, der af mange sættes i Baggrunden til Fordel for andre Spørgsmaal, men baade Brandsikring af bestaaende Bygninger og Kendskab til de forskellige brandsikre Materialer, der staar til Raadighed ved Nyopførelser, er af Betydning for den, der skal bygge, udvide eller forbedre sin Ejendom.

Foredragets Titel kunde tyde paa, at der var en væsentlig Forskel mellem brandsikre Byggematerialer til Landbrugsbygninger og til andre Bygninger. Nogen materialteknisk Forskel er der imidlertid ikke, men man maa til brandsikre Byggematerialer, der skal anvendes til de mest almindelige Landbrugsbygninger, stille visse Fordringer om Prisbillighed og Enkelthed i Anvendelsen, og der er en hel Del brandsikre Byggematerialer, der finder Anvendelse i Boligbyggeriet og det større Byggeri i Byerne, baade Beklædningsmateriale og Tagdækningsmateriale, som i al Almindelighed ikke bruges i Landbrugsbygninger.

Inden jeg gaar over til at behandle de enkelte Byggematerialer, omtale deres Egenskaber og rigtige Anvendelsesmaade, vil jeg først søge at klarlægge Spørgsmaalet: Hvad forstaar man ved et brandsikkert Byggemateriale?

Vi har alle sammen en mer eller mindre vag Forestilling om, hvad et brandsikkert Byggemateriale er, og det er i og for sig berettiget, da Begrebet Brandsikkerhed er et forholdsvis vagt Begreb, idet man først i den aller-

seneste Tid herhjemme har forsøgt foretaget en brandteknisk Klasseinddeling af Bygningsmaterialer og Bygnings-elementer.

Der er ingen Materialer, der er fuldstændig brandsikre — en tilstrækkelig stærk og langvarig Ildpaavirkning vil før eller senere ødelægge alle Materialer, men det er den Hastighed, hvormed Ødelæggelsen finder Sted, eller for at sige det omvendt, den Modstand Materialerne yder mod Forplantning af en opstaaet Brand, der er afgørende for Materialets Stilling i brandteknisk Henseende.

Hvad forlanger man da af et brandsikkert Byggemateriale?

Det er nødvendigt, at det ikke selv forholdsvis let udvikler brændbare Gasarter, d. v. s. ikke er brændbart. Vi ved, at det er næsten umuligt at tænde et stort kompakt Stykke Træ ved Hjælp af en Tændstik, fordi Træet i Virkeligheden ikke i sig selv brænder, men først nærer Ilden, naar det ved stærk Opvarmning afgiver brændbare Gasarter. Vi har alle iagttaget et Stykke Brænde, der ligger i en Pejs, og set, hvorledes der rundt omkring paa Brændestykket ligesom brænder smaa Gasblus, og det er virkelig Gasblus, der brænder, idet Brændets indvendige Del fungerer som Gasværk.

Man vil heraf forstaa, at Træ, Pap, Tang, Kork og i det hele taget alle rent organiske Materialer aldrig trods Imprægnering bliver fuldstændig brandsikre, men højst ved forskellige Imprægneringer bliver saa modstandsdygtige mod Paavirkning af Varme og Ild, at de bliver det, man kalder branddrøje, d. v. s. at det varer en vis Tid, før de udvikler Gasser og antændes.

Den Betingelse, jeg lige har nævnt, nemlig at Materialerne ikke selv maa give nogen Næring til Ilden, tilfredsstilles derimod i det store og hele af de uorganiske Materialer, Metaller, brændte Sten, Beton og lignende.

Imidlertid er det ikke tilstrækkeligt, at de ikke er brændbare, de maa ogsaa have en vis Modstandsevne over for Ildpaavirkning. Her forekommer det jo én

umiddelbart, at et Metal som Jern skulde siges at være et brandsikkert Byggemateriale. Dette er imidlertid langt fra Tilfældet, saa længe Jernet ligger ubeskyttet. Naar Jern opvarmes til blot op mod 500° , synker dets Styrke til det halve, og allerede ved 600° er Styrken nede omtrent paa en Fjerdedel. Man har saa naaet saadanne Spændinger i normalt belastede Konstruktioner, at der er stor Fare for, at de vil synke sammen, og naar hertil kommer, at Opvarmningen sker uensartet, saaledes at Jernene har Tendens til at krumme sig og strække sig og derved ligefrem kan vælte Ydermurene, forstaar man, at en ubeskyttet Jernkonstruktion ikke kan betegnes som brandsikker.

De mineralske, men ikke metalliske Stoffer som Teglsten, Molersten og andre brændte Sten er langt mere modstandsdygtige mod Paavirkning af Ild. De er fremstillet ved Brænding og har allerede under denne været opvarmet til en Temperatur paa ca. 1000° , og de vil derfor i Almindelighed ikke tage Skade af atter at opvarmes til denne Temperatur. Ogsaa Cementmursten og Beton vil kunne taale en Opvarmning til 800 à 1000° uden at tage væsentlig Skade. Cement er jo fremstillet ved Brænding af Ler og Kalk. Disse Materialer er ligesom Cementmørtel, Kalksandsten, Kalkmørtel o. s. v. langt mere brandsikre end Jern.

Imidlertid er der flere Forhold, der maa tages i Betragtning, naar man skal bedømme en Konstruktions Brandsikkerhed.

Den skal først og fremmest bevare Størstedelen eller i hvert Fald en væsentlig Del af sin Styrke under en Brand, men hvis noget brænder umiddelbart op ad Konstruktionen, maa denne ogsaa hindre eller forsinke Brandens Udbredelse til brændbare Materialer paa den anden Side af Konstruktionen.

Hvorvidt en Væg af brandsikkert Materiale kan hindre en saadan Udbredelse, afhænger af Vægmaterialiet og Væggens Opbygning og Tykkelse.

Naar man undersøger f. Eks. en Væg med Hensyn til Brandsikkerhed, foregaar det derfor i en Prøveovn, hvis Sider bestaar af ildfaste Sten paa nær een Side, der udgøres af Prøvevæggen. Man sørger saa for, at Temperaturen paa den for Ild udsatte Side stiger paa en ganske bestemt Maade, medens man samtidig iagttager, hvorledes Temperaturen stiger paa Prøvevæggens modsatte

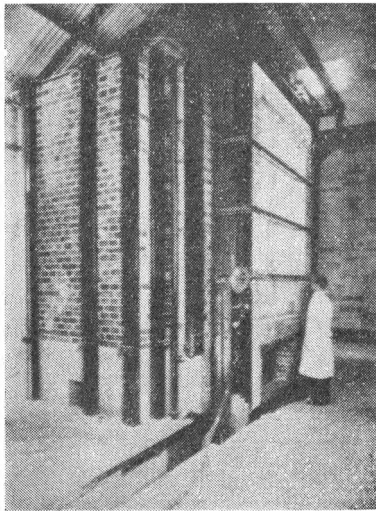

Fig. 1.

Overflade, altsaa den, der vender bort fra Ilden. Det er nemlig denne Overfladetemperatur, der har Betydning for, hvorvidt en Brand vil kunne bane sig Vej igennem Væggen.

Paa Fig. 1 ses denne Prøveovn, saaledes som den anvendes paa Statens Provningsanstalt i Stockholm. Man foretager ganske lignende Forsøg paa den danske Statsprøveanstalt, men naar jeg viser den svenske Ovn, er det fordi, den er indrettet noget mere moderne end den danske Ovn, idet det vil ses, at der under Prøvevæggen er anbragt en hydraulisk Presse, saaledes at man under og efter Brandprøven kan belaste Væggen og undersøge dens Bæreevne. Kun det sidste har man her i Landet

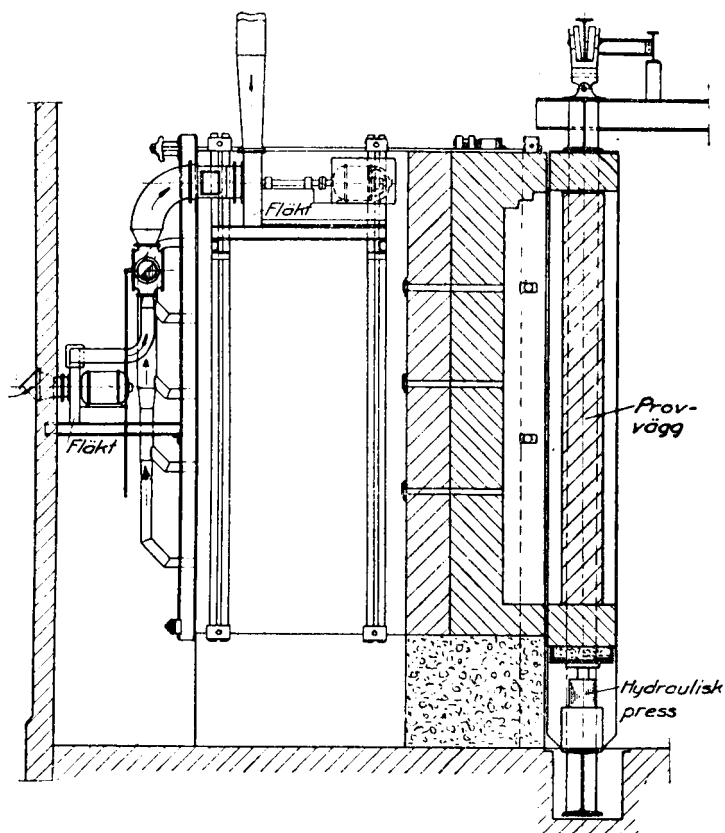

Fig. 2.

kunnet foretage ved Udkæring af Terninger og Belastning af disse, men det er naturligvis at foretrække, at man kan belaste selve Prøvevæggen paa Stedet.

Under selve Prøven iagttages Røgd udviklingen, der naturligvis er af stor Betydning for de levende Væsener, der opholder sig i en Bygning, der brænder.

Naar man er færdig med sit Brandforsøg, plejer man at oversprøjte Væggen med Vand, saaledes som det foregaar ved Slukning af en virkelig Brand. Ogsaa Indflydelsen af Vandbesprøjtning bliver iagttaget.

Fig. 2 viser ogsaa Ovn.

Fig. 3 viser en Temperaturkurve for et Brandforsøg. Det er en Standardkurve, som man altid søger at følge ved at regulere Varmen i Ovn. Tiden er afsat i en Slags logaritmisk Maalestok, idet man derved faar et tydeligere Billede af, hvorledes Temperaturen stiger inden for den første Time, og De vil bemærke, at allerede

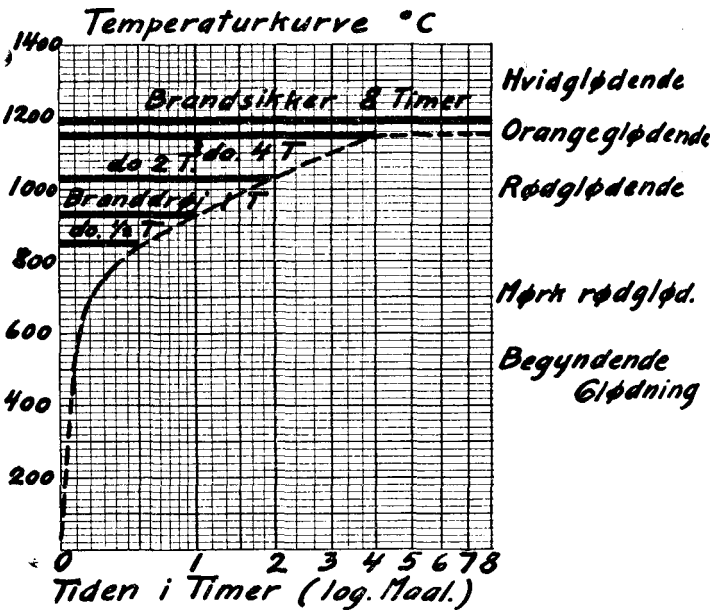

Fig. 3.

i Løbet af 5 Minutter er Temperaturen over 500° , og i Løbet af en halv Time er man oppe over 800° , i Løbet af 1 Time godt 900 , 2 Timer over 1000 og efter 4 Timer og under Resten af Forsøget skulde man have 1150° C.

Paa højre Side vil man se, at Temperaturerne er angivet i et mere populært Billede. Ved 500° har vi begyndende Glødning, ved 700° Mørkrødglødhede, ved 1000° Rødglødhede, og ved Brandens højeste Temperatur er Væggen orangeglødende paa Indersiden.

En Konstruktion, der modstaar Prøven uden at Temperaturen paa Ydersiden stiger til mere end 150° C, kal-

des brandsikker i den Tid, Forsøget har varet, f. Eks. 8 Timer.

Det hurtigste. Temperaturen maa stige til 150° er 2 Timer, og man bruger kun Betegnelserne brandsikker 2 Timer, 4 Timer eller 8 Timer. Naas de 150° paa Ydersiden efter 1 Time, men inden 2 Timer, kaldes Konstruktionen branddrøj 1 Time, og naas de 150° mellem $\frac{1}{2}$ og 1 Times Forløb kaldes Materialet branddrøjt $\frac{1}{2}$ Time.

Brandsikker i 8 Timer er en Mur af brændte Sten, mindst en Sten tyk, Molersten, Kalksandsten, en 30 cm armeret Beton, Jernsøjle indstøbt med dækkende Lag paa 10 cm Jernbeton eller med $\frac{1}{2}$ Stens Murværk muret i Bastardmørtel, eller en armeret Søjle med 10 cm Dækning af Jernene.

Brandsikker i 4 Timer er $\frac{3}{4}$ Stens Mur, 20 cm armeret Beton eller 20 cm Letbeton, eller en Jernsøjle dækket med 6 cm Beton, eller en armeret Betonsøjle med 6 cm armeret Dæklag, Jernbjælkelag eller Jernbeton-etaageadskillelse med mindst 6 cm Betonlag.

Brandsikker i 2 Timer er en $\frac{1}{2}$ Stens Mur, 10 cm Slaggebetonplader, 10 cm Letbeton, 12 cm Jernbeton 2 cm uden paa Jernene, Jernsøjler med 3 cm armeret Dækning, Jernbjælkelag med indstøbte Jernbjælker, Jernbetonetage med 3 cm Dækning samt en Række Hulstendæk.

Endvidere skal jeg nævne, at branddrøj 1 Time er Bræddeskillerum af 2 Lag Brædder, røret og pudset med 12 mm Kalkpuds paa begge Sider, 7 cm Slaggebetonplader, 8 cm Beton eller Jernsøjler dækket med 2 cm Beton eller brandsikre Beklædningsplader, Jernbjælkelag med 2 cm Dækning, Træbjælkelag med brandsikker Underbeklædning og endelig som branddrøj $\frac{1}{2}$ Time 5 cm Jernbeton eller Slaggebeton, Jernsøjle med Betonudfyldning mellem Flangerne eller Træsøjler med brandsikker Beklædning, Jernbjælkelag med indstøbte Jernbjælker, men Underflange ubeskyttet, Træbjælkelag med

Indskud og Indskudsler eller lignende eller med flammeskyende Underbeklædning.

De Klassebetegnelser, som jeg ovenfor har meddelt, er et Forslag, som Dansk Brandværnskomité har fremsat i sine brandtekniske Meddelelser Nr. 5, væsentlig baserede paa Forsøg foretaget paa Statens Provninganstalt, saaledes som jeg lige har omtalt det.

Jeg vil gøre opmærksom paa, at Brandprøven naturligvis er en meget streng Prøve, og at man i Praksis ved at anvende Konstruktioner, der blot kommer i Brandsikkerhedsklasse 2 Timer naar en overordentlig stor Betyggelse i Forhold til ikke at anvende brandsikre Konstruktioner. For Ydervæggene fremgaar det af det, jeg allerede har sagt, at almindeligt Murværk, som det nu anvendes, er fuldt ud betryggende, men det er jo heller ikke her, at Skoen trykker i Spørgsmaalet om brandsikre Bygninger, det er Lofterne og Tagene, der endnu i altfor stor Udstrækning ikke udføres brandsikre, og jeg skal nu først give Dem en kort Oversigt over de brandsikre Konstruktioners Egenskaber og derefter sige et Par Ord om henholdsvis Vægge, Gulve, Lofter og Tage.

Er der andre Egenskaber, vi maa kræve af de Konstruktioner, vi skal bruge til vore Landbrugsbygninger, udover Brandsikkerhed og en vis Styrke?

Dette Spørgsmaal maa besvares bekræftende, for der er nemlig en Egenskab, som er absolut nødvendig for at Konstruktionerne skal være formaalstjenlige, nemlig en vis Isoleringsevne, og denne Isoleringsevne maa enten naas ved at selve den bærende Konstruktion har Isoleringsevne nok, eller ved at man anbringer et særligt Isolationslag.

Er Byggematerialet ikke i sig selv særlig isolerende, kan man ofte ved at anvende det paa en hensigtsmæssig Maade alligevel faa en Konstruktion, der ogsaa i denne Retning er tilfredsstillende.

Man kommer jo nemlig ikke uden om, at de organiske Materialer, og altsaa de brændbare Materialer, i sig selv

er mere lune end de brandsikre. Det er Naturen, der har gjort de levende Væsener i Planteverdenen af en saadan Beskaffenhed, at Kulden og Varmen ikke altfor let trænger igennem, men den moderne Teknik har lært os, at vi ved at anvende brandsikre Byggematerialer paa rette Maade ogsaa i denne Henseende kan naa fuldt betryggende Konstruktioner.

Hvad er da Hemmeligheden ved de godt isolerende organiske Materialer i Forhold til de saakaldte kolde brandsikre?

De organiske Stoffer har alle et meget stort Indhold af Luft, og Luften er den bedste Varmeisolator, vi kender, naar den optræder i saa smaa Hulrum, at den ikke kan cirkulere og derved forplante Varmen. Vi ved alle, at en blæsende Strøm af kold Luft er meget afkølede, men at kold Luft, der er stille, slet ikke føles kold. Luft i smaa Hulrum er altsaa det bedste i varmeteknisk Henseende.

Almindelig Teglsten, der ikke er for haardt brændte, er gennemsat af Luftporer, og er derfor forholdsvis lune.

Molersten indeholder endnu mere Luft i endnu mindre Hulrum end almindelige brændte Sten, og de er derfor betydelig mere varmeisolerende.

Beton, som er rigtig fremstillet, har kun meget faa Hulrum og leder derfor Varmen godt og maa anvendes i Forbindelse med et Isolationslag eller paa en saadan Maade, at Luften tages til Hjælp som Isolator, hvad jeg senere skal komme ind paa.

I Cementmursten er der en hel Del Porer, og de er derfor ikke saa kolde som Beton, men alligevel er det bedst at anvende dem paa en saadan Maade, at man opnaar bedre Isolation end ved at anvende dem i massiv Mur.

Beton kan gøres let og varmeisolerende ved direkte at indeslutte Luften i den i smaa Blærer, og jeg skal omtale nogle enkelte Letbetoner.

Cellebeton fremstilles, som det maaske er Dem bekendt, ved Sammenblanding af et stift pisket Sæbeskum og Cementmørtel, ganske paa tilsvarende Maade, som man laver luftig Dejg til Æggekage, blot er den piskede Æggehvide erstattet med Sæbeskum og Dejgen med Cementmørtel.

Gasbeton fremstilles derimod ved, at man sætter et Aluminiumpulver til Cementmørtel, og da Aluminium med Mørtelvandet danner en kemisk Forbindelse under Luftudvikling, hæver Massen sig og bliver porøs. Ogsaa denne Fremstilling har en Parallel i Husholdningen, idet det svarer til Hævningen af Dejg med Bagepulver. Beton kan endelig gøres let ved Tilsætning af lette Skærver, f. Eks. porøse Skærver, Moler, Bims, Slagger eller Pimpsten, eller f. Eks. ved Tilsætning af Savsmuld, enten imprægneret eller uimprægneret, saakaldt Savsmuldbeton.

De samme gode isolerende Egenskaber hos de organiske Materialer har man søgt at anvende i en Del moderne Isoleringsplader, og da Rækken er meget stor, skal jeg kun nævne nogle faa, uden derved at fremhæve dem paa andres Bekostning.

Halmasfaltplader af sammenpresset, skaaret Halm med lugtfri Bitumen, T-P maskinpressede Plader af Træspaaner og Cement og visse Kemikalier, forskellige haarde eller blødere Træfiberplader o. s. v. En Del af disse Plader siges at have god Brandsikkerhed, men saa vidt jeg ved, er de blot flammesikre og ildhæmmende, idet de ifølge Sagens Natur og efter det, jeg har sagt før, ikke kan være brandsikre. I denne Retning er de talrige Bygningsplader, der ligefrem fremstilles af uorganisk Materiale, naturligvis bedre.

Det har vist sig ved moderne Undersøgelser over Menneskenes Velbefindende i velisolerede Rum med forholdsvis lav Lufttemperatur, at Velbefindendet især er stort, naar den indvendige Overfladetemperatur i det Rum, hvori man opholder sig, er forholdsvis høj.

Som en Læge for nylig paradoksalt har udtalt: et moderne Opvarmningsanlæg skal være indrettet saaledes, at et Hus's Beboere afkøles paa den mest behagelige Maade. Da vi selv er ca. 37° varme, er det klart, at vi i al Almindelighed skal afkøles, men vi skal ikke afkøles for stærkt, og vi skal afkøles paa en behagelig Maade. Menneskene har man kunnet spørge, hvorledes de befinder sig, Dyrene kan vi ikke spørge, vi kan kun se, hvorledes deres Sundhedstilstand er i Følge deres Ydeevne, og alt det kun over forholdsvis lange Perioder.

Men det er givet, at ogsaa vore Husdyr, som i Temperatur ligger omkring samme Punkt som vi, i Stalden skal afkøles paa en passende Maade, men ogsaa kun afkøles paa en Maade, der betinger deres største Velbefindende.

Varmetabet fra Kreaturerne vil for en meget stor Del ske ved Varmeudstraaling til Staldenes Vægge. Det betyder ofte meget mere end Varmetabet til Luften ved Ledning, og det er derfor af afgørende Betydning, at Overfladetemperaturen paa Bygningernes Inderside er saa høj som mulig, og dette naas ved, at Konstruktionerne har en tilstrækkelig Isoleringsevne.

Fig. 4 viser Temperaturfaldet igennem forskellige Ydervægge. Først en almindelig $1\frac{1}{2}$ Stens Mur — som for Resten fra et Isolationssynspunkt er en $1\frac{1}{2}$ Stens hul Mur jævnbyrdig. Ved Siden af er tegnet en 10 cm Betonvæg. Det vil ses, hvorledes Temperaturfaldet er i de to Vægge, og man vil bemærke, at naar det er koldt udenfor, vil en 10 cm uisolerebet Betonvæg give en meget kold indvendig Overflade og derfor et ganske overordentlig stort Varmetab for Dyrene.

I styrkemæssig Henseende er denne Ydervæg aldeles fortræffelig, men den kan ikke bruges uden videre, fordi den er for kold. Det er nødvendigt at lægge en Isoleringsplade paa Væggen, og denne Isoleringsplade vil jeg anbefale, at man lægger indvendig.

I det tredie Eksempel vil De se den samme Betonvæg

med en Isoleringsplade indvendig. De vil nu se, at Overfladetemperaturen er meget passende.

Det fjerde Eksempel er en saakaldt Nopsa-Væg af Cementmursten, 3 Vægge med Sten paa Kant og med Luftmelletrum.

De vil se, at vi her har faaet en endnu højere Overfladetemperatur indvendig, end det vi naaede ved en

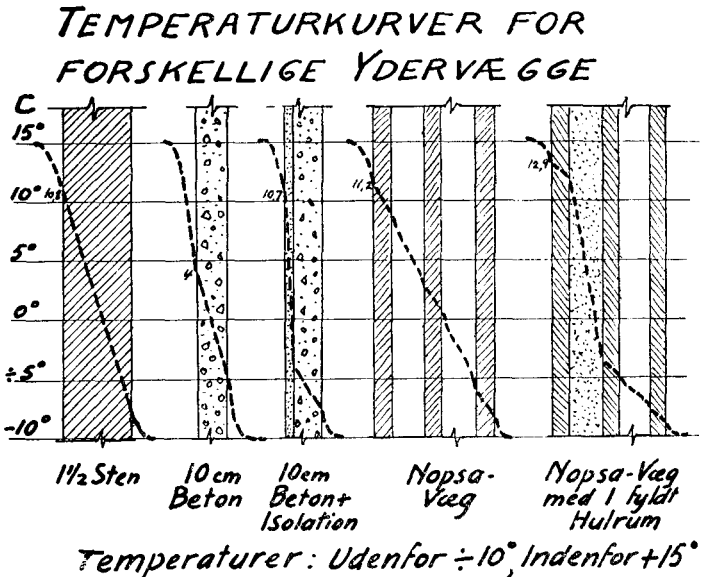

Fig. 4.

1 1/2 Stens Mur, og det til Trods for, at vi her kun har anvendt ca. 16 cm Beton, men vi har ganske vist taget Luften til Hjælp.

Endelig viser det sidste Eksempel igen en Nopsa-Væg, men det indvendige Hulrum er her fyldt med for Eksempel Slagge. Herved faar man atter en stor Stigning i Isolationsevnen, endda for en meget ringe Pris, nemlig blot det, Slaggerne koster, og det, det koster at fylde dem ned.

Nu er Isoleringsevnen paa denne Mur omtrent lige saa god som mellem 3 à 4 Stens Teglstensmur.

Det, jeg nu har fortalt Dem om Nødvendigheden af en vis Isoleringsevne, gælder ikke alene Ydervæggene, det gælder ogsaa Gulvene og især Gulvet i Baasene.

Nu vil man jo aldrig risikere, at der er en saa lav Temperatur paa den anden Side Gulvene, men alligevel er det nødvendigt, at Gulvpladsen har en vis Isoleringsevne, idet Dyrene ellers fryser. Det er manglende Iagttagelse af denne Forholdsregel, der har bevirket, at man for en Del Aar siden, da man første Gang prøvede paa at benytte Beton til Staldgulve, blev stillet over for en mystisk Sygdom, Betonsyge. Denne Sygdom, som i Virkeligheden ikke var andet end Forkølelse, tog det adskillige Aar at udrydde.

Paa næste Billede, vil De se en Betonbaas, der er udført med et Drænlag og Isolationslag nederst, derover et Grovbetonlag, et indskudt Isolationslag og endelig et tyndt Slidlag af Beton. Dette Gulv har vist sig meget hensigtsmæssigt, idet det giver en passende Overfladetemperatur, saaledes at Dyrene befinder sig godt.

Der kunde siges meget om Udførelsen af Gulvene, men jeg er bange for derved at komme lidt for langt bort fra mit egentlige Emne, og jeg skal derfor gaa over til at omtale Konstruktionen af Tage og Lofter.

Om Tage maa vi desværre sige, at man egentlig ikke for Tiden er i Stand til paa konkurrencemæssig Basis at lave et fuldstændig brandsikkert Tag. Det bedste er naturligvis et Jernbetontag eller et Tag med Jernbetonskelet og Eternitplader, men iøvrigt er et haardtækket Tag paa Træbjælker det bedste, man i Øjeblikket kan naa, hvis man ikke vil tage Merudgiften til et absolut brandsikkert Tag. »Den haarde Tækning« kan bestaa af Skifer, Teglsten, Eternit, Cementtagsten eller lignende, og Brandloven medregner nu ogsaa Pap, forsynet med en Overflade af Stenmateriale.

Jeg gør dog opmærksom paa, at det er et Spørgsmaal, vi arbejder med, og at vi forsøger at finde en absolut brandsikker Konstruktion til rimelig Pris.

Jeg kommer saa til det vigtigste af det altsammen, nemlig Lofterne. Lofterne bærer al det brændbare Foderstof, der altsaa kun adskilles fra Dyrene ved Loftet, og dettes Brandsikkerhed er derfor af den allerstørste Betydning. Ydervæggene udføres jo saa at sige altid nu om Dage brandsikre, men anderledes med Lofterne. Træbjælker og Trægulve uden Indskud er jo naturligvis ab-

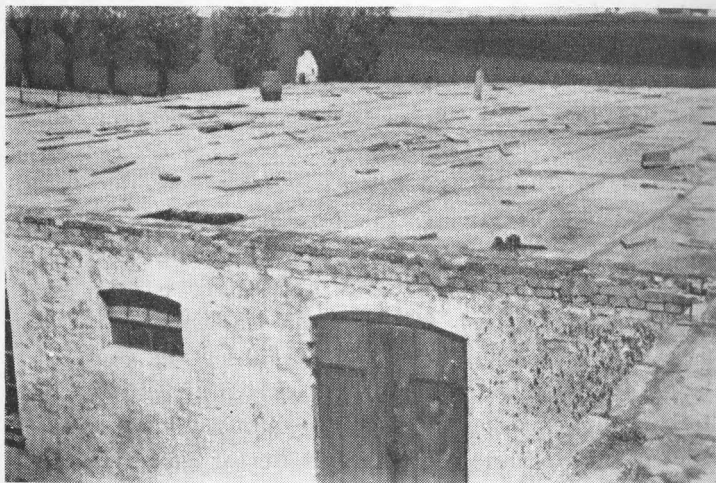

Fig. 5.

solut forkastelige. De forbedres en Del ved Indskud af Ler, men brandsikre er de ikke.

Med Hensyn til Lofterne, gør jeg opmærksom paa, at de, hvor Stalden iøvrigt er udført af brandsikre Materialer, i Reglen vil blive udsat for Ilden fra oven, hvor Foderet ligger. Det er især Straalevarmen fra det brændende Hø og Halm, der vil opvarme Loftet, men der vil dog gaa en Strøm af kølende Luft henover det — den Luft, der skal nære Ilden — men alligevel vil Ilden efterhaanden kunne bryde sig Vej ned igennem Loftet, dersom dette ikke er tilstrækkelig brandsikkert. Fig. 5 og 6 er fra en Brand paa Sjælland.

Etageadskillelsen er Jernbjælker med Betonindstøb-

ning, men Flangerne er udækkede. Konstruktionen er altsaa branddrøj $1/2$ Time. For en stor Del har den branddrøje Konstruktion holdt, men for en anden Del har Branden banet sig Vej igennem, Lofterne er styrtet ned. De ser, hvorledes nogle af Jernsøjlerne har krummet sig, men Ydermurene er dog ikke her blevet væltet, idet Bjælkerne har kunnet skubbe sig henover dem.

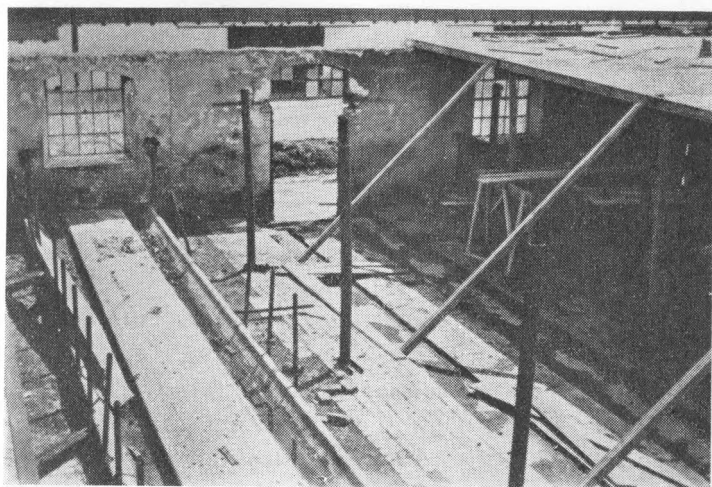

Fig. 6.

Betonen var iøvrigt ikke ødelagt af Branden.

Et Granrafteloft med Ler og pudset paa Undersiden er i brandteknisk Henseende ret godt. Der foreligger ganske vist ingen officielle Forsøg herover, men fra adskillige Brande ved man, at det har holdt saa godt, at man har kunnet redde Dyrene. Dets Fordel er Prisbilligheden, men dets Svaghed er ofte Levetiden, idet der er flere Eksempler paa, at Granrafterne i et saadant Loft raadner af Fugtighed og er ødelagte paa en halv Snes Aar, og man skulde jo gerne have længere Levetid paa sit Loft.

Jernbjælker med Hvælvinger af brændte Sten eller med Beton er kun brandsikre i laveste Klasse, naar Bjæl-

kerne er beskyttede med mindst 3 cm Stenmateriale eller Beton. Er Dækningen kun 2 cm, er Konstruktionen kun branddrøj een Time, og er Underflangerne slet ikke dækkede, er Konstruktionen kun branddrøj $\frac{1}{2}$ Time.

Dette er i Virkeligheden meget vigtigt at lægge Mærke til, for selvom Jernbjælken leder Varmen forholdsvis hurtigt væk fra den lokale Flammepaavirkning, saa er Jernet dog saa ømfindtligt over for Temperaturstigningen, at en Konstruktion med udækkede Flanger kun kan betegnes som branddrøj i $\frac{1}{2}$ Time. Dækkes Jernbjælken derimod, bliver Opvarmningen mindre, og Varmen kan bedre fordele sig i Bjælken.

Til Loftskonstruktionen kan man naturligvis anvende Jernbeton, men af Hensyn til Isoleringsevnen er det nødvendigt ogsaa her at forsyne Jernbetonen med et Isolationslag under eller over Betonen. Bedre i denne Henseende er et Hulstensdæk, for Eksempel af Molerblokke eller andre Hulstensblokke. Særlig rationel, dersom Prisen iøvrigt gør Konstruktionen gennemførlig, er en Loftskonstruktion af armeret Letbeton. Man vil nemlig her faa en bærende og isolerende Konstruktion paa een Gang, thi det er jo som sagt nødvendigt, at ogsaa Loftet har en vis Isoleringsevne, saaledes at der ikke bliver Fugtnedslag paa Loftet, hvorfra det jo vilde dryppe direkte paa Kreaturerne.

Hvorvidt der paa et Loft eller paa Ydervæggene kommer Fugtnedslag, er afhængig baade af den Overfladetemperatur, man faar, og af den Fugtighed, der er i Luften i Stalden. Denne sidste er i Reglen afhængig af Ventilationen, og en rigtig Ventilation er, som mine Tilhørere jo alle ved, af den allerstørste Betydning. Jeg skal ikke komme ind paa den i Dag, men blot gøre opmærksom paa, at selv den bedst konstruerede Stald kan give Fugtnedslag, dersom Ventileringen er daarlig. Med god Ventilerings og velisolerende Ydervægge, Gulv og Loft, vil

Overfladetemperaturen holde sig over Dugpunktet, og der vil ingen Fugtnedslag finde Sted.

De brandsikre Materialer kan altsaa ved at anvendes rigtigt give lune og tørre Stalde, og Fig. 7 viser et Eksempel, nemlig en Stald udført paa Kongsdal Avlsgaard. Denne Stald er udført i Henhold til de Principper, jeg lige har omtalt.

Fig. 7.

Ydervæggene er af Cementmursten, anvendt efter Nopsystemet, det inderste Hulrum er fyldt med Slagger, Gulvene er af Beton og paa hver eneste Baasplads er der anvendt et Isoleringsmateriale under Slidlaget og anvendt i en Tykkelse, der svarer til Materialets Isolationsevne. Der er anvendt 14 forskellige Slags baade brandsikre og ikke-brandsikre Materialer, men paa denne Plads spiller Brandsikkerheden jo ingen Rolle.

Loftet er udført paa 3 forskellige Maader, $\frac{1}{3}$ med Molerhulsten, $\frac{1}{3}$ med armeret Molerletbeton, støbt paa

Stedet, og den sidste $\frac{1}{3}$ med armeret Savsmuldbeton, ligeledes støbt paa Stedet.

Taget er udført med Træbjælker beklædt med Eternit.

Vi paabegynder straks efter Nytaar Temperaturmaalingen for at undersøge, hvorledes vore teoretiske Betragtninger og de praktiske Resultater stemmer overens.

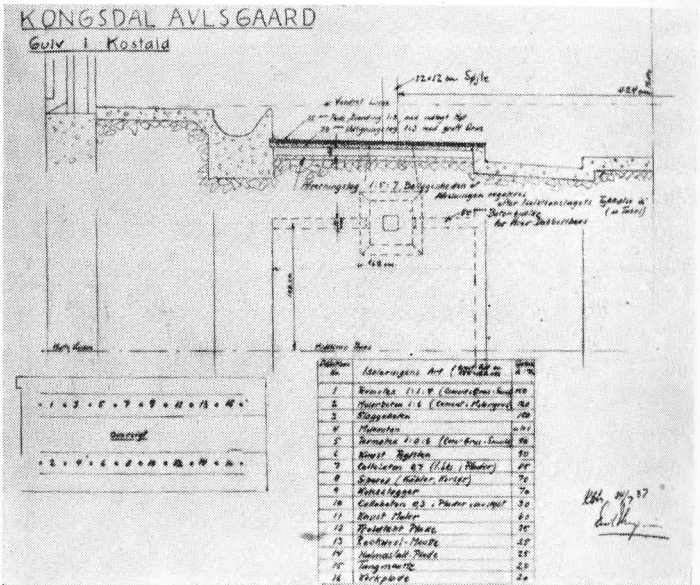

Fig. 8.

Jeg har ikke villet trætte Dem med en detaljeret Gennemgang af de brandsikre Byggematerialer eller de forskellige Isoleringspladers eller Bygningspladers Stilling i brandteknisk Henseende, men blot antydnet overfor Dem de Hovedlinier, som Bygningsteknikerne mener, man bør følge ved Udførelsen af brandsikre Bygninger.

Et af de vigtigste brandsikre Bygningsmaterialer er Beton og Jernbeton, og Anvendelsen af disse Materialer er undertiden vanskelig og vil ofte kræve Anvendelsen af raadgivende Ingeniører, hvad man undertiden viger noget tilbage for.

For Murværk gælder visse gamle hævdvundne Regler for Anvendelsen — det er lettere at gaa til, og derfor ofte mere tilløkkende. Vi Teknikere paa den anden Side har et vist Fond af Viden om de nyere Materialer, deres Egenskaber og deres Anvendelse, men vi mangler i høj Grad Samarbejde med de landbrugskyndige, og et saadant Samarbejde vilde uden Tvivl kunne resultere i en mere rationel Anvendelse af brandsikre Materialer i Landbruget. Man vilde i mange Tilfælde kunne klare sig med Standardtegninger og Standardtabeller, og netop Udarbejdelsen af saadanne i Forbindelse med raadgivende Ingeniører, er et af de Punkter, som Cementfabrikkernes tekniske Oplysningskontor, som jeg leder i Fællesskab med Ingeniør Sthyr, har stillet sig.

Anvendelsen af Beton i Landbruget, ogsaa til f. Eks. Ajeleholdere, Siloer m. m. og Fremstillingen af Beton, er Opgaver, som desværre ofte løses meget mangelfuldt her i Landet, og vi har i Virkeligheden mange Ting paa Hjertet, som vi gerne vilde komme frem med, og det er vor Overbevisning, at et Samarbejde mellem landbrugskyndige og Teknikere vilde være et Samarbejde, der i det lange Løb kunde blive frugtbart, og vi for vor Part er villige til at gaa ind i et saadant Samarbejde.

Til Slut blot dette:

Spørgsmaalet om brandsikker Opførelse af Stalde er et Spørgsmaal, der bør løses — ikke blot af økonomiske og samfundsmæssige Grunde — men ogsaa af rent humane.

Foredraget efterfulgtes af en kort Diskussion. Den ledende Præsident, Godsejer, Dr. med. *K. A. Hasselbalch*, takkede Foredragsholderen for det interessante Foredrag og for Beredvilligheden til et Samarbejde med Landbruget.

Efter at Foredragsholderen havde besvaret forskellige korte Forespørgsler i Tilknytning til Foredraget, blev der fra Forsamlingens Side givet Udtryk for, at et Samarbejde som det nævnte var paakrævet. Landbruget har Ord for at have et stærkt Samarbejde mellem Praksis og Videnskab, men det bygningstekniske Omraade, og da i særlig Grad

Brandsikringsspørgsmaalet, er blevet forsømt. Mange Dyrs pinefulde Død og Tabet af store, ofte uerstattelige Værdier vilde hvert Aar kunne undgaas, hvis man vilde ofre denne Side af Sagen større Interesse. Meget vilde være vundet, om man ved Nybygninger i højere Grad end hidtil tog Brandfare-Momentet i Betragtning; men langt større Betydning vilde det have, hvis man for de bestaaende Bygningers Vedkommende vilde gøre Brug af de Hjælpe midler, der for en forholdsvis beskedne Omkostning staar til Raadighed. Der vil kunne opnaas gode Resultater gennem et saadant Samarbejde mellem Teknikere og det praktiske Landbrug.

Dr. *Hasselbalch* takkede Foredragsholderen og Deltagerne i Diskussionen og meddelte, at Landhusholdningsselskabet vilde undersøge Mulighederne for Nedsættelsen af et Udvalg, der kunde indlede det ønskede Samarbejde.

Forebyggende Foranstaltninger mod Brandfaren i Landbrugsbygninger.

Foredrag i Det kgl. danske Landhusholdningsselskab d. 26. Januar 1938.
Af Direktør Jens Christensen.

Naar man skal tale om forebyggende Foranstaltninger mod Brandfaren i Landbrugsbygninger, kan det være rimeligt at begynde med Spørgsmaalet, om Brandfaren er særlig stor i Landbruget, sammenlignet med andre Erhverv.

Svaret maa blive et ubetinget Ja.

Der kan indenfor Industrien findes visse Virksomheder, der rummer større Brandfare end Landbruget, men taget under ét er Brandfaren i Industrien langt mindre end i Landbruget.

Landbrugets dominerende Stilling i denne Henseende vil jeg gerne klarlægge ved Hjælp af nogle Tal.

De Tal, jeg benytter, er taget fra Den alm. Brandforsikring for Landbygninger, men det Materiale, vi der er i Besiddelse af, er ogsaa saa stort, at det giver et fuldgyldigt Udtryk for Forholdene.

Den 1. April 1937 havde vi en samlet Forsikringssum af 7702 Millioner Kr. Heraf falder 2861 Millioner Kr., svarende til 37,15 %, paa de Afdelinger indenfor Brandforsikringen, der omfatter Landbrug. Den Del af Forsikringssummen, der ikke angaar Landbrug, er altsaa 4841 Millioner Kr., svarende til 62,85 % af den samlede Forsikringssum.

Ser man derefter paa Brandskadetabet — hvor Tallene er taget fra det sidste Regnskabsaar, og dette har ikke

haft noget unormalt Forløb — viser det sig, at Aarets Brandskader paa Landbrugsafdelingerne har udgjort et Beløb af ca. 5 919 000 Kr., svarende til ca. 80,8 % af det samlede Brandskadetab, medens de andre Afdelinger, altsaa Ikke-Landbrug, har haft et samlet Brandskadetab af ca. 1 407 000 Kr. eller kun ca. 19,2 % af hele Brandskadetabet.

Landbrugets Tal: 37,15 % af Forsikringssummen, men 80,8 % af Brandskadeerstatningerne, viser jo tilstrækkelig tydeligt, at Landbruget rummer en meget betydelig Brandfare.

Maaske bliver Forholdet endnu klarere, hvis man gør Skaderne for Landbrug og Ikke-Landbrug op pr. 1000 Kr. Forsikringssum, idet der herved fremkommer for Landbruget en Skadepromille af 2,07, medens for Ikke-Landbrug Promillen kun er 0,29, hvilket igen vil sige, at Landbrugets Brandskader pr. 1000 Kr. Forsikringssum er det syvdobbelte af Skaderne paa de Afdelinger, der ikke omfatter Landbrug.

Efter disse Oplysninger kan det næppe bestrides, at der er god Brug for forebyggende Foranstaltninger mod Brandfaren i Landbrugsbygninger.

Men hvoraf kommer det saa, at Landbruget er saa stærkt hjemsøgt af Ildebrande?

Her mener jeg, man har 2 Hovedaarsager at henvise til, nemlig: for det første det meget letantændelige Indhold, som Landbrugsbygninger (Lader og Stalde) rummer, og for det andet selve Bygningernes Beskaffenhed.

I Brandpolitiloven for Landet (§ 18) staar der: »Enhver er pligtig at iagttage tilbørlig Forsigtighed med Ild, Lys, Tændstikker, elektriske Stærkstrømsanlæg, Lys- og Kraftanlæg af enhver Art og med alt, hvad der kan fremkalde eller befordre Ildebrand«. Jeg vil ikke mene, at denne gode Forsigtighedsregel tilsidesættes oftere af de Mennesker, der er beskæftiget ved Landbrug, end af andre Mennesker; men det ulykkelige er, at i Landbruget er Mulighederne for vidtrækkende Følger af en udvist

Uforsigtighed saa meget større end de fleste andre Steder. Man behøver her blot at tænke paa saadant noget som Uforsigtighed med Tændstikker og herunder navnlig Børns Leg med Tændstikker. Denne Leg koster Landet mellem 1 og 2 Millioner Kr. aarligt, og det er næsten udelukkende i Landbruget disse Brande forekommer, naturligvis fordi Betingelserne her er saa gunstige. En afreven Tændstik fænger saa let i Halmen ude i Laden. Man kan jo godt sige, at det altid er uforsigtigt i et Hjem med mindre Børn at lade Tændstikker ligge fremme, saaledes at Børnene kan tage dem og benytte dem, men bor man i en Ejendom, hvor der intet letantændeligt er udover Gardiner o. lign., bliver Følgerne i Almindelighed ikke nær saa alvorlige, som hvor der er letfængelige Oplag. Det alleralvorligste er jo, at ikke saa faa Børn aarligt mister Livet paa en frygtelig Maade ved deres Leg med Tændstikker.

Brandpolitiloven har forøvrigt i samme Paragraf, som jeg nævnte før, fremhævet Paapasselighed med Hensyn til Tændstikker og Børn, idet der staar: » . . . navnlig skal det paases, at Tændstikker opbevares paa en saadan Maade, at Børn vanskeligt kan faa Adgang til dem«.

Det er altsaa en af de forebyggende Foranstaltninger, der har Betydning for Nedbringelse af Landbrugets Brandskader.

Paa Tændstik-Området har iøvrigt mange Opfindere forsøgt sig. Der er Tid efter anden fremkommet og fremkommer stadig Forslag til Tændstikæsker, saa kunstfærdigt indrettede, at Børn ikke menes at kunne finde ud af at bruge dem. Flere af disse Opfindelser ser ganske tiltalende ud, men det er hidtil ikke lykkedes at faa saadanne Tændstikæsker fabriksmæssigt fremstillet, og saa længe det ikke sker, faar Opfindelserne jo ingen praktisk Betydning. Jeg kan heller ikke sige, at Tændstikfabrikkerne har vist nogen Interesse for at føre Opfindelserne ud i Livet, men det er ogsaa muligt, at de Argumenter, som Fabrikkerne har fremført imod en Ændring af de nu anvendte Tændstikæsker, er tilstrækkeligt begrundede.

Paa lignende Maade som med Tændstikker er det med Tobaksrygning. Almindeligvis rummer Tobaksrygning jo ikke nogen større Brandfare, selv om der ikke vises særlig Paapasselighed dermed, men hvis en brændende Cigaretstump henkastes i en Lade, saa er Muligheden for en Brand nærliggende; eller hvis man ved Fodring af Kreaturerne gaar med en tændt Shagpipe i Munden og henter den ene Favfuld Hø eller Halm efter den anden fra Laden ind i Stalden, ja, saa er der ikke megen Grund til at blive forbavset over, at der opstaar Brand. Der er mere Grund til at blive forbavset, hver Gang det ikke gaar galt.

Nogle af mine Tilhørere vil maaske mene, at ingen bærer sig ad, som jeg her har skildret det. Jo, desværre, det er der. Jeg har det fra Brandforhørerne.

Brandpolitiloven har Forbud mod Tobaksrygning paa Steder, hvor der opbevares eller arbejdes med letfængelige Stoffer, og jeg vil gerne her som forebyggende Foranstaltning anbefale alle Landbrugere, der benytter Medhjælp i deres Bedrift, at anskaffe Plakater med Brandpolitilovens Tobaksrygnings-Forbud til Ophængning paa passende Steder. I Den alm. Brandforsikring for Landbygninger har vi udleveret et stort Antal af saadanne Plakater til vore Interessenter, og jeg er overbevist om, at ethvert Brandforsikringsselskab gerne vil fremskaffe de fornødne Plakater til sine Forsikringstagere, blot disse selv har Interesse for det og vil sørge for, at Plakaterne bliver anbragt.

Jeg mener at have gjort den Erfaring, at saadanne Plakater virker godt. Det er maaske ikke helt sikkert, at Forbudet bliver overholdt alle Steder, hvor Plakaterne er anbragt, men i det mindste vil Plakaterne formentlig gøre den Nytte, at der ved Tobaksrygning paa de forbudte Steder dog vises nogen Forsigtighed, og derved vil allerede meget være vundet. Plakaterne vil ogsaa være en betydelig Støtte for Husbonden i Varetagelsen af den Forpligtelse, han har til, som der staar i Brandpoliti-

loven, » . . at paase, at hans Børn, Medhjælpere eller andre Personer, der hører til hans Husstand eller har Forretninger i hans Tjeneste, i saa Henseende (d. v. s. med Hensyn til alt, hvad der kan fremkalde eller befordre Ildebrand) udviser forsvarligt Forhold«.

Blandt de Ting, der særlig volder Brandskade i Landbruget paa Grund af de letfængelige Stoffer, der opbevares og arbejdes med i Bygningerne, maa i første Række nævnes de elektriske Installationer til Lys og Kraft. Dog er det her ikke alene Bygningernes letantændelige Indhold, men ogsaa deres Beskaffenhed og Benyttelse, der gør sig gældende. Fugtighed i Bygningerne er en slem Fjende for de elektriske Installationer, og hertil kommer, at Installationerne i Landbrugsbygninger let kommer ud for Beskadigelse af mere voldelig Art, f. Eks. fra Kreaturerne eller — i Laderne — ved Kørsel.

Her er altsaa Tale om en Kombination af de to Hovedaarsager til Landbrugets store Brandskadetab, som jeg begyndte med at nævne, og Resultatet af denne Kombination er da ogsaa det, at Elektriciteten som Enkeltaarsag betragtet ubestridt er den, der giver det største Brandskadetab. Jeg anslaaer det til ca. 2 $\frac{1}{2}$ Mill. Kr. aarligt i Gennemsnit.

Brandforsikringsselskaberne, som til at begynde med havde de lyseste Forhaabninger til Elektriciteten, fik snart disse Forhaabninger gjort til Skamme, og de indsaa, at det var nødvendigt at gøre noget for at dæmme op mod den Brandfare, som Elektriciteten viste sig at rumme. Det var navnlig gennem Foreningen af gensidige danske Brandforsikringsselskaber Arbejdet blev taget op, og Foreningens Virksomhed paa dette Omraade maa betegnes som den betydeligste Indsats af brandforebyggende Art, der er gjort her i Landet overfor en enkelt Farekilde.

Dette Brandforebyggelsesarbejde er henlagt under et særligt Udvalg, Elektricitetsudvalget, hvis Medlemmer er valgt dels af Foreningen af gensidige danske Brandfor-

sikringselskaber, dels af Elektricitetsværkernes Sammenlutninger.

Det er navnlig ved Eftersyn af Installationerne, der her er sat ind. En Stab af Elektroingeniører og andre med særlig Faguddannelse paa Elektricitetens Omraade berejser Landet og undersøger Installationernes Tilstand, paa-taler Mangler, der findes ved Eftersynet, og giver Raad og Vejledning med Hensyn til Pasning af Installationerne. Ogsaa Lynafleder-Sagen beskæftiger Udvalget sig med, og i Forbindelse med Eftersynet af de elektriske Installationer efterses ogsaa Lynaflederanlæg.

Eftersynene foretages hovedsagelig af Folk, der er ansat af Foreningen af gensidige danske Brandforsikringselskaber, men Samarbejdet med Elektricitetsværkerne har dog ført til, at en Del Eftersyn foretages af Funktionærer ved Elektricitetsværkerne mod et nærmere aftalt Vederlag fra Brandforsikringselskaberne.

Som nævnt er det særlig Eftersynene, man fra Brandforsikringselskabernes Side har lagt Vægt paa, men man er dog fuldt paa det rene med, at Eftersyn alene ikke er tilstrækkeligt. Ved Siden af Eftersynene maa der et Oplysningsarbejde til, og Elektricitetsudvalget har netop for Tiden under Overvejelse at gøre et Fremstød i den Retning. Man skulde ogsaa tro det muligt at opnaa gode Resultater gennem en veltilrettelagt Propaganda. I Virkeligheden er det ikke store Krav, der stilles til en fornuftig Pasning af de elektriske Installationer. Elektricitetsraadet har i saa Henseende opstillet nogle Punkter, som jeg vil tillade mig at læse op. De lyder saaledes:

Vejledning for Elektricitetsforbrugere til Pasning og Vedligeholdelse af elektriske Installationer.

1. Brænder en Sikringsprop over, forsøg da kun een Gang at sætte en ny Prop i Holderen. Brænder den nye Prop straks over, maa der ikke sættes flere Propper i, før Installatøren er tilkaldt og har eftersat og eventuelt repareret Installationen.

2. Det er forbudt at anbringe andre Genstande end approberede (D) mærkede Sikringspropper i Holderne, og Sikringspropper maa ikke repareres.
3. Brænder Sikringerne hyppigt over, send da Bud efter Installatøren og benyt ikke Installationen, før Installatøren har fundet Fejlen og afhjulpet den.
4. Sikringer for Stikledninger og for Maalerledninger maa kun anbringes af de af Elektricitetsværket dertil særlig bemyndigede.
5. Støder Afbrydere, Ledninger, Motorer, Vægge, Bygningsjern eller andet ved Berøring, afbryd da alle Hovedafbrydere og send straks Bud efter Installatøren for at faa efterset og repareret Installationen.
6. Et elektrisk Strygejern maa ikke henstaa under Strøm, naar det ikke bruges; træk derfor straks efter Brugen Ledningen ud af Stikkontakten.
7. Brug aldrig hjemmelavede Haandlamper, men køb kun reglementerede Haandlamper og hold disse i Orden.
8. Hold transportable Ledninger til Lamper, Haandlamper, Motorer og andre Brugsgenstande i god Stand. Lad aldrig Kabler til Motorer henligge paa Jorden, men hæng Kablet op i Stropper eller paa Knager af Træ (ikke direkte paa Søm). Er Ledningernes Omfletning beskadiget, maa den straks repareres.
9. Sørg altid for, at Beskyttelsesglas om Lamper og Beskyttelseskasser om Motorer, Maalere, Sikringer, Afbrydere og andre elektriske Apparater er paa Plads og i Orden.
10. Efter Brugen af en transportabel Motor skal Afbryderen ved Stikkontakten afbrydes. Det er ikke tilstrækkeligt at standse Motoren ved Hjælp af Igangsætterren.
11. Hold den elektriske Installation og Motorerne rene og fri for Spindelvæv og andre let antændelige Dele (Halm, Avner, Tidseldun o. l.). Paase at Motoren

ikke gnistrer eller mangler Smøring. Er Dele af den elektriske Installation gaaet løse eller beskadiget, send da Bud efter Installatøren og faa Forholdet bragt i Orden.

12. Beskyt saadanne Dele af Installationen, der er udsat for Overlast, med Trælister, Brædder el. lign.
13. Sørg for, at Utætheder i Tage straks tættes, for at Fugtigheden ikke skal trænge ind til Installationen og beskadige denne.
14. Forsøg aldrig selv at reparere eller ændre ved Installationen eller de elektriske Dele, men tilkald straks Installatøren for at faa det gjort.

Overtrædelse af ovenstaaende Regler kan medføre Livsfare og Brandfare og deraf følgende Strafansvar.

I Tilfælde af Ildebrand kan Brandforsikringselskaberne foretage Afkortning i Erstatningen.

Elektricitetsraadet, 4. Marts 1936.

William Rung.

Der kan ogsaa være Tale om i større Omfang, end det nu sker, at uddele Plakater til Opslag som Advarsel imod visse Forsyndelser af farlig Karakter, der hyppigt begaaes, og som derfor ogsaa giver Anledning til mange Ildebrande, f. Eks. den at lade et Motorkabel henligge under Spænding, naar Motoren ikke benyttes. Heroverfor kunde det formentlig gøre Nytte at have anbragt en Plakat ved Igangsættereren med Paaskrift: »Husk! Der skal afbrydes ved Stikkontakten«, og ved Stikkontakten en Plakat, der siger: »Her skal afbrydes, naar Motoren ikke benyttes«.

Et brandforebyggende Arbejde bliver jo en stadig Kamp mod Menneskers manglende Omtanke eller ligefremme Sløseri, og dette gør sig ikke mindst gældende paa Elektricitetens Omraade. Der er jo bl. a. det gode ved Elektriciteten, at den som Regel giver Varsel i rimelig Tid, naar der er noget i Vejen; men der er uheldigvis for mange Mennesker, der lader fem være lige og

lader de Tegn uønsede, som Installationen selv giver tilkende om, at der er noget galt. Der kunde nævnes mangfoldige Eksempler herpaa, hentet fra Forhørene efter Elektricitetsbrande. Jeg skal indskrænke mig til at fremdrage et enkelt Eksempel, hvortil jeg dog ogsaa vil bemærke, at det er mere end almindelig ondartet. Forhøret oplyser i dette Tilfælde bl. a. følgende:

»Ilden opkom i Laden under Tærskning ved Hjælp af Elektromotor. Det brændte i Halmen omkring denne, og det maa efter det oplyste antages, at Gnister ved Motoren eller Motorkablet har antændt Halmen.

Motorens Beskyttelseskasse manglede den ene Sidevæg (der hvor Remskiven fandtes), idet Brandlidte for flere Aar siden havde fjernet denne Sidevæg, for at et Akselleje ikke skulde blive varmt. Et af Motorkullene var slidt saa meget, at Kulholderen berørte Slæberingen. Motorkablet var beskadiget af Fugtighed, og der var som Følge heraf allerede ved tidligere Lejligheder fremkommet Lysbuedannelser paa Kablet. Brandlidte berørte aldrig den elektriske Installation i Laden uden med Vanter paa. Han havde faaet saa mange »Stød«. Ca. 8 Dage før Branden rev Stormen flere store Huller i Ladens Tag, og saavel Motor som Kabel blev ved denne Lejlighed udsat for Fugtighed. En Skotrende blev ca. 14 Dage før Branden utæt, saa »Regnen løb ned i Motoren«, der tilfældigvis var anbragt paa dette Sted. Motoren var sidst smurt 3 Uger før Branden, skønt brugt flere Gange i Tiden derefter. Brandlidte indrømmer, at der var snavset om Motoren. En Del af Motorkassens Tag var af Hønsenet, og gennem dette faldt Branddagen Avner, Straa o. a. ned paa Drivremmen og med denne til Motoren.«

Det er jo ikke til at undres over, at det brændte her, og det er ikke godt at vide, hvor meget der skulde til for at vække den Mand op til Daad, for alene naar man tænker paa, at han ikke turde røre ved Installationen uden med Vanter paa, maa det dog indrømmes, at han var blevet kraftigt advaret.

Nu er der det at bemærke, at saadanne slemme Tilfælde meget ofte staar i Forbindelse med daarlige økonomiske Forhold, og heri ligger jo en uhyre stor Vanskelighed for det brandforebyggende Arbejde, men dette Problem vil jeg tillade mig senere at vende tilbage til.

Elektriciteten er jo efterhaanden trængt stærkt frem som Belysnings- og Kraftkilde i Landbruget, men den er dog langtfra eneherkende. Endnu bruges Petroleumsbelysning i stor Udstrækning; og som Kraftmaskiner gør Forbrændingsmotorerne Elektriciteten Rangen stridig.

Der er vistnok i Almindelighed nogen Tilbøjelighed til at antage, at Elektromotorerne fortrænger Forbrændingsmotorerne, men Udviklingen i de senere Aar viser noget andet. Antallet af Landbrugere, der benytter Forbrændingsmotorer, er nemlig steget forholdsvis meget stærkere end Antallet af dem, der benytter elektrisk Kraft. Det er aabenbart nødvendigt, at Kraft-Elektriciteten skal længere ned i Pris, hvis den skal blive i Stand til at konkurrere Forbrændingsmotorerne ud.

Hvad Brandfaren angaar, ved jeg knapt, hvilken af de to Kraftanlæg man skal foretrække. Hvis blot Forbrændingsmotorerne blev rigtigt installerede, vilde jeg holde paa dem som de mindre brandfarlige; men desværre bliver disse Motorer ofte installerede paa højst uforsvarlig Maade.

Indtil 1935 havde man ikke Lovbestemmelser om Benyttelsen af Forbrændingsmotorer, men under 23. Januar 1935 udstedte Justitsministeriet en Bekendtgørelse herom, gældende fra 1. April 1935, men dog med en Overgangstid paa 5 Aar, altsaa til 1. April 1940, for Motorer, der var taget i Brug inden 1. April 1935, for saa vidt Motoranlægget efter Omstændighederne kunde anses for forsvarligt i brandmæssig Henseende.

Tiden tillader ikke at gennemgaa Bestemmelserne i denne Bekendtgørelse her, hvorfor jeg maa indskrænke mig til at tilraade, at alle, der har Brug for Bekendtgørelsen, anskaffer den. Det er meget let at faa den, for

den udleveres gratis hos de kommunale Maskinsynsmænd, og desuden vil Brandforsikringsselskaberne gerne udlevere den til deres Forsikringstagere efter Anmodning derom.

I det hele vilde det være ønskeligt, om Folk i højere Grad, end Tilfældet er, vilde indhente Oplysninger hos deres Brandforsikringsselskab, inden de gaar i Gang med Foretagender af den Slags, som har Indflydelse paa Forsikringsforholdet, thi derved vilde de spare sig selv for baade Ærgrelser og Bekostninger. Det er jo en given Sag, at det fordyrer et Anlæg stærkt, hvis det først gøres forkert og bagefter skal laves om for at blive lovligt. Og hvad Brandforsikringspræmien angaar, saa er den naturligtvis ogsaa større for brandfarlige Anlæg.

Foruden Kraftanlægget rummer ogsaa Arbejdsmaskinerne (Tærskéværker, Hakkelsemaskiner, Kværne o. s. v.) med dertil hørende Transmissioner en ikke ringe Brandfare i Landbruget, igen særlig paa Grund af det meget letfængelige Materiale, Maskinerne arbejder med og er omgivet af.

Om en Aksel løber varm, eller en Remskive gaar løs og derved ophedes eller — hvis det er en Træskive — gaar i Brand, ja, da sker der ikke større Skade derved, naar der intet brændbart er i Nærheden, men passerer det i umiddelbar Nærhed af Halm o. lign., saa er det farligt.

Der er derfor ogsaa paa dette Omraade i Landbruget særlig Grund til at være paapasselig, holde Maskinerne med Akselledninger, Lejer, Remskiver og Remme i Orden, sørge for rigtig Smøring og passe paa, at Halm o. lign. holdes i passende Afstand fra Transmissionerne, at Aksler, Remme og Remskiver ikke kan komme til at gnide mod Bygningsdele eller faste Genstande, at Remme, der under Driften maatte springe af Skiverne, ikke kan komme i Klemme mellem disse og faste Bygnings- eller Maskindele, o. s. v.

Om de herhen hørende Forhold er der af Justitsmini-

steriet udstedt en Bekendtgørelse af 21. Oktober 1936 med Ikrafttræden 1. April 1937. Denne Bekendtgørelse indeholder udtømmende Anvisninger paa, hvorledes man bør placere og behandle sine faste Arbejdsmaskiner og Transmissionsanlæg for bedst muligt at modvirke den Brandfare, der er forbundet med Benyttelsen af dem. Foruden saadanne Anvisninger har Bekendtgørelsen Forbud imod Benyttelsen af Trælejer i Transmissionsanlæg; og i Maskinerne er Trælejer kun tilladt som Bærelselejer for langsomt gaaende Aksler (højst 100 Omdrejninger pr. Minut). Trælejer er jo særlig brandfarlige, og de skal derfor — med enkelte Undtagelser — ogsaa afskaffes i eksisterende Anlæg senest 1. April 1942. Paa Grund af de særlig letfængelige Stoffer, der findes, hvor saadanne Maskinanlæg arbejder, kræver Bekendtgørelsen endvidere, at der under Driften skal holdes Vand eller andre Slukningsmidler i Beredskab.

Der er med Hensyn til Fordelingen af denne Bekendtgørelse truffet den samme Ordning, som jeg nævnede ved Omtalen af Bekendtgørelsen om Forbrændingsmotorer: at Eksemplarer kan faas udleverede hos de kommunale Maskinsynsmænd, og jeg vil meget anbefale alle Landbrugere, der har Maskinanlæg, at anskaffe sig Bekendtgørelsen.

Det er under Overvejelse at faa etableret et Tilsyn med saavel Forbrændingsmotorer som Arbejdsmaskiner og Transmissionsanlæg, idet det Maskinsyn, der nu finder Sted, ikke beskæftiger sig med det brandmæssige. Ved Forhandlingerne om, hvorledes et saadant Tilsyn skal foregaa, er man imidlertid ikke endnu naaet til et Resultat.

De Brandskader, der opstaar fra de nævnte Maskinanlæg (altsaa Forbrændingsmotorer, Arbejdsmaskiner og Transmissioner) i Landdistrikterne, har jeg efter en foretaget Undersøgelse for de sidste 5 Aar beregnet til ca. 1 Million Kr. aarligt i Gennemsnit, og da man maa regne med en Stigning fremtidig paa Grund af, at Benyttelsen

af Maskinkraft i Landbruget stadig tager til, er der Anledning nok til at forsøge paa at faa Skaderne bragt ned.

Ligesom Elektriciteten ikke har kunnet fortrænge Forbrændingsmotorerne i Landbruget, saaledes er det ogsaa med Hensyn til Belysningen. Petroleum anvendes stadig i stor Udstrækning, og at dette Belysningsmiddel rummer en betydelig Brandfare i Forbindelse med det letfængelige Indhold i Landbrugsbygningerne, det er noget, der siger sig selv. Det er derfor ogsaa i Brandpolitiloven foreskrevet, at der ved Petroleumbelysning i Stalde, Loer og Lader og paa Foderlofter kun maa benyttes Lygter, i forsvarlig Stand og forsynede med en solid Metalbeholder. Lygterne skal jævnlig rengøres, og i de nævnte Rum maa Paafyldning af Petroleum ikke finde Sted, medmindre det sker ved Dagslys.

Den mest anvendte Petroleumslygte er Flagermuslygten, og det er en særdeles god Lygte, blot den holdes i Orden.

For nogle Aar siden blev der paa Teknologisk Institut af et meget sagkyndigt Udvalg foretaget omfattende Forsøg med denne Lygte, navnlig for at faa Klarhed over, under hvilke Forhold Lygten ved at vælte eller falde ned kunde tænde Ild i Halm o. lign.

Det viste sig uhyre svært ved disse Forsøg at faa det til at brænde — det synes at gaa noget lettere ude i det praktiske Liv — men dog kunde det lade sig gøre, hvis Lygten fik et saadant Stød mod et haardt Gulv, at Glasset derved forskubbede sig, saaledes at Flammen blev udækket.

Dette gav Stødet til, at Justitsministeriet den 19. Februar 1934 udstedte en Bekendtgørelse, der kort og godt siger: »Det er forbudt at benytte Petroleumslygter, der ikke paa effektiv Maade er sikret imod, at Glasset kan forskyde sig ved Stød, f. Eks. naar Lygten falder ned«. Bekendtgørelsen traadte i Kraft den 1. August 1934. Forbudet omfatter dog ikke Lygter, som paa dette Tidspunkt var i Brug, men man skal altsaa nu — og har siden 1. August

1934 skullet — ved Købet af nye Lygter passe paa, at de er sikrede som i Bekendtgørelsen angivet.

Der har i Tidens Løb været gjort mange Forsøg paa at konstruere en Lygte, der automatisk slukkedes, naar den væltede; og fornylig har jeg set en saadan Konstruktion, fremstillet paa Foranledning af Landesbrandkasse i Kiel, forøvrigt efter min Mening den bedste Konstruktion, der hidtil har været fremme; men den har den uheldige Egenskab — ligesom alle tidligere Konstruktioner — at den bliver ikke saa lidt dyrere at fremstille end den almindelige Lygte.

Den almindelige Flagermuslygte er, som nævnt, heller ikke daarlig. Derimod er der Anledning til at advare mod nogle nye Lygtetyper, der er kommet frem, nemlig de Lygter, der brænder forgasset Petroleum efter Primus-systemet, hvorfor de ogsaa kaldes Petroleumsgas- eller Primuslygter. Disse Lygter er meget mere brandfarlige end de almindelige Petroleumslygter, og de er derfor ogsaa efter Brandpolitiloven forbudt i Rum, der ikke har brandsikkert Loft. Trods dette Forbud har Lygterne faaet ikke ringe Udbredelse — paa Grund af deres større Lysstyrke, og der er ingen Tvivl om, at de mange Steder benyttes paa ulovlig Maade; men det kan blive en meget alvorlig Sag, hvis der herved opstaar Ildebrand, for i adskillige Tilfælde vil det kunne falde ind under Begrebet grov Uagtsomhed, der straffes haardt med Bøde eller Hefte og med en meget betydelig Afkortning i Erstatningen, hvis der ikke helt nægtes Erstatning. Og selv i de mildere Tilfælde maa der forventes Bøde og en efter Uforsigtighedsgraden afpasset Afkortning i Erstatningen.

Blandt de Brandaarsager, der særlig staar i Forbindelse med Landbrugsbygningernes Indhold, maa ogsaa nævnes Selva ntændelse, og det aldeles overvejende Tab ved disse Brande skyldes daarligt indbjerget Hø. Man er her inde paa et vanskeligt Omraade, for af Hensyn til Høets Foderværdi er det af Betydning, at Høet ikke udtørres — »vejres«, som man kalder det — mere

end nødvendigt, men det er lige saa vigtigt eller endnu vigtigere, at Høet virkelig faar den fornødne Vejring, ikke alene af Hensyn til Brandfaren, men endnu mere af Hensyn til den uhyre Værdiforringelse, Høet kommer ud for, naar det bliver bragt i Hus i daarlig Tilstand, selv om der ikke opstaar Brand. Efter Beregninger, der er foretaget i Udlandet, er Brandskadetabet ved Selvantændelse i Hø kun en Brøkdel af det Værditab, der paa anden Maade tilføjes et Lands Høproduktion som Følge af daarlig Indbjergning.

Efter en Undersøgelse for de sidste 20 Aar har jeg beregnet vort Lands Brandskadetab ved Selvantændelse i denne Periode til ca. 16 Millioner Kr., og naar man saa tager i Betragtning de Resultater, man er kommet til i Udlandet, hvorefter det øvrige Tab ved daarlig Indbjergning af Høet er mange Gange større end Brandskadetabet, vil man forstaa, at det er et Spørgsmaal af stor nationaløkonomisk Betydning — ikke mindst i disse Aar, hvor det er særlig vigtigt at faa det størst mulige Udbytte af de indenlandske Foderafgrøder.

Spørgsmaalet om den rette Behandling af Høet, herunder det rette Tidspunkt for Indbjergning af det, er, som nævnt, vanskelig at besvare, og Spørgsmaalet er jo ogsaa stadig fremme og Genstand for Undersøgelser indenfor Landbrugets Organisationer, men som forebyggende Foranstaltninger mod Selvantændelsesfaren — og dermed ogsaa Faren for anden Beskadigelse af Høet efter Indkørslen — mener jeg, man efter de hidtil gjorte Erfaringer kan anbefale følgende:

1. Ønsker man af Hensyn til Høets Kvalitet og foder-mæssige Værdi at slaa Græsset paa et tidligt Tidspunkt af dets Udvikling, bør man være opmærksom paa, at Tørringen er meget vanskeligere og tager længere Tid, ligesom Risikoen for Selvantændelse er større, end hvis Græsset slaas, naar det er overmodent.

2. Medens Grønafgrøden ligger til Vejring paa Skaaret, og særlig hvis den er slaet paa et tidligt Tidspunkt, maa

det tilraades at vende Afgrøden ofte. Ved Stakningen bør Afgrøden stilles paa Rytter. Opsættes Høet i de gammel-dags Stakke, maa det tilraades at foretage Omstakning af disse. Saavel Vendingen paa Skaar som Opstillingen paa Rytter eller Omstakningen af de gammel-dags Stakke fremmer Høets Tørring, hvorved Risikoen for Selvantændelse samtidig formindskes.

3. Høet bør ikke stakkes eller indbjerges, naar det er regnvaadt.

4. Taget over Høoplaget bør være tæt. Gulvet bør være rent og tørt.

5. Det bør erindres, at et enkelt Læs daarligt vejret eller vaadt Hø i Bunden af et større Høoplag kan være medvirkende til at fremkalde Selvantændelse.

6. Grundig Saltning af Høet i tynde Lag forringer Risikoen for Selvantændelse.

7. Høet bør holdes under Kontrol de første 2—3 Maaneder efter Indbjergningen. Konstateres unormal stærk Lugt, Damp eller Varme, bør man passe godt paa.

8. En Omsætning af Høet, straks efter at Varmen er konstateret, kan sandsynligvis standse Selvopvarmningen.

9. Er Varmen og Lugten saa stærk, at en Antændelse maa befrygtes, meldes det til Brandvæsenet, og Udkørsel af Høet foretages under dettes Opsyn og med fornødne Slukningsmidler i Beredskab.

Der skal undertiden være opnaaet en Standsning af en begyndende Selvopvarmning ved en grundig Sammentrampning af Høet. Det er muligt, at denne Fremgangsmaade kan være gavnlig i visse Tilfælde, men den kan ikke altid klare Sagen. Undertiden bliver der lagt andre, tungere Afgrøder ovenpaa et Høgulv, i hvilket der er konstateret Selvopvarmning, formentlig fordi man tror derved at kunne opnaa et lignende Resultat som ved Sammentrampning, men det er ganske forfejlet. Det nye Lag ovenpaa Høet kan kun fremskynde Selvantændelsen. Endvidere maa det fraraades at tilvejebringe Luftkanaler ind i Hø, der allerede er begyndt at varme.

Der kan naturligvis opstaa Selvantændelse i andre Afgrøder end Hø, men Høet er langt det farligste. Af Landbrugets egne Produkter tror jeg, at Avner kommer næstefter Høet. Hvis der kommer Fugtighed i en Avnedynge, er der betydelig Fare for Selvantændelse, og man bør derfor altid sørge for, at Avner opbevares tørt.

Det mest ualmindelige Tilfælde af Selvantændelse i Afgrøder, jeg har været ude for, var Selvantændelse i en Bunke Gulerødder. Det skal dog tilføjes, at der var en Del Gulerodstop med i Bunken, og at der ovenpaa Bunken var lagt lidt Halm, men alligevel er Tilfældet ret enestaaende.

Foruden Afgrøderne rummer i Landbruget Kunstgødningsækkene en Fare for Selvantændelse. Man bør derfor udvaske Sækkene grundigt snarest muligt efter, at de er tømt for Indholdet; og indtil Udvaskningen sker, bør Sækkene opbevares paa et tørt Sted og under saadanne Forhold, at de ikke kommer i Berøring med brændbare Bygningsdele eller Oplag, og fremfor alt maa man ikke sammenblande Sække, hvori der har været forskellige Gødningsarter, f. Eks. Salpeter og Superfosfat.

Selvantændelse kan opstaa i meget andet end det, jeg her har nævnt, men jeg maa jo indskrænke mig til det, der særlig angaar Landbruget.

Endnu skal jeg blandt de Ting, der særlig i Landbruget giver Anledning til Ildebrand, nævne Foderkogere i Udhusbygninger og Rugemaskiner og Kyllingemødre.

Jeg skal dog ikke nærmere omtale disse Ting, men indskrænke mig til at henvise til de brandforebyggende Bestemmelser herom, der findes dels i Brandpolitilovens § 7, Stk. 4 (om Kogeindretningerne) og dels i en justitsministeriel Bekendtgørelse af 13. Marts 1935 om Anvendelse af Rugemaskiner og Kyllingemødre. Denne Bekendtgørelse er ligesom de andre, jeg har nævnt, meget let tilgængelig, idet den gratis udleveres af de autoriserede Skorstensfejere.

Hidtil har jeg blandt Aarsagerne til de store Brand-

skadetab for Landbruget særlig holdt mig til dem, der fandtes indendørs, og jeg har fortrinsvis fremdraget, hvad der stod i Forbindelse med Bygningernes letantændelige Indhold. Det er ogsaa dette Emne, der er mest at sige om; men, som jeg indledningsvis bemærkede, har selve Bygningernes Beskaffenhed ogsaa meget stor Betydning. Man behøver blot at tænke paa Straatagene.

Landbruget er ganske vist ikke ene om Straatagene, men det er dog der, den aldeles overvejende Del findes.

Jeg vil egentlig nødig anbefale Straatagenes Afskaffelse, for jeg synes, dette Tag passer bedre end noget andet i det danske Landskab, og det har ogsaa mange andre gode Egenskaber, men hvad Brandfare angaar, er det jo slemt. Der skal kun en ringe Gnist til for at faa et tørt Straatag til at staa i Lue, og overfor straatækte Bygninger i Brand staa selv det bedste Brandvæsen for det meste hjælpeløst.

Der kan dog gøres meget for at forhindre, at der opstaa Brand i Straataget, navnlig ved at holde Skorstene hele og tilbørlig rensede og ved i tørt og blæsende Vejr at lade være at fyre med let Brændsel: Papir, Grankvas, Lyng el. lign.

Det hænder jo undertiden, at en Skorsten ikke rigtig vil trække, men bor man under Straatag, maa man aldrig gribe til den Udvej at skaffe bedre Træk ved at afbrænde Papir el. lign. i selve Skorstenen. Saadanne antændte lette Ting gaar som Regel brændende ovenud af Skorstenen, og naar de saa falder ned paa et tørt Straatag, kan man tænke sig til Resten.

I Tordenvejr er Straatage selvfølgelig ogsaa særlig truede. Et Lynnedslag i en straatækt Ejendom er som Regel ensbetydende med, at Ejendommen brænder.

Heroverfor kan man sikre sig ved Lynafledere, og Brandforsikringsselskaberne giver Nedsættelse i Kontingentet for straatækte Ejendomme med et vel udført og vedligeholdet Lynaflederanlæg; men det skal være efter

Netsystemet. Stanglynafledere tillægger man ikke nutildags nogen større Betydning.

Et andet Forhold, der bidrager til at gøre Landbrugets Brandskader store, er det, at Udhusene meget ofte — og undertiden, navnlig ved ældre Ejendomme Stuehuset med — er sammenbyggede og uden Brandmure. Herved bliver der ikke just større Fare for Brands Opstaaen, men det gør en opstaaet Brands Omfang større. Det er naturligvis Forhold, som Brandforsikringsselskaberne maa tage Hensyn til ved deres Risikobedømmelse og Præmieberegning, saaledes at der godt kan spares Brandforsikringspræmie ved at have Bygningerne passende adskilt, men jeg ved meget vel, at det bedriftsmæssigt kan være en Fordel at have Udhusene liggende samlet, og at virkelige Brandgavle kan være ret generende under det daglige Arbejde. Her maa man i de enkelte Tilfælde afveje Bespærelser og Ulemper mod hinanden.

Et særligt Hensyn er der dog at tage til Brandbeskyttelse af Dyr, og her er det jo saa heldigt, at der intet er til Hinder for, at et Staldrum kan gøres brandsikkert, selv om man af praktiske Grunde vil have Loftsrummet over Stalden i aaben Forbindelse med Laden. Muren mellem Stald og Lade bør i saadanne Tilfælde være af $\frac{1}{1}$ Sten og uden andre Aabninger end Branddøre. Loftet skal være solidt nok til at modstaa Ilden fraoven og bør ikke have andre Aabninger end vel sluttende Brandlemme. Man skal nemlig ogsaa tænke paa Røgen, der kan trænge ned fra Tagrummet og kvæle Dyrene, hvis der ikke træffes Foranstaltninger derimod. Brandsikre Lofter udføres mest af Jernbeton eller af murede Hvælvinger paa Jernbjælker, men der bør altid drages Omsorg for forsvarlig Afdækning af Jernbjælkerne, da de ellers »skaar sig« under en Brand, hvorved Hvælvingerne kan styrte ned. — Man kommer dog mere og mere ind paa ogsaa at beskytte Trælofter, nemlig med et Lerlag. En saadan Beskyttelse kan udføres selv paa gamle Trælofter, og for en meget beskedent Bekostning; og det har vist

sig, at et godt Lerlag yder en fortrinlig Beskyttelse for Dyrene i Stalden under en Ildebrand. Der foretages for Tiden af »Foreningen til Brandbeskyttelse af Dyr« og med økonomisk Støtte af »Foreningen af gensidige danske Brandforsikringsselskaber« en Række Forsøg Landet over med Lerbelægning af Staldlofter, for derved at faa konstateret, hvorledes et saadant Arbejde bedst bør udføres, hvormeget det koster, og hvorvidt det er muligt at anvende Belægningen ogsaa ved gamle og mindre solide Staldlofter. Disse Arbejder er ikke afsluttede, men det kan allerede nu siges, at Bekostningen er meget beskedent, selv om Arbejdet skal udføres med fremmed Arbejdskraft, og at selv ret skrøbelige Trælofter ved en passende, kun lidet bekostelig Forstærkning kan bære Lerlaget.

Brandslukningsmidler er et Led i de forebyggende Foranstaltninger, i hvert Fald i Retning af at forhindre en opstaaet Brand i at brede sig, og jeg kan ikke lade være at henlede Opmærksomheden paa de fortrinlige smaa Haandkraftsprøjter, man nu har til en Pris af 80—90 Kr. De Sprøjter har allerede reddet mange Ejendomme fra at brænde, og de fortjener meget større Udbredelse, end de har; de er ogsaa paa en Landejendom anvendelige til meget andet end Brandslukning. Har man indlagt Vand i Ejendommen, kan man ogsaa for smaa Penge ved Haner og en Vandslange til Paaskrining faa sig et værdifuldt Hjælpemiddel til at slaa en begyndende Brand ned. Ogsaa en saadan Slange er anvendelig til andet end netop Brandslukning. — De smaa Midler, man har i Nærheden og kan sætte ind omtrent straks, viser sig ofte meget mere nyttige end det bedste Brandvæsen, der skal hentes langvejs fra og i mange Tilfælde først kan være paa Stedet, naar det er for sent.

Jeg har allerede omtalt noget af det brandforebyggende Arbejde, der udføres af »Foreningen af gensidige danske Brandforsikringsselskaber«, og endvidere har jeg nævnt »Foreningen til Brandbeskyttelse af Dyr«; Byg-

nings-Brandforsikringsnævnets Arbejde er ligeledes af stor brandforebyggende Betydning, og der kunde nævnes adskillige saadanne Fællesforetagender, der arbejder i denne Sags Tjeneste, men en nærmere Omtale heraf tillader Tiden ikke. Dog maa jeg nævne Dansk Brandværns-Komite, hvilken Institution helt er baseret paa at forebygge Brand, at værne mod Brand, som Navnet jo ogsaa siger. Men jeg skal kun omtale en enkelt Side af Dansk Brandværns Komites Virksomhed, nemlig Komiteens regelmæssige Inspektioner i store og mere farlige Virksomheder. Disse Inspektioner foregaar efter frivillig Overenskomst med Virksomhedernes Indehavere og honoreres af Virksomhederne, som saa til Gengæld faar 5 % Rabat i Brandforsikringspræmien. Baade hos Virksomhederne og Brandforsikrings-selskaberne er der Tilfredshed med Inspektionerne, hvis Hovedopgave er at give Virksomhederne Raad og Vejledning med Hensyn til, hvorledes de bedst kan undgaa Brand. Hidtil har Inspektionerne i det væsentlige kun beskæftiget sig med større industrielle Foretagender, men det er nu Tanken at gøre et Forsøg paa at faa det store Landbrugs Mænd interesserede. Det store Landbrug har i de senere Aar i usædvanlig Grad været ramt af Ildebrande, hvilket igen har haft Forhøjelse af Brandforsikringspræmien til Følge. Aarsagen hertil maa vist for en stor Del søges i det Forhold, som jeg allerede har omtalt: den stedse stigende Anvendelse af Maskinkraft, Landbrugets Industrialisering, som paa de store Ejendomme gør sig gældende i endnu stærkere Grad end paa de mindre.

Efter de Erfaringer, man har fra Inspektionerne i Industrien, er der Grund til at tro, at ogsaa Landbrugets Brandskader kan bringes ned gennem lignende Inspektioner. Det er nemlig aldeles ikke nødvendigt at foretage store og dyre Foranstaltninger for at opnaa gode Resultater; det er meget ofte de smaa Ting, der foraarsager de store Ulykker, og Inspektionerne har netop særlig til Opgave at vise, hvad der skal iagttages for at der ikke

skal opstaa Brand, og samtidig at vække Interessen for Paapasselighed i saa Henseende hos de flest mulige af de Mennesker, der er beskæftiget i Virksomhederne, i særlig Grad naturligvis dem, der er med til at lede Arbejdet indenfor Virksomhederne.

Til sidst vil jeg vende mig til det Problem, jeg allerede har omtalt som et af de meget vanskelige i det brandforebyggende Arbejde, nemlig daarlige økonomiske Forhold.

Det er almindelig kendt, at Brandskaderne stiger og falder med de saakaldte daarlige og gode Tider, og Aarsagerne til, at det er saaledes, kan være forskellige. At en fortvivlet økonomisk Situation kan friste svage Sjæle til at fremkalde en Ildebrand for derved at hidføre en Bedring eller i hvert Fald en øjeblikkelig Lettelse af det økonomiske Tryk, er der vel ingen, der vil bestride, og det er ligesaa givet, at der ogsaa er nogle, der bukker under for Fristelsen. Men en meget stor Del af Brandenes Stigning i de onde Tider skyldes dog utvivlsoomt andre, mindre graverende Forhold, i første Række manglende Evne til at bekoste de nødvendige Istandsættelser eller Fornyerelser. Og det vilde sikkert være til overordentlig megen Nytte for Brandforebyggelsen, om der kunde findes Udveje for at skaffe billige Laan til brandsikrende Foranstaltninger paa saadanne Steder, hvor Ejeren ikke har — og heller ikke paa normal Vis kan fremskaffe — de fornødne Pengemidler.

De paa Landet arbejdende Bygnings-Brandforsikrings-selskaber indgik i 1932 gennem Brandforsikringsnævnet til Justitsministeriet med en Henvendelse af følgende Indhold:

De store økonomiske Vanskeligheder, som visse Erhverv og ikke mindst Landbruget arbejder med for Tiden, fører blandt andet med sig, at Bygningerne med deri værende Indretninger, saasom Skorstene, Ildsteder, elektriske Installationer m. v., bliver utilstrækkeligt vedligeholdt, hvilket igen har til Følge, at Brandene tiltager

i foruroligende Grad, og at store Værdier gaar til Grunde, som kunde have været bevaret for Samfundet, hvis de fornødne Istandsættelser i Tide var blevet foretaget.

I sit Arbejde med Andragender om Dispensation fra Brandpolitiloven staar Nævnet nu ogsaa Gang paa Gang overfor det Tilfælde, at der maa gives Henstand med Afhjælpningen af Mangler, der er paatalt ved Brandsynet eller paa anden Maade, fordi vedkommende Ejer er ude af Stand til at fremskaffe de fornødne Midler til at bringe Forholdene i Orden.

Den Tanke er derfor opstaaet, at Bygnings-Brandforsikringsselskaberne kunde komme de Forsikrede til Hjælp ved at yde dem kortfristede Laan til Udførelsen af Foranstaltninger, hvis Formaal er at fremme Brandsikkerheden, men da den fornødne Sikkerhed for saadanne Laan efter de nugældende Bestemmelser om Brandforsikringsselskabernes Pengeanbringelse i Reglen ikke vil kunne stilles, maa der, hvis Tanken skal realiseres, foretages en Lovændring, f. Eks. gaende ud paa, at det tillades Selskaberne til det nævnte Formaal at udlaaene Penge til deres Interessenter, dog i intet Tilfælde over 1 % (eventuelt 2 %) af den paagældende Ejendoms Forsikringssum, at Laanet skal amortiseres i Løbet af højst 10 Aar, og at Brandforsikringsselskaberne faar Panteret for Renter og Afdrag paa samme Maade som for Kontingent og andre vedtægtsmæssige Bidrag.

Selskaberne skal selvfølgelig sikre sig, at bevilgede Laan anvendes til det bestemte Formaal, og naar Laanenes Størrelse og Afdragstid holdes inden for de ovenførte Rammer, synes Laanene ikke at kunne blive til Skade for Prioritetshaverne.

I 1933 fornyede man Henvendelsen og uddybede Spørgsmaalet yderligere, bl. a. gjorde man opmærksom paa, at de Arbejder, der vilde blive bragt til Udførelse, hvis Tilladelsen blev givet, ogsaa vilde bidrage til at formindske Arbejdsløsheden.

Men Tilladelsen opnaaedes desværre ikke.

For Tiden føres der mellem Elektricitetsværkerne og Foreningen af gensidige danske Brandforsikringsselskaber Forhandlinger om ved fælles Hjælp at yde billige Laan til nødvendige Istandsættelser eller Fornyelser af elektriske Installationer, og det er muligt, at der kan findes en Form, hvorved noget saadant kan lade sig gøre. Men Elektriciteten er jo kun een Ting; der er meget andet, som det kan være lige saa nødvendigt at faa istandsat, og derfor vilde det være ønskeligt, om den Plan, Brandforsikringsnævnet gjorde sig til Talsmand for, kunde føres ud i Livet.

Foredraget blev efterfulgt af følgende Diskussion:

Den ledende Præsident, Professor *O. H. Larsen*, bemærkede, at der sikkert var flere af Tilhørerne, der ønskede at uddybe Enkeltheder i det interessante Foredrag ved at stille Spørgsmaal til Foredragsholderen, og der vilde da nu være Lejlighed hertil. — Det fremgik af Foredraget, at de elektriske Installationer var en fremtrædende Aarsag til Brandene i Landbruget, og det vilde derfor være interessant, om der forelaa en virkelig Statistik over Antallet af Brande i Landbrugsbygninger, der skyldes Kortslutninger o. l., saaledes at man med virkelig Sikkerhed kunde paavise, at Antallet af elektriske Anlæg forøgede Brandenes Antal. Med Hensyn til Kurverne over Brandenes Antal og Landbrugets økonomiske Vilkaar maatte det virke noget overraskende, at der var et saa konstant Forhold mellem Brandenes Antal og de daarlige Tider. Kurverne fulgte hinanden saa nøje, at man næsten blev betænkelig derved.

Hofjægermester *Chr. Lüttichau* fremhævede, at den, der en Gang har haft Ildebrand paa sin Gaard, og navnlig naar Kreaturer er indebrændt, han vil sent glemme det, og vi er i Landbruget interesseret i at benytte de Hjælpemidler til Forhindring af Ildsvaade, der kan bydes os. Den stærke Maskinanvendelse i Landbruget og ikke mindst de elektriske Anlæg og Installationer frembyder betydelige Farer, saafremt de ikke er indlagt paa rigtig Maade og Sagerne holdes i Orden. Man bør sørge for, at der foretages et grundigt Eftersyn mindst en Gang hvert Aar. Naturligvis kan vi ikke lige med et Slag faa alt indrettet ideelt eller stille Krav, der ikke kan honoreres, men det vilde være et stort Fremskridt, om der var et Sted, hvor en Mand, der skal bygge ny Gaard

eller ombygge den gamle, kan henvende sig for at faa kyndig Vejledning i, hvad han skal foretage sig for at faa det i Orden i brandteknisk Henseende. Vi har derfor i Landhus-holdningsselskabets Præsidium tænkt noget over Betimeligheden af at nedsætte et Udvalg til at tage Sagen op.

Ingeniør *Svend Aage Hansen* udtalte, at de Tal, Foredragsholderen havde nævnt angaaende Hyppigheden af elektriske Brande, ganske vist var foruroligende, men paa den anden Side maatte det ogsaa erindres, at naar man ikke kan paavise anden Brandaarsag, er man tilbøjelig til at skyde Skylden paa de elektriske Anlæg. Men naturligvis kan det ikke nægtes, at der i Landbruget findes en Mængde gamle Anlæg, der frembyder Brandfare, idet man i Landbruget paa en Maade var Pionerer paa dette Omraade, og der skete en hurtig og stærk Udvikling, uden at man havde andre Erfaringer at henholde sig til. Først i 1924 begyndte man med en egentlig Lovgivning for Landbruget, men vi har vedblivende en Paragraf, der siger, at hvis et Anlæg var lovligt, da det blev installeret, saa kan det faa Lov til at blive liggende. Udviklingen gaar imidlertid nu i den rigtige Retning, men vi har jo endnu en stor Del gamle Anlæg. Naturligvis har Landbruget sine særlige Forhold, men det vilde betyde overordentlig meget, saafremt man aldrig lægger Ledninger gennem brandfarligt Materiale, og det kan udmærket lade sig gøre.

Direktør *Hafn*, Dansk Brandværns-Komité, var meget glad ved Direktør Christensens Foredrag, der belyste Emnet saa godt og fyldestgørende, at der egentlig ikke var noget at tilføje. En regelmæssig Inspektion af de elektriske Anlæg vil være af overordentlig stor Betydning og medfører for den enkelte en Betyggelse, der ingenlunde bør undervurderes. At der kan udrettes meget mod Brandfaren paa Landet, viste den nye Brandpolitilov af 1926. De Foranstaltninger, der her blev truffet, har, selv om de stiller sine Krav til den enkelte, vist sig at virke heldigt, og Landbruget har høstet Fordel deraf ved formindskede Præmieudgifter.

Politiinspektør *Begtrup Hansen* havde af Brandforhørene faaet det Indtryk fæstnet, at Elektriciteten spiller en meget fremtrædende Rolle som Ildebrandsaarsag paa Landet. Et Oplysningsarbejde vilde sikkert her kunne gøre sin Nytte; vi har ladet udføre Plakater til Ophængning, og saadanne Plakater med korte og fyndige Vejledninger burde anvendes i langt større Udstrækning end Tilfældet er. I det hele bør der gøres et virkeligt Oplysningsarbejde med Hensyn til

Brandfaren, og de mange brandtekniske Spørgsmaal, der er at tage i Betragtning. Taleren vilde foreslaa, at Undervisning i disse Spørgsmaal blev gjort obligatorisk saavel paa Landbohøjskolen som paa vore Landbrugsskoler, og hvorfor ikke ogsaa i vore almindelige Landsbyskoler.

Oberst *Rothe* udtalte, at det var hans store Interesse for Dyrenes Beskyttelse, der foranledigede ham til at tage Ordet i denne Sag. Det er naturligvis rigtigt, at vi har en Del gamle Bygninger, men ogsaa i disse kan der foretages Foranstaltninger, der sikrer Dyrene. Af en Undersøgelse, Foreningen til Brandbeskyttelse for Dyr havde ladet foretage, fremgik det saaledes, at man kunde faa sikret et Loft for 17 til 35 Øre pr. Kvadratalen. Det er nødvendigt og en Pligt overfor vore Husdyr, at der gøres noget for at sikre Dyrene i de gamle Bygninger, og Taleren vilde indstændigt henstille til Det kgl. danske Landhusholdningsselskab at tage Sagen op. Sidste Aar indebrændte ikke mindre end 6000 store Kreaturer, og dette Tal er ikke særlig afvigende fra, hvad det har været i tidligere Aar.

Direktør *Hafn* anbefalede den af Hofjægermester Lüttichau fremsatte Tanke om Oprettelsen af et Sted, hvor man kunde henvende sig for at faa brandteknisk Vejledning, og henstillede til Landhusholdningsselskabet at tage Sagen op gennem Nedsættelsen af et Udvalg. Med Hensyn til Undervisning angaaende Brandspørgsmaalene er Forholdet det, at denne Sag er taget op f. Eks. i Politiet, ligesom der ogsaa gives Undervisning for Haandværkere paa Teknologisk Institut. Men der er ingen Tvivl om, at denne Undervisning bør udvides, og at det vilde være et stort Fremskridt, saafremt Sagen for Alvor blev taget op paa Landbohøjskolen og Landbrugsskolerne.

Sekretær *Knud Johansen* takkede Foredragsholderen for det instruktive og udmærkede Foredrag, men beklagede, at der kun var en saa forholdsvis lille Kreds, der havde nydt godt af det. Foredraget var saa godt, at det burde have været transmitteret, men da dette ikke var sket og maaske heller ikke kunde lade sig gøre, vilde han henstille, at Direktør Christensens Foredrag blev trykt som Pjece og uddelt i et meget stort Antal Eksemplarer.

Direktør *Brannov* henledte Opmærksomheden paa, at Brandforsikringsselskaberne altid var rede til at yde teknisk Medhjælp, naar man ønskede det. Med Hensyn til Relationen mellem Antallet af Brande og daarlige Tider i Landbruget, saa var denne Relation ikke noget specielt for Dan-

marks Vedkommende; det samme gjorde sig gældende ogsaa i Udlandet.

Direktør *Crone* henledte Opmærksomheden paa, at ogsaa de omstrefjende Vagabonder frembød betydelig Brandfare, og der burde stilles visse Krav til Formindskelse heraf. En god Foranstaltning vilde det være, at alle Døre til en Gaards Udlænger blev forsynede med udvendige Hængelaase; herved vilde alle ubudne Gæster kunne holdes ude. Det kunde saa ordnes paa den Maade, at Forvalteren og Fodermesteren havde hver sin Nøgle.

Foredragsholderen takkede for de anerkendende Udtalelser og bemærkede, at naturligvis vilde det være ham en Glæde, saafremt man mente, at hans Foredrag vilde kunne gøre Nytte ved at blive udsendt i videre Kredse. Elektricitetsbrandene paa Landet er Skyld i 12—15 % af det samlede Brandskadetab, og det er derfor paakrævet, at der gøres et Oplysningsarbejde, saa meget mere, som man ved Bygningers Indretning vil kunne faa det hele meget bedre ordnet, uden at det behøver at koste mere. Indenfor Brandforsikringsselskaberne vil vi altid være villige til at give brandtekniske Raad, ligesom vi naturligvis meget gerne vil med ind i et Samarbejde med Landhusholdningsselskabet paa dette Omraade.

Den ledende Præsident, Professor *O. H. Larsen*, bemærkede, at som nævnt af Hofjægermester Lüttichau havde Landhusholdningsselskabets Præsidium overvejet Nedsættelse af et særligt Udvalg, og naar dette endnu ikke helt var sket, var en af Grundene hertil, at man endnu ikke helt havde klaret sig, hvorledes Sagen bedst skulde gribes an. Udvalget vil dog sikkert komme i en nær Fremtid, og man ønsker det sammensat saaledes, at der bliver Repræsentanter fra de forskellige Lejre. Vi haaber da paa, at d'Hrr. fra Selskabernes Side ogsaa vil være villige til at stille sig til Raadighed. Et andet Spørgsmaal, der blev fremdraget, var Undervisning angaaende brandtekniske Forhold paa Landbohøjskolen og ved vore Landbrugsskoler. Nogen Undervisning finder der sikkert Sted paa Landbohøjskolen f. Eks. af Docenten i Landbrugets Maskinvæsen og i Læren om Kraftmaskiner og faste Anlæg navnlig med Hensyn til elektriske Anlæg. Men skal en saadan Undervisning rigtig blive til Nytte i videre Kredse, er det en Sag, der maa tages op af Landbrugsskolerne, hvad man sikkert ogsaa vil være interesseret i, selv om Tiden iøvrigt kan være anspændt nok. — Der blev under Forhandlingerne fremsat Ønske om, at Foredraget kom en videre

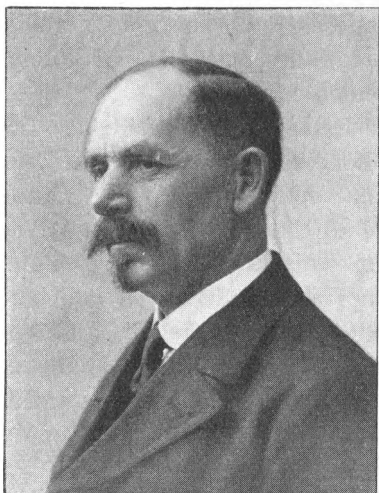
Kreds tilgode end den, der er til Stede i Aften, og Forholdet er jo da ogsaa det, at Foredraget vil blive publiceret i »Tidskrift for Landøkonomi«; om der yderligere maatte være Grund til at tage Særtryk og udsende dette i stort Antal, skulde man gerne tage under Overvejelse.

Den ledende Præsident bragte derefter Foredragsholderen en Tak for det udmærkede Foredrag, ligesom han takkede Deltagerne i Diskussionen, og sluttede med at udtale Haabet om, at Landhusholdningsselskabet kunde give sit Bidrag til at formindske de store Udgifter, som Brandskaderne i Landbruget forvolder Samfundet.

Henrik Junker.

(Født 21. Maj 1860. — Død 14. April 1938).

Henrik Junker.

Medlem af Landhusholdnings-
selskabets Bestyrelsesraad
1908—1938.

Ved Forpagter *Henrik Junkers* Død er en lang og travl Arbejdsdag i Landbrugets Tjeneste bragt til Afslutning. Saa omfattende var Henrik Junkers Livsgerning, at den spænder over to hver for sig betydningsfulde Virksomheder. I 28 Aar var han en fremragende dygtig Leder af Slagterivirksomhed, og i mere end 20 Aar virkede han derefter som anerkendt Foregangsmand inden for det praktiske Landbrug.

Da Andelsbevægelsen i Slutningen af forrige Aarhundrede havde sit Gennembrud i det danske Landbrug, bestod en af Vanskelighederne i at finde egnede Mænd til at lede de nyoprettede Andelsmejerier og Andelsslagterier. I vore Dage, hvor der til enhver ledig Stilling som Direktør eller Bestyrer melder sig et stort Tal af kvalificerede Ansøgere, og hvor det vilde være utænkeligt at ansætte en Leder, som ikke forud har gennemgaaet en mangeaarig praktisk og teoretisk Uddannelse, er der Grund til at undre sig over, hvor sikkert og heldigt der i disse Andelsbevægel

sens første Aar blev arbejdet, til Trods for, at der til enhver ny Stilling næsten altid maatte tages »en Mand fra Ploven«. Forklaringen er utvivlsomt at finde deri, at hvad der ved den første Begyndelse kunde mangle i teknisk Viden, det erstattedes ved Begejstringen for det ny, der var under Udfoldelse, og en sikker Forvisning om, at selv de største Vanskeligheder kun var til for at overvindes. Derfor opnaaedes saa store Resultater, og derved blev Andelsbevægelsens Pionerer i 80'erne og 90'erne i forrige Aarhundrede i Stand til at skabe det Grundlag, hvorpaa dansk Landbrug siden har bygget.

Een af disse Pionerer var Henrik Junker. Udgaet fra et Gaardmandshjem i Skodborg ved Vejen blev han i sin Barndom og første Ungdom opøvet i praktisk Landbrugsgerning. Derefter var han Elev hos Trier paa Vallekilde Højskole og hos Svendsen og Christensen paa Tune Landboskole, og han modtog fra disse Skoler en Paavirkning, der prægede ham for hele Livet. Efter disse Skoleophold var han i nogle Aar Bestyrer af mindre Landbrug, men da der oprettedes et Andelsslagteri i Masnedsund, blev han i 1889 ansat som dette Slagteris Bogholder og Aaret efter som dets Direktør.

Hvorledes Junker varetog denne Virksomhed i Masnedsund, fremgaar bedst af de Omstændigheder, der medførte hans Forflyttelse til Odense i 1897. En Kreds af fynske Landmænd havde paa dette Tidspunkt dannet et Andelsselskab med det Formaal at oprette et Andelsslagteri i Odense. Men da der kort forinden var paabegyndt en omfattende privat Virksomhed, der ikke blot gav sig af med Svineslagtning, men ogsaa slagtede Kreaturer til Eksport og havde bygget et offentligt Slagtehuse for Odense By, blev der indledet Forhandlinger om Køb af dette Foretagende for at undgaa en Konkurrence, der kunde blive ødelæggende for begge Parter. Resultatet blev, at Odense offentlige Slagtehuse og Eksportslagteri overgik til det nystiftede Andelsselskab. Denne noget usædvanlige Maade for Oprettelsen af et Andelsslagteri førte imidlertid straks ud i store økonomiske Vanskelig-

heder, der truede med Kuldsejling, inden Sejladsen for Alvor var begyndt. Der var rigeligt af Bygninger og af Gæld, men den Kreds af Landmænd, der skulde bære Foretagendet og bringe Liv i Virksomheden, var ikke særlig talrig, og hvad der var værre — der savnedes Tillid til, at et saa stort og omfattende Foretagende kunde administreres af et Andelsselskab, og ingen af de stedlige Pengeinstituter turde finansiere Selskabet. Redningen kom da fra Handelsbanken, hvis Førstedirektør, Geheimeetatsraad P. N. Damm, tilbød den fornødne Driftskapital paa Betingelse af, at der ansattes en absolut 1. Kl. Driftsleder, og i denne Henseende henledte Opmærksomheden paa den unge, dygtige Direktør paa Masnedsund Andelsslagteri. Saaledes blev Direktør Junker kaldt til Odense, og de store Forventninger, der stilledes til ham, blev ikke gjort til Skamme. Der skabtes i Løbet af faa Aar Tillid og Respekt om Foretagendet, Andelshavernes Antal øgedes i hurtigt Tempo, og der tilvejebragtes et sundt og holdbart Grundlag i økonomisk Henseende. Helt og fuldt stillede Junker sine Evner og Kræfter til Raadighed for det Andelsselskab, han tjente. Med sin alsidige praktiske Indsigt, sin Forretningsdygtighed og store økonomiske Sans byggede Junker en Virksomhed op, der snart indtog en førende Stilling. Altid fuld af Virkelyst, første Mand paa Arbejdspladsen om Morgenens, kendt med alle Virksomhedens mindste Detaljer øvede han en personlig Indsats, der særprægede hele Virksomheden. Og naar Odense Exportslagteri i Dag staar som Landets største og en i høj Grad anerkendt Slagterivirksomhed, saa tilkommer Æren derfor i første Linie Junkers banebrydende Arbejde gennem Slagteriets første 20 Leveaar.

Men Lysten til Landmandsgerningen laa ham i Blodet fra de unge Aar, den voksede i Styrke i Aarenes Løb, og den førte i Aaret 1917 Junker ind i den afgørende Beslutning, at han opgav sin Stilling ved Slagteriet og overtog Forpagtningen af Lerchenborg Avlsgaard ved Kalundborg. Der var vistnok adskillige, der nærrede Betænkkeligheder ved dette betydningsfulde Skridt. Kunde det

tænkes, at en Mand, der i en lille Menneskealder havde arbejdet hele sin Tid paa Slagterier og ikke haft direkte Føling med Landbrugsarbejdet, i en Alder af 57 Aar kunde paatage sig Ledelsen af en af Landets største Avls-gaarde? Men de, der kendte Junker fra nært Hold, nærede ikke denne Tvivl. For Junker selv blev Virksomheden paa Lerchenborg en Foryngelse. Det var som om han oplevede sin Ungdom for anden Gang. Med sin ukuelige Virketrang kastede han sig over alle de mange Op-gaver, der ventede ham i den store Bedrift, og Lerchenborg blev under hans Hænder til en af Landets mest vel-drevne Gaarde. Et Vidnesbyrd derom er det store Antal af unge Landmænd, der gennem en lang Aarrække har søgt til Lerchenborg som Lærested for at høste Nytte af Junkers personlige Vejledning, og for ham selv betød dette Arbejde med Ungdommen en stor Tilfredsstillelse.

Forpagter Junker var altid tilbageholdende, naar det drejede sig om Deltagelse i det offentlige Liv. Han havde sine største Glæder i Arbejdet, i sit Hjem og i sine Ven-ners Kreds. Han var Medlem af Landhusholdningssel-skabets Bestyrelse, men undgik iøvrigt alle offentlige Til-lidshverv. For ham betød det personlige Arbejde og de positive Resultater, som derved kunde opnaas, langt mere end offentlig Anerkendelse. Men dette beroede ikke paa, at han savnede Interesse for det Samfund, han levede i. Det modsatte var Tilfældet. Hans dygtige, uegennyttige og pligtopfyldende Arbejde i Andelsbevægelsens Tjeneste afgiver et stærkt Vidnesbyrd i saa Henseende. Og hans Redelighed og Retsindighed i Forholdet til andre Menne-sker var Udtryk for det samme. Det var ham under alle Forhold en Sag af yderste Vigtighed, at der ikke maatte øves Uret mod nogen, paa hvilken Plads i Samfundet de end var at finde.

Nu er hans Livsgerning endt. Men i dyb Taknemlighed vil hans stærke Personlighed, hans ukuelige Arbejdsvilje og sunde Arbejdsglæde, hans retsindige Færd og hans trofaste Vennesind blive mindet og æret af alle, der lærte ham at kende.

Th. Madsen-Mygdal.

Statskonsulenternes Indberetninger for Aaret 1937.

II.

Beretning fra Statskonsulent N. Tholstrup Pedersen.

Aaret 1937 har givet en midlertidig Forøgelse i Arbejdsomraadet, idet den nordlige Del af Aarhus Distriktet efter Statskonsulent Hørlycks Bortgang er blevet betjent her fra Aalborg, hvilket i nogen Maade har paavirket Arbejdet. Jeg har været paa Rejse i 245 Dage, med 225 Mejeribesøg, 36 Bøtteudstillinger, og hertil kommer saa Ugebedømmelser i Aalborg, Statens Smørbedømmelser, de sædvanlige provinssielle Mejeriudstillinger, forskellige Foreningsmøder og Mejeriskolernes Afgangseksamen, samt den internationale Smørbedømmelse, der afholdtes i Berlin i Tilknytning til XI. Mejerikongres.

Smørrets Kvalitet har for de fleste Mejeriers Vedkommende været upaaklagelig, men adskillige mindre Virksomheder har dog ogsaa i Aar haft noget Besvær med at overholde Lurmærkereglene.

Det bør dog bemærkes, at Smørhandlerne klager over Smørrets stærke Farve, idet visse Markeder kræver blegt Smør. Naar Smørret i de sidste Aar her fremkommer med en stærkere Farvetone, kan man ikke komme uden om, at Smørbedømmelserne og navnlig de store Udstillinger bærer Hovedskylden. Udviklingen har her taget en Retning, som de nordjydske Smørmejerier ikke godt kan være tjent med.

Det hedder sig ganske vist, at ved Smørbedømmelserne tages der intet Hensyn til Farve og Salt, men dette hindrer dog ikke, at nævnte to Faktorer ad indirekte Vej kan øve stor Indflydelse paa den givne Karakter.

Spørgsmaalet om store og smaa Mejeriers Udbytteforhold har i Teorien sikkert nok vundet Mælkeproducenternes Opmærksomhed, men dette har dog ikke kunnet hindre, at der i Aar oprettes 2—3 nye Mejerier, hvilket egentlig er bekl-

geligt, da der i Forvejen findes for mange Mejerier i Nordjylland. For Økonomiens Skyld var det sikkert bedre at arbejde for Sammenlægninger af de smaa Virksomheder.

Sidst paa Aaret er Spørgsmaalet om elektrisk Drift paa Mejerierne ved at blive aktuelt; flere Steder har man allerede faaet Elektromotor paa Kærnen og Vandpumpen. Naar Elektricetsprisen kommer ned paa ca. 8 Øre pr. K.W.T., vil med de nugældende Kulpriser mange Mejerier se en Fordel i at lade Dampmaskinen hvile indtil Skumningen begynder, og saa anvende elektrisk Kraft til Kærnen. Denne Ændring i Driften betyder, at man bedre kan opnaa at give Smørret den rette Æltning, idet Kærning og Æltning ikke længere er afhængig af Mejeriets Dampanlæg.

Paa det maskinelle Omraade fortsættes Udviklingen af Pladepasteuren, idet man nu for Alvor gaar ind for Brugen af det dyre rustfrie Staal, med Varmtvandsopvarmning i Stedet for Damp direkte, med Rensning ved fortyndet Salpetersyre og efterfølgende Behandling med Lud. Det maa haabes, at denne sidste Udførelse vil vise sig at være den rette for lange Tider; for i Virkeligheden har Pladeapparatet i sin første 10-Aars Virketid givet adskillige, ret alvorlige Skuffelser, navnlig har det ofte været galt med det altfor store Kraftforbrug og deraf følgende Overskud af Spildedamp.

Det store Kraftforbrug kommer først og fremmest fra Mælkepumperne, især Centrifugalpumper, der efterhaanden kommer i Uorden, men hertil kommer et ofte ret stort Modtryk paa Spildedampen, dels hidrørende fra en uheldig Modtryksventil og dels fra de altfor smaa Dampkanaler i Pasteurafdelingen. Mange Steder er Forholdet faktisk dette, at Dampmaskinen skal pumpe Spildedampen gennem Pladeapparatet mod et Tryk, der kan stige til $\frac{3}{4}$ —1 Atm. De straalende Løfter om Pladepasteurens store Brændselsbesparelser maa under slige Forhold sættes i en meget lav Kurs.

Af de forskellige Metaller og Legeringer, som hidtil har været anvendt til Plader: Muntz-Metal, Kobber og Aluminiumlegering, har ingen vist sig helt paalidelig, de kan alle opvise Eksempler paa Tæring (Korrosion), men vanskeligt er dog Aluminium, og det er i Virkeligheden uforsvarligt at anvende dette Metal, naar Apparatet er konstrueret saaledes, at den raa Sødmelek gaar under højt Tryk. Ved en ubemærket Perforering af en Plade kan den raa Mælk presses over, hvor den pasteuriserede Mælk gaar, og eventuelt forekommende Tuberkelbakterier kan ad den Vej slippe ud af Apparatet uden at blive uskadeliggjort.

Endvidere skal det omtales, at Kærneæalterne nu udstyres med flere Valsehastigheder end tidligere, men desuden forsøger man at imødekomme Mejeriernes Ønske om at faa en Kærneæalter, der kan blande Smørret samtidig med at det æltes. Den tilstræbte Blanding opnaar man ved at ændre Træktøjet saaledes, at der til den samme Valsehastighed kan indstilles paa flere Tøndehastigheder. Ved de gamle Modeller kører man ofte med en saa lav Tøndefart under Æltningen, at Smørret ophober sig under Valserne og derved udsættes for en vidt forskellig Behandling, der bl. a. medfører, at Smørrets Vandprocent falder meget uens. Den ny Kærne-type har ændret dette Forhold paa en temmelig radikal Maade, idet Tøndens indre Omkredshastighed er sat saa højt op, at den nærmer sig Valsernes Omkredshastighed. For dog at opnaa et passende Overfald og deraf følgende Blanding af Smørret under Æltningen, er det dog sikkert nødvendigt at lade Valsernes Omkredshastighed ligge omkring 50 % over Tøndens. Forholdstallet imellem de to nævnte Omkredshastigheder paavirkes iøvrigt af Valsernes Stilling og Form samt deres frie Afstand.

Litteratur.

Arvelighed og Husdyravl.

Af *Ivar Johansson*, Professor ved Landbrugsskolen, Upsala.
Oversat og bearbejdet af *Th. Glad*, Lærer ved Tune Land-
boskole.

Under Titlen: »Ärflighet og Husdjursavel« udkom denne Bog i 1937 og tiltrak sig af flere Grunde Opmærksomhed, bl. a. fordi den var tænkt som en Vejledning for den praktiske Husdyravler. Medens den videnskabelige Arvelighedsforskning i betydelig Udstrækning har sat sig praktiske Spor i Planteforædlingsarbejdet, har dette hidtil kun i beskedent Omfang været Tilfældet indenfor Husdyravlen. Aarsagen hertil ligger lige for: Afkommets Faatallighed, Forsøgsmaterialets Kostbarhed, større Vanskeligheder ved Afgrænsning og Maaling af Egenskaberne, Udskillelsen af de ydre Kaars Indflydelse o. s. v. Dertil kommer ikke mindst, at næsten al Husdyrforædling fremgaar som Resultat af det bredt anlagte Opdrætterarbejde, medens Forædlingen i Planteavlen i stor Udstrækning kan overlades til sagkyndige Specialister og foregaa mere uafhængigt af økonomiske og private Opdrætterinteresser.

Alligevel har ogsaa Husdyravlen i den nyere Tid været udsat for den videnskabelige Arvelighedsforsknings Søge-lys, men selvom megen Uklarhed og mange uheldige Arbejdsteorier derved har kunnet renses ud, spejder Husdyravleren stadig efter Nyt — efter Vink om, hvorledes Arvelighedsvidenskaben kan gøres mere anvendt.

Den foreliggende svenske Bog, der nu er blevet oversat af Landbrugslærer *Thorkild Glad* og omændret efter danske Forhold, rummer ikke saa ganske lidt af Interesse for de Praktikere, der enten som Elever paa Landbrugs-

skoler eller som udøvende Husdyravlere søger Klaring af Problemerne.

I et klart og letfatteligt Sprog redegøres der for den almindelige Arvelighedslære, hvorefter der følger Afsnit om Kønnets Nedarvning og kønsbunden Arv, Tvillingefødsel og Frugtbarhed, Mælkeydelse og Mælkens Fedtprocent, Nedarvning af Størrelse og Farve, Misdannelser, Indavl, Renavl og Krydsning, samt til sidst Udvalg af Avlsdyr.

I et Slutningsafsnit gøres der opmærksom paa, at Arveanalysen sandsynligvis aldrig bliver fuldstændig afklarende, naar det drejer sig om kvantitative Egenskaber som Mælkeydelse og Mælkefedme, Æglægningsevne o. s. v., »men man maa her sikkert i Fremtiden nøjes med den allerede givne Forklaring, at disse Egenskaber beror paa et stort Antal Arvefaktorer. Spørgsmaalet om de arvelige Anlægs og de ydre Kaars Betydning for disse Egenskaber maa dog yderligere kunne klarlægges. Selv hvor man ikke kan skaffe sig indgaaende Kendskab til Enkeltheder, har det almindelige Kendskab til Arveligheden og dens Love sin store Betydning, og ved Anvendelse af Arvelighedslærens Grundsætninger i den praktiske Husdyravl, kan sikkert mange Fejltagelser undgaas og de tilstræbte Maal lettere naas. En systematisk Anvendelse af Afkomsundersøgelser af Handyr er et Eksempel herpaa. Endelig vil Kendskab til Arvelighedsforholdene og Husdyravlens Biologi sikkert fremme Interessen for det daglige Arbejde, og dette er vel ikke det mindst betydningsfulde. Naar Interessen for Arbejdet øges, øges ogsaa Udsigten til Fremgang«.

Dette er utvivlsomt rigtigt og godt sagt! Den smukke, rigt udstyrede og dog overkommelige Bog er et fortræffeligt Hjælpemiddel netop til den Indføring i Problemerne, som foran er fremhævet som saa ønskelig for enhver Husdyravler. Saavel Bogens egentlige Forfatter, den svenske Professor, som den danske Oversætter fortjener Tak og Anerkendelse for dette Værk.

N. Bredkjær.

Stuefluen og Stikfluen.

176. Beretning fra Forsøgslaboratoriet. Af *Mathias Thomsen*, Professor ved Landbohøjskolen.

Den lille Kreds af Mænd, der i 1932 var indkaldt til Drøftelse af Landbrugshygiejnen, dels ved Møder i Landhusholdningsselskabet, dels i Landbrugsministeriet, samlede sig ret hurtigt om et bestemt Problem: Undersøgelse over Flueplagen og dens Bekæmpelse. Arbejdet blev overdraget til Professor, Dr. phil. *Mathias Thomsen*.

Det har vist sig, at dermed var Arbejdet kommet i de rette Hænder. Professor Thomsen og hans mange Medhjælpere har i Aarenes Løb udført en grundlæggende Undersøgelse af dette Spørgsmaal. Der kom nogle enkelte Foredrag, der røbede, at der var vundet mere Kendskab til Fluens Udviklingshistorie, og at der var opnaaet gunstige Resultater ved bestemte Bekæmpelsesmetoder — og der kom endvidere en udmærket Fluefilm.

Nu er der lige udkommet en stor og fint udstyret Bog, der fremtræder som Nr. 176 blandt Forsøgslaboratoriets mange Beretninger. Den fortjener, synes det mig, i høj Grad Opmærksomhed. Det er grundig Besked, der gives paa de næsten halvfjerde Hundrede Sider. Efter en Indledning med Redegørelse for Undersøgelsernes Iværksættelse og Organisering findes Afsnit om de forskellige Flueformer, særlig om Stuefluen. Indgaaende beskrives Fluerne Biologi; det er næsten, som var det en spændende Roman, man fordybede sig i. Selv om Lægmanden vel nok springer over enkelte meget videnskabelige Kapitler, vil han til Gengæld med særlig Interesse læse om *Bekæmpelsesmetoderne*.

Det er Forebyggelsen af Flueudviklingen, der bliver Hovedsagen, og da Svinegødning synes at være det mest yndede Ynglested, beskrives udførligt, hvorledes Bekæmpelsen kan foregaa ved at dække Svinegødning med Kogødning, eller, som det næstbedste, ved at dække med Presenninger eller andet Materiale. Kemiske Midler om-

tales, og det understreges grundigt, hvilken uheldig Indflydelse en mindre god Renholdelse af alle Staldrum har.

Fluebekæmpelse er ikke, som mange tror, en haabløs Sag. Men det er et vanskeligt gennemførligt Arbejde. I nogle Slutningsbemærkninger siger Forfatteren herom følgende:

»Fluebekæmpelsens Alpha og Omega er en stadig, ja stædig Paapasselighed hos Ejer og Arbejdsleder, saa at Forholdsreglerne gennemføres uden Afbrydelse. Men naar dette gøres, faar man et gunstigt Resultat: et Minimum af Fluier i Huse og Stalde, og der kan dog ikke godt være Tvivl om, at dette hygiejnisk og økonomisk er en Fordel. Det har været Maalet for Undersøgelsen at fremskaffe det teknisk-videnskabelige Grundlag for en Fluebekæmpelse; det maa nu staa til Landbrugets Vejledere: Konsulenter, Dyr læger, Hygiejnikere, Landbrugslærere og praktiske Foregangsmænd at føre Sagen videre som en Fluekampagne i Praksis«.

Ja, nu staar saa Arbejdet for! Enhver Fodermester burde i Grunden have 176. Beretning i Eje. Fluebekæmpelsen er et stort Arbejde at tage fat paa — men tænk paa Flueplagens modbydelige Omfang og Væsen!

Det er en meget bredt anlagt Beretning — endda med en »uhyggelig« 14 Sider tættrykt Litteraturfortegnelse, men den finder Lægmanden hurtigt paa at springe over.

Men saa findes der i Bogen saa fine Billeder og kolerede Tavler af Fluier, Pupper og Larver, at det mærkelige sker, at man uvilkaarligt udbryder: Hvem kunde nu tro, at denne fæle Skabning, Fluens, kunde fremtræde i en saadan Pragt og Skønhed, som den faktisk gør! — Nej, det er ikke en tør, faglig Beretning — det er noget af en Roman — endda en illustreret.

Dansk Landbrugs bedste Tak for Undersøgelse og Beretning er nu at følge Anvisningerne og gennemføre Fluebekæmpelsen.

N. Bredkjær.

H. J. Rasmussen:

Fodringslære.

Denne anerkendte Lærebog, der særlig er beregnet til Brug paa Landbrugsskolerne, er i Efteraaret 1937 udkommet i 8. Udgave. Det er praktisk talt en ny Udgave hvert tredje Aar, og dermed har Bogen selv leveret det allerbedste Bevis for sin Betydning.

Det er ikke faa Ændringer, Forstander Rasmussens Lærebog er undergaaet i Tidens Løb. Meget af det historiske Stof har maattet afkortes — og noget Nyt er der stadig for hver Udgave, der maa have sin Plads. Forfatteren har formaaet gennem Aarene ikke blot at give sin Bog et anvendeligt og tidssvarende Indhold, men de forskellige Udgaver afspejler i Virkeligheden en Udvikling paa Fodringens Omraade, som har været betydningsfuld og dybt indgribende for dansk Husdyrbrug. Bogens Bidrag til planmæssig og forstandig Fodrings Gennemførelse i et betydeligt Antal af danske Husdyrbrug maa paaskønnes og anerkendes.

Ogsaa i den sidste Udgave er der mange Ændringer, og særlig er Afsnittene om Vitaminer og om Fedning omarbejdet i Henhold til de foreliggende Undersøgelser og Forsøgsresultater.

Den Enkelte vil altid have sin personlige Maade at udnytte eller belyse Stoffet paa; men det er en god Lærebogs Opgave at give det tidssvarende samlede Grundlag for Undervisningen. »Rasmussens Fodringslære«, som den i Reglen kaldes, har baade været en god Bog for Landbrugsskolerne som for mange udøvende Landmænd i deres daglige Gerning.

N. Bredkjær.

Arbejdslønninger i Landbruget.

Det landøkonomiske Driftsbureaus aarlige Oversigt over Landbrugets Arbejdslønninger er udsendt som Bureauets 49. Meddelelse. Oversigten omfatter Tidsrummet Maj 1937—April 1938.

Oplysningerne om Lønningsforholdene bygger paa Materiale fra ialt 1481 Ejendomme, fordelt med 590 paa Øerne og 891 i Jylland. Omkring to Trediedele af disse Ejendomme tilhører den almindelige Bønderbrugstype, 254 Ejendomme repræsenterer de store Bønderbrug og 200 Ejendomme de store Gaarde.

Selv om der talmæssigt kun er Tale om et ret spinkelt Materiale, faar dette dog en noget større Værdi i statistisk

Henseende derved, at det stort set er de samme Ejendomme, der Aar efter Aar afgiver Oplysninger. Derved opnaas, at den Forskydning, dette noget spinkle Materiale udviser fra Aar til andet, kan tages som et fuldgyldigt Udtryk for Landbruget som Helhed, selv om det absolutte Tal ikke netop skulde ramme Gennemsnittet for samtlige Landets Ejendomme.

**Medhjælperløn i Kr. for de forskellige Landsdele i Aaret
1937—38.**

	Karle			Forkarle	Foder- mestre		Piger, som del- tager i Land- brugsarbejdet		Piger ved indvendig Gerning	
	Under 17 Aar	17--21 Aar	Over 21 Aar		Paa egen Kost	Paa Gaar- dens Kost	Under 18 Aar	Over 18 Aar	Under 18 Aar	Over 18 Aar
Sommeren 1937:										
Øerne	291	441	526	574	1030	596	225	281	215	290
Jylland	312	453	539	593	976	568	227	288	201	267
Hele Landet...	305	448	533	585	1003	581	226	287	208	278
Vinteren 1937—38:										
Øerne	207	289	341	375	1027	515	211	280	216	288
Jylland	184	259	312	344	974	435	193	242	192	257
Hele Landet...	192	270	325	356	1000	472	195	248	204	272
Hele Aaret 1937—38:										
Sjælland	505	750	873	971	2235	1150	423	547	441	597
Sydlig Oer	494	757	897	944	2173	1167	457	621	431	564
Fyn	490	692	844	916	1805	1067	444	554	418	561
Øerne...	498	730	867	949	2057	1111	436	561	431	578
Nordjylland	448	656	772	875	1846	940	377	476	357	481
Østjylland	492	702	820	912	1974	983	423	545	406	529
Vestjylland	514	746	899	979	1935	1011	440	550	409	543
Sønderjylland	549	755	900	989	1982	1109	446	561	402	537
Jylland	496	712	851	937	1950	1003	420	530	393	524
Hele Landet...	497	718	858	941	2003	1053	421	535	412	550
Naar Lønningerne i										
1930—31 sættes =	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
1934/35	89	91	90	89	83	85	91	90	92	94
1935/36	100	100	100	97	91	92	98	98	103	105
1936/37	116	114	114	110	94	104	106	107	110	112
1937/38	124	126	128	124	100	118	112	113	118	120

For de Medhjælpere, der modtager Kost og Logis paa Arbejdsstedet, angives kun den kontante Del af Lønnen, medens Lønnen for Fodermestre og Daglejere paa egen Kost tillige omfatter den eventuelle Løn i Naturalier, f. Eks. Mælk og Fribolig.

For Medhjælperlønnen i de forskellige Landsdele er der redegjort i hosstaaende Tabel. Som det fremgaar af Gennemsnitstallene for de enkelte Grupper af Medhjælpere, er der en kendelig Forskel for Aldersklassernes Vedkommende, varierende fra 497 Kr. til 858 Kr. som Helaarsløn for Karle, henholdsvis under 17 og over 21 Aar. En noget højere Løn faar Forkarle og Fodermestre, hvilket i særlig Grad gælder Fodermestre paa egen Kost, men et specielt Forhold gør sig gældende her, idet disse for Størstedelen er ansat paa større Gaarde, hvor der ofte stilles særlige Krav til de paa-gældendes faglige Kvalifikationer. Lønnen for Indepiger og Udepiger, der tidligere var noget afvigende, nærmer sig nu stærkt til hinanden samtidig med, at Antallet af Udepiger er nedadgaende.

Lønforskellen mellem de forskellige Landsdele er stort set bibeholdt: højest paa de sydlige Øer og i Sønderjylland og lavest i det nordlige Jylland. Den Stigning i Lønnen, der i de senere Aar har fundet Sted, er ogsaa fortsat i indeværende Aar, omend maaske knap saa stærkt som i Fjor. Størst har Stigningen i Forhold til foregaaende Aar været for Fodermestre paa Gaardens Kost med 13,3 % og mindst for Udepiger under 18 Aar med 5,8 %. For de 4 Karlegrupper taget under ét andrager Stigningen ca. 12 %. Som det fremgaar af følgende Oversigt, paavirkes Lønnen for visse Medhjælpergruppers Vedkommende i ret betydelig Grad af Ejendommens Størrelse.

	Under 50 ha	50— 100 ha	100 ha og derover
Fodermestre paa egen Kost.....	1735 Kr.	1987 Kr.	2391 Kr.
Fodermestre paa Gaardens Kost...	1037 »	1066 »	1183 »
Udepiger over 18 Aar.....	525 »	552 »	649 »
Indepiger over 18 Aar.....	530 »	546 »	607 »

For den anden store Gruppe af Landbrugets Arbejdskraft, Daglejerne, foreligger ligeledes Oplysninger om Lønningsforholdene. I de Tilfælde, hvor der foruden den kontante Løn er ydet Godtgørelse i Form af Naturalier, indgaar Værdien af disse i de benyttede Opgivelser. Løse Daglejere paa Gaardens Kost er den største af disse Grupper; Lønnen til

løse Daglejere ligger — som det fremgaar af Tabellen — 70—80 Øre højere pr. Dag end for den tilsvarende Gruppe af faste Daglejere, medens Forskellen mellem Daglejere paa egen Kost og paa Gaardens Kost andrager ca. 100—135 Øre pr. Dag.

Dagløn i Kr. i Aarene 1936—37 og 1937—38.

	Sommer			Høst			Vinter		
	1936	1937	Forholds- tal	1936	1937	Forholds- tal	1936/37	1937/38	Forholds- tal
Løse Daglejere paa Gaardens Kost..	4,62	4,92	106	5,15	5,49	107	3,74	4,04	108
Faste Daglejere paa Gaardens Kost..	3,85	4,30	112	4,51	4,80	106	3,24	3,61	111
Løse Daglejere paa egen Kost.....	5,57	6,01	108	6,32	6,75	107	4,88	5,25	108
Faste Daglejere paa egen Kost.....	4,95	5,22	105	5,65	6,04	107	4,46	4,81	108

Sammenlignet med i Fjor udviser Daglønnen en Stigning paa ca. 7 % for Landet som Helhed. For Jyllands Vedkommende har Stigningen dog været noget større, hvilket har medført, at Daglønnen i Jylland og paa Øerne nu er ret nær ens.

C. A. N.

Udkomne Bøger.

De danske Kartoffelmelsfabrikkers Forsøgs- og Fremavlsvirksomhed. 1937. IV. Ved *O. Bachmann Olesen*. 16 Sider. (Dybvad 1938).

Forsøgsresultater (Hovedtabeller) fra lokale Svineforsøgsstationer i Danmark 1. September 1936 til 31. August 1937. III. Ved Konsulent *H. Kristensen*. Udgivet af Landsudvalget for Svineavlens Ledelse.

178. Beretning fra Forsøgslaboratoriet: I. Kartoffelpulp som Foder til Malkekøer. Af *H. Wenzel Eskedal*. II. A. I. V.-Foders Indflydelse paa Malkekøers Calcium- og Fosforstofs-kifte. Af *K. Rottenslen*. Engelsk Resumé. 48 Sider. (I Hovedkommission hos fh. August Bangs Forlag, Ejvind Christensen, Kbhvn. 1938).

Mindre Meddelelser.

Landbrugsudstillingen paa Bellahøj.

Landbrugsudstillingen paa »Bellahøj« ved København 17.—26. Juni vil give et rigt og storslaet Billede af det arbejdende danske Land, saadan som det saa ud for 150 Aar siden, og saadan som det ser ud i Dag.

Gennem et intimt Samarbejde mellem Landbrugsraadet, der forestaar Udstillingen, og Landbohøjskolen, Historieforskningen, Folkeskolen, Højskolen, Landbrugsfagskolen, en Række Institutioner og Organisationer, som har deres Udspring i det folkelige, faglige og kulturelle Arbejde efter Landboreformernes Gennemførelse, er det lykkedes at faa fastlagt saa omfattende Rammer og saa dybtgaaende Linier for denne danske Udstilling, at Begivenheden kan betegnes som enestaaende i Verden.

Mændene bag de enkelte Udvalgs Arbejde er de bedste indenfor deres Omraade, og i Forening med en Række kendte Kunstnere og Arkitekter er der skabt en levende Fremstilling af den danske Bondes og det danske Folks aandelige og kulturelle Rejsning.

Hele Danmark er med. Grønlands Bopladser, Færøernes Fuglefjeld, et vestjydsk Hedehjem, en sjællandsk Bondegaard og en fynsk Smedie fra Stavnsbaandstiden, arbejdende Laboratorier og Skoler, et moderne Statshusmandsbrug i Drift, Videnskabsmændene fortæller om deres Forsøg og giver et Indblik i Arbejdsmetoderne, Historikerne trækker Parallellerne op mellem gammelt og nyt, Tegnere og Malere har i den historiske Afdeling formet en dansk Kavalkade, Handel og Industri er med i den lukkede Hal, Landboudommen viser, hvad

den duer til i Mark og Have, Undervisningsministeriet opfører Skole- og Ungdomsgaarden, Gartnerne anlægger den skønneste Rosenhave, Bytræet og Bystævnet er anbragt midt i det hele, og opover de hvide, blaa og røde Telduge, de Tusinder Flag og Vimpler, brogede Solparasoller og Baldakiner hæver Vartegnet, den 35 m høje Majstang, sig med sine gyldne Aks.

De bedste Skuespillere, vi har, opfører hver Aften paa Friluftsscenen bag Bellahøj Park Folkeskuespillet, som blev foretrukket i den udskrevne Konkurrence. Niels Bukh's verdensberømte Karle viser Gymnastik, Folkedansere fra Landets forskellige Egne giver Opvisninger, Sønderhodanserne kommer fra Fanø, Menuetdanserne fra Bjerregrav, Jens Frederiksen og hans 3 Sønner spiller gammel Himmerlandsmusik, 100 sønderjydske Piger viser Gymnastik, 2300 Landsbyskolebørn fra alle Landets Amter samles til Idrætsstævne, og Grønlændere og Færingere viser deres Danse. I den store Forevisningsring bliver der daglig Fremvisning af de 2000 Elitedyr. Der bliver Rideopvisninger, Militæropvisninger, Travkvadriller og »Hestens Brug gennem Tiderne«, Opvisning af Rytteri i gamle Uniformer, historiske Optog o. s. v.

Paa selve 150 Aars Dagen for Stavnsbaandets Løsning den 20. Juni bliver Frihedsstøtten paa Vesterbro Midtpunktet i et storslaaet Folkelivsbillede, hvori Udsendinge fra hele Landet deltager. St. Hans Aften bliver der, som overalt i Danmark, Midsommerfest. Københavns Journalistforbund og Københavns Kommune er med i Arrangementet. Stafethold fra Idrætsforeningerne bærer brændende Fakler fra Raadhuspladsen til Bellahøj, hvor de antænder det store Baal. Der bliver Baaltaler, Okser bliver stegt paa Spid, og til Slut bliver der danset paa de grønne Plæner.

I et Samspil mellem Tekst, Tegninger, Billeder og Opstillinger vil Historikere og Kunstnere i Udstillingens historiske Afdeling vise Bondens kulturelle Udvikling, den, der danner Grundlaget for de økonomiske og tekniske

Fremskridt, som har gjort den danske Bondestands Arbejdsresultater kendt over hele Verden.

Det landsomfattende Elitedyrskue, hvortil Dyrene er udtaget af sagkyndige Udvalg, omfatter 700 Stkr. Kvæg, 220 Heste, 700 Svin, 100 Faar og 25 Geder. Følgende Racer er repræsenteret: Rødt Dansk Malkekvæg, Malkekvæg af Jydsk Race, Korthornskvæg, Malkekvæg af Hollandsk Race og Jersey Kvæg. Af Heste udstilles: Jyder, Belgiere, Frederiksborgere, svært Halvblod, norske Vestlandsheste, engelske Fuldblod og Travheste. Af Svin: Dansk Landrace og Yorkshire. Af Faar: Oxford-Down, Leicester, Shropshire, Cheviot. Og af Geder: Dansk Landrace, Saanen og Harz.

Endvidere vil der blive en omfattende Fjerkræudstilling.

Udstillingen af Redskaber og Maskiner vil blive den største, der hidtil har været i Danmark. Mejerierne vil dels afholde en Landsmejeriudstilling i »Forum«, og dels en Oplysnings- og Propagandaudstilling paa »Bellahøj«. Andelsorganisationerne vil belyse den Betydning, Andelsamvirket har haft for dansk Landbrug og det danske Samfund. Desuden vil der blive talrige særlige Udstillinger for Planteavl, Husdyrbrugsforsøg, Landøkonomisk Ungdomsarbejde, Husmandsbruget »Bellahus«, Den gamle Landsby og den ny, Den gamle Gaard, Havebrug, Husholdning, Driftsøkonomi, Hedeselskabet, Et Hede-hjem fra Stavnsbaandstiden, Grønlandsk Sommerboplads, Arkitektkonkurrence om Landbrugsbygninger, Trafikvæsen m. m. m.

Landbrugets Prisforhold i Marts Maaned 1938.

Ved Det landøkonomiske Driftsbureau.

Tabel 1. Priser i Kr. pr. 100 kg.

	1937			1938		
	Hele Aaret	Jan. -Marts	Marts Md.	Jan. -Marts	Febr. Md.	Marts Md.
Landbrugsprodukter:						
Sødmælk (af Mejeri)	12,23 ¹⁾	11,49	11,98	13,10 ¹⁾	12,98 ¹⁾	13,01 ¹⁾
Smør, Notering	225	208	220	224	224	214
Ost, 20 %	72	66	67	89	90	90
Æg	110	89	88	104	114	74
Slagterisvin, 1. Kl., m. Kort (sl. V.)	171	162	163	176	176	180
do. uden Kort (do.)	65	60	60	100	100	100
Slagtekøer, Kbhvn., 1. Kl. (lev.V.)	48	44	44	50	50	50
Stude og Kvier, Esbj., 1. Kl. (do.)	60	59	59	61	61	60
Unge Heste, Odense, Kr. pr. Stk.	1040	1058	1100	1073	1100	1100
Hvede, Sælger	19,63	19,92	19,95	17,99	18,25	17,00
do., Køber	19,28	19,52	19,55	17,74	18,00	16,75
Rug, Sælger	19,95	19,34	19,65	18,19	18,31	16,85
do., Køber	19,57	18,98	19,30	17,88	18,00	16,50
Byg, 2rd., Sælger	18,60	19,06	19,00	17,71	17,81	16,50
do., Køber	18,24	18,64	18,55	17,31	17,44	16,00
Havre, Sælger	17,02	16,01	16,40	16,08	16,06	15,50
do., Køber	16,51	15,51	15,90	15,58	15,56	15,00
Hø	6,75	7,34	7,45	6,92	7,00	7,00
Kartofler, Sælgers St., Sjæll. ...	7,38	8,16	8,55	5,79	6,00	5,38
Foderstoffer:						
Bomuldsfrøkager	17,61	18,41	17,30	15,88	15,81	15,15
Solsikkekager	18,41	18,43	17,60	17,05	17,19	15,95
Palmekager	15,34	15,06	14,35	15,69	15,75	15,25
Hvedekliid	15,53	15,90	16,45	15,93	16,00	15,90
Majs, La Plata	14,91	14,00	14,11	17,38	17,44	17,00
Kunstgødning:						
Chilesalpeter	16,73	16,70	16,85	17,25	17,25	17,40
Kalksalpeter	16,03	15,85	16,00	16,70	16,70	16,85
Svovlsur Ammoniak	16,08	15,90	16,05	16,75	16,75	16,90
18 % Superfosfat	6,46	6,47	6,50	6,77	6,80	6,80
40 % Kaligødning	13,49	13,78	13,95	13,78	13,95	13,95

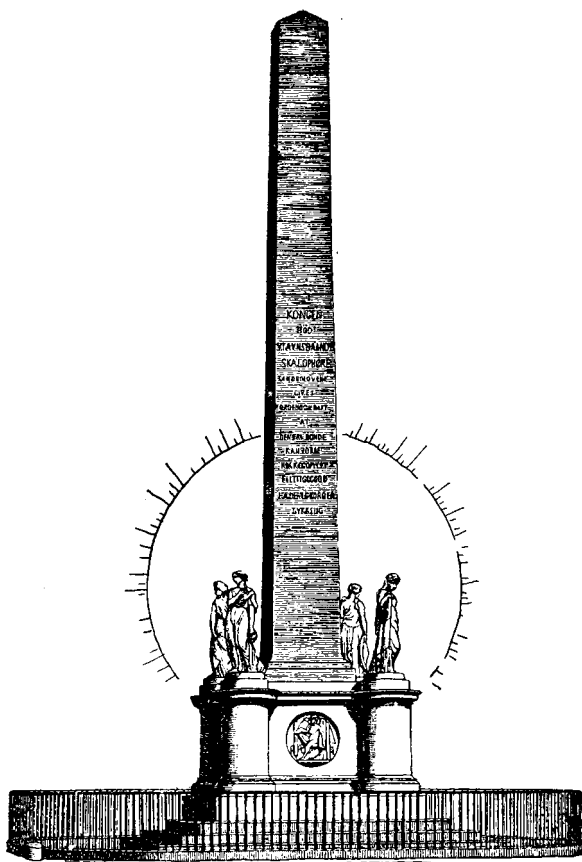
¹⁾ Ekskl. Mælkeafgift.

Tabel 2. Prisindeks. (Femaaret 1909/14 = 100).

	1937			1938		
	Hele Aaret	Jan. -Marts	Marts Md.	Jan. -Marts	Febr. Md.	Marts Md.
Landbrugsprodukter:						
Sødmælk	116	109	114	125	124	124
Smør ¹⁾	110	100	106	110	110	105
Ost	126	116	118	156	158	158
Æg.....	93	75	75	88	97	63
Slagterisvin med Kort.....	176	167	168	181	181	186
do. med og uden Kort ²⁾	174	165	167	180	178	185
Slagtekøer (København)	83	76	76	86	86	86
Stude og Kvier (Esbjerg)	98	97	97	100	100	98
Unge Heste (Odense)	141	144	149	146	149	149
Hvede	142	144	144	130	132	123
Rug	167	162	165	152	153	141
Byg, 2rd.....	144	148	148	138	138	128
Havre	141	133	136	133	133	129
Hø	98	107	108	101	102	102
Kartofler, Sælgers St., Sjæll. ...	197	218	228	154	160	143
Foderstoffer:						
Bomuldsfrøkager.....	120	125	118	108	108	103
Solsikkekager	143	143	137	132	133	124
Palmekager	135	132	126	138	139	134
Hvedeklid.....	139	143	148	143	143	143
Majs, La Plata	133	125	126	155	156	152
Kunstgødning:						
Chilesalpeter	84	84	85	87	87	88
Kalksalpeter	83	82	83	87	87	87
18 % Superfosfat	109	109	110	114	115	115
40 » Kaligødning.....	113	116	117	116	117	117
Vejet Prisindeks for:						
Mejeriprodukter	111	102	108	113	113	110
Husdyrprodukter, ialt.....	123	114	117	126	126	123
Korn	147	146	147	137	138	128
Planteprodukter, ialt.....	149	152	154	135	137	127
Landbrugsprodukter, ialt.	125	116	119	126	127	123
Kraftfoder	135	136	132	131	131	125
Kunstgødning	95	95	96	99	99	99
Andre Vareindkøb.....	99	98	98	89	89	89
Vareindkøb, ialt.....	123	123	121	119	120	115

¹⁾ Inklusive Hjemmemarkedsafgiften, Statstilskudet og Smørkontingentfondets beregnede Indtægter fordelt paa den samlede Smørproduktion.

²⁾ Forholdsmæssigt beregnet.

Kongen bød
Stavnsbaandet skal ophøre.
Landbolovene gives Orden og Kraft
at den fri Bønde kan vorde kiæk og oplyst
flittig og god
hæderlig Borger
lykkelig.

J. L. REVENTLOW.
C. COLBJØRNSEN.

KRONPRINS FREDERIK.

C. D. REVENTLOW.
A. P. BERNSTORFF.

V. F. ROSENSTAND. X. R.

Stavnsbaandets Løsning den 20. Juni 1788.

Adskillige af Historiens Milepæle er først traadt klart frem for efterfølgende Slægters Historieforskning, medens Samtiden ofte tillagde andre og langt mindre skelsættende *Begivenheder* en overdreven Betydning. Saaledes var Forholdet imidlertid ikke ved Stavnsbaandets Løsning. Med afgørende Styrke hævdede man allerede den Gang, at her var øvet et Storværk, og Hovedpersonerne i de Dages Sensationer — og da navnlig Kronprins Frederik — var Genstand for megen Hyldest. Den almindelige Vurdering ses maaske bedst deraf, at man allerede 4 Aar efter Forordningens Udstedelse og endnu før den var gennemført i sit fulde Omfang, i Overværelse af den folkekære Kronprins nedlagde Grundstenen til Frihedsstøtten paa Vesterbro.

Naar man nu 150 Aar efter Stavnsbaandets Løsning paa festlig Vis atter vil mindes den begivenhedsrige og for dansk Landbrug saa betydningsfulde Reformperiode, har man ganske naturligt valgt at lade den 20. Juni være Midtpunktet herfor. Forordningen af 20. Juni 1788 regnedes allerede den Gang for at være Hovedhjørnestenen i Reformperiodens Lovgivningsværk, og denne Opfattelse har holdt sig siden.

Alle ved, at den da udstedte Forordning var af stor Vigtighed for den danske Bondestand, men sikkert kunde færreste har haft Lejlighed til selv at læse Forordningen og danne sig et Begreb om, hvilket uigenkaldeligt Frihedsbrev, der da gaves den undertrykte Bondestand af den enevældige Kongemagt.

Dokumentet, der egentlig er et militært Aktstykke, idet det for Hovedpartens Vedkommende handler om Landmilitsen, skal her gengives med Udeladelse af alle rent militære Bestemmelser. Underskrivere paa Dokumentet var Kongen, Christian VII, og Statsministeren, A. P. Bernstorff. Men det var utvivlsomt alle bekendt, hvilken Andel Chr. D. Reventlow og den unge Kronprins havde i Forordningens Udstedelse.

**Forordning af 20. Juni 1788:
om Stavnsbaandets Løsning fra Godserne for
Bondestandens Mandkion i Danmark.**

Gr. Bondestanden indbefatter den talrigste Deel af Landets Indbyggere, og Statens Styrke, saavel i Hensigt til Forsvarsvæsenet, som den almindelige Velstand, fornemmeligen beroer paa denne betydelige Næringsstands Vindskibelighed, Mod og Fædrenelands Kierlighed; saa kan Kongen ikke gjøre et ham selv kiere og for det Almindelige gavnligere Brug af hans Kongelige Myndighed, end at anvende samme til at opmuntre disse Borgerlige Dyder; ved omhyggeligen at bekiærme og med Kraft haandthæve Undersaatterne af Bondestanden i deres Rettigheder, især den personlige Frihed, som af Kong Frederik den Fierde i Forordning 21de Februari 1702 ved den i nogle Provindses da brugelige Vorned-Rets Ophævelse, er bleven dem skænket, og som ikke mindre tilkommer denne end de øvrige Stænder. Og da det er befundet, at det Stavnsbaand, som for nærværende Tid hefter Bønderne i Danmark til det Gods, paa hvilket de have fyldt de 4re Aar, har sin Grund i den Indretning ved Landmilicen, at Jorddrotterne have været pligtige til at fremstille det til Krigshærens Vedligeholdelse fornødne Mandskab, i Forhold af deres Eiendommers matrikulerte Hartkorn; saa fritages Jordegods Eierne for at levere Folk til Krigs-Tienesten, hvilken herefter skal fordres umiddelbar, som en almindelig og personlig Pligt imod Kongen og Fædrenelandet; og paa det at denne maae kunne opfyldes med desto større Lyst, ere de af Land-Allmuen udstrevne Soldater forundte saadanne Fordeele, som ei alene kan holde dem skadesløse for de med Krigsstanden forbundne Byrder, men

endog være en passende Belønning for deres Tjeneste. Iøvrigt erklærer Kongen paa det højtideligste og ved Hans Kongelige Ord, at den Frihed som herved tilfiges Bondestanden i Danmark, ikke allene skal have sin Virkning til de i denne Lovgivning fastsatte Tidspuncter, men endog stedse være uigienfaldelig og paa ingen Maade kunne svækkes eller indskrænkes.

1) Stavnsbaandet til Godserne skal aldeles ophøre fra 1ste Januari 1800, saa at alle af Bondestanden i Danmark, som da, i følge de herefter anførte Bestemmelser, ere heftede til noget Gods, fra bemeldte Tidspunkt skal have Frihed til at opholde dem i de til Landmilice Indretningens Vedligeholdelse forestrevne Districter, indtil de af Sessionen have faaet Afsteeds eller Friheds Passer, da det derefter maae være dem tilladt at nedfætte dem og søge Næring over alt i Riget.

2) Fra denne Anordnings Bekjendtgjørelse skal alle de, som have opnaaet en saadan Alder, at de ikke kan antages til Krigstjenesten, strax gives Friheds Passer og være berettigede til at opholde dem paa hvad Sted i Landet de lyst. Denne Ret skal ligeledes herefter tilkomme alle dem, der have udtient og faaet Afsteed fra Krigstjenesten.

3) Alt Mandskøn af Bondestanden, som ved denne Forordnings Udstædelse ei haver fyldt det 14de Aar, skal ikke være bundet til Godserne længere end indtil 3 Maanedes fra sammes Bekjendtgjørelse at regne, efter hvilken Tid de maae opholde dem i de herefter for det unge Mandskab og Landsoldater bestemte Districter, indtil de af Sessionerne have faaet Afsteeds eller Friheds Passer.

4) De som ved denne Anordnings Bekjendtgjørelse have fyldt deres 14 Aar, skal forblive paa de Godser, til hvilke de henhøre, indtil de have faaet Afsteed fra Krigstjenesten, eller have opnaaet den Alder, at de ei dertil kunne antages; dog skal dette Baand aldeles ophøre i Aaret 1800 saaledes som tilforn er bestemt; a) Men dersom Proprietairene ikke kan skaffe en saadan Bondelarl Tjeneste paa Godset imod billig Løn, bør det være ham tilladt, efter lovlig Opfjælgelse, at søge sin Næring paa et andet Sted i Districtet. b) Denne Ret, bør ligeledes tilkomme de Huusmænd, som ikke for billig Betaling kan faae Græsning til en Koe; dog at de først lovligen rette for sig. Og naar der i denne Henseende maatte opstaae Tvistigheder imellem Jorddrotterne og Mandskabet, bør samme ufor- tøvet paakiendes af Amtmanden.

Landhusholdningsselskabet og Reformarbejdet i Aarene omkring 1788.

Det kgl. danske Landhusholdningsselskabs Historie gaar tilbage til Aarene forud for Stavnsbaandets Løsning, og ligesom denne Begivenhed har det sin Oprindelse i den i Tiden fremherskende Bevægelse for at skaffe Bondestanden bedre og mere menneskeværdige Kaar. Det vil derfor ved 150 Aars Jubilæet for Stavnsbaandets Løsning være paa sin Plads at ofre et Par Ord paa at vise, hvorledes Selskabets Indstilling den Gang var til de store Landboreformer. For den, der er velbevandret i Landbrugets Historie, vil dette være velkendt, men for adskillige af Selskabets Medlemmer vil nogle faa Citater til Belysning heraf formentlig ikke kunne anses for overflødige.

Selv om der selvfølgelig indenfor Selskabet, der ogsaa dengang havde Medlemmer fra mange forskellige Samfundsklasser, maa have været mere end een Mening om Veje og Midler, siger Titlerne paa nogle af Prisopgaverne fra 1780'erne sikkert alt fornødent om Selskabets Indstilling til Reformarbejdet.

En Prisbelønning udsattes saaledes i 1781:

„For den Byes Selvejere eller fæste-Bønder i Dannemarl, som i Aarene 1781 og 1782 viser sig villigst og stræbsomst til at efterkomme de kongelige Forordninger om Felledstabs Ophævelse“

Og senere heri:

„De Proprietairer, som kraftigst beforder og understøtter bemeldte Felledstabs Ophævelse, vil Selskabet i sit højtidelige Møde offentlig med velfortjent Berømmelse ihukomme og i sin Historie forevige deres Navne“, . . .

En anden Prisopgave fortjener at nævnes i denne Forbindelse. Den handler om »den beste Maade at forvalte et dansk Jordegods paa«. Navnlig de forklarende Bemærkninger, der ledsager Prisopgaven, er interessante; de lyder i deres Helhed saaledes:

1.) Hvorvidt og hvorledes en Herregaards Aulings fordeeltigste Drift, naar samme skeer ved Hjælp af Hoverie, kan bestaae med Bøndernes Tarr, og saaledes afpasses, at deres eget Arbejde ikke derover forsømmes?

2.) Ved hvilke Midler Bondens Byrder i Almindelighed, for saavidt de ej reent kan aflaffes, kunde dog gøres ham saa lette som mueligt?

3.) I hvilket Tilfælde forstrefninger og Gaver af Korn, Foder, Penge m. m. ere gavnlige for Bonden, i hvilke skadelige: og paa hvad Maade og Vilkaar bør de i første Tilfælde gives for at opnaae Hensigten, nemlig: Bondens sande Velstands Befordring?

4.) Hvorledes skal man paa et Gods best lære at kjende enhver Bondes Tænkemaade, for derefter at kunde forbedre den, og derved hans Lykke?

5.) Hvorledes kan Bondestandens skadelige Fordomme og herskende Overtroe best udryddes?

6.) Paa hvad Maade kan denne Stand best bevæges og opmuntres til største Flid i alle Landvæsenets Dele og til alle Aarets og Dagens Tider? og dens Vilkaar saaledes forbedres, det hele til fælles og størst muelige Fordeel for Bonden, Proprietæren og Staten?

7.) Hvilke bliver endelig de væsentlige Klogskabs-Regler, som en saadan god Landvært i Sammenhæng med eget og Bondens Beste haver at iagttage ved sit Godses Bestyrelse efter Tid og Omstændigheder af dets forrige og nærværende Forvaltning og Tilstand, i Henseende til dets Belliggenhed, Fredning, Rydning, Jord-forbedring, Qvægning, Valg af Ager-Produkter, Indavl, Skovbrug, Jagt, Fiskerie, Bygning, Fordringer hos Bonden, virkelige og muelige Skader, Kjøb og Salg, Opfugt og øvrige Kloge Omgang med enhver paa Godset, m. v.

Og endelig skal til Belysning af Indstillingen hos de Mænd, der da ledede Selskabet, anføres et tredie saakaldt »praktisk Prismaterie« fra 1781, ligeledes omhandlende Forholdet mellem Jordegodsejer og Bønder. Prisbelønningen var ogsaa her den sædvanlige paa 100, 50 og 25 Rdlr., og Teksten lød iøvrigt saaledes:

Selskabet har med megen Fornøjelse erfaret at adskillige af de første og anseeligste Landgods-Ejere haver indseet den Nytte og den store Opmuntring til Flid, som er forbunden med at forunde nogle af deres Bønder større borgerlig Frihed, end de sædvanligen haver. Det tager heraf Anledning til at udsætte følgende Premier:

For den Proprietær, som giver de fleste af hans Bønder enten fuld Ejendom paa deres Gaarde eller Arvefæster, hvorved deres herefter gjørende Arbejde, deres Afgifter, enten i Penge eller Korn, og Indfæstningen ved Forandring af Beboere forud nøje, tydeligen og for bestandig er bestemt.

Naar Indstillingen var saaledes indenfor Landhusholdningsselskabet allerede flere Aar før Stavnsbaandets Løsning, skyldtes det utvivlsomt først og fremmest, at Selskabets daværende Præsidenter hørte til de ivrigste Reformvenner. I Aaret 1788 bestod Præsidiet saaledes af Chr. Colbjørnsen, Ove Malling og Chr. A. Fabricius — Mænd, der alle stod i forreste Linie under Kampen for Reformernes Gennemførelse.

For Landhusholdningsselskabet, hvortil ogsaa mange andre af Reformperiodens Stormænd var nær knyttet, falder det naturligt samtidig med de Festligheder, hvorved Halvandet Hundredaaret for Stavnsbaandets Løsning i denne Maaned paa forskellig Maade fejres, i Taknemmelighed at mindes den Indsats i Arbejdet for Bondestandens Oplysning og praktiske Dygtiggørelse, som disse Mænd har ydet.

Stavnsbaandsløsningen og dens Plads i dansk Landbolovgivning.

Foredrag i Det kgl. danske Landhusholdningsselskab den 9. Marts 1938.

Af Dr. phil. *Hans Jensen.*

Det er det tredje Jubilæum for de store Landboreformer, det danske Folk i Aar skal fejre. De tidligere Jubilæer, der er blevet holdt, var i 1838, altsaa 50 Aar efter Stavnsbaandets Ophævelse, og i 1888, da det var Hundreaarsfesten.

Den Gang da der blot var gaaet 25 Aar efter Forordningen om Stavnsbaandets Ophævelse, altsaa i 1813, var der næppe nogen, der tænkte sig at jubilere. Den Gang var man først lige blevet saa nogenlunde færdig med det Komplex af Landbolovgivning, der hører paa det nøjeste sammen med Stavnsbaandsløsningen, og i øvrigt var det ikke noget heldigt Jubilæumsaar; det var Statsbankerottens Aar, og vi var endnu ikke færdige med vor ulykkelige Deltagelse i Napoleonskrigene. Anderledes laa Forholdene i 1838, da man har kunnet føle, at der var udmærket Anledning til Fest. Man har nu i nogen Grad ment sig i Stand til at overskue Reformernes Virkning, Landet var efter ca. 1830 gledet ind i en ny økonomisk Opgangsperiode og tillige ved Indførelsen af de raadgivende Stænderforsamlinger i en ny politisk Udvikling — og tilmed levede saa endnu den Konge, der som Kronprinsregent havde gennemført den store Frigørelse.

Der skete imidlertid det ejendommelige, at den 70-aarige Konge frabad sig enhver Hyldest for sin Ungdoms Bedrift og ikke lod afholde nogen Slags officielle Fest-

ligheder. Stavnsbaandsjubilæet 1838 blev da nærmest en Affære for den daværende politiske Opposition, den ved Stænderforsamlingerne fremkaldte liberale Bevægelse; dog kan det ogsaa nævnes, at det inspirerede en saa loyal Tilhænger af Enevælden som *N. F. S. Grundtvig* til hans første Række af folkelige historiske Foredrag, den, der er blevet udgivet under Titlen: »Mands Minde«. Det mest betegnende for Situationen 1838 er, at de Spørgsmaal, som den store Reformlovgivning havde drejet sig om, for en Del endnu var aktuelle og maatte forekomme endnu ikke at være fuldstændig løst. Der var endnu meget Fæstevæsen i Landet, og det efter Principper, der ikke kunde føles som tidssvarende eller tilfredsstillende, der var endda ikke saa lidt Hoveri tilbage, og desuden frembød Bondestandens hele Samfundsstilling endnu meget væsentlige og iøjnefaldende Mangler, set fra deres Side, der gerne vilde have hævet Standen til virkelig lige Kaar med andre Samfundsklasser.

De landbopolitiske Spørgsmaal havde straks faaet en fremskudt Plads i de første Stænderforsamlinger, og da den københavnske Liberalismes Mænd samledes med Bønder fra Hovedstadens Omegn til Jubilæumsfest paa Bellevue, er det faldet naturligt, at man fæstede Opmærksomheden mindre ved det historiske end ved det aktuelle. De to Politikere *T. Algreen-Ussing* og *Orla Lehmann* proklamerede ved den Lejlighed, at Bondefrigørelsen og Landboreformerne maatte fortsættes og føres frem til Maal, der endnu ikke var naaet. Der blev givet et Løsen for den Udvikling og Lovgivning, der i saa Henseende skulde finde Sted gennem de nærmest følgende Aartier, den Udvikling, der ved sine Resultater skulde skabe en helt anden Baggrund for det meget storslaaede Hundredaarsjubilæum, der blev fejret i 1888.

Situationen og Stemningen var den Gang væsentlig anderledes end 50 Aar før. Det var ganske vist lige i Provisorietiden, under den meget forbitrede partipolitiske Kamp mellem Højre og Venstre, en Kamp, der jo egentlig

rummede et vist Udtryk for det nedarvede Modsætningsforhold mellem Herremænd og Bønder. Alligevel har der netop ikke paa den Tid været noget mere fremtrædende aktuelt Spørgsmaal, der direkte kunde siges at have Tilknnytning til Problemerne fra den store Reformtid. Saa-danne Spørgsmaal laa ikke engang rigtig mere i Fæstevæsenet, der siden 1838 ikke blot var gaaet stærkt tilbage i Udbredelse, men ogsaa havde faaet en væsentlig ny Karakter. Man var tilsyneladende i enhver Henseende kommet den gamle Tids Forhold og Forudsætninger paa virkelig historisk Afstand, og den almindelige Stemning har været præget af en Taknemmelighed ved at tilhøre den Nutid, der høstede de modne Frugter af det velsignelsesrige, der var sket for 100 Aar siden. Det er ved det store Stavnsbaandsjubilæum i 1888 den danske Liberalisme i bred Forstand, der med Glæde og Tak fejrer sit historiske Udspring.

I Virkeligheden var jo baade Højre og Venstre liberalt eller dog liberalistisk indstillede Partier — Højre maaske snarest nok saa meget som Venstre — og det var fra begge Sider lige naturligt at fejre de Ideer om personlig og borgerlig Frihed, der havde sejret ved Stavnsbaandsløsningen. Det er betegnende, at ogsaa de Historikere, der den Gang skrev Festskrifter, først og fremmest dvælede ved Mindet om selve Stavnsbaandsløsningen, men faktisk mindre interesserede sig for hele det Kompleks af Reformers, hvoraf den dog kun var et enkelt, omend meget vigtigt Led. Den almindelige Tankegang var i 1888 paa en saa selvfølgelig Maade liberalt præget, at der har været en vis umiddelbar Tilbøjelighed til at se Indholdet af det store Reformværk hovedsagelig udtømt med den betydningsfulde frigørende Foranstaltning, der saa direkte og saa iøjnefaldende laa i Stavnsbaandets Ophevelse.

Et Tilbageblik paa de tidligere Stavnsbaandsjubilæer giver altsaa et Eksempel paa, hvorledes enhver Tid møder Mindet om en historisk Begivenhed med sine særlige For-

udsætninger, og selvfølgelig har vi ogsaa vor Tids Forudsætninger, naar vi i Aaret 1938 skal fremdrage historisk, hvad der ved de store Landboreformer kalder paa vor Interesse. Efter den Samfundsudvikling, der har fundet Sted gennem de sidste 50 Aar, vil vi ikke mindst have gode Betingelser for at kunne opfatte den meget væsentlige socialpolitiske Side ved det store Reformværk — alt det, hvorigennem Reformerne ikke blot skaber en Bondefrigørelse, men ved Siden deraf en ny kraftig Bondebeskyttelse.

Naar vi herefter ser paa Stavnsbaandets Tilblivelse og Historie, taler det straks paa en ejendommelig Maade til vort moderne Sind, naar det med uomtvistelig Ret kan fastslaaes, at Stavnsbaandet i sit virkelige Væsen, skønt formelt en Militærforanstaltning, lige fra først af reelt var en Landbrugsordning, skabt til Støtte for det nødstedte Erhverv i en haard Krisetid. Baggrunden for Stavnsbaandets Indførelse i 1733 er de uhyre vanskelige og kritiske Forhold, der var for det danske Landbrug i første Halvdel af det 18. Aarhundrede og da særlig i Christian VI's Regeringstid fra 1730 til 1746. I Femaaret 1730—34 var Prisen pr. Tønde af de almindelige Kornsorter, Rug, Byg og Havre, sunket til næsten Halvdelen af den Værdi, de havde haft i Slutningen af det 17. Aarhundrede. Stigningen for dette Lavpunkt kom til at foregaa langsomt, og af Krisetidens Forhold udsprang da Stavnsbaandet, fordi man ikke paa anden Maade mente at kunne fastholde de fornødne Folk til at gøre Landbrugets møjsommelige og lidet lønnende Gerning.

Vi bør ikke i Stavnsbaandet se noget Udtryk for, at den enevældige Kongemagt nærrede noget Ønske om at undertrykke Landets Bondestand. Den danske Enevælde, der var blevet til ved en politisk Sejr over den gamle adelige Godsejerklasse, har tværtimod fra første Færd været præget af en Tendens til bondevenlig og bondebeskyttende Landbopolitik. Vi ser et stærkt Udslag heraf,

naar Frederik IV 1702 ophævede Vornedskabet, der gennem Aarhundreder havde betydet et temmelig haardt Stavnsbaand for den mandlige Bondebefolkning paa Sjælland og Lolland-Falster. Vornedskabet betød i sin Kærne Forpligtelse for Bonden til at overtage Gaard eller Hus paa det Gods, hvor han var født; men deraf var fulgt en Forpligtelse for alle Dreng og Karle til ikke at flytte andet Steds hen uden vedkommende Godsejers Tilladelse. 1702 faldt dette Baand helt bort for alle, der var født siden Frederik IV's Tronbestigelse og mildnedes væsentlig for andre. Aaret i Forvejen havde imidlertid samme Konge indført Landmilitsen, hvori der straks laa et lille Tilløb til Indførelse af et Stavnsbaand for hele Landet, idet det blev forbudt de Karle, der blev Soldater, i de 6 Aar, Tjenesten varede, at forlade det Gods, hvor de var udskrevet. Selve Militstjenesten bestod under Fredstilstand blot i nogle Søndagsøvelser, der kunde være strenge nok paa Grund af den Behandling, Mandskabet var udsat for fra Befalingsmændenes Side, men til daglig kunde altsaa Landsoldaten, som det hed, passe sin almindelige Tjeneste ved Landbruget.

Godsejerne synes i nogen Grad at have villet udnytte Landmilitsen til at skabe et virkeligt Stavnsbaand, hvad dog Statsmagten søgte at hindre, men paa den anden Side har de dog klaget over, at Landmilitsen var en utaalelig Byrde for Landbruget, og Christian VI har da ment at imødekomme dem, naar han straks efter sin Tronbestigelse 1730 ophævede Landmilitsen. Hans gode Vilje blev imidlertid ikke paaskønnet, men nu fik de godsejerlige Klager blot en anden og endnu stærkere Lyd. Var det før galt, at der havde været en Milits, saa var det nu helt forkert, at der ingen mere var, for saa havde man jo ikke en Gang den Smule Hold paa sine Folk. Man jamrede over, at de unge Karle i alt for høj Grad drog bort fra de Egne, hvor de fandt Arbejdet strengt; man forlangte, at der blev truffet en Ordning for at sikre Landbruget de fornødne Folk i en saa haard Krisetid. En

jydsk Godsejer foreslog, at Kongen skulde indføre Liv-
 egenskabet. Saa vidt vilde Regeringen ikke strække sig,
 men Stavnsbaandsforordningen af 4. Februar 1733 har
 det utvivlsomme Hovedformaal at være en Landbrugs-
 ordning, der vil raade Bod paa Landbrugets Tilstand
 under en Krise. Det er imidlertid en udpræget Klasselov,
 fordi den vil hjælpe Godsejerne ved at lægge Baand og
 Byrder paa Bønderne, og endelig kan man sige, at der
 i Stavnsbaandet laa en Art Kompromis mellem Stats- og
 Godsejerinteresser, fordi Staten ogsaa opnaaede noget ved
 det, nemlig altsaa Mandskab til sit Forsvar. Modsat
 hvad der havde været Tilfældet under Frederik IV's Land-
 militi, fik Godsejerne Ret til at udtage, hvem de vilde, til
 Soldat, men frem for alt blev det bestemt, at ingen Bonde-
 karl maatte begive sig bort fra det Gods, hvor han hørte
 hjemme, saa længe Husbonden kunde skaffe ham Tje-
 neste, med mindre han var over 36 Aar eller havde ud-
 tjent sine Aar (6 à 8, senere indtil 12) som Soldat.

1735 er det blevet fastslaaet, at Stavnsbaandet skulde
 træde i Kraft med det fyldte 14. Aar. 1742 blev Begyn-
 delsen sat ved det 9. Aar, 1764 ved det 4. Aar. Fra 1742
 er det blevet udvidet opad i Alderen til det 40. Aar, men
 denne Grænse blev nærmest formel. Allerede 1739 og 1741
 blev der ved forskellige Bestemmelser givet Godsejerne
 Ret til at aflevere de udtjente »Landsoldater«, der ikke
 vilde fæste Gaarde, til Tjeneste i den hvervede Hær (en
 Forordning af 1774, der sætter den normale Tjenestetid
 i Militi til 12 Aar, bestemmer, at den, som derefter ikke
 vil fæste Gaard, skal tjene 6 Aar længere). Det har lige fra
 først af været Hensigten med Stavnsbaandet at sikre
 Godsejerne ikke blot Tjenestefolk, men ogsaa Fæstere:
 hvis en Landsoldat vilde fæste Gaard, skulde han ifølge
 Forordningen af 1733 frigives fra Tjenesten, mod at der
 stilledes en anden Mand i hans Sted. Her var det dog
 forudsat, at et saadant Fæsteforhold kunde indgaas paa
 et andet Gods end det, hvorfra vedkommende var stillet
 som Soldat, men en Forordning af 1. Juli 1746 bestemte,

at ingen Landsoldat og heller ikke nogen udtjent maatte nedsætte sig andre Steder end paa det Gods, hvorfra han var udskrevet, og hvor han fra nu af ogsaa skulde være forpligtet til at overtage Gaard.

Stavnsbaandet blev i Virkeligheden et Baand for Livet; der vedblev ganske vist at være visse Tvivl om dets Rækkevidde, rent juridisk set, men de Mænd, der i 1788 fik det afskaffet, betænkte sig dog ikke paa at fastslaa, at alene »Graven« udfriede den stavnsbundne fra den Tvang, der var lagt paa ham. Imidlertid vil der vel være adskillige, der nu i Mindeaaet studser lidt ved Tanken om, hvor kort den Periode var, i hvilken dette Tvangsaag hvilede paa hele vor Bondestand. Her maa det jo rigtignok først understreges, at det var for Landets Bondestand som Helhed, der kun i saa kort Tid bestod en saadan Tvangsordning. For Sjællands og Lolland-Falsters Bondestand har Stavnsbaandet videreført det gamle Vornedskab, der jo 1702 kun blev fuldstændig afskaffet for de Børn, der var blevet født i de sidste Par foregaaende Aar; andre Personer blev der blot tilstaaet Lempelser og en vis Ret til at frikøbe sig.

Der blev i de Landsdele, hvor der tidligere havde været Vornedskab, knapt nok Plads til nogen rigtig fri Generation i Tiden mellem Ophævelsen af dette gamle Stavnsbaand og Indførelsen af det nye under Christian VI. Den Karl, der var født »fri« for Vornedskabet Aaret 1700, kunde, om han ikke i Mellemtiden havde fæstet Gaard, meget vel opnaa at blive stavnsbunden i 1733, og de allerfleste sjællandske eller lolland-falsterske Gaardmænd og Husmænd har paa den Tid endnu været at opfatte som vornede. Jeppe paa Bjerget, der første Gang fremførtes paa Teatret i Aaret 1722, tilhører Tiden forud for Stavnsbaandet, men har til Gengæld været en vorned Mand, da han dog maa antages at have været født før 1699. I den sjællandske og lolland-falsterske Bondestands Historie bliver da praktisk talt Stavnsbaandsløsningen af 1788 Afslutningen paa et Tidsrum af flere Aarhundreder (indle-

det forud for Aar 1500), i hvilket alt Mandkøn havde været bundet ved Fødestavnen.

For Landet som Helhed faar Stavnsbaandsløsningen det lange historiske Perspektiv ved alle de andre Reformer, der knytter sig til den, og som paa dybtgaaende Maade ændrer alle de Samfundsforhold med Rødder langt tilbage i Fortiden, hvori Stavnsbaandet havde sin Forudsætning. Stavnsbaandet er den karakteristiske Frugt af hele det gamle Godsvæsen. Stavnsbaandet var egentlig det sidste tilspidsede Resultat af den Udvikling, hvorved i Aarhundredernes Løb de danske Bønder havde mistet Ejendomsretten til deres Jord og var blevet Fæstere under Herremændene. Det havde paa Valdemarernes Tid omkring 1200 været et Flertal af de danske Bønder, der var Selvejere; ifølge den under Christian V udarbejdede Matrikul af 1688 var det i hele Landet (bortset fra Bornholm) ca. 1000. Men det var denne Udbredelse af Fæstevæsenet, der dannede Grundlag for det 18. Aarhundredes Stavnsbaand ligesom for de tidligere Tidens Vornedskab.

Den nu afdøde, højt ansete Nationaløkonom *V. Falbe-Hansen*, der ved det forrige Stavnsbaandsjubilæum 1888 udgav et meget fremragende Skrift om Stavnsbaandsløsningen og Landboreformerne, har ganske vist med god Grund fremhævet, at Stavnsbaandet havde Sammenhæng med hele den merkantilistiske Retning, der beherskede Tidens økonomiske Tankegang; man saa mere paa Landets og Statens end paa den arbejdende Befolknings Interesse. »Man vilde«, siger Falbe-Hansen, »fremme Landets Rigdom ved Regulering fra oven, man vilde indordne det økonomiske Liv og Virksomhed i faste Rammer, anviser hver enkelt sin bestemte blivende Plads og tvinge ham til at arbejde i den«. Iøvrigt mener Falbe-Hansen, at Stavnsbaandet vel har været til Skade for Bønderne, for Landalmuen, men muligvis til Gavn for Landbruget, fordi det under overordentlig vanskelige Konjunkturer hindrede Gaardene i at blive øde og Jordkulturen i at forfalde.

Det sidste Synspunkt kan der naturligvis disputeres

om; men sikker nok er Stavnsbaandets Tilknytning til en bestemt nationaløkonomisk Tænkemaade, hvorefter der ikke laa noget afskrækkende i Tvang eller Indskrænkning af den personlige Frihed. Imidlertid fortjener det dog altid at blive understreget, at naar netop Regeringen fandt paa den Form for Tvang og Regulering, der laa i Stavnsbaandet, var det, fordi den henvistes dertil ved de daværende Samfundsforholds Natur. Den absolut afgørende Forudsætning for Stavnsbaandet var, at Landet var ligesom inddelt i Storgodser. I Kraft af Fæsteforholdet var Bønderne paa Forhaand i betydelig Grad at betragte som Godsejernes Undergivne, og Statsmagten har ikke dengang siddet inde med Evne eller Kraft til at ændre noget væsentligt herved. Paa saa vigtige offentlige Omraader var Godsejerne bevaret som Mellemed mellem Regeringen og den store Landbefolkning, at Forholdene, til Trods for det formelt enevældige Styre, i Virkeligheden kunde minde stærkt om middelalderligt »Lensvæsen«; disse Forhold viser, at Kongemagten endnu ikke havde gjort et afgørende praktisk-socialt Fremstød overfor den Samfundsklasse, der ejede Størstedelen af Jorden. Ved Stavnsbaandets Indførelse skete der det, at Godsejerne i højere Grad end før blev anerkendt som Herrer overfor Befolkningen paa deres Godsomraader — men megen Magt har de haft i Forvejen. Den Ret, de her fik til at hindre uønskede Bortflytninger, synes flere af dem i den foregaaende Tid at have tiltaget sig selv paa Trods af Loven ved egen Magt. Som Statsregulering betragtet er Stavnsbaandet af den ejendommelige Karakter, at det mere vidner om Svaghed end om Styrke hos den »regulerende« Statsmagt; dets Ophævelse kom netop derfor til at vise, hvorledes Statsmagten i Løbet af det 18. Aarhundrede er vokset frem til kraftigere Styrke og stærkere Selvbevidsthed.

I det hele maa Stavnsbaandet ses som et Forhold, der ikke skaber, men styrker en Tilstand indenfor Landboforholdene, der er kendetegnet ved Herremændenes Over-

magt overfor Bønderne. Det er traadt stærkere frem end før, at Fæsteforholdet ifølge den gældende Lovgivning ikke gav Fæsteren fyldestgørende Beskyttelse, og de Beskyttelsesregler, der fandtes, er næppe blevet opretholdt i fuld Udstrækning. I alle Henseender har Bøndernes Afhængighed af Godsejerne været meget betydelig, og det ubestemte Hoveri tyngede haardt paa mange af dem. Det synes at have været ikke ualmindeligt, at en Gaardmand maatte sende sin Karl »til Hove« de fire Dage om Ugen, sin Pige de to Dage, og endda tilmed i to Dage stille Hest og Vogn til Herremandens Raadighed. Naar en Herremand var særlig dygtig og vilde gennemføre Fremskridt i Landbruget, var det ikke altid til hans Bønders Fordel, da det blot kunde betyde, at de blev overlæstet med det nye Arbejde, som Fremskridtet forudsatte.

Godssystemet var udartet i den Retning, at Bønderne paa et Gods var at opfatte som dets faste Stab af Arbejdere, som Godsejeren temmelig frit kunde disponere over, og i Stavnsbaandstiden er det sket, at Godser blev averteret til Salg med deres »Besætning« af Folk! Naturligvis var der til enhver Tid baade gode og mindre gode Herremænd; en Styrke overfor alt Tryk fra en Godsejers eller hans Forvalteres Side har der paa Bøndernes Side ligget i deres indbyrdes Sammenhold, der fremmedes meget ved det gamle Jordfællesskab, som førte til et stadigt nært Samarbejde mellem alle Gaardmænd i en Landsby. Det var den positive, gavnlige Side ved Fællesskabets Virkninger, at det havde denne samfundsmæssige Betydning; de uheldige Følger af det var, at det lagde en næsten absolut Hindring i Vejen for den enkelte Mands Initiativ og dermed for det almindelige Bondejordbrugs Udvikling.

Godssystemet, som vi paa den mest iøjnefaldende Maade ser tilspidset gennem Stavnsbaandet, og Jordfællesskabet kunde i det 18. Aarhundrede opfattes som de to Institutioner, der tilsammen med alle deres Følger prægede de danske Landboforhold og hver paa sin Maade

gjorde Bonden ufri og uselvstændig. Vejen fremad til bedre Forhold gik gennem Reformen, der i begge Retninger og paa andre Maader vilde skabe et nyt Grundlag for Bondestandens Liv og Arbejde. Netop da det hele syntes mest udpræget fastlagt i de gamle trykkende Former, indlededes de Bevægelser og Bestræbelser, der skulde skabe den store Omvæltning; det skete ikke ret længe efter Stavnsbaandets Indførelse, der i Virkeligheden ogsaa har haft den Betydning, at en saa iøjnefaldende Underkuelse af en hel Stand var egnet til at henlede Opmærksomheden stærkere paa alle de forskellige Mangler ved dens Stilling i det hele taget.

Vi maa se en Forudsætning for den Reformbevægelse, der efterhaanden tog Fart, i den Omstændighed, at Landbrugskonjunkturerne fra det 18. Aarhundredes Midte atter var i Opgang; man fjernede sig fra den Krisetilstand, der havde raadet, da Stavnsbaandet blev indført, og i og for sig kunde det da synes naturligt nok at tænke paa at komme bort fra den Kriseforanstaltning, der laa i Stavnsbaandet (men direkte vil man iøvrigt ikke finde dette Synspunkt udtrykt i Tiden). Endnu mere naturligt var det, at alle med økonomisk Interesse i Landbrug søgte at faa udryddet det gamle Jordfællesskab, der som forældet Driftsform lagde en afgørende Hindring i Vejen for Konjunkturerne Udnyttelse. Derimod var det langt fra saa nærliggende eller paa nogen Maade selvfølgeligt, at man samtidig skulde skride til en Lovgivning af den Art, at den i det hele gav Bonden som Jordbruger en meget mere betrygget og beskyttet Stilling, end han hidtil havde haft. Naar det dog skulde lykkes at gennemføre en Landbopolitik i den Retning, da laa Forudsætningen i den kgl. Enevælde, der i selve sit Væsen var præget af Tanken om at tjene det menige Folks Tarv og ved sin Udvikling i det 18. Aarhundrede, som allerede berørt, tilsidst naaede saa vidt, at den virkelig kunde skyde modstaaende Interesser og Magtfaktorer til Side. Ved Siden af Konjunkturerne og Enevæl-

den bestaar som den tredje væsentlige Forudsætning, der bør fremhæves, de Idéer om Frihed og Menneskerettigheder, der ogsaa herhjemme var blevet udbredt som en Frugt af det 18. Aarhundredes hele Aandsudvikling.

Det tør vel fastslaas, at dybere set var disse Idéer af kristelig Oprindelse, en Frugt af den Paavirkning fra det nye Testamente, som Folkekulturen gennem Aarhundreder havde modtaget. Det passer derfor ogsaa meget godt, at vi netop kan nævne en Præst som den, der kun en Snes Aar efter Stavnsbaandets Indførelse stod frem som førende Kraft i en Bevægelse for Reformen i de bestaaende Landboforhold. Manden var Erik Pontoppidan, der havde været Hofpræst hos Christian VI og en ledende Personlighed i hele den pietistiske Retning indenfor den danske Kirke. Pontoppidan virkede som Forfatter i flere Retninger, men paa sine ældre Dage har han særlig kastet sig over de Spørgsmaal, der angik Samfundets praktiske Forbedring. I god Forstaaelse med Frederik V's alt formaaende Yndling A. G. Moltke udgav Pontoppidan fra 1757 til 1764 paa Statens Bekostning »Danmarks og Norges økonomiske Magazin«, der samlede og offentliggjorde Artikler og Foredrag om socialøkonomiske Forhold. Nogen Censur som den, der ellers gjaldt i Tiden, blev her ikke anvendt, og det er overhovedet et væsentligt Træk ved Landboreformernes Forhistorie, at Enevælden tidligt har givet frit Slag for Diskussioner om de herhenhørende Forhold, for Meningsytringer baade for og imod de bestaaende Tilstande.

Der var fra først af i den hele Reformbevægelse ligesom to Retninger, hvoraf vi med Brug af et moderne Udtryk kan betegne den ene som den agrariske, fordi den væsentlig saa Forholdene fra det rent landbrugsmæssige Synspunkt og derfor blot vilde tage Sigte paa en bedre Jorddyrkning, den anden som den socialpolitiske, fordi den først og fremmest var

bestemt af Ønsket om en Forbedring af Bondestandens sociale Kaar. »Socialpolitiker« var udpræget en Mand som Pontoppidan, »Agrar« derimod Moltke, og da den sidstnævnte saa tidlig som 1757 fik nedsat en Landvæsenskommission, var det med den Opgave at faa indskrænket Jordfællesskabet, en Sag, der ikke direkte vedrørte Forholdet mellem Herremand og Bonde, men kunde opfattes som værende af rent praktisk Natur; den egentlige grundlæggende Lovgivning om Fællesskabets Ophævelse kunde derfor ogsaa senere blive gennemført under den Høegh-Guldbergske konservative Regering (gennem Forordninger af 1776 og 1781).

Paa enkelte Godser som særlig Hørsholm i Nordsjælland og Bernstorff ved København gennemførtes allerede i første Halvdel af 1760erne en dybtgaaende Omdannelse af Bøndernes Stilling ved Afskaffelse af Hoveri og Arvefæste. Indenfor Staten skete der noget vist epokegørende, da der efter Christian VII's Tronbestigelse blev nedsat en Kommission, der skulde virke hen »til Bondestandens Lettelse«, altsaa for sociale, ikke blot rent landbrugsmæssige Foranstaltninger. Ledende i denne Kommission blev Henrik Stampe, der tør kaldes en af de virkelige store Skikkelser i dansk Enevældes Historie.

Som alle de bedste Tjenere af Enevoldsmagten, ganske som noget senere Chr. D. Reventlow og Chr. Colbjørnsen, har Stampe stræbt at gøre, hvad han kunde til Sikring af almindelig Ret og Tryghed for alle Under-saatter, at gennemføre saa vidt muligt en Lovgivning, der var i væsentlig Grad bygget paa Grundsætninger om borgerlig Frihed og Lighed for Loven. Han var naturligvis ingen Ven af Stavnsbaandet, men har, da han traadte ind i Landvæsenskommissionen af 1767, ment, at Tiden endnu ikke var inde til dets Ophævelse, og desuden har han betragtet Stavnsbaandet som det Overfladefænomen, det jo ogsaa paa en vis Maade var. Han har anset det for mest magtpaaliggende at vende sig mod de dybere liggende Aarsager, som betingede det. Stampes store

Kongstanke paa Landbopolitikkens Omraade var med eet Ord: Selveje. Han har allerede i en Udtalelse fra 1757 i begejstrede Ord prist Selvejet som den bedste og gavnligste Besiddelsesform for en Bonde og dybt beklaget, at der ved en ulykkelig Udvikling næsten kun var blevet Fæstebønder tilbage i Danmark.

Gennem sin Indsats i Kommissionen af 1767 udvirkede Stampe, at der 13. Maj 1769 udstedtes en Forordning om, at Amtmændene af al Evne skulde beskytte Selvejerbønder, da det var Kongens Ønske, at saa mange Fæstere som muligt skulde faa Lyst til at vinde Ejendomsret, idet — som Motiveringen lyder — Kongen »eragter det at være til Landets almindelige Bedste og Fordel, da det ikke vel kan fejle, at Jorden jo overhovedet vil blive bedre behandlet, naar den, som dyrker den, ved og er forvisset om, at den Tid, Flid og Kræfter, han anvender paa Grundens og Jordens Forbedring, kommer ham selv og hans Børn og Arvinger efter ham til Nytte, end naar han i saa Henseende lever i Uvished«. Desuden er ved Stampes og Landbokommissionens Initiativ gennemført den vigtige Forordning af 6. Juni 1769, der paa afgørende Maade bekræfter og fastslaar de allerede i tidligere Lovgivning udstedte Forbud mod Bøndergaardes Nedlæggelse og Inddragelse under Hovedgaarde; desuden gennemførtes samme Aar den første Forordning om Bestemmelse af Hoveriet, som dog ikke skulde faa varig Betydning, og en anden, der skulde opmuntre til Fællesskabets Afskaffelse. Disse Love sigter alle til en Selvstændiggørelse af Bondestanden og er for saa vidt principielt uforenelige med Stavnsbaandets Tankegang. Ikke blot Stavnsbaandet, men i alt væsentligt Godsvæsenet i den gamle Form vedblev dog ogsaa herefter at bestaa som før. Stor omskabende Betydning har Landbolovene af 1769 ikke faaet, men de gav allerede et Varsel om Retningslinjen i den omfattende Reformlovgivning, der kom til at knytte sig til Stavnsbaandets Ophævelse.

Struenseetiden 1770—72 bragte ingen Reform, der blev

staaende, men den af Ove Høegh-Guldberg prægede Periode fra 1772 til 1784 bragte afgørende Tilbageskridt, særlig ved atter at gøre Hoveriet til en praktisk talt ubestemt Ydelse, som Herremændene kunde kræve af de hoveripligtige Bønder i det Omfang, som de mente at have Brug for. Det er dog allerede nævnt, at under Guldberg gennemførtes den egentlige grundlæggende Lovgivning om Udskiftningen, der vel nok var den direkte mest betydningsfulde Reform i landbrugsteknisk Henseende. Først efter Kronprins Frederiks og A. P. Bernstorffs Overtagelse af Regeringsmagten 1784, det lykkeligste politiske Systemskifte i Danmarks Historie, kom Muligheden for den store Frigørelse og de afgørende socialpolitiske Landboreformer.

18. September 1786 kunde den store Landbøkommission begynde sin Virksomhed. Overvejende blev det den, der gav Grundlaget og Retningslinjerne for de følgende Aars omvæltende Reformarbejde. Dens ledende Medlemmer var Chr. D. Reventlow og Chr. Colbjørnsen, der altid bør nævnes Side om Side som den danske Bondestands Befriere; de var i meget forskellige, men havde netop derved gode Betingelser for at supplere hinanden og samarbejde.

Reventlow, Rentekammerets Chef og som saadan faktisk indtagende en Landbrugsministers Stilling, var selv Lensgreve og Storgodsbesidder, men hans Storhed laa ikke mindst i, at han aldeles ikke lod sig binde i sine Synsmaader af Standsinteresser eller Standsfordomme. Trods tysk Afstamning og overvejende tysk Uddannelse havde han det dybeste Kendskab til den danske Bondebefolkningens Livsvilkaar, var besjælet af den varmeste Begejstring for at sætte sine Kræfter ind paa deres Forbedring. En fast forankret religiøs Overbevisning, en glad og tilidsfuld Kristendom, præget af etiske og praktiske Synspunkter, styrkede hans Mod og Trang til de omfattende Bestræbelser, han som Statsmand skulde komme til at udfølge — ogsaa udenfor Landbolovgivningens Omraade

— og som i sjælden Grad skulde krones med Lykke og Held.

Colbjørnsen, hans norskfødte betydelige Hjælper, Jurist af Stilling og Uddannelse, havde et andet og ikke nær saa optimistisk Temperament. Han havde et noget bittert Syn paa Forhold og Mennesker, men var gennemtrængt af den Kaldsbevidsthed, at han skulde repræsentere Statens og Kongemagtens Interesser overfor alt »Lensvæsen«, den ligeligt retfærdige Lovgivnings Sag overfor alle, der vilde kræve en aristokratisk Særstilling. Denne Nordmand følte sig i saa Henseende som Hæveder og Fuldender af ældre dansk Lovgivning, men det mærkes ogsaa her, at han var fra Norge, fra det af den danske Konges Riger, hvor Samfundsforholdene fra gammel Tid var præget af størst Frihed og Lighed, og hvor der ikke fandtes nogen overmægtig Godsejerklasse. Det er særlig Colbjørnsen, vi kan takke for, at Landboreformerne med saa skarpt præget Omhu kom til at gaa ud paa en Sikring af Bondestandens fremtidige retslige og sociale Stilling, ikke blot paa en Frigørelse. Fra 1788 kunde Colbjørnsen ogsaa virke i den betydelige Stilling som »Generalprokurør« i Danske Kancelli, hvorunder bl. a. sorterede de almindelige Regler om Fæsteforholdet. Uden at han havde haft Reventlows Tilslutning i alt væsentligt til sine landbopolitiske Synspunkter, vilde han dog ikke have været i Stand til at gennemtvinge dem.

Det var Landbokommissionens udtrykkelige Opgave at gennemføre en ny Ordning af Landboforholdene paa det retslige Grundlag, der var skabt ved Vornedskabets Ophævelse 1702, og herved var jo givet en Anvisning paa Ophævelse af det Stavnsbaand, der i Praksis betød Vornedskabets Genindførelse og dets Udstrækning til at gælde for hele Landet. I Landbokommissionen var der kun een principiel Tilhænger af Stavnsbaandet, Godsejer M. Quistgaard til Gerdrup (sikkert en særdeles velmenende Mand), der dog meget betegnende var villig til at ofre sin Ret over Bønderne, hvis han bare kunde faa

den fulde Ret over sin Jord, altsaa ogsaa Ret til at sætte fri Forpagtningsforhold i Stedet for det livsvarige Fæsteforhold og til Sammenlægning af Jordlodderne, som det passede ham. Var Bondens Frihed indskrænket meget alvorligt gennem Stavnsbaandet, saa var der til Gengæld efter Loven ogsaa lagt kraftige Baand paa Herremandens Frihed til Udnyttelse af sin Godsbesiddelse; navnlig skulde, som det var fastslaaet i Christian V's Danske Lov i Overensstemmelse med ældre Lov og Sædvane, Fæsteforholdet altid være paa Bondens og hans Enkes Livstid, og det er allerede omtalt, hvorledes der var Forbud mod Nedlæggelse af Bøndergaarde og Inddragelse af deres Jord under Hovedgaarde. Det laa utvivlsomt ret nær at spørge, om ikke Ophævelsen af disse særlige Beskyttelsesregler til Gunst for Bondestanden og Bondebedriften mest passende kunde bortfalde, samtidig med at man tog de afgørende Forrettigheder fra Godsejerne. Det turde være blevet den mest skæbnesvangre Virkning af Stavnsbaandets Indførelse, hvis man var kommet til at drage denne Konsekvens af dets Ophævelse.

Der var flere Medlemmer af Landbokommissionen, der mere eller mindre delte den Anskuelse, at den nye Frihed burde være en »gensidig« Frihed, og i den offentlige Diskussion om Landboreformerne var det en udbredt Anskuelse, at det var den egentlige Bondefrigørelse, Stavnsbaandsløsningen, der var det ene fornødne, medens man derefter godt kunde eller rettere burde ophæve alle Former for den særlige Bondebeskyttelse; alt, ræsonnerede man, vilde nok ordne sig bedst paa den fuldt gennemførte Friheds Grund. Abraham Lehn til Hvidkilde paa Fyn, der blev Medlem af Landbokommissionen, havde allerede 1771, under Indtryk af de Stampeske Landbolve med deres nye Indgreb i Ejendomsforholdene, henstillet til Regeringen, at den blot skulde lade al Lovgivning fare, der stillede Bondestanden i en anden Klasse end andre Folk. »Gør Bonden til Farmer som i England«, foreslog han, idet han hentydede til, at i England

var den almindelige Landbruger blevet til en Forpagter, der ordnede sig med sin Godsejer ved ganske frie Kontrakter. Det engelske Landbrug var dengang teknisk det fremmeligste i Europa og er ogsaa set som det store Forbillede af mange i Danmark; det byggede socialt paa det helt frie Gods- og Forpagtningssystem, og vilde man tage den engelske Landbrugsteknik til Mønster, laa det ogsaa nær at tage det engelske Agrarsystem til Mønster. Ligeledes vilde det have været i Pagt med Datidens nationaløkonomiske Moderetning, den franske Fysiokratisme, der afsvor Statsindgriben i Erhvervsforhold og hyldede Stordriften i Landbruget.

Det afgørende ved Forløbet af de danske Landbo-reformer, og i Sammenligning med tilsvarende Foranstaltninger i andre Lande det ejendommelige ved dem blev, at hos de Mænd, der havde Afgørelsen, sejrede Tanken om en fortsat og udvidet Bondebeskyttelse jævnsides med Bondefrigørelsen og som den nødvendige Forudsætning for, at Friheden kunde blive ikke blot formel, men reel. Paa Frihedsstøtten er der ved Inskriptionens Form peget paa denne Dobbeltside i Reformlovgivningen: »Kongen bød: Stavnsbaandet skal ophøre, Landbolovene gives Orden og Kraft. . . .« Ved »Landbolovene« forstaas her det store, positive Lovgivningsværk, hvis Maal var at opretholde og sikre Bondestandens hele Stilling indenfor Landbrugserhverv og Samfund.

Endnu forinden Stavnsbaandsløsningen gennemførtes 8. Juni 1787 to betydningsfulde Forordninger til Sikring af Fæstebøndernes Stilling i Fæsteforholdet, Forordninger, der helt igennem byggede paa, at Bønderne var den svagere Part, der tiltrængte en særlig Beskyttelse. 20. Juni 1788 kom saa selve Stavnsbaandsløsningen som den modne Frugt af en Tidsaad, der under alle Omstændigheder ikke længe vilde have taalt den tidligere Tvangs Opretholdelse; Værnepligten blev samtidig en personlig Pligt for alle Mænd af Bondestanden (først 1848 almindelig) og skulde ret snart komme til at stille større Krav,

idet Hærreformen af 1802 erstattede Militstjenesten (hvor til sidst kortvarige aarlige Manøvrer var blevet Hovedsagen) med en længere fast Garnisonstjeneste, medens de hvervede Tropper helt forsvandt.

19. Marts 1790 indskærpedes (paa Kancelliets, d. v. s. Colbjørnsens, Foranledning) ved et kraftigt Paabud, der vakte stor Harme hos mange Godsejere, at den ældre Lovregel om tvungen Livsvarighed for ethvert Fæsteforhold skulde ubrødelig opretholdes; Forordningens Motivering forudsatte, at der ofte i Stavnsbaandstiden er sket Overtrædelse af denne Regel. I Løbet af 1790'erne kom den meget betydningsfulde Lovgivning, der gav Regler om Hoveriets Bestemmelse; for den største Del har Bestemmelsen fundet Sted gennem frivillige Overenskomster mellem Herremænd og Bønder, men hvor det ikke skete, udsendtes Kommissærer, udnævnt af Regeringen, for som Forligsmænd at hidføre en Ordning eller eventuelt, hvis det blev nødvendigt, ved en Kendelse at afgøre, hvad der fremtidig maatte kræves. Den store Forordning af 6. December 1799 om Hoveriets Bestemmelse paabyder, at alt Hoveri for Fremtiden skal være og forblive bestemt, og at det aldrig kan forøges for de nuværende Fæstere og for de fremtidige blot med Rentekammerets Tilladelse.

Mange nye Lovbestemmelser gaves ogsaa om Udskiftning, Udflytning og Sammenlægning af Jordlodder, Fremme af Selveje (delvis gennem direkte Statsstøtte), Udlægning af Jord til Husmandslodder. Husmændene ses som Fremtidens Landarbejdere, hvis Arbejde ogsaa skal tjene til at erstatte Gaardmændenes Hoveri. Gaardmændene skal være de egentlige Bærere af Fremtidens Landbrug, og det er dem, der tages særligt Hensyn til ved Reformerne. Godsejerne opnaar kun en udvidet Ret paa visse særlige Punkter, saaledes gaves der dem udtrykkelig Adgang til at forhøje Landgilden ved Fæsterskifter, medens den hidtil gældende Lovgivning i Almindelighed

fortolkedes saaledes, at Forhøjelser overhovedet ikke maatte finde Sted.

Landboreformerne kan siges at være i det væsentlige afsluttet omkring 1810, da der bl. a. gennemførtes en overfor Bondestanden meget hensyntagende Lov om Bestemmelse af den gamle Tiende in natura.

Det spores fra først til sidst i de store Landboreformer, at den danske Enevælde nu har faaet stærke Arme nok til at gennemtrumfe en Omordning af Landboforholdene i sin Aand og efter sin Vilje. Det er det store Formaal ikke blot at ophæve det under Christian VI indførte Stavnsbaand, men at reformere paa virkelig dybtgaaende Maade Bondestandens almindelige Samfundsstilling; man vil ophjælpe, udvikle og styrke det hele danske Bondesamfund. Det nedarvede Godssystem fik ved Landboreformerne et saadant Slag, at Resultatet for en stor Del blev dets fuldstændige Opløsning. Den mest betydningsfulde Protest, der fremkom mod Landboreformerne, var ikke den, nogle Godsejere 1790 indgav til Kronprinsregenten, men det var den, der indirekte laa i, at Landets Godsejerklasser i stor Udstrækning fandt det mere fordelagtigt at bortsælge deres Bønderjord til Selvejere end at beholde den under de nye Vilkaar. Meget tit har Godsejerne været ivrigere til at sælge, end Bønderne for at købe. Der foregik i denne Henseende en meget hurtig Udvikling, hvis Resultat blev, at Flertallet af de danske Gaardmænd inden mange Aars Forløb var Selvejere. De, der vedblev at være Fæstere, havde ikke blot gennem Stavnsbaandets Ophævelse, men ogsaa paa andre Maader faaet en meget bedre Retsstilling i Forhold til Herremanden. Væsentlige Mangler, der endnu fandtes ved Fæsteforholdet, skulde i Løbet af det 19. Aarhundrede blive afhjulpeth ved en Lovgivning, der fortsatte Linjen fra de store Landboreformer (først 1919 kom den tvungne Afløsning af alt Fæstevæsen).

Stavnsbaandsløsningens Plads i den danske Landbo-lovgivning er bestemt ved det Forhold, at den ikke kom

til at staa alene, men blev Midtpunktet i et Komplex af Love, der maalbevidst tager Sigte ikke blot paa den danske Bondestands Frigørelse, men ogsaa paa dens Op-retholdelse.

Foredraget blev efterfulgt af følgende Diskussion:

Den ledende Præsident Professor *O. H. Larsen* takkede for det lødige Foredrag og bemærkede med Hensyn til Gods-ejernes Syn paa Stavnsbaandet, at der jo som ogsaa af Fore-dragsholderen anført var flere Godsejere, der var villige til at gaa med til Stavnsbaandets Ophævelse, hvis de paa anden Maade kunde faa Kompensationer. Men maaske bør man dog i denne Forbindelse tage det Forbehold, at der laa nogen Taktik heri, f. Eks. derved, at man erklærede sig villig til at gaa med, naar man kunde faa det og det, idet man gik ud fra, at saa vidt vilde Modparten næppe strække sig. I første Omgang lykkedes det da heller ikke at faa Stavnsbaandsløs-ningen gennemført, og selv i den store Landbokommission var der jo enkelte Medlemmer, der var imod Stavnsbaands-løsningen. Iøvrigt var der nogen Uklarhed med Hensyn til dette Forhold, men maaske vilde Foredragsholderen meddele nogle nærmere Oplysninger angaaende selve Afstemningen. Det er naturligt og forstaaeligt, at Stavnsbaandets Løsning maa træde stærkt i Forgrunden i dansk Landbrugs Historie, skønt det maa erkendes, at mange af de andre Reformere rent økonomisk set har haft større Betydning end selve Stavns-baandets Ophævelse, og allerstørst Betydning har sikkert Udskiftningen med Fællesskabets Ophævelse haft.

Foredragsholderen var enig med Professor *O. H. Larsen* i, at Udskiftningen og Fællesskabets Ophævelse sandsynligvis var den af Landboreformerne, der rent praktisk set var af størst Betydning for Landbruget. Taleren turde hævde, at Quistgaard var den eneste principielle Modstander af Stavns-baandets Løsning i Landbokommissionen; han ønskede noto-risk at beholde Stavnsbaandet, men man forstaa paa Tonen i hans Udtalelser, ligesaa vel som paa andre jyske Gods-ejere, at han forstod, at der ikke var noget at gøre, og at det ikke nyttede at kæmpe imod. Der blev ikke foretaget nogen egentlig Afstemning, saa det kan ikke siges, at nogen stemte imod Stavnsbaandets Løsning i den store Landbokommission. De Protester, der fremkom, var rettet mod Forordningerne af 8. Juni.

Professor O. H. Larsen takkede for Oplysningerne. Jeg har hidtil været af den Opfattelse, at der af Kommissionens

16 Medlemmer kun var 13, der stemte for Stavnsbaandets Ophævelse, men dette er altsaa ikke helt rigtigt. I sit Foredrag har Dr. Hans Jensen givet en udtømmende og meget interessant Skildring af Stavnsbaandsløsningen, dens Plads i dansk Landbolovgivning og dens Betydning for dansk Landbrug. Vi bringer ham vor varmeste Tak, idet vi udtaler Haabet om, at vi i de kommende Aar ofte maa faa Lejlighed til saavel gennem Skrift som i Tale at nyde godt af Dr. Hans Jensens Kendskab til og Studier over dansk Landbolovgivning og Landbopolitik.

Folkeligt og fagligt Oplysningsarbejde efter de store Landboreformer.

Foredrag holdt den 26. Febr. 1938 ved det almindelige Konsulentmøde.

Af cand. mag. *Fridlev Skrubbeltang*.

De store Landboreformer gav den danske Bondestand meget — Frihed, Retsbeskyttelse og Mulighed for rigere Udvikling, materielt og aandeligt. Men de stillede ogsaa store Krav til Bonden, langt større end han indtil videre kunde opfylde. Det gælder hans Stilling som Landmand efter Udskiftningen, og det gælder hans aandelige Udvikling. For første Gang i Aarhundreder blev det med Styrke krævet af Bonden, at han skulde være **Fremskridtsmand**.

Spørger man om, hvordan han blev det, maa der især peges paa to Ting. For det første appellerede man til Bondens Trang til at være **Besiddere**, til at eje og arve, altsaa til hans sunde og selvfølgelige Familie-Egoisme; derved kaldte man paa hans Energi, men ikke netop paa hans Dygtighed. For det andet skulde Bonden være **oplyst**, ikke blot for at lære at dyrke sin Jord bedre, men for i det hele taget at blive en dygtigere og lykkeligere Borger i Staten.

Alt for ofte havde det været saadan, at den driftige Fæstebonde maatte regne med Herremanden som sin eneste Arving, mens den mere ligeglade lagde an paa, at Godset maatte bære hans Tab, som den tog den andens Gevinst. Noget var der i det, naar der blev sagt om Bonden: »Det er hans Natur ej at arbejde, før han ser, han

kan samle ved sit Arbejde«. Allerede i 1769, i en kortvarig Reformperiode, kom der en Lov til Værn for Selvejerbønder. Den fastslaar, at Bondeselvejets Udvikling vil være en samfundsgavnlig Sag, »da det ikke vel kan fejle, at Jorden overhovedet vil blive bedre behandlet, naar den, som dyrker den, véd og er forvisset om, at den Tid, Flid og (de) Kræfter, han anvender paa Grundens og Gaardens Forbedring, kommer ham selv og hans Børn og Arvinger efter ham til Nytte, end naar han i saa Henseende lever i Uvished«. Ved denne Lov og ved private Godsreformer, som bl. a. Landhusholdningsselskabet opmuntrede til, blev Begyndelsen gjort, men først med de store Landboreformer en Snes Aar senere var der skabt virkelige Betingelser for at vække og forøge ogsaa Fæstebønders Energi.

I Oplysningsarbejdet maatte Reformtiden bryde med Fordomme saavel hos Bonden selv som hos indflydelsesrige Tilhængere af det gamle Landvæsenssystem. Stavnsbaand og Folkeoplysning stod ikke godt til hinanden. Tvangssystemets Tilhængere havde den Anskuelse, at hvor Oplysning gik ind, gik Arbejdet ud, og det var jo Hoveriet, der gav Landet Brød. Af Skoler var der ikke saa faa, men Religionslæsning var det vigtigste, ofte ogsaa det eneste Fag. Skoleforordningen af 1739 gav ganske vist Børnene Mulighed for at lære at skrive og regne, naar Forældrene forlangte det. Velset var dette langtfra overalt. »Thi det synes ikke at ville blive gavnligt for Proprietæerne, om Bønders Børn lærer meget at skrive og regne uden Besværning, saasom de derved faar mere Lyst til Pennen end til Ploven«, hedder det i en af Stiftøvrighedernes Betænkninger. Man frygtede, at de mere oplyste vilde rømme fra Godserne. Da det i 1740 blev overdraget Godsejerne at bestemme, hvorledes Skolerne skulde indrettes og Udgifterne fordeles, var der hermed opnaaet nogenlunde Sikkerhed for, at Oplysningsarbejdet ikke kom til at skade Tvangssystemet. Tilmed var mange af Lærerne jo Bønderkarle; der er Eksempler paa, at de blev

hentet lige fra Soldatertjenesten til Skolestuen og skulde i Trøjen igen, hvis de ikke passede til den aandelige Eksercits.

Naturligvis var der Enighed om, at Bonden burde blive en dygtig Landmand, men i Stavnsbaandstiden var der en udbredt Tilbøjelighed til at lade Folkeoplysningen standse ved Markskellene. Selv en betydelig Skolemand som *Ove Høegh-Guldberg* frygtede, at en udvidet Skoleundervisning kunde rumme en Samfundsfare. Bønderbørn skulde lære Kristendom og Moral, læse, skrive og maaske regne lidt, men saa maatte det være nok. »Mere Kundskab her gør Bonden hans Stand ufordragelig og udbringer (medfører) Lede og Kedsomhed for det haarde og ensdanne Arbejde, hvortil hans Dage maa bruges, og Staten maa og skal bruge hans Dage«.

Efter Guldbergs Opfattelse var Bondens Plads i Samfundet bestemmende for, hvilke Kundskaber han maatte tilegne sig. Man kan vel ikke sige, at Reformvennerne mente lige det modsatte. Standsbegreberne var temmelig faste i den Tid, og naar mangen Oplysningsmand serverede Kaviar for Hoben, skete det gerne i god Tro. Man havde jo enkelte lysende Eksempler paa, hvad oplyste Bønder kunde drive det til; et Par kom med i Landhusholdningsselskabet, en sprogkyndig Fynbo endog som korresponderende Medlem. Og der var hos mange ægte Børn af Oplysningstiden en fanatisk Tillid til, hvad man kunde faa Bonden til at fortære, efter at han nu intellektuelt set havde sultet i Aarhundreder. *Carl Gottlob Rafn*, der i 1794 skrev et Prisskrift om faglig Oplysning for Bønder, specielt en Agerdyrknings-skole, bemærkede om Bondens Stilling: »Har Bonden end faaet Frihed, og havde han end overalt faaet Ejendom, saa er dog ikke alt gjort; thi da man gav ham Frihed, gav man ham blot Kraft til at virke, da man anviste ham Ejendom, viste man ham det Sted, hvor han kunde virke, men endnu ved han ikke, hvorledes han skal virke«. Det var Oplysningens Sag at vise ham det paa bedste, sikreste og hurtigste Maade.

Direkte henvendt til dem, der frygtede Folkeoplysningens Resultater, hævder Rafn, at »Bonden skal vide alt, hvad der i hans Kreds kan være ham gavnligt at vide«. Han fandt det ganske urimeligt at tro, at Bonden skulde blive mindre flittig eller sædelig, naar han fik at vide, at Lygte- manden ikke var et Spøgelse, og Tordenen ikke Guds Straf, eller fordi han lærte at bruge rigtige Lægemidler i Stedet for at lade kloge Koner læse over Daarligheden. Og han mente, at Eleverne kunde have godt af at være med til at aabne og flaa døde Dyr, hvad Bønderne jo havde Fordom imod og helst lod Rakkeren om. Kendskab til skadelige Dyr og Planter var ogsaa vigtigt for Landbrugeren. Men Rafn gaar over Gevind, naar han vil sætte Bonden ind i det Linnéske System og lære ham Matematik.

Oplysningsmændene bliver ofte miskendt, i deres Eftermæle har de maattet bøde for deres skønne Tro paa Oplysningen som Universalmiddel mod menneskelig Skrøbelighed. Der er ikke nogen afgjort Modsætning mellem det, man forstod ved Oplysning i sidste Halvdel af det 18. og Begyndelsen af det 19. Aarhundrede, og hvad senere Grundtvig lagde ind i det. Man har ofte været for tilbøjelig til at slaa Folkeoplysningens Talsmænd fra Tiden omkring 1800 i Hartkorn med Rationalister. Det var de jo langt fra alle. Udmærkede Skolemænd som Brødrene *Reventlow* var det slet ikke; Chr. Reventlow var snarere Pietist. Om de rationalistiske Præster vil man jo vide, at de i det religiøse gav Forstanden Fortrinnet paa Følelsens Bekostning. Naar de gav sig af med Landbrugs- sager, var det modsatte undertiden Tilfældet! De havde skarpere Blik for deres Forgængere Pietisternes Svaghed end for deres egen: »Det er lettere at faa den enfoldige Bonde til at blive en troende end en god Mand, men giv ham Oplysning, og han skal blive begge Dele«. Folkeoplysningens Forkæmpere i denne ældre Tid følte sig forvissede om, at den oplyste Bonde bedst vilde være i Stand til at værgе sig mod Overgreb; Lovene alene vilde ikke

være i Stand til at beskytte ham. Og modsat den forsigtige Guldberg, havde de en dristig Tro til, at Oplysningen ikke vilde faa Bonden til at foragte sin Gerning, men tværtimod lære ham at holde af den og at udføre den bedre.

For at Oplysningsarbejdet skulde have Udsigt til at lykkes, maatte det sikkert altid være folkeligt baade i Form og Indhold, selv naar det var af landbrugsfaglig Natur. Ulykken var, at det alt for ofte kom til at virke unødvendig teoretisk og bedrevidende. Det var Erasmus Montanus, en meget godartet E. M. ganske vist, der kom ud til Bjerget med ufejlbarlige Lærdomme. Bonden anfægtedes maaske ikke af uvæsentlige Ting, som at Jorden var rund, men han fik at vide, at hans Jordbearbejdning var daarlig, Afgrøden for ringe og hans Sædskifte forkert, og det gjorde saa meget smerteligere Indtryk paa ham. Hans Fædres Skik, Fællesskabets Skik, skulde den ikke være god nok til ham, ogsaa paa en Udflyttergaard! Man kunde drive Udskiftningen igennem, som det i Løbet af en Menneskealder skete de allerfleste Steder. Men mange af Ulemperne ved Fællesskabet varede ved. Kvægets Løsdrift paa samtlige Bymarker f. Eks. I Stedet for den meget ønskelige Markfred holdt Bonden paa sit gamle Princip: »almindelig Ævrefred« hos Naboerne.

Bondens Stædighed og Mistro overfor Folk af andre Stænder var for en Del begrundet i sørgelige Erfaringer. Fra gammel Tid var han indstillet paa socialt Selvforsvar ved passiv Modstand. Hoveriherrer og Tiendeejere havde før narret ham til ufordelagtige Ordninger og kunde gøre det igen. Det var Tvangssystemet, der gav Bagslag. Adskillige Reformvenner forstod det; en af dem bemærker: »De fleste Bønder paa Proprietærernes Gods, især i Sjælland, er bleven saa forhærdede og halsstarrige under Aaget, at de bekymrer sig lidet om deres eget Bedste og skal tvinges til alt det gode, de skal gøre. Er det ikke jammerligt?« — En anden Kilde til Modstand udsprang af selve Fællesskabet, af den Lighedstrang, som var ejen-

dommelig for Datidens Landsbyfolk. Selv Bønder, der havde set andre Egnes Landbrug og havde ladet sig overbevise om visse Forbedringer, betakkede sig ofte for at prøve noget tilsvarende hjemme. De kendte deres Venner og Naboer, »de vil ingen fremmed Tro have indført«. Derfor raader en Ven af Havebrug til at sørge for, at det indføres hos alle Bønder i samme Landsby paa een Gang, »ellers kunde den ene ikke have det i Fred for den anden, som ingen havde«. Da de fleste Landsbyer var delt mellem to eller flere Godser, kunde det have sine Vanskeligheder. Som bekendt bidrog det samme Forhold til at besværliggøre Udskiftning, indtil Loven af 1781 kom.

De klogeste af Bondens Læremestre forstod at lempe sig. Bonden kunde lade sig overbevise efterhaanden. Bedst kunde det ske ved praktiske Eksempler og gennem hans egne Erfaringer. Almuesmanden skal ikke undervises ved Bøger eller Samtale, mener en jysk Forvalter fra Reformtiden, han skal lære »ved Eksempler, som han kan se med Øjet, føle med Haanden eller — endnu bedre — skamstøde sin Næse paa«. Saa sent som paa Landmandsforsamlingerne i Midten af det 19. Aarhundrede falder der ganske tilsvarende Udtalelser. En Deltager anker (1852) over de andre Stænders ringe Kendskab til Landbrug og Bønder og siger saa: »Bonden lader sig ikke belære ved landøkonomiske Bøger og Skrifter, thi for det første læser han ikke gerne, men dernæst tror han heller ikke paa det, som han ikke selv har set; da han begynder og afslutter sin landøkonomiske Bane paa sin fædrene Ejendom og meget sjældnen kommer udenfor Sognegrænsen, saa faar hans Øje aldrig Lejlighed til at se noget nyt og bedre«.

Den personlige Paavirkning, der førte til, at Bonden selv forsøgte sig frem, var ikke overkommelig, naar der skulde reformeres hurtigt og helst overalt. Ad tre Veje gjorde man sig Haab om hurtigere at sprede Oplysning ud i alle Kroge af Bondesamfundet: gennem Børneskolen, ved gode Skrifter og ved Oprettelsen af

Landbrugsskoler. Allerede i et Forslag fra o. 1770 om et Seminarium for Agerdyrkere peges der paa de tre Fremgangsmaader. Forslagsstilleren (der forøvrigt er en københavnsk Bogholder) ønsker, at Børnene foruden Kristendom skal lære »de nyttigste Erfaringer i Landvæsenet«. Men Lærerkværterne var for ringe, og der var paa den Tid næsten ingen Jord til Skolerne. Bedre vilde det være med et tilgængeligt Skrift om Landvæsen, men vil det blive læst? De unge Karle vil hellere sidde paa Kroerne og smøge Tobak, drikke Brændevin og spille Kort, end de vil læse selv de allerbedste Fremstillinger. Derfor vilde det mest hensigtsmæssige være, om man i hvert Amt indrettede en Landbrugsskole med en stor Bondegaards Jordtilliggende. Her kunde en Snes Elever, baade Karle og Piger, ikke blot faa landbrugsfaglig Undervisning, men ogsaa lære Dyd og gode Sæder. »Selv Himlen skal se det og smile derved«.

Et lille Overblik over Stillingen 30—50 Aar senere, da der virkelig var sket noget paa alle disse Omraader, vil vise, at den barske Virkelighed overalt har ribbet de idealistiske Reformtanker endogsaa for nogle af deres stærkeste Svingfjer.

Ved Almueskolens Indretning stod Kampen mellem dem, der byggede paa det gamle og derfor begrænsede Kravene, og de afgjorte Reformvenner, der satte deres Haab til, at der fra de ny Skoler maatte udgaa en helt ny Mennesketype, et klogere, gladere og mere foretagsomt Slægtled af Bønder. Reventlow'erne indrettede deres bekendte Godsskoler med Tanken paa det sidste. Foruden Kristendom (helst uden Terperi!) og de tre elementære Skolefærdigheder skulde Børnene lære Fædrelandshistorie, Verdenshistorie og Naturfag, hvortil ogsaa Agerdyrkningslære kunde regnes. De skulde endvidere undervises i Lovkundskab, Musik og Legemsøvelser. Husflid og Haandgerning var der ogsaa Plads for. Kun Straffemidlerne var der sparet paa! Den store Skolekommission af 1789 høstede ikke, hvad Reventlow'erne havde saaet. Det

viste sig, at der ogsaa paa de højere Steder var megen Frygt for, at en mere intellektuel Dannelse skulde gøre Bonden utilfreds, »indprente ham Afsky for hans stille, ensformige Levemaade«. Saaledes mente Hertug *Fredrik Christian* af Augustenborg, der som Leder af en Kommission for de højere Skoler fandt det langt vigtigere at uddanne dem, der skulde være Folkets Ledere, Lærere og Øvrigheder, end at undervise Almuen. Det stod ham ikke klart, hvor man vilde hen med den megen Folkeoplysning. Hvad skulde Bonden f. Eks. have ud af andre Staters Geografi og Historie? Han vilde kunne nøjes med et Rids af sin egen Stands Historie gennem Tiderne og med at lære de Love, der havde umiddelbar Indflydelse paa hans Stilling i Samfundet. I Modsætning hertil ansaa *Chr. D. Reventlow* det for ønskeligt og muligt at holde Adgangen til Kundskaber aaben ogsaa for Fattigfolks Børn. Man maatte ikke sætte snævre Grænser, der kunde hemme den dygtige Lærer eller den lærelystne Elev.

Reventlow sejrede ikke. Skoleloven af 1814 sikrede — efter Kirkehistorikeren *L. Kochs* Dom — kun en Oplysning, der forholdt sig til Reventlows Forslag, der var Udgangspunktet, som Tusmørket til den klare Dag. I Virkeligheden fik man kun de elementære Fag — og Balles Lærebog. Tvangen, Mulkerne, Lærebogen og Ramseriet prægede i alt for høj Grad Almueskolen efter 1814. Der blev heller ikke den Forbindelse mellem Hjem og Skole, som *Chr. D. Reventlow* bl. a. var inde paa, naar han ønskede Adgang for Forældrene til at overvære den daglige Undervisning. Ogsaa Læreruddannelsen blev ringere, end Reventlow oprindeligt havde ønsket, hvilket dog ikke behøvede at gaa ud over Folkeligheden. Almueskolelæreren som »en fornuftig Bonde blandt Bønder« syntes et smukt Ideal, og en Række Præstegaardsseminarier ydede en værdifuld Indsats ved at uddanne unge Bønder sønner til Skolelærere. Til de bedste hørte Vesterborg Præstegaardsseminarium, ledet af Provst (senere Biskop) *P. O. Boisen*. En af Skolens begavede Elever, den senere

saa bekendte Skolelærer og Bondepolitiker *Rasmus Sørensens*, Venslev, mente ganske vist, at Hjertet og Følelsen betød $\frac{9}{10}$, Forstand og kritisk Sans kun $\frac{1}{10}$ i Boisens som i andre filantropiske Pædagogers Undervisning, men ved sin livlige, mundtlige Fremstillingsevne gav han Eleverne »det, der langt bedre end de mest grundige og tørre Moralsystemer og Dogmer var i Stand til at bringe de uforberedte Læsere, Tænkere og Talere af Bonde- og Skolelærersønner paa det selvbevidst aandelige Standpunkt i Udvikling, at de selv paa egen Haand ikke alene kunde, men virkelig maatte komme til at gaa videre«.

Der kan ikke være Tvivl om, at en Skolelov og navnlig et Skolearbejde i Reventlows Aand bedre vilde have bygget Bro over til Grundtvigs og Kolds Skoletanker. Reventlow'erne var dog ikke saa bange for Bøger, men de mente, at Børn lærte mere ved Samtale end ved Læsning, mere ved at se end ved at høre. Det sidste staar jo i Modsætning til det grundtvig-koldske Skolesyn, men peger til Gengæld frem mod de moderne Skoletanker.

Landbrugsundervisning i Børneskolen fik man ikke med ved Skoleloven af 1814. Men baade Landhusholdningsselskabet og nogle af de lokale økonomiske Foreninger opmuntrede undertiden Lærere og Børn paa dette Punkt. Selskabet præmierede saaledes Skoleholdere, der uden at forsømme Undervisning i Kristendom lærte Børnene at forstaa de Lærebøger i Agerdyrkning og Havebrug, som Selskabet lod omdele.

Ser vi paa det Oplysningsarbejde, der paa de store Landboreformers Tid og i de følgende Aartier blev udført for den voksne Bondebefolkning, er to Træk særlig iøjnefaldende: Undervisningens teoretiske Præg og det, at den kommer »ovenfra«, i hvert Fald for en Nutidsopfattelse har den ofte for tydeligt Karakteren af socialt Veldædighedsarbejde. Oplysningsmændene saa godt Vanskelighederne, men mange af dem havde stor Tillid til Bondens Respekt for det skrevne Ord og Evne til at lære af det, blot der fandtes Mellemmænd, som bragte det ud til ham.

I 1780 blev der gjort et Forsøg med en »Avis for Bønder«, og i dens Program hedder det: »Alle økonomiske Magasiner, fysikalske Afhandlinger, Opdagelsers og Opfindelsers Beskrivelse, ja, alle Forslag til Landhusholdningens Forbedring bliver endog for den største Del unyttige og uvirksomme, saa længe de ikke paa en let og nem Maade kan komme i deres Hænder, for hvis Skyld de nærmest er skrevne. . . . Deres tilsigtede Nytte vil især bero paa de Herrer Godsejere og Proprietærer, samt paa Præster, Forvaltere og andre Embedsmænd paa Landet, der har Lejlighed til at bringe dem i Bønders Hænder for at opvække Læselyst og Efterligningslyst hos disse nyttige Statens Borgere. Der er hidtil ikkun trykt lidet, som er egentlig skrevet for Bønder«. — Bladets Indhold er et ganske godt Udtryk for Oplysningsmændenes redelige Vilje til at gavne og fornøje. Der blev givet Husraad (om Sundhed, Orden, Renlighed, Flid etc.), Raad imod Kvægsyge, berettet om Plantnings- og Frøavlsforsøg, om Udskiftning og andre Forbedringer i Landbruget. Her kunde læses om Opdagelser og Opfindelser i Ind- og Udland, Spareforslag, Udtog af Love og Forordninger, statistiske Oplysninger, Landhusholdningsselskabets Prisopgaver og om mærkelige Naturbegivenheder. Her var ogsaa Gaader at gætte! Smaa moraliserende Fortællinger var naturligvis ikke glemt; helst var de ud af det virkelige Liv og handlede om Bønders og Godsejeres ædle Handlinger, om Fromhed, Fædrelandskærlighed og trofast Tyendeforhold. Flere Smaastykker gik paa Melodien »fattig, men ærlig«. I Omtalen af Bøndernes Gilder kom en vis Fordomsfrihed til Orde. Stavnsbaandstiden var jo ellers utrættelig i sin Opfordring til Bonden om at spænde Livremmen ind, men her hed det: »Der gives Sjæle saa nedrige, at de næppe vil unde . . . den uundværligste, den værdigste Stand en nødvendig Forlystelse«. Den rationalistiske Teolog *Chr. Bastholm*, der iøvrigt ogsaa tænkte sig en Landbrugsskole for Bondeungdommen, kaldte Mangelen paa »velindrettede Fornøjelser« en Hovedfejl ved Bondestandens Forhold.

I den følgende Menneskealder blomstrede den landøkonomiske Litteratur, og Landhusholdningsselskabet gjorde overordentlig meget for at faa den ud til Bønder, navnlig hvad der var skrevet for Bønder. Af adskillige Fremstillinger blev omdelt Tusinder af Eksemplarer. De mest udbredte var dem, der stod i Almanakken. I 1782 tog man »Morgen og Aften-Bønner og Psalmer« ud af den officielle Almanak og satte Landbrugsafhandlinger i Stedet, »Bonden i Særdeleshed til Oplysning og Nytte«. Til de ansete Skrifter hørte *Fleischers* Agerdyrkningskatekismus og Pastor *Høeghs* »Vejledning for en Bonde, som har faaet sine Jorder udskiftede« (1794). Høeghs Bog var paa ca. 500 Sider, men handler ogsaa om alt, hvad en Bonde maa gøre. I al sin Grundighed er den typisk for, hvad man i Reformtiden forstod ved en paa een Gang folkelig og faglig Oplysning. Nu kan man vel ikke godt forson sig med den faderlige og ikke saa lidt sentimentale Tone, de mange »min kære«, hvormed han henvender sig til »den af alle Stænder endnu mest ufordærvede Stand«. Men et godt Stykke op i det 19. Aarhundrede var det god Omgangstone, naar kloge Folk vilde belære jævne Folk og da særlig Bønder. Ogsaa de moralske Forskrifter synes nærgaaende nok. Landøkonomen *C. Dalgas* har meget af den Høeghske Form i sin Agerdyrkningslære (fra 1822). »Uagtet jeg altsaa, min kære Bonde, under visse Omstændigheder foretrækker at halvstaldfodre Køerne, mener jeg derfor dog, at du jo bør helstaldfodre dine øvrige Kreaturer«. Eller Sparemoralen: »Du vil som en fornuftig og fordomsfri Mand ikke lade dig forlede til at anvende en eller flere Snese Dalere paa et Fadder- eller Bryllupsgilde, men i dets Sted lade det være din største Glæde, ved en saadan Lejlighed at vise de faa Venner, du til dig har indbudet, den Fremgang din Vexeldrift har gjort«.

Mange Præster gik i Spidsen. En Del af de yngre havde gaaet til Landbrugsforelæsninger paa Universitetet hos *Begtrup* og *Olufsen*, men de ældre gav dem næppe noget efter. *Niels Blicher* fortæller i sin Vium-Topografi: »Efter

min ringe Evne har jeg i mine Sogne ladet cirkulere en Del gode Læsebøger — deriblandt: Almuens Lærer, Samleren for Landboen, Husmoderen af Balling, Jørg. Hjelmkrones fuldkomnere Landbrug, Lundbergs Havebog oversat af Pram, Staals nyligen oversatte Viisdoms Bog o. fl.«. Visdommen i Præsternes Læsetasker synes overvejende landbrugsfaglig. Mange smaa Biblioteker opstod efterhaanden paa Landet, i Reformtiden nævnes ca. 25. Som Præst i Randlev kunde Niels Blicher omkring 1810 meddele en Fortegnelse over de Almueskrifter, han havde skaffet »det Randlevske Distriktselskab for gavnlig Virksomhed«. Listen indeholdt 77 Numre, heriblandt 6 Tidskrifter. Af Bøgerne omhandlede (efter Titlerne at dømme) 14 Religion og Moral, 13 Historie og Biografi, 7 Naturfag og 21 Landbrug. Hertil kom en halv Snes Skolebøger og Bøger af alment oplysende Karakter. Der var kun 3 skønlitterære Skrifter og 2 Børnebøger.

Efter Landbrugskrisens Tid steg Antallet af Smaabiblioteker paa Landet meget betydeligt. I 1844 skal der have været Laanebiblioteker i Halvdelen af Landets Pastorater. Deres Værdi kunde diskuteres. Forfattere var ofte kun altfor villige til at forsyne slige Biblioteker med ellers usælgelige Bøger til halv Bogladepris. Næppe uden Grund kunde det bebrejdes Skolerne, at Sognebogsamlingerne ikke blev benyttet i saa stort Omfang som ventet. De færreste Skolelærere i 1. Halvdel af det 19. Aarhundrede havde oplysningsivrige Præsters Energi, naar det gjaldt at samle Bønderne til Oplæsning af nyttige, til Dels ogsaa underholdende Skrifter, men Præsterne tog ikke altid Hensyn til Befolkningens Fatteevne. Med Henblik paa den Oplysningsvirksomhed, Præster og Skolelærere øvede med Sognebiblioteker som Hjælpemidler, erindrer en Bonde i et Landboblاد fra 1830'erne Landbefolkningens Vejledere om, at »Bonden fattes ikke Tænkksomhed, men han tænker langsomt og fatter ikke i Hastværk andres Tanker og Grunde«.

Naar Landhusholdningsselskabet og de lokale økono-

miske Selskaber med betydeligt Held ansporede Bondens praktiske Initiativ, skyldtes det næppe i første Række den flittigt uddelte Landbrugslitteratur. Men Præmier og Opmuntringer hjalp til at flytte Hundredtusinder af Sten fra Markerne til Skeldigerne, at plante Tusinder af Hegn og Haver og at sætte Hundreder af nye og bedre Plove i Jorden. Kulturplanter som Kartoffel og Kløver vandt Indpas allerede i Reformtiden, men først efter Landbrugskrisen fik de større Udbredelse i alle Egne af Landet. Fremgangen efter Udskiftningen maatte dog i høj Grad afhænge af, om det var muligt at uddanne mange af det opvoksende Slægtled til dygtige Landbrugere, der kunde blive Foregangsmænd.

Det første Forsøg med Landbrugsskoler var et stolt Initiativ, der sejlede paa Grund. 1799 havde Det Claseske Fideicommis bekostet Oprettelsen af Næsgaard Agerdyrknings-skole ved Karlsfeldt paa Falster, med den ansete Landøkonom, senere Professor, *Oluf Chr. Olufsen* som Leder. Stort saa det ud. Et Par Hundrede Tdr. Ld., et Seminarium, en stor Bondegaard, en Husmandslod, Forsøgsmarker og -haver, Husholdnings- og Haandværkerundervisning, Køreskole m. m. Der kom da ogsaa een Elev og gik Rygte om enkelte flere, men derved blev det. Bønderne forstod ikke, at Landbrug var noget, man med Agtelse for sig selv kunde tage hen og lære. Som *Olufsen* bemærkede: »Det maatte komme en dansk Bonde underligt for, at man tilbød at lære hans Søn Agerdyrkning mod, at han ingen Løn fik, men blot Kost, Logi og Klæder«. Der blev saaledes ingen Brug for de Skoleanordninger, hvori det bl. a. hed, at Eleverne kunde skikkes bort »i Tilfælde af slet Opførelse, Dumhed eller andre Aarsager«.

Først efter Landbrugskrisen kommer der enkelte nye Skoler, de fleste fik kun en kort Levetid, og de mere varige samlede i Reglen kun faa Elever af Bondestand. Det gælder Mørupgaard under Sorø Akademi, Hofmanskogave paa Fyn, de Krarupske Skoler i Østjylland samt

Næsgaard, som 1849 genopstod. De fleste af de ældre Landbrugsskoler havde baade Teori og Praksis. Den eneste rigtige Bondeskole synes at have været den paa Frenderupgaard i Odsherred (1840). Lederen var en Folkeskolelærer, og Skolens Formaal angives som »dels at indvirke paa Godsets Bønder, hvis Jordebrug er i en maadelig Forfatning, ved at stille dem et Eksempel for Øje, der kunde overtyde dem om Fordelene af den nyere Tids Forbedringer i Agerbruget, dels at give Sognets konfirmerede Ungdom Lejlighed til at lære, hvorledes en Gaard bør drives, samt at forskaffe sig de Kundskaber og Færdigheder, der er nødvendige for en dygtig Bonde«. Da de egentlige Lærlinge kun betalte lidt og Egnens Unge slet intet, maatte Virksomheden standse, og den uegenlyttige Leder af økonomiske Grunde vende tilbage til sin Landsbyskole. Hvad der blev naaet i Aftenskoler i denne Periode, var ligeledes smaat. Paa den første af de store Landmandsforsamlinger (Odense 1845) fremhævede *Hofman Bang* det som det nyttigste Forsøg, hvad angik unge Landmænds Uddannelse, at der aarlig blev 16—17 Bønderkarle fritaget for Soldatertjeneste, for at de kunde komme i Lære hos dygtige Landmænd. Naar de skiftede Plads hvert Aar, blev Uddannelsen mere alsidig, og det var kun godt. Man møder ogsaa det Synspunkt, at Præmier for lang og tro Tjeneste i Grunden var en Misforstaaelse, da de flinkeste Unge skiftede Plads tit for at lære saa meget mere.

Det Oplysningsarbejde, som Mændene fra Reformtiden lovede sig uhyre meget af, blev ikke saa lidt af en Skuffelse. Det første »Frem, Bondemand, frem!« syntes ikke at have gjort stærkere Indtryk paa Bondestanden. De, der kunde, havde vel i Regelen købt deres Gaarde eller Huse, men nogen stærk Fremdrift var der kun i de færreste. Hvis var Skylden? — Her er det værd at lægge Mærke til, hvorledes Anklagen i den første Tid navnlig er rettet mod Bønderne, men senere mere og mere vender sig mod Oplysningens egne Mænd og ofte kommer

som en Slags Selvbefrejdelse. »Bonden er ikke Landmand«, dømte *Olufsen* i Begyndelsen af Aarhundredet, og hans Professorkollega *Gregers Begtrup* taler 1821 om den Selvtillid og Foragt for det ny, der fik Bonden til at blive ved gammel Slendrian. Omtrent ved samme Tid kunde *J. C. Drewsen* frakende Bonden Evner som Gaardbruger; kun som Husmand og Daglejer gjorde han Fyldest. Dette Synspunkt blev ikke uimodsagt, jo heller ikke af *Drewsen* selv, der en Snes Aar senere var Bøndernes beundrede Tillidsmand i Stænderforsamlingerne. Landbrugskrisen havde i Mellemtiden vist, at ogsaa andre Kræfter end de fremskridtsvenlige holdt Bonden oppe. En Søn af den første Føregangsmand af Bondestand (*Hans Jensen*, Bjerregaard) kunde i 1833 spørge: »Hvor mange er vel endnu blevet rige ved det forbedrede Avlsvæsen? Hørt har man om dem, der blev fattige derved«. I Kritikken af den megen teoretiske Oplysning blander sig et svagt Forsvar for Bonden. Allerede o. 1820 havde *Holstein-Holsteinborg* hævdet, at det trods alt var lettere at gøre Bonden til en grundig Teoretiker end at gøre grundige Teoretikere til gode praktiske Landmænd, og han advarede mod at gaa ud fra, at Forpagteren i sin Klædeskjole havde saa meget solidere landøkonomiske Kundskaber end den vadmelsklædte Bonde. En anden Godsejer, *Th. Hasle*, Løvegaard, kritiserede en Snes Aar senere de mange letkøbte landøkonomiske Teorier og lyste efter noget andet: hvorfor blev der aldrig i Landbrugslitteraturen berettet om Forsøg eller Erfaringer, hvilket dog var saa meget vigtigere? Dette »aldrig« var en Overdrivelse, men Forsømmelserne overfor Bonden netop med Hensyn til praktisk Belæring paapeges nu fra mange Sider.

Siden Reformtiden havde det været Oplysningsmændenes Omkvæd, at Bonden skulde lære at tænke. Det var ikke altid lykkedes efter Ønske, men havde man haft Held til at overbevise ham om, hvorfor det var saa vigtigt? — Landøkonomen *N. E. Hofman Bang*, der jo

selv var Stifter af et teoretisk Kursus, fremsatte paa Landmandsmødet 1845 nogle Betragtninger over Problemet Teori og Praksis i det faglige Oplysningsarbejde. For Bonden var Praksis Hovedsagen, og han maatte derfor helt overvejende paavirkes ved Eksempler givet af de mere oplyste, d. v. s. de større Jordbrugere. Men det havde den Vanskelighed, at Bonden ofte og med megen Ret vilde indvende: »Ja, hvad Herremanden kan, kan Gaardmanden ikke, og Husmanden kan ikke engang alt, hvad Gaardmanden kan«. Heller ikke maatte man forlange, at Bonden skulde udsætte sig for, hvad han ansaa for en stor Risiko; »derfor bør Bonden holde fast ved det, han har lært af sine Forældre og Samtidige at være godt, saa længe indtil han med en Sandsynlighed, som grænser til Vished, overtydes om noget bedre. Denne Vished maa Bonden bibringes ved Eksempler, hentede fra mindre Landejendomme, der ej er meget forskellige fra hans egne, og ikke fra større Godser, hvis Ejeres Evner og Kræfter er alt for forskellige fra hans« — I Overensstemmelse med sin egen Praksis krævede Hofman Bang dels Oprettelsen af et større Agerdyrkningsinstitut, en Landbohøjskole (helst ved Sorø-Godserne, meget nødtigt ved København!), dels en Række Skoler for Bondeungdommen, saaledes indrettede, at Lærlingene kunde deltage i Driften af en Bondegaards Jorder. De praktiske Skoler maatte kunne bestaa uden nødvendig Forbindelse med Agerdyrkningsinstituttet, der var oprettet for »Landmænd af den mere dannede Klasse«.

Midt i Fyrreerne var den landbrugsfaglige Kritik altsaa vaagen, og dens positive Indsats var Kravet om et mere folkeligt Oplysningsarbejde. En bedre Undervisning i Børneskolen, Nyoprettelse af Landbrugsskoler og Forsøgsgaarde samt Udgivelse af populære Tidsskrifter var de Midler, man især pegede paa. Mange af den ny Tids Foregangsmænd savnede imidlertid Blik for, at Reformtidens Forsømmelser overfor Bondestanden ikke blot var af økonomisk, men af social og kulturel Natur. Praktisk Landbrugs-

undervisning var godt, men i Bondestanden rørte der sig nu Ønsker og Krav om en Folkeoplysning med videre Sigte. Det kom frem i Stænderforsamlingernes Tid (1834—48), da Fæste- og Hoveriproblemer stod paa Dagsordenen, og selve det politiske System kom under Debat. Det var Ejendomsinstinkt og Uafhængighedstrangen, som Landboreformerne tidligt havde kaldt paa, der nu fik friere og dristigere Udtryk hos den vaagne Del af Bondestanden. Om Godsejeren kunde tvinges til at afløse Hovet og afgive Fæstegaarden mod en af det offentlige fastsat lav Erstatning, om Herremændenes sidste Særrettigheder burde forsvinde og Værnepligten udstrækkes til alle Stænder — det var saadanne Spørgsmaal, der drøftedes og gav Anledning til Regeringens Indgriben i 1845. Betegnende nok var den konservative Retnings Svar til Bønderne ofte en Paamindelse om, hvor megen Slendrian de endnu havde at ryste af sig, og hvor meget de havde at takke de andre Stænder for.

Samtidig med at visse socialpolitiske Krav mer eller mindre klart blev Tusinder af Bønder bevidst, begyndte de ogsaa at forstaa Nødvendigheden af at hævde sig. Og da blev Oplysning fra at være et Tilbud, man trevnt tog imod eller halvt viste fra sig, et Krav af en egen standsbetonet Karakter. I »Ugeblad for den danske Bonde«, der udkom 1834—37, skildrer en hoverigørende Fæstebonde i 1836 Folkeoplysningens vanskelige Kaar blandt Landbefolkningen og skriver bl. a.: »Bondestanden forlader Undervisningen altfor tidligt; dens Liv hængaar i legemligt Arbejde, henslæbes for det daglige Brød alene; fornøden indledende Kundskab fattes; Opmuntring savnes i Familierne, i Sognene i de snævre Kredse; Bøger mangle og tillige Evne til at anskaffe dem. Hvilke skulle de anskaffe? Hvorfra skulle de tage Pengene, endog til de allernødvendigste, hvis de endog faar at vide, hvilke disse er? Og hvor finde de Tid og Anvisning til at bruge dem?« Uden Hoverifrihed og en ordnet Kommunalforfatning vilde gode økonomiske og kulturelle Til-

stande ikke kunne tilvejebringes blandt Bondebefolkningen, og Fremgangen vilde vedblivende være »Sneglens Gang«. Oplysningen kunde navnlig højnes ved, at Skolelæreren om Søndagen efter endt Gudstjeneste gav »den fremvoksende Ungdom« Vejledning i at bruge Biblioteket, »til Gevinst i Kundskab og i Kraft til at fremme deres ofte svage Forældres Vel«. Til Gavn for den unge Slægt, der saaledes skulde hjælpe den ældre til Rette, ønskede denne Hovbonde ejendommeligt nok en Slags frivilligt Stavnsbaand for Præster (»Gid Præsten stedse blive Hyrde ved den Hjord, hvortil han først er kaldet! Da vil hans Kaldspligt være ham mere levende og hellig og let!«) og Eneret for Skolelærer- og Bondesønner til Seminarieuddannelse med Virksomhed i Landsbyskolen for Øje.

En Pastor *Lorck*, Hvedstrup, udgav i Begyndelsen af 1840'erne et Skrift om Landsbyskolen og Landsbyungdommen. Han fandt Undervisningen for begrænset. Et Barn søgte næppe Landsbyskolen mere end 100 Dage om Aaret, en Undervisningstid paa ialt ca. 3 Maaneder, »og det i Stumper og Stykker«. Vilkaarene for Læsning i Hjemmene var i Reglen daarlige, og Skolelærerne opfyldte sjælden deres Pligt til at holde Vinterskole 2 Gange ugentlig for den konfirmerede Ungdom (i Henhold til Skoleloven af 1814, § 28). *Lorck* foreslog Vinter-Aftenskole 3 Aftener à 2 Timer ugentlig, Halvdelen af Tiden burde anvendes til mundtligt og skriftligt Dansk, 1 Time til Regning og Tegning og 1 til Historie og Naturfag, den sidste Time væsentlig til teoretisk Landbrug. Hovedvægten lagde *Lorck* paa praktisk Undervisning i Samtale- eller Fortælleform. Karle i Alderen 14—20 maatte følge Undervisningen, der kunde afsluttes med en Prøve, som dog mere skulde have Karakteren af en Samtale end af Eksamination. *Lorck* mente, at en vis Tvang var nødvendig; mange dygtige og retsindige Skolelærere havde haft Vanskeligheder ved at komme i Gang med Aftenskolen, »en falsk Æresfølelse hos Ungdommen og utidig Spot bragte det i sig selv gode Værk til at falde«. Ogsaa Rasmus Sørensen, Venslev, var

nærmest Tilhænger af en tvungen Ungdomsskole, men herom var der ogsaa dengang delte Meninger. »Man kan nøde Koen til Vands, men ej til at drikke«, bemærkede Sogneforstander *Hans Larsen*, Vridsløsemagle, i Anledning af Lorcks Forslag. I »Almuevennen« foreslog i 1842 en ung Mand at supplere Aftenskoleundervisningen med en »Søndagshøjskole«, der 2—3 Timer hver Søndag kunde samle Ungdommen fra flere Sogne. Skolelærerne vilde i Almindelighed kun kunne varetage Aftenskolen, ved Søndagsundervisningen kunde Sognepræsten og de bedst egnede Lærere og »mere dannede Landmænd« dele Opgaverne mellem sig. Hertil bemærkede Lorck, at Aftenskolerne maatte virke en Tid og »danne en god Stamme af unge Mænd«, før der kunde holdes Højskole. Og han afviste Tanken om Undervisning om Søndagen — »denne Dag hører Kirken til«.

Tanken om Bondehøjskoler brød igennem, hurtigere og mindre fagskolepræget, end det oprindelig var at vente. Stærkt medvirkende hertil var de Tilskyndelser, som den politiske Udvikling indeholdt. I Stænderforsamlingerne efter 1834 sad der en Snes Bønder, men de maatte i Regelen søge deres Førere udenfor Bondestand. En af disse, *Tage Algreen-Ussing*, pegede ved 50-Aarsfesten for Stavnsbaandets Løsning mod den nye Tids Maal: at Bonden maatte blive løst ogsaa fra det aandelige Stavnsbaand. Om Undertrykkelse var her virkelig Tale, saa længe ikke blot Præst og Herremand, men enhver Spirrevip til Skriverdreng kunde »dutte« Bonden, og navnlig Embedsstanden ofte viste den største Hovenhed selv overfor ansete Bønder. En ikke ubegrundet Mistro til andre Stænder fik Bondestanden til at foretrække sine egne. Selv om en Del Mænd ved visse Lejligheder havde talt Bondens Sag i Stænderkomiteerne og kunde gøre det »bedre end simple Bønder«, havde man ingen Garanti for, at de ogsaa for Fremtiden vilde gøre det, hedder det 1842 i I. A. Hansens »Almuevennen«. Kort forinden, i November 1841, havde en nordslesvigsk Røst i »Dannevirke« givet Udtryk

for lignende Tanker om Bondestandens Stilling. Naar den ikke nød samme Agtelse og Anseelse i Samfundet som de øvrige Stænder, var »den vigtigste og dybeste Grund« den, at Bonden som oftest stod tilbage i Oplysning og Dannelse. Vilde Bonden ikke blive i sin Umyndighed, men tage Del i Tidens Røre uden at blive et blindt Redskab for den første den bedste Partihøvding, maatte han ofre noget for at erhverve sig Kundskaber og Dannelse. Der burde rejses en Skole, hvor en Del af Bond ungdommen kunde nyde Undervisning. Det kunde blive til uberegnelig Gavn for den hele Stand, naar Eleverne siden kom hjem hver til sin Kreds; »thi den sande, levende Oplysning og Dannelse vil ikke indelukke sig i sig selv eller afslutte sig fra andre, men dens Væsen er at meddele og udbrede sig, at tænde Lys og vække Liv rundt om sig«. Forslagsstilleren, den grundtvigsk paavirkede Pastor *L. C. Hagen*, sluttede sit Indlæg med det kraftfulde Udsagn: »Dersom denne Plan faar Fremgang og Sagen et lykkeligt Udfald, da vil det nordslesvigske Folk rejse sig selv et herligt Mindesmærke, og Historien vil berette til de sildigste Slægter, at det var her, Bondestanden første Gang vaagnede til Erkendelse af sin egen Trang og sit eget Værd, og oprettede sig selv en Højskole for der at kunne erhverve en levende og frugtbar Oplysning, uden hvilken den indsaa, at den ikke kunde indtage en hæderlig Plads i Samfundet og værne om sit Fædreland, sit Modersmaal og om sig selv«.

Denne »Opfordring til den nordslesvigske Bondestand« bidrog til at fremskynde Oprettelsen af den første Højskole (Rødding 1844). I »Dannevirke« blev Planen bl. a. anbefalet af »en Bondesøn«, der hævdede, at Oplysning var den bedste Arv, en Bonde kunde give sine Børn. Almueskolerne vilde ikke slaa til, og naar Regeringen ingen Højskoler byggede, maatte Folket selv gøre det. Digteren *St. St. Blicher*, der blev begejstret for Tanken, undlod ikke at minde om, at »en jysk Bondeknoлд« 16 Aar tidligere havde haft samme Idé, nu var han Landsby-

lærer, han havde ikke kunnet føre den igennem. Blicher var sin rationalistiske Fars Søn, han vil have Landbrugsundervisning med, og han vil have en Eksamensskole. »Fram, fram! Bondemand! Kundskab er Styrke!« slutter han.

I Begyndelsen af 1840'erne udføres der flere Steder i Landet et Arbejde for at faa rejst, hvad man i Regelen kalder »højere Bondeskoler«. Initiativet udgaar vel i Regelen ikke fra Bønderne selv, men en Del af dem er dog alle Vegne med. I Sønderjylland underskrives Opfordringen til at tegne Aktier i en saadan Højskole af 4 Præster og 10 Gaardejere. Paa Falster slutter Landboforeningen sig næsten enstemmigt til Tanken om at oprette en højere Bondeskole, og den er stærkt socialpolitisk præget; den optager saaledes i 1844 den forfulgte Bondeagitator *Peder Hansen*, Lundby, som kontingentfrit Medlem, og Aaret efter blev den Genstand for Forfølgelse fra Autoriteternes Side. Forinden havde det dog vist sig, at man vanskeligt kunde faa Bidrag tegnet. Andre Kræfter ledede Sagen ind i det Spor, der førte til Genoprettelsen af Næsgaard Landbrugsskole 1849. Hvad Komiteen fra 1843 havde tænkt sig, var noget andet: en 2-aarig Undervisning, endda Aaret rundt undtagen Høstmaanederne, ledet af to Lærere; Førstelæreren burde være en teologisk Kandidat (senere ændret til »en videnskabelig dannet Mand«), den anden en Seminarist. Af andre Forsøg kan nævnes et vestjysk, hvor bl. a. den fremtrædende Stænderdeputerede *Ole Kirk*, der var ivrig Talsmand for friere Undervisning i Hjem og Skole, var medvirkende. Først i 1852 oprettedes dog Staby højere Bondeskole.

I Datidens faa folkelige Blade, især »Almuevennen«, bliver Kulturkravet ofte fremsat: Bønderne behøver Dannelse, om de vil betyde noget, uden den vil de bestandig blive den Klasse underlagt, som har den aandelige Overvægt. Oplysning er en nødvendig Forudsætning for social og politisk Fremgang. Det er ikke nok, at Bonden er driftig og arbejdsom, han behøver baade større faglig og menneskelig Dannelse.

Naar *Grundtvigs* Tanker om folkelig Oplysning efterhaanden fik saa stor Betydning, laa det i, at ogsaa de var vokset af Virkelighedens Jordbund. Højskolen skulde netop være den borgerlige Dannelsesanstalt, som Tiden behøvede. Det politiske Liv under Stænderforfatningen, der kaldte paa de vaagne Bønders sociale Fremdrift, modnede ogsaa Grundtvigs Højskoletanker. I Vinteren 1835—36 stod han et Par Maaneder »naglet til Skrivepulten« for at klare sig, hvad dette Forsøg med »et folkeligt Statsraad« maatte føre til. Han kom til at anse det for noget overordentlig værdifuldt, men skulde det vinde og vare, maatte der skabes en ny Skole, hvor de Unge, som engang skulde blive Vælgere og maaske Folkerepresentanter, kunde hente deres Viden om det danske Samfund, om Sproget, Historien og Nutidens Opgaver. Som bekendt tænkte Grundtvig sig først et Slags Folkeuniversitet (i Sorø), der jo nok vilde ligge nogle Trin højere end Bondeskolerne, men Maalet var ikke saa forskelligt. I hvert Fald ved en enkelt Lejlighed blev Grundtvigs Planer om en Ungdomsskole direkte fremført for Bønder, der var kaldet til offentlig Virksomhed. I 1844 tog hans nære Ven *Jac. Kr. Lindberg* til Roskilde for at tale med Stænder-Bønderne om flere foreliggende Sager og lagde da ogsaa et varmt Ord ind for en 2-aarig Højskole, hvor Bøndersønner ikke netop skulde hænge over en Bog, men først og fremmest lytte til dygtige Mænds Tale om Fædrelandets Skæbne i Fortid og Nutid, »om hvad vi savner, og hvordan det efterhaanden kunde blive bedre, og naar saa de Knøse blev Mænd, saa havde vi Mænd, der kunde tale anderledes med i Folkeraadet, end de, der nu havde Ordet og enten havde gaaet i den sorte Skole eller lært deres Visdom af franske Aviser«. En østsjællandsk Sognefoged skal have nikket bifaldende og bemærket: »Ja, kunde de det, saa var det noget«. Samme Aar hørte Grundtvig ved Skamlingsbankemødet den sønderjyske Bonde *Laurids Skau* tale og følte sig lykkeligt overbevist om, at han havde Ret i sin Tro paa den Dannelse, som havde Modersmaalet til Kilde.

Det centrale i Højskolens Indsats, det den sejrede paa, var den nye Tillid til Livet, hvortil den vilde opdrage Folkets Ungdom. En Livsforherligelse, der maaske nok kunde blive lige saa farlig og mere sværmerisk end Oplysningsmændenes. Men den hvilede paa mere reelt Grundlag. Naar Grundtvig i et Brev ønsker for sin Søn, at han maa leve saaledes, at han kan blive ved at elske Livet, saa er det Kærnen i Sagen. Og naar *Kold* ved en af sine kendte jævne Lignelser tog Lommeuret i Haand og illustrerede, hvorledes han ogsaa vilde trække Mennesker op, saa de ikke mere gik i Staa i deres Livsførelse, sagde han jo ganske det samme. Men alt gaar i Staa, som ikke knyttes til en Gerning. Det var ikke saa vigtigt, at selve Skolen tog sig af de praktiske Fag, men den havde ingen Grund til at afvise dem, naar blot det andet, »Oplivelsen«, ogsaa blev naaet. Lykkeligst var det, om Ungdommen gik fra Skolebænken til sit vante Arbejde, gerne for at se det i nyt Lys. »Det man derfor ved enhver folkelig Højskole maatte ønske, var, at alle de Ungersvende, som kom der, allerede kendte en Syssel i Livet, som de havde Lyst og Lejlighed til; og hvad Højskolen maa arbejde paa er, at enhver kan vende tilbage til sin Dønt med forhøjet Lyst, med klart Blik over de menneskelige og borgerlige Forhold især i hans Fædreland, og med en glædelig Følelse af det folkelige Fællesskab«, hedder det i et af Grundtvigs Højskoleskrifter.

»Et jævnt og muntert, virksomt Liv paa Jord« — denne ene Linje rummer et helt folkeligt-fagligt Oplysningsprogram: fra bare at være, til at være et Menneske med Livstillid og derfor virksom. Her er Retningslinjen givet bl. a. for den danske Andelsbondes Liv, om hvilket der forleden i et Radioforedrag med nogen Grund blev sagt, at det endnu ikke var skildret med Sympati i Digtningen. — Den gamle Tid, Fælleskabstiden, magtede kun det jævne, men var til Gengæld ofte saa ægte, at det den Dag i Dag fortryller dem, der skuer tilbage. Men den dybere Munterhed, den funklende Livstillid, manglede i

Regelen, og Oplysningstiden havde den heller ikke — den forstirrede sig paa det virksomme, baade den fysiske og aandelige Geskæftighed, og glemte at spørge, om Menneskene nu ogsaa havde Brug for al den Viden og Virksomhed og følte Glæde derved. Men det var altsaa Højskolens Opgave, som Grundtvig saa enkelt udtrykte det, »paa en skikkelig Maade at gøre Danmark glad« (hvor skikkelig betyder »passende, velegnet«). Styrken af Grundtvigs Indsats maales bedst ved den Kendsgerning, at »folkelig« næsten har faaet »grundtvigsk« Betydning. Maaske er Munterheden bleven overvurderet i god Overensstemmelse med dansk Folkekarakter. Men den Folkeoplysning, der udgik fra Højskolen, sejrede paa sine Resultater.

Der var i flere af de første Højskolars Liv ofte en bevæget Kamp mellem Fagskole og Vækkelsesskole, bl. a. finder man den tydeligt illustreret i Rødding Højskoles Historie. Landbrugsundervisningen spillede dog en betydelig Rolle; man ser f. Eks. Landhusholdningsselskabet forære Landbrugsredskaber til Højskoler. Et klart Udtryk for Højskolens Vilje til at imødekomme Bondebefolkningens Trang paa det praktiske Livs Omraade har man i den Erklæring, *Sofus Høgsbro* som Forstander for Rødding Højskole i 1860 afgav, og hvori han afviste ministerielle Forsøg paa at indføre en Eksamen ved Skolen: »Formaalet for Skolen er ved fri Foredrag at vække og nære Sansen for det aandelige Liv, navnlig er det den magtpaaliggende at fremme Kærligheden til Fædrelandet gennem Oplysning om dets Sprog og Litteratur, dets Natur og Historie, dets Forhold i Fortid og Nutid. Ved Siden deraf lægger den dog ikke mindre Vægt paa at give Eleverne Lyst til og Forstand paa at drive et Jordbrug og opholder sig derfor især ved de Sider af Naturvidenskabene, som har Betydning i denne Henseende, ligesom den ogsaa gennem Foredrag og dertil knyttede skriftlige Opgaver udvikler Grundsætningerne for Agerbruget og Husdyravlen, giver Anvisning til Bogføring, over Eleverne i

Landmaaling, Nivellering og Korttegnning, i kemiske Analyser o. s. v.«.

Endnu i 1840'erne kom Uviljen mod et Oplysningsarbejde blandt Bondestanden undertiden til Orde hos de andre Stænder. En Præst, der forsvarede Aftenskoleundervisningen, kunde blive sat paa Plads med en Bemærkning som: »De er altsaa ogsaa en af de Folk, der vil gøre Bønderne til Lærde«. Men — som en Taler i den førnævnte fremskridtsvenlige Falsters Landboforening i 1843 antydede — var den Omstændighed, at en Del uretfærdige Embedsmænd og egennyttige Godsejere nærrede Frygt for, at Bønderne skulde blive for kloge, kun en yderligere Anbefaling for Oplysningssagen. Ved en Majfest i Egebæksvang et Par Aar senere lod Kammerraad *Rasmussen* sine Ønsker om Folkeoplysningens Fremgang udmunde i Ordene: »Naar vi blot her i Danmark havde lige saa mange Bonde-Højskoler, som vi har kongelige Slotte og adelige Stiftelser, saa vilde det snart blive godt for de danske Bønder«.

Da man naaede ind i 1860'erne, var Ønsket i Færd med at opfyldes, og Højskolerne modtog nu ogsaa Anerkendelse fra det større Landbrugs førende Mænd, ikke saa meget for den Plads, man i Højskolen havde givet Landbrugsundervisningen, som for den Dygtighed, hvormed mange af dens Elever fyldte deres Plads i Livet, ofte som Foregangsmænd paa mere end eet Felt. Og da de egentlige Landbrugsskoler i sidste Trediedel af det 19. Aarhundrede voksede frem, var omsider Betingelserne til Stede for at opfylde de store Landboreformers høje Maal. I Fællesskab fik de to frie Institutioner, Højskolen og Landbrugsskolen, Held til at gøre danske Bønder til Fremskridtsmænd.

Statskonsulenternes Indberetninger for Aaret 1937.

III.

Beretning fra Statskonsulent Th. J. Brask.

I det forløbne Aar har mit Arbejde medført Beskæftigelse uden for mit Hjem i 278 Dage, der er anvendt paa følgende Maade:

Af Mejeribesøg har jeg ialt aflagt 231 i højst forskellig Anledning.

I 131 Tilfælde har jeg kontrolleret Mejeriets Reduktase-protokol, der som Regel er i god Orden. Desværre synes der nu at være Stilstand i Stedet for Fremgang, naar Talen er om Mælkens Kvalitet. Det er uden for al Tvivl, at den tvungne Reduktaseprøve og senere Fastsættelse af Minimumsfradrag for den daarlige Mælk har virket i den rigtige Retning; men det er her som paa saa mange andre Omraader, at bestemte Midler fører til et vist Resultat, hvorefter Stilstand indtræder, og man naar ikke videre, før andre Midler tages i Brug. For at naa videre frem er der forskellige Veje at gaa. Ønsker man f. Eks. at faa dem, der nu leverer 2. Klasses Mælk, til at levere 1. Klasses, maa man enten foretage Fradrag for 2. eller give Tillæg til 1. Klasse, og vil man bringe dem, der leverer 3. og 4. Klasses Mælk, til at levere en bedre Kvalitet, maa man forhøje Fradraget. Ja for at naa fremad maa man selvfølgelig heller ikke forsømme at bibringe dem, der arbejder med Mælkens Produktion, Forstaaelse af, hvorledes Arbejdet skal udføres for at naa det ønskede Resultat. Paa Trods af, at der er talt og skrevet meget om Mælkens Behandling, er der dog stadig altfor mange, der trænger til Oplysning paa dette Omraade. Vi maa jo stadig huske paa, at der vokser en ny Slægt op ogsaa til Malkearbejdet, og denne Slægt maa bibringes den Forstaaelse, som er nødvendig for at faa Arbejdet gjort rigtigt og for at faa den rette Arbejdsglæde.

I 81 Tilfælde har Aarsagen til Mejeribesøget været, at der i vedkommende Mejeris Smør ved Statens Smørbedømmelser

er funden Skimmel. Som Regel er Mejeribestyrerne meget interesserede i at søge Skimmelinfektionen undgaaet; men ofte er det vanskeligt ved et enkelt, kort Besøg paa Mejeriet bestemt at paavise Infektionskilden, og er det Luftinfektion, det drejer sig om, lader denne sig i mange Tilfælde ikke udelukke uden ved Hjælp af et regulært Luftrensingsanlæg.

Jeg har synet og godkendt 7 Anlæg til Langtidspasteurisering af Mælk.

16 af Mejeribesøgene har været foraarsaget af, at vedkommende Mejerier har haft Lurmærkevanskeligheder. Naar dette Tal igen i Aar er større end sædvanlig, skyldes det som i Fjor nogle Tilkaldelser fra Aarhusdistriktet. I alle Tilfælde blev der tilvejebragt en saadan Bedring i Smørkvaliteten, at intet Lurmærke fortabtes.

Som sædvanlig er en Del af Mejeribesøgene foranlediget af Planer om Nyanskaffelser og Ny- eller Ombygninger. De høje Byggepriser og de lave Smørpriser er imidlertid Aarsag til, at den Slags Udgifter udsættes saa længe som muligt, hvilket har været stærkt medvirkende til, at et meget stort Antal Mejerier trænger til en rigtig Generalomgang.

Foranlediget af Smørbedømmelsernes Betydning for Fremgang i Kvaliteten, har jeg anvendt megen Tid til Bedømmelser.

Ligesom jeg 8 Gange har været Dommer ved Statens Smørbedømmelser, har jeg deltaget i 34 Bøtteudstillinger og de provinsielle Udstillinger i Jylland, København og Odense. Den Form for Smørbedømmelse, der nu til Dags er af den største Værdi, er dog nok de ugentlige Holdbarhedsbedømmelser paa Eksportørernes Lagre, og ud fra den Betragtning har jeg deltaget i saa mange af disse Bedømmelser, som jeg har kunnet overkomme, hvilket beløber sig til 187 Bedømmelser hos 13 forskellige Firmaer i Esbjerg, Odense og Vejle. Desuden har jeg bedømt en Del Smør, der havde henstaet i længere Tid i Kølehus, og derigennem konstateret, at dansk Smør meget godt taaler en saadan Oplagring. Yderligere har jeg for Markeds-Regulerings-Udvalget kontrolleret en Del Smør, som Udvalget skulde overtage.

Jeg var medvirkende ved Udtagelse af det danske Smør, der blev udstillet ved den internationale Smørudstilling i Berlin under den 11. internationale Mejerikongres, ligesom jeg var Dommer ved denne Udstilling og Deltager i Kongressen.

Som Ostedommer har jeg deltaget i Forsøgsostestillingerne i Kolding og Nykøbing F. samt i en Del Bedømmelser

sammen med Bøtteudstillinger, ligesom jeg 2 Gange har været medvirkende ved Ostelagerbedømmelse i Odensekredsen og i Sydøstjylland.

Jeg har holdt 13 faglige Foredrag, deltaget i 22 Møder af forskellig Art og været Censør ved Mejeriskolernes Afgangsprøver.

Min Korrespondance pr. Brev og Telefon har været stigende, og jeg har som i tidligere Aar skrevet nogle faglige Artikler til Dag- og Fagblade. Foruden den aarlige Oversigt over Mejeribrug i Danmark til Tidsskrift for Landøkonomi finder jeg Anledning til at nævne en Artikel, jeg efter Anmodning skrev til »Hansens Dairy Bulletin«, et Mejeriblad, der sendes ud over hele den engelsktalende Mejeriverden.

Baggrunden for Artiklens Fremkomst er det Forhold, at New Zealands og Australiens Mejeribrug ikke synes interesseret i Samarbejde med Danmark for at stabilisere Smørmarkedet, samt det Synspunkt, som er omtalt af Direktør *Just Møller* i Nordisk Mejeri Tidsskrift og som grunder sig paa Indtryk, hentet personlig paa Aastedet. Dette Synspunkt gaar ud paa, at man i Australien og New Zealand er af den Opfattelse, at Danmark har naaet Højden af sin Produktions-evne, hvorimod de 2 nævnte Lande stadig er i Stand til at forøge Produktionen og som Følge heraf ikke har noget at vinde ved en Overenskomst med Danmark.

I min Artikel gjorde jeg opmærksom paa, at den danske Høst var fordoblet i de sidste 20 Aar, at vi mere end een Gang i Løbet af en halv Snes Aar havde fordoblet vor Smørekspport, og at vi med Lethed kunde gøre ligesaa igen, hvis Prisforholdene begunstigede en saadan Udvikling. Jeg pegede paa, at den danske Landmand havde indskrænket sin Smørproduktion som Følge af de lave Priser, medens de to andre Lande havde forøget Produktionen til Skade for alle Parter. Jeg sluttede med at udtale, at den danske Landmand stadig haabede, at hans sydlige Kolleger vilde komme til Forstaaelse af det ufornuftige i at overfylde Markedet saaledes, at Priserne blev urentable, og at der maatte kunne findes en Ordning, der gav rentable Priser for alle Parter.

Hvor vidt Artiklen har virket efter sin Hensigt, er det vel nok for tidligt at danne sig en Mening om, og naar jeg omtaler den saa udførligt her, er det fordi jeg har erfaret, at den har vakt en vis Opmærksomhed. Jeg er saaledes i Besiddelse af et Nummer af »The Canadian Dairy and Ice Cream Journal«, hvori Artiklen er optrykt efter »New Zealand Dairyman«.

IV.

Beretning fra Statskonsulent Niels Balle.

Ganske som tidligere har jeg i de første Maaneder af Aaret været stærkt optaget af Tilrettelægning af Kursus, Ledelse af disse samt Undervisning. Jeg har saaledes tilrettelagt og ledet samtlige Maskinkursus og Motor- og Traktorkursus for Landmænd paa Teknologisk Institut samt ledet Kursus for Landmænd i Grenaa og Kursus for Motorpassere og Traktorførere i Aarhus.

Fremskaffelse af de mange Maskiner og det fornødne Antal Lærere har ofte været baade vanskelig og tidsrøvende.

Meget af April er medgaaet til Eksamen paa Landbohøjskolen, og endelig har Motorkursus for Fiskere, Smede og Soldater lagt Beslag paa en Del af min Tid i Aarets sidste Maaneder.

Mit Konsultationsarbejde har mest omfattet Forbrændingsmotorer og Traktorer; desuden har jeg i adskillige Tilfælde været tilkaldt til Mejerier og har undersøgt disses Dampanlæg samt været Raadgiver med Hensyn til Vind- og Vandkraftanlæg.

Trods paagaende Agitation fra Højspændingsværkernes Side synes de lokale Jævnstrømsværker stadig at trives fortrinligt, og jeg har i det sidste Aar været Raadgiver samt forestaaet Afleveringsprøver ved ikke saa faa Udvidelser af disse.

For at faa et paalideligt Indtryk af Holdbarheden af den moderne hurtiggaaende Dieselmotor samt samle Erfaringer vedrørende Forbrug af Smøreolie og Brændselsolie over længere Tids Drift foretog jeg i Sommer en Rejse med Bil til de fleste af de Værker, hvor jeg i den sidste halve Snes Aar har forestaaet Afleveringsprøver med Dieselmotorer. Resultatet var opmuntrende, idet der i intet Tilfælde var sket alvorlige Havarier, og Driftsikkerheden gennemgaaende havde været fortrinlig. Det forventede større Slid paa den moderne hurtiggaaende Motor synes saaledes i hvert Fald tildels at ophæves af den ved disse anvendte mere rationelle Smøring.

Forbruget af Brændsels- og Smøreolie varierede naturligvis en Del, men i Gennemsnit var det ca. 350 Gram af Brændselsolie og 3,5 Gram af Smøreolie pr. KW.-Time, der var sendt fra Værket, hvilket paa det nærmeste svarer til 4,5 Øre for den nøgne Strøm ab Værk.

Som Medlem af Redskabsudvalget og Dommer ved flere af de afholdte Prøver har jeg deltaget i en Del Møder og med-

virket ved adskillige Forsøg. Særlig har de sammenlignende Forsøg med Traktorer lagt stærk Beslag paa min Tid.

Jeg skal endnu nævne en særlig Art af Konsultationer, af hvilke der i Aarets Løb indsendes en Del til Teknologisk Institut fra stedlige Politimestre; det er de saakaldte »Brand-sager«. Skyldes Branden Transmissioner, faar jeg den til Undersøgelse og Udtalelse, og jeg faar herigennem et tydeligt og sørgeligt Indtryk af, hvor langt »Maskinkulturen« endnu mange Steder staar tilbage, ja hvor ansvarsløst ubesindigt Transmissionerne ofte behandles. Tab af store Værdier og svære Lidelser tilføjet uheldige Dyr skyldes ofte sløset Tilsyn og Smøring af Transmissionerne.

Af større Forsøgsrækker skal lige nævnes Forsøg med nykonstruerede Baad- og Dieselmotorer samt med en Raaoliekarburator.

Endelig har jeg i Aar som sædvanlig haft en Del Opfindelser til Undersøgelse, og det er her som Regel den roterende Motor, der er Objektet, og som Regel er Objekterne haabløse.

Blandt skriftlige Arbejder kan nævnes »Maskinbog for Landmænd«, som jeg har været Medarbejder ved samt redigeret. Den udkom i ny Udgave sidst i Foraaret. Endvidere har jeg været Medarbejder ved »Landbrugets Ordbog« samt skrevet adskillige Artikler i Blade og Tidsskrifter, og endelig har jeg udarbejdet et Kartotek over inden- og udenlandske Fabrikanter af Kraftmaskiner og Traktorer.

Litteratur.

Verdensforbruget af Kød.

Det internationale Landbrugsinstitut har foretaget en Undersøgelse over Kødforbruget i en Række forskellige Lande og i »Revue Internationale d'Agriculture« meddelt Undersøgelsens Resultater, som byder adskilligt af Interesse. Vi meddeler her et kort Uddrag.

Siden Begyndelsen af det 19. Aarhundrede har Kødforbruget undergaaet en vældig Forandring. Ikke blot var Forbruget den Gang i Sammenligning med nu meget lille, men det bestod væsentligst af saltet, røget eller tørret Kød; dette gjaldt for den store Del af Befolkningen baade i By og paa Land. Kun i de to—tre Slagtemaaneder om Efteraaret blev der spist noget friskt, ferskt Kød, men store Mængder blev det ikke til, naar undtages Jagtdistrikterne. — I Løbet af Aarhundredet gik man mere og mere over til at spise fersk Kød, og Kødforbruget steg i mange Lande til det to—tre- eller firedobbelt.

Aarsagerne hertil er flere. Med det intensivere Landbrug blev der Mulighed for et betydeligt større Husdyrhold, og dette kunde ernæres langt bedre end før, saa at der ikke blot kunde fremstilles en større Kød mængde, men ogsaa en bedre Kvalitet. Samtidig med Tilbudet voksede Efterspørgselen, bl. a. fordi større Dele af Befolkningen fik bedre Levevilkaar, thi Kød har kun i Undtagelsestilfælde kunnet blive fattig Mands Kost.

Men ogsaa andre Forhold øvede sin Indflydelse. Landbrugsinstituttet minder i sin Beretning om, hvorledes *Liebig* tillagde Proteinet en overordentlig Betydning for

Muskelarbejde og kaldte det, siger Institutet, »le plus noble des elements de la nutrition«; selv om dette var en Overdrivelse, der blev gendrevet af *Voit* og *Pettenhofer*, var det dog saadan, at de førende af Aarhundredets Fysiologer tillagde Æggehvide-stofferne og dermed Kødets en særlig stor — sikkert alt for stor — Værdi for den menneskelige Ernæring.

Ogsaa den i det 19. Aarhundrede indførte tvungne Militærtjeneste kom til at tjene til en Forøgelse af Kødforbruget; naar Rationen for en Soldat i de fleste europæiske Lande lød paa 200—300 g Kød daglig, i Krigstid 400—500 g, blev Kød ikke mere at betragte som en Luksus, men som en Nødvendighed.

Endelig anføres, hvorledes den i den nyere Tid konstaterede formindskede Fødselspromille fører til forøget Kødforbrug. Dette staar nemlig i omvendt Forhold til Familiens Antal af Børn. Saavidt jeg kan skønne, bygger man her særlig paa de i Tyskland 1927—28 foretagne Opgørelser over Fødemiddelforbruget i Arbejderfamilier med en Indkomst af 3000—3600 Rmk., hvorom *N. Jasny* 1931 aflagde en overordentlig interessant Beretning: »Bevölkerungsgang und Landwirtschaft«. Tallene maa vist betragtes som paalidelige. For Kødets Vedkommende viste de, at medens en Familie med 4 eller flere Børn brugte 63,70 Rmk. aarlig pr. Enhed (fuldvoksen Person), var det tilsvarende Tal for Familier med kun 1 Barn 118,09 Mark, og i Familier uden Børn steg det til 150,40 Mark.

Alle de her nævnte Faktorer har hver især medvirket til en Forøgelse af Kødforbruget. — Naar der tales om »Verdens« Kødforbrug, er der dog Grund til at erindre sig, at det kun er i Europa og i de oversøiske Lande, hvor Befolkningen overvejende er af europæisk Afstamning, man kan sige, Kød er blevet et Næringsmiddel af større Betydning. For disse Lande har Landbrugsinstituttet i sin Beretning angivet følgende Tal over

Beregnet aarligt Kødforbrug pr. Individ:

		Kød ialt	Okse- og Kalvekød	Faare- og Lammekød	Svine- kød
Argentina	1930—34..	120,8 kg	108,4 kg	6,8 kg	5,6 kg
New-Zealand	— —..	103,8 »	53,5 »	41,8 »	8,7 »
Australien	— —..	91,5 »	46,2 »	37,3 »	8,0 »
Canada	— —..	65,4 »	27,5 »	3,2 »	34,7 »
England	— —..	63,7 »	29,1 »	13,9 »	20,7 »
Danmark	— —..	62,4 »	26,4 »	—	36,0 »
Forenede Stater	— —..	61,9 »	23,4 »	3,1 »	35,4 »
Estland	— —..	53,4 »	19,2 »	5,4 »	28,8 »
Tyskland	— —..	51,1 »	16,2 »	0,6 »	34,3 »
Schweiz	— —..	47,3 »	25,5 »	0,6 »	21,1 »
Holland	— —..	45,6 »	17,9 »	0,5 »	27,2 »
Frankrig	— —..	43,5 »	22,7 »	3,1 »	17,7 »
Belgien	— —..	39,2 »	18,1 »	0,6 »	20,5 »
Sverige	— —..	36,1 »	14,0 »	1,1 »	21,0 »
Czekoslovakiet	— —..	33,3 »	12,5 »	3,3 »	17,5 »
Norge	— —..	33,1 »	14,7 »	5,4 »	13,0 »
Finland	— —..	26,7 »	13,3 »	1,3 »	12,1 »
Rumænien	— —..	22,0 »	7,5 »	3,5 »	11,0 »
Polen	— —..	18,7 »	7,3 »	0,2 »	11,2 »
Italien	— —..	16,1 »	9,8 »	1,3 »	5,0 »
Rusland 1925—29		23,2 »	9,9 »	4,7 »	8,6 »

Tallene for Rusland gælder Perioden 1924/25—1928/29 og kan vel næppe tillægges særlig stor Sikkerhed. For alle de øvrige Lande gælder de anførte Tal for Femaaret 1930/34; i Beretningen er ogsaa for disse Lande nævnt Forholdstallene for det foregaaende Femaar, 1925/29, men de afviger saa lidt, at der ikke er Grund til at medtage dem her.

Som det fremgaar af Tabellen staar Argentina, New Zealand og Australien med et langt større Kødforbrug pr. Individ end nogle af de andre Lande, en naturlig Følge af, at der i de tre nævnte Lande er et meget stort Husdyrhold i Forhold til Menneskemængden.

Mellem de enkelte Lande er der stor Forskel paa Forbruget af de forskellige Kødarter. I de vesteuropæiske Lande udgør Oksekød gennemsnitlig 40—50 % af det samlede Kødforbrug. I Danmark, Nordamerika og Tysk-

land spises særlig meget Svinekød, det udgør i den Periode — 1930/34 — Undersøgelsen omfatter, over 60 %, i Tyskland endog de to Trediedele af det samlede Kødforbrug. — Forbruget af Faarekød er overordentlig forskelligt. Det er fra gammel Tid foretrukket i de orientalske Lande, men ogsaa i Australien og New-Zealand udgør det en meget stor Part — omkring ved 40 % — af Kødforbruget; imellem de vesteuropæiske Lande staar England som en særlig stor Forbruger af Faare- og Lammekød, 13,9 kg, medens Danmarks Forbrug er saa lille, at det slet ikke har faaet talmæssigt Udtryk.

Vi minder atter om, at det ikke er hele »Verden«, der her er Tale om, egentlig er det vel kun for omkring ved $\frac{1}{4}$ af Jordens Befolkning, at Kød er kommet til at udgøre en fast og regelmæssig Del af Kosten. — Klimatiske, religiøse og socialpolitiske Grunde spiller her mægtigt ind. 240 Millioner Hinduer i Indien maa hverken nyde Okse- eller Svinekød, endskønt Indien er et af de kvægrigeste Lande. Kvæget bruges dør til Mælkeproduktion og som Trækdyr og faar iøvrigt Lov til at leve, indtil det dør en naturlig Død. — Ligesaa mange — 240 Millioner — Muselmænd regner man, der er, som ikke spiser Svinekød, hvilket som bekendt heller ikke nydes af ortodokse Jøder. Ogsaa hos flere Hundrede Millioner Buddhister i Kina, Korea, Japan, Thibet og Mongoliet bidrager forskellige rituelle Forskrifter til at indskrænke Kødforbruget til et Minimum i Sammenligning med de ovenfor nævnte Lande.

Det internationale Landbrugsinstitut anstiller sluttelig nogle Betragtninger over Udsigterne for Kødforbruget i Fremtiden og kommer her til et meget optimistisk Perspektiv. Forudsat at Befolkningens Købekraft ikke gaar tilbage, vil Kødforbruget uden Tvivl stige betydeligt, thi alle de Faktorer, som har fremkaldt den store Stigning siden det 19. Aarhundredes Begyndelse, virker fremdeles; sandsynligvis kan der ikke for de bedre stillede Befolkningsklasser regnes med et forøget Kødforbrug, maaske

endda med et formindsket, men i de brede Lag og da især i den stadig voksende Bybefolkning vil Efterspørgselen endnu længe kunne tage til. Og tænkes der paa, hvad de tre Fjerdedele af Jordens Befolkning, som endnu ikke er Kødforbrugere af Betydning, vil kunne komme til at aftage, ja saa er der vide Grænser! — Institutet kan have Ret i, at hver Dag i Nutiden synes at føre disse Folkeslag i Retning af et større Forbrug af Livsfornødenheder (der siges ikke »Civilisation«). Ak ja, hvor mange har dog ikke i Aarenes Løb spekuleret herover! For nogle Aar siden var det Sukkerproducenterne, som kom i godt Humør ved at regne ud paa, hvor hurtigt det vilde svinde i Sukkeroverskudet, hvis Kinas 400 Millioner Mennesker kunde komme ind paa at bruge en efter europæiske Begreber passende Mængde Sukker, blot 20 kg pr. Individ, i Stedet for de 2 kg, man nu bruger. — Der er vist ikke endnu mindste Tegn til, at det vil ske. Man glemmer, at der i Orienten maa regnes med helt andre Tidsmaal end europæiske Hjerner har indstillet sig paa. — Men hist og her brydes der jo Huller i de gamle Mure, og vi bøjer os for Realiteterne, naar Institutet slutter med at anføre, at der i Tokio nu findes 3000 Slagterboder imod kun 3—4 for 15 Aar siden.

H. J. R.

De Danske Spritfabrikkers Forsøgsgaarde.

Den nu foreliggende Beretning Nr. III om Forsøgsarbejdet paa De Danske Spritfabrikkers Forsøgsgaarde giver en interessant Oversigt over det omfattende Arbejde, som denne Institution lader udføre paa Forsøgsvæsenets, specielt Kartoffelforsøgernes Omraade.

Der har gennem en Aarrække været udført Forsøg af Fabrikernes Forsøgsvirksomhed, men først i 1936 fremkom den første Offentliggørelse af Resultaterne. Naturligvis er denne Virksomhed først og fremmest baseret paa at fremskaffe de bedst egnede Sorter og give disse den Behandling under Dyrkningen, der betinger det bedste Raamateriale for Fabrikernes Produktion.

Under Arbejdet hermed vil der altid fremkomme Resultater af mere almindelig Interesse, og det har i høj Grad været Tilfældet her, hvilket Beretning Nr. I tydeligt viste. Det blev derfor modtaget med Anerkendelse, at man vilde offentliggøre Resultaterne af det Arbejde, der her var sat i Gang, og som vel oprindeligt var tiltænkt en snævrere Kreds af Kartoffelavlere. De to følgende Beretninger har indfriet de Forventninger, som den første fremkaldte.

En stor Del af de paabegyndte Forsøg fortsættes. Det letter derfor i høj Grad Oversigten, at der stadig findes Henvisninger til de paagældende Forsøg i tidligere Aar.

Som man kunde vente, udgør Sortsforsøgene en betydelig Del af Forsøgsarbejdet. Man har nu gennem 10 Aar udført saadanne Forsøg, saavel med som uden Sprøjtning, hvor man sammen med de gammelkendte Sorter stadig tager de nye ind, som man mener kan faa Betydning for Avlen. Der er i Aar medtaget 3 nye Sorter: Tylstrup 8077, Nektar samt en Sort mærket X. De nye Frederikshøj-Sorter, som kom med i Forsøgene for 3—4 Aar siden, Frederikshøj Nr. 46/30 og Nr. 15/30, har givet fremragende Resultater.

Saa at sige alle Spørgsmaal af Interesse for Kartoffeldyrkningen behandles i disse Forsøg. Der kan eksempelvis nævnes: Sprøjtning, Forspiring, Læggetider, Gødningsforsøg, Optagningstider og Opbevaring.

De foretagne Opbevaringsforsøg har vist, at de forskellige Opbevaringsmaader for sunde og rene Kartoffler har givet noget nær samme Resultat, nemlig et Opbevaringssvind af Tørstofmængden paa 4—6 % ved Nedkuling Oktober—April. Dette Resultat er interessant, for saa vidt som man i Almindelighed regner med noget nær det dobbelte.

Forsøg med forskellige Sorter af Spisekartofler gav til Resultat, at de for Salg til Byerne egnede Sorter bedømtes saaledes, at Rækkefølgen blev: Juli, Bintje, Goldperle, King Edward, Sydens Dronning, Erdgold og Svaløf Birgitta.

Der er endvidere foretaget forskellige Forsøg og Prøvedyrkninger, som ikke staar i direkte Forbindelse med Kartoffelavl, hvilket understreger Forsøgsvirksomhedens Alsidighed.

Det er en Række værdifulde Forsøgsresultater, der er offentliggjort i de hidtil udkomne 3 Beretninger.

C. A. N.

De danske Kartoffelmelsfabrikkers Forsøgs- og Fremavlsvirksomhed 1937.

Denne Beretning, der er den 4. i Rækken af Kartoffelmelsfabrikernes Publikationer, falder i 2 Hovedafsnit: Forsøgsarbejdet og Oversigt over Fremavlen og Kontrol dyrkningen. Desuden bringer Beretningen nogle Forsøgsresultater vedrørende Kali til Kartoffler.

Der har i 1937 været gennemført 22 Sortsforsøg, hvoraf 2 tillige har omfattet Forsøg med forskellig Optagningstid. Af disse Forsøg har 20 ligget i Jylland og 2 i Nordsjælland, grupperet om de paagældende Kartoffelmelsfabrikker. Der finder et Samarbejde Sted mellem Fabrikkerne og de lokale Landboforeningers Planteavlskonsulenter, idet Ledelsen af Forsøgene forestaas af disse; dette Afsnit af Beretningen er udarbejdet af Konsulent *H. Land Jensen*, Skanderborg.

Om Fremavlen og Kontrol dyrkningen beretter Direktør *O. Bachmann Olesen*. Der har under Fællesvirksomheden været 120 Tdr. Land med Fremavl af Læggekartofler. Denne Fremavl er underkastet en særlig Kontrol, idet Prøver sendes til Dyrkning i Kontrolmarken ved Brande, for derved at konstatere eventuelle Indblandinger af fremmede Sorter eller Sygdomsangreb.

Det er en lille interessant Beretning om det maalbevidste Arbejde, der af Kartoffelmelsfabrikkerne udføres for at skaffe sig den bedst mulige Raavare til Forarbejdning.

C. A. N.

Udkomne Bøger.

Andelsselskaber i Danmark i Aaret 1936. Udarbejdet af Andelsudvalgets Sekretariat ved Redaktør, cand. polit. *A. Axelsen Drejer*. Særtryk af Andelsbladet. 31 Sider. (Aarhus 1938).

Forsøg med Stammer af Hvidkløver. 1934—1937 og 1928—1934. Ved *Josef Hansen*. 16 Sider. — **Forsøg med Ajlens Anvendelse.** Askov 1929—1937. Ved *Karsten Iversen*. 32 Sider. — **Ajlens Nedbringning med Ajlenedfælder.** 1933—1936. Ved *Jacob Wested og Karsten Iversen*. 13 Sider. — 311.—313. Beretning fra Statens Forsøgsvirksomhed i Plantekultur. (G. B. N. F., Kbhvn.).

Register-Stambog over Kvæg af Rød dansk Malkerace XV. Tyre: 16001—16813. Køer og Kvier: 2490—2506. Fællesregister Bind XI—XV. Udgivet af De samvirkende danske Landboforeninger. Udarbejdet af Konsulent *M. Nielsen*, 63 + 480 Sider. (København 1938).

Den kongelige Veterinær- og Landbohøjskole. Aarsskrift 1938. Redigeret af Bibliotekar *Max Lobedanz*. 148 Sider. (København 1938).

Landbrugets Ordbog. Haandbog for den praktiske Landmand. Hovedredaktør *Th. Madsen-Mygdal*. Tredie Udgave. Bind II. 719 Sider. (København 1938).

Mejeriteknologi. Af Professor ved Norges Landbrugshøjskole, *Kr. Støren*. 2. reviderede Udgave. 285 Sider. (Oslo 1938. I Kommission hos G. E. C. Gad, Kbhvn.).

Mindre Meddelelser.

Godsejer Viktor A. Goldschmidts Legat (Afdeling B).

Legatet, der bestyres af Det kgl. danske Landhusholdningsselskabs Præsidium, skal anvendes til Forsøg og Undersøgelser, der har til Formaal at fremskaffe Midler til Bekæmpelse af Sygdomme hos Dyr. Grundet paa en Ændring i Legatets Regnskabsaar vil dette som anført i den om forrige Uddeling udsendte Meddelelse nu paa ny komme til Uddeling.

Legatportionerne, der er strengt personlige, kan gives for et Tidsrum af indtil 3 Aar. Portionernes Størrelse fastsættes i hvert enkelt Tilfælde af Legatbestyrelsen.

Ansøgning om Andel i Legatet, bilagt med udførlige Oplysninger om, til hvilket Formaal og paa hvilken Maade Beløbet agtes anvendt, maa indsendes til Det kgl. danske Landhusholdningsselskab, Rolighedsvej 26, København V., inden den 1. Juli d. A. — Ansøgningsskema benyttes ikke.

Landbrugets Prisforhold i April Maaned 1938.

Ved Det landøkonomiske Driftsbureau.

Tabel 1. Priser i Kr. pr. 100 kg.

	1937			1938		
	Hele Aaret	Jan. -April	April Md.	Jan. -April	Marts Md.	April Md.
Landbrugsprodukter:						
Sødmælk (ab Mejeri)	12,23 ¹⁾	11,39	11,06	13,07 ¹⁾	13,01 ¹⁾	12,98 ¹⁾
Smør, Notering	225	205	196	222	214	215
Ost, 20 %	72	66	66	90	90	90
Æg	110	85	72	97	74	76
Slagterisvin, 1. Kl., m. Kort (sl. V.)	171	165	173	180	180	189
do. uden Kort (do.)	65	60	60	100	100	100
Slagtekøer, Kbhvn., 1. Kl. (lev. V.)	48	44	44	50	50	50
Stude og Kvier, Esbj., 1. Kl. (do.)	60	59	59	60	60	59
Unge Heste, Odense, Kr. pr. Stk.	1040	1069	1100	1080	1100	1100
Hvede, Sælger	19,63	20,38	21,75	17,66	17,00	16,69
do., Køber	19,28	20,00	21,44	17,40	16,75	16,38
Rug, Sælger	19,95	19,82	21,25	17,58	16,85	15,75
do., Køber	19,57	19,42	20,75	17,26	16,50	15,38
Byg, 2rd., Sælger	18,60	19,31	20,06	17,22	16,50	15,75
do., Køber	18,24	18,87	19,56	16,80	16,00	15,25
Havre, Sælger	17,02	16,68	18,69	15,83	15,50	15,06
do., Køber	16,51	16,18	18,19	15,33	15,00	14,56
Hø	6,75	7,38	7,50	6,94	7,00	7,00
Kartofler, Sælgers St., Sjæll.	7,38	8,36	8,94	5,61	5,38	5,06
Foderstoffer:						
Bomuldsfrøkager	17,61	18,30	17,94	15,63	15,15	14,88
Solsikkekager	18,41	18,56	18,94	16,68	15,95	15,56
Palmekager	15,34	14,97	14,69	15,59	15,25	15,31
Hvedeklid	15,53	16,05	(16,50)	15,92	15,90	15,88
Majs, La Plata	14,91	14,12	14,48	17,38	17,00	—
Kunstgødning:						
Chilesalpeter	16,73	16,78	17,05	17,34	17,40	17,60
Kalksalpeter	16,03	15,94	16,20	16,79	16,85	17,05
Svovlsur Ammoniak	16,08	15,99	16,25	16,84	16,90	17,10
18 % Superfosfat	6,46	6,48	6,50	6,78	6,80	6,80
40 % Kaligødning	13,49	13,83	13,95	13,83	13,95	13,95

1) Ekskl. Mælkeafgift.

Tabel 2. Prisindeks. (Femaaret 1909/14 = 100).

	1937			1938		
	Hele Aaret	Jan. -April	April Md.	Jan. -April	Marts Md.	April Md.
Landbrugsprodukter:						
Sødmælk	116	108	105	124	124	124
Smør ¹⁾	110	99	95	109	105	107
Ost	126	116	116	158	158	158
Æg.....	93	72	61	82	63	64
Slagterisvin med Kort.....	176	170	178	186	186	195
do. med og uden Kort ²⁾	174	169	178	184	185	194
Slagtekøer (København)	83	76	76	86	86	86
Stude og Kvier (Esbjerg)	98	97	97	98	98	97
Unge Heste (Odense).....	141	145	149	147	149	149
Hvede	142	147	157	128	123	121
Rug.....	167	166	178	147	141	132
Byg, 2rd.....	144	150	156	134	128	122
Havre	141	138	155	131	129	125
Hø	98	107	109	101	102	102
Kartofler, Sælgers St., Sjæll. ...	197	223	238	150	143	135
Foderstoffer:						
Bomuldsfrøkager.....	120	125	122	106	103	101
Solsikkekager	143	144	147	130	124	121
Palmekager	135	132	129	137	134	135
Hvedeklid.....	139	144	148	143	143	142
Majs, La Plata	133	126	130	155	152	—
Kunstgødning:						
Chilusalpeter	84	84	86	87	88	89
Kalkalpeter	83	83	84	87	87	88
18 % Superfosfat.....	109	109	110	115	115	115
40 » Kaligødning.....	113	116	117	116	117	117
Vejet Prisindeks for:						
Mejeriprodukter	111	101	97	112	110	111
Husdyrprodukter, ialt.....	123	114	113	126	123	126
Korn	147	150	160	133	128	126
Planteprodukter, ialt.....	149	155	165	132	127	125
Landbrugsprodukter, ialt.	125	117	117	126	123	126
Kraftfoder	135	137	140	129	125	123
Kunstgødning	95	95	96	99	99	100
Andre Vareindkøb.....	99	98	98	89	89	89
Vareindkøb, ialt.....	123	124	126	118	115	115

¹⁾ Inklusive Hjemmemarkedsafgiften, Statstilskudet og Smørkontingentfondets beregnede Indtægter fordelt paa den samlede Smørproduktion.

²⁾ Forholdsmæssigt beregnet.

Planteavl 1937.

Af Konsulent *H. Land Jensen.*

For Planteproduktionen blev 1937 et jævnt godt Aar. Vejrforholdene beredte paa visse Egne i Foraarstiden betydelige Vanskeligheder, men gav i det store og hele gode Udviklingsbetingelser for Afgrøderne. Indenfor Landomraadet plejer Nedbørens forskellige Fordeling,

Tabel 1. Temperatur- og Nedbørsforhold 1936—37.

Afvigelse fra Normalen.

	Celsius, Gr.	Nedbør, %
Oktober 1936	÷ 1,0	+ 6
November —	+ 1,0	+ 2
December —	+ 1,9	÷ 33
Januar 1937	÷ 0,8	+ 20
Februar —	+ 0,6	+ 106
Marts —	÷ 1,0	+ 29
April —	+ 1,0	+ 30
Maj —	+ 1,6	+ 50
Juni —	+ 0,4	+ 26
Juli —	+ 1,2	÷ 17
August —	+ 2,7	÷ 48
September —	+ 1,1	+ 28
Gennemsnit, 12 Mdr.	+ 0,7	+ 9

tildels ogsaa varierende Temperaturforhold, at betinge stærke Forskydninger i Høstudbyttet fra Egn til Egn. Dette var dog i ringere Grad Tilfældet i 1937 end i de nærmest foregaaende Aar. De meteorologiske Gennemsnitstal for Temperatur og Nedbør, som de fremgaar af Tabel 1, giver Oversigt for de enkelte Maaneder. Selv om der heraf kan aflæses de vigtigste Afvigelser fra Norma-

len, er det dog først, naar ugentlige eller daglige Observationer tages i Betragtning, man bliver i Stand til at bedømme Vejrforholdenes Indflydelse paa Landbrugsafgrødernes Udvikling. Nærmere Redegørelse for de meteorologiske Data i den her omhandlede Periode findes i Tidsskriftet 1937, Side 849.

Efter et mildt Efteraar i 1936 gjorde Vintervejret i Januar sig gældende med stor Voldsomhed. I ugevis hærgede Froststorme de overvintrende Afgrøder og gav adskillige Steder, navnlig i Jylland, Anledning til stærk Jordfygning. Februar og Marts gav rigeligt med Sne og Slud, April var meget fugtig og solfattig. Maj havde ogsaa betydelig Nedbør, og endnu i Juni faldt der paa de fleste Egne over Normalen. Det fugtige Foraar var dog gennemgaaende mildt, og Nattefrost var sjælden. Juli og August var tørre og varme, September havde atter Overskud af Nedbør, og Oktober, hvorom Observationer ikke anføres i Tabellen, var meget tør og mild.

I det følgende vil der paa Grundlag af den officielle Statistik blive givet en Oversigt over Landbrugsarealets Benyttelse i 1937 sammenlignet med nærmest foregaaende Aar, og i Tilknytning hertil for de enkelte Aar Høstudbytets Størrelse. Tallene for 1937 hviler dog paa foreløbige Opgørelser og kan i den endelige Statistik blive ændret lidt.

Tabel 2. Arealanvendelsen i 1000 ha, hele Landet.

	1930/34	1935	1936	1937 (forel.)	Fremgang i % fra 30/34—37	Forh. tal 1937
Korn	1310,5	1334,4	1326,5	1322,2	+ 0,9	41,4
Roer	445,5	438,5	439,5	434,9	÷ 2,4	13,6
Kartofler	70,8	75,3	75,6	80,8	+ 14,1	2,5
Græs og Grønfoder ..	1268,7	1254,8	1266,5	1274,1	+ 0,4	39,8
Andre Afgr. og Brak	86,1	85,9	87,8	86,8	+ 0,8	2,7
Landbrugsareal	3181,6	3188,9	3195,9	3198,8	+ 0,5	100,0

Tabel 2 viser Arealanvendelsen for Hovedafgrøderne. Kornarealet er udvidet en Smule, medens Roeararealet er gaaet tilbage. Kartoffelarealet har faaet en Udvidelse paa ikke mindre end 14 %, Græs- og Grønfoderarealet er

nærmest uforandret. Det samlede Landbrugsareal er udvidet med 0,5 %. Bortset fra Kartoffelarealet er Forskydningerne forholdsvis smaa, et Udtryk for, at Landbrugsarealets Benyttelse fremdeles er ret stabil. Nogen almindelig Driftsomlægning finder i hvert Fald ikke Sted. Som Tilfældet har været gennem en lang Aarrække, anvendes noget over 40 % af Arealet til Korn, noget under 40 % til Græs og Grønfoder, 13—14 % til Roer, medens Resten anvendes til Kartoffler samt andre Afgrøder og Brak.

Kornafgrøderne. De enkelte Arter af Korn lægger Beslag paa vidt forskellige Arealer, saadan som det fremgaar af Tabel 3. Ca. 29 % anvendes til Byg, ca. 28 % til Havre, ikke mindre end ca. 23 % til Blandsæd, medens det samlede Vintersædareal kun udgør ca. 20 %. Bælgsædarealet er af meget underordnet Betydning. En nøjere Analyse af Kornarealets Benyttelse her i Landet i de senere Aar viser, at der i en lang Aarrække var betydelig Tilbagegang i Vintersædarealet, navnlig gældende for Rug. Den tilsvarende Udvidelse faldt for en væsentlig Del paa Blandsæd (Byg + Havre), en Udvikling, som i Betragtning af Blandsæddyrkningens alvorlige Fare som Spredningsfaktor for Havreaal maa siges at være uheldig og i Almindelighed ganske ubegrundet. Der savnes fremdeles Bevis for den Opfattelse, at Blandsæddyrkningen

Tabel 3. Korn i 1000 ha, hele Landet.

	1930/34	1935	1936	Fremgang Forh.	
				1937 (forel.)	i % fra 30/34—37 1937 tal
Hvede	104,8	126,2	119,7	128,9	+ 23,0 9,8
Rug	139,9	158,1	132,3	139,0	÷ 0,6 10,5
Byg 2rd	343,9	338,7	363,8	363,7	+ 5,8 27,5
Byg 6rd	10,2	5,9	5,1	3,1	÷ 69,6 0,3
Hvid eller gul Havre ...	352,5	343,4	356,1	356,6	+ 1,2 27,0
Graa eller sort Havre .	33,1	24,7	21,3	18,9	÷ 42,9 1,4
Blandsæd	322,0	333,5	324,6	308,2	÷ 4,3 23,3
Bælgsæd	4,1	3,8	3,6	3,8	÷ 7,3 0,3
Kornareal ...	1310,5	1334,4	1326,5	1322,2	+ 0,9 100,0

— bortset fra de aller tarveligste Jorder — giver større eller sikrere Udbytte end Arterne i Renbestand. Iøvrigt synes den forannævnte Bevægelse at have kulmineret, idet Vintersædarealet i de senere Aar igen er i Fremgang, ganske vist væsentligst for Hvedens Vedkommende, men med de Erfaringer, man navnlig i Jylland i de senere Aar har gjort i Retning af Rugens stabiliserende Betydning i Sædsnittet og som Faktor i Bekæmpelse af Sandflugt, vil der ogsaa kunne ventes Fremgang for denne Art. Og at der nu endelig er Tilbagegang for Blandsæd ses tydeligt at Procentberegningen, hvorefter Arealet siden 1930—34 er reduceret med 4,3 %. Iøvrigt noteres der Fremgang for 2rd. Byg og en yderligere Reduktion af det efterhaanden betydningsløse Areal for 6rd. Byg. Dyrkningen af graa Havre ses ligeledes at være i stærk Tilbagegang.

Betingelserne for Kornafgrødernes Udvikling i Foraaret 1937 var alt andet end gode. Vintersæden havde adskillige Steder lidt betydeligt af Frost og Jordfog, og hertil kom udbredte Angreb af Fritfluellarver navnlig i Hveden, en Del Arealer maatte ompløjes. For Vaarsæden saa det i April ud til, at den stærke Nedbør skulde berede de samme Vanskeligheder som i Foraaret 1936 i Retning af daarlig Spiring og ubekvem Jord. Det gik dog ikke saa galt, og efterhaanden kom der god Vækst i alle Kornafgrøder. Det slog heller ikke fejl i 1937, at rigelig Juninedbør er af afgørende Betydning for Sikring af en god Kornavl, og Varmen i Juli gjorde sit til, at Markerne mod Høst saa lovende ud. Stærk og frodig Vækst med Lejesæd som Følge var dog ikke almindelig. Mejningen paa begyndtes tidligt, ogsaa paa Egne hvor Aprilnedbøren havde foranlediget sildig Saaning. Høstarbejde og Indbjærgning gennemførtes under meget gunstige Forhold.

Høstudbyttets Størrelse fremgaar af Tabel 4, der foruden de foreløbige Tal for 1937 indbefatter Høsttal for de 2 foregaaende Aar samt Femaarsperioden 1930—34. Det ses, at 1937 har givet betydeligt større Kornudbytte end foregaaende Aar, Forskellen er ca. 20 %. Den hidtil

Tabel 4. Høstudbytte i Mill. hkg Kærne, hele Landet.

	1930/34	1935	1936	1937 (foreløbig)
Hvede	3,0	4,0	3,0	3,7
Rug	2,4	2,8	2,0	2,4
Byg	9,9	11,1	9,0	10,9
Havre	10,0	10,4	8,4	10,1
Blandsæd	7,8	8,5	6,4	7,5
Korn ialt (uden Bælgsæd)...	33,1	36,8	28,8	34,6

største Kornhøst, nemlig 36,8 Mill. hkg Kærne, faldt i 1935, og dette Udbytte naaedes ikke fuldt ud i 1937, der dog med 34,6 Mill. hkg repræsenterer den næststørste Kornhøst, der er naaet her i Landet. Sammenlignet med de tidligere Aar falder det gode Høstudbytte nogenlunde jævnt for alle Arter, daarligst stiller sig Blandsædudbyttet. Det bemærkes, at Hvedeudbyttet, trods de daarlige Udsigter fra Foraaret, blev fuldt ud tilfredsstillende. Selv om der saaledes kan noteres en jævnt god Høst i 1937 for Landet som Helhed, er der naturligvis Forskel fra Sted til Sted. Paa Strækninger i Østjylland, hvor Foraarsnedbøren havde været særlig generende, naaede man ikke Middeludbytte. Kærnekvaliteten var gennemgaaende god, navnlig Rugen fremkom i saa gode Kvaliteter, som det sjælden er set.

Rodfrugter. Den statistiske Opgørelse af Arealfordelingen for de forskellige Rodfrugtarter vil fremgaa af Tabel 5. I 1937 anvendtes som sædvanlig langt den største Part af Arealet til Runkelroer og Kaalroer, tilsammen henimod 80 %. Imidlertid begynder Fodersukkerroerne at gøre sig stærkt gældende. Siden 1930—34 er der en Fremgang paa over 10 000 ha, en Udvidelse, der betyder mere end en Fordobling i den korte Aarrække, og der er ingen Grund til at tro, at vi er ved Enden hermed. Udbyttet af nye, værdifulde Krydsningsroer med en i Forhold til Runkelroer høj Tørstofprocent vil utvivlsomt bringe endnu stærkere Stigning i de kommende Aar. For Sukkerroer til Foderbrug er Stigningen absolut og pro-

Tabel 5. Roer i 1000 ha, hele Landet.

	1930/34	1935	1936	1937 (forel.)	Fremgang i % fra 30/34—37	For- tal 1937
Runkelroer	149,2	149,2	155,4	143,7	÷ 4,0	33,0
Fodersukkerroer	7,1	9,3	13,4	17,2	+ 142,3	4,0
Kaalroer	210,6	205,5	198,5	196,9	÷ 6,5	45,3
Turnips	34,3	19,5	18,4	16,4	÷ 52,2	3,8
Gulerødder	4,7	4,5	4,2	4,1	÷ 12,8	0,9
Sukkerroer til Fabr.	36,0	42,1	38,2	40,0	+ 11,1	9,2
Sukkerroer til Foder.	3,1	7,9	11,0	16,2	+ 422,6	3,7
Cikorieroer	0,5	0,5	0,4	0,4	÷ 20,0	0,1
Roeareal	445,5	438,5	439,5	434,9	÷ 2,4	100,0

centisk endnu større end for Fodersukkerroer. Tilsammen udgør de tørstofrige Roer nu henimod 8 % af det samlede Roeareal. Runkelroer og Kaalroer viser i 1937 Tilbagegang, hvilket er en naturlig Følge af Udvidelsen af de tørstofrige Roers Dyrkningsomraade, men desuden maa Tilbagegangen ses i Forbindelse med, at Roearealet som Helhed i de senere Aar har Tendens til Indskrænkning. Dette sidste Forhold kan i nogen Grad skyldes Besætningsreduktion, men iøvrigt er det Udtryk for, at man har opdaget, at det nødvendige Kvantum Roer som Regel avles billigst paa et passende begrænset Areal med stort Udbytte pr. ha. Turnips og Gulerødder fortsætter Tilbagegangen.

Dyrkningsarbejdet i Roemarken var ikke uden Vanskeligheder. Egnsviis skete Saaningen temmelig sent og flere Steder blev Spiringen mindre god. I Kimstadiet meldte Rodbrand sig i ondartet Form, og hertil kom paa visse Egne den Skade, som nogle Dages Storm og Kulde først i Juni forvoldte. Bestanden var derfor mange Steder mindre god, og Renhakningen kneb det gennemgaaende mere med end sædvanligt. Juli rettede meget paa Forholdene, men i August hæmmedes Væksten stærkt af Tørke, navnlig gik det ud over Kaalroerne, som flere Steder desuden led stærkt af Kaalbrok. Denne Sygdom menes at være spredt over ellers sunde Marker ved Jordfygningen i Vintertiden. Nedbøren i September satte atter Gang i Væk-

sten, men adskillige Steder kunde det tabte ikke oprettes. Ved Optagning var Sundhedstilstanden god, og Sammenkørselen skete under ideelle Forhold i Oktober og først i November. En pludselig Frostperiode midt i November ødelagde en Del Kaalroemarker, hvor man havde udsat Optagningen, for at udnytte de gode Vækstbetingelser, som Efteraaret ellers bød paa.

Det opnaaede Udbytte af Rodfrugtafgrøderne fremgaar af Tabel 6. Det ses, at det samlede Udbytte af Foderroer ligger en Del under det normale for de senere Aar. I 1934 var Roehøsten dog endnu mindre. Det var navnlig Kaalroerne, der svigtede i 1937. Naar den forholdsvis

Tabel 6. Høstudbytte i Mill. hkg Roer, hele Landet.

	1930/34	1935	1936	1937 (foreløbig)
Runkel- og Fodersukkerroer	91,8	99,2	98,8	97,2
Kaalroer	123,6	115,5	118,3	110,2
Turnips	16,3	8,6	8,4	7,0
Gulerødder.....	1,5	1,4	1,3	1,3
Foderroer ialt.....	233,2	224,7	226,8	215,7
Sukkerroer.....	12,1	18,9	18,2	22,2

høje Tørstofprocent tages i Betragtning — efter *J. C. Lunds* Opgivelse $\frac{1}{2}$ —1 % højere end normalt — kommer man dog op paa omkring den normale Foderbeholdning, og det viste sig ogsaa, at Roerne slog nogenlunde godt til til Foraaret 1938.

Sukkerroer til Fabriksbrug viser efter Tabel 5 en Fremgang i Areal paa 11,1 % og er nu oppe paa 40 000 ha, svarende til 9,2 % af det samlede Roearreal. Fabriksroerne dyrkes i alt væsentligt kun paa Øerne. Udbyttet i 1937 var med Hensyn til Masse og Sukkerindhold særdeles godt. Sukkermængden fremgaar af følgende Tal:

	1935	1936	1937
Sukkerudbytte ialt Mill. kg	233,4	215,9	238,5
Sukkerudbytte pr. ha, kg	5500	5700	6000

Kartofler. Der kan atter noteres en Fremgang i Kartoffelarealet (Tabel 2), der nu omfatter 80,8 Tusind ha, hvilket er en Fremgang fra 1930—34 paa 14,1 %. Den væsentligste Del af Udvidelsen faldt dog i 1933 ved Indførelse af Kartoffelmelsordningen. Naar der nu igen er Fremgang fra 1936 til 1937, skyldes det antagelig i mindre Grad Afsætningen til Industri, der har været forholdsvis konstant, men snarere de i 1936—37 stigende Priser paa Handelskartofler i Indland og Udland.

Kartoflernes Udvikling var langsom i Foraaret, og flere Steder gjorde Rødfiltsvampen sig gældende. Skimmelangreb blev konstateret meget tidligt, men almindelig Skade indtraadte først hen i August, paa hvilket Tidspunkt Tørke samtidig var med til at standse Væksten. Paa udstrakte Egne i Jylland tegnede det til en forholdsvis lille Avl, og ved Optagning viste Knoldene sig ret smaa og mange Steder angrebet af Skurv. Paa de bedre Jorder, hvor Tørkeskaden var mindre, blev Avlen god. Høstudbyttet i Mill. hkg opgjort paa tilsvarende Maade som for de øvrige Afgrøder fremgaar af følgende:

1930/34	1935	1936	1937 (foreløbig)
11,7	12,2	12,9	13,4

Afsætningen af Kartofler til Spritfabrikkerne blev 307 Tusind hkg mod 382 i 1936 og 356 i 1935. Kartoffelmelsfabrikkerne aftog som sædvanligt 600 Tusind hkg. Forbruget af Kartofler til Industri nærmer sig saaledes 1 Mill. hkg svarende til 7—8 % af den samlede Produktion. Meget betydelig Interesse tillægges i de senere Aar Afsætningen til Udlandet. Efter Eksporten til England i 1936—37 var der af mange Avlere set hen til Sæson 1937—38 med stor Forventning, og King Edward var dyrket i meget betydeligt Omfang, idet man navnlig ventede at kunne afsætte denne Sort. Imidlertid betegnede Sæson 1937—38 for den almindelige Spisekartoffeleksport en meget stor Skuffelse, idet der praktisk taget ikke opnåedes Afsætning. Paa Baggrund heraf er det op-

Tabel 7. Eksporten af Læggekartofler.

	1936/37		1937/38	
	1000 hkg	%	1000 hkg	%
Up to date	40,2	80,5	126,0	66,0
King Edward	3,1	6,3	19,1	10,0
Royal Kidney	4,0	7,9	7,5	3,9
Svaløf Birgitta	0,3	0,6	15,4	8,1
Alma	0,1	0,2	14,9	7,8
Andre	2,1	4,5	8,2	4,2
Ialt	49,8	100,0	191,1	100,0

muntrende, at Eksporten af statskontrollerede Læggekartofler fuldt ud har svaret til Forventningerne ogsaa i 1937—38. Eksportmængderne fremgaar af Tabel 7¹). I 1937—38 (Høst 1937) er 84,3 % af Læggekartoflerne afsat til Argentina, medens Resten fordeler sig paa 9 nordafrikanske og sydamerikanske Pladser.

Udviklingen paa dette Omraade har paany skabt Interesse og Optimisme indenfor Kartoffelavlernes Kreds. Der er nu dannet lokale Avlerforeninger (Sektioner) i de fleste Sandjordsegne i Jylland, og det ser ud til, at ogsaa Afsætningen gennem Avlernes egne Organisationer finder fast Leje.

Græs og Grønfoder. Tabel 8 giver Oversigt over Fordelingen af Arealet i 1937 og de nærmest foregaaende Aar. Grønfoderarealet fortsætter Tilbagegangen og er iøvrigt uden større Betydning i Forhold til de øvrige Arealer. Fremgangen for Lucerne er atter betydelig. For saavel Sædskeftemarker som de mere varige gælder det, at der var afsat forholdsvis store Arealer til Slæt. Iøvrigt ses det, at der nærmest er Nedgang i Græsarealet indenfor Omdriften og tilsvarende Fremgang for de varige Marker. Udviklingen i Retning af mere kortvarige Græsudlæg indlagt i Sædfølgen, der utvivlsomt er i Gang paa mange Egne, spores saaledes endnu ikke i Statistikken.

¹) Efter Opgivelse af Landbrugsministeriets Tilsyn med Plantesygdomme.

Tabel 8. Græs og Grønfoder i 1000 ha, hele Landet.

	1932/34	1935	1936	Fremgang Forh.		
				1937 (forel.)	i % fra 32/34—37 tal 1937	
Inden for Omdriften:						
Grønfoder	13,6	9,9	9,5	8,5	÷ 37,5	0,7
Lucerne	11,8	13,7	15,8	18,0	+ 52,5	1,4
Kløver og Græs til Høslæt	263,2	251,5	265,1	278,2	+ 5,7	21,8
Kløver og Græs til Græsning	440,7	452,5	435,5	402,6	÷ 8,6	31,6
Ialt i Omdriften...	729,3	727,6	725,9	707,3	÷ 3,0	55,5
Uden for Omdriften:						
Var. Græs til Høslæt ...	35,5	38,0	36,1	40,1	+ 13,0	3,2
— — — Græsn....	175,0	171,1	177,8	179,5	+ 2,6	14,1
Eng o.l. Arealer til Høslæt	104,1	97,0	93,8	95,2	÷ 8,6	7,5
Eng o. l. Arealer til						
Græsning	112,7	111,6	117,0	125,3	+ 11,2	9,8
Fælded, Strandmarker o.l.	107,4	109,3	115,9	126,7	+ 18,0	9,9
Ialt uden for Omdr...	534,7	527,0	540,6	566,8	+ 6,0	44,5
Ialt Græs og Grønfoder .	1264,0	1254,6	1266,5	1274,1	+ 0,8	100,0

Græsvæksten var ret sparsom i det helt tidlige Foraar, men efterhaanden gjorde den rigelige Fugtighed sig stærkt gældende, hvortil kom, at Nattefrost var sjælden. I Maj—Juni var der saaledes rigelig Græsning overalt, og Høslætten blev meget stor. Med mindre Nedbør i Juli tog Græsvæksten stærkt af, og i August var der betydelig Mangel, i September bedredes Væksten atter, og Oktober gav med sit milde Vejr gode Betingelser for Afgræsning, indtil Frosten i November standsede Væksten.

Tabel 9. Høstudbytte i Mill. hkg, hele Landet.

	1930/34	1935	1936	1937
				(foreløbig)
Agerhø	15,3	13,9	14,7	15,9
Enghø	6,4	5,3	4,9	5,4
Hø ialt	21,7	19,2	19,6	21,3
Græsning, Afrødeenh. .	26,5	26,9	26,5	—

Græsmerkernes Udbytte er opgjort i Tabel 9. Det ses heraf, at Hø høsten var betydeligt større end de to fore-

gaaende Aar. Græsningen, der maales i Afgrødeenheder, er endnu ikke opgjort for 1937, men Udbyttet har antagelig været fuldt paa Højde med nærmest foregaaende Aar.

Frøavl en. Som sædvanligt er der for Frøavlsafgrøderne meget betydelige Arealforskydninger, hvilket fremgaar af Tabel 10. Efter kraftig Henstilling fra Frøfirmaerne lykkedes det at faa Rodfrugtarealet nedskaaret. Til Gengæld er der Fremgang for Rødkløver og ligeledes for Græsserne. Ialt er der sket en Fremgang paa 38,3 % eller ca. 11 000 ha fra 1931—34 til 1937.

Tabel 10. Frøavlsarealer i 100 ha, hele Landet.

	1931/34	1935	1936	1937	Fremgang i % fra 31/34—37	Forh. tal 1937
Runkelroer og Foder-						
sukkerroer	16,8	23,8	26,7	13,7	÷ 18,5	3,5
Kaalroer og Turnips . . .	23,4	20,5	7,3	13,7	÷ 41,5	3,5
Sukkerroer	8,6	16,8	15,1	6,8	÷ 20,9	1,7
Rødkløver tidlig	8,1	16,1	26,9	27,3	+ 237,0	7,0
Rødkløver sildig	16,9	24,0	38,4	42,8	+ 153,3	10,9
Hvidkløver	24,8	25,6	32,8	35,9	+ 44,8	9,1
Andre Græsm. bælglpl. . .	7,6	9,9	13,0	12,4	+ 63,2	3,2
Bælglpl. og Gr. i Bl.	3,3	5,6	5,4	3,4	+ 3,0	0,9
Græsser	158,1	219,5	191,4	205,0	+ 29,7	52,1
Andet Markf. samt Havef.	16,2	38,1	30,5	31,6	+ 95,1	8,1
Ialt Frøareal	283,8	399,9	387,5	392,6	+ 38,3	100,0

Vejrforholdene var gennemgaaende gunstige for Frøavl en. De enkelte Arter gav godt Udbytte, og Indbjærgningen skete under gode Betingelser. Endelig Opgørelse af Høstudbyttet for 1937 foreligger endnu ikke. Der henvises til senere Redegørelser i »Tidsskrift for Planteavl«, »Tidsskrift for Frøavl« samt »Dansk Frøavl«.

Foruden Landbrugets Hovedafgrøder, Korn, Roer og Græs, dyrkes der en Del andre Afgrøder saaledes Boghvede, Hør, Hamp, Spergel, Kommen m. v. samt Havesager i Marken. Den statistiske Optælling af disse »Andre Afgrøder« viser ikke nærmere Specifikation, men store

Forskydninger indenfor Grupperne er der vistnok ikke Tale om. Den samlede Arealanvendelse til disse Landbrugets »Bierhverv« omfatter i 1937 kun 8,9 Tusind ha, hvilket svarer til 0,3 % af Landbrugsarealet.

Brakarealerne udgjorde 1937 38,6 Tusind ha fordelt med omkring Halvdelen paa Helbrak og Halvbrak. Der er atter en lille Reduktion fra 1936, og fra 1930—34 er Tilbagegangen 24 %. Brak er ikke længere Reglen, men anvendes i en hel Del Tilfælde, hvor man ikke paa anden Maade kan væge sig mod Ukrudt. Iøvrigt ser det ikke ud til, at der kan spores Fremgang i den almindelige Ukrudtsbekæmpelse i de senere Aar, det korsblomstrede Ukrudt og ikke mindst Tidslerne florerer saa kraftigt som nogensinde. Det maa hilses med Glæde, at der indenfor de forskellige Provinser nu tages kraftigt fat paa Ukrudtssagen gennem Forsøg og Agitation. Vanskelighederne med at faa Arbejdskraft er nok en af Aarsagerne til, at Renholdelsen for mange Steder lader meget tilbage at ønske.

De indtil nu publicerede Høstopgørelser tillader ikke Beregning af det samlede Høstudbytte, men at 1937 planteavlsmæssigt maa betegnes som et godt Aar vil foran anførte Bemærkninger om de enkelte Afgrøder være Vidnesbyrd nok om.

Tabel 11. Forbruget af Kunstgødning, hele Landet.

	Forbrug pr. 1. Juli	
	1000 Tons 1935/36	1000 Tons 1936/37
18 % Superfosfat ¹⁾	363,0	360,2
40 % Kaligødning ¹⁾	81,1	87,9
Kalksalpeter	102,1	109,6
Chilesalpeter	39,3	41,7
Natronsalpeter	5,9	6,0
Sv. Ammoniak	39,6	42,5
Kalkkvælstof	2,1	2,5
Nitrophoska	1,2	1,4

¹⁾ incl. Nitrophoska.

Tabel 12. Egnenes forholdsvise Kunstgødningsforbrug 1936/37.

	kg pr. ha			Forholdstal for rene		
	15 ¹ / ₂ % Kvælstofgødn.	Superfosfat	Kali-gødn.	Kvælstof	Fosfors.	Kali
Sjælland	84	73	21	100	101	65
Bornholm	71	101	26	100	165	93
Lolland-Falster	159	165	35	100	121	58
Fyn	91	90	24	100	115	68
Østl. Jylland ..	69	118	69	100	200	101
Nordl. — ..	51	130	25	100	297	129
Vestl. — ..	51	130	32	100	294	160
Sydl. — ..	58	100	33	100	200	146
Hele Landet ..	69	113	27	100	190	103

Det har i denne Forbindelse Interesse at konstatere, at der ogsaa i dette Aar har været anvendt gode Gødningsmængder, hvilket selvfølgelig er af afgørende Betydning for Avlens Størrelse. I Tidsskriftet bliver der paa anden Maade gjort Rede for Kunstgødningsforbruget i de senere Aar, her skal imidlertid anføres en Del interessante Opgørelser, som kan udledes af en af Gødningsfirmaerne udarbejdet Statistik. Denne Statistik hviler paa nøjagtig Opgørelse af, hvad der er solgt og udleveret til Landmændene, og er saaledes et bedre Udtryk for Forbruget i de enkelte Høstaar end den almindelige Import- og Produktionsstatistik. Af Tabel 11 fremgaar, at der for Sæson 1936—37 er Fremgang i Forbruget af praktisk taget alle Kunstgødningsarter. Superfosfatanvendelsen viser dog en svag Tendens til Tilbagegang. Betydelig Interesse har endvidere Oversigten i Tabel 12, der viser det forholdsvise Kunstgødningsforbrug i Landets forskellige Egne, ligeledes uddraget af Gødningsfirmaernes Statistik. Det ses her, at Forbruget pr. ha er ret forskelligt fra Egn til Egn, og at Næringsstofforholdet varierer stærkt. At man i Jylland ligger forholdsvis højt med Kali sammenlignet med Kvælstof overrasker ikke, men det ser ud til, at Jyderne ogsaa er af den Opfattelse, at der først og fremmest skal Superfosfat til. Kommende Undersøgelser maa dømme i denne Sag. Vi ved endnu lovlig lidt om, hvilket Næringsstofforhold, der bør foretrækkes paa de enkelte Jorder.

Tabel 13. Priser paa Planteavlsprodukter, Kr. pr. 100 kg.
(Efter Det landøk. Driftsbureaus Opg. pr. Juli Md.)

	1933/34	1934/35	1935/36	1936/37
Hvede, Sælger	12,19	11,86	13,67	19,46
Byg 2rd. —	12,52	13,69	12,26	17,54
Havre —	12,49	13,56	13,10	16,25
Havrehalm	3,54	3,55	2,64	3,75
Kartofler (Sælgers St. Sj.) ...	4,89	7,13	6,95	7,80
Sukkerroer.....	2,10	2,18	2,20	2,20
Runkelroefrø	80,00	145,00	100,00	50,00
Kaalroefrø	100,00	60,00	38,00	54,00
Hundegræsfrø	70,00	70,00	45,00	70,00
Indekstal for Planteprodukter				
(1909/14 = 100).....	101	114	101	127
Indekstal for Husdyrprodukter				
(1909/14 = 100).....	101	117	117	118

Prisforholdene paa Planteavlsprodukter opgøres af Det landøkonomiske Driftsbureau i periodiske Meddelelser. Tabel 13 giver Oversigt over Prisudviklingen i de sidste 4 Aar. Bemærkelsesværdig er den stærke Stigning i Kornprisen fra 1935—36 til 1936—37. Stigningen er paa ikke mindre end 30—50 %, størst for Hvede. Iøvrigt er der Stigning i Halmpriser og i Kartoffelpriser, hvorimod Udviklingen i Frøpriserne er yderst forskellige, navnlig bemærkes Nedgangen for Runkelroefrø og Opgangen for Hundegræsfrø. Alt i alt har Prisudviklingen i 1936—37 bedret Betingelserne for Planteproduktionen taget for sig, hvilket ogsaa fremgaar af den betydelige Stigning i Indekstallet for Planteprodukter. For Husdyrprodukter er der ingen tilsvarende Stigning i dette Aar. Trods manglende Rentabilitet paa det samlede Husdyrholds Konto indenfor mange Landbrug, har det dog ligget saadan, at der ikke var nogen Fristelse til at arbejde i Retning af besætningsløst Landbrug, de lave Kornpriser var stadig den afgørende Hindring. Efter Prisforskydningerne i 1936—37 kan Planteavlen bedre klare sig i selvstændig Produktion, men iøvrigt siger det sig selv, at der her i Landet kun i de faa Tilfælde kan blive Tale om at drive kvægløst Landbrug. Denne Driftsform har

altid haft en naturlig Hemske i de begrænsede Afsætningsmuligheder, og med de senere Aars omtrentlige Spærring af Landegrænserne f. Eks. for Afsætning af Frø, virker Begrænsningen endnu stærkere.

Gennemsnitslandbruget er som før henvist til en Plante-
produktion, der mere eller mindre direkte tager Sigte
paa Afsætning gennem eget Husdyrhold. Korn-, Roe- og
Græsafgrøder danner fremdeles Grundlaget for det sam-
lede Landbrugs Eksistens, og for den enkelte Bruger gæl-
der det om til enhver Tid at finde den Balance mellem
Hovedafgrøderne, som under de givne Produktions- og
Afsætningsbetingelser giver ham det største økonomiske
Udbytte.

Kraftmaskinens Betydning under de nuværende Arbejdsforhold.

Foredrag i Det kgl. danske Landhusholdningsselskab d. 9. Februar 1938.
Af Statskonsulent *N. Balle*.

Hvis man i al Almindelighed spørger Folk om, hvilken Opfindelse de anser for den betydningsfuldeste, vil man faa mange forskellige Svar — en siger Ploven, en anden Flyvemaskinen, og en tredie mener Radioen. — Spørger man mig, vil jeg uden Betænkning sige »Maskinen, der omdanner Varme til Arbejde«, altsaa Varmekraftmaskinen, der i sin første Udgave var Dampmaskinen og i sin senere Udgave Motoren.

Intet har i den Grad revolutioneret Menneskenes Tilværelse og muliggjort Skabelsen af en høj Levestandard og almindelig Kultur som disse Maskiner.

Ganske vist har der ogsaa i Oldtiden været Folkeslag af høj Kultur, der udførte imponerende Bygningsarbejder og Kunstværker, men altid kun ved Hjælp af et Utal af Slaver, ja, høj Kultur var utænkkelig uden Trællene, og kun ved den grusomste Udnyttelse af den menneskelige og dyriske Muskelkraft kunde Datidens Kulturstater opretholdes.

Men naar man nu med et Par kg Kul i en middelmaadig Dampmaskine og med $\frac{1}{5}$ kg Olie i en Dieselmotor kan faa det samme Arbejde udviklet som af en Hest og 5 Gange saa meget som af en Mand, saa vil Arbejdskøberen snart regne ud, at til haardt Arbejde er Muskelkraften for dyr, og Menneskets haarde Slid burde være slut!

Som bekendt var det dog ikke lutter Lykke, der var

den umiddelbare Følge af Dampmaskinens Indførelse — tværtimod. Dens Udbredelse i England førte nemlig til, at Storindustrien knuste de tusinde smaa selvstændige Haandværkere, særlig inden for Spinderier og Væverier, og Resultatet blev, at Væverne med Koner og Børn blev tvunget ind som Fabriksarbejdere og udsat for en fuldstændig hensynsløs Udbytning fra Storfabrikanternes Side.

At denne Udvikling vakte Bekymring i humanistiske Kredse er indlysende, men Dampmaskinen var og er kun egnet for Stordrift, idet smaa Dampanlæg er forholdsvis dyre, uøkonomiske og kræver megen Pasning.

Meddelelsen om Fremkomsten af de første Motorer blev derfor fra mange Sider hilst med Glæde og Forventning — man havde her en Kraftmaskine, der kunde fremstilles for overkommelig Pris i helt smaa Størrelser, og som kun krævede meget lidt Pasning. Den egnede sig derfor fortrinligt som Hjælper for den mindre Haandværker og Industridrivende. — Økonomiske var de første Motorer ganske vist langt fra, og Driftsikkerheden var ofte kun saa som saa. Men paa disse Omraader er der i Tidens Løb sket en mægtig Udvikling til det bedre, og Motorer af i Dag staar i Driftsikkerhed fuldt paa Højde med andre Kraftmaskiner, og i Økonomi staar den, takket være Diesel, over alle, naar lige undtages store Damp-turbiner.

I Begyndelsen af Aarhundredet kom Elektromotoren, der jo strengt taget ikke er nogen Kraftmaskine, men snarere hører ind under Transmissionerne, idet den tjener til at overføre Kraft fra Varmekraftmaskiner til Arbejdsmaskiner. Den virker imidlertid som Kraftmaskine, og den kan i endnu højere Grad end Forbrændingsmotoren fremstilles billigt og i helt smaa Størrelser, og den er vel nok den af alle Arter Kraftmaskiner, der kræver mindst Pasning.

Som Hjælper for Haandværk og Industri og som Trafikmiddel paa Land og i By, paa Vandet og i Luften, har

Kraftmaskinen da forlængst erobret sig en Plads og fuldstændig ændret Menneskenes Tilværelse og Levevilkaar!

Inden for Landbruget og ikke mindst i det danske Landbrug varede det længe, før Kraftmaskinen vandt almindelig Indpas. — Man var paa Landet ikke vant til at spare paa Kræfterne, og menneskelig Arbejdskraft var endnu billig, og desuden, hvad andet skulde man sætte Karle og Husmænd til i den lange Vinter end at tærskes? Og til Markarbejdet havde man jo Hestene! Ja, endnu i min Barndom var Damptærskværket ukendt paa min Fødeegn — jeg husker endnu det Eventyr, det var for os Børn, da det første Tærskværk en stille Høstaften rullede forbi paa vor ellers saa fredelige Landevej, der af os blev betragtet som vor private Legeplads.

Mod Slutningen af forrige Aarhundrede blev det dog mere og mere almindeligt med Damptærskværker paa de større Gaarde, og ofte slog flere smaa Gaarde sig sammen om et Andelstærskværk.

Selv til Pløjning fandt Dampkraften enkelte Steder Anvendelse, men større Udbredelse eller nævneværdig Betydning fik den ikke paa dette Omraade.

Derimod var Dampmaskinen den absolut nødvendige Forudsætning for de mange Mejerier, der paa denne Tid og til Aarhundredets Slutning byggedes overalt i Landet. Her var Dampkraften endda særlig velegnet, ikke alene paa Grund af dens Driftsikkerhed, men ogsaa fordi man her bedre end de fleste andre Steder kunde udnytte Spildedampen — ja, man kunde med en vis Ret sige, at Maskinens Økonomi var ganske ligegyldig — hvad man ikke fik i Form af Arbejde, det fik man i Form af Varme.

Først i den senere Tid, hvor Varmeforbruget i Mejerierne ved formaalstjenlige Foranstaltninger er gaaet ned, mens Kraftforbruget samtidig er gaaet op, gælder Ræsonnementet ikke.

Takket være Poul la Cour, Askov, vaagnede der paa samme Tid en stærk Interesse for Vindkraftens Udnyttelse i Landbruget, dels som direkte Trækraft for Kværn

og Tærskværk og dels til Fremstilling af Elektricitet. Særlig i det blæsende Vest- og Nordjylland byggedes der paa den Tid og iøvrigt ogsaa langt senere et meget stort Antal Vindmøller — »Klapsejlere« og »Vindroser«. —

Fra Begyndelsen af dette Aarhundrede begyndte saa Elektriciteten at brede sig ud over Landet, og dette er fortsat til vore Dage med stedse stigende Fart. Omtrent samtidig kom de smaa forholdsvis billige Petroleums-motorer, der vel ikke i Driftsikkerhed og kun undtagelsesvis i Økonomi kunde konkurrere med Elektromotoren, men som havde den Fordel, at den kunde naa ud til de fjerneste Steder og yderste Udflyttere, hvor Elektriciteten vanskelig kunde naa, og hvor den i hvert Fald blev dyr.

Dampkraft, Motorkraft, Vindkraft og Elektricitet er da efterhaanden trængt ind overalt i det danske Landbrug, og Plejl og Hestegang er snart Museumsgenstande!

Men ogsaa til de fleste andre stationære Arbejder anvendes der nu Elementarkraft, saaledes til Formaling, Hakkelseskæring, Roeraspning, Kageknuser, Brændeskæring, Vandpumpning, Malkning o. s. v.

Og ikke alene stationært, men ogsaa mobilt, paa Vej og i Mark, fortrænges Hestene stedse mere og mere af Biler og Traktorer!

Dansk Landbrug af i Dag er saaledes allerede stærkt mekaniseret, hvilket iøvrigt tydeligt fremgaar af Maskintællingen 1936, som ses paa vedføjede Tabel.

Det er her interessant at se, at Antallet af Traktorer paa det nærmeste er gaaet lige saa meget frem, som Damplokomobilerne er gaaet tilbage. At Elektriciteten har haft en mægtig Fremgang i disse Aar, har vi alle vidst, derimod vil det sikkert forbavse mange, at der er 34 000 Ejendomme, der anvender Forbrændingsmotorer.

Naar Statistikken viser, at det dog endnu kun er ca. $\frac{2}{3}$ af samtlige Landejendomme, der anvender mekanisk Kraft, saa maa det erindres, at det i udpræget Grad er

Maskintælling 1936.
Kraftmaskiner i Landbruget henholdsvis 1923 og 1936.

Antal Ejendomme:	1923	1936	Alle Ejendommene i %	
	189.186	200.244	1923	1936
Traktorer	1.967	6.650	1,0	3,3
Damplokomobiler	7.227	1.273	3,8	0,6
Elektromotorer	38.684	73.614	20,5	36,8
Forbrændingsmotorer	14.619	34.833	7,7	17,4
Vindmøller til Landbrug	6.062	12.587	3,2	6,3
Vindmøller til Vandløftning.....	10.393	2.931	5,5	1,5
	78.952	131.888	41,7	65,9

paa de mindste Ejendomme, at den mangler, samt at der sikkert er mange af disse, der er Medlemmer af et Andelstærskeselskab.

Der rejser sig nu let det Spørgsmaal, om denne stærke Mekanisering af Landbruget har været gavnlig og maa ønskes fortsat, eller om den snarere har medført Tab og bør bremses?

Spørgsmaalet har baade en økonomisk, en driftsmæssig og en social Side. — Ifølge Foredragets Natur er det dog kun de to første af de nævnte Spørgsmaal, jeg her skal beskæftige mig med. Altsaa, for det første om et givet Arbejde kan udføres billigere med Elementarkraft end med Muskelkraft?

For det andet om der opnaas driftsmæssige Fordele i Retning af bedre, eventuelt hurtigere udført Arbejde og sidst, men ikke mindst, om der kan opnaas en bedre Udnyttelse af forhaandenværende menneskelig Arbejdskraft.

Vi vil nu se lidt nærmere paa de enkelte Arbejder, der møder os i Landbruget.

Tærskning. Selvfølgelig kan der her stilles en Beregning op over Udgifterne for Tærskning henholdsvis med Muskelkraft og Elementarkraft, men en saadan maa vist betragtes som overflødig, da Landmanden sikkert

under ingen Omstændigheder vil tilbage til Plejlen. — Her er Valget truffet.

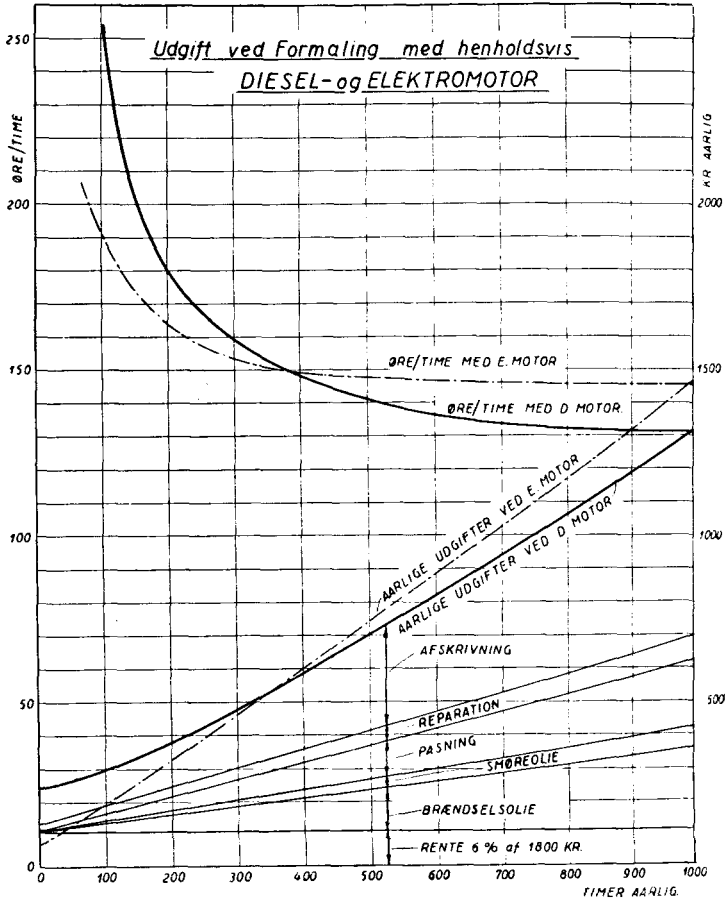
I driftsmæssig Henseende vil det i al Almindelighed være fordelagtigt at anvende forholdsvis smaa Tærskværker, hvor der bruges Motorkraft. — I Indkøb vil saavel Værket som Motoren være billigere, jo mindre de er, og desuden bliver Udnyttelsen bedre, idet et givet Arbejde vil strække sig over en længere Tid af Aaret. Den mindre Elektromotor belaster heller ikke Nettet saa haardt og foraarsager mindre Spændingsfald. Endelig vil man ved det mindre Værk kunne nøjes med et mindre Mandskab, eventuelt Gaardens egne Folk.

Formaling ved Haandkraft hører vist Oldtiden til, og selv med Heste formales der nu næppe mere, saa Elementarkraft er næsten det eneste, der anvendes, men til Gengæld anvendes der her alle Former af Elementarkraft — Vind, Vand, Damp, Elektricitet og Forbrændingsmotor.

Hvis Formalingen sker paa Gaarden, vil det ogsaa her være rigtigst at anvende en ikke for stor Kværn, hvad enten Formalingen sker ved Vindkraft, Forbrændingsmotor eller Elektromotor — Anlægsudgifterne bliver som før nævnt mindre og Udnyttelsesgraden bedre, og Kraftforbrug pr. formalet Td. Korn er ikke større ved den lille end ved den store Kværn. — Baade ved store og smaa Kværne er det Kværnstenens Materiale og Bildning, det kommer an paa, mere end Størrelsen.

Hvor Elektriciteten er dyr, vil man paa større Gaarde ofte kunne staa sig ved selv at producere sin Kraft, f. Eks. med en Dieselmotor, og for flere mindre Ejendomme kan det være fordelagtigt at slutte sig sammen i en Andelsfoderstofforening med Dieselmotor som Drivkraft. Om Besværet med at passe Kværnen eller med at bringe Kornet til og fra Møllen er størst, vil afhænge af lokale Forhold.

Et Begreb om, hvad det koster at formale med Dieselmotor, faas af Kurverne paa vedføjede Plan I.

Plan 1.

Som Eksempel er valgt en 36" Kværn og som Drivkraft en 15 HK Diesel, der normalt er belastet med 10 HK.

15 HK Diesel med Hus og Fundament koster Kr. 3600. Motoren bør være amortiseret i Løbet af 6000 Driftstimer, men da den skal afskrives, selv om den ikke benyttes, regnes der med en mindste Afskrivning paa 100 Kr. pr. Aar. Til Pasning af Dieselmotoren er der kalkuleret med 20 Øre pr. Time, idet Pasningen ved en saadan indskrænker sig til Start og Standsning samt Overføling og Smøring en Gang imellem, f. Eks. en Gang pr. Time.

Manden kan altsaa udmærket passe Kværn m. m. ved Siden af.

Reparationsudgifterne er anslaaet skønsmæssigt og ikke fuldt proportionalt med Brugstiden. Da Forrentningen efterhaanden bliver mindre som Følge af den aarlige Afskrivning, er der kun regnet med en 6 % Rente af den halve Købesum, hvilket giver en for Praksis fornøden god Tilnærmelse — Usikkerhedsmomentet ved Afskrivningen vil altid være saa langt større end den herved fremkomne Fejl.

En tilsvarende Undersøgelse er foretaget med en 12 HK Elektromotor, og de samlede aarlige Udgifter under samme varierende Udnyttelse for saavel Diesel som Elektricitet er indtegnet paa Planen. Ligeledes er der indtegnet Kurver, der angiver Udgift pr. Time ved henholdsvis Diesel og Elektromotor. Idet der her er regnet med en Strømpris paa 15 Øre/KW. Time, vil det ses, at Udgifterne praktisk taget er ens ved de to Driftsformer, dog at det vil være billigst at anvende Elektricitet, hvis der køres forholdsvis faa Timer, og Diesel, hvis der er mange aarlige Driftstimer.

Hakkelseskæring. Har man i sine unge Dage gjort Bekendtskab baade med Skærekisten og Hakkelsemaskinen for Haandkraft, saa vil man kunne forstaa, hvilken Lettelse det betyder i Arbejdet paa en Gaard, at Motoren nu har overtaget Sliddet. — Og dog skæres der ikke paa langt nær saa megen Hakkelse nu som i «gamle» Dage, f. Eks. i min Faders Ungdom, da Halm baade til Heste og Køer ofte blev skaaret i Hakkelse.

Roerensning og Roeraspning var ogsaa kedelig, tidsspildende og langt fra nogen rationel Maade at findele Roerne paa, og oftest lod man derfor Dyrene selv besørge Raspningen, men for gamle og syge Tænder var det et svært Arbejde, navnlig med Kaalrabi.

Kageknuser. Ogsaa med Indførelsen af Elementarkraft til Kageknusning er der opnaaet en meget stor Besparelse af Tid, og Landmanden er sluppet for et kedeligt Arbejde.

Dette gælder dog i endnu langt højere Grad Brændeskæringen, der baade var streng og ensformig, og hvor tog det ikke Tid imod Skæring med Rundsav!

Vandforsyningsanlæg vinder frem sammen med Elektriciteten, idet den sidste er en næsten nødvendig Forudsætning for den første. Et paalideligt Vandforsyningsanlæg betyder dog mindre i Besparelse af Tid end i Forøgelse i den Komfort, som vi alle foragter, men dog saa nødvendig vil undvære. Oftest anvendes automatiske Vandforsyningsanlæg med Trykluftbeholder og som Trækkraft en Elektromotor.

Kun ved de noget større Landsbyvandværker, hvor noget Tilsyn alligevel er nødvendigt, kan der være Tale om at erstatte Elektriciteten med Dieselmotoren.

Alle de nævnte Indretninger medfører saaledes Besparelser baade i Tid og i Slid, og nogle bringer øget Bekvemmelighed, og det er alt saare godt; men kan det betale sig, hvis det skal regnes ud i Kroner og Øre? Spørgsmaalet lader sig næppe besvare i rene Tal. Hvad er en Behagelighed værd i rede Penge?

Noget anderledes stiller Sagen sig, naar vi vender os mod Malkemaskinen, her er ganske vist ogsaa et Spørgsmaal om Behagelighed og Sikkerhed, der ofte vejer tungt; men særlig paa større Gaarde vil det økonomiske dog være det vigtigste. — Hvad koster det mig at faa malket med Haandkraft og hvad med Malkemaskine, og hvilken Fremgangsmaade giver mest og bedst Mælk?

Som absolut ikke Specialist, hverken som Fysiolog eller Bakteriolog, skal jeg vel vogte mig for at gaa for dybt ind paa de to sidste Spørgsmaal; men mon ikke alle Fagfolk er enige om, at en virkelig god Haandmalkning er at foretrække for Maskinmalkning, men at man i vore Dage lettere sikrer sig en god Maskinmalkning end en god Haandmalkning, og at det derfor ofte vil være Maskinen, der giver den bedste Malkning i Praksis.

Hvad Økonomien angaar, da vil man paa Grundlag af snart mange Aars Erfaring med nogenlunde Sikker-

hed kunne kalkulere Udgifterne ved Maskinmalkning. Betydelig vanskeligere er det at udfinde, hvad Haandmalkning koster, idet der her spiller et Utal af særlige Forhold ind, saa hvert Tilfælde bør egentlig undersøges for sig. Som Eksempel kan nævnes, at Gaardejeren paa en almindelig Bondegaard ofte selv vil kunne forestaa Malkningen med kun lidt billig Arbejdskraft som Hjælp, hvis han har Maskine, medens han i modsat Fald kan være nødt til at ansætte en gift Fodermester. Simplest stiller Forholdene sig vel nok paa de store Gaarde, hvor det i Reglen er Arbejdernes Koner, der besørger Malkningen.

Vælges som tilfældigt Eksempel en Gaard med 100 Køer, der malker, og som malkes 2 Gange daglig, kan Udgifterne ved Haandmalkning anslaaes som følger:

Haandmalkning.

6 Malkere 2 Gange daglig à Kr. 1.10 pr. Gang i 365 Dage ialt Kr. 4810.—

Maskinmalkning.

Anskaffelsesudgifter:

9 Malkemaskiner	Kr. 4800.—
1 Stk. 3 HK Elektromotor ...	> 300.—
Installationer	> 400.—
	<u>Kr. 5500.—</u>

Elektricitetspris 20 Øre/KW. Time.

Vedligeholdelse pr. Maskine pr. Aar:

Pattegummi 4 · 1 ¹ / ₂ · 1.50	Kr. 9.—
Korte Mælkeslanger 4 · 2 · 0.35	> 2.80
> Pulsatorslanger 4 · 0.35	> 1.40
Mælkeslange 4.50	} Varer 4 Aar ca..... > 5.— Kr. 18.20
Luftslange 8.50	
Pulsatorslange... 6.25	
Steriliseringsvædske (6.50 Kr./kg, 1 Gram pr. Liter Vand)	> 2.50
Smørelie.....	> 1.—
	<u>ialt pr. Maskine pr. Aar.... Kr. 21.70</u>

Samlede aarlige Udgifter ved Maskinmalkning:

Afskrivning, 12 %	Kr. 660.—
Renter, 6 % af 2750	> 165.—
Vedligeholdelse 22 · 9	> 198.—
Reparationer og uforudsete Udgifter.....	> 200.—

Elektricitet, ca. 2 KW. til 9 Maskiner

2 · 2 · 2 · 0.20 · 365..... Kr. 584.—

3 Fodermestre à 1800 Kr., hvoraf Halvdelen for

Malkning..... » 2700 —

Ialt.... Kr. 4507.— aarlig

eller ca. 45 Kr. pr. Ko mod ca. 48 Kr. ved Haandmalkning.

Skønt Udgifterne ved Maskinmalkning vist af de fleste vil anses for at være anslaaet rigelig højt, bliver Fordelen saaledes alligevel paa dennes Side. Stor er Forskellen dog ikke, og særlig paa mindre Ejendomme, eller hvis Maskinuheld indtræffer, kan den let blive negativ.

Det er da næppe heller den økonomiske Fordel, der bevæger saa mange større og mindre Landmænd til ogsaa her at gaa over til Maskinkraft, men Grunden er langt snarere, at det mange Steder kniber med at skaffe Arbejdskraft til Malkning. — Og, lad os nu være ærlige, Malkarbejdet hører hverken til det letteste eller det behageligste Arbejde, og næppe noget andet Arbejde kan være mere bundet — Hellig som Søgn, Kørne skal malkes!

Faren for Strejke har vel ogsaa i adskillige Tilfælde gjort, at Malkmaskinen er blevet installeret. Det bør dog tilføjes, at absolut sikker er Maskinen heller ikke — enhver Maskine kan svigte, og Elektriciteten kan svigte!

Vender vi os nu fra de Arbejder, der udføres i Lade og Stald, til Mark- og Havearbejderne, saa træffer vi ogsaa her paa Forbrændingsmotoren.

Den lille luftkølede D.K.W.-Motor kan saaledes paa monteres en almindelig Binder, der trækkes af Heste. Motoren trækker ved Kædetræk Binderens Maskineri, saa dets Hastighed bliver konstant uanset Kørehjulets Hastighed.

Motoren vil naturligvis altid lette Hestene Arbejdet, men det er dog mest under særlig vanskelige Forhold som ved Lejesæd og paa blød Bund, at Fordelen ved »Paa-hængsmotoren« mærkes. Helt billig er en saadan Motor dog ikke, hvis den kun benyttes i den korte Høstsæson;

hvis den derimod forsynes med Remskive, saa den i den øvrige Del af Aaret kan anvendes til andre Arbejder, stiller Forholdene sig gunstigere.

Da det bliver mere og mere almindeligt med Frugtplantager ogsaa inden for Landbruget, skal jeg lige anføre, at her er en rationel Sprøjtning som bekendt en Nødvendighed, ikke een, men mange Gange om Aaret. At det er et træls og langsommeligt Arbejde at foretage Sprøjtningen ved Haandkraft, kan alle vi, der har prøvet det, snart blive enige om. Hertil kommer, at Sprøjtning af store Træer aldrig bliver rigtig effektiv, og at der medgaar en alt for stor Mængde af den ofte dyre Sprøjtevædske, da Forstøvningen er utilstrækkelig. Her er Motoren atter en fortrinlig Hjælper, baade til at lette og forbedre Arbejdet. Dog selv til større Frugthaver vil en Motorsprøjte blive for dyr, men her vilde det sikkert være god Forretning for alle Parter, hvis en enkelt Mand med Indsigt paa dette specielle Omraade anskaffede Sprøjten og mod rimelig Betaling foretog Sprøjtning for Naboer og Genboer!

Traktoren eller »Motorploven«, som den blev kaldt i sin Barndom, er ikke alene den dyreste, men ogsaa den mest alsidig anvendelige af alle Landbrugets Kraftmaskiner — Pløjning, Kultivering, Mejning og meget andet udføres hurtigt og bekvemt med Traktor; desuden kan den anvendes til alle stationære Arbejder, men dog særlig til Tærskning og Formaling, og endvidere til Transport. Denne sidste Anvendelse vil sikkert blive mere og mere almindelig, hvis Gummihjul fortrænger Hjul af Jern med Gribere. Som bekendt er Gummihjul allerede nu det almindeligste i Tyskland.

Der kan nu fra Landbrugets Side stilles følgende Spørgsmaal:

- 1) Medfører Anvendelsen af Traktor direkte Besparelse?
- 2) Medfører Anvendelsen af Traktor driftsmæssige Fordele?

Svarene vil naturligvis i høj Grad afhænge af de stedlige Forhold, men i al Almindelighed kan det dog siges, at det mere eller mindre gunstige Resultat vil afhænge af Traktorens Pasning, dens Indstilling og dens Vedligeholdelse samt af, hvor stærkt den udnyttes.

At en tilfredsstillende Udnyttelse af en Traktor lettere lader sig praktisere paa en stor end paa en mindre Ejendom er indlysende, men paa disse sidste burde man maa-ske i højere Grad end hidtil gaa den for danske Landmænd saa kendte Andelsvej — dog bør der kun være een Mand, der kører Traktoren og har Ansvar for dens Pasning! I Reglen vil det derfor være bedst, at Traktoren ejes af en enkelt, og at han saa mod et passende Vederlag paatager sig Traktorarbejde for andre.

I mange Tilfælde og ikke mindst i det sidstnævnte vil det være af Interesse at se, hvad det koster, eller hvad der med Rimelighed kan forlanges for at faa udført et givet Arbejde med Traktor.

Lad os for Eksempel undersøge, hvad det koster at pløje en ha med Traktor, og hvad der maa anses for en rimelig Betaling til Traktorejeren pr. Time.

Udgifterne bestaar dels i Forrentning og Afskrivning og dels i Driftsudgifter. Afskrivningen vil naturligvis være afhængig af den aarlige Brugstid, men da en Traktor skal afskrives, selv om den ikke bruges, er den ikke helt proportional med det Antal Timer, Traktoren anvendes pr. Aar.

Paa Grund af det aarlige Afdrag bliver Renten som før nævnt mindre for hvert Aar, og der regnes derfor ogsaa her med 6 % Rente af den halve Købesum.

Afskrivningen bestemmes ved at dividere Traktorens Levetid op i dens Indkøbspris. Vanskeligheden ligger altsaa i at bestemme Levetiden, idet denne ikke alene afhænger af Traktorens Godhed, men fuldt saa meget af Pasning, Belastning m. m.

Gennem Erfaringer indhøstet fra forskellig Side gennem snart mange Aar tror jeg, at man vil være paa den

sikre Side, hvis man afskriver sin Traktor saaledes, at den er helt afskrevet efter 6000 à 8000 Arbejdstimers Forløb.

Til Afskrivning er der saaledes regnet med en fuld-
stændig Amortisering i Løbet af godt 7000 Arbejdstimer
undtagen ved helt ringe Udnyttelse, hvor den aarlige Af-
skrivning som nævnt bør være større. Medens der i Tysk-
land angives en aarlig Brugstid paa op mod 2000 Timer
som almindeligt, saa vil man her i Danmark kun und-
tagelsesvis naa over 1000 à 1200 Timer. Denne Opfat-
telse bekræftes af Svarene paa en Del Spørgeskemaer,
som jeg for nogle Aar siden udsendte til forskellige Trak-
toorejere.

Af de samme Svar fremgaar, at de aarlige Udgifter er
ret stærkt varierende:

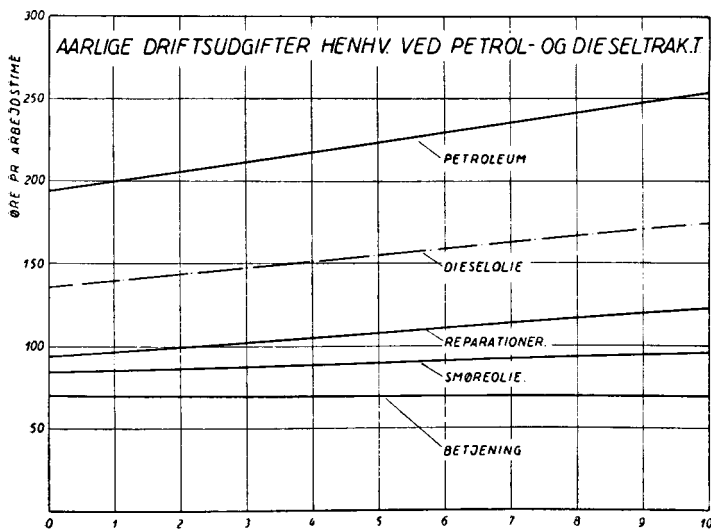
Middeltal

Brændselsudgifter pr. Time (50—80 Øre)..... 70 Øre

Smøreolie pr. Time (14—26 Øre) 22 »

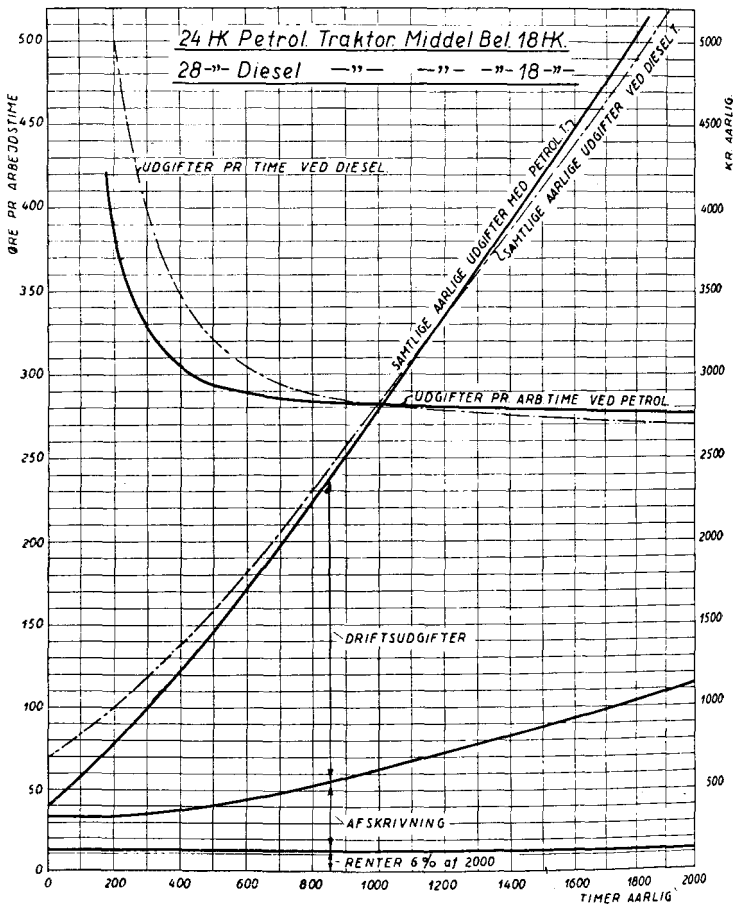
Reparationer pr. Time (10—26 Øre) 21 »

Baade til Reparationer og Smøreolie voksede Udgif-
terne med Traktorens Alder.

Plan 2.

Paa Plan II er indtegnet Forbrugskurver — Traktorens Alder er her afsat som Abscisse og Forbruget pr. Arbejdstime som Ordinat. Anslaaes Traktorførerens Løn til 70 Øre pr. Time, og idet de nævnte Udgifter til Brændsel, Smøreolie og Reparationer er stigende med Traktorens Alder, ses det af den fuldt optrukne Kurve, at medens Driftsudgifterne med en ny Petroleumstraktor er ca. 2 Kr. pr. Time, saa er den ved en 8 Aar gammel Traktor godt 2,40 Kr.

Plan 3.

De tilsvarende Udgifter ved Dieseltraktoren er 1,40 Kr. og 1,65 Kr.

Da de samlede Udgifter, d. v. s. Driftsudgifter + Forrentning og Afdrag varierer med Traktorens Udnyttelse, er der paa Plan III indtegnet fuldt optrukne Kurver, der viser henholdsvis Udgift pr. Aar og Udgift pr. Time for en 4 Aar gammel Petroleumstraktor paa 24 HK — Pris 4000 Kr. Der er regnet med en gennemsnitlig Belastning paa 18 HK.

Idet Benyttelsestiden, der er afsat som Abscisse, varierer fra 200 Timer til 1800 Timer aarlig, bliver Udgifterne pr. Aar 1200 Kr., naar Traktoren anvendes 400 Timer, og 2800 Kr., naar den anvendes 1000 Timer, og de tilsvarende Udgifter pr. Time er henholdsvis 3,00 Kr. og 2,80 Kr.

Betragtes derefter en 28 HK Dieseltraktor, der i Indkøb har kostet 8500 Kr., og udføres Beregningen af Udgift pr. Aar og pr. Time paa ganske samme Maade som ovenfor, bliver Resultatet som vist ved de stiplede Kurver paa Plan III. Det ses da, at Udgifterne er ens for de to Traktorer ved ca. 1000 Timers Driftstid — ved kortere Driftstid er Petroleumstraktoren den billigste og omvendt, naar Driftstiden er længere — Forskellen er dog kun nævneværdig, naar Driftstiden er under 600 Timer aarlig.

Her bør det dog erindres, at Dieseltraktoren er paa 28 HK mod den andens 24 HK, hvilket under visse Forhold kan være af Betydning.

Ønskes et Skøn over, hvor meget Pløjning koster pr. ha, kan man paa ovennævnte Grundlag opstille følgende Beregning:

Erfaringsmæssigt kan der pløjes 2 à 2½ ha pr. 10 Timers effektiv Arbejdsdag med en Traktor med 2 Stk. 12" Plovlegemer, naar der pløjes under normale og gode Forhold. Anvendes en 4 Aar gammel Traktor, bliver Udgiften som følger:

2,75 · 10 : 2,5 = 11,00 Kr. pr. ha paa en stor Gaard
og 3,20 · 10 : 2,5 = 12,80 » » » » » mindre Gaard

eller henholdsvis 14 à 16 Kr., hvis der kun pløjes 2 ha pr. 10 Timer.

Hvis der under tilsvarende Forhold pløjes med gode svære Herregaardsheste, kan der pr. 10 Timers effektiv Arbejdsdag pløjes godt 1 Td. Land eller 0,6 ha med hvert Spand Heste.

Regnes der nu med en Udgift af 35 Øre pr. Hest pr. Arbejdstime (»Landøkonomisk Driftsbureau«), og er Timelønnen for Karlen 50 Øre (altsaa 20 Øre billigere end Traktorføreren, da man ved denne maa regne med kvalificeret Arbejdskraft), bliver Udgiften pr. pløjet 0,6 ha 12 Kr. eller ca. 20 Kr. pr. ha.

Selv med en betydelig Margin for Tilfældigheder, tør det da vist siges, at Traktoren vil kunne medføre betydelig Besparelse, særlig for det større Landbrug.

Spørgsmaalet Traktor eller Heste er dog mindre et Pengespørgsmaal end et Spørgsmaal om, hvilken af de to Driftsformer der byder et Landbrug de største driftsmæssige Fordele.

Blandt disse maa nævnes, at Traktoren uden at lide under det kan arbejde baade 12 og 16 Timer i Træk, ja, Døgnet rundt, om det skal være, hvis den er forsynet med elektrisk Lys. Et vigtigt Arbejde kan altsaa forceres færdigt paa kortere Tid, end hvor der anvendes Heste. Særlig kan dette være af Betydning paa de vanskelige Jorder i Saatiden, men ogsaa i Høsten har det meget at sige, at Mejningen kan gøres hurtigt færdig og saaledes paabegyndes senere — ved tidlig Saaning og sen Høst faas da en længere Vækstperiode.

Jorden vil, i hvert Fald med de lidt sværere Traktorer, kunne behandles dybere med disse end med Heste — om Betydningen heraf skal jeg dog af gode Grunde undlade at udtale mig.

Til stationære Arbejder anvendes Traktoren som bekendt overmaade meget, da den er uafhængig af Arbejdsstedet — den kan anbringes netop der, hvor det passer bedst. — Og paa Egne, hvor Elektricitet mangler, eller

hvor den er dyr, vil den med Fordel kunne erstatte Elektriciteten.

Dette fremgaar iøvrigt af det, vi har set ovenfor, hvor 18 HK i 1 Time kostede alt iberegnet Kr. 2,80 eller ca. 16 Øre pr. HK-Time. Da 1 effektiv HK-Time paa det nærmeste er lig 0,9 KW-Time, svarer de 16 Øre til en Strømpris paa ca. 18 Øre, hvortil kommer, at der er regnet med, at der er een Mand beskæftiget med at passe Traktoren hele Tiden, hvad han som bekendt ikke er — han kan udmærket udføre andet Arbejde ved Siden af.

Endnu kan nævnes, at Hestene kan skaanes for meget af det sværeste Arbejde, f. Eks. Opdyrkning af Heder og Moser o. lign.

Og endelig er der jo den Fordel ved Traktoren sammenlignet med Hesten, at den første kun skal forrentes, naar den staar stille, medens den sidste baade skal fødes og forrentes hele Tiden!

Ser vi derefter paa, hvilke Fordele der er ved Hestene i Sammenligning med Traktorer, da maa det indrømmes, at Hestene er langt mere alsidig anvendelige, baade ved almindelige Markarbejder som Saaning, Radrensning, Tromling, let Harvning o. s. v., men særlig til Transport paa Veje, hvor Traktoren er ganske uanvendelig, hvis den da ikke er forsynet med Gummihjul. I Udlandet og vist særlig i Tyskland bliver dette dog mere og mere almindeligt og anbefales stærkt, idet Traktoren saa kan anvendes til Transport af Roer, Foderstoffer o. l., ja, mulig endda til Hjemkørsel af Sæden. I et almindeligt Landbrug vil der dog altid være en Mængde Arbejder, hvortil Traktoren egner sig daarligt, eller hvor den slet ikke lader sig anvende, hvorimod Heste i fornødent Antal kan klare alle Arbejder.

Heste og Traktorer er saaledes i Virkeligheden inkomensurable Størrelser, og en eksakt Beregning over, hvilken Driftsform der er mest lønnende, lader sig ikke opstille, men det kan siges i al Almindelighed:

1) Traktoren vil aldrig helt kunne erstatte Hesten.

- 2) Da den kan blive mest fuldkommen udnyttet paa mellemstore og store Gaarde, vil den med størst Fordel kunne anvendes paa disse.
- 3) Den egner sig godt til at tage »Spidsbelastningen« i et Landbrug, og da Spidsbelastningen for Hestene som oftest falder sammen med Spidsbelastningen for Arbejderne, vil den ofte kunne medføre en Reduktion, ikke alene i Hesteholdet, men ogsaa i Folkehold.

Efter vor Rundgang blandt Landbrugets Maskiner er vi nu endelig naaet til Bilen. — Ja, her er vel nok et af Byboernes mest probate Argumenter, naar han vil drille Landmanden med, at Forholdene inden for Landbruget ikke er slet saa slemme, som de fra visse Sider bliver gjort til — her er da endelig en unødigt Luksus. Jeg benytter selv Argumentet i en snæver Vending.

Men skal vi se ganske sagligt paa Forholdene, saa maa det indrømmes, at saa helt Luksus er Bilen ikke for Landmanden. — Ganske vist har han Heste, og om Vinteren har de kun godt af at komme ud og blive rørt; men i den travle Tid, i Saatid, Høstid, Pløjetid o. s. v., hvor hvert Minut er kostbart baade for Folk og Heste, der spiller det en Rolle, hvis en tilfældig og nødvendig Bykørsel tvinger Manden, d. v. s. Arbejdslederen, samt et Spand Heste bort fra Virksomheden det meste af Dagen, hvorimod det samme kan ordnes af Manden alene paa et Par Timer uden mærkbar Forstyrrelse af nogen Art, hvis der disponeres over en Bil. Der er kort sagt mangfoldige Omraader, hvor Bilen medfører en direkte eller indirekte Fordel eller Besparelse ogsaa for Landmanden. Og saa er der jo Behageligheden — ja, helt bør man nu ikke se bort fra den, og har man som jeg prøvet at leve baade paa Landet og i Byen uden at eje Bil, saa vil man ikke være i Tvivl om, hvor Fordelen ved Bil mærkes mest, og Behageligheden er størst. I Byen bor man midt mellem alle Varer og Virksomheder, mens man paa Landet oftest er langt fra alt. I Byen staar alle Arter af lune

Transportmidler til ens Raadighed, mens man paa Landet ofte kun har Heste! Og den, der som jeg har prøvet at køre i aaben Vogn i Timevis ad vinterkolde Landeveje, han vil indrømme, at i Byen er Bilen mere en Luksus end paa Landet! Hvad der er spildt af Tid, og hvad der er samlet af Sygdomme, særlig Gigt, paa de danske Landeveje, lader sig ikke maale!

Som Helhed kan man da sige, at det er gaaet i Landbruget som i Industrien — Maskinkraften skaaner Mennesker og Dyr for meget haardt Arbejde, den medfører Behageligheder, og den har i en given Bedrift, særlig blandt de større, muliggjort en betydelig Reduktion af saavel Folk som Heste, uden at det som Regel er gaaet ud over Økonomien.

Det at kunne drive sin Ejendom tilfredsstillende med mindst muligt Folkehold vil altid for den Enkelte være umiddelbart tiltalende, særlig i en Tid, hvor det er vanskeligt at skaffe den strengt nødvendige Arbejdskraft; men — for der er jo et »men« — hvorledes tager Sagen sig ud fra et alment samfundsmæssigt Synspunkt? Kan man som god Samfundsborger ønske indført arbejdsbesparende Maskiner, saa længe der gaar Tusinder og atter Tusinder ledige?

Dette store og overmaade alvorlige Spørgsmaals Besvarelse maa jeg dog af gode Grunde overlade Politikerne og Socialøkonomen — det ligger ogsaa uden for dette Foredrags Rammer.

Men jeg vil til Slut dog gerne have Lov til at minde om, at enhver arbejdsbesparende Maskine til at begynde med har mødt Modstand. Hvor var Hadet ikke voldsomt blandt Havnearbejderne mod de mekaniske Losseapparater og blandt Murerarbejdsmændene mod Hejsepillene — Arbejdet, d. v. s. Brødet, blev jo taget dem ud af Munden, og det kan ikke nægtes, at megen Nød var den direkte Følge i Overgangstiden.

Men mon nogen nu for Alvor vilde ønske at se Murerarbejdsmænd møjsommeligt kravle op paa 4. Sal med

deres mægtige Byrder for efter nogle faa Aars Forløb at være udslidte Vrag? Og mon der havde været mindre Arbejdsløshed, hvis Maskinerne var blevet ødelagt eller forbudt?

Ingen kan vel svare herpaa med Sikkerhed, men saa meget er i hvert Fald sikkert, at hvor Anvendelsen af Maskiner giver bedre Økonomi, der kan man producere mere og som Regel afsætte mere — Virksomheden vil kunne give bedre Lønninger, hvilket atter giver større Købekraft og øgede Arbejdsmuligheder. Vore Fornødenheder eller »Menneskets Behov« er jo nemlig ikke af en given Størrelse, men nærmest proportional med Købeevnen.

Overført paa Landbruget vil jeg i hvert Fald haabe, at den bedre Økonomi, der følger med Maskinkraftens Indførelse, vil føre til endnu mere intensive Driftsformer, der atter vil kræve øget Arbejdskraft og muliggøre Lønninger, der vil være i Stand til at drage Arbejderen mod det Erhverv, der er det sundeste og skønneste af alle, nemlig Landbruget!

Foredraget blev efterfulgt af følgende Diskussion:

Den ledende Præsident, Professor *O. H. Larsen*, udtalte, at der efter det instruktive Foredrag, der berørte Spørgsmaal af indgaaende Betydning for Landbruget, sikkert var flere, der kunde ønske at stille Spørgsmaal til Foredragsholderen, hvilket der nu vilde være Adgang til.

Professor *J. Warming* bemærkede, at han paa mange Punkter kunde slutte sig til Foredragsholderen, og navnlig var han enig med ham i, at Bilerne ikke kan betragtes som Luksus for Landmænd. Taleren var ikke saa bange for, at Maskinerne skulde skabe Arbejdsløshed, thi Fabrikationen af Maskinerne fordrer jo dog Arbejde, lige saa vel som deres Pasning og Anvendelse, og hvor Maskinerne bidrager til en forøget Produktion, vil ogsaa dette medføre forøget Arbejde. Forøget Maskinanvendelse og forbedrede Metoder betyder nu engang Fremgang i Kultur; en Brøndborer havde saaledes engang gjort opmærksom paa, at naar en By fik Vandværk, saa blev der brugt 4 Gange saa meget Vand som tidligere, og saaledes kan man tænke sig, det vil gaa ogsaa paa andre Omraader. Med Hensyn til Spørgsmaalet om, hvad der er

billigst — Hest eller Traktor — saa er dette ikke saa ligetil at besvare; det som det gælder om at faa klaret er, hvormange Heste man med Fordel kan erstatte ved Traktor anvendelse. Hvis man bevarer det samme Hestehold, eller kun mener at kunne spare uvæsentlig i Hesteholdet, saa vil Fordelen ved Traktor anvendelse vistnok vise sig problematisk. Som Helhed vil det sikkert vise sig, at den Maskin anvendelse, der bevirker Arbejdsbesparelse, vil være til større Fordel i Landbruget, end den, der udelukkende virker til at forøge Produktionen.

Professor *O. H. Larsen* fremhævede, at de to Maskiner, Foredragsholderen særlig havde beskæftiget sig med, nemlig Traktoren og Malkemaskinen, jo netop for Tiden er aktuelle i Landbruget, fordi Manglen paa Arbejdskraft i mange Landbrug mærkes føleligt. Kalkulationerne viser, at Bekostningen ved Maskinmalkning og Haandmalkning praktisk taget er ens, men hvis man kan faa Haandmalkningen udført, mente Statskonsulenten, at Haandmalkning vilde være at foretrække. Det er saaledes udelukkende Arbejds vanskeligheder, der medfører, at Interessen for Maskinmalkning er saa stor, som den er, men der er næppe Tvivl om, at denne Interesse vil holde sig, thi Manglen paa Arbejdskraft vil næppe hurtigt blive afhjulpet, og Malkearbejdet er i sig selv ikke populært. For Traktorernes Vedkommende skulde der efter det af Foredragsholderen anførte paa Gaarde af rimelig Størrelse kunne opnaas en Besparelse i Omkostningerne ved Anskaffelsen. Statskonsulenten brugte som Sammenligningsgrundlag en Pris af 35 Øre pr. Arbejdshest og Time, men med det nuværende Prisforhold maa man regne med mindst 45 Øre pr. Time, et Forhold, der altsaa skulde virke yderligere til Fordel for Traktor anvendelsen. Professor *Warming* udtalte, at man skulde komme ind paa en Undersøgelse af, hvormange Heste der kunde sættes ud ved Traktor anvendelse, og det er klart, at det spiller en meget stor Rolle, at Hestebesætningen reduceres passende ved Anskaffelsen af Traktorer; men det viser sig i mange Tilfælde, at Reduktionen af Hesteholdet ikke er saa stor, som Traktor anvendelsen egentlig skulde modsvare. Det er klart, at i saa Tilfælde bliver Fordelen ved Traktor anvendelsen ikke effektiv. — Taleren sluttede med at spørge, om der forelaa Oplysninger om, hvor stærkt Stigningen i Salget af Malke maskiner i den senere Tid havde været.

Foredragsholderen svarede hertil, at der ikke forelaa konkrete Oplysninger, men Stigningen i Anvendelsen af Malke maskiner har været meget stærk i de sidste Aar.

Dr. *M. Plum* henlede Opmærksomheden paa, at det hævdes, at der i visse Lande f. Eks. Amerika er Fremgang i Hesteholdet igen, og spurgte Foredragsholderen, om han havde positive Oplysninger i denne Henseende. Man har jo nu i Amerika lært at bruge Hesten paa en mere effektiv Maade f. Eks. med flere Heste som Forspand, og de lettere Vogne og mere egnede Redskaber, man nu har, kan ogsaa forøge Hesteholdets Økonomi og paavirke Forholdet mellem Rentabiliteten af Traktor og Hestehold.

Foredragsholderen udtalte, at han ikke var i Besiddelse af Materiale til Belysning af Forholdet med Hensyn til Traktor-anvendelse eller Hesteholdets Egnethed i Udlandet. Med Hensyn til vore hjemlige Forhold er det sikkert saaledes, at man ved Traktor-anvendelse i for høj Grad har beholdt det samme Hestehold eller i hvert Fald kun indskrænket dette uvæsentligt, og som Forholdene er, skal man jo ogsaa have Heste til Transport paa Veje o. lign. Hvis man imidlertid anskaffer Gummihjul, vil Traktoren i langt stærkere Grad end hidtil kunne anvendes ogsaa til Transport. Hvorvidt der var Fremgang i Hesteholdet i Amerika, savnede Taleren nærmere Oplysninger om, men det er i alt Fald givet, at der bruges et meget stort Antal Traktorer. De store Forspand er næppe fordelagtige med Hensyn til Hestekraftens Udnyttelse, og det er jo i hvert Fald kun for de store Gaardes Vedkommende, at dette Forhold kan faa Betydning. De lettere Vogne og Indførelse af Gummihjul paa Arbejdsvogne er naturligvis en Fordel, men større Betydning for Hesteholdets Økonomi vil de næppe faa.

Professor *O. H. Larsen* bemærkede til Dr. *Plum*, at naar man i Udlandet er gaaet over til de meget store Hestespand, er den væsentligste Grund hertil sikkert den, at den menneskelige Arbejdskraft er saa dyr.

Da ingen yderligere ønskede Ordet, sluttede den ledende Præsident derefter Mødet med en Tak til Foredragsholderen og til Deltagerne i Diskussionen.

Litteratur.

Leo Lysgaard:

Ændringer i Danmarks Klima i den nyeste Tid.

(Geogr. Tidsskr., Dec. 1937, Side 137—155).

Det har længe været almindelig kendt, at Danmarks Klima har forandret sig betydeligt siden Istiden. Hvorvidt der har været paaviselige Ændringer i »den meteorologiske Tidsalder« har længe beskæftiget Videnskaben. Allerede 1870 kom *C. Holten*: »Om sandsynlige Ændringer i vort Klima i de sidste 100 Aar«, senere *V. Willaume-Jantzen*: »Meteorologiske Observationer i København«, udgivet af det danske meteorologiske Institut 1896, og »Klimaændringer i de sidste Aarhundreder« af samme Forf. i Geogr. Tidsskr., Bd. 12.

Afdelingsmeteorolog *Leo Lysgaard* har nu taget Spørgsmaalet op igen (Änderungen des Klimas von Dänemark seit 1800«, Meteorologische Zeitschrift 1937), den anmeldte Afhandling samt et Tabelværk, som antagelig vil udkomme i København 1938: »Tabellen über die Änderungen des Klimas«.

Tidligere forstod man i Almindelighed ved et Steds Klima dets normale Vejrforhold, altsaa Gennemsnitsværdier for et længere Aaremaal, uden nogen nærmere Angivelse af dette Aaremaals Længde, gaaende ud fra, at jo flere Aar, man tog Gennemsnittet af, des bedre Billede fik man af Stedets »normale Vejrforhold«, dets Klima (se f. Eks. »Danmarks Klima«, det danske meteorologiske Institut 1933, og *A. W. Marke*: »Meteorologi og Klimatologi«, København 1934).

Imidlertid vedtog man i 1935 følgende Definition paa Begrebet »Klima«: »den gennemsnitlige meteorologiske Tilstand, som man faar, naar man for de 12 Maaneder og Aaret foretager en Udjævning af de meteorologiske Data for en Periode paa 30 Aar«. Ved »Normaler« maa man herefter forstaa 30-Aars Normaler.

Efter Lysgaards omhyggelige Gennembearbejdning af Tabellerne har det da vist sig, at man for den korte Tid, Vejret har været under tilstrækkelig og regelmæssig Observation, kan paavise, at der er sket en betydelig Ændring i Danmarks Klima.

De før anvendte »lange« Normaler kan altsaa ikke være noget rigtigt Udtryk for Tidens Klima. Temperaturen har gennemgaaende været stigende i de sidste 50—100 Aar for de fleste Maaneders Vedkommende, navnlig gælder dette Forhold de 4 Vintermaaneder December—Marts. Det er altsaa rigtigt nok, at Vintrene var strengere i gamle Dage end nu. Januar har Rekorden med en Ændring paa $2,3^{\circ}$, fra $\div 1,6^{\circ}$ til $+0,7^{\circ}$; medens Januar i Aaret 1798 og i Aarene derefter var vor koldeste Maaned, er det som bekendt nu Februar. Ændringen er mindst for April, Juni og Juli; sidstnævnte Maaned er nu den varmeste; før var det August.

Nedbøren har været tiltagende for de fleste Maaneders Vedkommende i sidste Halvdel af forrige og Begyndelsen af indeværende Aarhundrede, men den er i den sidste halve Snes Aar begyndt at aftage kendeligt i de fleste Maaneder. Og Tallene tyder paa, at der ogsaa sker en Forskydning af Aarets regnrigeste Tid i Retning fra August til Juli, ligesom det var Tilfældet med Aarets varmeste Tid, og tilsvarende er Aarets tørreste Tid blevet forskudt i Retningen Februar—Marts.

Disse Ændringer i Temperatur og Nedbør kan sættes i Forbindelse med en Ændring i Lufttrykket over Danmark og i den almindelige atmosfæriske Cirkulation. Efter 1873 er der sket en kendelig Forøgelse i Vest- og Nordvestvindens Hastighed over Danmark, hvilket er i Over-

ensstemmelse med, at det navnlig er Vinterhalvaaret, der er blevet mildere. Ogsaa Nordvestvindens Hyppighed er blevet forøget.

Med Henblik paa det aktuelle landøkonomiske Problem gør Lysgaard opmærksom paa, at Nedbørsforholdene altsaa var stigende, da man begyndte Arbejdet paa den jyske Hedes Opdyrkning og Beplantning, og mener, at Resultatet af dette Arbejde næppe var blevet saa gunstigt, dersom Nedbøren ikke netop havde været stigende i den tørre Foraarstid og Forsommer.

Til Gengæld er Anmelderen ikke i Tvivl om, at det har været en Ulempe for samme Arbejde, at vestlige Vinde ikke blot er blevet hyppigere, men ogsaa stærkere.

Og selvom det væsentligst er Vinteren, der er blevet varmere, maa den øgede Temperatur formodes at være af Betydning for de Kulturplanter, der har deres Nordgrænse her i Landet eller hvis Kulde-(eller Lys-)grænse ligger kun lidt Nord eller Syd for Danmark.

Disse mine sidste Bemærkninger kan enhver fremsætte, men det kan ikke nægtes, at det vilde være af stor landbrugsgeografisk og landøkonomisk Interesse at faa de berørte Spørgsmaal belyst nærmere.

Aa. H. Kampp.

Mindre Meddelelser.

Det kgl. danske Landhusholdningsselskabs Uddeling af Sølvbægre i Anledning af 150 Aars Jubilæet for Stavnsbaandets Løsning.

I Anledning af 150 Aars Jubilæet for Stavnsbaandets Løsning har Det kgl. danske Landhusholdningsselskab ønsket at hædre nogle af de Mænd, der indenfor de forskellige Fagomraader har ydet et særlig fortjenstfuldt Arbejde, ved at tildele dem Selskabets Sølvbæger. Bægeret var et til denne særlige Lejlighed fremstillet Sølvpokal, paa hvis Sider fandtes en Afbildning af Selskabets Bomærke og af Frihedsstøtten.

Overrækkelsen fandt Sted ved en Højtidelighed i Selskabets Mødesal i Prinsens Palæ Fredag den 17. Juni og overværedes af Præsidiets og Bestyrelsesraadets Medlemmer.

Den ledende Præsident, Professor *O. H. Larsen*, mindede i sin Indledningstale om den nære Forbindelse, der var mellem Landhusholdningsselskabet og flere af Reformperiodens bedste og betydeligste Mænd, og omtalte, at Selskabet foruden ved Uddelingen af Sølvbægre tillige mindedes Stavnsbaandets Løsning ved Udsendelse af en af Dr. phil. *Hans Jensen* forfattet Bog om *Chr. D. Reventlow*. Ved Overrækkelsen af Sølvbægerne rettede Professor *O. H. Larsen* tillige nogle særlige Hyldestord til hver af de 8 Mænd, der modtog Bægeret.

Med hvert Sølvbæger fulgte et kaligraferet Diplom og en Hædersgave paa 500 Kr. fra et af Selskabet administreret Legat, hvis Midler anvendes til Belønning af særlig fremragende Virksomhed paa Landbrugets forskellige Fagomraader.

Siddende fra venstre: Hans Christensens Søn, J. P. Justesen, Fr. Hansen.
 Staaende fra venstre: Poul M. Andersen, Carl Chr. Nielsen,
 M. K. Kristensen, N. Esbjerg og Johs. Overgaard.

De Mænd, der ved denne Lejlighed hædredes, var:
 Gaardejer *Hans Christensen*, Honum Østerlide, Rask Mølle.
 For særlig fortjenstfuldt Arbejde paa Svineavlens Omraade.

Mejeribestyrer *J. P. Justesen*, Brørup.
 For særlig fortjenstfuldt Arbejde paa Mejeribrugets Omraade.

Gaardejer *Frederik Hansen*, Damgaard, Ryslinge.
 For særlig fortjenstfuldt Arbejde indenfor Avlen af Rødt dansk Malkekvæg.

Gaardejer *Poul M. Andersen*, Lergrav, Aulum.
 For særlig fortjenstfuldt Arbejde indenfor den jyske Hesteavl.

Parcellist *Carl Chr. Nielsen*, Langstrup, Fredensborg.
 For særlig fortjenstfuldt Arbejde paa Fjerkræavlens Omraade.

Konsulent *M. K. Kristensen*, Skanderborg.
 For særlig fortjenstfuldt Arbejde paa Planteavlens Omraade.

Forstander *Niels Esbjerg*, Blangstedgaard, Odense.

For særlig fortjenstfuldt Arbejde indenfor Havebrugets Forsøgsvirksomhed.

Gaardejer *Johs. Overgaard*, Stautrup.

For særlig fortjenstfuldt Arbejde indenfor Avlen af jydsk Malkekvæg.

Konsulent M. K. Kristensen takkede paa egne og de øvriges Vegne Landhusholdningsselskabet for den modtagne Anerkendelse og for det Arbejde, som Selskabet gennem en lang Aarrække havde udført til Landbrugets Fremme.

Det kgl. danske Landhusholdningsselskab modtager til 1. November 1938 Lærlinge i følgende Retninger:

1. Landvæsenlærlinge paa større Gaarde. Disse Lærlinge tjener under Landhusholdningsselskabet i 3 Aar paa veldrevne større Gaarde i forskellige Egne af Landet, i Reglen skiftevis paa Øerne og i Jylland. De er pligtige at deltage i alt forefaldende Arbejde. Fra Tidspunktet for Afslutningen af den 3aarige Læretid for de i Henhold hertil antagne Lærlinge er det Selskabets Hensigt fortrinsvis at anvende dets dertil disponible betydelige Legatmidler til betydelende Tilskud til udtjente Lærlinge med 1. Karakter til at gennemgaa et Kursus paa en Landbrugsskole i Tilknytning til den 3aarige Læretid.

2. Landvæsenlærlinge paa veldrevne Bøndergaarde. Disse Lærlinge tjener 2 Aar under Selskabet paa 2 forskellige Læresteder og skal deltage i alt forefaldende Arbejde.

3. Foderlærlinge. Disse Lærlinge uddannes paa to større Gaarde og tjener 3 Aar under Selskabet, 2 Aar paa det første Lærested og 1 Aar paa det andet. De vil blive uddannet i Kvægets Røgt og Pleje og iøvrigt komme til at deltage i alt, hvad der fordres af en Fodermester.

Uddannelsen af Lærlinge under Landhusholdningsselskabet staar aaben for unge Mænd af alle Samfundsklasser. Nærmere Oplysning om Lønnen faas ved Henvendelse til Selskabets Kontor. Foruden Løn faar Lærlingene Kost og Logi. De skal føre Dagbog, og de veludtjente Lærlinge vil faa et Lærebrev fra Selskabet.

De unge Mænd, der ønsker at antages i nogen af de her omhandlede Læringlepladser fra 1. November 1938, maa, hvis de er Sønner af Ikke-Landmænd, være fyldt 18 Aar (medmindre deres forudgaaende Uddannelse ved Landbruget skønnes at tale for Nedskrivning af denne Aldersgrænse) og ellers være mindst 17 Aar. De maa indsende selvskrevet Andragende til Landhusholdningsselskabet, Rolighedsvej 26, København V., inden 15. August 1938, ledsaget af følgende Oplysninger:

- a) Fødested, Fødselsaar og -dag, nuværende Adresse samt Faders (eller Moders) Navn, Stilling og Bopæl.
- b) Vidnesbyrd fra Stedets Præst eller Skolelærer om Opførsel, Sædelighed og Skolekundskaber.
- c) Attest fra en Læge om Legemsbygning og Sundhedstilstand.
- d) Oplysning om, at Værnepligten ikke vil være til Hinder for at gennemgaa hele Læretiden uden Afbrydelse; Lærlingen maa eventuelt i Tide sørge for at faa Udsættelse for Militærtjenesten.
- e) anbefalinger fra tidligere Husbonder og Vidnesbyrd om, at Ansøgeren er arbejdsvant, og at han, hvis han vil være Landvæsenslærling, tidligere har faaet Uddannelse ved Landvæsenet og kan udføre Karlearbejde.

Forsaavidt Ansøgeren er under 18 Aar gl., maa hans Faders eller Værges Indvilligelse medfølge.

Iøvrigt maa det anbefales Lærlingen, før han tiltræder den praktiske Oplæring, at opfriske sine Skolekundskaber og saa vidt muligt skaffe sig en yderligere Uddannelse, for at han kan være saa meget mere modtagelig for Udvikling og Belæring under det praktiske Livs Gerning.

**Købmand Jørgen Sørensen og Hustru, Cecilie Sørensen,
født Langes Legat.**

Af dette Legat vil der i September Maaned i Aar blive uddelt nogle faa Portioner til unge lærvillige Mennesker, der opholder sig paa Landet eller i Stationsbyerne, til videre Uddannelse i deres Fag, ligegyldigt om det er Landmænd, Handlende, Haandværkere — Mænd eller Kvinder.

Ansøgning skrives paa Skema, der faas i *Det kgl. danske Landhusholdningsselskab*, Rolighedsvej 26, København V., og maa være tilbagesendt til Selskabet inden den 1. August d. A.

**Legater for trængende forhenværende Landmænd
og deres Efterladte.**

*Etatsraad Harald Holme's og Hustru, Anna Holme,
født Hebert's Legat.*

Af dette Legat bliver til kommende Efteraar nogle faa Portioner paa indtil 500 Kr. aarlig ledige. Legatet uddeles til værdige og trængende ugifte Døtre af eller Enker efter Landmænd uden for Bondestanden, der har virket som saadanne paa Sjælland. (Lige med Enker stilles forladte, fraseparerede eller fraskilte Hustruer).

Legatet bestyres af *Det kgl. danske Landhusholdnings-selskab*, hvis Præsidium udgør Legatbestyrelsen. Ansøgningsskemaer faas ved Henvendelse til Landhusholdningsselskabets Sekretariat, Rolighedsvej 26, København V. — Skemaerne maa i udfyldt Stand være tilbagesendt inden 1. August 1938.

Tidligere Ansøgeres Opmærksomhed henledes paa, at gamle Ansøgninger ikke vil komme med i Bedømmelsen ved Uddelingen, men at helt nye Ansøgninger maa indsendes.

Personlige Henvendelser til Præsidiets eller Bestyrelsesraadets Medlemmer frabedes.

Af Godsejer Viktor A. Goldschmidts Legat, Chr. Schmidt til Vibygaards Legat og Forpagter Bokelmanns Legat er ingen Portioner ledige i indeværende Aar.

Landbrugets Prisforhold i Maj Maaned 1938.

Ved Det landøkonomiske Driftsbureau.

Tabel 1. Priser i Kr. pr. 100 kg.

	1937			1938		
	Hele Aaret	Jan. -Maj	Maj Md.	Jan. -Maj	April Md.	Maj Md.
Landbrugsprodukter:						
Sødmælk (ab Mejeri) ¹⁾	12,23	11,41	11,50	13,11	12,98	13,28
Smør, Notering.....	225	201	187	223	215	229
do., Afregningstal.....	229	205	197	230	224	235
Ost, 20 %.....	72	66	65	90	90	90
Æg.....	110	82	73	97	76	98
Slagterisvin, 1. Kl., m. Kort (sl. V.)	171	166	173	180	189	182
do. uden Kort (do.)	65	60	60	100	100	100
Slagtekøer, Kbhvn., 1. Kl. (lev. V.)	48	44	44	50	50	49
Stude og Kvier, Esbj., 1. Kl. (do.)	60	59	59	60	59	59
Unge Heste, Odense, Kr. pr. Stk.	1040	1075	1100	1084	1100	1100
Hvede, Sælger.....	19,63	20,45	20,75	17,59	16,69	17,30
do., Køber.....	19,28	20,07	20,38	17,31	16,38	16,95
Rug, Sælger.....	19,95	20,27	22,06	17,24	15,75	15,88
do., Køber.....	19,57	19,85	21,56	16,93	15,38	15,63
Byg, 2rd., Sælger.....	18,60	19,33	19,38	17,02	15,75	16,25
do., Køber.....	18,24	18,89	18,94	16,60	15,25	15,80
Havre, Sælger.....	17,02	17,09	18,75	15,79	15,06	15,62
do., Køber.....	16,51	16,59	18,25	15,29	14,56	15,12
Hø.....	6,75	7,40	7,50	7,10	7,00	7,75
Kartofler, Sælgers St., Sjæll.	7,38	8,49	9,00	5,49	5,06	5,00
Foderstoffer:						
Bomuldsfrøkager.....	17,61	18,06	17,13	15,63	14,88	15,60
Solsikkekager.....	18,41	18,47	18,13	16,66	15,56	16,60
Palmekager.....	15,34	14,92	14,75	15,61	15,31	15,70
Hvedeklid.....	15,53	16,04	(16,00)	15,89	15,88	15,80
Majs, La Plata.....	14,91	14,16	14,31	16,91	—	15,50
Kunstgødning:						
Chilesalpeter.....	16,73	16,84	17,05	17,39	17,60	17,60
Kalksalpeter.....	16,03	15,99	16,20	16,84	17,05	17,05
Svovsur Ammoniak.....	16,08	16,04	16,25	16,89	17,10	17,10
18 % Superfosfat.....	6,46	6,48	6,50	6,78	6,80	6,80
40 % Kaligødning.....	13,49	13,85	13,95	13,85	13,95	13,95

¹⁾ Ekskl. Mælkeafgift.

Tabel 2. Prisindeks. (Femaaret 1909/14 = 100).

	1937			1938		
	Hele Aaret	Jan. -Maj	Maj Md.	Jan. -Maj	April Md.	Maj Md.
Landbrugsprodukter:						
Sødmælk	116	109	110	125	124	126
Smør, Notering	108	96	89	107	103	110
do., Afregningstal	110	98	94	110	107	112
Ost	126	116	114	158	158	158
Æg	93	69	62	82	64	83
Slagterisvin med Kort	176	171	178	186	195	188
do. med og uden Kort ¹⁾	174	170	178	185	194	188
Slagtekøer (København)	83	76	76	86	86	84
Stude og Kvier (Esbjerg)	98	97	97	98	97	97
Unge Heste (Odense)	141	146	149	147	149	149
Hvede	142	148	150	127	121	125
Rug	167	170	185	145	132	133
Byg, 2rd	144	150	150	132	122	126
Havre	141	142	155	131	125	130
Hø	98	108	109	103	102	113
Kartofler, Sælgers St., Sjæll. ...	197	226	240	146	135	133
Foderstoffer:						
Bomuldsfrøkager	120	123	117	106	101	106
Solsikkekager	143	143	141	129	121	129
Palmekager	135	131	130	137	135	138
Hvedeklid	139	144	143	143	142	142
Majs, La Plata	133	127	128	151	—	139
Kunstgødning:						
Chilesalpeter	84	85	86	87	89	89
Kalksalpeter	83	83	84	87	88	88
18 % Superfosfat	109	109	110	115	115	115
40 % Kaligødning	113	116	117	116	117	117
Vejet Prisindeks for:						
Mejeriprodukter	111	100	97	113	111	116
Husdyrprodukter, ialt	123	113	113	126	126	128
Korn	147	151	156	132	126	127
Planteprodukter, ialt	149	157	163	131	125	126
Landbrugsprodukter, ialt	125	116	117	127	126	128
Kraftfoder	135	136	135	128	123	125
Kunstgødning	95	95	96	99	100	100
Andre Vareindkøb	99	98	98	89	89	89
Vareindkøb, ialt	123	124	123	118	115	116

¹⁾ Forholdsmæssigt beregnet.

Husdyrbruget i 1937

med særligt Henblik paa Kvægbruget og Kvægavlen.

Af *Th. Vendelbo Andersen* og *N. Bredkjær*.

Kalenderaaret 1937 adskiller sig i mange Forhold fra de nærmest foregaaende, men indtager dog sin Plads i den Række af Aar, der vil gaa over i dansk Landbrugs Historie som famlende Kriseaar, Aarene med de mange Reguleringer udadtil og Ordninger og Undersøgelser indadtil.

Aaret 1937 fik sin Smørordning i Maj Maaned, Svineordningen er fornyet og fortsat, Spørgsmaalet om Selvforsyning med Proteinfoder har givet Anledning til mange Diskussioner, Gældssaneringsloven fornyedes i Marts med mindre Ændringer, og en Kommission har arbejdet med den konjunkturbestemte Rente.

Disse Spørgsmaal og flere andre, maaske mere alvorlige, der trænger sig paa ude fra den store, truende Verden, har ogsaa Husdyrbrugeren drøftet. Men alt imens har han passet sin daglige Dont, han, den aktive i dansk Husdyrbrug, har ikke megen Tid til Dybsindigheder. Der skal Agtpaagivenhed til, om ikke det knapt tilmaalte Overskud skal skrumpe ind til intet.

Kornhøsten har været stor i 1937 ligesom Høhøsten. Roemarkerne har givet noget mindre maalt i hkg, men Tørstofprocenten var høj, 0,5—1 % over Gennemsnittet, og dertil kommer, at der nu høstes en Del mere af Fodersukkerroer og Sukkerroer til Foderbrug, saa der har ikke været Vanskeligheder med at fodre igennem Vinteren med Saffoder.

Smørprisen holdt sig omkring de 2 Kr. til Midten af Juli, saa kom Stigningen, og med Noteringen den 23. September paa 2,50 Kr. sattes Smørordningen ud af Funktion Resten af Aaret. Priserne paa Slagtekvæg har Aaret igennem været svagt stigende.

Der har som Helhed været Prisstigning paa alle Husdyrbrugsprodukter i 1937 i Sammenligning med 1936, men ser man paa Udgiftssiden, ja saa er der lige ved at komme noget opgivende over Sindet hos den, der har været med i Husdyrbrugsarbejdet i det sidste Aarti. Foderstofferne er gaaet meget op, Skatterne er steget og Lønningerne stiger stærkt, ikke mindst til de Folk, der skal arbejde med Kreaturerne.

Bruttoudbyttet er ganske vist steget, men Driftsomkostningerne endnu mere, saa der er intet underligt i, at der ses efter og undersøges, om der er Driftsændringer, der kunde føre til et mere rimeligt Forhold mellem de to Tal.

Husdyrbestandens Størrelse.

Der er i 1937 foretaget 8 Svinetællinger foruden Hovedtællingen den 17. Juli. Desuden er der holdt Tællinger den 2. Januar og den 31. December, der kun omfatter Hornkvæg og Svin. Alle Tællinger med Undtagelse af Hovedtællingen er partielt optalte paa ca. $\frac{1}{5}$ af Bestanden.

Hesteholdet.

Kreaturtællingen den 17. Juli udviste en Stigning i Hestebestanden paa ca. 15 000 Stkr. fra 536 000 i 1936 til 551 000 i 1937.

1000 Stkr.:	Landdistrikterne	
	1937	1936
Hingste, 3 Aar og derover	4	4
Vallakker — —	201	200
Hopper — —	217	218
Plage, 1—3 Aar	79	67
Føl under 1 Aar	50	47
Heste ialt	551	536

Stigningen i Hestebestanden skyldes alene et større Tillæg de sidste 2—3 Aar. Denne ret store Stigning af Antal unge Heste har selvfølgelig trykket Prisen paa disse Heste en Del. Maaske kan der snart blive en gunstig Lejlighed til at faa ældre udslidte Heste skiftet ud.

Gennemsnitsprisen for voksne, unge Handelsheste, beregnet efter Noteringen paa Odense Marked, er steget ca. 100 Kr. fra 958 i 1936 til 1040 i 1937. Denne Prisstigning kom tidligt paa Aaret og holdt sig til Juli, hvorefter Noteringen er sat til ca. 1000 Kr.

Hesteudførselen er i 1937 steget ganske betydeligt, navnlig for Slagtehestes Vedkommende; denne Eksport gaar til Frankrig, Belgien og Holland. I 1937 udførtes 12 053 Stkr. og heraf er 5607 svære og lette Handelsheste opkøbte af den tyske Opkøbskommission. De opnaaede Priser var for svære Handelsheste 1190 Kr. pr. Stk., for lette Heste 1143 og for 288 Stkr. Avlshopper i Gennemsnit 1432 Kr.

Importen var 3749 i 1937 mod 6184 i 1936, en Nedgang, der skyldes baade det store Udbud af Ungheste og den voksende Avl med Smaaheste her i Landet.

Indenfor de jyske Husmandsforeninger arbejder man nu i 31 Hesteavlsforeninger paa at frembringe en velegnet Husmandshest. 16 Foreninger arbejder med Frederiksborghingste til gennemført Krydsning med det stedlige Hoppemateriale, væsentlig Russerhopper. Krydsningsprodukterne er foreløbig ret tilfredsstillende. I 15 Foreninger arbejdes med norske Vestlandshingste, der dog fortrinsvis bliver brugt til Renavl. Disse sidste Foreninger støttede sig i nogle Aar til det nu i 1937 nedlagte Stutteri for norske Vestlandsheste paa Overgaard ved Havndal. De jyske Husmandsforeninger købte ved Nedlæggelsen Resten af Stutteriets Avlsmateriale. I 1936 blev Grunden lagt til en dansk Stambog over norske Vestlandsheste.

Hornkvæget.

Af følgende Oversigt fremgaar Resultaterne af de sidste 5 Kreaturtællinger afrundet i 1000 Stkr.

	³¹ / ₁₂ 37	¹⁷ / ₇ 37	² / ₁ 37	¹⁸ / ₇ 36	²⁸ / ₁₂ 36
Tyre, 1 Aar og derover	63	63	65	64	64
Stude, — —	79	81	70	68	51
Køer og Kvier, der har kælvet	1590	1574	1601	1610	1658
Kvier, 1 Aar og derover	544	600	538	580	494
Kalve under 1 Aar	791	761	798	785	796
Hornkvæg ialt	3067	3079	3072	3107	3063

Det i de senere Aar stadigt stigende Antal Stude synes nu at have kulmineret. Maaske er det de stillestaaende Priser og Agitationen mod yderligere Udvidelser af Studeholdet, der maner til Maadehold. Nedgangen i Koantallet er standset og viser endda en Stigning paa 16 000 Stkr.

Grunden til denne Opgang i Koantallet ligger sikkert for en Del i de bedre Prisforhold for Smørproduktionen i sidste Halvdel af 1937. Kviernes Antal er som sædvanlig mindst om Vinteren og størst om Sommeren. Den store Fremgang i Kalvenes Antal paa 30 000 kan nok give Anledning til Spekulationer over fremtidige Afsætningsforhold.

Svineholdet.

Hver anden af de i 1937 stedfundne Tællinger er medtaget i følgende Oversigt, der i store Træk viser de Svingninger, der har været i Svinebestanden Aaret igennem (i 1000 Stkr.).

	³¹ / ₁₂ 37	⁹ / ₁₀ 37	¹⁷ / ₇ 37	⁸ / ₅ 37	²⁷ / ₈ 37
Avlsorner	18	19	19	21	21
1. Gang drægtige Søer	65	43	66	74	68
Andre — —	143	130	157	159	162
Diegivende Søer	61	83	87	89	92
Gold søer	16	29	25	26	26
Udsættersøer	10	22	12	11	12
Pattegrise	508	734	766	761	751
Grise under 35 kg.	720	848	763	752	734
Svin, 35—60 kg.	679	668	713	625	657
Fedesvin, over 60 kg.	484	513	475	519	536
Svin ialt	2704	3089	3083	3037	3059

Soantallet var størst ved Aarets Begyndelse og har Aaret igennem været nedadgaaende, saadan at der var 79 000 Søer mindre ved Aarets Slutning eller kun 295 000 ialt. Det er ca. 20—25 000 Søer under det Antal, der anses for passende til Forsyning af det nuværende Marked. Denne betydelige Nedgang har medført en Stigning i Prisen paa Pattegrise fra Efteraaret 1937, hvor den var paa 15—20 Kr. pr. Stk., til April 1938, da der betaltes 30—40 Kr. for en Gris. Desuden har Nedgangen i Soantallet givet Anledning til Bekymringer med Hensyn til den fulde Udnyttelse af vor Englandskvota i Sommeren 1938. Den nye Reguleringsordning, som Aaret gav, blev vedtaget 30. December og gælder for Aaret 1938. Den vakte stor Modstand fra de større Gaardes Side. En Modstand, der vel ikke var helt ubeføjet, i alt Fald ikke for de Gaarde, der hidtil har haft en normal Flæskeproduktion.

Høns e h o l d e t.

Ægproduktionen var i 1937 trods daarlige Spaadomme om Restriktioner og Overproduktion alligevel en lønnende Forretning.

Hønsbestand i Landdistrikterne i 1000 Stkr.

	1937	1935
Haner, $\frac{1}{2}$ Aar og derover...	191	245
Høner, — - - ...	13168	11382
Kyllinger, under $\frac{1}{2}$ Aar	12974	16941
Høns ialt...	26333	28568

I Byerne var den samlede Hønsbestand i 1933 1 075 000 Stkr.

I Begyndelsen af 1937 var Ægpriserne lave og Kornpriserne højere end sædvanligt. Disse Forhold gjorde, at Hønsholderne holdt tilbage med Tillæget, som det da ogsaa fremgaar af Tællingen i 1937. Den samlede Bestand er gaaet tilbage med 2,2 Mill. Stkr., men Tilbagegangen er fordelt saadan, at der var omtrent 2 Mill. Høner flere og 4 Mill. Kyllinger færre end de to Aar forud.

Denne store Hønebestand har givet en meget stor Ægproduktion i 1937 baade ialt og beregnet i Forhold til den samlede Hønebestand.

Ernæringsforholdene.

Takket være den store Roehøst i 1936 blev der ikke Mangel paa Saftfoder i Vinteren 1936—37, men for Jylland var det et meget halmknapt Aar, og som omtalt her i Tidsskriftet i Nytaarsartiklen transporteredes der 16,2 Millioner kg Halm fra Øerne til Jylland i den sidste Halvdel af Vinteren. Det var en saa meget større Gene, da Foraaret kom sent, og Udbindingen ikke kunde finde Sted før den sidste Uge i April. Vejrliget i Maj og Juni gav gode Dage for Græsvæksten. I Juli fik vi en Tørkeperiode, hvor der var Brug for et og andet Tilskudsfoder, hvis Kørnes Ydelse skulde holdes oppe. August gav den Væde, der igen satte Gang i Græsvæksten, men i September var der tørt og afsvedet overalt, først sidst i Maaneden kom der Regn, og derefter fulgte et ualmindelig mildt Efteraar. Omkring 1. November kunde man se Køer ude, hvor der endnu fandtes Græs, og Ungkvæget nød det gode Vejr lige til den 12. November, da det pludseligt blev Vintervejr med Sne og Frost.

Fodringen i Vinteren 1937—38 har ikke været vanskelig at gennemføre — stor Høhøst, normal Roehøst og en stor Kornhøst og endelig et tidligt Foraar med Udbinding allerede omkring 1. April. Der var i Vintertiden lidt Vanskeligheder med Roernes Holdbarhed, og flere Steder har de givet Anledning til Forgiftning.

Sundhedsstilstanden.

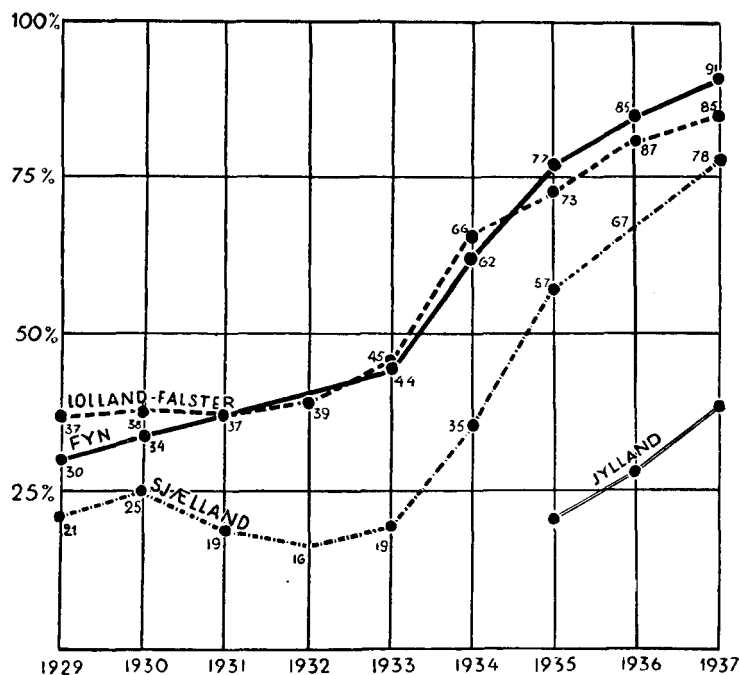
Tuberkulosebekæmpelsen fortsættes. Dette Arbejde er det største og mest prisværdige, danske Husdyrbrugere har staaet sammen om i disse Kriseaar.

Maalet: Rent Land, trækkes op ved enhver Lejlighed, og der udføres her et virkelig stort Arbejde af den enkelte

Husdyrbruger. Han maa en Aarrække passe sine 2 halve Besætninger hver for sig. Det prisværdige kommer tydeligst frem der, hvor den enkelte Mand faktisk ikke kan se nogen øjeblikkelig økonomisk Fordel ved Foretagendet.

Efter Kontorchef *L. P. Frederiksen* opgives følgende Tal og grafiske Opstilling over Fremgangen i Bekæmpelsesarbejdet siden 1929:

Procent „rene“ Besætninger i de enkelte Landsdele 1929—37
i Henhold til Kontrolforeningsberetningerne.

De virkelige Procenttal for de 3 sidste Aar er for

	1937	1936	1935
Fyn	91,0	85,0	77,0
Lolland-Falster	85,2	80,0	73,0
Sjælland	77,7	67,2	56,9
Jylland	38,0	28,0	—

Udenfor de nævnte Landsdele er nu 19 danske Øer fri for Tuberkulosen — Bornholm, Samsø, Ærø, Læsø, Fanø, Taasinge og Sejro er de største. Desuden er ca. 100 Mejerikredse helt fri for Sygdommen, heraf er de 47 paa Fyn. Mange Mejerikredse paa Øerne har vedtaget en meget enkel 5-Aarsplan, hvorefter Andelshaverne har Ret til en Gang aarlig at faa deres Besætning tuberkulinprøvet paa Mejeriets Bekostning, og de skal saa selv foretage det fornødne m. H. t. Bekæmpelsesarbejdet. Efter 5 Aars Forløb skal der fradrages for Mælk leveret fra reagerende Besætninger.

Ufrugtbarhedssygdomme og Yverlidelser mærkes mere direkte i det daglige Arbejde med Køerne.

I det forløbne Aar er man, i Tilknytning til de store Tyreholdsforeninger med kunstig Sædooverføring (herom senere), kommet ind paa en mere systematisk Behandling af Lidelser i Bør, Skede og Æggestokke. Hvorvidt disse to Ting: Ufrugtbarhedsbehandlingen i Forbindelse med den kunstige Sædooverføring, vil give bedre Drægtighedsforhold i Besætningerne, faar staa hen foreløbig.

En Del Forsøg og Undersøgelser over Streptokokinfektioners Opstaaen og videre Forløb er foretaget i de senere Aar. Det ser ud til, at Streptokokkerne og dermed de Lidelser, de fremkalder, er stationære i Kostaldene. God Hygiejne og omhyggelig Pasning nedsætter dog Angrebene betydeligt.

Et Tilfælde af Mund- og Klovesyge i August fremkaldte pludselig Minderne om tidligere Epidemier af den frygtede Sygdom. Ved Aarets Slutning var enkelte spredte Besætninger i den sydlige Del af Landet slaet ned, og endnu optræder der nye Tilfælde af Sygdommen.

Pasningen og Plejen.

Hvad er Aarsagen til, at det vedblivende er vanskeligt at faa Arbejdere til Husdyrenes Pasning? — Er det Arbejdets Bundethed, Savnet af en ugentlig Fridag, eller er det Mangel paa Hygiejne og Mekanisering. Disse Spørgs-

maal har Landmanden længe søgt at besvare for om muligt at kunne ændre Forholdet, saa Staldarbejdet bliver mere efterspurgt.

For hvert Aar stiger nu Antallet af Malkemaskinanlæg betydeligt. I 1923 var der her i Landet 717 og i 1936 3636 Anlæg. Det er dog kun smaa Tal i Sammenligning med de ca. 200 000 Besætninger eller overfor 300 000 Staldarbejdere.

Arbejdslønningerne er steget ganske betydeligt fra Foraar 1937 til Foraar 1938. Efter Landøkonomisk Driftsbureau er Lønstigningen for Karle ca. 12 % og for Fodermestre 13,3 %, hvorefter den absolutte Løn til Fodermestre bliver 1053 Kr. + Kost og Logi. 12—1300 Kr. i Kontanter til en Fodermester for det kommende Aar er ingen ualmindelig Sum. Efter disse Tal er der intet mærkeligt i, at mange Landmænd selv paatager sig Arbejdet med Kreaturerne Pasning.

Produktion, Afsætning og Priser.

Udsigterne for et rentabelt Kvæghold var ikke særlig lyse ved Aarets Begyndelse. Smørprisen havde været fallende, og samtidig var Priserne paa Foderblanding stigende, men Aaret taget som Helhed har ellers prismæssigt set artet sig pænt.

Priskurven for Kvægholdets Produkter rettede sig ret hurtigt og naaede for Smørrets Vedkommende i Efteraaret at sætte Højderecord for de sidste 7 Aar.

Da Hjemmemarkedet er ret ensartet Aaret igennem, giver Udførselstallene et godt Billede af Variationerne i de produktionsmæssige Forhold. Det danske Landbrugs Smidighed og Evne til at føje Produktionen efter Udlandenes Kvotasyttemer er stort set nogenlunde tilfredsstillende — selvom de enkelte Producenter ofte er stillet overfor store Vanskeligheder.

Følgende Oversigt over Udførselsmængderne og den gennemsnitlige Ugenotering er hentet fra Landbrugsraadets Meddelelser.

Udførsel og Priser paa indenlandske Husdyrbrugsprodukter.

	1937		1936	
	Udførsel	Priser	Udførsel	Priser
Smør, Mill. kg.	153,0	225	146,2	207
Ost, —	9,4	116	9,5	112
Æg, Mill. Snese	80,6	111	70,1	108
Bacon og Flæsk, Mill. kg.	181,8	171	176,3	170
Levende Svin, Tus. Stkr.	167,3	—	183,6	—
Slagtet Hornkvæg, Tus. Stkr. .	95,6	} 36,5	28,6	} 36,6
Lev. Hornkvæg, Tus. Stkr. . .	172,3		166,3	
Slagteriaffald, Mill. kg.	21,0	—	19,5	—
Svinefedt, Mill. kg.	13,0	—	12,2	—
Heste, Tus. Stkr.	12,1	1040	6,7	957

Priserne er i Øre pr. kg, for Heste dog i Kr. pr. Stk. For Hornkvæg gælder Prisen Øre pr. kg levende Vægt for Mellemklasse paa Københavns Kvægtorv.

Den eksporterede Smørmængde er steget med ca. 5 %, en lignende Stigning som Aaret før. England modtog 76 % af den samlede udførte Smørmængde eller 115,7 Mill. kg, Tyskland 22 % eller 34,7 Mill. kg.

England har aftaget 6 Mill. kg mere, Tyskland samme Mængde som i Fjor.

Udførselen af Smør varierer efter Aarstiden. Nedenstaaende Tal er fra »Statistiske Efterretninger« og oplyser om den udførte Smørmængde i de enkelte Kvartaler af 1937 i Mill. kg:

	1. Kvartal	2. Kvartal	3. Kvartal	4. Kvartal
1937	34,4	42,5	40,1	35,9
1936	32,6	40,5	37,7	30,4

Sammenholdes disse Tal med Aarets Priskurve for Smør, viser det sig, at den store Levering i 2. Kvartal er den billigste pr. kg. Da de kontinuerlige og jævne Markedstilførsler antagelig er en af dansk Smørproduktions stærke Sider, burde disse Tal være en Lære til Husdyrbrugeren om at fremme Efteraarskælvningerne. Her støder man dog straks paa Spørgsmaalet om Produktionsprisens Størrelse Sommer og Vinter, og det er vel nok

den lave Produktionspris i Forsommeren, der maa bære Skylden for den skæve Fordeling af Leveringerne.

Tyskland er den store Aftager af Ost, over 50 % af den samlede Udførsel gaar til Tyskland. U. S. A.s Import af Ost fra Danmark fordobledes omtrent fra 1936 til 1937. Eksporten til dette Land var for de 2 Aar henholdsvis 1,3 og 2,2 Mill. kg.

Udførselen af levende og slagtet Hornkvæg steg fra 194 902 Stkr. i Fjor til 267 884 i 1937, en Stigning paa 73 000 Stkr. Denne Stigning skyldes i det væsentlige Transithandelen over Holland. Denne Handel standsede i December. Ialt aftog Holland til Videreforsendelse 56 747 Stkr. slagtet Hornkvæg.

Efter Loven om Foranstaltninger til Fremme af Afsætningen af Slagtekvæg og Oksekød er bevilget et Beløb paa 4 Millioner Kr. til Hjælp ved Tuberkulosebekæmpelsen; dette Beløb blev ikke opbrugt i 1937 — vel nok en Følge af de bedre Afsætningsforhold. I 1936 er der i Henhold til denne Lov nedslaaet 96 061 Stkr., og af disse er 30 706 destruerede. For 1937 var de tilsvarende Tal kun 34 798 og 15 766 Stkr.

Nu i indeværende Aar, da Arbejdet med Tuberkulosens Udryddelse er i Gang over hele Landet, og der viser sig Vanskeligheder med Afsætningen af Slagtekvæg, kan der maaske blive Brug for hele det bevilgede Beløb.

Smørprisen har været stigende Aaret igennem fra 1,94 Kr. pr. kg i Aarets første Maaned til 2,75 Kr. pr. kg i December. Aarets Gennemsnitspris var 2,25 Kr. pr. kg og kommer saaledes til at ligge 18 Øre over Prisen i Fjor. Dertil kommer saa den almindelige Overpris og Indtægten af den indenlandske Smørordning, der virkede i Aarets midterste Halvdel.

Smørordningen af 6. Maj 1937 blev ikke modtaget helt uden Kritik; dels mentes, at den Mindstepris, der var sikret paa Hjemmemarkedet — 2,50 Kr. pr. kg — var for lav, og dels kunde mange ikke forlige de to Forhold, at man herhjemme lod Margارينen urørt af Smørordningen,

medens vore udenlandske Kunder lagde den Hindringer i Vejen. Loven lød iøvrigt paa, at der af Smør solgt paa Hjemmemarkedet — herunder ogsaa beregnet Smør af solgt Sødmælk — skulde betales en Afgift. Afgiftens Størrelse beregnedes lig med Forskellen mellem Københavns Smørnotering og den garanterede Mindstepris, som var stigende fra 2,20 Kr. pr. kg fra 7. Maj til 2,50 Kr. pr. kg til og fra 30. Juli. Desuden skulde Staten betale et Tilskud paa 25 Øre pr. kg aftagende i samme Grad, som Noteringen steg over 2,50 Kr. pr. kg.

De anførte Priser paa Heste er efter Noteringen paa Odense Marked for unge Handelsheste. Efter disse Noteringer er Hestepriiserne steget, men ved at dividere den samlede Udførselsværdi for Heste med Antal udførte Heste, viser dette et lige modsat Billede, idet Gennemsnitsprisen for de to Aar 1936 og 1937 var henholdsvis 1040 og 774 Kr. pr. Stk. Den lavere Pris i 1937 skyldes, at det væsentlig er Eksporten af de billigere Slagteheste, der er steget.

Efter disse Betragtninger, og ved at se paa Aarets Gennemsnitsnoteringer for de vigtigste Husdyrprodukter i foranstaaende Oversigt, skulde man tro, at Aaret 1937 havde været et af de økonomisk set gode Aar for dansk Landbrug. Men det er ikke alene Afsætningsprodukterne, der er steget, Driftsomkostningerne og da især Krafftoderpriserne har taget et ordentligt Opsving. Prisstigningen paa Foderblanding fra 1936 til 1937 er pr. 100 kg 2,22 Kr., nemlig fra 15,36 i 1936 til 17,58 i 1937.

Som Følge af den daarlige Høst i 1936 er der i 1937 indført mere end dobbelt saa store Mængder Korn som i 1936. Majsens udgør langt den væsentligste Part heraf.

Der er i 1937 indført for 57 Millioner Kr. mere af Korn og Foderstoffer end Aaret før. Samtidig var Værdien af Merudførselen 28,6 Millioner Kr.; d. v. s. at der i Virkeligheden er en Forskel paa 28,4 Mill. Kr. i 1937 i ugunstig Retning.

Smørprisen sat i Forhold til Prisen paa Bomuldsfrø-

kager viser en stigende Kurve gennem Aarets 4 Kvartaler.
(Efter Statistiske Efterretninger.)

1. Kvartal	11,20
2. —	11,05
3. —	13,10
4. —	15,74
Hele Aaret	12,74

Tallene angiver hvor mange kg Bomuldsfrøkager, der kan købes for 1 kg Smør. Det er steget ganske betydeligt i Løbet af Aaret, det vil sige, at Smørprisen er steget forholdsvis stærkere end Prisen paa Bomuldsfrøkager.

Gennemsnitsnoteringen for Byg og Majs blev henholdsvis 17,99 og 14,92 Kr. pr. 100 kg i 1937 mod 13,75 og 13,90 i 1936. Med den Majspris har det helt til December Maaned været en endog meget god Forretning at bytte Byg med Majs, og Diskussionerne om Proteinselvforsyningen taber sin Slagkraft, naar man som i Aar til Tider har kunnet bytte Byg med en D. Foderblanding og endda faa Penge i Bytte.

Udførselsværdien af indenlandske Husdyrbrugsprodukter.

Mill. Kr.

	1937	1936
Levende Dyr	88,5	79,4
Flæsk, Kød m. m.	404,4	379,3
Smør, Fløde, Mælk, Ost ...	381,5	344,3
Æg	128,8	112,3
Skind, Huder m. m.	31,4	26,8
Fedt og Kødconserves	33,4	28,2
Tilsammen...	1069,0	970,3

Indførsel af Foderstoffer (÷ Genudførsel). Mill. kg.

	1937	1936
Uformalet Korn	365,6	515,7
Majs	616,1	319,2
Oliekager	602,5	670,2
Oliekagemel, -skraa m. m. .	34,5	41,3
Hvedeklid	32,8	29,9
Andre Foderstoffer	26,8	27,4

Det indførte uformalede Korn og Bælgsæd er sat til en Værdi af 156,2 Mill. Kr. i 1937 mod 108,0 Mill. Kr. i 1936. Foderstoffernes Værdi er opgjort til henholdsvis 110,0 og 99,1 Mill. Kr.

Summen af de Oversigter, der er givet i dette Afsnit, bliver, at 1937 nærmest har været et Opgangsaar for dansk Husdyrbrug baade prismæssigt og produktionsmæssigt set.

Avlsarbejdet.

Avlsarbejdet omfatter mange Foranstaltninger indenfor det danske Husdyrbrug: Dyrskuer, Avlsforeninger, Kontrolforeninger, Stambogsføring, Afkomsundersøgelser og Afkomsbedømmelser. Om disse og flere Foranstaltninger foreligger der som i tidligere Aar en lang og omstændelig Række af Beretninger om Arbejdets Forløb Aaret igennem.

Om alle disse Avlsforanstaltninger nu ogsaa bliver udnyttet i den Grad, som de burde, er ofte betvivlet. Den Kvægopdrætter og Husdyrbruger, der gaar lidt op i sit Arbejde, vil dog paa mange Maader møde Avlsarbejdets Resultater i deres mere overskuelige, lokale Omfang.

Resultaterne kommer frem i hans egen Stald, og fra andre Egne bringes ham Bud gennem Blade og Pjeecer, og de bliver belyst i Foredrag her og der.

Kontrolforeningerne har haft et Fremgangsaar, baade de kontrollerede Køers Antal og deres Ydelse er gaaet frem saavel i Jylland som paa Øerne. Fyn ligger som sædvanlig forrest i Løbet og præsenterer i Aar imponerende Tal: 185 kg Smør i Gennemsnit af 100 000 Køer, og 45 000 normale Køer har ydet 200 kg Smør i Gennemsnit.

Avlsarbejdet og Fodringen skal vel i Forening tilskrives det forbedrede Resultat, men at der er eksporteret 73 000 Stkr. Hornkvæg mere i 1937 end forrige Aar, vidner om en gavnlige Sortering i Malkekøernes Rækker. Dertil kommer saa det Faktum, at det samlede Koantal, til Trods

for den øgede Eksport, viser en Stigning paa 16 000 Stkr. Mon man ikke, uanset Statistikkenes Svagheder, kan tage dette som et Bevis for, at de nyindsatte unge Køer er af en god Kvalitet ydelsesmæssigt set.

Dyrskuerne.

Der har i 1937 været afholdt 147 Dyrskuer ialt, heraf 15 større Skuer — Amtsskuer og Fællesskuer — og 30 Bidyrskuer. Der har ialt paa disse Skuer været fremstillet ca. 19 890 Stkr. Kvæg. I Jylland har der været fremstillet 12 760, paa Sjælland 3200, paa Fyn 3350, paa Lolland-Falster 400 og paa Bornholm 180 Stkr. Disse Angivelser er kun omtrentlige.

Jylland. Følgende er hentet fra den jyske Aarsberetning »Kvægavlen i Jylland 1937«. Der er af Landboforeningerne afholdt 74 lokale Dyrskuer og 30 Bidyrskuer. Ved disse Skuer har der været fremstillet 11 450 Dyr ialt, nemlig:

	S. J. M.	R. D. M.	Korthorn
Tyre	1084	1468	668
Enkelte Køer	361	609	260
Enkelte Kvier	548	572	255
Antal Samlinger og Familiegrupper	817	691	182

Denne Fremstilling, sammenlignet med foregaaende Aars, viser en lille Nedgang, der væsentlig falder paa Tyrene af alle 3 Racer, idet de anførte er ca. 100 mindre for hver af de 3 Racer end i 1936.

Paa de 10 jyske Amtsskuer blev præmieret 337 Tyre: 100 S. J. M., 173 R. D. M., 62 Korthorn og 2 af hollandsk Race. Det vil sige, at de røde Tyre nu udgør over Halvdelen af de Tyre, der bliver fremstillet paa Amtsskuerne.

En Oversigt over Præmieringen paa det jyske Ungskue i Skive viser, at der i 1937 er præmieret 676 Stkr. Kvæg; det er ca. samme Antal som i 1936.

Racefordelingen paa Ungskuet 1937 ser saaledes ud:

	S. J. M.	R. D. M.	Korthorn	Hollandsk
Tyre.....	205	215	41	8
Enkelte Kvier.....	91	35	16	1
Samlinger og Familiegr.	24	22	11	7

Afkomsbedømmelsen i Jylland i 1937 omfattede 180 Afkomssamlinger mod kun 140 i 1936, det er det største Antal, der er fremstillet i dette Decennium, ogsaa for hver af de enkelte Racer. Af S. J. M. var der fremstillet Afkom efter 66 Tyre, af R. D. M. 96, Korthorn 17 og af hollandsk Race 1.

Afkomsundersøgelsernes Antal tiltager ogsaa, der foreligger saaledes i 1937 Opgørelse for 231 Tyre, hvoraf 141 er Førstegangsopgørelser.

Sjælland. Her er der afholdt 14 Lokalskuer, og paa disse er fremstillet 615 Tyre, 1767 Køer og Kvier, ialt 2382 Stkr. Kvæg. Af Køer og Kvier fremstilledes 301 Samlinger.

Paa Fællesskuet i Ringsted fremstilledes 816 Stkr. Kvæg, hvoraf 439 var Tyre og 377 Køer og Kvier. Af Samlinger Hundyr fremstilledes 61.

De dominerende Tyresamlinger i den familievise Fremstilling var efter »Lykkeborg«, der stillede med 36 Søner, »Højager Nakke« med 25 og den unge »Dan Højager« med 22.

1937 var det sidste Aar Samvirksomheden tillader Fremstilling af Dyr, der ikke har bestaaet Tuberkulinprøven.

Fyn. Paa de 13 lokale Skuer fremstilledes 445 Tyre, 921 enkelte Køer og Kvier. 160 Samlinger Køer og 237 Samlinger Kvier. Paa Fællesskuet i Odense var fremstillet 273 Tyre, 106 enkelte Køer og Kvier og 80 Samlinger Køer og Kvier.

Ialt har der paa Fyn i 1937 været fremstillet 3346 Stkr. Kvæg mod 3295 i 1936. Paa de fynske Dyrskuer er det særlig Samlingerne af Køer og Kvier, der dominerer og

tiltrækker sig Opmærksomhed. Afkomsfremstillingen omfattede 71 Afkomssamlinger.

Lolland-Falster. Til det store Lokalskue i Nykøbing og Fællesskuet i Maribo var anmeldt 405 Stkr. Kvæg, 208 Tyre og 297 Køer og Kvier, som fremstilledes delvis i 71 Samlinger. Af 9 Samlinger Køer paa Fællesskuet fik 8 1. Præmie for Ydelse. I 1937 fremstilledes Afkom efter 20 Tyre.

Bornholm. Paa den smukke Dyrskueplads paa Almindingen var tilført og præmieret 127 Tyre og 57 Hundyr. Den eksteriørmæssige Standard er ikke saa høj paa Bornholm, men til Gengæld er de økonomisk vigtige Egenskaber: Mælkeydelsen og Fedtprocenten gode.

Kontrolforeningerne.

Næsten alt har været opadgaaende i 1937. Indenfor Kontrolforeningsarbejdet er alle Tal for dette Aar over Tallene i 1936.

Ydelses- og Fodertal pr. Ko 1936 og 1937.

	kg	%	kg	kg	F.-E.	% kontrol-
	Mælk	Fedt	Smør	Smørfedt	pr. Ko	lerede Køer
1937.....	3727	3,93	163,8	146,4	3085	43,3
1936.....	3660	3,84	157,0	140,5	3015	41,9

I 1937 blev der i 1663 Kontrolforeninger kontrolleret 682 128 Køer hos 55 641 Medlemmer. Ved Aarets Slutning beregnedes en Ydelsesstigning omtrent af samme Størrelse som den, der var fra 1935 til 1936.

Kontrolforeningernes Fremgang 1936 og 1937.

	kg	%	kg	kg	F.-E.	% kontrol-
	Mælk	Fedt	Smør	Smørfedt	pr. Ko	lerede Køer
1937.....	67	0,09	6,8	5,9	70	1,4
1936.....	154	0,04	8,2	7,4	151	1,3

Navnlig Fedtprocenten ligger højt — blot et godt Aar til, og de 4,00 % er naaet. Tuberkuloseopgørelserne er omtalt foran. Iøvrigt henvises til den lille »Oversigt over

Regnskabsresultaterne i De danske Kontrolforeninger udgivet af De danske Kontrolforeningers Landsudvalg.

Kvægavlsforeningerne (Tyreholdsforeningerne).

Medens der nu i en Aarrække har været Stagnation i Arbejdet med Tyreholdsforeningerne, saa viser 1937 en stigende Interesse for det fælles Tyrehold. Det har over hele Landet givet sig Udslag i Dannelsen af nye Foreninger, Udvidelser af de bestaaende og dermed et noget større Antal Tyre pr. Forening.

Antal Foreninger og Antal Tyre.

	1937		1936	
	Foren.	Tyre	Foren.	Tyre
Jylland	792	(980)	729	(870)
Sjælland	223	337	206	268
Fyn	166	362	160	336
Lolland-Falster . .	37	60	35	54
Bornholm	31	60	31	54

Den øgede Interesse for dette Arbejde vidner om en bedre Forstaaelse af Avlsproblemerne.

I Holbæk Amt har man gjort en særlig stor Indsats, idet der er en Fremgang paa 7 nye Foreninger og 26 Tyre. Her arbejdes paa at faa Foreningerne noget større, end det ellers er almindeligt. Det har den Fordel, at Foreningerne bliver mere kapitalstærke, der kan holdes flere Tyre, og de kan blive af en bedre Kvalitet.

Om Indkøbspriserne paa de Tyre, der er anskaffet af Foreningerne, foreligger følgende beregnede Gennemsnitspriser for 1937.

Jylland	163	Tyre,	gens. Pris	855	Kr. kontant	+ 740	Kr. paa	Vilkaar
Sjælland	138	»	»	1015	»	766	»	»
Fyn	109	»	»	1719	»	1789	»	»
Bornh.	17	»	»	676	»	402	»	»

Disse Priser ligger ca. 200 Kr. højere baade kontant og paa Vilkaar end tilsvarende Prisopgørelser i 1936.

Aarets Sensation er de meget store Tyreholdsforeninger med kunstig Sædooverføring.

Arbejdet med den kunstige Sædooverføring indenfor Kvægbruget blev her i Landet paabegyndt paa Initiativ af Forsøgslaboratoriet i Vinteren 1935—36 paa Centralgaarden i Store Vildmose. Sædooverføringen faldt heldigt ud, og Arbejdet blev derefter taget op paa Samsø, hvor der dannedes en Forening omfattende 10 almindelige Tyreholdsforeninger med ialt 1250 Køer. Der blev antaget en Dyrlæge til at forestaa det daglige Arbejde med at opsamle Sæd fra Foreningens gode Tyre og bringe den ud til Medlemmernes brunstige Køer. Desuden skal Dyrlægen foretage Ufrugtbarhedsbehandlinger og Drægtighedsundersøgelser. Han er fastlønnet af Foreningen, og Medlemmerne betaler pr. Ko 20 Kr., der opkræves kvartalsvis ved Transport i Medlemmernes Tilgodehavende paa Mejeriet. Samsø Elitekvægavlsforening startedes den 1. September 1936. Denne Forening danner nu Forbillede for lignende Foranstaltninger flere Steder i Landet.

Der er ingen Tvivl om, at Metoden rigtigt anvendt kan faa Betydning for Kvægavlsarbejdet, og den største Værdi skulde her ligge i, at den almindelige Kvægbruger kan faa Adgang til Benyttelse af Elitetyrene. De regelmæssige Ufrugtbarhedsbehandlinger og tidlige Drægtighedsbestemmelsers Værdi er velkendt. Metoden har en praktisk Fordel deri, at de samme Tyre kan bruges til Køer i sunde Besætninger, til Kastebesætninger, reagerende Besætninger, for ikke at tale om Besætninger med Mund- og Klovesyge, uden Fare for Smitteoverførelse. Der er efter Iagttagelserne ikke nogen Forskel paa Drægtighedsprocenterne ved Sammenligning af naturlig og kunstig Sædooverføring.

Stambogsføringen.

Denne Foranstaltning er ved at faa den Konservatisme og Kontinuitet over sig, som et saadant Arbejde bør have.

Det skal være ens gennem Aarene og let at gaa til for den praktiske Mand.

I 1937 er udkommet af Kvægstambøger: 17. Bind af Ko-Stambog for Rød dansk Malkerace med 594 Stbg. Nr. For samme Race er udkommet 41. Bind af Tyre-Stambogen med 87 Stbg. Nr., 14. Bind af Register-Stambogen med 705 Stbg. Nr.

For Kvæg af jydsk Race: 45. Bind indeholdende Register-Stambog: Tyre 145 Stbg. Nr., Elite-Stambog: Tyre 17 Stbg. Nr. og Elite-Stambog for Køer: 171 Stbg. Nr.

Af Stambog for Korthorn er udkommet 10. Bind: Tyre 175 Stbg. Nr., Køer 850 Stbg. Nr. og 2. Bind af Elite-Stambog for Korthornstyre: 100 Stbg. Nr. 4. Hefte af Stambog for Jersey-Tyre: 27 Stbg. Nr.

Hestestambøger: Heste af jydsk Race. Bind 8 Register- og Bind 11 Elite-Stambog. Heste af Frederiksborg-Race og svært Halvblod. Bind 9 Register og Bind 20 Stambog.

24. Bind af Stambog for Svin af Landrace og Yorkshirerace. 8. Bind af Stambog over Vædre. Det var de officielle Stambøger.

Familiestambogen har mere privat Karakter, men er ikke mindre vigtig for det. Den danner først og fremmest Grundlaget for den officielle Stambog, den er en god Støtte ved Afkomsundersøgelserne og ved Udarbejdelsen af Stamtavler; den danner i det hele taget det oprindelige, sikre Grundlag.

Afkomsbedømmelser og Afkomsundersøgelser.

Der har i 1937 været fremstillet Afkom efter ca. 380 Tyre Landet over.

Til Grund for Afkomsundersøgelserne ligger Kontrol-assistenternes Ydelsesindberetninger, og da der skal foreligge flere Aars Indberetninger, før en Undersøgelse kan foretages, følger denne værdifulde Avlsforanstaltning kun langsomt i Kontrolforeningernes Spor. Men Værdien af Kontrolassistenternes Indberetninger staar og falder med

deres Udførlighed og Nøjagtighed. Alle de Ydelsestal, der bliver indberettet, bliver ikke brugt, men det er ikke muligt paa Forhaand at sortere Materialet. Derfor maa disse Indberetningers Betydning fremdrages og pointeres paa Steder, hvor deres Værdi ikke respekteres.

En Afkomssamling bestaar af mindst 8 til omkring et halvt Hundrede Dyr. Men her har den kunstige Sædooverføring aabnet Mulighed for Afkomsfremstillinger af hidtil ukendte Dimensioner.

Maaske kan disse store Undersøgelser bringe nogle af Avlsbiologiens Hemmeligheder frem til Erkendelse, ligesom de mikroskopiske Sædundersøgelser, som den kunstige Sædooverføring fører med sig, har opklaret flere Problemer om Sædens Befrugtningsdygtighed.

Dr. *M. Plums* Arbejder paa Avlsbiologiens Omraade fortjener at nævnes. De er optaget i Tidsskrift for Landøkonomi og ogsaa udgivet som Særtryk. En Bog for den praktiske Husdyrbruger er »Arvelighed og Husdyravl« af *Ivar Johanson*, den er kommet paa Dansk i 1938, oversat af Landbrugslærer *Th. Glad*.

Stald- og Mælkehygiejnen.

13. Beretning fra Statens Forsøgsmejeri omhandler Klorpræparaters Anvendelse hos Mælkeproducenter. Forsøgene er meget agitatorisk opstillede, mere end de er videnskabeligt underbyggede, er det blevet hævdet her i Tidsskrift for Landøkonomi.

Klorpræparaterne har imidlertid vist, at de er af de bedste Desinfektionsmidler til Brug under Malkearbejdet. Det virker stærkt bakteriedræbende, samtidig med at det ikke skader Sødmælken. Dette Desinfektionsmiddel fortjener at faa og har allerede mange Brugere Landet over. Der trænges i det hele taget til en fornyet Fremhævelse af de almindelige hygiejniske Grundregler for Staldarbejdet.

176. Beretning om Stuefluen og Stikfluen indeholder

en udførlig Vejledning om Metoderne til Forebyggelse og Bekæmpelse af Fluerne. Disse Metoder bør kendes af enhver Husdyrbruger.

Billedet af 1937 bliver kun fuldstændigt, saafremt Aarets Fodringsforsøg og det udførte videnskabelige Forskningsarbejde paa Husdyrbrugets Omraade ogsaa nævnes. En indgaaende Omtale heraf vil dog ikke være mulig indenfor denne Artikels Rammer.

De senere Aar har trods al Eksportbegrænsning paa flere Maader været Fremgangsaa for dansk Husdyrbrug, navnlig kvalitetsmæssigt. Herom vidner ogsaa alt det, der for kort Tid siden blev fremvist paa Bellahøjudstillingen. Denne gav Anledning til, at Minder om svundne Dages Kaar og Tilstande fremdroges; men den viste samtidig et Landbrug (Husdyrbrug) saaledes rustet og saaledes i Gang, at det under alle Vilkaar vil sætte sine Spor ind i Fremtiden.

Men Bellahøj hører Aaret 1938 til. Dog kan det allerede her siges, at naar 1937 trods Afsætningsvanskeligheder og økonomiske Besværligheder alligevel havde et vist lysere Drag over sig, saa medvirkede dette ogsaa til, at der paa Bellahøj kunde skabes den fagligt værdige og tilfredsstillende Husdyrbrugsudstilling, som vi saa for faa Uger siden.

Mælkeribruget i Danmark 1937.

Af Statskonsulent *Th. J. Brask.*

Atter er der forløbet et Aar, der kan godskrives for Fremgang for vort Mejeribrug, og selv om denne Fremgang ikke har været saa stor, at der er kommet den rette Balance i økonomisk Henseende, er der dog Grund til at glædes over de opnaaede Resultater, for saa vidt man tør gaa ud fra, at de bærer mod bedre Tider for den Gren af vort Landbrug, der gennem saa mange Aar har været af den allerstørste Betydning for Erhvervet.

Ganske vist har Aaret ikke bragt den Frihed i Omsætningen, som er en Betingelse for, at Varens Kvalitet alene bliver afgørende for den Pris, der bringes hjem. Men Mangelen af denne Frihed har heldigvis ikke virket saaledes paa vor Produktion, at der er sløjet af i Bestræbelserne for stadig at fremstille de bedst mulige Varer, og det er at haabe, at vi ogsaa fremtidig maa forstaa, at det bedste Middel, vi raader over, for stadig at gøre os gældende paa Verdensmarkedet er at fastholde det Forspring i kvalitetsmæssig Henseende, vi gennem Aarene har opbygget.

Angaaende de Produktionsmidler, der i det forløbne Aar har staaet til Raadighed for vort Mejeribrug, skal her gives en kort Oversigt.

Koantallet, der har været nedadgaaende i en Aarrække, er ogsaa formindsket i 1937. I 1933 havde vi 1 770 000 Malkekøer, i 1936 1 610 000 Stkr., medens Tællingen den 17. Juli 1937 viste 1 574 000 Stkr. eller 36 000 Stkr. mindre, hvilket er en Nedgang paa 2,2 %.

Med Hensyn til Høsten i 1936, der danner Hovedgrundlaget for Produktionen i Aarets Vintermaaneder, skal nævnes, at den for Korn, Roer, Hø og Halm beløb sig til 69,07 Millioner Afgrødeenheder eller 5,68 Mill. Enheder mindre end i 1935. Som Kvægfoder betragtet har Høsten dog været af større Værdi, end Tallene direkte giver Udtryk for, idet Nedgangen især har fundet Sted i Korn og Halm, medens Roehøsten var meget stor og Høhøsten nok saa stor som i de tre foregaaende Aar. Det skal dog bemærkes, at store Omraader af Jylland avlede saa lidt Halm i 1936, at Avlen ikke var tilstrækkelig til at hjælpe Besætningerne frelst igennem Vinteren, hvorfor der blev indkøbt store Halmmængder fra Øerne.

I sidste Uge af April var Udbindingen af Malkekøerne almindelig. Fra Midten af April Maaned havde vi ret mildt Vejr, og da vi Kvartalet ud havde rigelig Nedbør og var fri for Nattefrost, var der gode Betingelser for Græsvækst. Græsset voksede da ogsaa saaledes, at Køerne mange Steder ikke kunde følge med, men maatte have Hjælp af Slaamaskinen. Helt til henimod Slutningen af Juli var Græsningen god, hvorefter Forholdene var meget uensartede Landet over, da Tørken mange Steder var saa vedholdende, at der først blev Græs af Betydning hen i September. I Slutningen af September fik vi rigelig Nedbør med køligt Vejr, hvorfor Køernes Indbinding var almindelig omkring 1. Oktober. Imidlertid blev Vejret saa fint i Oktober Maaned, at mange lod Køerne komme lidt ud daglig for at faa lidt Græs, selv om Hovedfoderet blev givet paa Stald. For Resten af Aaret ydede den gode Høst et godt og forholdsvis billigt Kvægfoder.

Til Supplering af det hjemmeavlede Foder har vi selvfølgelig som sædvanlig indført en Del Kraftfoder, paa Trods af, at Prisen paa dette ikke har kunnet virke som en stærk Opfordring hertil. Der løfter sig jo af og til Røster om, at vi skulde undlade Brugen af de dyre indkøbte Foderstoffer eller i hvert Fald indskrænke For-

bruget betydeligt. Det er muligt, at vi i nogen Maade kan forbedre Mælkeproduktionens Økonomi ved at erstatte en Del af det indførte Kraftfoder med hjemmeavlede Foderemner; men vi maa ikke glemme den heldige Indflydelse, Størsteparten af de indkøbte Varer over paa vor Smørkvalitet, idet Oliekagerne ikke alene har Betydning som en Proteinkilde, der tjener til at fremme Udnyttelsen af det store Roefoder, vi her i Landet anvender, men ogsaa gennem sit Indhold af Olie over en gavnlig Indflydelse paa vort Vintersmørs Konsistens, som vi daarlig kan undvære og som ikke kan opnaas ved Brugen af de hjemmeavlede Foderemner, man hidtil har slaaet stærkest til Lyd for. Det vil forøvrigt vistnok ikke være helt hen i Vejret, om man overlader Landmændenes sunde økonomiske Sans at finde ud af hvornaar, hvor meget og hvilken Slags Kraftfoder, de skal anvende.

Der er i 1937 indført ialt 607 Millioner kg Oliekager eller 68 Millioner kg mindre end i 1936. Hertil kommer, hvad den hjemlige Olieindustri har afsat til Forbrug her i Landet. Ogsaa dette Kvantum har været nedadgaaende, idet der ialt af Stoffer til Oliepresning er indført 443 Millioner kg, hvilket er 4 Millioner kg mindre end i 1936. Hertil kommer, at vor Udførsel af Oliekager + Sojamel og -skraa har været 8 Millioner kg større end i 1936, saa den anvendte Oliekagemængde har været væsentlig mindre end i 1936. Der har været en væsentlig Stigning i Mængden af indførte Bomuldsfrøkager og en lille Stigning for Rapskager, hvorimod der har været en ret stor Nedgang i Mængden af indførte Kokos- og Palmekager. Dette er et Forhold, der kan glæde en Mejerimands Hjerte, da de to førstnævnte Kager virker heldigt paa Smørrets Konsistens, hvorimod de to sidstnævnte over en meget uheldig Virkning i saa Henseende.

Desværre har Prisen paa Oliekager hele Aaret været høj, men dog særlig i Aarets Begyndelse. I Følge de ugentlige Detailnoteringer i Fyns Stifts Landbrugstidende

kostede 50—53 % Bomuldsfrøkager i Aarets første Uge 20,25 Øre pr. kg. Dette er den højest noterede Pris. Aaret sluttede med en Pris af 17,85, der er den laveste Notering, som forøvrigt ogsaa var gældende i Maj Maaned. Aarets Gennemsnitspris ligger helt oppe paa 18,53, hvilket er 2,26 Øre over den høje Gennemsnitspris for 1936. Jeg vil i denne Forbindelse minde om, at Prisen i 1931 var 14,13 Øre.

Maalt med Smørprisen har Kageprisen ogsaa været høj, selv om denne første var noget højere end i de forud liggende Aar. Naar Smørnoteringen + Overprisen divideres med ovennævnte Kagepris, viser det sig, at 1 kg Smør i 1937 kun har kunnet løse 12,5 kg Kager hjem mod 13,1 kg i 1936. Forholdet er dog ikke saa ugunstigt som i 1934, da 1 kg Smør kun kunde betale 11,1 kg Kager.

Heldigvis har vi i 1937 været forskaanet for større Udbredelse af ondartede og smitsomme Sygdomsangreb blandt Kvæget, selv om vi stadig har Tuberkulosen og den smitsomme Kastning at kæmpe imod. Desværre naaede Mund- og Klovesygen op over vort Lands Grænser, men der blev grebet kraftigt ind med Nedslagning af alle angrebne Dyr for at hindre dens Udbredelse.

Kampen mod Kvægtuberkulosen gør stadig gode Fremskridt, særlig paa Grund af det systematiske Arbejde, der udføres gennem Mejeriforeningerne. Ved Fyns Mejeriforenings Aarsmøde i Februar oplystes, at der nu paa Fyn findes 88 % rene Besætninger mod 57 % i 1934. Disse Tal er meget opmuntrende og tyder paa, at Fyn i Løbet af nogle faa Aar vil kunne melde »rent Land«. I Jylland, der har været noget bag efter paa dette Omraade, er Arbejdet nu ogsaa i god Gænge.

Fremgangen i Kontrolforeningsarbejdet er fortsat, og i Følge Lommebog for Mejerister var der for Landet som Helhed den 1. April 1937 i Forhold til 1. April 1936 en Fremgang paa 21 Foreninger, 2051 Medlemmer og 2962 Køer, og vi havde 686 457 Køer under Kontrol eller

43,5% af Landets Kobestand. Det er jo glædeligt, at dette Arbejde er i Fremgang; men skal der gøres et alvorligt Fremstød for at bringe en god økonomisk Balance tilveje i vort Malkekvægbrug, bør mange flere lægge Vejen om ad Kontrolforeningerne, da det er her, de Oplysninger fremskaffes, som hurtigst og sikrest er i Stand til at nedsætte Produktionsudgifterne pr. kg Mælk, idet vi herigennem faar »Rotterne« udpeget, saa vi kan faa dem fjernet.

Der har været Fremgang i Udbyttet over hele Landet. Stigningen i kg Smør pr. Ko har været saaledes: Fyn 11 kg, Jylland 7,6 kg, Sjælland 4 kg, Bornholm og Lolland-Falster 2 kg. Højest i Udbyttet staar Fyn, der som Gennemsnit af lige ved 100 000 Køer har 4,04 % Fedt og 185 kg Smør.

Efter alt at dømme har denne Fremgang været stor nok til at foraarsage en Stigning i den samlede Mælkeproduktion paa Trods af Formindskelsen i Koantallet. Eksporten af Kondensmælk og Ost har været af omtrent samme Størrelse som i Fjor, det eksporterede Kvantum Mælkepulver har været større, men Statistiken giver ingen Oplysning om, hvorvidt det drejer sig om Sødælks- eller Skummetmælkspulver. Gaar man endelig ud fra, at Hjemmeforbruget af Smør, Ost og Mælk ikke har været mindre end sædvanlig, maa heraf fremgaa, at Mælmængden maa være stegen med det Kvantum, der svarer til Forøgelsen i Smørekporten, hvilket bliver 160 Millioner kg. Det er opmuntrende, at det har været muligt at forøge Mælmængden og formindske Koantallet samtidig og saa endda nøjes med mindre indkøbt Kraftfoder. Dette Forhold maa tages som et Bevis for, at der arbejdes i den rigtige Retning gennem Avlsarbejdet og gennem Dyrenes Røgt og Pleje.

Angaaende Mælkens Kvalitet er der ikke stort at sige. Den Fremgang, der sporedes efter Indførelsen af obligatorisk Reduktaseprøve og senere efter Fastsættelse af et Minimumsfradrag for 3. og 4. Klasses Mælk, er gaaet i

Staa, og vi kommer vist ikke længere uden at tage kraftigere Midler i Brug. En Del kan maaske opnaas gennem et Oplysningsarbejde; men der er desværre for mange Mælkeproducenter, der ikke reagerer uden et direkte Tryk paa Pengepungen.

Til Belysning af, hvilket Udbytte man gennem almindelig Mejeridrift har faaet af den producerede Mælkemængde, har jeg igen i Aar henvendt mig til de samme Mejerier, hvis Regnskaber gennem mange Aar her i Tidsskriftet har tjent dette Formaal. Som sædvanlig har jeg kun mødt Imødekommenhed hos de paagældende Mejeribestyrere, og jeg retter herved en Tak til dem for den udstviste Forstaaelse og Velvilje.

Regnskabsudtog fra et fynsk Mejeri med Ostelavning.

Regnskabsaaret gaar fra 1. Oktober 1936 til 30. September 1937.

Aar	Mælkemængde	Forbrug til 1 kg Smør
1914	4 377 500 kg	25,5 kg Mælk
1919	2 290 800 -	25,2 - --
1934	5 077 408 -	23,3 - —
1935	4 285 623 -	23,8 - —
1936	4 877 835 -	23,6 - —
1937	5 005 452 -	22,7 - —

Mælkemængden, der i nogle Aar var nedadgaende, væsentligst paa Grund af Bestræbelserne for Udrensning af Tuberkulosen, steg i Fjor med 13,8 % og for 1937 er der igen en lille Stigning, nemlig 2,7 %.

Mælkeforbruget pr. kg Smør, der i 1935 var særlig højt, gik noget ned i 1936, og for 1937 var der en glædelig Nedgang paa 0,9 kg, som falder sammen med en pæn Stigning i Mejeriets Middelfedtprocent, der er gaaet op fra 3,7 i 1936 til 3,8 i 1937.

Der er solgt en Del Mælk til Anvendelse andetsteds, som er betalt med Smørnoteringen + 7 Øre + Skummetmælksprisen + hvad Smørordningen har kunnet give for hver 86 Fedtenheder.

Til Ostelavning er anvendt lidt mindre Mælk end i

1936, men godt 40 000 Fedtenheder mere, saa den producerede Ost har været noget federe. Det særlige Osteregnskab udviser følgende:

Osteregnskabet.

Indtægt.

Der er solgt Ost for	41 365 Kr. 61 Øre
— - - Valle for.....	6 255 - 59 -
Beholdning den 1. Oktober 1937	9 580 - 40 -
Ialt...	<u>57 201 Kr. 60 Øre</u>

Udgift.

Brugt til Ost 558 500 kg Skummetmælk à 2,95 Øre..	16 475 Kr. 75 Øre
— - - 764 700 Fedtenheder = 8 790 kg Smør.	19 617 - 11 -
Omkostninger	6 010 - 74 -
Beholdning den 1. Oktober 1936	15 098 - 00 -
Ialt...	<u>57 201 Kr. 60 Øre</u>

Som det fremgaar af Osteregnskabet, har det i 1937 været en tvivlsom Forretning at lave Ost, hvilket ligeledes fremgaar af det Forhold, at Ostemælksnoteringen i saa godt som hele det Tidsrum, Regnskabet omfatter, har været lavere, til Tider over 1 Øre lavere, end den officielle Skummetmælksnotering. Efter at det til Osten anvendte Smørfedt er betalt med Mejeriets Smørpris, Skummetmælken med Skummetmælksnoteringen og Omkostningerne afholdte, bliver der ikke som sædvanligt et Overskud, men en væsentlig Formindskelse af Beholdningen.

Leverandørerne har faaet 80 % Skummet- og Kærnemælk gratis tilbage, hvad de derudover har faaet er betalt med 2,6 Øre pr. kg. Til Afholdelse af Driftsudgifterne tilbageholdes 2 Øre pr. kg Sødmælk.

Den opnaaede Smørpris er 223 Øre pr. kg eller 2 Øre mere end i 1936. Nettoprisen pr. kg Sødmælk har været 11,7 Øre, hvilket er 0,5 Øre mere end i 1936.

Regnskabsudtog

fra et stort jydsk Andelsmejeri med stor Ostelavning.

Dette Regnskab omfatter Tiden fra 1. Oktober 1936 til 30. September 1937.

For at lette en Sammenligning med tidligere Tider er her foruden Tal fra de nærmest forud liggende Aar og-saa opført nogle Tal fra 1914, der var det sidste normale Aar før Verdenskrigen, og fra 1919, der var det Aar, hvor Verdensomvæltningen bl. a. havde medført, at Mælkemængden var nede paa et Lavmaal og Priserne paa et Højdepunkt:

Aar	kg Mælk	Forbrug til 1 kg Smør
1914	5 674 838	25,4 kg Mælk
1919	2 697 358	24,6 - —
1933	9 158 632	23,7 - —
1934	8 997 536	23,4 - —
1935	8 970 366	23,4 - —
1936	9 064 639	23,6 - —
1937	8 912 119	22,8 - —

Mælkemængden viser her en lille Tilbagegang paa 1,7 %, men i Virkeligheden er den af samme Størrelse som i Fjor, da Regnskabsaaret omfattede 53 Uger. Der kan noteres en glædelig Fremgang i Mælkens Fedme, idet Mælkeforbruget pr. kg Smør er gaaet ned med 0,8 kg og sikkert er det laveste, det nogensinde har været for dette Mejeri.

Som Følge af en lille Stigning i den opnaaede Smørpris og det lige nævnte Forhold Forbruget vedrørende er Pengeomsætningen steget noget, saa Aarets Balance ligger omkring 21 000 Kr. højere end i Fjor, og Regnskabets Indtægtsside viser følgende Tal:

Indtægten.

Salg af 307 315 kg Smør	691 092	Kr. 44 Øre
— - 336 775 kg Ost	325 574	- 28 -
— - Mælk, Valle og Fløde til Andelshaverne	180 173	- 49 -
Detailsalg af Mælk og Fløde	32 605	- 16 -
Andre Indtægter	12 940	- 07 -
Ialt...	1 242 385	Kr. 44 Øre

Den i Regnskabsaaret gældende Smørordning har bragt Mejeriet ialt godt 16 000 Kr., hvilket forhøjer den opnaaede Smørpris med godt 5,3 Øre pr. kg.

Driftsudgifterne, der i de senere Aar har været opadgaaende, viser ogsaa for 1937 Stigning. Mælkekørselen er steget med 30 Øre pr. 1000 kg Mælk, og Aarets høje Brændselspriser har foraarsaget en Stigning paa 22 Øre pr. 1000 kg Mælk. Ogsaa Prisen paa Emballage er steget, men Aarsagen hertil maa delvis søges i en noget større Smørproduktion, foraarsaget dels af det mindre Forbrug og dels af, at der er anvendt mindre Sødmælk til Ost. Ogsaa Lønningskontoen viser en lille Stigning. Den samlede Opgang beløber sig, som nedenstaaende Oversigt viser, til 67 Øre pr. 1000 kg Mælk fra 1936 til 1937.

Driftsudgifterne.

Driftsudgifternes Fordeling	Ialt Kr.	Øre pr. 1000 kg Mælk			
		1937	1936	1919	1914
Kørsel	32 159,21	360,8	330,4	1 030,0	243,8
Brændsel	15 655,07	175,7	153,7	599,4	83,0
Smørdritler og Mærkestaver	14 318,30	160,7	131,0	87,2	21,6
Salt, Løbe, Farve, Pergament	15 630,50	175,4	190,2	270,6	30,8
Olie	800,00	9,0	8,8	15,8	3,8
Kontorudgifter	844,84	9,5	6,9	32,2	11,0
Forskelligt	1 179,64	13,2	11,4	31,7	42,8
Inventarets Vedligeholdelse.	8 539,70	95,8	102,4	240,2	38,6
Bygningernes —	1 001,68	11,3	13,6	26,2	5,6
Voggenes —	2 692,70	30,2	28,5	71,2	26,6
Lønninger	23 388,83	262,4	258,1	613,3	152,0
Renter og Skatter	2 021,01	22,7	24,0	275,8	105,2
Ialt ...	118 231,48	1 326,7	1 259,0	3 293,6	764,8

Med Hensyn til Ostproduktionen skal her bemærkes, at de vanskelige Forhold med Ostens Afsætning til en rentabel Pris ogsaa her har foraarsaget en Nedgang i

Produktionens Størrelse, idet der er ostet over 1 Million kg Mælk mindre i 1937 end i 1936. Ialt er der ostet 32,6 % af den samlede Mælkemængde mod 43 % i 1936.

Osteregnskabet.

Indtægt.

Der er solgt Ost for	271 564 Kr. 20 Øre
» » » Valle »	17 399 - 50 -
Ialt...	<u>288 963 Kr. 70 Øre</u>

Udgift.

Anvendt til Ost 1 787 775 kg Sødmælk	225 328 Kr. 61 Øre
— - — 1 116 475 - Sk.-og Kærnem.....	32 936 - 01 -
Omkostninger	22 000 - 00 -
Overskud	8 699 - 08 -
Ialt...	<u>288 963 Kr. 70 Øre</u>

Ostelavningen har for dette Mejeri gennem Aarene været af stort Omfang og Betydning; men Fortjenesten derved har i de senere Aar været nedadgaaende. I 1935 beløb den sig til 29 000 Kr., i 1936 15 000 Kr. og, som ovenstaaende Regnskab udviser, har man i 1937 maattet nøjes med knap 9000 Kr., et Resultat, der i Betragtning af Aarets vanskelige Vilkaar for Ostens Afsætning dog maa betegnes som godt.

Hovedresultatet af dette Mejeris Drift kan sammenfattes i følgende:

Forbrug af Mælk pr. kg Smør 22,8 kg.

Pris pr. kg Smør 224,8 Øre eller 2,4 Øre mere end i 1936.

Samtlige Driftsudgifter pr. 1000 kg Mælk 1326,7 Øre.

Pris pr. kg Sødmælk Fradraget iberegnet 11,84 Øre.

Pris pr. kg Sødmælk udbetalt 11,74 Øre eller 0,22 Øre mere end i 1936.

Regnskabsudtog fra et stort vestjydsk Mejeri.

Ogsaa her gaar Regnskabsaaret fra 1. Oktober 1936 til 30. September 1937. Mælkemængden har i Modsæt-

ning til i Fjor været i Stigning og er knap 200 000 kg eller ca. 3 % højere end i 1936. Bestyreren skriver, at Aarsagen til Stigningen nærmest maa søges i den gode Sommergræsning. Mælkens Fedme har ogsaa været i Stigning, idet Mælkeforbruget pr. kg Smør har været 24,02 kg mod 24,43 kg i 1936.

Hovedposterne paa Regnskabets Indtægtsside er følgende:

Indtægt.

Solgt 272 659 kg Smør	608 927 Kr. 77 Øre
— 69 160 - Sødsmælk	11 331 - 54 -
— 7 500 - Fløde	11 949 - 92 -
— 6 371 825 - Skummet- og Kærnemælk	129 186 - 08 -
Renter	1 796 - 44 -
Andre Indtægter	2 033 - 02 -
	<u>Ialt... 765 224 Kr. 77 Øre</u>

Indtægterne er steget med ca. 40 000 Kr., dels som Følge af Stigningen i Mælkemængden og i Mælkfedmen og dels som Følge af en lille Stigning i den opnaaede Smørpris.

Driftsudgifterne opføres her med Hovedsummerne og Summerne udregnet pr. 1000 kg Mælk, de sidste opføres baade for 1936 og 1937 for at vise de stedfundne Svingninger.

Driftsudgifterne.

	Ialt	Øre pr.	
		1000 kg Mælk	
	Kr. Øre	1937	1936
Kørsel af Mælk	31 050 19	467,8	433,6
Lønninger	11 695 69	176,2	168,2
Brændsel	9 874 39	148,8	137,4
Emballage til Smør	12 615 81	190,0	172,7
Rengøringsm., Salt, Farve, Olie	2 759 61	41,6	40,4
Vedligeholdelse af Inventar og Bygninger	3 526 77	53,2	56,4
Skatter, Forsikringer og Foreninger	2 143 95	32,4	27,4
Renter	800 00	12,0	18,6
Andre Udgifter	1 424 73	21,4	11,5
	<u>Ialt... 75 891 14</u>	<u>1143,4</u>	<u>1066,2</u>

Ogsaa her har der været en væsentlig Stigning i Driftsudgifterne, der især er mærkbar for Kørselen, Brændselet og Emballagen, ligesom der er en mindre Stigning i de udbetalte Lønninger.

Til Vejledning ved Vurdering af det opnaaede økonomiske Udbytte gør jeg opmærksom paa, at Leverandørerne har betalt den returnerede Skummetmælk med 2 Øre pr. kg; men ved Udregningen af Nettoprisen er der regnet med Gennemsnit af den officielle Skummetmælksnotering. Resultaterne er følgende:

Der er forbrugt 24,02 kg Mælk til 1 kg Smør.

Mejeriets Gennemsnitsfedtprocent 3,61.

1 kg Smør har kostet 223,32 Øre.

1 kg Mælk er udbragt i 12,450 Øre.

Driftsudgift for 1 kg Mælk 1,144 Øre.

Nettoudbytte for 1 kg Mælk 11,306 Øre.

Som Afslutning paa disse Regnskabsoversigter følger nogle Tal fra et Mejeri, der sælger en stor Del Mælk og Fløde til en Kondenseringsfabrik.

Regnskabsudtog

fra et Andelsmejeri med stort Salg til en Kondenseringsfabrik.

Regnskabsaaret omfatter samme Tidsrum som de foran nævnte Regnskaber. Mælkemængden har været 4 206 443 kg mod 4 413 181 kg i 1936, saa der maa noteres en Nedgang paa 4,7 %.

Til Kondenseringsfabriken er solgt følgende:

127 872 kg Fløde.....	à 86,33 Øre
728 174 - Sødsmælk	- 12,22 »
84 793 - Skummetmælk	- 2,97 »

Fabriken har faaet lidt mindre Fløde, betydelig mere Sødsmælk og lidt mere Skummetmælk end i 1936, og medens Mejeriet da fik 36 % af sin Indtægt fra dette Salg, er 38 % i 1937 kommet der fra. Sødsmælken, der sælges til Fabriken, er Morgenmælk, og der gives et Tillæg af

2 % for 1. Klasses Mælk og foretages et Fradrag paa 6 % for 3. Klasses.

Hovedresultaterne for dette Mejeri ser saaledes ud:

Smørrets Gennemsnitspris 227 Øre pr. kg.

Sødmælken er udbragt i 11,45 Øre pr. kg.

Mejeriets Gennemsnitsfedtprocent 3,77.

Andelshaverne har betalt Skummetmælken med 2,96 Øre pr. kg.

Driftsudgifterne har pr. 1000 kg Mælk været 1230 Øre.

I Forhold til 1936 er der en Stigning i Smørprisen paa 4 Øre pr. kg og i Sødmælksprisen paa 0,3 Øre pr. kg. Fedtprocenten er stegen med 0,05. Driftsudgifterne er 1 Kr. højere pr. 1000 kg Mælk.

Samtlige Regnskaber viser i god Overensstemmelse paa Trods af stigende Driftsudgifter en lille Stigning i den opnaede Nettopris pr. kg Mælk. Denne er tildels opnaet gennem en lidt højere Smørpris og tildels gennem en Stigning i Mælkens Fedme og den deraf følgende Nedgang i Mælkeforbruget pr. kg Smør.

(Fortsættes).

Statskonsulenternes Indberetninger for Aaret 1937.

V.

Beretning fra Statskonsulent Johs. Jensen.

Konsulentarbejdet har i Aaret 1937 ligget paa Linie med Arbejdet i de nærmest foregaaende Aar. Med det store Antal Mejerier hver Mejerikonsulents Distrikt omfatter, er det givet, at Arbejdet bliver meget alsidigt, omfattende de forskellige Grene i Mejeribruget, og stærkt forceret. Jeg har aflagt 194 Mejeribesøg. Anledningen til disse er meget forskellige, med Hovedparten er dog udført for at give Raad m. H. t. Ombygninger og Nybygninger eller Installation af nye Maskiner. De ugentlige Bedømmelser af Smør paa Eksportørernes Lagre har delvis optaget 102 Dage, og de er udførte i Esbjerg 36 Gange, i Vojens 15, i Haderslev 20, i Sønderborg 10, i Tønder 8 og i Aabenraa 12 Gange. Disse Lagerbedømmelser er efterhaanden blevet det sikreste og vigtigste Udgangspunkt for vort Smørs Kvalitetsforbedring, og jeg tror gennem disse Bedømmelser at staa i saa nøje Kontakt med Mejerierne i mit Distrikt, at jeg til enhver Tid har Føling med, hvorledes Kvaliteten ligger fra Uge til Uge. Ogsaa det kvalitetsforbedrende Arbejde udgaar fra disse Bedømmelser, hvor Bestyrerne i ret stort Antal mødes og hvor de henter Impulser til eventuelle Forbedringer. Det samme kan siges om Bøtteudstillingerne, af hvilke jeg har deltaget i 54 i de 8 Udstillingskredse. Disse Udstillingers Betydning ligger i første Linie i, at Mejeribestyrerne og deres Medhjælpere her mødes til fagligt Samvær. Men skal de have det rette Udbytte af disse Sammenkomster, maa man give Udstillingerne Karakter af Møder med Foredrag og Forhandling. Jeg har tidligere nævnt, at Mejeriforeningen for Ringkøbing Amt giver Kaffen til samtlige Deltagere, og dette er sikkert medvirkende til, at man i disse Kredse kan samle omtrent dobbelt saa mange Deltagere (Bestyrere, Medhjælpere og enkelte Andelshavere) som der er Mejerier i Kredsen — et Eksempel til Efterfølgelse.

Af Møder har jeg deltaget i en lang Række. Jeg har saaledes overværet Fællesorganisationens og Dansk Mejeristfor­ enings Aarsmøde, de jyske Landboforeningers og de jyske Mejeriforeningers Delegeretmøde, Konsulentmødet i Kø­ bhavn og et Møde i Det kgl. danske Landhusholdningsselskab. Endvidere har jeg deltaget i de lokale Amtsmejeriforeningers Generalforsamlinger og i 4 Smør­ eksportforeningers Aars­ møder. Som Medlem af Statens Mejeriudvalg, det jyske Mejeriudvalg og Udstillingsudvalg har jeg deltaget i en Del Møder, og Sønderjyds­ k Mejeriforening, hvis Sekretærpost jeg varetager, har givet en halv Snes Møder.

Foruden Foredragene ved Bøtteudstillingerne og lignende Steder, har jeg holdt 24 Foredrag i Mejerikredse og i Mejeri­ og Landboforeninger. Ved Afgangsprøven for Mejerister har jeg været Fælles­ censor paa de to Mejeriskoler.

I Dagene fra 19.—28. August deltog jeg som Delegeret i den XI. internationale Mejerikongres og som Dommer ved den forudgaaende internationale Smørudstilling i Berlin. Om Kongressen og Udstillingen har jeg givet et udførligt Referat i »Nordslesvigske Landbrugs- og Mejeritidende« Nr. 36 og efterfølgende Numre.

Jeg har været Dommer ved de provinsielle Mejeriudstillin­ ger i Odense, København og Fredericia. 8 Gange har jeg deltaget i Statens Smørbedømmelser og fem Gange har jeg inspiceret nogle Partier Smør, som af Markeds-Regulerings­ Udvalget var hensat i Kølerum eller som agtedes tilbageholdt og opbevaret.

Forud for den internationale Produktudstilling deltog jeg i et Par Møder her i Landet om denne Sag og var efter Op­ fordring med til at udpege Smørret til denne Udstilling.

Som Baggrund for Aarets forskelligartede Arbejder, ligger Kravet om en Indsats til Forbedring af Mejeribrugets økono­ miske Drift og Mejeriprodukternes Kvalitet.

Her gælder det i første Linie Arbejdet for at forbedre Smørrets Kvalitet, der som Hovedeksportvare giver over 90 % af Mejeribrugets Eksportindtægt, og de sidste Par Aar som Overpris hjemfører mellem 50 og 80 Mill. Kr. aar­ ligt. Denne Overpris har imidlertid været aftagende de sidste Aar. Sammenlignet med new-zealandsk Smør var den i Mejeriaaret 1935/36 44 Øre pr. kg, men i Aaret 1936/37 kun 33 Øre. Desværre er der nogen Sandsynlighed for, at vi i Mejeriaaret 1937/38 igen maa notere en Tilbagegang.

Der maa derfor gøres en Indsats for, at Kvaliteten af Eks­ ports­ smørret stadig forbedres, idet vore Konkurrenter stadig

stiller større og større Krav til deres Eksportsmør, og de har ogsaa opnaaet en virkelig Forbedring paa dette Omraade, hvilket utvivlsomt er en medvirkende Aarsag til, at Prisforskellen mellem dansk og andre Landes Smør er formindsket.

Smørkvaliteten ligger paa det store Flertal af vore Mejerier godt, og det er kun undtagelsesvis, at der kan opstaa Vanskeligheder. Mere vanskeligt ligger Forholdene paa en Del mindre Handelsmejerier, som dog i Almindelighed kun har minimale Mængder Smør til Eksport. Det undgaas dog næppe, at der Tid til anden kommer Smør til Eksport af en saadan Kvalitet, at det skader det danske Smørs gode Renommé. Vi har ganske vist Lurmærkeloven, men Bestemmelserne ved Statens Smørbedømmelse er ikke anderledes, end at de ikke kan hindre, at daarligt Smør eksporteres. Af Beretningen for Statens Smørbedømmelse i 1936 fremgaar det, at af de 4786 ordinært indkaldte Mærker laa 258 eller 5,4 % under 9 Points og 481 Mærker eller 10,1 % mellem 9 og 9,9 Points.

Selv om man har Lov til at gaa ud fra, at meget af det Smør, som faar mellem 9 og 10 Points, afsættes uden nærværdige Vanskeligheder, saa findes der dog ogsaa Eksempler nok fra den praktiske Handel, der peger i modsat Retning. Af det daarlige Smør under 9 Points ligger i hvert Tilfælde en Del Mærker saa langt nede, at de i høj Grad skader Eksporten, dersom de eksporteres.

Nu er Forholdet vel nok saaledes, at en ikke ringe Del af dette Smør sælges i frisk Tilstand paa Hjemmemarkedet, hvor der ikke stilles saa store Krav til Holdbarheden, men Faren for Eksport af daarligt Smør er under de nuværende Forhold til Stede.

Jeg mener derfor, at Tiden er inde til at gennemføre en Eksportkontrol, der virker hurtigt, men derfor absolut ikke mere generende end Lurmærkelovens Bestemmelser. Gennem vore Eksportfirmaers ugentlige Lagerbedømmelser har vi fuldtud Føling med hvert enkelt Mejeris Produktion. Det vilde ikke være vanskeligt ud fra disse Bedømmelser at fjerne de faa Hundrede Dritler fra Eksporten, hvis Smørkvalitet ligger under den Grænse, man maatte stille til Eksportsmørret. Ganske vist bedømmes Smørret ca. 14 Dage gammelt, men ud fra denne Bedømmelse kunde man hurtigt foretage en Bedømmelse af de faa Mærker frisk Smør, der her kunde blive Tale om. Og dersom Kvaliteten ikke var tilfredsstillende, maatte de sælges paa Hjemmemarkedet. Selvfølgelig vil det blive nødvendigt at organisere dette Salg, saa det kommer til at give mindst muligt Tab for Mejerierne.

Maaske kan en saadan Regulering gennemføres helt uden Tab, idet dette friske Smør — maaske som Pakkesmør — kan indløse et lignende Kvantum Smør af Eksportkvalitet til Eksport.

Da vi i 1927 fik de ugentlige Lagerbedømmelser knyttede til de lovbealede Smørbedømmelser, var der mange, der mente, at Lagerbedømmelserne vilde faa en ikke ringe Indflydelse paa Mejeriernes Ret til Lurmærket. Noget nævneværdigt er der ikke kommet ud af denne Forbindelse. Siden den Tid er Lagerbedømmelserne blevet udbyggede og er de fleste Steder i Landet saaledes gennemførte, at de kan bruges som Grundlag for den ovenfor antydede Eksportkontrol. Vore Konkurrenter har næsten uden Undtagelse en Eksportkontrol, der virker ikke saa lidt hurtigere end vor Lurmærkelov, og vi kommer næppe uden om en Kontrol, der kan virke paa lignende Maade.

Naar vi saa i Lagerbedømmelserne har et solidt Grundlag at gaa ud fra, og man gennem en Hjemmemarkedsordning kan gennemføre Kontrollen uden at volde Mejerierne nævneværdige Tab, skulde det ikke være vanskeligt at gennemføre en saadan.

VI.

Beretning fra Statskonsulent W. A. Kock.

Udviklingen indenfor vor Fjerkræavl er stadig præget af det omfattende Arbejde, der saa godt som overalt i Landet udføres gennem Konkurrencerne mellem hele Hønsehold. Gennemførelsen i stadig større Udstrækning af et planmæssigt Avlsarbejde har bevirket, at flere og flere Opdrættere anmoder om at faa Haner kaaret af Statens Fjerkræudvalg, saa deres Afkom kan blive prøvet paa Æglægningskontrollationen paa Favrholm, og Forholdet er nu dette, at den forøgede Interesse for disse Afkomsundersøgelser har bevirket, at den i 1929 opførte Kontrolæglægningsstation sikkert vil komme til at staa overfor en Udvidelse i en nær Fremtid. Takket være en bedre Udnyttelse af det gode Avlsmateriale og den gennem en lang Aarrække iværksatte Agitation for en hurtigere Udskiftning af Hønsebesætningerne kan der spores en ganske betydelig Fremgang med Hensyn til Hønsenes Kvalitet. De dyre Produktionsomkostninger betinger Hold af gode, rigtlæggende Høns, hvilket har ført til, at de udprægede Nyttelhønsracer og Førstekrydsninger er spredt

i stort Tal herhjemme, ikke mindst gennem Rugerierne, og har vundet betydeligt ind paa de før talmæssig set stærkt repræsenterede ubestemmelige Blandingshøns.

Naar en saa stor Spredning af daggamle Kyllinger finder Sted, saaledes som det hvert Aar er Tilfældet, vilde det være af stor Betydning, at der blev iværksat en Kontrol med de over hele Landet beliggende Rugerier for derigennem at faa spredt det bedst mulige Materiale af daggamle Kyllinger. Spørgsmaalet har allerede været rejst, og forhaabentlig vil der gennem et Samarbejde mellem de i Sagen interesserede Organisationer og Rugerierne kunne findes et Grundlag, hvorpaa denne vigtige Opgave, som det villig skal indrømmes ikke er let at løse, kan føres ud i Livet.

Medens Antallet af Høns og Kyllinger har været i stadig Stigning, viser den i Juli 1937 foretagne Tælling i Landdistrikterne en Nedgang siden Tællingen 1935 paa 2,2 Millioner Stkr., idet der var næsten 4 Millioner færre Kyllinger, men ca. 2 Millioner flere Høner end i 1935. Dette Forhold skyldes bl. a. de sløje Ægpriser i Begyndelsen af 1937, der bidrog til, at mange tillagde færre Kyllinger. I Aar synes der, bl. a. takket være de bedre Ægpriser, at have fundet et stort Kyllingetillæg Sted, og det skal i denne Forbindelse anføres, at der har været opnaaet en sjælden god Befrugtnings- og Udrugningsprocent af de til Rugning lagte Æg, hvilket sikkert for en Del kan føres tilbage til det tidlig indtrufne Foraarsvejr.

Der spredes nu hvert Aar her i Landet en betydelig Mængde avlsmæssig set værdifulde Haner, hvoraf mange ikke faar den rette Behandling. Der maa fredes om alle Avls-hanerne ved, at de holdes for sig udenfor Avlsperioden, og dette gøres bedst ved at indrette et Hanehus med én Afdeling til hver Hane. Der maa endvidere være Plan i Udsorteringen, som bør foregaa i rette Tid, thi derpaa beror for en ikke ringe Del Fjerkræholdets Rentabilitet. Fjerkræsygdommenes Bekæmpelse er ogsaa et saare vigtigt Punkt, indenfor hvilket der endnu er meget at udrette, omend det maa erkendes, at der paa dette Omraade er udført et omfattende Arbejde herhjemme, og at der særlig med Hensyn til Tyfusbekæmpelsen kan opvises gode Resultater. Da Forholdet i Udlandet mange Steder er dette, at denne Sygdom er meget udbredt, idet der kun har været udrettet forholdsvis lidt for at bekæmpe den, og det samme gælder Hønselamelse og Kokcidiose, er det naturligt, at vi herhjemme maa indskrænke os til kun at indføre fra Udlandet, hvad der af Avlsfjerkræ er strengt nødvendigt for Blodfornyelsens Skyld.

Trods Fremskridtene er der, efter hvad jeg her har anført, i flere Retninger endnu meget at forbedre indenfor vort Fjerkræhold, og dette gælder ikke alene selve Avlen og den daglige Pasning og Pleje, men ogsaa Produkternes Kvalitet, og jeg ser ikke rettere, end at det vil være en god Foranstaltning at yde direkte Vejledning til de Ægproducenter, der leverer daarlige Æg, selv om det vil kræve Ansættelse af nogle flere Konsulenter.

I Udlandet er Interessen stadig oppe for at fremme Fjerkræavl, baade hvad Æg- og Kødproduktionen angaar. Det er ikke alene paa selve Avlens Omraade, at der sættes et Arbejde ind for at øge Produktionen og gøre Fjerkræavl mere lønnende, men Interessen er ogsaa vaagen for Gennemførelsen af en Forbedring af Produkternes Kvalitet. Efter Landbrugsministeriets Bestemmelse opholdt jeg mig i Foraaret i Nord-Irland og England for at sætte mig nærmere ind i de Bestræbelser, der dér udfoldes for at forbedre Fjerkræavl, og de Arbejder, der bringes i Anvendelse for at opbølge Æggenes Kvalitet, og jeg fik det Indtryk, at de opnaaede Resultater ogsaa maa søges i det Forbedringsarbejde, der i Aarens Løb er iværksat ved Konsulenternes Besøg hos Producenterne, og som gaar Haand i Haand med de øvrige Bestræbelser for at opnaa det bedst mulige Resultat med Hensyn til Æggenes Kvalitet. I de forskellige Amter i Nord-Irland virker for Tiden 11 Konsulenter i Fjerkræavl, der alle er Kvinder. Ogsaa for England og Skotlands Vedkommende gælder det, at man dér raader over en betydelig Stab af Konsulenter i Fjerkræavl, der ligeledes er ansat af de forskellige Amter. Men ogsaa i andre Lande er man navnlig i de senere Aar gaaet mere og mere over til at ansætte Konsulenter i Fjerkræavl, og jeg skal i denne Forbindelse anføre, at i Tyskland, hvor der i mange Landbrug ofte kun har været set smaa, sent tillagte Blandingshøns, og hvor Maalet for Bestræbelserne er en forøget Ægproduktion, opnaaet gennem en Forbedring af Fjerkræholdene indenfor de egentlige Landbedrifter, er der nu ansat 100 Konsulenter i Fjerkræavl, der hver har sit bestemte Omraade at arbejde i.

Som sædvanlig har jeg i Aarets Løb taget mig af en Del Udlændinge, der er kommet her til Landet for at faa et Indblik i dansk Fjerkræavl, men selv om disse Besøg koster nogen Tid, giver det mig dog Lejlighed til at faa en Del Oplysninger om Forholdene i andre Lande paa saavel Produktionens som Avlens Omraade.

I Hovedtrækkene har min Virksomhed ligesom i de nærmest foregaaende Aar omfattet mange forskellige Opgaver

og blandt disse ikke mindst mine Formandshverv indenfor Statens Fjerkræudvalg, Statens Ægudvalg, Landbrugsministeriets Fjerkræeksportudvalg samt mit Arbejde som Skønsmand ved Bedømmelsen af Æg. Jeg har i stor Udstrækning deltaget i Møder og Forhandlinger bl. a. i Landbrugsministeriet, Landbrugsraadet, Statens Husdyrbrugsudvalg og i Veterinærdirektoratet angaaende Rugerivirksomheden og Dyr lægekontrol med slagtet Fjerkræ. Hertil kommer Tilsynsrejser, Foredrag, Affattelse af Indberetninger og andre skriftlige Arbejder, Gennemgang af Regnskaber over Statstilskud til Fjerkræavlens samt Afgivelse af Udtalelser i tilstillede Sager. Som sædvanlig har jeg ledet Statens Fjerkræudvalgs Aarsmøde paa Landbohøjskolen og Mødet med de lokale Ledere af Hønselandskonkurrencerne, endvidere har jeg været Formand for den paa Bellahøj afholdte Landsudstillings Fjerkræudvalg og taget Del i Arbejdet for Udstilling af en Afdeling Avlsfjerkræ paa Landbrugsmødets Udstilling i Malmø sidste Aar.

Litteratur.

Z. D. Lando:

Mælkehandel.

(Det Schönbergske Forlag). 432 Sider.

Under Hensyn til de stedfindende Forhandlinger om en Rationalisering og samlet Ordning af Københavns og Provinsbyernes Forsyning med Mælk er den af Dr. *Lando* nylig udgivne Bog om Mælkehandel fremkommet paa det rette Tidspunkt, og Bogen maa samtidig hilses som et vægtigt Indlæg i Diskussionen om Aarsagen til Mælkens mægtige Fordyrelse fra Producent til Forbruger. Men selv om Emnet ikke havde været saa aktuelt, som Tilfældet er, vil Spørgsmaalets indgaaende og saglige Behandling alligevel berettige Bogen til at blive læst af alle, der har Tilknytning til Mælkehandelen eller af andre Grunde har Interesse for at se Mælkesalget til Byerne belyst fra handelsmæssige Synspunkter.

Som Docent ved Den handelsvidenskabelige Lærestalt er Dr. Lando ikke ukendt blandt Landbrugets og Mejeribrugets Udøvere, idet han jævnlig har virket som Foredragsholder ved Landbrugs- og Mejeribrugsmøder, og hans Doktordisputats ved Universitetet i Basel¹⁾ gav en fortrinlig Redegørelse for Danmarks Eksporthandel med Smør. Medens selve Mejeribrugets Udvikling har været udførligt beskrevet af flere Forfattere, har en samlet Fremstilling af Mælkehandelens Udvikling og Grundlaget for dens nuværende Stilling hidtil været savnet. Dr. Lando har nu i sin Bog behandlet dette Emne klart

¹⁾ Z. D. Lando: Die Organisation des Dänischen Buttergroshandels. Göttingen 1923. Omtalt i »Tidsskrift for Landøkonomi« 1923, Side 299.

og letfatteligt, og der har ligget et stort Arbejde bagved med at gennemgaa det foreliggende meget spredte Kildemateriale.

Bogen begynder med en udførlig historisk Redegørelse for Københavns Forsyning med Mælk gennem Tiderne. I det 17. og 18. Aarhundrede forsynedes Byen med Mælk fra Amager og de øvrige aller nærmeste Dele af Omegnen samt fra Byens eget Kohold. Brændevinsbrænderne havde saaledes et betydeligt Antal Køer; men Mælkeproduktionen i Bærmestaldene skete under yderst slette hygiejniske Forhold. Til Trods herfor holdt Mælken fra Bærmestaldene sig længe som en betyvende Del af Hovedstadens samlede Mælkeforsyning, og først i indeværende Aarhundrede — længe efter at Hovedparten af Mælkeforbruget var gaaet over paa Tilførsel fra Landdistrikterne — er der gennemført en betryggende Sundhedskontrol med Mælken. Forfatteren skildrer dernæst, hvordan den stigende Mælketilførsel fra Omegnen foregik i Tidens Løb, idet Landmændene først selv bragte Mælken ind til Byen, men senere i stor Udstrækning overlod Afsætningen til Mælkeforpagtere. Efter Jernbanernes Fremkomst aabnede der sig snart Muligheder for Tilførsel af Mælk ogsaa fra fjernere liggende Egne, og Uviklingen gik nu i Retning af stadig stigende Mælketransport med Jernbanen, saaledes at man f. Eks. i 1902 var naaet op paa at faa omkring $\frac{2}{3}$ af Hovedstadens samlede Mælkeforbrug tilført med Jernbane. Samtidig blev de store Engrosmejerier efterhaanden de herskende i Mælkehandelen; men den spredte Afsætning til Køberne skabte stadig ligesom tidligere en bekostelig Fordeling af Mælken.

Bogens vigtigste Hovedafsnit er imidlertid Nutidens Mælkehandel, der meget udførligt omhandler Produktionsomraadet og Transporten, Fordelingsorganisationen, Mælkehandelens Teknik, Fordelingsomkostningerne, Mælkeforbruget, Konsummælken og det Offentlige, Mælkehandelen i Provinsen, Mælkehandelen i vore nordiske

Nabolandes Storbyer samt endelig Rationalisering af Mælkehandelen. Forfatteren gør her bl. a. Rede for, hvorfor Mælken er saa meget dyrere i København end i andre nordiske Storbyer. Det skyldes de store Omkostninger ved Fordelingen, der i København udgør op imod 40 % af Mælkens Detailpris. I København foregaar Mælkesalget saaledes fra henved 350 Vogne og gennem ca. 2900 Udsalg, hvoraf omtrent Halvdelen er meget smaa Bedrifter, og Flertallet handler ogsaa med andre Varer end Mælk og Fløde. De mange Udsalg giver en stor Mængde Returnmælk, og Tabet paa denne er en af de største Enkeltposter blandt Fordelingsomkostningerne, idet Forfatteren mener at kunne beregne Tabet paa Returnmælken til gennemsnitlig 4 Øre pr. 1 solgt Mælk. I Virkeligheden kunde de omtalte 350 Vogne ved fuld Udnyttelse alene betjene samtlige københavnske Husstande. Salg fra Vogn er nemlig en meget rationel Fordelingsmaade, idet Vognene kan fordele Varerne til en stor Kundekreds, ligesom Vognene ogsaa er billigere Udsalgssteder end Butikkerne. Men disse Fordele modvirkes af den planløse Konkurrence mellem Mælkeforsyningerne, der i Stedet for at enes om en Fællesudbringning lader hver sit Hold Bude slide de samme Køkkentrapper. Butikssalg kan dog ikke undværes, idet Forbrugeren maa kunne dække sit Behov Dagen igennem; men Forfatteren paaviser, at der ikke af den Grund er Brug for tilnærmelsesvis saa mange Udsalgssteder, som der findes. Denne Udstykning af Fordelingsprocessen paa saa mange Hænder giver et stort Omkostningsspild saavel af Arbejde som af Returnmælk, og dette maa vi give Skylden for, at op imod $\frac{2}{5}$ af Detailprisen er Fordelingsomkostninger.

I Afsnittet om Mælkehandelens Teknik er der bl. a. givet en detailleret Fremstilling af Kontraktforhold og af Beregningsgrundlaget for Mælkenoteringerne, ligesom Afsnittet om Fordelingsomkostningerne bringer betydningsfulde Redegørelser for Spændvidden mellem Producentpris og Forbrugerpris samt en Analyse af Engros-

prisen og Detailprisen for Mælk og Fløde. Forfatteren angiver her, at de samlede Omkostninger, der løber paa, fra Mælken forlader Producenten, til den i brugsfærdig Stand er leveret Forbrugeren i Hovedstaden, ligger paa omkring 20 Øre pr. l. Som Midler til Fremme af Mælkeforbruget omtaler Forfatteren Mælkepropagandaen og diskuterer tillige, hvorvidt man ved en Ændring af Fordelingssystemet kan hidføre saadanne Prisnedsættelser, at Afsætningen herved fremmes.

Om Mælkehandelen i Provinsen og i vore nordiske Nabolandes Storbyer har Dr. Lando tilvejebragt et værdifuldt Grundmateriale ved at rette Henvendelser til de Dyr læger, der forestaar den offentlige Mælkekontrol. Under Omtalen af Forholdene i de andre nordiske Landes Storbyer falder det straks i Øjnene, at Mælkens Detailpris er langt lavere i disse Byer end i København. Naar Mælken i København saaledes koster 38 Øre pr. l paa Flaske, koster den i de tre andre nordiske Hovedstæder samtidig (i løst Maal) 32 Øre pr. l i Oslo, 26 Øre i Stockholm og kun 16 Øre pr. l i Helsingfors. Som en af Grundene til den dyre Mælk her hjemme nævnes, at medens Salget paa Flasker her er det dominerende, er det i de fleste udenlandske Storbyer af mere underordnet Betydning, idet Forbrugerne her i stor Udstrækning selv henter deres Mælk i egne Kander og Spande. Desuden fremhæves, at Salget af Konsummælk her i Landet er omgivet med langt flere Kontrollforanstaltninger, end man endnu er naaet til andet Steds, og dette kræver sin Betaling; men alligevel maa der være nogle Misforhold, der øver Indflydelse, naar der til Behandlingen og Fordelingen af Mælken i København medgaar 20 Øre pr. l (paa Flaske), medens der i Stockholm, Oslo og Helsingfors kun medgaar henholdsvis 11, 8 og 6 Øre pr. l i løst Maal.

Som en Sammenfatning af Værket kommer Forfatteren derefter ind paa Mulighederne for en Rationalisering af Mælkehandelen, saaledes at Fordelingsomkostningerne og dermed Spændvidden mellem Producentprisen og For-

brugerprisen kan blive mindre. Forfatteren peger her paa Stordrift og Koncentration som fremkommelige Udveje, idet Stordriften indebærer Muligheder for en bedre Udnyttelse saavel af de tekniske Hjælpemidler som af Arbejdskraften, og en Koncentration af Salget til at ske fra færre Vogne og færre Butikker vil virke i samme Retning og dermed formindske Omkostningerne pr. solgt Enhed. De enkelte Vogne skulde derefter tildeles hver sit Distrikt, medens de til Gengæld ligesom de enkelte Butikker skulde forhandle Mælk fra flere Mejerier. Men Tilførslerne maatte samtidig reguleres ved Overenskomster mellem Storbyens Mælkeleverandører, og herved vilde man ogsaa have Mulighed for yderligere at begrænse Tabet paa Returnmælk.

I et Tillæg til Bogen gøres der Rede for Mælkenoterings Ansættelse, Arbejds- og Lønoverenskomster ved de københavnske Handelsmejerier samt Normalregulativ for Mælkekontrol, og Bogen slutter med en Litteraturfortegnelse paa 16 Sider samt et Sagregister, der letter Bogens Anvendelse som Opslagsbog. Dr. Lando har her givet os en Bog, der i høj Grad fortjener at blive læst og anvendt som Haandbog ved Spørgsmaal om Mælkehandelens Praksis.

Ivar Dokken.

Landbrugets Prisforhold i Tidsrummet

1. Juli 1937—30. Juni 1938.

Den aarlige Oversigt over Landbrugets Prisforhold, som Det landøkonomiske Driftsbureau udsender, foreligger nu som Nr. 50 i Rækken af de Meddelelser, der i Aarenes Løb er udgaaet fra Bureauet.

Meddelelsen redegør for Priserne paa nogle af de vigtigste Landbrugsprodukter og Produktionsmidler i det ovenfor nævnte Tidsrum og kan saaledes betragtes som et Supplement til de udsendte Maanedsoversigter, der bl. a. bringes af Tidsskrift for Landøkonomi.

For Smør, Flæsk og Æg svarer de beregnede Priser nogenlunde til de af Producenterne opnaaede Priser, idet der for disse Produkter gælder bestemte Noteringer. For de øvrige er Priserne som Helhed noget højere end den faktisk opnaaede Betaling. For Produktionsmidlerne har Landmændene i Almindelighed betalt noget mere end de angivne Gennemsnitspriser, idet der til disse kommer Udgifter til Fragt o. lign.

Taget under eet udviser det sidst forløbne Aar en kendelig Stigning i Landbrugets Produktpriser. Bedringen er som Helhed større end for det nærmest foregaaende Aar, men falder — i Modsætning til 1936—37 — udelukkende paa Husdyrprodukterne.

Planteavlprodukterne. Trods nogen Nedgang i Kornpriserne i Aarets sidste Maaneder har Gennemsnitsprisen dog ligget paa Højde med Prisen i Fjor. For Frø og Kartoffler er der derimod et Prisfald paa henvend 30 % i det forløbne Aar, selv om enkelte Frøsorter har vist en mindre Stigning. Som Helhed ligger Frøpriserne i Øjeblikket ca. 40 % lavere end i 1909—14 og ca. 50 % lavere end i 1929—30.

Husdyrprodukterne. Bortset fra Prisen paa Smaagrise, der som Følge af lave Priser i 1936—37 og stærk Efterspørgsel i 1937—38 er mere end fordoblet, finder man den største Prisstigning for kortløse Svin med 42 % og Ost med 26 %. For Smør og Mælk er der en Stigning paa 14—15 %, og for første Gang siden 1930—31 er Aarets gennemsnitlige Smørpris atter paa Højde med Smørprisen i Femaaret 1909—14. Ogsaa Kvægpriserne viser Opgang, men ligger stadig væsentlig lavere end i 1909—14.

Naar de forskellige Priser tillægges den Vægt, hvormed de paagældende Produkter indgaar i Salget, fremkommer Indekstallet, og dette viser for Planteavlprodukterne under eet et Fald paa 9 %, for Husdyrprodukterne under eet en Stigning paa 9 % i Sammenligning med 1936—37.

	Kr. pr. 100 kg			Forholdstal for 1937—38	
	1937 —38	1936 —37	1909 —14	1909—14 = 100	1936—37 = 100
Smør: Notering	236	207	209	113	114
do. do. + Tillæg	240	211	209	115	114
Flæsk, 1. Kl. m. Kort	178	168	97	184	106
do. med og uden Kort ¹⁾	176	166	97	181	106
Æg	119	104	118	101	114
Slagtekøer, 1. Kl. lev. Vægt.	46	43	(55)	84	107
Unge Heste, Kr. pr. Stk.	1043	1040	737	142	100
Indextal for Husdyrprod.	129	118	100	129	109
Hvede, Sælger	18,22	19,46	13,82	132	94
Byg 2 rd., do.	17,46	17,54	12,88	136	100
Kartofler, Sælgers St., Sjøll.	5,72	7,80	—	—	73
Indextal for Planteprod.	116	127	100	116	91
Indextal for Landbrugsprod.	128	118	100	128	108
Indextal for:					
Foderstoffer	131	131	100	131	100
Kunstgødning	97	93	100	97	104
Bygningsomkostn. m. v.	200	185	100	200	108
Inventarværdien paa en Bondegaard	184	176	100	184	105

For Landbrugsprodukter ialt andrager Aarets Prisstigning 8—9 %, idet Prisfaldet paa Planteavlprodukterne kun øver en ringe Indflydelse paa det beregnede Indextal. Man maa her erindre, at Planteavlprodukterne kun udgør ca. 10 % af Landbrugets Salgsvarer.

Produktionsmidlerne. Foderstofpriserne har holdt sig uændret i Sammenligning med foregaaende Aar. Derimod er Kunstgødning taget under eet steget med 4 %,

¹⁾ Forholdsmæssigt beregnet.

en Prisstigning, der dog ikke omfatter 40 % Kaligødning. Brændselsstofferne er steget henved 10 %, medens Prisen paa Maskinolie og Høstbindegarn er saa godt som uforandret.

Bygningsomkostningerne har fortsat Stigningen og er nu dobbelt saa høje som i Femaaret 1909—14. Dette skyldes fortrinsvis Prisen paa Brædder, Tagpap og Bygningshaandværkernes Timeløn.

Aarets Prisstigning for Maskiner og Redskaber udgør 5 %. Sammenlignet med Priserne i Femaaret 1909—14 ligger Indekstallet for en Bondegaards Inventarværdi nu paa 184. Stigningen skyldes i første Række Selvbindere, Slaamaskiner, Tærskemaskiner og Ringtromler, men man maa ved Bedømmelsen heraf tillige tage den Kvalitetsforbedring i Betragtning, der i den mellemliggende Tid har fundet Sted.

C. A. N.

Landbrugets Ordbog.

Med den nu foreliggende 2. Del af Landbrugets Ordbog er 3. omarbejdede Udgave af denne Haandbog afsluttet.

Hvad der ved Anmeldelsen af Landbrugets Ordbogs 1. Bind (T. f. L. 1937, Side 733) blev sagt: at det var »et Værk, der ikke bør savnes paa Boghylden hos Landmænd, Konsulenter og andre, der ønsker let Adgang til paalidelig og alsidig Viden om Landbrugets mangeartede Virksomhed«, har nu faaet yderligere Bekræftelse gennem 2. Binds Indhold. Det er et anseeligt Værk, der her foreligger, og det giver en god første Orientering i næsten ethvert Spørgsmaal af Interesse indenfor Landbruget. Naturligvis maa Pladshensyn begrænse Omfanget af den Omtale, hvert enkelt Emne kan faa, men af en Ordbogs Emnebehandling bør ogsaa kun forlanges, at den giver Kvintessensen af den foreliggende Viden paa det paa-gældende Omraade. Dette Krav synes Landbrugets Ord-

bog i dens nye Udgave at opfylde, og den vil nu adskillige Aar frem i Tiden kunne være et godt Hjælpemiddel for saavel Landbrugets Teoretikere som Praktikere.

A. N.

Danmarks Frugtsorter.

Ved A. Pedersen, Professor ved Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole. Udgivet af Fællesudvalget for Frugtavløkonomi. Alm. dansk Gartnerforenings Bogforlag.

Det er nu mere end 40 Aar siden, at det sidste samlede Værk om vore Frugtsorter fremkom, og den Udvikling, der er sket inden for Frugtavl i den mellemliggende Tid, saavel med Hensyn til Avlen som Sortsvalget, har gjort en ny samlet Oversigt ønskelig.

Danmarks Frugtsorter skal efter Planen omfatte 2 Bind: 1. Bind omfattende Æbler og 2. Bind Pærer, Blommer og Kirsebær. Værket vil udkomme som Hefter, der hver skal indeholde en Beskrivelse af 16 forskellige Sorter. Efter den foreløbige Plan vil der komme ialt 12 Hefter med 192 Sorter, hvoraf Halvdelen Æbler. Der udtales i Forordet Haab om, at det skal lykkes at fortsætte Beskrivelsen af de øvrige Frugttræsarter og Frugtbuske i et 3. Bind og eventuelt i et 4. Bind de forskellige Nøddesorter.

Det foreliggende 1. Hefte af 1. Bind omhandler 16 af de mere kendte Æblesorter som *Pederstrup*, *Ildrød Pigeon*, *Cox's Pomona* o. s. v. Det maa betegnes som noget særdeles fremragende paa dette Omraade, hvilket ikke alene gælder Beskrivelsen af de enkelte Sorter, men i mindst lige saa høj Grad det overordentlig smukke Billedmateriale, der ledsager Teksten.

Det vil altid være vanskeligt at skabe en ensartet Fremgangsmaade ved saadanne Beskrivelser, naar Værket — som her — er blevet til gennem Bidrag fra forskellige Forfattere. Dog synes Professor *Anton Pedersens* kyndige Ledelse og Tilrettelægning ganske at have overvundet en saadan Vanskelighed. Der er for Danmarks Frugtsorter en klar Linie i den for hver enkelt Sort givne Omtale, og der redegøres for alle de Ting, som man i Almindelighed kan ønske at vide om hver enkelt Sort.

For Frugtavlaren som for alle andre, der interesserer sig for Frugt, vil Værket være til baade Gavn og Glæde. Efter Planen vil der komme 2 à 3 Hefter aarligt. Det første Hefte i Serien har skabt Forventning om et virkeligt Standardværk om Danmarks Frugtsorter.

C. A. N.

Udkomne Bøger.

De samvirkende danske Landboforeningers Stambog over Køer af Rød dansk Malke Race. XVIII. Bind. Nr. 8657—9269. Udarbejdet af de provinsielle Fælleslandboforeninger ved Konsulenterne: *N. Bonde, E. Jensen, C. P. Knudsen, Johs. Larsen* og *A. Wulff Pedersen*. Samlet og udgivet af De samvirkende danske Landboforeninger ved Kostambogsudvalgets Sekretær. 33 + 793 Sider. (Odense 1938).

Stambog over Tyre af Rød dansk Malke Race XLII. Stbg. 2852—2953. Udarbejdet af de provinsielle Fælleslandboforeninger ved Konsulenterne. Udgivet af De samvirkende danske Landboforeningers Stambogs-Registreringsudvalg for Rødt dansk Malkekvæg. 22 + 207 Sider. (Odense 1938).

Stambog over Heste af belgisk Race, Bind V., Hingste Nr. 283—352. — Hopper Nr. 1230—1559. Udarbejdet af Konsulent *Holger Hansen*. Udgivet af De samvirkende danske Landboforeningers Udvalg for Stambogsføring for Heste af belgisk Race. 65 + 113 Sider. (Odense 1938).

Statens Redskabsprøver. 81. Beretning fra Statens Redskabsudvalg. *Arbejdsprøve med Radsaamaskiner*. Beretningen afgivet af Dommerudvalget ved *Knud Hansen*. 59 Sider. (Fh. August Bangs Forlag, Ejvind Christensen, Kbhvn. 1938).

Chr. D. Reventlows Liv og Gerning. Udarbejdet af Dr. phil. *Hans Jensen*. Udgivet af Det kgl. danske Landhusholdningsselskab i Anledning af 150-Aars Jubilæet for Stavnsbaandets Løsning. 224 Sider. (Fh. August Bangs Forlag, Ejvind Christensen, Kbhvn. 1938).

Udgivet af Landbrugsudstillingen 1938:

Den danske Bonde 1788—1938. Af *Fridlev Skrubbeltang*. 245 Sider. (Kbhvn. 1938).

Fra Fællesskab til Fællesskab. Billeder af dansk Bondeliv og Bondesind fra Hovbonden til Andelsbonden. Af *Axel Garde*. 155 Sider. (Kbhvn. 1938).

Landbruget og dets Økonomi. Med Bidrag af *K. Raunkjær, N. Bredkjær, A. Axelsen-Drejer, Per Algot Moltesen, Ivar Dokken* og *O. H. Larsen.* 117 Sider. (Kbhvn. 1938).

Fra Trællekaar til Friheds Gry. Billeder af Bondens Saga i det 18. Aarhundrede. Af *A. M. Sørensen.* 116 Sider. (Kbhvn. 1938).

Planteavlen i Danmark. Med Bidrag af *H. K. Olsen, Karsten Iversen, Axel Pedersen, H. N. Frandsen, Niels Basse* og *L. P. M. Larsen.* 156 Sider. (Kbhvn. 1938).

Husdyrbruget i Danmark. Med Bidrag af *J. C. Overgaard, L. Hansen Larsen, L. P. Frederiksen, K. M. Jensen, Johs. Jespersen, Holger Ærsøe, W. A. Kock, V. Steensberg* og *H. Wenzel Eskedal.* 185 Sider. (Kbhvn. 1938).

Landbrugets Organisationer. Af *A. F. Knudsen* og *Gormsen.* 144 Sider. (Kbhvn. 1938).

Nogle Arbejdsgilder i den gamle danske Landsby. Af *August F. Schmidt.* Udgivet i 150-Aaret for Stavnsbaandets Løsning. 66 Sider. (Aarhus 1938).

5. Beretning om Afkomsundersøgelser over Orner af dansk Landrace. Af *Johs. Jespersen* og *M. P. Østerlund Madsen.* Udgivet af De samvirkende danske Andelssvineslagterier. 155 Sider. (Kbhvn. 1938).

Beretning om Statens Fjerkræudvalgs 6. Konkurrence mellem hele Hønseshold og 3. Konkurrence mellem Kalkun- Gaase- og Andehold samt Hovedtabellerne fra de lokale Konkurrencer 1936—1937. Udarbejdet af Konsulent *J. Løvendahl Jensen.* 99 Sider.

Aarsberetning fra J. E. Ohlsens Enkes plantepatologiske Laboratorium 1. April 1937—31. Marts 1938. Ved *Paul Neergaard.* Resumé paa Engelsk og Esperanto. 12 Sider. (Kbhvn. 1938).

Mindre Meddelelser.

Kursus for Fodermestre paa Tune Landboskole.

Samvirksomheden for landbrugsfagligt Oplysningsarbejde agter i Dagene 4.—9. September at lade afholde et Kursus for Fodermestre paa Tune Landboskole.

Kursuset vil paa lignende Maade som det tilsvarende Kursus paa Ladelund Landbrugsskole i Fjor blive tilrettelagt fortrinsvis efter Deltagere, for hvem Fodermestergerningen er en Livsstilling. Dette forhindrer dog ikke, at ogsaa andre med Interesse for de Spørgsmaal, der kommer til Behandling, skulde kunne deltage med Udbytte.

Der vil ved Kursuset blive afholdt en Række Foredrag og Diskussioner, samt foretaget nogle Udflugter. Det endelige Program herfor er endnu ikke færdigudarbejdet, men vil kunne faas tilsendt omkring den 10. August ved Henvendelse til Landhusholdningsselskabets Kontor, Rølighedsvej 26, København V.

Samvirksomheden for landbrugsfagligt Oplysningsarbejde afholder Udgifterne ved Foredrag og Udflugter, saaledes at Deltagerne kun betaler Kost og Logi med 20 Kr. Denne Betaling erlægges efter nærmere Aftale paa Tune under Kursuset.

Under Hensyn til, at de fjernere boende Deltageres Rejseudgifter bliver forholdsvis store, har man til Hensigt at afkræve alle Kursusdeltagere en Kursusafgift paa yderligere 5 Kr., der vil blive anvendt til en delvis Udligning mellem de forskellige Deltageres Rejseudgifter, hvorved navnlig de jyske Deltagere vil kunne faa nogen Rejsegodtgørelse.

Saafernt stærk Udbredelse af Mund- og Klovesygen skulde lægge sig hindrende i Vejen for Kursusets Afholdelse, vil dette snarest blive meddelt de anmeldte Deltagere.

Landbrugets Prisforhold i Juni Maaned 1938.

Ved Det landøkonomiske Driftsbureau.

Tabel 1. Priser i Kr. pr. 100 kg.

	1937			1938		
	Hele Aaret	Jan. -Juni	Juni Md.	Jan. -Juni	Maj Md.	Juni Md.
Landbrugsprodukter:						
Sødmælk (ab Mejeri) ¹⁾	12,23	11,42	11,45	13,08	13,28	12,90
Smør, Notering.....	225	201	197	223	229	218
do., Afregningstal.....	229	206	209	229	235	227
Ost, 20 %.....	72	66	67	90	90	90
Æg.....	110	81	73	98	98	105
Slagterisvin, 1. Kl., m. Kort (sl. V.)	171	166	162	179	182	174
do. uden Kort (do.)	65	60	60	100	100	100
Slagtekøer, Kbhvn., 1. Kl. (lev. V.)	48	45	46	50	49	50
Stude og Kvier, Esbj., 1. Kl. (do.)	60	59	59	60	59	59
Unge Heste, Odense, Kr. pr. Stk.	1040	1079	1100	1087	1100	1100
Hvede, Sælger.....	19,63	20,38	20,00	17,55	17,30	17,33
do., Køber.....	19,28	20,02	19,75	17,26	16,95	17,01
Rug, Sælger.....	19,95	20,58	22,15	(17,24)	15,88	—
do., Køber.....	19,57	20,15	21,65	(16,93)	15,63	—
Byg, 2rd., Sælger.....	18,60	19,17	18,40	16,90	16,25	16,25
do., Køber.....	18,24	18,76	18,15	16,46	15,80	15,75
Havre, Sælger.....	17,02	17,34	18,55	15,69	15,62	15,23
do., Køber.....	16,51	16,84	18,05	15,19	15,12	14,73
Hø.....	6,75	7,42	7,50	7,63	7,75	10,25
Foderstoffer:						
Bomuldsfrøkager.....	17,61	17,96	17,45	15,59	15,60	15,38
Solsikkekager.....	18,41	18,44	18,30	15,63	16,60	16,50
Palmekager.....	15,34	14,91	14,85	15,64	15,70	15,75
Hvedeklid.....	15,53	15,93	15,40	15,91	15,80	16,00
Majs, La Plata.....	14,91	14,16	14,15	17,41	—	(17,50)
Kunstgødning:						
Chilesalpeter.....	16,73	16,88	17,05	17,43	17,60	17,60
Kalksalpeter.....	16,03	16,03	16,20	16,88	17,05	17,05
Svoivsur Ammoniak.....	16,08	16,08	16,25	16,93	17,10	17,10
18 % Superfosfat.....	6,46	6,48	6,50	6,78	6,80	6,80
40 % Kaligødning.....	13,49	13,87	13,95	13,87	13,95	13,95

¹⁾ Ekskl. Mælkeafgift.

Tabel 2. Prisindeks. (Femaaret 1909/14 = 100).

	1937			1938		
	Hele Aaret	Jan. -Juni	Juni Md.	Jan. -Juni	Maj Md.	Juni Md.
Landbrugsprodukter:						
Sødmælk	116	109	109	125	126	123
Smør, Notering	108	96	94	107	110	104
do., Afregningstal	110	99	100	110	112	109
Ost	126	116	118	158	158	158
Æg	93	69	62	83	83	89
Slagterisvin med Kort	176	171	167	185	188	179
do. med og uden Kort ¹⁾	174	170	167	184	188	179
Slagtekøer (København)	83	78	79	86	84	86
Stude og Kvier (Esbjerg)	98	97	97	98	97	97
Unge Heste (Odense)	141	146	149	147	149	149
Hvede	142	147	145	127	125	125
Rug	167	173	186	(145)	133	—
Byg, 2rd	144	149	143	131	126	126
Havre	141	144	154	130	130	126
Hø	98	108	109	111	113	149
Foderstoffer:						
Bomuldsfrøkager	120	122	119	106	106	105
Solsikkekager	143	143	142	129	129	128
Palmekager	135	131	131	138	138	139
Hvedeklid	139	143	138	143	142	143
Majs, La Plata	133	127	127	156	—	(157)
Kunstgødning:						
Chilesalpeter	84	85	86	88	89	89
Kalksalpeter	83	83	84	87	88	88
18 % Superfosfat	109	109	110	115	115	115
40 % Kaligødning	113	116	117	116	117	117
Vejet Prisindeks for:						
Mejeriprodukter	111	100	102	113	116	112
Husdyrprodukter, ialt	123	114	113	126	128	125
Korn	147	151	152	132	127	127
Planteprodukter, ialt	149	157	159	131	126	126
Landbrugsprodukter, ialt	125	117	116	126	128	125
Kraftfoder	135	136	134	128	127	127
Kunstgødning	95	96	96	99	100	100
Andre Vareindkøb	99	98	98	89	89	88
Vareindkøb, ialt	123	123	122	118	117	117

¹⁾ Forholdsmæssigt beregnet.

Landbrug i Grønland.

Af Sigurdur Sigurdsson.

I. Foranstaltninger til Landbrugets Fremme i Grønland.

For Folk i sydligere Lande med varmt Klima maa Grønland staa som et Bjergland, der for en stor Del er dækket med Is og uden Muligheder for Landbrug.

Med den Opfattelse, vi har af Landbrug, er dette rigtigt. I Grønland kan man ikke drive Landbrug paa samme Maade som Tilfældet f. Eks. er i Danmark; men Grønland har, omend i begrænset Grad, Betingelser for et Landbrug, indrettet paa særlig Maade efter de stedlige Forhold. Hensigten med denne Afhandling er at give en Oversigt over Forholdene og hvad der er gjort for at fremme Landbruget i Grønland.

Grønland er Jordens største Ø — 2 180 000 km². Den er 50 Gange større end Danmark og 20 Gange større end Island. Hele Landets Indre og helt ud til Kysten er dækket med evig Sne — Indlandsisen, dog er der langs Kysten et isfrit Bælte, Yderlandet, der har et Areal af 313 000 km². En Trediedel af dette Areal ligger paa Vestkysten fra Kap Farvel paa 59° 46' n. Br. og op til Melvillebugten, men kun i det sydlige Grønland, op til Holsteinsborg, er der særlige Betingelser for Landbrug, specielt i Julianehaab, Frederikshaab og Godthaab Distrikter.

Nærværende Beskrivelse af Landbrugsforholdene i Grønland tager særligt Sigte paa Vestkysten i Sydgrønland. Kysten er her paa de fleste Steder beskyttet af en Skærgaard med større og mindre Øer og Skær, og inden-

for er Kysten stærkt gennemskaaret af Vige og Fjorde. Landskabet er et udpræget Alpe- eller Bjerglandskab. Det nøgne Bjerg er mest iøjnefaldende.

Det antages, at Indlandsisen i længst forsvundne Tider har dækket over alle Fjordene i hele Landet, men senere har trukket sig tilbage. Isen har ført saa godt som alt løst Materiale med sig og ført det ud i Havet, hvor Fiskebankerne nu ligger. Det meste af Landet er kun Fjeld, blot i Fordybninger og Afsatser er der efterladt Grus, Sand og Ler, saavel som i Bjergkløfterne. — Paa disse Steder har der været Betingelser for nogen Vegetation; først af lavere Planter, og efterhaanden er andre kommet til, og der er dannet en tynd Jordbund, paa fugtige Steder Moser, som kan have en Dybde af 30—40 cm, eller fast Mark, der ofte er oversaaet med større eller mindre Sten.

Der findes i Grønland mange Dalsænkninger og Lavninger, men noget egentligt Sletteland er der ikke, eller kun paa faa Steder; hvad man kalder Slette i Grønland er svagt hældende Bjergskraaninger. Stenfri Jordbund er sjældent forekommende og kun paa mindre Omraader. Hvor megen dyrkbar Jord og Græsgange, der findes i Grønland, er der ingen, der ved; den findes hist og her over hele Kysten, mest i det indre af Fjordene i de gamle Nordbobygder. Fjordene er som oftest smalle og bugtede, med stejle Fjeldsider, men paa sine Steder kan der være Lavninger og svagt hældende Skraaninger, som er dækket med Vegetation.

Grønland er tyndt befolket, idet hele Landet kun har omkring 17 000 Indbyggere, hvoraf ca. 400 er Europæere. Paa Østkysten bor ca. 1000 Mennesker og i Sydgrønland 9000. De store Afstande skaber mange Vanskeligheder for Erhvervslivet. Den vigtigste Næringsvej i Grønland har været Fangst og Fiskeri, idet de udstrakte Arealer gav store Muligheder herfor, og de vigtigste Fangst dyr har været Sæl, Hvalros, Hval, Rensdyr, Ræv, Bjørn og Hare samt Fugle. I den første Tid efter Landets Bebyg-

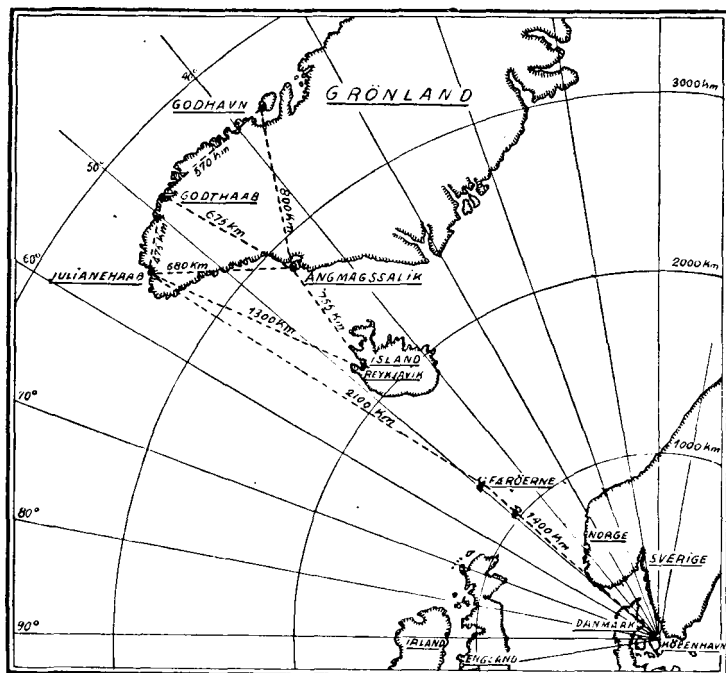

Fig. 1. Grønlands Beliggenhed.

gelse maa man antage, at disse Dyr har været meget talrige. Der er ogsaa en hel Del Fisk i Grønland, baade paa Havet og inde i Fjordene, og i Elve og Indsøer findes Foreller og Laks.

Grønland blev koloniseret fra Island i Slutningen af det 10. Aarhundrede. Man antager, at Erik den Røde kom til Grønland Aar 983. Han undersøgte da Forholdene og rejste derefter tilbage til Island og lovpriste Landet. I 986 kom han atter til Grønland, og han fulgtes da af en Flaade paa 25 Skibe, men kun 14 af disse kom frem.

Hvis man nu forudsætter, at hvert af disse Skibe har haft en 20—30 Personer om Bord, har de første Kolonister, som bosatte sig i Grønland, været i et Antal af ca. 350 Personer.

Siden kom der flere og flere fra Island, og man antager, at Folketallet i Grønlands Blomstringstid en Overgang har været 3—5000.

Nordboerne indrettede deres Erhverv paa lignende Maade som paa Island, hvor Fangst og Fiskeri var Hovederhvervet; dog medbragte de ogsaa en Del Kvæg, Heste, Faar og Geder; men Antallet af disse Husdyr har ikke været stort de første Aar. Skibene var smaa, og foruden Folk medbragte de ogsaa alt Bohave, Redskaber, Fødemidler og lignende, saa Plads til mange Husdyr var der ikke.

Om Nordboernes Landbrug i Grønland foreligger der kun faa direkte Oplysninger. I »Kongespejlet«, der antages at være skrevet i det 12. Aarhundrede, fortælles der følgende om Grønlands Jordbrug:

»Sønnen: I erindrede og det før i eders Tale, at der ikke gives nogen Kornavl i det Land, og derfor vil jeg nu spørge, hvoraf det Folk lever, som boer i Landet, eller hvor talrigt Folket er, eller hvad Slags Fødemidler det har, eller om det har antaget Christendommen eller ikke.«

»Faderen: Der ere kun faa Folk der i Landet, thi kun lidet af det er saa frit for Iis, at det kan beboes, men det Folk er dog kristnet, samt har baade Kirker og Lærere; men dersom det laa i Nærheden af andre Lande, vilde man have kaldt det en tredie Deel af et Bispedømme; dog have de nu en Biskop for sig selv, thi andet kan ikke gaa an, formedelst den store Fra-liggenheds Skyld, som de ere i fra andre Mennesker. Men du ønsker at vide, hvorved Folk leve i det Land, efterdi de ingen Kornavl have, saa lever Mennesket ikke af Brød alene; man fortæller, at der i Grønland gives gode Græsgange, og der er store og gode Avls-gaarde; thi Folk har der en Mængde af Hornkvæg og Faar, saa at der laves meget af Smør og Ost; deraf leve Menneskene for en stor Deel, samt ogsaa af Kjød og alle Slags Fangst, som Kjødet af Rensdyr, Hvaler,

»Sælhunde og Bjørne; herved nære Folk sig der paa
»Landet.«

Hvad der her er fremført beviser, at der har været Husdyrhold i Grønland, endvidere at Husdyrene har kunnet bjerge sig baade Sommer og Vinter, og at Produkterne har været af fortrinlig Kvalitet; de udførtes til Norge og blev ført til Kongens Fadebur.

De nyere Erfaringer viser Sandheden af disse Beretninger. Nordboernes Landbrug vil senere blive nærmere omtalt.

Over Nordbokoloniernes Forfald og Ødelæggelse og dermed Landbrugets Nedlæggelse i Middelalderen hviler der Mørke. Der har været fremsat mange Gisninger i denne Forbindelse, men dette Spørgsmaal lader vi her ude af Betragtning.

Da Eskimoerne bosatte sig i Grønland, drev de intet Landbrug, deres Erhverv var hovedsagelig Fangst, og den var rigelig den første Tid, særligt saa længe Landet var spredt beboet, og den nye Tids Skydevaaben ikke var naaet derop. Men med den voksende Folkemængde og Indførelsen af moderne Skydevaaben gik Fangstudbyttet efterhaanden tilbage, og man indsaa, at der maatte gøres noget for at udnytte andre tilstedeværende Muligheder i Grønland. Landet er derfor blevet undersøgt paa forskellige Omraader, og man er begyndt med Minedrift, Industri, Fiskeri og Landbrug. Det er dog kun det sidstnævnte, der her vil blive omtalt.

De første Forsøg i denne Retning paabegyndtes allerede paa Hans Egedes Tid; efter at Hans Egede i 1721 var ankommet til Landet, forsøgte han baade med Havebrug og Kvægavl, og han havde stærk Tro paa, at der var gode Betingelser for Landbrug i Grønland.

Lignende Forsøg er gjort af mange af de Folk, der har været i Grønlands Styrelses Tjeneste, baade Kolonibestyrere og andre Embedsmænd. Omkring de Boliger, som disse Folk har haft, har der ofte været en lille Have, og særlig Missionens Folk har interesseret sig meget for

dette; navnlig Brødremenigheden eller Herrnhuterne, som arbejdede i Grønland fra 1733 til 1900, har anlagt deres Stationer paa gode Steder (Godthaab, Lichtenau m. fl.) og dør drevet noget Havebrug og prøvet med Husdyrhold.

Paa denne Maade fik man nogen Erfaring om Landbrug, men det var spredte Erfaringer, som vistnok gav Tro, men uden nogen egentlig praktisk Betydning, og der var ingen Grønlændere, som prøvede det.

Den første, som begyndte med egentligt Landbrug i Grønland, var en Nordmand ved Navn Anders Olsen, kaldet Nordlænder. Han var født 1718, og hans Fødested var Lofoten. Olsen kom til Grønland 1740, hvor han opholdt sig i Godthaab, Fiskenæsset, Sukkertoppen, Holsteinsborg og flere andre Steder — den første Tid i Handelens Tjeneste eller ved Hvalfangst.

I 1780 kom han til Gardar (Igaliko), hvor han nedsatte sig som Kvægavler. Han havde i 1752 giftet sig med en Grønlænderinde, og deres Efterkommere lever endnu paa Gardar. Olsen døde 1786.

Anders Olsen har været mange Steder i Grønland og ved flere Beskæftigelser, men han valgte det gamle Bispe-sæde Gardar, som dengang var ubeboet, som sit sidste Opholdssted for sig og sine Efterkommere. Olsen er den egentlige Fader til Nutids-Landbruget i Grønland.

Om Husdyrhold paa Gardar ved man ikke meget. Da Islændingen Sigurd Bredfjord i 1833 kom til Gardar, var der 2 Gaarde med en Besætning paa 17 Stkr. Kvæg samt nogle Faar og Geder; der blev dog ogsaa forsøgt med Korndyrkning. Det ene Gaardbrug tilhørte Olsens Søn, det andet en Dansker. Rink fortæller, »at i 1854 var der paa Gardar 19 Indbyggere og nu drives Kvægavl en meget uordentligt. Flere Gange har Racen været nær ved at uddø, men hidtil har man slæbt sig igennem.«

I 1919 var der paa Gardar 67 Indbyggere. Der var 6 Kvægholdere med 33 Stkr. Kvæg.

Nu holdes der paa Gardar omkring 1700 Faar, 26 Stkr. Kvæg, 1 Hest, 58 Høns og 5 Gæs.

Gardar er et af de bedste Steder for Landbrug i Grønland, og det var ogsaa en lang Tid det eneste Sted, hvor man holdt Husdyr med Undtagelse af nogle enkelte Køer eller Geder, som de Danske havde ved Kolonierne.

Omtrent samtidig med Anders Olsen begyndte Missionsnær Buch i Julianehaab med Kvæghold og Faareavl. Dette lykkedes godt og opmuntrede Styrelsen for Grønland til at støtte Indførslen af Kvæg til Grønland, idet den foreslog danske og norske Kvægholdere at komme derop, da Grønlænderne ikke duede som Kvægholdere. Dette blev dog ikke til noget.

Omkring Midten af det 19. Aarhundrede begyndte man ogsaa at holde Kvæg ved Narssak, der ligger udfør Eiriks-fjorden. Der er efter grønlandske Forhold ret store Sletter med dyrkbar Jord og udmærkede, vidtstrakte Græsgange. I 1919 var der her 6 Kvægholdere, som ejede 16 Stkr. Kvæg; nu har man ved Narssak 1294 Faar, 7 Geder, 10 Stkr. Kvæg og 70 Høns. Ved Narssak er der ogsaa paabegyndt et Opdyrkningsarbejde, som senere vil blive omtalt.

Alle disse Landbrugsforsøg i Grønland har dog været uden større Betydning og kun lidet paaagtede, men omkring ved Aar 1900 indsaa man, at Sødyrenes Antal var i Aftagen, og at det med den voksende Folkemængde ikke vilde være tilstrækkeligt for Grønlænderne udelukkende at være henvist til Fangsten, men man maatte ogsaa gaa over til andre Erhverv. Der kunde her blive Tale om Fiskeri, Minedrift og Landbrug, og Grønlands Styrelse lod derfor anstille forskellige Undersøgelser og Forsøg i saa Henseende.

Hvad Landbruget angaar, rettede man først Tanken paa et eventuelt Faarehold, da man kendte de gode Græsgange og vidste Besked med Nordboernes Husdyrhold, og i Aaret 1906 paabegyndtes Faareavlsforsøg ved Fre-

deriksdal i det sydlige Grønland under Ledelse af den grønlandske Præst Chemnitz. Faarene var fra Færøerne.

I 1913 startede en Seminarist, J. Nygaard, en Nybyggerplads i Godthaabsfjorden, ved Itivdlek. Han byggede Huse, dyrkede Jorden, holdt nogle Faar og blev der i 2 Aar. Faarene var af engelsk Race.

De Erfaringer, man gjorde, viste, at Faarene kunde trives i Grønland, men der skulde kyndig Ledelse til, hvis det virkelig skulde blive til noget. Faareflokkene var smaa, og Grønlænderne havde kun liden Interesse for Sagen.

Saaledes stod Sagerne Aar 1912. Da kom der en Mand, som havde Tro til Sagen og tilbød Styrelsen sin Tjeneste, og han blev Grundlæggeren af det nuværende Faarehold i Grønland.

Denne Mand var Løjtnant Lindemand Walsøe. Han var født i 1880, havde været rundt forskellige Steder i Verden, bl. a. i Australien, og havde stiftet Bekendtskab med Faarehold der. Han havde af Omtale hørt, at der var Muligheder for Faarehold i Grønland og tilbød nu Styrelsen sin Tjeneste, hvilket denne modtog. Først skulde dog Forholdene nærmere undersøges, og i denne Anledning foretog Walsøe i Sommeren 1913 en Rejse til Grønland for at studere Betingelserne for Faareavl der. Han berejste Julianehaab Distrikt — den gamle Østerbygd, og efter Hjemkomsten blev Tingene derefter drøftet med Grønlands Styrelse, der tog Bestemmelse om, at der skulde oprettes en Faareavlsstation i Grønland, og denne Station skulde samtidig give Vejledning til Grønlænderne. Walsøe blev antaget som Leder af Stationen.

Det følgende Aar, 1914, rejste han til Island for at studere Faareavl, da det maatte antages, at Forholdene der var mest svarende til de grønlandske.

Walsøe blev af det islandske Ministerium henvist til daværende Landbrugsskoleforstander Sigurd Sigurdsson, Holar Hjaltadal, for at faa de fornødne Oplysninger denne Sag vedrørende, og Walsøe berejste derefter den

Del af Landet, hvor Faareavlen blev drevet mest rationelt, ligesom han opholdt sig en Tid ved Slagtehusene i Reykjavik.

Efter Opholdet i Island rejste han tilbage til København, og Sagen blev paany drøftet, og det blev bestemt at indkøbe islandske Faar, som skulde overføres til Grønland.

Walsøe tog derefter i Foråret 1915 atter til Island og i Samraad med Sigurdsson blev der indkøbt 175 Faar paa Nordlandet i Ska-gafjord, Hunavatus Syssel. Moderfaarene var i en Alder af 1 Aar, af gammel islandsk Race, men ikke forædlet; det var store og kraftige Dyr. Vædderne, 5 i Antal, var af en forædlet og udsøgt god Stamme.

Fig. 2. Faareavlsbestyrer L. Walsøe.

Det var Meningen, at Faarene skulde udskibes paa Nordlandet, men der kom Ishindringer i Vejen, hvorfor de blev drevet over Land til Reykjavik, en ca. 300 km lang Vej. Her blev de udskibet i »Hans Egede«, som overførte dem til Julianehaab.

Faarene var indkøbt paa Nordlandet i Juni Maaned, men kom først til Julianehaab i November; deres Antal var da 173, idet 2 var døde paa Vejen. Den lange Rejse og Transporten havde virket hæmmende paa Faarenes Udvikling, idet de var vant til at gaa i det Frie i al denne Tid, men de kom dog i god Behold til Julianehaab, hvor der var sørget for Hus og Foder til dem for Vinteren, og om Foraaret var Faarene i god Stand til at kunne udnytte de fortrinlige grønlandske Græsgange.

Med disse Faar startedes saaledes Faareavlsstationen i

Julianehaab, og desuden kom der nogle Stykker fra Pastor Chemnitz i Lichtenau, der havde en Besætning paa 65 Faar. Disse Faar fra Chemnitz udgjorde en broget Flok, Ulden var af forskellig Farve, og de fleste af dem blev slagtet det første eller andet Aar, saa de har ikke betydet noget for Avlen.

Nu var næsten hele Grønlands Faarebestand samlet ved Faareavlsstationen ved Julianehaab, der skulde være en Central for Avlen og samtidig en Lærestanstalt til Vejledning for Grønlænderne i denne Sag. Afholdelsen af de hermed forbundne Udgifter paatog Grønlands Styrelse sig.

Faareavlsstationens Arbejde har været grundlæggende for Faareavl og Jordbrug i Grønland. Det var Hensigten med denne Station at fremskaffe Erfaringer om Faarehold og samtidig at undersøge Betingelserne for Faareavlen, og for at fremme dette har Styrelsen sørget for Arbejdskraft ved Stationen, og dens Folk har faaet Lejlighed til at se Forholdene andre Steder ogsaa. Yderligere har Styrelsen ladet landbrugskyndige Mænd berejse Grønland for at bese Forholdene og give Beretninger derom. Hvad der har været gjort i disse Henseender er navnlig følgende:

Faareavlsbestyrer Walsøe har foretaget Rejser i Norge, Skotland og til Shetlands-Øerne for at studere Faareavlen dersteds.

Aar 1926 blev der ansat en Assistent ved Stationen, Landbrugskandidat K. N. Christensen. Han har særlig ledet Jorddyrkningsarbejderne og er efter Bestyrer Walsøes Død ansat som Bestyrer af Faareavlsstationen.

I 1931 kom Islændingen Sigurd Stefansson til Faareavlsstationen, hvor han særlig har haft med Faarenes Pasning at gøre. Han blev i 1934 overflyttet til Godthaab som Bestyrer af den nyoprettede Faareavlsstation.

I Aarene 1921—23 opholdt Frøken Ranveg Lindal fra Island sig paa Grønland for at give Undervisning i Madlavning af Faareavlsprodukter samt i Kartning, Spinding, Vævning og Strikning. Hun afholdt Kursus ved Juliane-

haab og flere Bopladser og hendes Arbejde blev omfattet med Interesse af Grønlænderne.

For at faa en mere orienterende Oversigt over Landbrugsmulighederne i Grønland har Styrelsen foranlediget følgende Rejser af landbrugskyndige Folk:

I 1923 rejste Forfatteren af denne Afhandling til Grønland, hvor han besaa det meste af den gamle Østerbygd, hvorom han har skrevet en Indberetning til Styrelsen (»Beretninger og Kundgørelser« 1923, Nr. 5).

I 1925 foretog Statskonsulent K. Hansen og Forsøgsleder Ejnar Knudsen fra Færøerne en Rejse til Grønland for at studere Landbrugsmulighederne. De har afgivet en Beretning om Rejsen, der er trykt i »Beretninger og Kundgørelser vedrørende Styrelsen af Grønland« 1927, Nr. 3.

K. Hansen berejste den gamle Østerbygd og Ejnar Knudsen Godthaabsfjorden — den gamle Vesterbygd. Begge arbejdede efter samme Plan, og de besaa de bedste Steder, hvor der var mest dyrkbar Jord, og gjorde sig et Skøn over, hvor store Arealer der fandtes; desuden udtog de Jord- og Foderstofprøver, som de bragte med hjem til Undersøgelse, og disse Undersøgelser har været af stor vejledende Værdi. Statskonsulent K. Hansen har siden været Styrelsens Raadgiver i Landbrugssager i Grønland.

I 1925 blev der af O. Bendixen foretaget en Ekspedition til Sydgrønland. Denne Ekspedition havde bl. a. til Formaal at undersøge Landbrugsforholdene deroppe. O. Bendixen har skrevet en Bog: »Grønland som Nybyggerland«, der giver en Del Oplysninger om dets Landbrugsforhold.

I Fjor foretog Forfatteren af denne Afhandling paany en Rejse til Grønland og har haft Lejlighed til at se de fleste større Kolonier og deres Omegn, helt op til Umanakfjorden. Han har ligeledes været inde i Godthaabsfjorden og nøje beset Faareavlsstationerne ved Godthaab og Julianehaab samt Dyrkningsforsøgene ved Narssak.

De ovennævnte Rejser og Undersøgelser har kastet et

orienterende Lys over Landbrugsforholdene i Grønland og har været vejledende for fortsatte Undersøgelser og Arbejder til Fremme af Landbruget. Hvad der fremføres i denne Afhandling, støtter sig ogsaa til dette saavel som til mit eget Syn paa Sagen.

Jeg vil her søge at give et Billede af Landbruget, som det nu drives i Grønland, og hvilke Fremtidsmuligheder det har, alt grundet paa den Erfaring og Viden, man for Tiden har om disse Ting.

Faareavlsstationen ved Julianehaab.

Dens Opgave og Arbejde har været:

1) *At være Avlscentrum.*

Den havde til at begynde med en Faareflok paa 200 Dyr, og Antallet naaede en Tid (1933—34) op paa 700 Dyr, nu er der ialt 400. Man har forsøgt at forbedre Stammen ved Indførsel af Avlsdyr fra Island og ved Udvalg. Man har beholdt den islandske Stamme, som synes at passe udmærket til Forholdene deroppe.

Med Stammens Forbedring og med de fortrinlige grønlandske Græsgange giver Faarene i Grønland næsten en Trediedel flere Produkter end Tilfældet var paa deres Hjemsted i Island.

Stationen søger at skaffe gode Avlsdyr, saavel til eget Brug som til Uddeling blandt andre Faareholdere.

Stationen udlaaner ogsaa Faar i Flokke til Nybegyndere.

2) *At vise, paa hvilken Maade det er hensigtsmæssigt at passe og fodre Faar i Grønland.*

Denne Opgave har Stationen løst paa en original Maade med Forstaaelse af de særlige Forhold, der gør sig gældende i Grønland. Kun pletvis findes der naturlig Eng til Høavling, og dyrkbar Jord er der ikke meget af; Indsamlingen af Hø koster derfor meget Arbejde. Man fandt da paa at benytte Fodermidler, der ikke anvendes andre Steder. I Grønland vokser der Pil (særlig Graapil, »salix

glauca«) paa store Arealer; denne er blevet indsamlet, og det viser sig at være et udmærket Foder. Store Strækninger er bedækket med Lav, der ogsaa er brugbart som Foder, ligesaa Lyng og Tang. Men det værdifuldeste af alle Fodermidlerne er dog Angmagsætten (Lodden), som kommer i store Mængder op i de grønlandske Fjorde, hvor den fanges, tørres og benyttes til Foder. Den er et godt Kraftfoder.

Hvis disse Fodermidler bliver udnyttet, er Faareholdsspørgsmaalet i Grønland nær sin Løsning i Forbindelse med Opdyrkning af dyrkbar Jord.

3) *At sørge for Indkøb af levende Faar til Slagtning, samt Produkternes rette Behandling.*

Stationen køber ogsaa alle Faareavlsprodukter; der er Monopolhandel med disse, og Prisen har været sat forholdsvis højt, svarende til den man har i Island i fri Handel.

I 1929 opførtes der et tidssvarende Slagtehus i Julianehaab, og her slagtes de fleste Faar fra Distriktet, der ikke hjemmeslagtes til eget Forbrug.

I Forbindelse med Slagtehuset er der et Uldvaskeri.

4) *At være et Lærested eller en Slags Landbrugsskole for Grønlænderne.*

Man begyndte i det smaa med Stationens Oprettelse og har siden fortsat dens Udvikling. Der er nu 10 Elever og Læretiden er 3 Aar. Det meste er praktisk Undervisning, men der er ogsaa nogen teoretisk*). Ialt har 30 Elever gennemgaaet Læretiden ved Stationen og de fleste er nu Faareholdere. Stationen har været dem behjælpelig med at skaffe Husbygningslaan paa 2—5000 Kr. paa rimelige Vilkaar; de kan ogsaa laane en Faareflok paa 20—100 Dyr til at begynde med, og det samme Antal Dyr skal da i Løbet af de næstfølgende Aar tilbageleveres til Slagtehuset. Saa længe Eleverne har Laanefaar, bliver deres Virksomhed kontrolleret af Stationen.

*) Den teoretiske Undervisning begyndte først i Fjor med 3 ugentlige Aftentimer.

Andre Grønlændere, der ønsker at begynde med Faarehold, kan ogsaa erholde Laanefaar fra Stationen paa lignende Vilkaar.

5) *Fra Forsøgsstationen at give Vejledning til Grønlændere, der agter at begynde med Plantedyrkning og Husdyrhold.*

Dette Arbejde har været af stor Betydning for Begynderne.

6) *Jorddyrkning.*

Ved Julianehaab har Stationen opdyrket et Areal paa 2 ha. Dyrkningsforholdene har været vanskelige; der er udført et stort Stenrydningsarbejde, Jorden er blevet godt gødsket, og Arealet er nu i god Kultur, noget som vedvarende Græsmark, men det meste til Grøntfoder.

Ikke blot ved Julianehaab, men ogsaa andre Steder er der udført store Dyrkningsarbejder. Saaledes er der ved Narssak 8 ha, der er opdyrket og under Kultur, ved Uperniviarssuk 4 ha og ved Sletten 8 ha, ialt 20 ha.

De opdyrkede Arealer er enten fast Mark eller Mose, og der er udført et større Stenrydnings- og Afvandsingsarbejde. Man lærer efterhaanden, hvilke Fremgangsmaader der passer bedst for Grønland.

Ved Faareavlsstationen har man ogsaa et mønsterværdigt Havebrug, og der skaffes herfra Grønlænderne Frø til Dyrkning af forskellige Haveplanter. Landbrugskandidat Christensen har skrevet en Bog om Dyrkning af Landbrugs- og Havebrugsplanter m. v. i Grønland, og dette er vistnok den eneste trykte Vejledning, som Grønlænderne har. Bogen er trykt saavel paa Dansk som paa Grønlandsk. — Walsøe har i 1918 udgivet en Vejledning paa Grønlandsk for grønlandske Faareavlere.

7) *Nybyggerforsøg (Husmandsbrug).*

Et af de første Forsøg i denne Retning blev gjort paa Brattahlid ved Eiriksfjord. En Grønlænder, Otto Frederiksen, bosatte sig der i 1924. Stedet var da ubeboet. Frederiksen havde været 5 Aar ved Faareavlsstationen

i Julianehaab. Han fik nu et Byggelaan paa 3000 Kr. og en Flok paa 145 Faar. Dette har han senere tilbagebetalt og sidder nu med sin Familie paa Gaarden som en velhavende Mand. Han har en Besætning paa 650 Faar*), 2 Køer, 1 Tyr, 3 Geder og 20 Høns. Det er det største Husdyrhold i hele Grønland, og han solgte i 1936 for 3000 Kr. Faareavlsprodukter.

Nu er der i Brattahlid 15 Faareholdere, som tilsammen ejer 1415 Faar, og der bor ialt 125 Mennesker paa Stedet.

Brattahlid var det gamle Høvdingesæde for Erik den Røde og hans Æt. Nu er det en Nybyggerkoloni, hvor man driver Landbrug som Hovednæringsvej.

Faareavlsstationen i Godthaab.

Denne blev oprettet i 1930 og ligger i en Dal ved Vejen, der fører fra Byen ned til Havnen. Omkring den findes en Del dyrkbar Jord, hovedsagelig Mose, ca. 10 ha. Om trent Halvdelen af dette Areal er indhegnet og er nu under Kultur; det har en jævn Hældning og gode Betingelser for Dyrkning. Det meste er Mose, der er blevet afvandet.

Man har gode Græsgange ved Godthaab, men Vinteren er lang, og Snedækket ligger længere end i det sydligere Grønland, hvorfor man benytter omtrent 2—3 Gange saa meget Vinterfoder som i Julianehaab.

Inde i Godthaabsfjorden er der store Arealer med udmærkede Græsgange; der skal være ringe Snefald her, hvorfor Faarene kan gaa og bede en stor Del af Vinteren. Dette henleder Tanken paa Muligheden af Oprettelsen af en Slags Vintersæter for Dyrene, hvor de kunde faa Husly og eventuelt noget Foder.

Anlægget af Faareavlsstationen ved Godthaab foregik paa en noget anden Maade end ved Julianehaab. I Be-

*) En anden større Faareholder Amos Egede paa Gardar. Han købte i 1914 3 Faar, nu har han 600, og han har hverken modtaget Laan af Faar eller af Penge.

gyndelsen var det Meningen, at det skulde være et Slags privat Foretagende. En Grønlander, Isak Lund, som i længere Tid havde opholdt sig ved Faareavlsstationen i Julianehaab og siden et Aarstid paa Island for at stifte Bekendtskab med Faareavlen der, paatog sig at starte Stationen. Lund fik et Laan paa 5000 Kr. til Husbygning og en Faareflok fra Julianehaab paa 105 Faar, begge Dele paa rimelige Vilkaar, men med Tilbagebetalingspligt. Desuden fik Lund fra Styrelsen Tilsagn om et aarligt Tilskud paa 500 Kr. i 10 Aar, og Faareavlsstationen havde udarbejdet en Plan for den nye Stations Drift.

Lund var imidlertid ukendt med Forholdene deroppe, og han mødte forskellige Vanskeligheder i Begyndelsen. Der skulde benyttes store Fodermængder om Vinteren, og i Godthaabs Omegn var der ikke Lejlighed til Høsamling, ejheller var der dyrkede Græsmarker; Høet skulde samles og hentes langvejs fra, en 60—70 km inde i Fjorden. Lund ejede ingen Baad, men maatte leje en saadan, naar Lejlighed gaves, og dette passede ikke altid for Høtransporten.

Knapt Foderforraad og andre Metoder ved Pasningen, end han var vant til, vanskeliggjorde derfor Arbejdet og en Del Faar gik tabt. I 1934 opgav han at fortsætte.

Stationen blev derefter overtaget af Grønlands Styrelse og drevet paa lignende Maade som ved Julianehaab. Som Bestyrer ansattes Sigurd Stefansson.

Der er her senere gjort et stort Arbejde. Der blev indhegnet et Areal paa 5 ha, Halvdelen heraf er nu opdyrket og videre Opdyrkning i god Gang.

Selve Arbejdet paa Faareavlsstationen i Godthaab ledes paa samme Maade som i Julianehaab, og det er Meningen, at den skal blive en Centralstation for Faareavlen i Godthaab og Frederikshaab Distrikter.

Stationen har samme Opgaver at løse som nævnt for Julianehaabs Vedkommende, hvorfor dette ikke vil blive gentaget her.

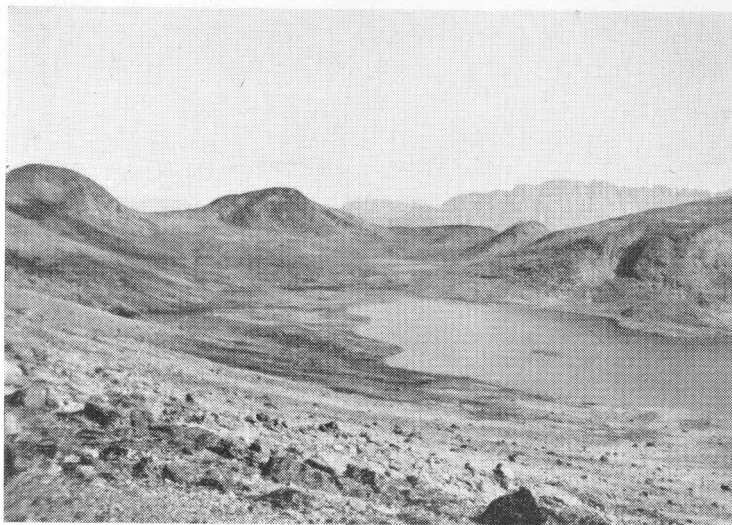

Fig. 3. Højfjeldssø. Her gik Nordboernes gamle Vej fra Fjord til Fjord.

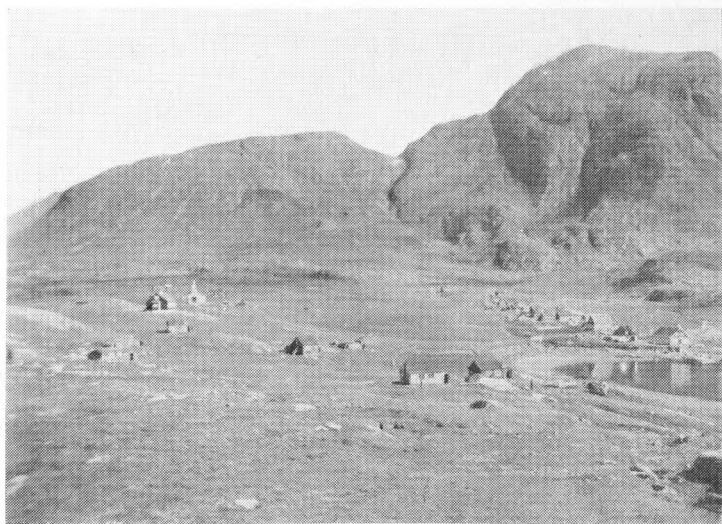

Fig. 4. Fra Narssak.

Fig. 5. Nordboruin. Brattahlid.

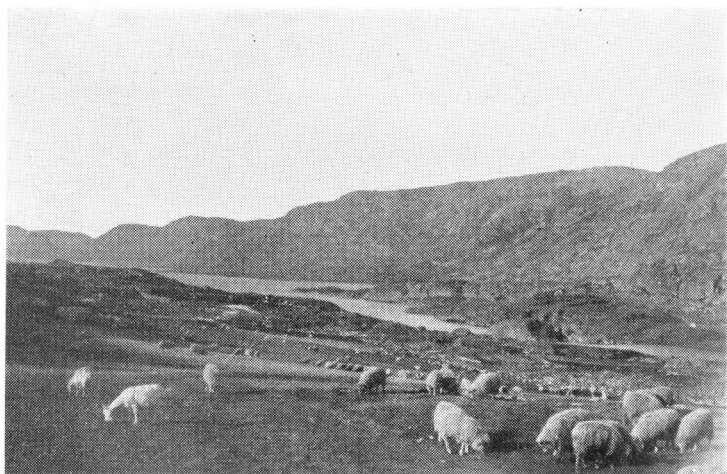

Fig. 6. Grønlandske Faar.

Der er for Tiden 5 Landbrugselever ved Stationen.

Den første Nybygger bosatte sig inde i Godthaabsfjorden i 1935. Det er en Grønlænder ved Navn Lars Bertelsen. Han fik et Byggelaan paa 2000 Kr. samt 70 Faar. Han har nu et lille mønsterværdigt Brug og er begyndt med Opdyrkning til vedvarende Græsmarker samt Havebrug. Egnen derinde er frodig med vidtstrakte Græsgange, og der kunde her skabes en stor Nybyggerkoloni. Stedet ligger i den gamle Rangafjord.

Den gamle Lysufjord og Dalen imellem disse 2 Fjorde er ogsaa frodig, men ubeboet.

Her er nu opregnet det meste af, hvad der er gjort saavel af den enkelte som af det offentlige for at indføre Landbruget i Grønland. I Begyndelsen gik det kun smaat fremad, og det er først i Løbet af de senere Aar, efter at Styrelsen har taget Sagen i sin Haand med Undersøgelser og Vejledninger, at der er sket større Fremgang. Og det mærkværdige er, at Grønlændernes Interesse er vakt for Landbruget, og at de har vist sig egnet dertil lige saa godt som deres Brødre i andre Lande, naar Hensyn tages til alle Forhold. Det, som det nu gælder om, er at lære dem de rigtige Metoder fra Begyndelsen af, saa Landbruget kan gaa langsomt, men sikkert fremad.

II. Grundbetingelser for Landbrug.

Landskabet.

Det er tidligere paapeget, at Grønland er et udpræget Bjergland med høje, stejle Fjelde og uden egentligt Lavland eller Sletter. De Dele af Landet, der ligger inde i Fjordene eller ligger omgivet af beskyttende Fjelde, giver de bedste Betingelser for Landbrug. Saadanne Steder findes særligt i de gamle Nordbokolonier — den gamle Østerbygd i Julianehaab Distrikt og den gamle Vesterbygd i Godthaab Distrikt, og man maa beundre, hvorledes de gamle Nordboere har forstaaet at opsøge næsten alle de bedste Steder. De gamle Ruiner giver derfor en

god Vejledning ved Valget af Pladser for Nybyggerkolonier.

De tættest befolkede Steder var i gamle Dage Egnen omkring Eiriksfjord og Einarsfjord samt inde i Godthaabsfjorden i Vesterbygden, desuden findes der Ruiner hist og her i Fjordene i det sydlige Grønland. Foruden disse Pladser findes der gode Græsgange over næsten hele Grønland, helt op til de nordlige Egne, og der findes dyrkbar Jord eller smaa dyrkbare Pletter i Lavninger, paa Afsatser eller i Kløfter og Sprækker mellem Stenene. Alle disse Smaapletter er det vanskeligt at overskue, men de vil sikkert i Fremtiden faa en ikke ringe Betydning for Have- og Jordbrug.

Jordbunden.

Jordbunden i Grønland er meget stenet, kun faa Steder findes stenfri Jord, naar undtages de smaa Mosearealer; disse er som oftest kun af ringe Dybde, maaske fra 20 cm til 1 m.

Jordlaget i Moserne er løst og svampet, men underneden er som oftest Sten eller Grus, og det kan tit være vanskeligt at faa Grøfterne tilstrækkeligt dybe for Mosernes Afvanding. Disse Mosearealer er imidlertid den bedste dyrkbare Jord, man har i Grønland.

Opdyrkning af Jord i Grønland frembyder derfor mange Vanskeligheder, idet der paa Arealerne enten maa foretages Afvandings- eller Stenrydningsarbejder.

Der er foretaget enkelte Analyser af den grønlandske Jord. Dette er sket paa Foranledning af S. Sigurdsson, K. Hansen, E. Knudsen og O. Bendixen, og Prøverne er alle undersøgt paa Statens Planteavlslaboratorium.

En Sammenligning af Analyserne af disse Jordprøver viser i det store og hele god Overensstemmelse. Herom har K. Hansen og Ejnar Knudsen udtalt følgende:

»For saa vidt som en Jordbunds Frugtbarhed lader sig bedømme efter Indholdet af Plantenæringsstoffer og i det hele paa Grundlag af kemisk Analyse, maa største Delen

af de Arealer, som det foreliggende Materiale repræsenterer, betegnes som frugtbare, delvis endog meget frugtbare. Men Jordens Ydeevne afhænger som bekendt ikke alene af Tilstedeværelsen af tilstrækkelig eller rigelig Plantenæring, men lige saa meget af, hvad man plejer at kalde Jordens »Kulturtilstand«, der — bortset fra Vejrforholdenes Indflydelse — er bestemmende for, i hvilken Udstrækning de mangehaande i Jorden foregaaende kemiske, fysiske og mikrobiologiske Processer foregaar, idet det er gennem disse Processer, at de forhaandenværende Plantenæringsstoffer bringes i en for Planterne tilgængelig Form. Utvivlsomt er det i første Linie en Forbedring af »Kulturtilstanden«, der maa tages Sigte paa, naar Talen er om Foderplanteproduktion i Grønland, altsaa »Grundforbedring« af de Jorder, der overhovedet frembyder Muligheder herfor. I hvilken Udstrækning det ved Siden heraf vil vise sig nødvendigt eller lønnende at anvende Gødningsmidler, maa simple Forsøg afgøre.«

Varme Kilder.

Varme Kilder findes i Vestgrønland paa Øen Unartok (60° 30' n. Br.), og var kendt allerede paa Nordbotiden.

Hans Egede har ogsaa beskrevet dem. Der er ialt 3 Kilder, og de har en Varmegrad paa 34—41° C. Omkring Kilderne er der Jordvarme, og der kunde være Bettingelser for Havebrug og Anlæg af Drivhuse.

Paa Disko-Øen findes ogsaa varme Kilder, men disse har kun en Varmegrad paa 4—12° C. og ligner mere, hvad man kalder »kaldte Vermsle«.

Paa Østkysten, i Nærheden af Scoresbysund, er der ligeledes varme Kilder. De har en Varmegrad af 60—62°, men har kun ringe Vandmængde.

De varme Kilder og deres Udnyttelse i praktisk Øjemed burde gøres til Genstand for nærmere Undersøgelser.

De Ekspeditioner, der har været deroppe for at undersøge Landbrugsforholdene, har skønsomt opgivet Størrelsen af de paa de bedste Steder værende dyrkbare

Arealer, og lægger man disse Tal sammen, kommer man op paa ca. 1000 ha, hvoraf en Femtedel ligger i Godthaabsfjorden, Resten i Frederikshaab og Julianehaab Distrikter. De største Arealer opgives at være ved Brattahlid (50 ha) og Gardar (100 ha).

De ovenfor angivne Tal er selvfølgelig ikke paalidelige, men kan kun betragtes som et Fingerpeg. I Tallene er heller ikke indbefattet de mange smaa Arealer paa $\frac{1}{4}$ —1 ha, som findes hist og her over hele Landet, og det er faktisk disse Smaaarealer, som i Fremtiden vil komme til at spille en Rolle for saavel Land- som Havebrug i Grønland.

Til Sammenligning kan anføres, at de dyrkbare Arealer i Island beregnes til 2 Mill. ha. I Grønland er der ca. 35 ha Jord under Dyrkning, i Island regner man med ca. 31 000 ha.

Klima.

I et saa stort Land som Grønland er der stor Forskel paa Klimaet i de forskellige Egne. Landet strækker sig over 24 Breddegrader, og der er derfor stor Forskel paa Klimaet i Syd- og Nordgrønland, men der fortælles ogsaa, at der er lige saa stor Forskel paa Klimaet i det sydlige Grønland ude i den yderste Skærgaard og inde i de inderste dybe Fjorde og Dale.

Isforholdene, baade Indlandsisen og Drivisen omkring Kysterne, har ogsaa sin Indflydelse paa Klimaet.

Med Hensyn til Plantekultur er Klimaet i Grønland ikke nemt at beregne. Der kan paa visse Steder forekomme Somre, hvor Klimaet er varmt og med passende Fugtighed, og dette giver gode Betingelser for en frodig Plantevækst. Andre Aar er Sommeren derimod kølig og med lange, tørre Perioder; Vækstbetingelserne er da daarlige, og kun faa Vækster opnaar nogen Udvikling.

De samme Forhold gør sig gældende ved Vintertid. Der kan være meget stille Vintre med kun ringe Snefald, saa Faarene kan finde Føde paa Græsgangene hele Vin-

teren. Andre Vintre er stormfulde med stærkt Snefald, som tildækker al Plantevækst, og Faar og andre Landdyr kan ikke finde Føde, men maa uundgaaeligt møde Døden, hvis de ikke faar Husly og Foder.

Jeg har i min Beretning i 1923 givet en Sammenligning af Gennemsnitstemperaturen for Grønland, Island, Færøerne og Danmark. Ifølge denne er Middeltemperaturen i Sydgrønland 0,1—0,5, i Island 1,2—3,9, paa Færøerne 6,5, i Danmark 7,5. I Aarets varmeste Maaned, Juli, har man en Middeltemperatur i Sydgrønland paa 5,8—9,8, i Island 8—10,9, paa Færøerne 10,8 og i Danmark 15,9. Sommerens Varmegrader ligger i Grønland nærmest ved, hvad man har i det nordlige Island.

Plantevæksten.

Denne har sit Særpræg efter de stedlige Forhold; baade ved Kysten, paa Øerne og i det nordlige Grønland er Plantevæksten ofte ensformig og trykket; inde i Fjorde og Dale, paa lune Steder med gode Jordbunds- og Fugtighedsforhold kan der findes frodig Plantevækst og Artsrigdomme. Saadanne Steder findes særlig i Sydgrønland.

I landøkonomisk Henseende byder Plantevæksten særlig paa gode Græsgange. Den Vegetation, som findes over hele Grønland, kan i det mindste i Sommertiden udnyttes af Faar, Geder, Kvæg, Heste, Rensdyr og Harer samt flere andre Dyr, og det ser ud til, at Plantevæksten, selvom den er ensformig og artsfattig, dog er særlig næringsrig og en sund Føde.

Ofte er Plantedækket ikke andet end Lav eller Lyng, som vokser mellem Stenene; dertil kommer saa Krat af Pil eller Birk iblandet forskellige Græssorter. Paa nogle Steder kan Krattet naa en Højde af 2—3 m og enkelte Steder kan Birken naa op til 5 à 7 m.

Egentlige Græssletter er der ikke meget af, kun enkelte Steder nogle Smaasletter, og Eng findes der ikke i nævneværdig Grad. Naturlig Eng er derfor sparsom i Grøn-

land, i Modsætning til Island, hvor der er store Arealer naturlig Eng.

Mange Planter, som man i sydligere Lande ikke regner med som Foderplanter, har i Grønland stor Foderværdi. Der skal her anføres forskellige, som maa antages at faa fremtidig Betydning.

Elymus arenarius (Marehalm). Den gror ved næsten alle Bopladser, paa Kirkegaardene, ved de gamle Ruiner og paa sandede Arealer ved Kysterne. Den kan opnaa en frodig Vækst og indsamles til Hø. Den er et godt Fodergræs, der har en Foderværdi omtrent som Enghø eller Timothé andre Steder. Nordboerne har rimeligvis indsamlet Frø af denne Plante, som de har anvendt til Brød og Grød. Det samme har man gjort i Island indtil for ganske nylig.

Festuca rubra og *Festuca duriuscula* m. fl. vokser mange Steder i Grønland. De opnaar ikke nogen kraftig Vækst, men giver et fortrinligt Foder.

Calamagrostis phragmitoides og *Calamagrostis stricta* vokser paa noget fugtige Steder, hvor den kan opnaa stor Frodighed og give godt Hø. Disse Arter vokser i Vestgrønland og vil rimeligvis faa stor Betydning for vedvarende Græsmarker.

Poa pratensis og flere Poa-Arter vokser overalt i Grønland; hvor der er frugtbar Jord eller tilstrækkelig gødet Jord opnaar disse Planter stor Frodighed. Dette ser man Bevis paa ved de gamle Ruiner og Bopladser og helt op til Indlandsisen langt mod Nord. Disse Planter er udmærkede til vedvarende Eng, de er vinterfaste og giver godt Udbytte. Paa de gamle islandske Tun eller Enge dannes Græstæppet hovedsagelig af Poa og Festuca-Arter iblandet Arter af Lathyrus og Vicia.

Alopecurus alpinus. Denne findes særlig i Nordgrønland paa frugtbare, oftest gødede Steder, hvor den kan opnaa en anseelig Højde. Den giver modent Frø i Nordgrønland, som let kan indsamles. Dens Foderværdi har endnu ikke været undersøgt, men antagelig er den noget lignende som for andre Græsarter. Der kan være Tale om at dyrke flere Arter af *Alopecurus*.

Alopecurus pratensis har været dyrket ved Faareavlsstationen i Julianehaab, hvor den har opnaaet stor Frodighed, men om den i Fremtiden vil have Fortrin fremfor de grønlandske Former, er tvivlsomt.

Agrostis canina og flere *Agrostis*-Arter vokser over hele Vestgrønland. Det er fine Græsser, der giver udmærket Hø med stor Foderværdi.

Aira flexuosa og flere Arter heraf vokser i forskellige Former i Vestgrønland. I Island regnes den for et godt Fodergræs.

De ovennævnte Græsarter findes paa forskellige Lokalteter i Vestgrønland. I gode Aar bærer de fleste af dem Frø, dog kan de ogsaa formeres ved Deling og Plantning, da de fleste af dem har Udløbere eller Rodskud. Det er antagelig disse Planter, der vil komme til at danne Plante-tæppet paa Grønlands fremtidige Græsmarker, men der skal et stort Arbejde til for at faa undersøgt, hvilke Former der passer for Kultur, og hvilken Fremgangsmaade der vil være den bedste.

Af andre Planter, som ogsaa har Betydning i denne Forbindelse, kan nævnes *Vicia craca* og *Lathyrus maritimus*, som begge vokser paa sine Steder i Grønland. Disse Planter har stor Foderværdi, bedre end Græssorterne, hvorfor det vilde lønne sig at faa dem indblandet i Græsmarkerne.

Achillea millefolium vokser paa frugtbare Steder i Vestgrønland. Den har en høj Foderværdi, hvorfor den ogsaa burde dyrkes i Græsmarker.

Der skal ikke her opregnes flere Plantevækster, men der kunde være Tale om endnu en hel Del, som vilde egne sig for Dyrkning i Grønland.

De ovennævnte Planter udgør Hovedbestanddelen af det Hø, man nu indsamler, ligesom de vokser spredt inde imellem Krattet. Dog er der ogsaa flere andre Planter, som har stor Værdi paa Græsgangene; særlig skal nævnes *salix* eller Pil. Den vokser over hele Landet i mange Variationer, og paa mange Steder giver den Plantedækket sit Særpræg. En dominerende Art er *salix glauca*; den indsamles ogsaa som Foder, og dens Foderværdi svarer til Timothé.

Birkekrat, Lyng, Lav og Mos dækker ogsaa over store

Arealer og har sin Betydning for Græsningen og til Foderindsamling.

Nærmere Redegørelse for Plantevækstens økonomiske Betydning findes i K. Hansens og mine tidligere Beretninger.

Folketal og Bebyggelse.

Nordboerne havde deres Bopladser inde i Fjorde og Dale, hvor der var Betingelser for Landbrug. Grønlænderne har deres paa Pladser ved Kysten eller paa Øer, hvor der er de bedste Betingelser for Fangst.

Folkemængden var i Grønland i 1805: 6046, 1880: 10 000, 1921: 14 355, 1930: 16 630, og nu er der noget over 17 000 Indbyggere.

I 1930 opdelttes Befolkningen efter Næringsveje som følger: Ved Administrationen: 347, Kirke- og Skolevæsen: 833, Handelen: 1512, Minedrift (Kryolith og Kulbrud): 368, Indfødte selvstændige Erhverv: 13 550.

Nordbogaardene laa som oftest med længere eller kortere Mellemrum. Der boede én eller to Familier paa hver Gaard, sjældent flere.

Efter at Grønlænderne kom til Landet boede de spredt paa smaa Bopladser, nogle Familier hvert Sted, og de flyttede ofte.

Med Handelens Opkomst og gennem Missionærernes Virksomhed dannedes der smaa Kolonier udenom disse Virksomheder, saaledes at der efterhaanden voksede en Del smaa og en større »By« op i hvert Distrikt. Disse »Byer« eller Kolonier, som de kaldes, har nu et Folkeantal paa 200—800. Folk i Grønland søger, som Tilfældet er andre Steder, nu mere ind til »Byerne« (Kolonisterne). Dette ændrer Livsvilkaarene, og det er ikke saa let at udnytte Fangsten som før. Men nu begynder der en ny Indvandring paa og Kolonisation af de gamle Nordbopladser, og forhaabentlig har dette en Fremtid for sig.

Samfærdselsmidler.

Samfærdslen mellem Bopladserne er besværlig, særlig i Vintertiden. Dette har ogsaa Indflydelse paa Landbruget. Hver Boplads, ja, hver Gaard maa om Efteraaret være forsynet med tilstrækkeligt Vinterfoder, da Foder til Husdyrene ikke kan fremskaffes om Vinteren. Endog Frø og Udsæd, som skal bruges det næste Foraar, maa anskaffes om Efteraaret, ellers kan man risikere ikke at faa det tidsnok frem.

I de senere Aar er Samfærdselsmidlerne dog blevet bedre, særlig paa Havet. Det første Dampskib kom til Grønland i 1874, den første Motorbaad 1906. Det var en Læge, der havde anskaffet sidstnævnte. Nu sejler der 6 store Damp-og Motorskibe paa Grønland, og der er 167 Motorbaade deroppe, som benyttes af Embedsmænd til Transport eller til Fiskeri, og der er ansat en Tilsynsførende med alle Motorbaade i Grønland.

Brug og Salg af Landbrugsprodukter.

Det vilde være af stor Betydning, dersom de fleste Grønlændere blev i Stand til at producere Landbrugsprodukter til eget Forbrug. Men at producere Landbrugsprodukter i større Mængder til Salg kan være forbundet med ret store Vanskeligheder. Der kan vistnok være et lille Marked ved Kolonistederne langs hele Kysten, men at tænke paa Udførsel af Landbrugsprodukter fra Grønland vilde, med Undtagelse af Skind og Uld, næppe være tilraadeligt, da Produktionen i Grønland altid vil blive kostbarere end de fleste andre Steder.

III. Landbruget.

a. Landbrug i Nordbotiden.

Sagaerne fortæller om Kolonisationen og om Livet i Grønland, men om Erhvervsforholdene er de faamælte; dog gives der enkelte Fingerpeg om Landbrug og Fangstbedrifter.

I gamle Dage var Erhvervsforholdene i Island og Grønland nogenlunde ens, og ved at sammenstille Oplysninger

fra begge Lande og tage Naturforholdene i Betragtning kan man danne sig et Billede af Forholdene i Grønland.

De gamle Kolonier har ikke været store. Man antager, at der i Vesterbygden har været 90 Gaarde og i Østerbygden 190, ialt omkring 280 Gaarde. Man har fundet Ruiner i et omtrent tilsvarende Antal.

I Island regner man, at Gaardenes Antal under den første Tid af Islands Beboelse har været omkring 6000.

De grønlandske Gaarde har ligget paa de bedste Pladser, hvor der var størst Mulighed for Husdyrhold, særlig gode Græsgange. Om der var en Del dyrkbar Jord, har de taget mindre Hensyn til. Men Fangstmulighederne har ogsaa spillet en Rolle ved Gaardenes Anlæg. De første Kolonisters Hovederhverv har været Fangst, og den har de første Aar givet stort Udbytte. Det har formelig vrimlet med Fangst-
dyr, og der har været mange Fugle og Fisk paa Havet; desuden var der i Elve og Indsøer baade Laks og Foreller. Husdyrene har derimod været faatallige paa det Tidspunkt.

I Begyndelsen har Fangsten været drevet i Omegnen af Gaardene, men senere er man gaaet paa lange Fangsttogter. Derom fortælles («Grønlands historiske Mindesmærker» Bd. III Side 243):

»Alle betydelige Bønder paa Grønland havde store Skibe og Skuder, byggede til at sende til de nordlige Opholdssteder paa Fangst, forsynede med alskens Fangeredskaber og tilhuggede Tømmerstokke, og stundom drog de selv med. Disse saakaldte Nordersetamænd havde deres Boder eller Hytter baade i Greipar (som ligger Syd for Egedesminde ved Arfersiofik) og nogle paa Krogsfjordshede (Umiarfikfjorden). Der gives Drivtømmer, men ei voxende Træer; denne Grønlands Nordspids optager mest Træer og alt Opdrev af Havet, som kommer fra Marklands Bugter.«

Det ser ud til, at man ikke blot har søgt Fangst oppe i det nordlige Grønland, men ogsaa Drivtømmer.

De arkæologiske Undersøgelser har vist, at der i Køkkenmøddingerne hovedsagelig findes Ben af Fangst-
dyr, Sæl etc., hvoraf man kan slutte, at Fangsten har været Hovednæringsvejen, og de lange Fangstrejser beviser da ogsaa dette.

Nogen egentlig Jorddyrkning har der ikke været Tale om. Havebrug blev paa den Tid ikke drevet i nævneværdig Grad, selvom man vistnok enkelte Steder har indhegnet et Areal omkring Gaardene. Dette Areal er ogsaa nogle Steder ryddet for Sten, og Jorden har faaet en Overgødskning, og paa denne Maade har man lavet sig en Hjemmemark eller Tun,

hvor man har haft en lille Eng til Høslæt. Disse Arealer er dog ingen Steder store og mangler fuldkomment omkring mange af de gamle Ruiner. Men dette er en Jordkultur, som man kan tænke sig, at de gamle Nordboere har drevet.

Agerdyrkning eller Kornavl har der derimod ikke været Tale om. Rimeligvis har Nordboerne indsamlet Frø af Marehalm, saaledes som før paapeget.

Tunet eller Hjemmemarken har ikke givet meget Hø. Gødsningen var begrænset, da Husdyrene gik paa Græsgangene den meste Tid. Naturlig Eng fandtes heller ikke i nævneværdig Grad, og Hø til Fodring af Husdyrene har der derfor ikke været meget af, men paa den anden Side er det rimeligt at antage, at Nordboerne har kendt til Indsamling af Pil og Lyng til Foder, og at dette har hjulpet noget.

I den første Tid, efter at Grønland var blevet koloniseret, var der livlig Forbindelse med Udlandet, og der blev da indført Kornvarer og andre Ting, som man savnede, og til Genæld udførtes der grønlandske Produkter fra Fangst og Husdyrhold.

Indførslen af Korn har dog altid været ringe, særlig under Nordboernes senere Aar, og man er derfor gaaet over til at benytte nordlige, vildtvoksende Planter for at afhjælpe dette Savn paa vegetabiliske Fødemidler. Dette var ogsaa Skik i Island. Hvad der forefindes af saadanne Planter i Grønland er bl. a. *archangelica officinalis*, som vokser mange Steder i Vestgrønland. Den har beholdt sit Navn i det grønlandske Sprog. Det er en af de første Planter, man kender Brugen af i Norden, den har fra første Færd været benyttet til Føde i Island og i Norge; den har tilmed ogsaa været dyrket i Haver. Baade Stængel og Rod spises.

Cochlearia fenestrata og *officinalis* vokser overalt i Grønland og anvendes som Middel mod Skørbug. Den har længe været kendt i Norden. Grønlanderne kender ogsaa Brugen af denne Plante, og det maa forudsættes, at de gamle Nordboere har benyttet den.

Lav. Heraf vokser der flere Arter i Grønland. Rink omtaler, at islandsk Mos (*centraria islandica*) findes i overordentlig store Mængder. Den har fra gammel Tid været benyttet som Fødemiddel i Island, og rimeligvis ogsaa i Grønland, og den er særdeles næringsrig og sund.

Tang, særlig *rhodymeria palmata* (eller Søl) vokser i Strandkanten (Fjæren) i Grønland. Den har i Island været benyttet som Fødemiddel, og kemiske Undersøgelser har vist, at den er særlig næringsrig. Hans Egede omtaler, at Grøn-

lænderne spiser Tang, særlig en Art med røde Blade (antagelig menes der Søl).

Desuden vokser der en Mængde *Bær*, f. Eks. Krækkebær, Blaabær, Tyttebær og Enebær, og disse kan være af stor Betydning.

Det er utvivlsomt, at man har taget sin Tilflugt til disse Planter, naar der har været Mangel paa vegetabiliske Fødemidler af de Sorter, man ellers plejer at benytte.

Husdyrhold.

Husdyrholdet har været Nordboernes Hovedindtægtskilde ved Landbruget. Dyrene har søgt deres Næring paa de vidtstrakte, fortrinlige Græsgange, som det særlig gjaldt at udnytte, og man holdt derfor mange Husdyr, som i Sommermaanederne kunde samle Produkter; Vinterfodringen tænkte man derimod mindre paa. Mange Vintre var der ikke Brug for indsamlet Foder, men saa kunde der komme Vintre med Snedække og Storme, og det gik da ud over Husdyrene, som enten sultede eller døde af Sult.

En Bonde, som i gode Aar var blevet en velstaaende Mand med mange Husdyr, der gav rigeligt med Produkter, kunde efter en streng Vinter være en fattig Mand, hvis saa godt som hele hans Besætning var død. Han maatte saa til at begynde forfra med Opdrætningen, men at faa en ny, stor Besætning tager Tid, og i saadanne Aar bliver Indtægten af Landbruget kun ringe.

Disse Forhold har utvivlsomt været medvirkende til Nordboernes Forfald og Ødelæggelse.

De Husdyr, man holdt i Nordbotiden, var Kvæg, Faar, Geder, Heste og Svin, eventuelt ogsaa Fugle, og disse Dyr gav Kød, Mælk, Skind og Uld. Der tales om Udførsel af Landbrugsprodukter, særlig Fedevarer og Ost. Skind og Uld har dog sikkert ogsaa været Genstand for Udførsel.

Kvæg synes man at have haft i stort Antal. Det samme var ogsaa Tilfældet i Island i nævnte Tidsrum.

Ved de gamle Ruiner finder man endnu Rester af Stalde (Fjøs), det var smalle Bygninger, hvor Køerne har staaet i 2 Rækker med Hovedet mod Væggen og med Gødningsrende i Midten. I disse Stalde har der paa de middelstore Gaarde været en Besætning paa 10—25 Stkr. Kvæg, paa de større Gaarde betydeligt flere. Paa det gamle Bispesæde Gardar har man f. Eks. beregnet, at der har været Plads til 75 à 100 Køer, men disse Stalde kan dog ogsaa være fra forskellige Tidspunkter.

Ved Staldene har der været Hølader eller Stakke, som dog kun synes at have været smaa i Forhold til Køernes Antal. Kvæget har for det meste gaaet ude om Vinteren, naar der var Mulighed for dem for at finde Føde; dette var Skik og Brug i gamle Dage, idet man ikke regnede med, at Køerne skulde give Mælk om Vinteren.

Faar har der utvivlsomt været mange af, og de har for det meste maattet bjerge Føden ude baade Sommer og Vinter, noget der udmærket lader sig gøre i Sydgrønland de fleste Aar, men der kan ogsaa indtræffe Vintre, hvor Faarene bliver begravet i Sneen eller omkommer af Sult.

Af Faarene fik man Kød, Uld og Skind til Beklædningsgenstande og andet, rimeligvis har man ogsaa malket Faarene, eftersom dette var Skik i Island. Af Faaremælken, der er særlig fed og næringsrig, lavede man »Skyr« (en Slags oplagt Mælk) samt Smør og Ost.

Heste har der, i Lighed med, hvad der var andre Steder i Norden, ogsaa været i Grønland, og de har været benyttet som Ride- og Lastdyr. I Hedendommens Tid blev Kødet brugt som Offer til Guderne.

I Sagaerne berettes der bl. a. om Heste. Da Leif Eriksson skulde rejse til Vinland, havde han overtalt sin Fader til at lede Rejsen. Naar de fo'r til Skibs fortælles der: »Erik gav da efter for Leifs Bøn og red hjemmefra, saa snart de vare færdige. Da der kun var kort Vej til Skibet, snublede Hesten, som Erik red paa; han faldt af, og fik Foden forslaaet. Da sagde Erik: »Ei er det mig bestemt, at opdage flere Lande, end dette som vi nu beboe, og vi skulle nu ikke følges ad længere alle.« (»Grønlands historiske Mindesmærker« Bd. I Side 216).

Da Thorstein Svarte bød Thorstein Eriksøn til sig (Vesterbygden) sagde han: »Da vil jeg komme efter eder i Morgen med Heste« (»Grønlands historiske Mindesmærker« Bd. I, Side 233).

Flere andre Steder i Sagaerne er Heste omtalt, og man kan endnu mange Steder i Grønland se Spor af gamle Ridestier.

Der var da ogsaa gode Græsgange for Hestene, som for det meste har gaaet ude hele Aaret; enkelte Rideheste har eventuelt været holdt i Hus.

Svin synes man ogsaa at have holdt i Nordbotiden.

Af det her fremførte vil man forstaa, at Landbruget i Grønland under Nordbotiden har været meget primitivt, saaledes som det ogsaa var Tilfældet andre Steder i Nor-

den. Man har hovedsagelig lagt Vægten paa Husdyrhold med Henblik paa, at Dyrene skulde udnytte Græsgangene saa godt som muligt, og saa længe Grønlands Jord henhælaa i jomfruelig Tilstand, og Vinteren ikke var for streng, var der indbydende Livsbetingelser for Husdyrhold baade Sommer og Vinter. Men et stort Husdyrhold kræver Indsamling af Foder, og Menneskenes Behov af Brændsel og anden Udnyttelse af Plantevæksten gør sig ogsaa gældende i saa stort Omfang, at denne efterhaanden forringes. Denne Forringelse foregaar først omkring Bopladserne, og man maa da søge længere bort for at finde gode Græsgange. De strenge Vintre med haardt Vejr og Sne-dække overalt har ofte ødelagt en Del af Husdyrbestanden og har eventuelt ogsaa været medvirkende til de gamle Kolonisters Undergang.

b. Landbrug i Nutiden.

Der hviler Mørke over Nordbokoloniernes Undergang og dermed Landbrugets, men vilde Heste, Faar og Kvæg fandtes i Vesterbygden, efter at alle Mennesker dér var døde.

Da Landet genopdagedes og Hans Egede i 1721 kom dertil, gjorde han Forsøg med Havebrug og Husdyrhold. Hvorledes Udviklingen senere er foregaaet, er allerede omtalt, hvorfor nu skal beskrives, hvorledes Landbruget for Tiden drives i Grønland.

Plantekultur.

Det drejer sig om 2 Slags: Havebrugs- og Foderplanter.

Havebruget kan føres tilbage til Hans Egedes Tid. Han gjorde en Del Forsøg med Dyrkning af Roer og forskellige Haveplanter, som han mente kunde trives i Grønland, og han havde Tro til Havebrugets Udvikling deroppe.

I Hans Egedes Fodspor fulgte den danske Mission og Brødremenigheden eller Herrnhuterne, som ofte boede paa frugtbare Steder, der var velegnede til Havebrug.

Bestyrere, Præster og andre Embedsmænd ved Kolonierne har arbejdet i samme Retning, og der findes ofte gamle anlagte Haver omkring Husene. Haverne er for det meste kun smaa og ligger enten i Læ af Husene eller beskyttet af Sten- eller Jordvolde eller anden Indhegning, der kan yde Læ. Jorden er god, og tit transporteret langvejs fra, eller man har sørget for rigelig Gødskning.

I Haverne findes undertiden Drivbænke, som kun opvarmes af Solen, men som viser sig som et udmærket Voksested for Havebrugsplanter. Forøvrigt er der de fleste Steder gode Vækstbetingelser, og det er ligefrem mærkværdigt saa mange Haveplanter, der opnaar en virkelig frodig Vækst i den korte Sommertid og det ellers kolde og fugtige Klima (i de varmeste Maaneder er Gennemsnitstemperaturen ca. 8 Grader). Antagelig er det Solstraalernes Indvirkning og den rene, klare Luft, som gør sig gældende. Denne Sag trænger forøvrigt til nærmere Undersøgelse.

Man har ogsaa i Drivbænke og Vindueskarne dyrket baade Agurker, Tomater og Jordbær, som alle har opnaaet Modenhed, selv i det nordlige Grønland, hvor man ogsaa dyrker forskellige Kaalsorter, Gulerødder og flere Slags Grøntsager.

Hos Landsfogden i Godhavn, der har en køn lille Have, har man indrettet sig saaledes, at hvert Vindue i Sommertiden fungerer som et lille Drivhus, idet de dobbelte Vinduer da fjernes, og udfør hver Vinduesaabning anbringer man en lille Glaskarnap paa en udbygget Karm.

Foruden Haverne, som de Danske har ved Husene, har Grønlænderne nu ogsaa begyndt at interessere sig for Havebrug, særligt i Julianehaab Distrikt. Man har da smaa Pletter ved Husene, eller hvor det ikke er muligt paa Grund af den nøgne Klippe, paa et dertil egnet Sted lidt længere borte, men ofte mangler der Læ ved disse Haver.

Man dyrker mest Roer og Kartoffler, men dog ogsaa flere Slags Grøntsager, f. Eks. Radiser, Gulerødder, Salat,

Spinat, Kørvel, Rabarber m. fl. Enkelte Steder ogsaa Grønkaal og Blomkaal.

I de gamle Nordbobygder ved Eiriksfjord, Einarsfjord og i Godthaabsfjorden er der rimeligvis gode Betingelser for Havebrug, og paa Garder har det bl. a. været drevet i lange Tider med gode Resultater, og man forsøger nu ogsaa andre Steder. Ved Faareavlsstationen i Julianehaab er der et mønsterværdigt Havebrug, hvor man dyrker alle Planter, som med Rimelighed kan forventes at gro i Grønland.

Nedennævnte Planter dyrkes mest: *Roer* (Næper, Bortfelder etc.) finder man i næsten hver en Have i Grønland. Hans Egede saaede Næper, som voksede udmærket, og Rink fortæller, at i det 19. Aarhundrede trivedes Roer næsten lige saa godt i Grønland som i Danmark. Roerne bliver meget velsmagende; de dyrkes baade af Danske og Grønlændere, og man spiser dem gerne. Frøet saas i Maj, men ofte er der Ukrudt mellem Planterne, som ogsaa staar for tæt. Andre Roesorter end de nævnte dyrkes kun lidt.

Kaalroer, som i Island anses for den bedste Roesort, dyrkes ikke i Grønland; dog blev der i Fjor ved Julianehaab prøvet med 2 Sorter, som trivedes godt.

Kartofler har man dyrket i længere Tid. Rink omtaler dens Dyrkning omkring 1850, og nævner den da som en Slags Luksusdyrkning. Høsten anslaaes da til 2 Skæpper om Aaret for hele Landet.

Kartofler synes at trives godt i Sydgrønland, og man har endogsaa Erfaringer for, at de har vokset oppe i Nordgrønland.

Ifølge K. N. Christensen er Kartoffelhøsten ved Julianehaab nu bragt op paa ca. 30 000 kg pr. ha. Man har forsøgt med forskellige Sorter og fundet, at Tidlig Rosen og Juli Kartofler egner sig bedst til Forholdene.

Kartoffeldyrkning er endnu ikke almindelig i Sydgrønland, men den kan sikkert blive til stor Nytte.

Gulerødder har været dyrket paa enkelte Steder i

Fig. 7. Fra Julianehaab. Til højre Faareavlsstationen.

Fig. 8. Pløjning.

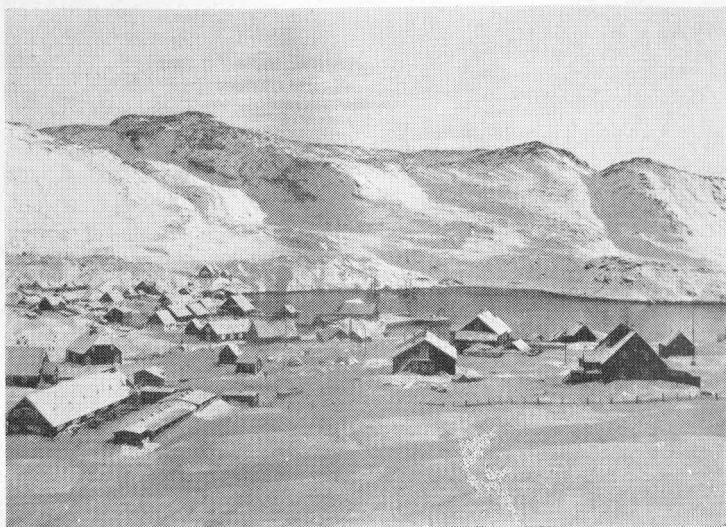

Fig. 9. Kolonien Julianehaab. Vinter.

Fig. 10. En Faareavlens Bolig. Kap Farvelegnen.

Grønland siden Midten af det 19. Aarhundrede, i Sydgrønland i Haverne, andre Steder i Drivbænke.

Grønkaal trives godt; enkelte Steder saar man den i Kasser eller Drivbænke, andre Steder i Haverne.

De ovennævnte Planter maa under de nuværende Forhold betragtes som de vigtigste Haveplanter i Grønland, men som nævnt har man dog ogsaa dyrket Salat, Spinat, Kørvel, Kruspersille, Radiser, Rabarber, Løg m. fl., som trives godt, ligesom man har dyrket Blomkaal og andre Kaalsorter, Gulerødder og Kinesisk Kaal i Drivbænke, og med godt Resultat.

I Julianehaab er der ogsaa forsøgt med *Ribsbuske*, og det viser sig, at disse kan trives og kan give Bær, saafremt de staar godt i Læ. Forsøg med andre Buske og Træer er ogsaa foretaget, men uden noget egentligt Resultat.

Walsøe havde fundet et *Grantræ* i Nærheden af Brattahlid, det staar i et Pilekrat og var i 1930 1½ m højt. Det siges at være saaret af en Carl Lütken i 1890. Den nuværende Faareavlsbestyrer K. N. Christensen har meddelt, at han sidste Sommer har set flere Graner og Fyrretræer i Nærheden af det nævnte Grantræ; de havde en Højde af 3—3,30 m.

Blomster dyrkes der en hel Del af saavel i Husene som i Drivbænke og Haver.

Græsmarker (Hjemmemark eller Tun) begyndte man Dyrkningen af ved Julianehaab, og derefter er disse Arbejder blevet fortsat ved Uperniviarssuk, Narssak og Sletten. Ialt er ca. 30 ha nu opdyrket eller under Kultur.

Frodige, vedvarende Græsmarker er af stor Betydning for Fremtidens Husdyrhold; man har efterhaanden indhøstet en Del Erfaringer med Hensyn til Bearbejdelse, Gødskning, Saaning m. v., men der skal et fleraarigt Arbejde til for at finde den mest hensigtsmæssige Fremgangsmaade.

De Metoder, man anvender ved Opdyrkning af Jorden, er i Hovedtrækkene følgende:

Først foretages der Stenrydning og Grøftning. Dernæst Bearbejdning og Gødskning. Det første eller andet Aar saas Grøntfoder, Havre, Byg og Ærter, der, saafremt Jorden har faaet tilstrækkelig Gødning, giver en stor Høst, op til 84 000 kg Grønvægt pr. ha.

Efter Grøntfoder saas der Græsfrø og Marken udlægges til vedvarende Eng. Hvilke Græssorter, der passer bedst for grønlandske Forhold, er man endnu noget i Tvivl om, men der er dog høstet en Del Erfaringer i saa Henseende.

Naturlig Eng findes enkelte Steder i Nærheden af de gamle Ruiner, det er smaa Pletter fast Mark, bevokset med forskellige Græssorter, som med en Del Stenrydningsarbejde og Gødningstilførsel (Kunstgødning) kunde give en frodig Græsmark.

Paa mange Steder, særlig med sandet Jordbund, vokser Marehalm; den er meget taknemlig for Gødning og giver et godt Foder.

Foderroer. Disse har man i flere Aar dyrket ved Stationen i Julianehaab. Udbyttet har været noget vekslende, enkelte Aar er det naaet op paa 63 000—90 000 kg pr. ha. Fynske Bortfelder og Snebold synes at trives bedst.

Paa samme Sted har Kaalrabi givet 32 000 kg pr. ha.

Roerne har i alle Aar naaet en forholdsvis god Vækst, og alt synes at tyde paa, at Dyrkningen af Turnips og Kaalrabi kan faa stor Betydning.

Af det foran anførte vil man forstaa, at Jorddyrkningen i Grønland endnu er paa sit første Stadium og ret primitiv, men det er kun faa Aar siden, man begyndte med Forsøgene, og man har derigennem indhøstet nogen Erfaring om Plantedyrkningen; med disse Forsøgs Fortsættelse, vil man naa frem til et fastere Grundlag.

Gødningssspørgsmaalet er af stor Betydning, baade med Hensyn til hvilke Arter og hvilke Former, der er bedst egnede for grønlandske Forhold.

Husdyrholdet.

Dette er baseret paa gode Sommergræsange og tilstrækkeligt Forraad af Vinterfoder. Disse Forhold er tidligere omtalt.

De Dyr, som for Tiden holdes, er: Faar, Kvæg, Geder og Heste, enkelte Steder ogsaa Kaniner og Fjerkræ.

Faar er de vigtigste Husdyr i Grønland, da de bedst kan udnytte Græsangene saavel Sommer som Vinter.

Det er tidligere omtalt, hvad der fra Styrelsens Side er gjort for at fremme Faareavl, og der skal nu her i korte Træk gøres Rede for, hvorledes denne Avl drives.

Der er, efter at man i 1915 fik islandske Faar derop, flere Gange anskaffet Væddere fra Island (1921 og 1934). De islandske Faar synes at passe udmærket for Faareavl i Grønland, ja, de trives maaske endog bedre end paa deres Hjemsted. Avlen ledes som foran omtalt gennem Stationerne i Julianehaab og Godthaab.

Paa denne Maade er Ledelsen paa én Haand og denne kan udøve stor Indflydelse paa Faareholdet. Grønlænderne bliver efterhaanden oplærte til Faareholdere. De interesserer sig for Sagen, og man kan navnlig vente sig, at den næste Generation, der er vokset op ved Husdyrholdet, vil blive lærenemme og endnu mere interesserede.

Antallet af Faar.

De første Forsøg er tidligere omtalt. Siden har Antallet af Faar været følgende:

1915	202	1928	3.748
1916	230	1929	4.974
1917	352	1930	5.691
1918	802	1931	6.400
1919	466	1932	7.760
1922	1.000	1933	6.244
1923	1.343	1934	5.616
1925	1.678	1935	7.005
1927	3.119	1936	c. 10.000

Der har været stor Fremgang, omend nogle Svingnin-

ger paa Grund af enkelte strenge Vintre, ligesom der er døde en Del Dyr om Foraaret. Dette maa man i Fremtiden søge at undgaa.

Til at begynde med holdt kun faa Grønlændere Faar, i 1923 var der 81 og i 1936 lidt over 200. Grønlænderne indser nu, at Faarehold kan have stor Betydning som Næringsvej.

At det er gaaet saa hurtigt fremad skyldes hovedsagelig de lempelige Vilkaar, hvorpaa Grønlænderne kan komme i Besiddelse af Faarene, og den Støtte, der ydes dem med Husbygningslaan ved Starten.

Der findes en udførlig Statistik over Faareholdet i Grønland og dets Udvikling i Aarene 1919—34. Af denne Statistik fremgaar det, at Stationerne til deres Lærlinge (12) har udlaant ialt 1135 Faar, 27—145 til hver. Alle, paa en Undtagelse nær, har fortsat med Faareholdet.

I 1933 ejede disse Folk tilsammen 1515 Faar; 3 havde leveret alle de dem laante Faar tilbage til Stationen, de andre skyldte endnu 339 Dyr.

Den største Besætning, der ejedes af én Mand, var paa 325 Dyr.

I samme Tidsrum har Stationen udlaant 761 Faar til 77 andre Grønlændere, som ønskede at starte Faarehold. Af disse er 3 døde, og 5 er ophørt med Faareholdet. De øvrige ejede i 1934 tilsammen 1982 Faar, og af de udlaante Faar fra Stationen resterede kun 373 ikke-tilbageleverede.

Der findes dog ogsaa Faareholdere, som selv har skaffet sig Faar uden Stationernes Hjælp, ialt 120, som ejer en Faareflok paa 1957 Stkr.

Antallet af Faar var i 1933 6244, heraf ca. 800 paa Faareavlsstationerne, de andre fordelt paa 206 Faareholdere, eller ca. 26½ Faar i Gennemsnit.

Faareflokkenes Størrelse varierer ellers en Del. 151 Faareholdere ejede hver under 25 Dyr, 40 havde 25—100 Dyr og 15 over 100.

De Steder, hvor der er størst Faarehold, er følgende:

	1927	1936
Gardar	610	1710
Brattahlid.....	394	1415
Narssak.....	392	1214

Ved Gardar har man holdt Faar i længere Tid, ligesaa ved Narssak, hvorimod man først begyndte ved Brattahlid i 1924. Der er stor Fremgang alle disse Steder, hvor de udstrakte Græsgange ogsaa yder saa gode Betingelser.

Faarenes Pasning.

Denne er forholdsvis primitiv, da de den meste Tid af Aaret gaar ude og passer sig selv. Enkelte Aar kan de endogsaa gaa ude hele Vinteren, men ellers plejer man i det sydlige Grønland at tage dem i Hus i Oktober eller November Maaned og indtil April, da de igen bliver sluppet ud paa Græsgangene.

Medens Faarene er i Hus om Vinteren, bliver de dog holdt paa Græs om Dagen, saafremt det er snebart, dog plejer de at faa noget Foder Morgen og Aften.

Man regner med, at et Faar gennemsnitlig skal have ca. 50 kg Hø til Vinterfoder eller tilsvarende Kraftfoder. I gode Aar bruger man dog ikke det halve Kvantum, men i strenge Vintre kan Forbruget komme op paa 200 kg pr. Faar. Dette gælder særlig for Julianehaab Distrikt. Ved Godthaab er der mere Sne, hvorfor man gennemsnitlig maa beregne ca. 200 kg pr. Faar ved Kolonien; inde i Fjordene bruges der almindeligvis noget lignende som ved Julianehaab.

Faarestalde.

Staldene er som oftest af Tømmer og gode og rummelige, men enkelte er dog ret trange, og nogle Steder har man intet Husly til Dyrene.

Læmningstiden plejer at begynde i sidste Halvdel af April Maaned. Efter denne Tid kan der dog ofte komme Snestorm og haardt Vejr, og saafremt Faarene da er ude

paa Marken, gaar mange Lam og enkelte Moderfaar ogsaa tabt. Hvis man skal lade Faarene læmme saa tidligt, maa der sørges for Foder og Husly til dem i denne Tid; Faarene maa ikke gaa saa langt bort, at man ikke kan faa dem i Hus, hvis det indtræffer med daarligt Vejr. Foraaret er derfor den farligste Tid for Faareavlen i Grønland; det kan være snebart og fint Vejr allerede i April, og Faarene kan søge Føde ude omkring uden at faa noget væsentligt Tilskud. Hvis man nu har sluppet Faarene løs, kommer de ikke i Hus om Natten, men gaar vidt omkring og spredes over store Arealer. Indtræffer det saa med daarligt Vejr, Regn, Snestorm og Frost, er det besværligt at samle Dyrene, som da maa blive hvor de er, og man risikerer, at de sulter, fryser eller falder ned ad en eller anden Bjergskraaning.

Grunden til, at Faarene om Foraaret kan tabe Pelsen, og derfor er mindre modstandsdygtige, er hovedsagelig den, at Vinterfodringen ofte har været for knap; der har været et Tidsrum, hvor Faarene er blevet afmagrede og al Vækst er stagneret, saa Faarene har brugt af deres Reservebeholdning for at opretholde Livet. Uldhaarene bliver da, som alt andet, standset i Væksten, de ligesom indsnøres ved Huden, og naar Væksten atter begynder, ligesom Pelsen næsten løs, de fine Traade kan ikke holde den fast, og Ulden løsner sig paa Faarene, eller man bliver nødt til at klippe den.

Man kan tænke sig disse stakkels nøgne Faar staaende i Læ af en Sten; det indtræffer med Regn, de bliver vaade og kryber sammen. Frosten begynder, Stormen vokser og Sneen flyger. Faarene ligesom stivner, de kan ikke røre sig, falder i Dvale og dør.

Med Lammene gaar det paa samme Maade, særlig hvis Moderfaarene er magre, saa de ikke kan give tilstrækkeligt med Mælk.

Paa denne eller lignende Maade kan det gaa i den vejrharede Foraarstid. Dette maa Faareholderne imid-

lertid søge at modarbejde. De vil da faa flere Faar i Live og flere Produkter om Efteraaret.

Det er dog kun enkelte Aar, at Foraaret kan være saa strengt, maaske hvert femte eller tiende Aar, ellers gaar alt af sig selv.

For at forebygge Tab af Faar som ovenfor omtalt, maa der navnlig sørges for at have tilstrækkeligt med Vinterfoder for det Tilfælde, at en streng Vinter skulde indtræffe, og der skal iøvrigt helst være jævn Fodring hele Vinteren; thi saafremt dette ikke finder Sted, risikerer man, at Faarene taber Ulden tidligt om Foraaret. Skulde dette imidlertid ske, bør saadanne Faar indsmøres i Tran og forsynes med et Dækken af Lærred eller Hessian, som man fastbinder paa Kroppen. Dette vil yde Beskyttelse mod Vejrligets Indflydelse — og siden, naar Uldhaarene begynder at vokse ud, og Vejret bedrer sig, kan Dækkenet fjernes.

Der findes ikke nogen nøjagtige Opgivelser over Tab af Faar i Foraarstiden, men i strenge Vintre synes det at have været betydeligt.

Statskonsulent *K. Hansen* har i sin Indberetning 1927 givet en Tabel over Faareholdet ved Stationen i Julianehaab i Aarene 1917—24. Af denne Tabel fremgaar det, at af de 3046 Moderfaar, som Stationen i denne Tid har haft, er der kun 1204 Lam, hvilket er et meget lille Antal. Paa Island regner man med et Lam pr. Aar for hvert Moderfaar.

Antallet af Lam i Forhold til Faar veksler imidlertid meget efter Vejrforholdene, enkelte Aar er der maaske 1 Lam for hvert Moderfaar, andre kun 1 for hver 3—5 Moderfaar. Dette viser, at Pasning og Fodring af Faarene kræver mere Omhu end der udvises for Tiden, og dette synes at gælde baade for Faareavlsstationen og Grønlænderne.

I Sommertiden befinder Faarene sig vel paa Græsgangene. De vokser, er trivelige og samler mange Produkter. En Faareflok om Efteraaret ser meget smuk ud.

Faareavlsprodukter.

Disse er Kød, Skind, Uld, Mælk og Slagteaffald.

Kødet er et udmærket Fødemiddel, og det ligger nær at antage, at det grønlandske Faarekød er af en fortrinlig Kvalitet, takket være de gode Græsgange. Dette Spørgsmaal tiltrænger en nærmere Undersøgelse.

Til Hjemmeforbrug er det af stor Værdi saavel for Grønlænderne som for andre bosiddende deroppe.

Faarekødet vilde sikkert ogsaa egne sig udmærket til Konservering.

Faareskind kan anvendes til Klæder. Det er ogsaa fortrinligt til Soveposer, og i garvet og rensset Tilstand anvendes det ogsaa til Pynt i Stuerne.

Ulden er udmærket til Vævning og Strikning af Beklædningsgenstande, som kan anvendes i det kolde Klima. Disse Ting bør Grønlænderne oplæres i, og vi skal siden komme nærmere ind paa Spørgsmaalet.

Faaremælk er fed og nærende. I Island var det helt op til Slutningen af forrige Aarhundrede meget almindeligt, at man malkede Faarene, og enkelte Steder sker det endnu. I Grønland har man ikke efter Indførelsen af det nuværende Faarehold forsøgt med Malkning, men det vilde sikkert være formaalstjenligt. Den gode Kvalitet af Smør og Ost, som nævnes paa Nordbotiden, maa utvivlsomt tilskrives Faarene.

Slagteaffaldet er af stor Værdi for Hjemmeforbruget. I Island behandles dette Affald paa en særlig Maade, og alt bliver udnyttet, baade Hoved, Lunger, Lever, Hjerte og Tarme. Den anvendte Behandlingsmaade vilde ogsaa passe for Grønland, og man har forsøgt at lære Grønlænderne den. Det vil være af Betydning at fortsætte med Belæring i saa Henseende.

Med den hurtige Udvikling, som Faareavlen har haft i Grønland, skulde den kunne tilfredsstille Landets Behov af Faareavlsprodukter. Befolkningen er dog endnu ikke tilstrækkelig vant til at benytte disse; vel spiser de

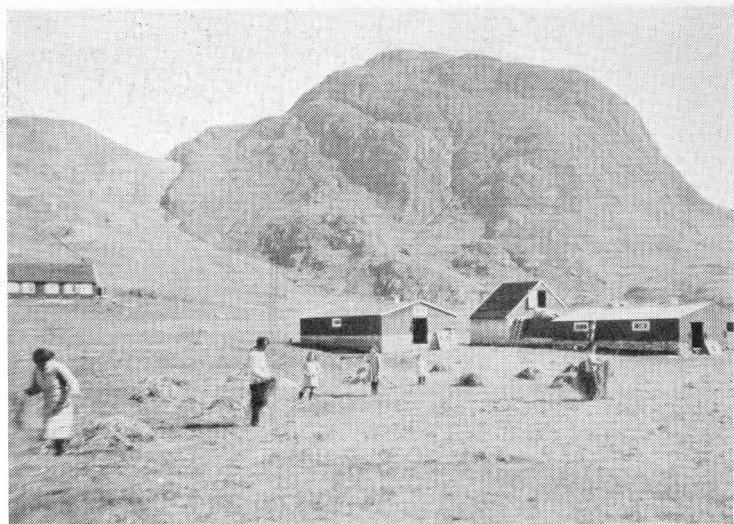

Fig. 11. Hø tørres udenfor Stalde. Narssak.

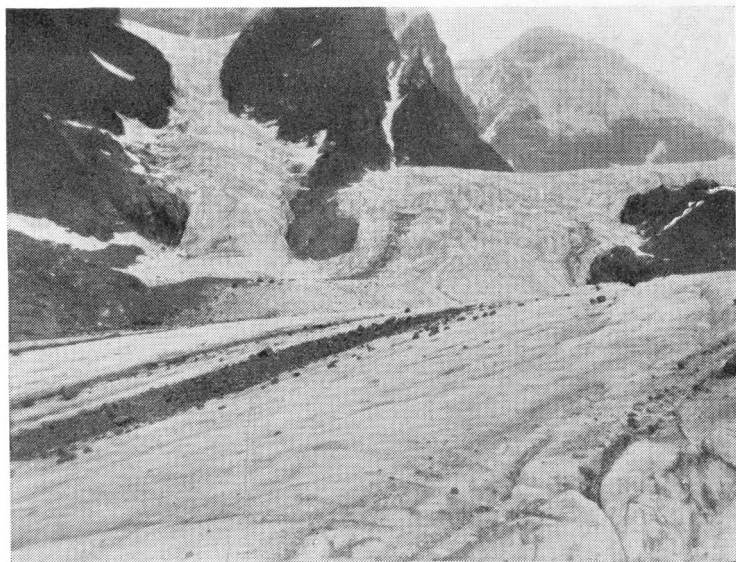

Fig. 12. Isbræer ca. 300 m over Havet. Kap Farvelegnen.

Fig. 13. Tørring af Angmagssæt.

Fig. 14. Jordfræser. Narssak.

gerne Kødet, men de foretrækker dog Sælkød. Uld og Skind anvendes ogsaa kun lidt, og Slagteaffaldet gaar for det meste til Spilde.

Benyttelsen af alle disse Produkter vil med Tiden faa overordentlig stor Betydning for Befolkningen i Betragtning af den stadig voksende Folkemængde, den øgede Minedrift, Industri og Fiskeri og den aftagende Fangst.

Landbruget bør, efter vort Syn paa Sagen, absolut fremmes i Forhold til, hvad der er Brug for i Landet, men at producere Kød eller andre Landbrugsprodukter med Udførsel for Øje, vil sikkert ikke vise sig rentabel, i hvert Fald ikke som Forholdene stiller sig for Tiden.

Kvæg.

Forsøgene med Kvæghold i Grønland og hvorledes det er gaaet paa de bedste Steder, Gardar og Narssak, er tidligere omtalt.

Antallet af Kvæg har aldrig været stort, i Midten af det 19. Aarhundrede regnede Rink, at der var ialt 43 Stkr. I de senere Aar har Antallet været som følger:

1927.....	70	1932.....	56
1928.....	55	1933.....	53
1929.....	57	1934.....	50
1930.....	52	1935.....	51
1931.....	52	1936.....	50

Som nævnt er det hovedsagelig ved Gardar og Narssak, der holdes Kvæg, men de sidste Aar ogsaa ved Brattahlid, Resten holdes mest af Embedsmændene ved Kolonierne, der har 1 à 2 Køer hver.

Kvægracen er af dansk Oprindelse, de fleste Dyr af jysk Afstamning, dog er der enkelte røde Køer imellem. Kvæget er af lignende Størrelse som i Island (levende Vægt 150—300 kg).

I 1925 kom der en Tyr til Grønland. Den var fra Island, men var af dansk Afstamning og synes at have haft god Indflydelse paa Racen.

Fodringen af Kvæget.

Denne er noget vanskelig i Grønland, hvor der næsten ingen Tun eller Hjemmemark findes. Høet maa samles fra mange forskellige Steder, mest ved de gamle Ruiner, men det er ikke store Arealer, der kan benyttes til Høslæt. Rink fortæller, at Præsten og Købmanden i Julianehaab (de har rimeligvis haft 1 à 2 Køer hver) efter flere Aars Konflikt oprettede en lovformelig Kontrakt, som blev sanktioneret af Handelsdirektionen og Missionskollegiet i 1801, ved hvilken de delte hele Høslætten i den gamle Østerbygd imellem sig, saa at den ene fik Eiriks-fjord og den anden Einarsfjord, ellers saa de sig ikke i Stand til at holde deres Kreaturer i Live.

Ved Narssak og Gardar regner man med 800 kg til Vinterfoder pr. Ko, i Julianehaab 2000 kg. Men det er indlysende, at Køerne med denne Fodring ikke giver megen Mælk om Vinteren, endskønt de gaar ude, naar Vejrforholdene tillader det, sommetider faar de ogsaa noget Kraftfoder.

I Sommertiden, hvor Kvæget gaar ude paa Græsgangene, bliver de fede og giver rigelig og god Mælk.

Hvis Kvægholdet skal have nogen Fremtid for sig, maa der dyrkes vedvarende Græsmarker til Høslæt, ligesom der kan dyrkes Grøntfoder, som tørres eller nedlægges i Silo. Turnips eller Foderroer kan ogsaa benyttes, saavel som Pilekrat og Rensdyrlav. Et udmærket Kraftfoder er ogsaa Angmagssætter.

Saafernt de ovennævnte Ting bliver anvendt, vil der være Mulighed for tilstrækkeligt Vinterfoder til Kvæget.

Som Sagerne staar for Øjeblikket, er Grønlænderne saa godt som uden Mælk; der købes nogen Tørmælk, men de synes, den er for dyr. Et lille Kvæghold vilde derimod skaffe Grønlænderne et sundt og godt Næringsmiddel, hvorfor man bør have Blikket rettet paa de nævnte Forhold.

G e d e r.

Geder har man holdt i Grønland lige siden Hans Egedes Tid. De trives godt og giver en fortrinlig Mælk. Geder formaar næsten endnu bedre end Faarene at udnytte Græsgangene, da de har lettere ved at bevæge sig paa de stejle Bjergskraaninger.

Som mælkeydende synes de at passe bedre end noget andet Husdyr. De udnytter Græsgangene og æder gerne al Slags Kraftfoder, men paa den anden Side har det sine Vanskeligheder at holde Geder, hvis man samtidig driver Havebrug; i saa Fald maa Haverne være godt indhegnede.

Sigurd Bredefjord taler om Gedehold ved Sukkertoppen i 1833, og Rink anslaaer Antallet af Geder i Grønland omkring 1850 til ca. 100 Stkr. Siden har der været holdt Geder hist og her, navnlig af Danske. Antallet har i de sidste Aar været som følger:

1927.....	127	1932.....	170
1928.....	200	1933.....	76
1929.....	200	1934.....	95
1930.....	190	1935.....	85
1931.....	200	1936.....	65

De fleste Dyr findes i Julianehaab og Nanortalik.

H e s t e.

Paa Hans Egedes Tid blev der gjort flere Forsøg med Hestehold i Grønland, bl. a. blev der i 1728 overført 12 Stkr. norske Heste, der skulde benyttes til Transport ved Byggearbejder etc. Disse Dyr døde imidlertid af Mangel paa Foder.

Flere Ekspeditioner har ogsaa medført Heste, men det er ikke blevet til noget Hestehold.

Da Faareavlsstationen startedes i 1915, kom der 3 Heste dertil fra Island.

I 1921 blev der atter overført en lille Flok paa en 6—7 Stkr. — en Hingst og nogle Hopper. Af denne Stamme er der nu blevet et lille Hestehold i Grønland.

Hestenes Antal har været som følger:

1927.....	9	1932.....	20
1928.....	9	1933.....	20
1929.....	13	1934.....	24
1930.....	13	1935.....	24
1931.....	18	1936.....	19

De første Føl fødtes i 1928 ved Julianchaab og Brattahlid, hvor de fleste Heste ogsaa nu findes.

Hestene anvendes som Ride- og Lastdyr, til Kørebrug, Pløjning og Trækning af andre Agerdyrkningsredskaber. De trives udmærket og kan uden Tvivl blive til stor Nytte i Fremtiden ved ovennævnte Arbejders Udførelse.

Grønlanderne kan ligeledes have god Brug for Heste ved Bopladserne, hvor de ofte maa hente Brændsel, Lyng og Tørv langvejs fra, ligesom Fangsten skal hjemføres. For Tiden udfører Konerne dette Arbejde, men Heste vilde betyde en stor Hjælp.

Hesten kan udnytte Græsgangene lige saa vel som Faarene, og Hestekød er ogsaa en velsmagende Spise, der er forholdsvis billig at producere.

Svin.

Svin holdes ikke i nævneværdig Grad. Mange Danske faar ganske vist nu og da en Del Grise fra Danmark, som opfodres og slagtes deroppe, men nogen egentlig Svineavl har der aldrig været.

Svinehold til Hjemmeforbrug kunde der dog godt være Tale om, men i saa Fald maatte der oprettes et Avlscenter, der kunde sælge Grise til billig Pris.

Som Foder kunde anvendes Tang, Roer, Fisk og Kødaffald med lidt Tilskud af Fodermel.

Fjerkræ.

Fjerkræ har ogsaa været holdt i længere Tid, særlig af Danske. I de sidste Aar har Antallet været som følger:

1927.....	387	1932.....	500
1928.....	500	1933.....	550
1929.....	500	1934.....	769
1930.....	500	1935.....	809
1931.....	600	1936.....	573

Desuden har man haft nogle Gæs, Antallet heraf var i 1936 12 Stkr.

De fleste Høns findes ved Julianehaab. Enkelte Grønlændere er ogsaa for nylig begyndt med Hønsehold. Høns til eget Forbrug vilde være af stor Betydning for Grønlænderne.

Kaniner.

Man har igennem længere Tid haft Kaniner ved Faareavlsstationen i Julianehaab, de trives godt, men det er alligevel tvivlsomt, om Kaninavl vil passe for grønlandske Forhold.

Ræve.

Ræveavl kan sikkert med stor Fordel drives overalt i Grønland, dog særligt i Nordgrønland. Foderet er let at skaffe, da det hovedsagelig kan bestaa af Kød, Fisk og Angmagssætter, og det kan opbevares i frossen eller tørret Tilstand.

Grønlands Styrelse har gjort Forsøg med et Rævestutteri. Et saadant blev i 1913 anlagt paa en Ø udenfor Godthaab (Ikarissat). Man indkøbte Ræve og forsøgte at forbedre Racen ved Udvalg af gode Avlsdyr. Dette Rævestutteri er senere flyttet til Godthaab, til den gamle Herrnhuter-Station, hvor der nu er et stort Stutteri med ca. 300 Dyr, og det er gaaet godt i de sidste Aar.

Der er ogsaa oprettet en Rævefarm i Forbindelse med Faareavlsstationen ved Julianehaab; her holder man Sølvræve, og det er ogsaa lykkedes udmærket.

Inde i Godthaabsfjorden ved Kapisigdlit har Grønlænderne begyndt med et lille Rævehold.

H u n d e.

I Nordgrønland er Hunden det vigtigste, ja det eneste Husdyr. De anvendes som Trækdyr om Vinteren; de er kraftige, Farven oftest graa, undertiden noget broget.

Denne Hunderace har man haft i Grønland igennem lange Tider. Der er ikke iblandet fremmed Blod eller gjort noget Forsøg paa Raceforbedring. Det er det naturlige Udvalg, som Hundene selv sørger for.

En middelstor grønlandsk Hund vejer omkring 25 kg, de største op til 32 kg.

Hundene benyttes som Forspand ved Slædekørsel over Snemarkerne. Slæden har hidtil været Grønlændernes Transport- og Samfærdselsmiddel ved Vintertid. Man plejer at have 6—12 Hunde for en Slæde; i godt Føre kan man rejse op til 100 km pr. Dag, og en Hund regnes at kunne trække op til 50 kg.

Foderet bestaar hovedsagelig af Kød. Paa Rejser regner man med 1 kg daglig pr. Hund.

Man kan kun daarligt holde Hunde sammen med andre Husdyr. Hundeholdet er ellers forholdsvis kostbart, og der kunde derfor være Spørgsmaal om, hvorvidt det kunde indskrænkes eller forenes med andet Husdyrhold.

I Forbindelse med Omtalen af Husdyrhold i Grønland maa ogsaa erindres, at Rensdyr og Harer udnytter en Del af Plantevæksten.

Rensdyr fandtes tidligere i stort Antal over hele Landet, men dette Antal er nu stærkt forringet. Der siges i 1839 at være skudt 37 000 Rener i Grønland, saa man maa regne med, at der dengang har været mange af disse Dyr, maaske i Hundredtusindvis.

I Holsteinborg Distrikt blev der i Aarene 1836—40 gennemsnitlig fanget 5000 Rener pr. Aar, men i 1913—17 kun 188.

I Julianehaab Distrikt, i den gamle Østerbygd, var der tidligere mange Rener, men det fortælles, at disse i 1830 er blevet udryddet, og siden har ingen vist sig der.

Paa Grund af Rensdyrenes Aftagen blev der i 1924 udfærdiget Fredningsbestemmelser (Regulativ af 24. Marts 1924); disse Bestemmelser ændredes ved Regulativ af 11. Juni 1927, og Rensdyrenes Antal har siden været i Stigning.

En Tilflytning af Rensdyr til de Distrikter, hvor de tidligere fandtes, kunde eventuelt forsøges.

IV. Fremtidsmuligheder for Landbrug i Grønland.

Betingelserne for Landbruget og Maaden, hvorpaa det nu drives, er i korte Træk nævnt i de foregaaende Afsnit. Det vil heraf fremgaa, at Betingelserne er særegne, og at Landbruget derfor maa indrettes i Forhold hertil.

Landbruget er endnu i sin Vorden; kun en ringe Del af de Muligheder, Landet byder paa i saa Henseende, er endnu udnyttede. Den vigtigste af disse er Græsgangene, som findes over hele Landet, selv længst mod Nord; men disse Arealer er spredte, kun paa enkelte Steder findes der større sammenhængende Omraader, ellers er der kun smaa Pletter hist og her i Fjeldene, paa Afsatser, i Kløfter og mellem Stenene.

Nu udnyttes kun en ringe Del af disse Græsgange af Husdyr, Rensdyr, Harer og Fugle, og hvert Efteraar uddør en stor Del af Vegetationen, som i Sommermaanederne kunde have givet Foder til Tusinder, ja maaske Hundredtusinder af Dyr. Men den voksende Folkemængde og en forøget Dyrebestand vil efterhaanden sætte sine Mærker paa Græsgangene.

Omkring Bopladserne indsamles der aarlig store Partier Brændsel i Form af Krat, Lyng og Tørv, og herved forringes Græsgangene.

Krat og Lyng, særlig det sidstnævnte, vokser mange Steder i et tyndt Jordlag. Naar der samles Brændsel, rives Jorden ofte med, saaledes at kun den nøgne Klippe er tilbage. Noget lignende hænder ogsaa ofte ved Tørvegravning, hvor Tørven ligger i tynde, svampede Lag, med et Underlag af Klippe, Sand eller Grus; saafremt hele Tørvelaget fjernes, bliver der ogsaa her kun Klippegrun-

den tilbage, og paa denne Maade forringes saavel Vegetation som Jordarealer omkring Bopladserne.

Det skal her nævnes, at man i Island har udfærdiget en Lov, som forbyder Ødelæggelse af Krat og Lyngvækster.

Dyrenes Græsning har i Begyndelsen kun ringe Indflydelse paa Vegetationen. Paa de vidtstrakte Arealer vælger Dyrene de Planter, de bedst kan lide, og de andre staar tilbage og kan give Læ for de gode Planter. Under disse Forhold giver Dyrene mange Produkter, men Bestanden vokser, og der bliver efterhaanden ikke Tale om Udvalg af Planter. Dyrene maa tage til Takke med, hvad der findes, og lidt efter lidt forandres Vegetationen. I Vintertiden, naar Faar og andre Dyr hovedsagelig søger Føden i Krattene, hvor de afgang alle de yderste Skud, bliver Krattet forkrøbet og buskagtigt eller ødelægges helt og holdent. Pil klarer sig bedst, Birk og Lyng derimod mindre godt, og der fremkommer herigennem ofte øde Pletter, ligesom der bliver mindre Læ for Planterne; Græssorterne indtager efterhaanden større Omraader, men de giver ikke saa gode Betingelser for Græsning som Krattene. Alle disse Forandringer foregaar først omkring Bopladserne, hvor man indsamler Brændsel og holder mange Husdyr, og det er derfor hensigtsmæssigt, at Pladserne ligger saa spredt som muligt.

Hvis Husdyrbestanden bliver stor og Græsgangene forringes, kan der blive Tale om »Kulturgræsgange« i Grønland, saaledes som der for Tiden findes i alle de nordiske Lande. Det vil sige, at man foretager Grundforbedringer (Grøftning) i Marken, eller den bliver gødsket (Kunstgødning), saa at man derved opnaar frodigere Plantevækst. At dette ogsaa lader sig gøre i Grønland, er indlysende. Ved alle Bopladser, ikke mindst i Nordgrønland, hvor der er stort Hundehold, er der frodig Plantevækst overalt, hvor der findes nogen Jord, og det er Affalds-stoffer med Plantenæring, som bevirker dette.

(Fortsættes).

Mælkeribruget i Danmark 1937.

Af Statskonsulent *Th. J. Brask.*

(Fortsat).

Smørproduktionen.

Som tidligere nævnt tyder de foreliggende Kendsgerninger paa, at der har været en lille Fremgang i Mælkemængden og en Fremgang i den producerede Smørmængde, som er forholdsvis nok saa stor, paa Grund af den stedfundne Fremgang i Mælkens Fedme.

Hvad der kan konstateres uden Gætteværk, er, at Smørporten har været stigende, idet den officielle Statistik viser, at den ialt har beløbet sig til 152,97 Millioner kg eller 6,76 Millioner kg mere end i 1936, hvilket er en Stigning paa 4,6 %. Gaar man ud fra, at Hjemmeforbruget har været af samme Omfang som i Fjor, er der ialt i 1937 her i Landet fremstillet 185,7 Millioner kg Smør.

Det er selvfølgelig stadig af den allerstørste Betydning, at vor Smørkvalitet er den rigtige, og hvad denne angaar, kan vi trøste os med, at Stillingen er holdt og holdt godt. Dette har vi til Stadighed kunnet konstatere ved vore mange Smørbedømmelser, saavel de ugentlige Lagerbedømmelser som de med længere Mellemlum afholdte »Bøtteudstillinger«. Af offentlig tilgængelige Tal til Belysning af Stillingen har vi Resultaterne fra de provinsielle Mejeriudstillinger, og jeg skal her nævne Gennemsnitskaraktererne fra de forskellige Udstillinger for 1936 og 1937: De østlige Øer 1936 11,01 Points, 1937 10,99 Points; Fyn 1936 11,09 Points, 1937 11,14 Points; Jylland 1936 11,07 Points, 1937 11,1 Points. Som man ser, ligger Re-

sultaterne tæt op ad hinanden, og der er en lille Fremgang fra 1936 til 1937 for Fyn og Jylland, medens de østlige Øer praktisk talt viser samme Resultat for begge Aar. Udstillingerne i København og Odense afholdtes i Marts Maaned, medens den jyske Udstilling denne Gang var henlagt til December.

Hvad der betyder mere i den store Verdens Øjne end vore hjemlige Bedømmelsesresultater, er selvfølgelig vore udenlandske Kunders Dom, og den er heldigvis i det store og hele meget gunstig. Det er meget sjældent, at vore Eksportører modtager Klager fra Udlandet, og endnu mere sjældent findes der noget at udsætte paa Smørrets Lugt og Smag. Det er dog værd at standse ved, at der er indgaaet enkelte Besværinger over Smørrets Konsistens, idet man klager over, at Smørret har et mat, tykt, ja maaske fedtet Udseende.

Vi har gennem mange Aar bestræbt os for at faa alt Smørret æltet tørt, dels paa Grund af at fugtigt, lagegivende Smør ikke ser godt ud, og dels fordi vi ved, at Smør med store Vædskedraaber ikke er saa holdbart, som det samme Smør vilde være, hvis det var æltet tørt. Nu er det imidlertid noget af en Kunst at ælte Smørret tørt og dog bibeholde en blank og smidig Konsistens, og der er desværre altfor mange, der enten ikke forstaar den Kunst eller ikke giver sig tilstrækkelig Tid til at dyrke den. Det er nemlig ikke nok at jage til at ælte Smørret et vist Antal Omdrejninger, nej Omdrejningerne skal fordeles over saa lang Tid, at Smørrets Smidighed ikke paa noget Tidspunkt bliver brudt. Paa dette Omraade kunde der forøvrigt tiltrænges et bedre Samarbejde mellem Mejeri og Landmand, idet Landmanden i vid Udstrækning i Vinter-tiden anvender Foderstoffer, der giver tungtsmeltende Mælkefedt, som vanskeliggør eller umuliggør Fremstilling af blankt og smidigt Smør.

Den største Triumf fejrede dog vor Smørkvalitet ved den internationale Smørudstilling, der i August afholdtes i Berlin under den 11. internationale Mejerikongres. Det

var med store Betæneligheder, at det danske Mejeribrug gik ind paa at deltage i denne Udstilling, hvor der ikke maatte udstilles mere end 10 Mærker frisk Smør og 10 Mærker Kølehusmør fra hvert deltagende Land. Det vilde efter alt at dømme give os en sikrere Sejr, hvis vi kunde have udstillet f. Eks. 500 Mærker. Paa Betingelse af, at Resultaterne ikke maatte offentliggøres, deltog Danmark i Udstillingen, og paa Trods af den krævede Hemmeligholdelse var det straks efter Bedømmelsen, der foretoges af internationale Dommere, almindelig bekendt, at vi havde sejret stort baade med det friske Smør og med Lagersmørret, der var opbevaret ved lav Temperatur i 60 Dage.

Foruden denne Deltagelse i den officielle Konkurrenceudstilling havde det danske Mejeribrug i en særlig Pavilion udstillet 1076 Fustager Smør, der efter Indbydelse ved Stikprøver blev bedømt af en Del af de internationale Smørdommere, der ikke undlod at give Udtryk for den Opfattelse, at de var imponeret af den gode Kvalitet. Senere blev alle disse Mærker bedømt af tyske Smørdommere. Resultatet af denne Bedømmelse, der blev tilstillet hvert enkelt Mejeri, har vi ogsaa Grund til at være godt tilfreds med.

Den maanedlige Smørekспорт i 100 kg.

	1932	1933	1934	1935	1936	1937
Januar	131768	109256	115466	106655	103948	119047
Februar	118318	108544	107223	99662	109255	110334
Marts	123958	136720	119640	113014	111837	114072
April	143503	123822	132897	110221	125920	137632
Maj	144181	138559	158907	124321	137197	135693
Juni	160131	155552	154361	144317	140150	150114
Juli	149100	133741	152601	124500	137208	151055
August	123725	134356	120374	114268	113270	125426
September . .	124671	114898	119748	110055	124718	122659
Oktober . . .	118935	114622	114558	110605	129284	116541
November . .	109335	119169	104476	107432	103490	112644
December . .	126951	118012	112030	113596	120514	128482

Som ovenstaaende Oversigt over vor maanedlige Smørekспорт viser, kan vi stadig glæde os over, at vor Eksport

er ret jævnt fordelt over alle Aarets Maaneder, hvilket giver os en ikke ringe Fordel, naar det drejer sig om at fastholde vore Kunder. Den største maanedlige Eksport foregik i Juli med 15,1 Millioner kg og den laveste i Februar med 11 Millioner kg. Forskellen 4,1 Millioner kg er en lille Smule større end i 1936, da der kun var 3,7 Millioner kg Forskel paa det højeste og det laveste Tal.

Danmarks Ind- og Udførsel af Smør i Millioner kg.

Aar	Ind-førsel	Udførsel				Over-skuds-udførsel	Værdi i Mill. Kr.
		i Dritler og Kasser	i Daaser	Fløde	Ialt		
1914..	9,66	101,40	2,22	5,56	109,17	99,51	212,00
1915..	3,73	102,95	2,05	0,08	105,08	101,35	273,80
1916..	0,22	94,01	1,85	0,25	96,11	95,89	296,00
1917..	—	60,23	1,17	0,01	61,41	61,41	241,45
1918..	—	14,11	0,47	—	14,58	14,58	61,04
1919..	0,31	35,64	1,04	0,17	36,85	36,54	207,54
1920..	0,05	73,18	1,68	0,27	75,13	75,08	480,89
1921..	0,39	91,62	0,64	0,09	92,35	91,96	433,27
1922..	1,25	94,60	0,90	0,02	95,52	94,27	363,23
1923..	1,83	110,33	1,30	0,01	111,64	109,81	483,62
1924..	3,85	122,11	1,28	0,10	123,49	119,64	625,04
1925..	2,09	121,53	1,24	0,13	122,90	120,81	540,62
1926..	2,32	131,39	1,11	—	132,50	130,18	400,03
1927..	1,74	142,16	1,05	—	143,21	141,47	426,00
1928..	1,51	146,73	1,01	—	147,74	146,23	458,40
1929..	1,67	158,12	0,92	—	159,04	157,37	475,72
1930..	2,57	168,19	0,80	—	168,99	166,42	413,89
1931..	1,82	171,12	0,53	—	171,65	169,85	358,50
1932..	0,98	157,47	0,33	0,70	158,50	157,52	290,78
1933..	0,88	150,32	0,40	—	150,72	149,84	256,23
1934..	0,83	149,45	0,37	—	149,82	148,99	251,11
1935..	0,42	137,86	0,44	—	138,30	137,88	274,89
1936..	0,18	145,68	0,53	—	146,21	146,03	311,25
1937..	0,02	152,37	0,60	—	152,97	152,95	354,31

Vor Indførsel af Smør, der i den Periode ovenstaaende Oversigt over vor Ind- og Udførsel af Smør omfatter, har været meget ringe, er for 1937 næsten helt forsvunden fra Statistiken. Den Smule, der er indført, er kommen ind i

Aarets første 3 Maaneder, og i Henhold til Landbrugsministeriets Bekendtgørelse af 28. Maj om en Smørordning har al Indførsel af Mælk og Mejeriprodukter af enhver Art fra nævnte Dato været forbudt.

Den et Par Gange nævnte Forøgelse i Smøreksperten finder vi, som naturligt er, væsentligst i Rubrikken »Dritler og Kasser«, men ogsaa Rubrikken for Smør i Daaser viser nogen Stigning. Denne Eksport, der i 1912—13 omfattede 3 Millioner kg, har som Tabellen viser siden den Tid været nogenlunde jævnt nedadgaaende, til den i 1932 kun omfattede 0,33 Millioner kg. Siden er den steget lidt næsten hvert Aar for i 1937 at naa op paa 0,6 Millioner kg. Dette er jo ikke noget stort Tal i Forhold til den samlede Eksport; men hvis vi er opmærksom paa, at det kunde fylde 12 000 Dritler, forstaar vi bedre, at det kan være af nogen Betydning for Afsætningen og Prisdannelsen for det øvrige Smørkvantum.

Paa Grund af den ringe Indførsel er Tallene for samlet Udførsel og Overskudsudførsel omtrent sammenfaldende.

Hvad Tabellens sidste Rubrik angaar, gør jeg opmærksom paa, at denne ikke gør Krav paa at tages særlig højtidelig. Den kan kun være en Retningsviser, idet den er fremkommen ved at gange Overskudsudførslen med Noteringen + Overpriserne, og naar Summen er 43 Millioner Kroner større end den tilsvarende for 1936, skyldes dette at baade den opnaaede Pris og det eksporterede Kvantum har været stigende.

Hvor vidt den hjemkomne Pengesum har været stor nok til at dække de med Smørrets Fremstilling (Produktion) forbundne Udgifter, tør jeg ikke udtale mig om, idet en Betingelse for en saadan Vurdering er, at Produktionsprisen er kendt, og for mig er den i høj Grad ubekendt. Den kan maaske regnes ud, men mere sikkert er det, at den ligger højst forskelligt i de forskellige Bedrifter, saaledes at A. maaske har en Smule Fortjeneste, medens B. sætter Penge til ved at producere Smør. Imidlertid er det den almindelige Opfattelse, at Smørproduktio-

nen i 1937 har været en bedre Forretning end i de nærmest foregaaende Aar, og at det vilde blive en svær Opgave at faa Markens Afgrøder solgt til en bedre Pris end den, Køerne kan give.

Der har i 1937 været en ret væsentlig Stigning i Værdien saavel af de udførte Slagteriprodukter, som af Mejeriprodukterne; men selv om disse Tal har nærmet sig hinanden, ligger Slagteriprodukterne stadig højest, saadan som Tilfældet har været siden 1929. Værdien af de eksporterede Slagteriprodukter ligger for 1937 23 Millioner Kroner højere end for Mejeriprodukterne, medens Forskellen i 1936 var 35 Millioner Kroner.

**Sammenligning mellem Værdien af udførte
Mejeriprodukter og Slagteriprodukter.**

(1000 Kr.).

	1929	1933	1934	1935	1936	1937
Smør, Fløde,						
Mælk og Ost.....	526226	304236	276887	299883	344330	381639
Flæsk, Kød o. a.						
Slagteriprodukter	512529	471133	448045	416548	379263	404869

Vor Smørekspport har ogsaa i 1937 hovedsagelig fulgt de samme Veje som i de nærmest forud liggende Aar, selv om der stadig kan paavises mindre Ændringer. Vore Hovedaftagere har som sædvanlig været Storbritannien og Tyskland, der tilsammen har faaet 98,3 % af vor Eksport mod 98,4 % i 1936 og 97 % i 1935. Nedenstaaende Tabel giver nærmere Besked om, hvordan Eksporten har ligget i en Aarrække.

Oversigt over den danske Smørekspports Fordeling i 100 kg.

	1932	1933	1934	1935	1936	1937
Til Tyskland.....	132.282	161.635	200.629	250.023	342.772	346.673
- Storbritannien	1.289.776	1.264.284	1.242.939	1.093.269	1.097.267	1.157.375
- Norge.....	84	32	10	—	—	—
- Belgien.....	100.596	58.324	28.315	13.636	6.187	9.373
- Frankrig.....	20.396	15.485	12.021	3.341	4.976	1.924
- Schweiz.....	20.431	427	2.215	399	2.384	2.640
- Foren. Stater.	522	149	2.136	6.117	57	290
- Czekoslovakiet	2.724	474	1.424	4.036	98	880
- Andre Lande.	—	—	—	7.825	3.060	4.544

De her opførte Tal viser for Tysklands Vedkommende stadig Stigning fra Aar til Aar, og Stigningen var særlig stærk fra 1935 til 1936; ogsaa for 1937 kan der noteres en lille Stigning i Antal kg; men regner vi Resultatet ud i % af vor samlede Udførsel, har Tyskland faaet mindre end i 1936, nemlig kun 22,7 % mod 23,4. Selv om denne Nedgang ikke er stor, maa den dog beklages, saa meget mere som det var almindelig ventet, at den med dette Land trufne Handelsoverenskomst vilde medføre en forøget Eksport og en dermed følgende Stimulering af Priserne.

Storbritannien har aftaget 6 Mill. kg mere i 1937 end i 1936 og i % af vor samlede Udførsel bliver det 75,7 mod 75 % i 1936. Dette Marked er det eneste af større Betydning, der er fri, og som Følge deraf har vi der maattet afsætte omtrent hele Forøgelsen i Eksporten. Selv om dette Marked er stort, er det ret ømfindtlig for forøgede Tilførsler, og det er meget sandsynligt, at de opnaaede Priser var blevet noget højere, hvis Tilførslerne havde været mindre. Som senere skal omtales, har vi i hvert Fald faaet mindre Overpriser end sædvanlig.

Vore øvrige Kunder faar jo i Forhold til de to nævnte ikke store Portioner, og Afsætningen til disse Lande er forholdsvis mere svingende.

Belgien har aftaget noget mere end i Fjor, men i Forhold til tidligere Aar har Afsætningen til dette Land dog kun været ringe. Ogsaa Schweiz, De Forenede Stater, Czekoslovakiet og »Andre Lande« har aftaget lidt stigende Mængder i 1937, hvorimod Frankrigs Køb hos os er gaaet stærkt tilbage. I det hele taget ser det ud til, at de europæiske Lande med Undtagelse af Tyskland og Storbritannien faar mindre og mindre Brug for dansk Smør. Frankrig, der fik 5 Mill. kg i 1931, nøjes i 1937 med 0,2 Mill. kg. Belgien fik i 1932 10 Mill. kg og nøjes i 1937 med 0,9 Mill. kg. Arbejdet, der gøres for at finde nye Markeder, har vistnok flere Skuffelser end Glæder, i hvert Fald synes det svært at finde Afsætning for større

Portioner. Rubrikken »Andre Lande« omfatter vistnok væsentligst smaa oversøiske og fjernere liggende Markeder, og selv om det ikke er uden Betydning, at Afsætningen dertil forøges med knap 3 Tusind Dritler, saa kan denne dog ikke være særlig overvældende, saa længe hele Afsætningen til »Andre Lande« kun beløber sig til 0,3 % af vor samlede Eksport.

Storbritanniens Indførsel af Smør i cwts.

(1 cwt. = 50,8 kg).

Fra	1914	1933	1934	1935	1936	1937
Irland	—	378662	468381	488476	468272	319957
Syd Afrika	—	—	—	—	—	69126
Australien	433802	1693545	2103567	2113650	1694222	1491937
New Zealand	357920	2512447	2676794	2637535	2791914	2950963
A. britiske Lande	—	—	—	—	—	78601
Rusland	616380	562696	498577	503192	415055	273365
Finland	—	133811	150849	115707	159761	157872
Estland	—	83361	129919	119179	116329	159882
Letland	—	146121	155756	192500	196396	216880
Litauen	—	104259	141107	180499	210842	204540
Sverige	270138	226777	302296	184385	149443	204490
Danmark	1749072	2519119	2485810	2186350	2170542	2256490
Polen	—	—	—	—	—	105395
Holland	183999	145770	301137	464508	746101	716614
Argentina	55704	202451	111207	69354	142528	129652
Andre Lande	316906	125495	184418	353285	490638	80602
I alt	3983921	8834514	9702818	9608620	9752043	9416366

I Betragtning af den Betydning, det engelske Marked har for vor Smørafsetning, finder jeg det rigtigt at dvæle lidt ved dette Marked og dets Forsyning. Jeg har til dette Brug efter »The Grocer« for en Aarrække opført Storbritanniens Indførsel af Smør fra en lang Række Lande. Naar man ser paa den stedfundne Udvikling af dette Marked, faar man for en Aarrække det Indtryk, at det ikke kan mættes, idet det stadig har optaget en ret stærk Forøgelse fra Aar til Aar. Fra 1914 til 1933 er Importen

saaledes steget med 4,8 Mill. cwts. eller mere end fordoblet. I 1936 var den steget yderligere med 1 Million cwts. eller lige saa mange Dritler. 1937 viser imidlertid en ret betydelig Nedgang paa 336 Tusind Dritler, hvilket kan tyde paa, at Smørprisen, selv om vi kalder den lav, dog har været saa høj, at den har paavirket Forbruget i nedadgaaende Retning.

Nedgang i de tilførte Smørmængder har der fra 1936 til 1937 været for Rusland, Finland, Litauen, Holland, Argentina, Irske Fristat og Australien. For det sidste Lands Vedkommende har Nedgangen været særlig stor, nemlig 203 Tusind Dritler, hvilket er saa meget mere bemærkelsesværdig, som der var en endnu større Nedgang fra 1935 til 1936, idet den da var paa 419 Tusind Dritler. Om dette kan tages som et Tegn paa, at Australien har fundet ud af, at det er en mindre god Forretning at producere Smør til de gældende Priser, kan vi vel ikke være sikre paa. Dette Land har jo paa Grund af de klimatiske Forhold (Tørke) ofte meget store Svingninger i Produktionen fra Aar til andet. Det er ogsaa bemærkelsesværdigt, at der har været Nedgang i Importen fra Island, og det endda paa 149 Tusind Dritler; men ogsaa her var der Nedgang fra 1935 til 1936.

Forøget Tilførsel til det engelske Marked har der været fra Estland, Letland, Sverige, Danmark og New Zealand, og fra Polen er der indført saa meget, at dette Land i den engelske Statistik er opført ved Navn i Stedet for at have Plads blandt »Andre Lande«.

Vi har Grund til særlig at lægge Mærke til Udviklingen i Tilførslerne fra Sverige og Østersølandene, da disse Lande med Hensyn til Told staar paa lige Fod med os. Estland og Letland har begge en ikke ringe Forøgelse, medens Litauen er gaaet lidt tilbage, og Sverige har fra i Fjor en Forøgelse paa 55 Tusind Dritler, en lille Trøst kan det maaske være for os, at Sverige i 1934 laa 100 Tusind Dritler højere.

Den største Impørtforøgelse kan New Zealand opvise,

idet der derfra er kommet 159 Tusind Dritler mere end i 1936, og dette Land har i 1937 omtrent sendt 700 Tusind Dritler mere til det engelske Marked end Danmark. Tager vi Australien og New Zealand under eet, giver det en mindre Tilførsel paa 44 Tusind Dritler, idet Tilbagegangen for Australien har været saa meget større end Forøgelsen fra New Zealand. Forøvrigt maa man, hvis man vil se den new zealandske Smørekspport i den rette Belysning ikke alene huske paa, at de i England ikke har den Told af 15 shilling pr. Drittel at trækkes med, som maa betales af dansk Smør; men vi maa ogsaa være opmærksom paa, at den new zealandske Stat garanterer en bestemt Smørpris.

Forøgelsen i Importen fra Danmark beløber sig efter den engelske Statistik til 86 Tusind Dritler.

Vi plejer at hævde, at det er vor gode Smørkvalitet, der bringer os Overpriser i Forhold til vore Konkurrenter, og der er vel heller ingen, der tror paa, at vi vilde faa Overpriser, hvis ikke Kvaliteten betingede saadanne. Der er dog uden Tvivl ogsaa andre Faktorer, der paavirker Overpriserne. Uden at have nøje Kendskab til de Kvaliteter, vi har at konkurrere med, nærer jeg den Fortrøstning, at vi stadig ligger klart i Spidsen; men ikke desto mindre har de opnaaede Overpriser ikke været saa store i 1937 som tidligere. Som Gennemsnit for 1937 har vi i London opnaaet 15,8 shilling mere pr. Drittel Smør end New Zealand, hvilket praktisk talt vil sige, at Prisen til Producenterne har været ens, idet vi jo maa betale en Told af 15 shilling pr. Drittel, hvilket New Zealand slipper for. Overprisen svinger mellem 0 og 41 shilling. Vi skal nogle Aar tilbage for at finde Uger, hvor vi ingen Overpris har faaet, og af disse havde vi 2 i 1937. I 1936 var den laveste Overpris 5 og i 1935 2 shilling. Den højeste Gennemsnits-Overpris, vi har opnaaet, fik vi i 1934 med 24,8 shilling pr. Drittel, i 1935 var den 20,2, 1936 18,0.

Som Tilfældet har været nu i en meget lang Aarrække

er ogsaa i 1937 Københavns Smørnotering ugentlig sat af Mejeribrugets og Grosserersocietetets Noteringsudvalg i Forening. Den opnaaede Smørpris er imidlertid i Aarenes Løb blevet noget sammensat, saa den ikke finder sit egentlige Udtryk i Noteringen, der egentlig nu kun bruges til at give Udtryk for Svingningerne i Markedets Tilstand og til at tjene som Grundlag for en à conto Udbetaling, idet det er Reglen, at saavel Eksportforeningerne som andre Eksportører foretager Efterbetalinger.

Maanedlig Gennemsnit af Københavns Smørnotering.

(Øre pr. kg).

	1933	1934	1935	1936	1937
Januar	159,25	139,75	204,00	208,00	193,50
Februar	178,25	144,75	197,50	229,00	209,00
Marts	158,40	145,00	171,75	214,00	219,50
April	149,00	124,75	159,50	174,20	196,40
Maj	149,50	131,80	148,40	175,75	187,25
Juni	145,60	134,00	164,50	199,00	197,00
Juli	157,25	138,50	169,50	218,20	210,80
August	177,20	177,60	187,00	225,50	225,00
September	201,00	180,00	225,00	220,50	243,80
Oktober	191,75	189,00	232,40	215,00	264,75
November	201,20	209,20	220,50	214,50	271,45
December	184,00	214,50	226,00	191,40	274,60
Gennemsnit	171,00	161,13	192,23	206,55	224,98

Medens Smørnoteringen i 1936 svingede mellem 165 og 240 Øre pr. kg med et Aarsgennemsnit af 206,55, var de tilsvarende Tal for 1937 182, 296 og 224,98, hvilket er en ikke ringe Fremgang. Medens Forskellen paa højeste og laveste Notering i 1936 var 75 Øre, var den tilsvarende Forskel i 1937 114 Øre. Vi begyndte Aaret med en Notering paa 185 for i 4. Uge at naa op paa 208, i 14. Uge maatte vi igen ned under 2 Kr., nemlig 197, og den laveste Notering havde vi i 19. Uge med 182 Øre. I 27. Uge naaede vi igen op paa 2 Kr., som vi saa laa over Aaret ud. Den højeste Notering naaede vi i 44. Uge med 296,

og Aaret sluttede med en Notering paa 267 Øre pr. kg mod 180 i sidste Uge af 1936.

Medens Smørpriserne i 1936 var nedadgaaende i Aarets sidste Maaneder og forholdsvis meget lave i December, frembyder 1937 et modsat Billede, idet vi i de sidste fire Maaneder havde gode Priser og det højeste Maanedsgennemsnit i December. Selv om Forskellen paa Aarets højeste og laveste Notering var særlig stor, maa man sige, at Svingningerne fra Uge til Uge har været ret smaa. Nogle Gange har der været Ændringer paa 14 eller 15 Øre og ellers som Regel uforandret Notering eller smaa Ændringer. En Undtagelse danner November Maaned, idet Noteringen den 4. November steg 19 Øre for igen baade den 11. og den 18. at gaa ned med 20 Øre og saa den 2. December igen at stige med 19 Øre.

Naar Prisudviklingen i det store og hele har været jævn, skyldes dette i nogen Maade det nedsatte Markeds-Regulerings-Udvalg, der greb regulerende ind i April, Juli og August.

Betalte Overpriser.

Kvartal Nr.		1	2	3	4	Gennemsnit
Overpris i Øre pr. kg	1931	6,05	5,96	6,16	6,18	6,09
	1932	6,01	5,89	6,10	6,80	6,20
	1933	6,08	5,92	6,39	7,05	6,30
	1934	6,20	5,96	6,40	7,34	6,48
	1935	6,19	6,05	6,37	7,55	6,54
	1936	6,41	6,11	6,46	7,39	6,59
	1937	6,48	6,17	6,49	7,51	6,67

Den Pris, der betales over Noteringen, er der givet en Oversigt over i ovenstaaende Tabel, hvoraf man vil se, at Overpriserne synes at være i støt og sikker Fremgang, selv om det i alt er smaa Tal, det drejer sig om. Inden for samme Aar træffer man stadig paa visse Svingninger, der altid munder ud deri, at Overprisen er størst i sidste-Kvartal. Ser man paa Gennemsnitstallene for Aaret, er det

iøjnefaldende, at disse er steget fra 6,09 i 1931 til 6,67 i 1937.

Lægger vi Overprisen til Noteringens Gennemsnit, kommer vi op paa 231,65, men endnu har vi ikke fundet den opnaaede Smørpris. I vore Bestræbelser for at finde denne maa ogsaa regnes med den saakaldte »Smørordning«.

I Følge Lov Nr. 109—1937 af 6. Maj bestemmes, at Landbrugsministeriet med Tilslutning af Landbrugsraadet kan lade opkræve en Afgift pr. kg Smør, der sælges paa Hjemmemarkedet.

Afgiften fastsættes saaledes, at Prisen paa Smør forhøjes med et Beløb, som udgør Forskellen mellem Københavns Smørnotering og 2 Kr. 20 Øre pr. kg fra 7. Maj til 3. Juni, 2 Kr. 30 Øre fra 4. Juni til 1. Juli, 2 Kr. 40 Øre fra 2. Juli til 29. Juli og 2 Kr. 50 Øre pr. kg for Resten af Aaret. Her ud over yder Staten et Tilskud paa 25 Øre pr. kg Smør og beregnet Smør af Mælk og andre Mejeriprodukter — Ost dog undtaget — der sælges paa Hjemmemarkedet, dog saaledes, at Tilskudet formindskes i samme Grad, som Noteringen stiger over 2 Kr. 50 Øre pr. kg.

Loven bemyndiger Landbrugsministeriet til inden for et Tidsrum af 3 Aar at udlaane indtil 3 Millioner Kr. til Støtte for en Markedsregulering af Smør under Forudsætning af, at der af De danske Mejeriforeningers Fællesorganisation stilles 2 Millioner Kr. til Raadighed for samme Formaal.

Denne Smørordning har jo ikke kunnet trække Penge hjem fra Udlandet, men den har i nogen Maade virket hen til at hindre, at det hjemlige Smørforbrug tærer paa Mejeribruget ved at kunne købe Smørret til — i Forhold til Produktionsprisen — urimelig lave Priser.

Det økonomiske Udbytte af Ordningen blev heldigvis formindsket derigennem, at Verdensprisen paa Smør steg mere end man havde turdet haabe, saaledes at vi fik betydelig bedre Priser for hele Produktionen end de, der var gældende, da Smørordningen blev vedtaget.

Formanden for Mejeriernes Fællesorganisation oplyste ved Organisationens Repræsentantmøde den 20. December, at Smørordningen indtil den Tid havde givet Landbruget en Merindtægt af ca. 10 Millioner Kr. Af de tidligere omtalte Mejeriregnskaber fremgaar det, at Smørordningen havde forhøjet Smørprisen ret væsentlig, og for Kalenderaaret viser Forskellen mellem Smørnotering og Afregningstal (Notering + Afregningstillæg) en Forhøjelse af 4,6 Øre pr. kg. Herefter bliver den for Aaret opnaaede Smørpris 236,27 Øre pr. kg.

Ostproduktionen.

Som det vil fremgaa af de foran omtalte Mejeriregnskaber, har det i 1937 været en daarlig Forretning at lave Ost. Kalenderaaret viser dog noget bedre Resultat, da Priserne var ret gode sidst paa Aaret.

Danmarks Ind- og Udførsel af Ost i 1000 kg.

Aar	Indførsel	Udførsel	Over-skuds-udførsel	Kasein-udførsel
1921	246	12541	12295	8
1922	550	8924	8374	23
1923	331	5458	5127	85
1924	356	8860	8504	124
1925	387	8520	8133	83
1926	649	6960	5311	117
1927	501	5282	4781	189
1928	394	6086	5692	275
1929	294	6583	6289	400
1930	367	5727	5360	373
1931	276	4274	3998	39
1932	59	6593	6534	65
1933	36	10078	10042	36
1934	68	6301	6233	1278
1935	105	6663	6558	419
1936	28	9529	9501	1139
1937	23	9375	9352	1997

Paa Grund af de daarlige Ostepriser søgte mange Mejerier at indskrænke Osteproduktionen, hvilket dog i mange Tilfælde ikke lykkedes som Følge af, at Mælkeproducenterne, foraarsaget af det indskrænkede Svinehold, havde svært ved at finde Anvendelse for Skummetmælken i Bedriften derhjemme. Den samlede Osteproduktion menes dog at være en Smule mindre end i 1936.

Som det fremgaar af foranstaaende Oversigt over vor Ind- og Udførsel af Ost, er den ringe Indførsel af Ost, vi gennem en længere Aarrække har haft, i 1937 yderligere indskrænket. Dette er ikke alene foraarsaget af, at vi efterhaanden har naaet at forbedre vor Ostekvalitet og blevet i Stand til at efterlave de finere udenlandske Oste-sorter saa godt, at der ikke er nogen Trang til Indførsel fra Udlandet. Det hænger ogsaa sammen med, at Indførsel af Ost fra den 28. Maj har været forbudt i Henhold til Loven om en Smørordning.

Som det ogsaa fremgaar af Oversigten er Eksporten formindsket med 154 000 kg, og selv om denne Nedgang ikke er stor, har den selvfølgelig været medvirkende til at trykke Priserne nedad.

Osteeksportens Fordeling i 100 kg.

	1934	1935	1936	1937
Til Tyskland	38096	39822	52562	49137
- Storbritannien	2901	5242	14993	10855
- Sverige	1526	2338	3550	2522
- U. S. A.	9474	10282	12834	22283
- Andre Lande .	11013	8947	11351	8949

Tyskland har som sædvanlig været vor Hovedaftager af Ost, men Eksporten der til har dog været noget mindre end i 1936, selv om den var betydelig større end i 1935 og 1934. Det gælder her som for Smørret, at vi ikke har faaet saa meget ud af den gældende Handelsoverenskomst, som mange havde ventet.

Ogsaa Udførslen til Storbritannien har været noget mindre end i 1936, hvilket menes at være foraarsaget af Ophævelsen af »Sanktionerne« overfor Italien. Mens

disse var gældende, kunde Storbritannien ikke faa italiensk Gorgonzola, hvorfor vi fandt Afsætning for ret betydelige Kvanta Roquefort til Erstatning for Gorgonzolaen, og det har vist sig, at vi ikke i fuld Udstrækning har kunnet fastholde det Marked, vi saaledes havde vundet. Afsætningen til Storbritannien var dog endnu i 1937 mere end dobbelt saa stor som i 1935.

Ogsaa Eksporten til Sverige har været noget mindre end i 1936, selv om den har været større end i 1935.

Et Lyspunkt i Eksporttallene viser U. S. A., der har aftaget omtrent 1 Million kg mere end i 1936 og mere end dobbelt saa meget som i 1935.

Eksporten til »Andre Lande« har ogsaa været nedadgaende, men har dog et ganske pænt Omfang. Hvilke disse Lande er fremgaar ikke af Statistiken, men skal de findes, maa vi tage et Verdenskort i Brug. Et enkelt Mejeri har saaledes oplyst, at det har stadig Eksport til Lande som Belgien, Marokko og Syrien.

Naar vi har kunnet oparbejde og fastholde en saa betydelig Osteeksport, hænger det sammen med en glæde-

Ostepriser i 1936 og 1937.

(Øre pr. kg).

Maaned	% Fedt i Ostens Tørstof					
	45		30		20	
	1936	1937	1936	1937	1936	1937
Januar	116	97	86	74	68	60
Februar	112	101	84	76	65	63
Marts	112	102	83	76	62	64
April	106	99	80	74	60	61
Maj	95	95	73	74	56	60
Juni	94	100	72	75	55	62
Juli	96	102	74	76	57	63
August	100	105	77	78	60	63
September	103	113	78	86	62	73
Oktober	105	125	79	94	63	76
November	104	132	79	98	63	79
December	101	132	77	98	61	81

lig Fremgang i vor Ostekvalitet, som har kunnet konstateres gennem en lang Række Aar. Der er dog Muligheder endnu for meget store Fremskridt paa dette Omraade, blot vi faar den rette Mælkekvalitet at arbejde med og faar alle Ostelagre saaledes indrettet, at Temperatur og Fugtighedsgrad kan reguleres.

Eksporten af Kasein har i 1937 taget et mægtigt Opsving, som vel nok tildels er foraarsaget af de lave Ostepriser.

Som bekendt offentliggøres i hver Uge i Mælkeritidende 2 Tal for de i forrige Uge opnaaede Ostepriser for de forskellige Typer Ost. Ovenstaaende Ostepriser er Gennemsnitstal udregnet maanedsvist efter Mælkeritidendes Ugetal.

Det fremgaar af Oversigten, at Ostepriserne i de første fire Maaneder laa betydelig lavere i 1937 end i 1936. De næste fire Maaneder var Priserne nogenlunde ens, medens de sidste fire Maaneder viser betydelig højere Priser for 1937 end for 1936.

Nu maa man af disse Tal ikke slutte, at det i samme Grad som de er steget, har været en bedre Forretning at lave Ost, idet den stedfundne Stigning i Smørprisen i Aarets sidste Maaneder kræver højere Ostepriser for at faa det i Osten værende Smørfedt betalt. Det er dog den almindelige Opfattelse, at det sidst paa Aaret var en god Forretning at lave Ost, og det er at haabe, at den gode Konjunktur maa holde.

Mælkekonserves.

Vilkaarene for Afsætning af Mælkekonserves er ikke bedret væsentlig i det forløbne Aar, hvilket iøvrigt ogsaa fremgaar af Eksporttallene. I en Del af de Lande, hvortil Mælken sælges, er Handelen ikke fri, og alle Vegne er der en ret skarp Konkurrence, der foraarsager et Prisniveau, der ikke levner stor Fortjeneste. Til en vis Grad har Kondensvirksomheden haft gunstigere Kaar end tid-

ligere. Medens den til Kondensering anvendte Mælk ikke fik Part f. Eks. i Smørkontingentfondets Midler, har den i 1937 faaet sin Del af de Penge, Smørordningen har bragt.

Forøvrigt er Kvaliteten Kondensmælkenes bedste Vaaben, og vi laver en virkelig god Kvalitet her i Landet.

Danmarks Udførsel af Mælkekonserves i 100 kg.

	1932	1933	1934	1935	1936	1937
Mælk og Fløde, kondenseret, hermetisk .	256689	243640	219354	184433	167756	166889
Mælkepulver	2739	2279	1756	986	2356	4031

Som Tallene viser, har Eksporten af kondenseret Mælk og Fløde været af nogenlunde samme Omfang som i 1936; men Tallene viser ogsaa, at der gennem Aarene har været en stadig Nedgang, i hvert Fald hvad Antal kg angaar. Nedgangen har sikkert ikke været saa stor, naar Talen er om Værdien, idet der Tid efter anden er kondenseret mere Fløde. Herom giver dog Statistiken ingen Oplysning.

Eksporten af Mælkepulver viste en stærk Stigning i Fjor og en endnu større i Aar.

Inden denne Oversigt sluttes, vil jeg minde om, at to Organisationer, af hvis gode Samarbejde vort Mejeribrugs Trivsel afhænger, i 1937 har jubileret. Den 24. September fejrede Dansk Mejeristforening 50 Aars Jubilæum ved en stilfuld Fest i Fyns Forum i Odense. Den 20. December afholdt De danske Mejeriforeningers Fællesorganisation sit 25. ordinære Repræsentantmøde i Ingeniørhuset i København, hvor 25 Aars Jubilæet fejredes ved en smuk Middag med paafølgende selskabeligt Samvær. Vi ønsker til Lykke og haaber paa fortsat Trivsel og godt Samarbejde mellem de to Organisationer til vort Mejeribrugs Vel.

Statskonsulenternes Indberetninger.

VII.

Beretning fra Statskonsulent Aug. Kjær for Aarene 1936 og 1937.

Da Det kgl. danske Landhusholdningsselskab havde rettet en Anmodning til mig om i kort Form at gøre Rede for den danske Hesteavl Virkekaar siden Verdenskrigens Afslutning — en Anmodning, som jeg paa Grund af stærk Optagethed kun efter mange Betænkeligheder gik ind paa at imødekomme — blev det bestemt, at jeg skulde søge Arbejdet fremmet saa stærkt, at det kunde optages i »Tidsskrift for Landøkonomi« i Efteraaret 1937, og Beretningen om min Virksomhed i 1936 skulde da følge samtidig. Imidlertid har Sygehusophold og Rekonvalescens lagt saa stærke Hindringer for mit Arbejde, at ikke alene Afgivelsen af den projekterede historiske Oversigt, men ogsaa Beretningen om mit Arbejde blev udskudt til i Aar, saa meget mere som andet og paatrængende Arbejde var til Stede i rigelig Mængde.

Efterfølgende Redegørelse omfatter derfor Arbejdet i 1936 —37, og i dette Tidsrum er der lagt Beslag paa min Arbejds-
evne lige til det yderste, og i adskillige Tilfælde — og flere end tidligere — har jeg været nødsaget til at afslaa Anmodninger om Hjælp af forskellig Art.

Forøvrigt har Arbejdet i Hovedsagen fulgt de samme Linier som i tidligere Aar; i begge Aarenes Februar og Marts Maaneder har jeg været stærkt optaget af Kaaringerne for Hingste og Hopper af jydsk Race. Hvad Hingstekaaringerne angaar, da har de, som omstaaende Tabel viser, haft god Tilslutning, og saavel Antallet af anmeldte som kaarede Hingste viser en Stigning fra 1936 til 1937. De forbedrede Konjunkturer for Hesteavl har medført en meget stærk Stigning i Tilslutningen til Hingstekaaringerne, noget som jeg finder ganske naturligt, ikke mindst som Følge af, at Hingstekaaringerne er de bedste Afsætningspladser for de unge Hingste, hvorfor ogsaa Handelen forud for og under Kaaringerne har været meget livlig og til antagelige Priser. Men foruden Hingsteka-

ringerne har jeg ogsaa i de ommeldte Aar været stærkt optaget af Hoppekaaringer, og i 1936 har jeg ledet 13 og i 1937 17 saadanne. Tilslutningen har i Forhold til de foregaaende Aar været meget betydelig og giver ogsaa Udtryk for, at Interessen for den maalbevidste Avl og dens Virkemidler er i stadig Stigning.

Som sædvanlig har jeg besøgt et stort Antal Dyrskuer og særlig de større af disse, og ved flere saadanne har jeg foretaget Demonstrationer af de udstillede Dyr samt holdt Foredrag.

Som i tidligere Aar har jeg aflagt Besøg hos et stort Antal Opdrættere, dels for paa forskellig Maade at være dem behjælpelig og dels for at erhverve mig mere indgaaende Kendskab til den tilstedeværende Bestand af Avlsdyr. Paa disse Ture er det lykkedes mig at forøge min i Forvejen ret store Samling af Fotografier af Heste af jydsk Race, idet Erfaringen har belært mig om, at det paa Skuer og lignende Steder er yderst vanskeligt at faa virkelig gode og vellignende Fotografier som Følge af, at Omgivelserne og andre Forhold saadanne Steder virker i høj Grad forstyrrende.

Foruden at jeg som tidligere har været Formand for Kaaringskommissionerne for Hingste af jydsk Race har jeg ved Ungskuerne i Skive begge Aar været Dommer i Konkurrencen

Kaaringsplads	1936				1937			
	Anmeldte		Kaarede		Anmeldte		Kaarede	
	3 Aars	4 Aars	3 Aars	4 Aars	3 Aars	4 Aars	3 Aars	4 Aars
Aarhus.....	15	6	6	2	20	8	6	2
Horsens.....	5	3	0	2	7	4	0	0
Viborg.....	18	10	4	2	17	10	3	3
Randers.....	62	11	15	4	69	12	17	4
Haderslev.....	36	3	10	1	35	6	16	2
Varde.....	7	2	3	2	5	6	2	1
Tønder.....	—	—	—	—	11	6	0	3
Ringkøbing Amt	9	6	2	1	9	9	2	2
Thisted.....	12	7	1	0	15	6	5	0
Aalborg.....	35	10	9	2	34	14	7	3
Brønderslev...	5	1	1	1	12	6	2	1
Nykøbing F....	4	1	1	1	5	3	1	1
Roskilde.....	4	2	1	1	1	4	0	2
Odense.....	11	2	4	0	12	5	6	4
Ialt...	223	64	57	19	252	99	68	28

mellem Fløjdtyrene blandt de 2- og 3-aarige Hingste og Hopper af jydsk Race om den af De samvirkende jydsk Hesteavlsforeninger udsatte Ærespræmie til den bedste Hingst og den af Stambogsføringen for Heste af jydsk Race udsatte Ærespræmie til den bedste jydsk Hoppe. For Hingstens Vedkommende tilfaldt Ærespræmien i 1936 den 2-aarige »Flybo«, tilhørende Syd Fjends Herreds Hesteavlsforening, og i 1937 den 2-aarige »Hertug«, tilhørende Nørager og Omegns Hesteavlsforening. Ærespræmien for Hopper tilkendtes i 1936 en 2-aarig Hoppe, tilhørende P. Vadgaard, Stenild, Hobro, og i 1937 en 2-aarig Hoppe, tilhørende Karl Larsen, Tandrup, Aars.

Som Følge af det forøgede Arbejde har jeg været nødsaget til at bede mig fritaget for Hvervet som Dommer ved den Mønstringskonkurrence, der fandt Sted ved Ungskuet i Skive.

Foruden den Individbedømmelse, der finder Sted ved Skuer og Kaaringer, foretages der som bekendt ved Hingste-kaaringerne og Ungskuerne forud for disse en Bedømmelse af de indmeldte Hingstes Afstamning, og Afstammingskarakteren anføres til Vejledning i Kataloget. Siden 1911 har jeg været Medlem af det Udvalg, der foretager Afstammingsbedømmelsen for de til Ungskuet anmeldte Hingste, og siden 1924, hvor Afstammingsbedømmelsen ogsaa indførtes for de til de jydsk Kaaringer anmeldte Hingste, har jeg deltaget i denne Bedømmelse. Med den stærkt forøgede Tilgang saavel til Ungskuer som til Kaaringer er mit Arbejde paa dette Felt blevet stærkt forøget, idet der kræves indgaaende Undersøgelser over hvert enkelt Dyrs Afstamning, for at Karakteren kan blive saa vejledende og rigtig som vel muligt. — Men det er ikke alene Foreningen af jydsk Landboforeninger og De samvirkende jydsk Hesteavlsforeninger, der paa dette Punkt lægger Beslag paa mig, men ogsaa adskillige andre har i 1936—37 ønsket min Vejledning med Hensyn til Afstammingsbedømmelse.

Ved Siden af mit Arbejde med Kaaringer og Dyrskuer har jeg som tidligere deltaget i et større Antal Møder og Forhandlinger, saaledes i Møderne for Statskonsulenter i Det kgl. danske Landhusholdningsselskab, de forberedende Udvalgsmøder for Planlæggelse af Konsulentmøderne, for hvilket Udvalg jeg har været Formand. Ligeledes har jeg deltaget i Konsulentmøderne i København og ledet Husdyrbrugssektionens samt de fælles Sektionsmøder den første Dag. Desuden har jeg deltaget i Foreningen af jydsk Landboforeningers Delegeretmøde i Aarhus begge Aar samt i det fynske Delegeretmøde i Odense i 1936, Forsøgslaboratoriets Efteraarsmøde,

De samvirkende danske Landboforeningers og Foreningen af jydsk Landboforeningers Husdyrudvalgsmøder, Repræsentant- og Bestyrelsesmøder indenfor de provinsielle Sammenlutninger af Hesteavlforeninger for Heste af jydsk Race, foruden at jeg har haft en Del Forhandlinger med Landbrugsraadet, bl. a. om Udstillingen paa Bellahøj, og med det af Landbrugsministeriet nedsatte Hesteeksportudvalg angaaende Eksporten til Tyskland. Endvidere har jeg været stærkt benyttet som Foredragsholder, og jeg har i 1936 afholdt 49 Foredrag og i 1937 51; men i adskillige Tilfælde har jeg maattet sige Nej som Følge af Mangel paa Tid, eller fordi paatrængende Arbejder lagde mig Hindringer i Vejen.

Efter Anmodning fra Landbrugsministeriet overværede jeg det belgiske Selskab »Le Cheval de Trait Belge«s store Skue i Bryssel i Dagene 10.—12. Juli 1937. Skuet var som sædvanlig stort og udmærket arrangeret. Det havde særdeles god Tilslutning fra saavel Udstilleres som Publikums Side, og det gav umiskendelig Udtryk for det meget høje Stade, som belgisk Hesteavl indtager. Med Hensyn til Kvaliteten sammenlignet med for 3 Aar siden, synes jeg, at selvom der stadig i de middelstore Afdelinger træffes fortrinlige Individuer af meget høj Kvalitet, stod Hingstene i de store og smaa Afdelinger gennemgaaende knap paa Højde med, hvad Tilfældet var for 3 Aar siden. Bestræbelserne for at forbedre Ryggen synes ogsaa at følges med nogen Tilbøjelighed til at formindske Hingstens Hoftebredde, og jeg finder Anledning til at pege paa, at adskillige af de højst præmierede Hingste var ret »engelske« af Præg, maaske staar man over for en ny Ændring af den belgiske Type. Med Hensyn til Hopperne synes Fremgangen iøjnefaldende, og Præget var blevet mere tiltalende. — Alt i alt et stort, udmærket Skue, som for mig var baade belærende og instruktivt at overvære, hvorfor jeg takker Ministeriet, fordi det gav mig Lejlighed til at overvære Skuet, ligesom jeg maa udtrykke min Taknemmelighed over for det belgiske Selskabs Ledelse for al den Elskværdighed og Imødekommenhed, de udviste mod mig under Skuet.

Det er saaledes en ret betydelig Del af min Tid, jeg har maattet tilbringe uden for Hjemmet: i 1936 132 Dage, men i 1937 kun 118 Dage, en Nedgang, som ikke alene skyldes, at Hjemmearbejdet har lagt større Beslag paa mig, men ogsaa at jeg i de tre sidste Maaneder af 1937 kun vanskeligt har kunnet rejse. I 1936—37 har min Udendørsvirksomhed saaledes været fuldt paa Højde med, hvad Tilfældet var i de foregaaende Aar, og den Tid, der har været til min Raadighed derudover, har været fuldt optaget af Kontorarbejde. Min

Brevveksling med Institutioner og private er ret betydelig; men det er i første Linie Stambogsføringen for Heste af jydsk Race, som lægger Beslag paa al den Tid, jeg kan faa til Raadighed. Medens der i 1935 ekspederedes næsten 6000 Postforsendelser fra mit Kontor, steg Antallet i 1936 til ca. 8400, men daledede i 1937 til 6030, en Nedgang, der skyldes, at Sygdom forhindrede mig i inden Aarets Udgang at faa udsendt Spørgekartene til de stambogsførte Dyr; saafremt dette var sket rettidigt, vilde Antallet være blevet forøget med ca. 1850.

Hvad angaar Tilslutningen til Stambogsføringen, da har den vist en stigende Tendens, idet der anmeldtes 868 Hingste og Hopper i 1935—36, 885 i 1936—37 og 929 i 1937—38; i de paagældende Tidsrum blev der udstedt henholdsvis 417, 459 og 627 Certifikater, samtidig med at der i de omhandlede 2 Aar er udgivet henholdsvis Elite-Stambog Bind XI, omfattende 193 Hopper og 29 Hingste, og Bind XII, omfattende 252 Hopper og 27 Hingste, samt den almindelige Stambog Bind VII, omfattende 800 Hopper og 103 Hingste, og Bind VIII, omfattende 1001 Hopper og 120 Hingste. Man vil heraf kunne se, at Stambogsarbejdet i de senere Aar har taget et mægtigt Opsving, og jeg skal tilføje, at netop den store Tilslutning — ofte af Dyr, der ikke har stambogsførte Forældre, hvorfor Arbejdet ikke alene bliver forøget, men ogsaa kræver særlig indgaaende Kontrol — medfører, at Arbejdet uforholdsmæssig vanskeliggøres.

I 1936—37 har jeg som sædvanlig indhentet Landbrugsministeriets Tilladelse til efter Husdyrlovens § 7 at anvise Hopper til fremragende Hingste, og paa Grund heraf udsendte jeg i Marts Maaned til en Række Landbrugsblade Meddelelse om, at der 1936 vilde blive anvist Hopper til følgende Hingste: Himmerbo, E.-Stbg. Nr. 1825; Skjald, E.-Stbg. Nr. 1837; Thybo Eg, E.-Stbg. Nr. 1856; Hof, E.-Stbg. Nr. 1857; Himmerlands Eg, Nr. 605; Dan, Nr. 616; Aarhus Skjald, Nr. 654; Tampen, Nr. 638; Fremad, Nr. 596; Sdr. Herreds Frem, Nr. 706, og Billeskov Nr. 730. Der indkom Anmodning om at erholde Ansøgningskemaer til 115 Hopper; deraf anvistes 10 til Billeskov, 10 til Tampen, 9 til Himmerlands Eg, 7 til Hof, 6 til Himmerbo, 6 til Fremad, 5 til Sdr. Herreds Frem, 4 til Skjald, 3 til Dan, 1 til Thybo Eg og 1 til Aarhus Skjald. — I 1937 anvistes til nedennævnte Hingste: Skjald, E.-Stbg. Nr. 1837; Himmerlands Eg, Nr. 605; Aarhus Skjald, Nr. 654; Tampen, Nr. 638; Fremad, E.-Stbg. Nr. 1886; Billeskov, Nr. 730; Vestjyden, Nr. 779; Flybo, Nr. 936, og Knøsen, Nr. 860. Der indkom Anmodning om Ansøgningskemaer til 78 Hopper, og

heraf anvistes 10 til Fremad, 9 til Himmerlands Eg, 9 til Tampen, 7 til Skjald, 4 til Hof, 3 til Knøsen, 3 til Vestjyden, 5 til Flybo, 2 til Billeskov og 2 til Aarhus Skjald. Der har saaledes fra 1936 til 1937 været nogen Nedgang med Hensyn til Antallet af Ansøgninger; men Forholdet i 1938, hvor der er indkommet Anmodning om Ansøgningssekemaer til ikke mindre end 146 Hopper, viser, at denne Foranstaltning stadig omfattes med betydelig Interesse af Opdræterne, og jeg er for mit Vedkommende ikke i Tvivl om, at den har meget stor Betydning for den jyske Hests Fremgang, idet der gennem den bliver Mulighed for, at dygtige Opdrætere med fortrinlige Hopper er i Stand til at faa bedækket disse ved virkelig fremragende Hingste. En Gennemgang af Stambøgerne viser ogsaa, at § 7 har haft sin overordentlig store Betydning. Jeg finder derfor Anledning til at bringe Ejerne af de udpegede Hingste min Tak for den Maade, hvorpaa de modtager Hopper efter § 7, under Forstaaelse af at det er til Avlens Gavn.

For dansk Hesteavl har Aarene 1936—37 været gode med faste, høje Priser for Heste, og der er rundt omkring skabt en ikke alene forøget Interesse, men ogsaa Forstaaelse af maalbevidst Avls Betydning.

At en saa stærk stigende Interesse har medført, at der stilles større Krav til mig og min Arbejdsevne, end jeg til enhver Tid er i Stand til at imødekomme, kan paa den anførte Baggrund kun anses for glædelig, og jeg haaber, at i samme Grad Kravene forøges, vil der ogsaa blive stillet Medhjælp til min Raadighed.

Udkomne Bøger.

Beretning om Virksomheden i De samvirkende sjællandske Landboforeninger i Aaret 1937. Udarbejdet af Sekretariatet. 135 Sider. (Kbhvn. 1938).

Beretning fra Statens Planteavlsudvalg for Finansaaret 1937—38. Udarbejdet af Statens Planteavlkontor. 105 Sider. (Kbhvn. 1938).

Oversigt over Regnskabsresultaterne i De danske Kontrolforeninger 1936—37. Udgivet af De danske Kontrolforeningers Landsudvalg. Udarbejdet af Konsulent *Tage Andersen*, Roskilde. 16 Sider. (Slagelse 1938).

Foreløbige Meddelelser fra Svineforsøgsstationerne 1938. 179. Beretning fra Forsøgslaboratoriet. 26. Beretning om sammenlignende Forsøg med Svin fra statsanerkendte Avlscentre. Af *Hjalmar Clausen*. Udgivet af Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskoles landøkonomiske Forsøgslaboratorium. 225 Sider. (Kbhvn. 1938).

Beretning om det 51. Delegeretmøde i De samvirkende Landboforeninger i Fyns Stift i Odense den 12. og 13. November 1937. Udarbejdet af Foreningernes Sekretær. 250 Sider. (Odense 1938).

Danmarks Mejeri-Statistik 1938. Danmarks Mejeri-Drifts-Statistik, 41. Aarsberetning. Danmarks Smørpris-Statistik, 35. Aarsberetning. Udgivet ved Statstilskud af Udvalget for Mejeri-Statistik, Aarhus. Ved *L. P. Frederiksen*. 77 + 158 Sider. (Odense 1938).

Handelsberetning for Aaret 1937. Grosserer Societetets Komité. 510 Sider. (Kbhvn. 1938).

Provinshandelskammeret. 37. Aarsberetning (1937—38). 196 Sider. (Kbhvn. 1938).

Undersøkelser over Jordbrukets Driftsforhold: Regnskabsresultater fra norske Gaardsbruk. Regnskapsaaret $\frac{1}{4}$ 1936— $\frac{3}{4}$ 1937. 117 Sider. Regnskabsresultater fra norske Smaabruk. Driftsaarene 1935—36 og 1936—37. 103 Sider. Ved *E. P. Langkaas*. Det kgl. Selskap for Norges Vel. (Halden 1938).

Mindre Meddelelser.

Samvirksomhedens Kursus.

Fodermesterkursus paa Tune Landboskole

4.—9. September 1938.

Samvirksomheden for landbrugsfagligt Oplysningsarbejde, der er en Sammenslutning dannet af Det kgl. danske Landhusholdningsselskab og Foreningerne af Landbrugskandidater, Landbrugslærere, Landbrugskonsulenter og Landbrugsblade samt Nordiske Jordbrugsforskeres Forening afholder hvert Aar et eller flere Kursus. Sædvanlig er disse Kursus beregnet for Landbrugslærere og Landbrugskonsulenter og afholdes da paa Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole i København. I 1935 afholdtes desuden et Kursus for Malkelærere paa Tune Landboskole, og i 1937 afholdtes et Kursus for Fodermestre paa Ladelund Landbrugsskole.

Til Fodermesterkursus'et paa Tune Landboskole er Programmet — som paa det tilsvarende Kursus i Fjor — fortrinsvis søgt tilrettelagt efter Deltagere, for hvem Fodermestergerningen er en Livsstilling. Dette forhindrer dog ikke, at ogsaa andre med Interesse for de Spørgsmaal, der kommer til Behandling, skulde kunne deltage med Udbytte.

Deltagerne i Kursus'et ventes til Tune Landboskole Søndag Aften den 4. September. Der er Rutebilforbindelse fra Roskilde Rutebilstation (over for Banegaarden) direkte til Skolen Kl. 18¹⁵, 20¹⁵ og 23¹⁰.

I Tiden fra Kl. 20—23 vil der være en Mand fra Tune Landboskole til at vejlede de Ankomne. Han vil opholde sig i Ventesalen for Ikke-Rygere.

Rejsende over Taastrup bør tage en Bil fra Stationen (Afstand 9 km), da der kun er Rutebilforbindelse til Greve.

Sengetøj og Haandklæder, som Deltagerne selv maa medbringe, bør sendes i god Tid, adresseret til Tune Landboskole pr. Taastrup. Det afhentes af Skolen.

Med Hensyn til Programmet henvises til følgende »Plan for Fodermesterkursuset«.

Kursus'et slutter Fredag den 9. September, Kl. ca. 19. Umiddelbart efter er der Rutebilforbindelse saavel til Taastrup som til Roskilde.

Samvirksomheden for landbrugsfagligt Oplysningsarbejde afholder Udgifterne ved Foredrag og Udflugter, medens Deltagerne betaler Opholdet paa Skolen med 20 Kr. Betalingen erlægges efter nærmere Aftale under Opholdet paa Skolen.

Under Hensyn til, at de fjernere boende Deltageres Rejseudgifter bliver forholdsvis store, har man til Hensigt at afkræve alle Kursusdeltagerne en Kursusafgift paa yderligere 5 Kr., der vil blive anvendt til en delvis Udligning mellem de forskellige Rejsedeltageres Rejseudgifter, hvorved navnlig de jyske Deltagere vil kunne faa nogen Rejsegodtgørelse.

Saafernt stærk Udbredelse af Mund- og Klovesygen skulde lægge sig hindrende i Vejen for Kursus'ets Afholdelse, vil dette snarest blive meddelt de anmeldte Deltagere.

Plan for Fodermesterkursuset
paa Tune Landboskole 4.—9. September 1938.

Søndag den 4. September:

Deltagerne ventes til Skolen i Løbet af Aftenen.

Mandag den 5. September:

Kl. 9: Forstander N. Bredkjær: Velkomst og Foredrag om Kvægholdets Betydning og Økonomi.

- Kl. 10^{1/2}: Landbrugslærer *Th. Glad*: Fordøjelsesorganers, Kønorganernes og Yverets Bygning.
- Kl. 15: Landbrugslærer *Vendelboe Andersen*: Maskinmalkning.
- Kl. 17: Forstander *N. Bredkjær*: Vinterfodring.
- Kl. 20: Landbrugslærerne *Th. Glad* og *Vendelboe Andersen*: Øvelser i Foderberegning.

Tirsdag den 6. September:

- Kl. 8: Forstander *N. Bredkjær*: Sommerfodring.
- Kl. 10: Veterinærdirektør *Gerhard H. Petersen*: Mund- og Klovesygen.
- Kl. 15: Samme.
- Kl. 17: Landbrugslærerne *Th. Glad* og *Vendelboe Andersen*: Øvelser.
Hold I: Reduktasebestemmelser m. m.
Hold II: Staldlister og daglige Optegnelser.
- Kl. 20: Forstander *N. Bredkjær*: Erfaringer som Kvægavler.

Onsdag den 7. September:

- Kl. 8: Konsulent *Aage Toft*: Haandmalkning.
- Kl. 10: Professor *Folmer Nielsen*: Kastningens Indflydelse paa Frugtbarhedsforholdene.
- Kl. 15: Dyrlæge *C. H. Knudsen*: Yversygdomme og Strep-tokoklidelser.
- Kl. 17: Landbrugslærerne *Th. Glad* og *Vendelboe Andersen*: Øvelser.
Hold I: Staldlister og daglige Optegnelser.
Hold II: Reduktasebestemmelser m. m.
- Kl. 20: Konsulent *Aage Toft*: Indledning til Forhandling om Staldens Indretning og Hygiejne.

Torsdag den 8. September:

- Kl. 8: Professor *Johs. Jespersen*: Søernes og Smaagrisesnes Fodring og Pleje.
- Kl. 10: Samme.
Om Eftermiddagen Udflugt.

Kl. 20: Fodermester *Th. Larsen*, Tybrind: Indledning til Forhandling om Fodermestrenes Uddannelse og Organisationsforhold.

Fredag den 9. September:

Kl. 8: Landbrugslærer *Th. Glad*: Opdræt og Kalvesygdomme.

Kl. 10: Landbrugslærer *Vendelboe Andersen*: Litteratur for Fodermestre.

Om Eftermiddagen Udflugt.

Kl. 18: Afslutning paa Tune Landboskole.

Kursus for Landbrugslærere og Konsulenter 29. September—1. Oktober.

Samvirksomheden for landbrugsfagligt Oplysningsarbejde indbyder til Kursus med Hovedemne: Retsforhold og Kreditvæsen i Landbruget. Kursus'et er særlig beregnet for Landbrugslærere og Konsulenter, men staar iøvrigt aabent for Medlemmerne af alle de i Samvirksomheden deltagende Organisationer (se foran).

Kursus'et vil om Formiddagen blive afholdt i Frederiksberg Biblioteks Foredragssal (ved Frederiksberg St.) og om Eftermiddagen paa Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole, Auditorium VII.

Indlederne og Emnerne er følgende:

Højesteretssagfører *Fr. Teist*: Retsforhold ved Overdragelse og Forpagtning af Landbrugsejendomme (4 Foredrag).

Kreditforeningsdirektør *P. A. Callø*: Realkreditten og Landbrugets Gældsproblem (3 Foredrag).

Sekretær *J. Rottensten*: Landbrugsordninger (2 Foredrag).

Ligningsdirektør *H. C. Henningsen*: Vort Skattesystem af 1903 (1 Foredrag).

Kursusplan:

Torsdag den 29. September:

Kl. 10: Kursus'et aabnes.

Kl. 10¹/₂: Fr. Teist.

Kl. 15: J. Rottensten.

Kl. 16¹/₂: Fr. Teist.

Fredag den 30. September:

Kl. 9: P. A. Callø.

Kl. 10¹/₂: Fr. Teist.

Kl. 15: J. Rottensten.

Kl. 16¹/₂: P. A. Callø.

Lørdag den 1. Oktober:

Kl. 9: P. A. Callø.

Kl. 10¹/₂: Fr. Teist.

Kl. 14: H. C. Henningsen.

Kl. 15¹/₂: Afsluttende Forhandling.

Alle Henvendelser angaaende dette Kursus bedes rettet til Samvirksomhedens Sekretariat, Det kgl. danske Landhusholdningsselskab, Rolighedsvej 26, København V. Deltagelse i Kursus'et er gratis.

Kursus i Husholdningskemi og Ernæringsfysiologi.

Samvirksomheden har yderligere planlagt et Kursus i Husholdningskemi og Ernæringsfysiologi, som vil blive afholdt paa Aarhus Universitet i Slutningen af Oktober Maaned. Dette Kursus vil blive tilrettelagt fortrinsvis for Husholdningslærere og Husholdningskonsulenter, dog saaledes at ogsaa andre med Interesse for Spørgsmaalet kan deltage med Udbytte.

Udgifterne ved Kursus'ets Afholdelse udredes af Samvirksomheden for landbrugsfagligt Oplysningsarbejde. Kursusplan vil fremkomme i næste Hefte af Tidsskrift for Landøkonomi og vil efter 15. September kunne faas tilsendt ved Henvendelse til Samvirksomhedens Sekretariat, Det kgl. danske Landhusholdningsselskab, Rolighedsvej 26, København V.

Landbrugets Prisforhold i Juli Maaned 1938.

Ved Det landøkonomiske Driftsbureau.

Tabel 1. Priser i Kr. pr. 100 kg.

	1937			1938		
	Hele Aaret	Jan. -Juli	Juli Md.	Jan. -Juli	Juni Md.	Juli Md.
Landbrugsprodukter:						
Sødmælk (af Mejeri) ¹⁾	12,23	11,47	11,78	13,05	12,90	12,88
Smør, Notering.....	225	202	211	222	218	219
do., Afregningstal.....	229	208	220	229	227	227
Ost, 20 %.....	72	66	67	90	90	90
Æg.....	110	83	97	102	105	121
Slagterisvin, 1. Kl., m. Kort (sl. V.)	171	166	172	180	174	184
do. uden Kort (do.)	65	60	60	100	100	100
Slagtekøer, Kbhvn., 1. Kl. (lev. V.)	48	45	48	50	50	53
Stude og Kvier, Esbj., 1. Kl. (do.)	60	59	61	60	59	59
Unge Heste, Odense, Kr. pr. Stk.	1040	1068	1000	1089	1100	1100
Hvede, Sælger.....	19,63	20,50	21,25	17,44	17,33	16,78
do., Køber.....	19,28	20,15	20,92	17,15	17,01	16,53
Rug, Sælger.....	19,95	20,85	(22,50)	(17,24)	—	—
do., Køber.....	19,57	20,41	(22,00)	(16,93)	—	—
Byg, 2rd., Sælger.....	18,60	19,03	18,19	16,65	16,25	15,19
do., Køber.....	18,24	18,64	17,88	16,22	15,75	14,81
Havre, Sælger.....	17,02	17,59	19,13	15,47	15,23	14,13
do., Køber.....	16,51	17,09	18,63	14,97	14,73	13,63
Hø.....	6,75	7,11	5,25	8,00	10,25	10,25
Foderstoffer:						
Bomuldsfrøkager.....	17,61	17,92	17,67	15,64	15,38	15,94
Solsikkekager.....	18,41	18,43	18,38	16,69	16,50	17,06
Palmekager.....	15,34	14,95	15,19	15,60	15,75	15,38
Hvedeklid.....	15,53	15,73	14,50	15,87	16,00	15,63
Majs, La Plata.....	14,91	14,23	14,69	17,23	(17,50)	16,50
Kunstgødning:						
Chilesalpeter.....	16,73	16,90	17,05	17,45	17,60	17,60
Kalksalpeter.....	16,03	16,05	16,20	16,90	17,05	17,05
Svovlsur Ammoniak.....	16,08	16,10	16,25	16,95	17,10	17,10
18 % Superfosfat.....	6,46	6,49	6,50	6,79	6,80	6,80
40 % Kaligødning.....	13,49	13,88	13,95	13,88	13,95	13,95

¹⁾ Ekskl. Mælkeafgift.

Tabel 2. Prisindeks. (Femaaret 1909/14 = 100).

	1937			1938		
	Hele Aaret	Jan. -Juli	Juli Md.	Jan. -Juli	Juni Md.	Juli Md.
Landbrugsprodukter:						
Sødmælk	116	109	112	124	123	123
Smør, Notering	108	97	101	106	104	105
do., Afregningstal	110	100	105	110	109	109
Ost	126	116	118	158	158	158
Æg	93	70	82	86	89	103
Slagterisvin med Kort	176	171	177	186	179	190
do. med og uden Kort ¹⁾	174	170	172	185	179	189
Slagtekøer (København)	83	78	83	86	86	91
Stude og Kvier (Esbjerg)	98	97	100	98	97	97
Unge Heste (Odense)	141	145	136	148	149	149
Hvede	142	148	154	126	125	121
Rug	167	175	189	(145)	—	—
Byg, 2rd	144	148	141	129	126	118
Havre	141	146	159	128	126	117
Hø	98	103	76	116	149	149
Foderstoffer:						
Bomuldsfrøkager	120	122	120	107	105	109
Solsikkekager	143	143	143	130	128	132
Palmekager	135	131	134	137	139	135
Hvedekliid	139	141	130	142	143	140
Majs, La Plata	133	127	131	154	(157)	148
Kunstgødning:						
Chilesalpeter	84	85	86	88	89	89
Kalksalpeter	83	83	84	88	88	88
18 % Superfosfat	109	110	110	115	115	115
40 % Kaligødning	113	116	117	116	117	117
Vejet Prisindeks for:						
Mejeriprodukter	111	101	107	113	112	112
Husdyrprodukter, ialt	123	114	120	127	125	130
Korn	147	152	156	130	127	120
Planteprodukter, ialt	149	157	160	129	126	121
Landbrugsprodukter, ialt	125	117	123	127	125	129
Kraftfoder	135	136	137	128	127	126
Kunstgødning	95	96	96	99	100	100
Andre Vareindkøb	99	98	99	88	88	88
Vareindkøb, ialt	123	124	124	118	117	116

¹⁾ Forholdsmæssigt beregnet.

Landbrug i Grønland.

Af Sigurdur Sigurdsson.

(Fortsat).

Et Bevis for Gødningens Indflydelse paa Jorden i Grønland har man f. Eks. ved Wegners Bræ, hvor den tyske Ekspedition i 1931 gik op paa Indlandsisen. Ved Siden af Bræen findes Morænedannelser med øde Grusflader. Til Transporten op paa Indlandsisen benyttedes islandske Heste, og paa 3 Steder blev der sat Indhegninger for at hvile Hestene om Natten. Paa disse Steder findes en frodig Vegetation, særligt af *Poa* og *Alopecurus*.

Dyrkbar Jord er der, som tidligere nævnt, ikke store Arealer af i Grønland, og man har ikke nogen Opmaaling heraf. Det kan ogsaa være et Spørgsmaal, hvad man forstaar ved dyrkbar Jord. Ved de arkæologiske Undersøgelser omkring de gamle Ruiner er der dog paa flere Steder opmaalt Smaapletter i Omegnen.

Baade Statskonsulent K. Hansen og Ejnar Knudsen saavel som E. Bendixen har gjort Overslag over de dyrkbare Jorder paa de bedste Steder, og ifølge disse Oplysninger skulde dette Areal, som før nævnt, være omkring 1000 ha. Faareavlsbestyrer Christensen har ogsaa opmaalt en Del Pladser: Narssak, Brattahlid, Gardar, Sletten m. fl. Yderligere har han paa flere Steder udmaalt Parceller til Grønlænderne til Dyrkning. Men desuden ligger der utallige Smaapletter hist og her over hele Landet, og Størrelsen af disse Omraader er ukendt. Til Sammenligning kan anføres, at Islands dyrkbare Jord anslaaes til ca. 2 Mill. ha.

I Grønland ligger de bedste Arealer omkring de gamle Ruiner i Øster- og Vesterbygden, men ved næsten hver

eneste Boplads ligger der ogsaa større eller mindre Area-
ler, der kunde tænkes at være anvendelige til Dyrkning,
og det vil derfor være af Interesse at gøre sig klart, hvilke
Muligheder der findes paa disse Steder, selvom de kun
vilde egne sig til et lille Bierhverv med Husdyrhold eller
Havebrug.

Jeg har under min Rejse haft Lejlighed til at se de
fleste større Kolonisteder og Bopladser og skal her give
mit Syn paa de Muligheder, der findes paa nogle af disse
Steder.

Julianehaab er den sydligste Koloni i Sydgrønland med
ca. 500 Indbyggere; den ligger paa Fjordens Nordside,
hvor der er en lille Bugt, og herfra gaar der en lille Dal-
sænkning. Terrænet er bakket og stærkt kuperet med
nogle mindre Afsatser og Dalsænkninger, hvor der findes
dyrkbare Jord. Fjeldene er ca. 400 m høje.

Ved Faareavlsstationen har man dyrket en Hjemme-
mark og en Have, der har et Areal af 2 ha.

Ved mange af Husene, baade hos Danske og Grønlæn-
dere, findes der smaa Haver, hvor man hovedsagelig dyr-
ker Roer og Kartoffler, men dog ogsaa flere Grøntsager.

Der kan være Mulighed for at udvide Havebruget paa
dette Sted. Rundt omkring findes Smaapletter, som kan
opdyrkes til Hjemmemark eller Have, og i Omegnen er
der gode Græsgange baade paa Fastlandet og de nærlig-
gende Øer.

Julianehaab er for Tiden et Centrum for Jorddyrk-
ning og Husdyrhold og har en heldig Beliggenhed for
Samfærdslen. Der er i Øjeblikket 12 Faareholdere, men
der kunde sikkert være adskillige til, som med Fordel
kunde holde nogle Faar. Driften maa da ordnes paa prak-
tisk Maade baade med Hensyn til Avl, Fodring og Græs-
ning.

I Julianehaab kan der sikkert ogsaa drives et meget
større Havebrug, end Tilfældet nu er. Der er Jord nok,
enten omkring Husene eller noget længere borte, men
selvfølgelig kræves der en Del Stenrydnings- og Grøft-

ningsarbejder, for at der kan skaffes brugbar Jordbund i saadanne Haver.

Ved de fleste Bopladser i Julianehaab Distrikt er der gode Betingelser for Husdyrhold, særlig af Faar og Geder, og paa mange Steder kan der dyrkes Hjemmemarker, ligesom der er Betingelser for Havebrug.

De bedste Betingelser for Landbrug er der dog ved den gamle Østerbygd, særlig i Egnen omkring Eiriksfjord og Einarsfjord, hvor navnlig Brattahlid, Narssak og Gardar, men ogsaa en Del andre Steder, yder særdeles gode Betingelser for Havebrug.

Frederikshaab. Omkring Kolonien findes stærkt kuperet Terræn med Mosedrag ind imellem. Der findes her store Arealer med dyrkbar Jord, som baade kan omdannes til Havejord og Hjemmemark, og der er derfor gode Betingelser for saavel Havebrug som Husdyrhold.

Godthaab. Omkring Kolonien findes en Del dyrkbar Jord, hvorfor der er nogen Mulighed for saavel Havebrug som Husdyrhold, men ved Godthaab plejer der at være stort Snedække, saa der skal sørges for større Vinterforraad end i de sydligere Distrikter.

Græsgangene er gode, særlig langt inde i Fjorden er de udmærkede; saafremt disse Græsgange skulde udnyttes af Folk, der er bosatte i Godthaab, maatte der imidlertid et Samarbejde til.

Sukkertoppen. Her er Egnen meget bjergfuld, men i en Dalsenkning ovenfor Byen kunde der dog blive Plads for nogle Haver, der kunde anlægges paa lignende Maade som Kolonihaverne i Danmark. Længere borte findes gode Græsgange.

Holsteinsborg. Ved selve Kolonien og i nærmeste Omegn findes en hel Del dyrkbar Jord, mest Mosedrag. Man kunde her drive Havebrug og kultivere Hjemmemarker.

I Dalen ovenfor Kolonien findes gode Græsgange, men Vinteren er lang, hvorfor der kræves stor Forsyning af Vinterfoder. Her kan der dog nemt indsamles en hel Del Fiskeaffald til Foder.

Af andre Kolonier, som frembyder Betingelser for Havebrug og Husdyrhold, kan nævnes *Godhavn* og *Christianshaab*, særlig ved Godhavn findes der gode Jorder.

I Nordgrønland er Husdyrholdet ellers temmelig vanskeligt paa Grund af de mange Hunde, man her har.

Foruden ved de større Kolonier findes der ogsaa ved de fleste andre Bopladser større eller mindre Muligheder for Opdyrkning til Haver og Hjemmemarker.

I Betragtning af, hvad der er gjort andre Steder under lignende Forhold som i Grønland, f. Eks. i Norge, kunde man sikkert forvandle mange af de Steder, som nu ligger hen til ingen Nytte, til frugtbar Jord med frodig Plantevækst. Særlig i den norske Skærgaard jævner man ofte Bjerget ved Minering og dækker det siden med Jordsmon, som er transporteret andetsteds fra, hvorved der er skabt frodige Haver og Hjemmemarker. Hvorvidt dette vilde vise sig rentabelt, er dog naturligvis et Spørgsmaal. De Erfaringer, man hidtil har høstet med Havebrug, Græsdyrkning og Husdyrhold, peger i Retning af, at dette vilde være muligt. Der er allerede gjort et stort forberedende Arbejde, som i det hele maa siges at være lykkedes godt, men det er en Selvfølge, at Driften er vanskelig, naar man begynder paa bar Bund og med en Befolkning, som ikke tidligere har kendt til Jorddyrkning eller Husdyrhold. Det er derfor naturligt, at Landbruget endnu staar paa et forholdsvis primitivt Stadium, men det vil efterhaanden komme ind i sikrere Gænge, baade hvad Jordkultur og Husdyrhold angaar.

Jeg skal nu anføre de Metoder, som man bør arbejde henimod.

Hvad *Plantekulturen* angaar maa der først tænkes paa Grundarbejderne, Grøftning af Mosedrag og Stenrydning af fast Mark, samt Jordens Bearbejdelse. Alt dette kræver sine særlige Metoder, og man faar efterhaanden Erfaring for, hvad der bedst passer; meget kan ogsaa læres af, hvad der er udført andre Steder under lignende Forhold.

Fig. 15. Islandske Heste. Julianehaab.

Fig. 16. Islandske Heste bærer Hø.

Fig. 17. Havreafgrøde. Julianehaab.

Fig. 18. Høstning af Vaarsæd. Julianehaab.

Naar disse Arbejder er tilfredsstillende udført, kommer det, som er den vigtigste Grundbetingelse for al Plante- kultur, ikke mindst i de nordlige Lande, Gødskningen. Jordbunden kan være rig paa Plantenæringsstoffer, saaledes som Analyserne viser, at Tilfældet er med den grønlandske Jord, men hvad der er tilgængeligt af disse Stoffer, ved man ikke. Erfaringen viser, at hvis man skal opnaa en frodig Plantevækst, maa der anvendes store Gødningsmængder, dobbelt saa store eller endnu større end i Danmark.

De Tal, man har fra Grønland og Island om frodige Marker og store Høstudbytter, der næsten overgaar, hvad man er vant til i Danmark, hidrører alle fra Jorder, der har faaet store Gødningsmængder.

Hvor Jorden bliver rigeligt gødet, hjælper dette til ligesom at opvarme Jorden, det bliver som en Slags Drivbænk, hvor alting gror hurtigt.

I Grønland vil man aldrig kunne faa store dyrkbare Arealer, men hvad der tages under Dyrkning, maa behandles godt, og det, der allermindst maa spares paa, er Gødning, i modsat Fald faar man ingen Glæde af sit Arbejde.

I Grønland har man en Mængde Gødningsstoffer, som ikke anvendes, f. Eks. Fiskeaffald, der har vist en udmærket gødende Virkning; ligeledes Angmagssætter, hvis de kan fremskaffes paa billig Maade. Kød af Hval og Sæl, der ligger og raadner i Strandkanten, er en udmærket Gødning, og Hajkød har med godt Resultat været anvendt i Julianehaab.

Menneske-Ekskrementer har stor Værdi som Gødningsmiddel. Som Forholdene nu er, gaar de til Spilde. Der burde findes en Ordning, hvorved dette Gødningsemne indsamledes ved alle Boplads-er og anvendtes som Gødning, da dette vilde muliggøre Dyrkningen af store Arealer.

Husdyrgødning er selvfølgelig ogsaa god, hvorfor det gælder om at opsamle og behandle denne paa hensigtsmæssig Maade.

Paa enkelte Steder skal der findes store Lag af Guano, som ligeledes har stor Gødningsværdi.

Som Hjælpemiddel til de ovennævnte Gødningsstoffer kunde man da benytte Kunstgødning. Den har vist god Virkning oppe i Grønland, og ved Tilførsel af passende Mængder kan den skaffe Betingelser for en frodig Plantevækst.

Nogle Forsøg vil kunne vise, hvilken Fremgangsmaade der er den heldigste i dette Spørgsmaal.

Naar Grundforbedring og Gødskning er tilendebragt, kan man begynde med Havebrug, Grøntfoder- eller Røedyrkning eller Udlægning til Hjemmemark.

Havebruget er tidligere omtalt. Det er kun primitivt, de moderne Fremgangsmaader og nyere Kendskab til Havebrug er endnu ikke naaet til Grønland, men naar man først faar draget Nytte af disse Metoder, vil der ske store Forandringer med Havebruget deroppe. Jeg tænker ikke her paa store Gartnerier og Bedrifter, men nærmest paa, at de fleste Familier kunde lære selv at dyrke de Grøntsager, som kan trives i Grønland og som kunde dække deres eget Behov. Dette kan enten ske paa den Maade, at man arbejder i Fællesskab, eller, hvor der er Anledning dertil, at hver Familie har sin egen lille Have ved Huset. Men uheldigvis er mange Huse i Grønland bygget paa den nøgne Klippegrund, og det vil være kostbart at transportere Jord til Havebrug langvejs fra. Ved de fleste Bopladser findes der imidlertid større eller mindre Arealer, som ligger i Læ og kunde egne sig til Havebrug. Der kunde man passende anlægge Kolonihaver. Jorden skulde indhegnes, bearbejdes og udstykket i smaa Parceller, saaledes at hver Familie kunde faa en lille Parcel til Dyrkning. Man kunde saa i Fællesskab have Drivbænke eller eventuelt et lille Drivhus, hvor der blev saaet Frø og hvor Planterne kunde vokse op og siden udplantes i Haverne. Paa denne Maade kunde man forlænge Sommeren 2—3 Maanedere. For Tiden har man ingen Drivhuse, skønt disse byder paa store Fordele frem-

for Drivbænkene, da de er et bedre Voksested for de unge Planter. I et Drivhus kan man ogsaa dyrke Tomater, Agurker, Blomkaal etc.

Opvarmning af Drivhusene med grønlandske Kul vilde ikke blive særlig kostbar.

Af Hensyn til Folkeernæringen har Dyrkning af Grøntsager sin store Betydning. Kød og Fisk findes i Grønland til Overflod, og med et Tilskud af Grøntsager vilde Føden blive betydeligt sundere, hvorfor Oparbejdelse af Dyrkning og Benyttelse af Grøntsager vil være af stor national Værdi.

I Sydgrønland kan man utvivlsomt i Haver dyrke baade Kartofler, Roer og flere Slags Grøntsager, tilstrækkeligt til eget Forbrug og paa de bedste Steder sikkert ogsaa til Salg.

I Nordgrønland er Havebruget forbundet med en Del Vanskeligheder, men ved Hjælp af Drivbænke og Drivhuse, vilde man dog kunne opnaa Resultater, som man hidtil ikke har drømt om.

Kyndig Vejledning i Havebrug vilde i Grønland være en taknemlig Opgave.

Grøntfoder.

Byg, Havre og Ærter har med stort Udbytte været dyrket i Julianehaab.

Naar det drejer sig om Nykultur, er det særdeles hensigtsmæssigt at have Grøntfoder det første Aar. Det forbedrer Jorden og giver en stor Høst, og det er fortrinligt som Foder baade i grøn, tørret og ensileret Tilstand. Man bør derfor fortsætte paa den Vej, man er inde paa med Hensyn til Grøntfoderdyrkning.

Roer.

Foderroer synes at trives godt. K. Hansen anfører bl. a., at man ved Faareavlsstationen i Julianehaab har haft en Høst af Turnips paa 63 000—95 000 kg pr. ha, og af Kaalrabi 46 000 kg pr. ha. Denne Høst af Foderroer gi-

ver en større Foderværdi end Grøntfoder og Græs paa samme Areal.

Foderroer trives godt paa nykultiveret Jord, saafremt de faar tilstrækkelig Kunstgødning, og de forbedrer Jorden for Græsdyrkning. Hjemmeavlet Frø er derimod af ringe Værdi til Udsæd. Det vil være klogt at lægge Vægt paa Dyrkningen af Foderroer.

Hjemmemark eller vedvarende Græsmark.

Naar det drejer sig om Nykultur, hvor Grundforbedringsarbejder er udført, Jorden gødsket og siden dyrket med Grøntfoder og Roer et eller to Aar, kan Jorden derefter enten benyttes til Havebrug eller udlægges til vedvarende Græsmark.

Havebrug kræver kun et lille Areal, men et Husdyrhold svarende til det Antal, som kan søge deres Næring paa Græsgangene, kræver store, vedvarende Græsmarker for Indsamling af Hø til Vinterfoder.

Er Jorden først bragt i brugbar Stand, er Dyrkningen af vedvarende Græsmarker meget enkel, idet alt hvad der kræves, er Gødskning en Gang om Aaret. Høet bliver slaaet, tørret eller lagt i Silo. Paa denne Maade kan Græsmarkerne give godt Udbytte selv gennem Aarhundreder.

De gamle Tun i Island har ligget i tusind Aar uden at faa anden Behandling end den ovennævnte, og de giver altid god Høst, blot de faar tilstrækkeligt med Gødning.

De islandske Tunarealer beregnes for Tiden til ca. 31 000 ha, dette giver Foder til 35 600 Stkr. Kvæg, og endda bliver der noget tilovers til Faar og Heste.

Man regner i Almindelighed med, at 1 ha Tun giver Foder til 1 Malkeko eller 20 à 100 Faar (Forskellen beror paa Vinterfoderet). Denne Beregning gælder uden Tilskud af Kraftfoder; saafremt saadant anvendes, kan man regne med Foder til endnu flere Dyr.

I Island giver 1 ha Tun i Gennemsnit 4—5000 kg

Hø, dog kan Udbyttet veksle en hel Del i Forhold til Jordens Gødningsmængde og Fugtighedsforholdene, fra 2000—10 000 kg pr. ha. Noget lignende kan man sikkert ogsaa opnaa ved Dyrkning af vedvarende Græsmarker i Grønland.

Regner man i Gennemsnit med 50 kg pr. Faar i Vinterfoder, giver 1 ha Græsmark Hø til 80—100 Faar, og saafremt de 1000 ha, vi tidligere har regnet med som dyrkbar Jord i Grønland, blev opdyrket til vedvarende Græsmark, vilde dette give Foder til 80 à 100 000 Faar. Her er kun regnet med Høet, men bliver der da yderligere givet Tilskud af Kraftfoder eller anden Føde, vilde Antallet stige i Forhold hertil.

For Tiden kan man regne med, at der er ca. 35 ha under Dyrkning. Størsteparten af dette tilhører Faareavlsstationerne i Julianehaab og Godthaab.

Grundlaget for et Husdyrhold i Grønland er Dyrkningen af Græsmarker og Indsamling af andre Foderstoffer. Af Græsmarkerne faar man det bedste Hø, og i alle nordlige Lande lægger man stor Vægt paa Dyrkningen af Græsmarker, da de er bedst egnede for Forholdene der, og i Grønland bør Bestræbelserne ogsaa gaa i den Retning. Men det er indlysende, at Dyrkningen her vil blive baade dyr og koste meget Arbejde, eftersom der de fleste Steder maa foretages store Stenrydningsarbejder, og i Mosedragene Grøftning. Dette sidste er mange Steder særdeles vanskeligt, idet Moserne ofte kun har en ringe Dybde (30—50 cm) og Underlaget er Ler, Grus eller Klippe. Det kan tit være svært at faa Grøfterne tilstrækkeligt dybe, hvorfor de da maa lægges tæt op ad hinanden.

Jordbunden i Grønland er sejt og kun lidet formuldet, og til dens Bearbejdning kræves gode Redskaber. Den lille Fræser, man har faaet derop, passer godt til Forholdene, dog vilde en noget dybere Bearbejdning, end denne Maskine kan udføre, maaske i nogle Tilfælde være

ønskelig. Der kunde f. Eks. være Tale om Pløjning med Heste efter den første Bearbejdning med Fræseren.

Naar man er færdig med Grundforbedringsarbejderne, skal Jorden gødes, og der maa, som foran nævnt, anvendes store Gødningsmængder, ellers kan man ikke vente en god Høst. I det hele taget maa al Kultivering gøres med stor Omhu og under Hensyntagen til alle Forhold, som kan fremme Vegetationen; man vil da faa en frodig Mark, som giver stort Udbytte; i modsat Fald faar man ingen Glæde af sit Arbejde.

Det første Aar er det hensigtsmæssigt at tilsaa med Grøntfoder eller ogsaa Roer i nogle Aar; paa denne Maade bliver Jorden findelt, Gødning og Planterester ligger spredt i Jorden, og der skabes et godt Voksested for de Planter, som skal saas.

Valget af de rigtige Græssorter, som passer for grønlandske Forhold, er en særdeles vigtig Ting. Man har gjort nogle Erfaringer i denne Henseende, idet der er forsøgt med Græsfrø fra Danmark, Island og Rusland, samt Indsamling af Frø i Grønland, men endnu er man ikke klar over, hvad der er det bedste, og Forsøgene maa fortsættes endnu en Tid. Nærmest ligger det grundigt at prøve med de grønlandske Arter, som mange Steder opnaar stor Frodighed. De Arter, der har størst Betydning, er tidligere omtalt og mange af dem sætter de fleste Aar Frø, som kan indsamles.

Eventuelt kunde man maaske ogsaa saa dette Græsfrø i Danmark og senere foretage Indsamling af Frø her, som da kunde sendes til Grønland, idet det almindeligt antages, at Planter ikke forandrer Egenskaber, selv om de i nogle Aar dyrkes i et mildere Klima, og det vilde være lettere at indsamle store Frømængder i Danmark end i Grønland.

De fleste grønlandske Græssorter har Udløbere eller Rodskud. Det kunde derfor tænkes, at man kunde tage disse Planter ude i Marken, hvor de vokser tættest og saaledes, at der med hver Plante (eller flere) fulgte en

lille Jordklump. De kunde da udplantes med passende Mellemrum paa det nye Voksested, hvor de efterhaanden skulde danne en Græsmark; dette maa enten ske sent om Efteraaret eller tidligt om Foraaret. Planterne kunde passende sættes i en Afstand af 10—25 cm, og de vilde da i Løbet af faa Aar gro saa tæt, at de dækkede Arealet. I Mellemtiden kunde man saa forskellige Græssorter med kort Levetid, f. Eks. Timothé eller *Bromus arvensis* m. fl., som giver stort Høstudbytte.

Det vil være af stor Vigtighed, at der sørges for, at Græsmarkerne i Grønland kan faa et frodigt Plantetæppe med tæt Bund og højere Planter ind imellem. De frodige Pletter, som allerede findes hist og her, giver Vejledning i dette Spørgsmaal, og der er ingen Tvivl om, at det kan lade sig gøre. Rimeligvis vil man paa Græsmarkerne i Grønland, saafremt de anlægges paa rette Maade og afpasset efter Forholdene deroppe, kunne høste lige saa store Foderværdier, som Tilfældet er i Danmark.

Som paapeget indebærer Dyrkningen en Del Vanskeligheder, og den maa udføres med stor Flid og Paapaselighed, hvis man skal opnaa gode Resultater. Nu besidder Grønlænderne ikke selv noget Kendskab til Jorddyrkning, men det har vist sig, at de under kyndig Vejledning er i Stand til at udføre disse Arbejder, og at de ogsaa kan lære at dyrke Jorden paa egen Haand er utvivlsomt, men den Vejledning, der gives dem, maa ske lige fra Grunden; de skal lære Arbejdsmetoder, Behandling af Frø, Gødning etc. Alt dette koster Arbejde og adskillige Udgifter samt Fremsyn, og dette kan en Grønlænder næppe magte, hvis han ikke faar Opmuntring eller Støtte dertil. Han maa lære at forstaa, at det er en Æressag at dyrke Jorden, og at han vil blive glad, naar han først ser Frugterne af sit Arbejde.

Grønlænderne vil gerne se noget nyt og ukendt, og det kan ske gennem Jorddykningsarbejdet.

Dette Arbejde vil, som før nævnt, blive ret kostbart, næppe direkte rentabelt, men Opdyrkningen af Jorden vil

betyde Livsmuligheder for en Del Mennesker i Fremtiden og bedre Vilkaar for Folkeernæringen.

I Island og i andre nordiske Lande er der i de senere Aar gjort meget for Landbrugets Fremme, bl. a. ved Uddeling af Præmier for Opdyrkning af Jorden etc. Det, som i Island særligt har givet Stødet til Landbrugets Fremme, er den saakaldte Jordlov, der kom i 1923 og i Henhold til hvilken, der bl. a. er bestemte Præmier for alle Nydyrkningsarbejder, alt i Forhold til hvilke Arbejder, der er udført, samt Arbejdets Omfang. Som Eksempel kan nævnes:

For Stenrydningsarbejde, pr. m ³	Kr. 1,00
- Grøftningsarbejder for 8—10 m ³	- 1,00
- Opsætning af Hegn kan Præmierne være noget forskellige, alt efter hvilket Materiale, der er anvendt, oftest pr. 5 m	- 1,00
- Nykultur, pr. 50 m ²	- 1,00
- Nykultur til Havebrug, pr. 40 m ²	- 1,00
- Gødningskummer, pr. m ³	- 6,00
- Siloer, pr. m ³	- 3,00

Den islandske Stat giver i Henhold til ovennævnte Lov mellem 6—700 000 Kr. til Nykulturarbejder, og i de 12 Aar, som Loven har været i Kraft, er der da ogsaa udført langt mere i denne Henseende end gennem de forudgaaende sidste tusind Aar.

Et noget lignende Præmiesystem kunde man eventuelt indføre i Grønland, hvor Tilsyn og Opmaaling da maatte ske gennem Faareævlstationen. Præmierne maatte dog muligvis sættes noget højere end i Island, da Dykningsarbejdet er vanskeligere i Grønland. Det vilde i saa Fald eventuelt ogsaa blive et Spørgsmaal, hvorvidt Præmierne burde udbetales kontant eller i Form af Frø, Redskaber, Gødning etc., hvilket maaske vilde passe nok saa godt for de grønlandske Forhold.

Opdyrkning af Hjemmemarker er af største Betydning, da det giver den største Høhøst, og dette er som nævnt

Fig. 19. Faareslagteriet ved Julianehaab.

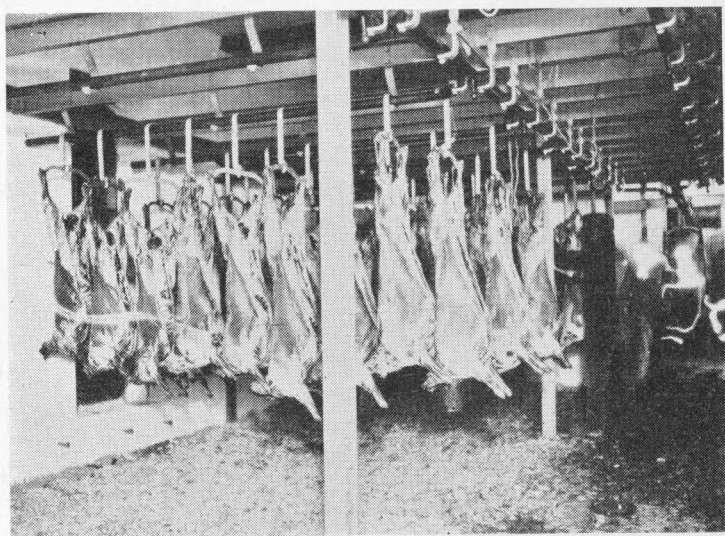

Fig. 20. Slagtede Lam. Slagteriet. Julianehaab.

Fig. 21. Grantræer i Sydgrønland.

Fig. 22. Birkeskov ved Kap Farvel.

Grundlaget for alt Husdyrhold i Grønland. Der maa derfor lægges Vægt paa at opmuntre og vejlede i denne Sag.

Andre Foderstoffer.

Foruden Hø kan der ogsaa indsamles andre Foderstoffer, enten vildtvoksende Planter eller Fisk.

Indsamling af Pil, Lyng, Rensdyrlav og Tang er tidligere omtalt. Pilen, hovedsagelig Graapil (*salix glauca*), har den største Foderværdi. Den indsamles om Foraaret, naar den er begyndt at sætte Løv. De yngste og tyndeste Skud klippes da af med en Havesaks, hvorefter de bindes sammen i Knipper og tørres som Hø, inden de opmagasineres. Ifølge foretagne Analyser synes den grønlandske Pil at have en Foderværdi svarende til godt dansk Enghø. Pilen er meget udbredt i Grønland og taaler Klipping, hvad der er af stor Betydning.

De øvrige Foderplanter, Lyng, Dværgebirk og Lav, har en mindre Foderværdi end Pilen, og Indsamlingen af disse i større Maalestok kan pletvis ødelægge Vegetationen.

Tangen derimod har en ret høj Foderværdi, og hvor der er let Adgang til Indsamling, kan den have stor Betydning saavel i frisk Tilstand som nedlagt i Silo.

Under de nuværende Forhold gaar der store Mængder af Kød- og Fiskeaffald til Spilde, som sikkert ogsaa kunde finde Anvendelse.

Yderligere besøger den lille Fisk, Angmagssætten, hvert Aar Grønlands Kyster og Fjorde i store Mængder. Den giver i tørret Tilstand et udmærket Foder, og der vilde sikkert af Angmagssætten kunne fremstilles et Fiskemel med stor Foderværdi; det bør derfor kun være et Tids-spørgsmaal med Hensyn til Starten af en Fiskemelsfabrik i Grønland; en saadan vil ikke alene forebygge Manglen paa Foderstoffer, men en stor Del vil endogsaa kunne udføres til Danmark.

Husdyrholdet.

Husdyrholdet, som det for Tiden drives paa Grønland, er tidligere omtalt. Faareholdet er af stor Betydning og har i Løbet af kort Tid gjort store Fremskridt, idet ikke mindre end 200 Grønlændere nu er Faareholdere. Interessen er vakt, og Begyndelsen har været god, dog har undertiden Mangel paa Foder og Husly samt mangelfuld Pasning af Faarene foraarsaget en Del Tab, og dette maa i Fremtiden forebygges. Vistnok kan Faarene som Regel leve ude, uden Husly eller Foderforraad, men i strenge Vintre og ved Foraarstid kan det gaa galt, og derved foraarsages store Tab. Det maa derfor blive en Pligt for enhver Faareholder at skaffe Husly og tilstrækkeligt Foder til alle sine Faar med Henblik paa eventuelle strenge Vintre.

Hvor meget Foder, der maa beregnes at bruges til Faarene, veksler med de enkelte Vintre; i gode Aar bruges der maaske ikke mere end 15 kg pr. Faar i Gennemsnit, men der beregnes 50 kg. Kommer der strenge Vintre, kan Forbruget naa helt op til 200 kg Hø pr. Faar, ja endog mere. Der er ogsaa stor Forskel paa de stedlige Forhold med Hensyn til Fodermængden; i Godthaab skal der 4—5 Gange saa meget Foder til som i Julianehaab.

Hvad Faarenes Pasning angaar, da er denne meget primitiv, og man er ikke omhyggelig nok med enkelte Ting. Det ser ogsaa ud, som om Læmningstiden i Grønland falder for tidligt om Foraaret, og dette er for en stor Del Skyld i det før omtalte ringe Antal Lam.

Parringen foregaar ogsaa uden al Kontrol. Man slipper Vædderne ind til Moderfaarene, men tager sig ikke af, hvad der foregaar, og der kan derfor ikke føres Stam-bøger, som dog skulde anses for nødvendige ved Faare-avlsstationen.

Naar Faarene gaar paa Græs, synes der heller ikke at blive ført tilstrækkeligt Tilsyn med dem, navnlig ikke i Vintertiden. Paa sine Steder gaar de langt bort fra Faare-

stalden, og indtræffer der da Snestorm, kan man ikke faa dem hjem. Særligt i Foraarstiden er dette farligt.

Hvis Faarene i Vinter- eller Foraarstiden maa gaa langt bort, hvad der maaske af Hensyn til Græsganges Udnyttelse kan være praktisk, bør man opføre smaa Skure eller Smaastalde, hvor Dyrene kan søge ind, saafremt daarligt Vejr skulde indtræffe, og finde baade Husly og Foder.

Naar Faareavlen først er kommen i god og sikker Gænge, maa der fra det Offentliges Side føres Kontrol med den. Hvert Efteraar maa det paases, hvorvidt alle Faareholdere har tilstrækkeligt Husly og Foder til Faarene, og der maa gives Vejledning med Hensyn til Pasningen efter stedlige Forhold.

Overtilsynet maa føres fra Faareavlsstationerne, men antagelig vil Kommuneraadene efterhaanden ogsaa kunne hjælpe i denne Sag.

I Island har Forholdene gennemgaaet de samme Udviklingstrin, som Tilfældet er i Grønland. Man havde ogsaa der Mangel paa Stalde, Foder og tilstrækkelig Forplejning, og dette førte til Usikkerhed og resulterede i ringere Produkter. Nu forsøger man at bøde paa dette ved at indføre en streng Kontrol, der udøves af Kommuneraadene, som hvert Efteraar ansætter Folk til Eftersyn af Stalde og Fodermængder. Dette har hjulpet betydeligt, og det maa absolut tilraades, at der foretages noget lignende i Grønland, inden det er for sent.

Faareavlsprodukterne er af stor Betydning for Grønland. Kød og Slagteaffald er udmærkede Fødemidler, som skattes højt af saavel Grønlændere som Europæere, og Uld og Skind kan benyttes til Fodtøj og Klæder etc.

Grønlands Styrelse har søgt at oparbejde en Uldindustri i Landet. Som nævnt i et tidligere Afsnit antog Styrelsen i 1921 den islandske Frk. R. Lindal til at undervise Grønlænderinderne i Uldens Bearbejdning samt i Tillavning af Retter af Kød og Slagteaffald. Frk. Lindal var deroppe i 2 Aar, og Grønlænderne interesserede sig meget

for hendes Arbejde, men senere synes det at være gaaet i Glemme. Skal der indføres nye Ting i Grønland, maa der arbejdes dermed igennem en Aarrække, og for at op-hjælpe Uldindustrien vil det være nødvendigt, at der anskaffes smaa Karte-, Spinde- og Strikkemaskiner.

Hvad andet Husdyrhold angaar, da maa det udvikles efter noget lignende Principper som for Faareholdet.

Kvæg kan der kun blive Tale om i Forbindelse med Opdyrkning af Hjemmemarker, da det maa fodres ordentligt, hvis Hensigten skal naas.

Gedehold kan drives paa lignende Maade som Faarehold.

Dersom Svineholdet skal kunne blive til noget, maa man, som tidligere paapeget, oprette et Avlscenter, og dette kunde udmærket være i Forbindelse med Faareavlsstationen i Julianehaab.

I det hele taget bør alt, hvad der gøres til Landbrugets Fremme i Grønland, ske under Ledelse af de allerede oprettede Stationer, hvad enten dette vedrører Plantekultur eller Husdyrhold.

Om Landbrugets Organisation.

Den øverste Ledelse er Grønlands Styrelse; herunder staar de 2 Faareavlsstationer henholdsvis i Julianehaab og Godthaab, og det er disse 2 Stationer, der varetager de Ting, som kan tjene til Landbrugets Fremme. Egentlig er Navnet misvisende, idet Stationerne baade udfører Forsøg med Plantekultur, virker som Avlscenter for Husdyr og giver Vejledning i Landbrug; man burde maaske derfor rettere kalde dem Landbrugsstationer.

De Opgaver, som det for Tiden særligt paahviler Stationerne at løse, er:

I. Plantekultur.

- 1) Hvilke Metoder er de hensigtsmæssigste med Henblik paa Grundforbedringer, Stenrydning, Grøftning, Indhegning og Bearbejdning af Jorden?

Fig. 23. Udsigt over Narssak-Sletten. Paa Billedet ses Direktør *Daugaard-Jensen*, Faareavlsbestyrer *Christensen* og Redaktør *M. Thordarson*.

Fig. 24. Kvæg. Julianehaab.

Fig. 25. Boplads i den gamle Vesterbygd (Kapisigdlit).

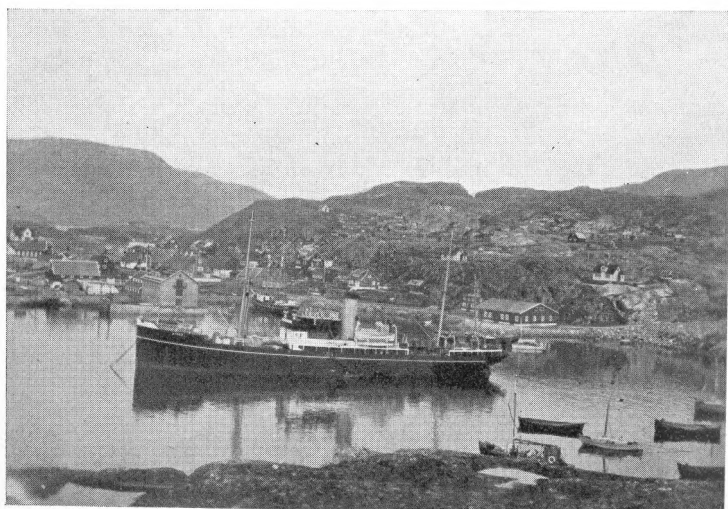

Fig. 26. Diskø, med Udsigt over Julianehaab.

- 2) Hvilke Gødningsstoffer og hvilken Mængde skal man benytte i Grønland?

Med Hensyn til dette Spørgsmaal maa man opstille sammenlignende Forsøg paa flere Steder.

- 3) Hvilke Planter og Planteformer kan med Fordel dyrkes i Grønland, og hvilke Dyrkningsmetoder passer bedst?

Disse Spørgsmaal maa besvares for Havebrugsprodukter, Grøntfoder, Roer og Græskultur. Meget vigtigt er Spørgsmaalet om hvilke Græssorter, der med størst Fordel kan dyrkes i Grønland; dette maa nøje undersøges saavel med de vildtvoksende grønlandske Arter som med Frø fra nordlige Lande.

Alle disse Ting er endnu kun i deres Barndom, og der forestaar et stort Arbejde, inden man kommer til Klarhed derom.

II. Husdyrhold.

Paa Stationerne bør forefindes alle Slags Husdyr, som kan holdes i Grønland. Man maa ogsaa der kunne se, hvorledes Staldene skal være indrettede og Dyrene passes, hvorledes de fodres og deres Behandling i det hele taget skal være.

Angaaende de forskellige Husdyrarter kan der forekomme mange Spørgsmaal, som er særegne for Grønland, og som det maa være Stationernes Opgave at løse. Jeg skal her paapege nogle af disse:

1. *Faaret* er for Tiden det vigtigste Husdyr, hvorfor man maa bestræbe sig paa, at Faareholdet kommer i god Gænge. Stationernes fornemste Opgaver vil derfor være:
 - a. At være et Avlscentrum, hvor man søger at vedligeholde Stammen gennem Udvalg af de bedste Dyr og Tilførsel af nyt Blod, hvis det viser sig nødvendigt.
 - b. At føre Stambøger over alle de bedste Dyr, hvor der gøres Optegnelser om Forældre, Dyrenes levende Vægt og Produkter.

- c. At føre nøje Tilsyn i Læmningstiden. Lammene mærkes og faar hver sit Nummer.
- d. Altid at have tilstrækkeligt Foderforraad og Husly til Dyrene paa Stationerne.
- e. At føre nøjagtige Fodertavler, hvor Foderforbruget for hver Dag anføres. Det beregnes for hver Maa-
ned og for hele Vinteren.
- f. I Forbindelse med Fodertavlerne at foretage Vej-
ning af Faarene mindst 3 Gange i Vinterens Løb
(Oktober, Januar, April).
- g. At føre Produktionstavler over alle Produkter, Uld,
Mælk (saafremt Malkefaar), og Vægt af Kød,
Skind og andet, naar Faarene slagtes. Dette kan
noteres som Gennemsnitstal for en Faareflok eller
særskilt for enkelte udvalgte Dyr.

Disse og mange andre Forhold bør tages i Betragt-
ning ved Stationernes Drift, og jo større Nøjagtighed
og Interesse der udvises med Arbejdet, desto uvurder-
ligere Betydning vil dette have for Faareavlens Frem-
tid i Grønland.

2. *Andre Husdyr.* Foruden Faar kan man i Grønland
holde Geder, Kvæg, Heste, Svin, Kaniner, Ræve og
Fjerkræ. Alle disse Dyr bør holdes paa Stationerne,
og der bør være en noget lignende Kontrol med deres
Afstamning, Fodring, Pasning o. s. v. som omtalt for
Faarene, da dette kan blive værdifulde Oplysninger
i Fremtiden.

III. Landbrugsskole.

Ved Stationerne antages Landbrugslærlinge med en
Læretid af 3 Aar. Dette er en meget vigtig Opgave, da
det er disse Lærlinge, som i Fremtiden skal lede Land-
bruget. Der maa derfor lægges Vægt paa baade praktisk
og teoretisk Uddannelse; den praktiske er af særlig stor
Betydning, hvorfor Eleverne maa deltage i alt forekom-
mende Arbejde Landbruget vedrørende og vejledes i det-
tes Udførelse, dog maa der ogsaa gives nogen teoretisk

Vejledning, og det vilde være heldigt, om der blev maskinskrevet eller trykt en Vejledning i Landbrug i Grønland, som kunde gennemgaas og forklares ved forskellige Foredrag.

IV. Vejledning i Landbrug.

Saadan Vejledning er ydet af Stationerne, og der bør fortsættes hermed baade til Grønlændere, der allerede har Landbrug, og til de, som begynder dermed. Vejledningen burde fortrinsvis ske i disse Folks Hjem og ydes af kyndige Folk, idet man bedst paa Stedet er i Stand til at tage alle forhaandenværende Forhold i Betragtning.

Vejlederen bør være i Stand til at sige, hvorledes det og det Arbejde skal udføres, og hvorledes Husdyrene skal behandles og fodres etc., og han kan da senere komme tilbage og forvisse sig om, at den givne Vejledning er blevet efterfulgt, rose hvad der er godt og kritisere, hvad der tiltrænger dette, og saa raade og vejlede paany. Denne vejledende Virksomhed maa ske fra Stationerne, og de Folk, der benyttes, maa virkelig være i Stand til at udføre Arbejdet, thi det er af stor Vigtighed, at det lille Landbrug, som bliver drevet i Grønland, lige fra Begyndelsen drives paa baade tidssvarende og hensigtsmæssig Maade; ellers indtræder der før eller senere Vanskeligheder.

V. Præmiering af Nykultur.

Saafremt der kommer en Lov, som bevilger Præmiering af Jorddyrkningsarbejder, maa Stationerne føre Tilsyn med disse Arbejder. Folk fra Stationerne maa foretage Opmaaling af alle Nydyrkningsarbejder og overbevise sig om, hvorvidt de er ordentligt udført, eller der tiltrænges Forbedringer, samt om de er de udlovede Præmier værd i Henhold til de gældende Regler.

VI. Kontrol med Husdyrholdet.

En saadan er paakrævet, og Overopsynet maa ligge hos Stationerne, men i Forbindelse med Kommuneraa-

dene. Dette Tilsyn maa gaa ud paa at konstatere, at alle som har Husdyrhold ogsaa har Stalde og tilstrækkeligt med Foder til Dyrene til en eventuel streng Vinter.

Stationerne bør indrettes paa tilsvarende eller noget lignende Maade som de danske Husmandsskoler eller Smaabruksskolerne i Norge, men der maa samtidig udføres Forsøgsarbejder og gives Vejledning. Der maa paa Stationerne findes Mønsterbrug, som alle kan bese, og hvor de kan faa Raad og Vejledning. Det er et Held, at disse 2 Stationer ligger paa Steder, hvor der er nem Samfærdsel, saaledes at Stationerne er let tilgængelige; derved øges Interessen.

Beliggenheden byder i sig selv ikke de bedste Betingelser for Landbruget, og der vil sikkert de fleste andre Steder i Grønland, hvor der er nogen Mulighed for Landbrug, kunne udføres de samme Ting som ved Stationerne.

Landbrugsforeninger.

Samtidig med at man indhøster Erfaringer om Landbruget og søger at faa Grønlænderne til at oparbejde denne Næringsvej, maa man lære Befolkningen at samarbejde om Opgaverne, og det bør drøftes, hvilke Veje man helst skal gaa i denne Sag.

At vække Interessen og Lysten til Arbejdet tilkommer de Mænd, som underviser og vejleder i Landbrugssager. Hvor der ved en Boplads er flere, som er begyndt med Landbrug, vilde det være formaalstjenligt, at disse Folk stiftede en Landbrugsforening, som havde til Formaal i Fællesskab at fremme Landbruget, f. Eks. ved i Fællesskab at udføre Grundforbedringsarbejder, foretage Indkøb af Redskaber, Frø, Kunstgødning, og Indsamling af Foderstoffer (Angmagssætter) etc., ligesom man kunde samarbejde med Hensyn til Samling af Faarene paa Græsgangene, eventuelt ogsaa Pasning af Faarene ved Vintertid eller i Læmningstiden om Foraaret.

Folk maa ogsaa lære at behandle Uld og Skind til

Klæder og andet, men hertil behøver man smaa Haandmaskiner, f. Eks. Spinde- og Strikkemaskiner, som er dyre i Anskaffelsen for den enkelte, hvorimod en fælles Sammenslutning vilde lette saadanne Anskaffelser.

Baade med Hensyn til dette og meget andet ligger der Opgaver for en Landbrugsforening, hvor man f. Eks. ogsaa kunde afholde Møder, hvor Sagerne drøftedes, og hvor der nu og da gaves kyndig Vejledning i forskellige Ting.

Naar der efterhaanden var dannet Landbrugsforeninger flere Steder, kunde der oprettes en Sammenslutning for hele Landet, og man kunde stifte et Landbrugsselskab med det Formaal med Tiden at tage Ledelsen af Landbruget i sin Haand. Dette Selskabs Opgave vilde da blive noget lignende som i sin Tid Det kgl. danske Landhusholdningsselskab, Selskabet for Norges Vel, Bonaðarfjelag Islands og flere lignende Selskaber.

Jeg tror, at det vilde være hensigtsmæssigt i nærmeste Fremtid at tage Skridt til de ovenfor nævnte Foranstaltninger, som sikkert vilde bevirke en stigende Interesse for Landbruget og alt Arbejde i Forbindelse hermed.

RESUMÉ.

I det foregaaende er søgt at give en mindre Oversigt over Landbrugsforholdene i Grønland og hvilke Veje, der vil kunne føre til Landbrugets fremtidige Udvikling. Man er begyndt saa at sige paa bar Bund, under vanskelige Jordbunds- og Klimaforhold og med en Befolkning, der var uden det ringeste Kendskab til Landbrug. Man maa derfor søge at indrette alt paa bedste Maade efter de stedlige Forhold og bygge videre paa de allerede indhøstede Erfaringer saavel som Erfaringer, der er gjort andetsteds under lignende Forhold som i Grønland. Teori og Praxis maa gaa Haand i Haand, og de videnskabelige Hjælpe-midler maa benyttes, hvor der er Anledning dertil.

Det, som det gælder om, er at gaa frem paa en systematisk Maade. Jorden maa dyrkes godt og store Mængder af Gødning benyttes; dette sikrer en stor Afgrøde. Husdyrene maa have den fornødne Pasning og Fodring baade ved Foraars- og Vintertid; den tidligere Sultefodring og Lammedød om Foraaret paa Grund af Kulde maa ikke mere forekomme.

Ingen af de gamle Landbrugsprincipper maa raade, vi lever i Nutiden, og det er Nutidslandbrug, som skal drives paa Grønland, afpasset efter de stedlige Forhold. Begyndelsen er gjort, og den har været heldig. Udviklingen maa fortsættes i de samme Spor, idet man søger at rette de Fejltagelser, som tidligere er blevet begaaet.

I Grønland ligger der for Tiden store Værdier hen til ingen Nytte; der tænkes her særligt paa de vidtstrakte Græsgange og de smaa Arealer af dyrkbar Jord, de store Mængder af Fiskeaffald og Kød, som nu periodevis gaar til Spilde. Hvis alt dette blev udnyttet, kunde Grønland give uanede Mængder af Plante- og Husdyrprodukter, men for at naa saa langt, maa der et stort Arbejde til.

Det er Grønlands Styrelse, som skal føre dette Arbejde fremad, og denne Opgave er af den største Betydning for Grønlands Vel i Fremtiden.

Det er interessant at drive Landbrug under nordlige Breddegrader og at vise, hvad der kan gøres selv under vanskelige Forhold, og jeg tvivler ikke paa, at man vil kunne opnaa gode Resultater i Grønland.

Landbrugets Gæld.

Af Fuldmægtig i Det statistiske Departement, cand. polit. *Kjeld Bjerke*.

I Sommeren 1937 blev der foretaget en indgaaende Undersøgelse af Landbrugets Gældsforhold. Da Gældens Størrelse og Fordeling har stor Betydning til Forstaaelse af Gældsproblemet af i Dag, skal først anføres Hovedresultaterne af Tællingen.

For de ca. 202 000 Ejendomme, der faldt ind under Tællingen, andrager den samlede Gæld godt 4,4 Milliard Kr. eller ca. 80 % af Panteværdien. Af de 4,4 Milliard Kr. var 4,1 Milliard Kr. Prioritetsgæld. Den pantsikrede Gæld udgjorde følgelig 76 % af Panteværdien. Saaledes som man ansaa det for nødvendigt at stille Spørgsmaalene ved Gældsoptællingen, var det ikke muligt at faa oplyst, hvormeget Kapital iøvrigt der fandtes udover Panteværdien i Landbruget. For at faa dette betydningsfulde Problem belyst har man paa Grundlag af Skattelisterne for et mindre Udsnit af Landkommunerne foretaget en Beregning af Kapitalen udenfor Panteværdien. Medens Panteværdien efter Gældstællingen androg 5,4 Milliard Kr., viser denne Opgørelse en Kapital iøvrigt paa ca. 700 Mill. Kr. Sammenholder man derfor den samlede Gæld, ikke med Panteværdien, men med Panteværdien plus Kapital iøvrigt, d. v. s. Aktiver ialt, faar man, at Gælden udgør 72 % af samtlige Aktiver, altsaa knapt tre Fjerdedele.

Det fremgik iøvrigt af denne Undersøgelse af Landbrugets Kapitalforhold, at for de højtforældede Ejendomme androg Kapital iøvrigt ikke noget særlig stort Beløb,

saaledes at Gælden maalt med Panteværdien for disse Ejendomme gav et paalideligt Billede af Gældens Betydning.

Disse summariske Tal over den samlede Gæld vil formentlig give et Indtryk af Gældens Tyngde, men først en ganske kort Analyse af Gældens Fordeling vil vise, hvor alvorlig Gældsproblemet er i Dag. Hvis vi inddeler de godt 200 000 Landejendomme efter Gældsprocent, d. v. s. samlet Gæld i Procent af Panteværdien, saa viser det sig, at af de 200 000 Ejendomme var der 57 000, der havde en Gæld, der var over 110 % af Panteværdien, 53 000 med en Gæld mellem 85—110 % af Panteværdien, og endelig var der ca. 90 000, hvor Gælden var under 85 % af Panteværdien. Med andre Ord: mere end Halvdelen af samtlige Landbrug har en Gæld, der er højere end 85 % af Panteværdien. For de smaa Brug, d. v. s. Ejendomme under 10 000 Kr. Grundværdi, er Gælden særlig stor, idet der af ca. 130 000 var 77 000, som havde en Gæld over 85 % af Panteværdien. Naar nu Gælden rager saa højt op, vil det næste Spørgsmaal være, hvor meget Gæld der ligger over de anførte 85 % af Panteværdien. Det har Departementet ogsaa foretaget en Opgørelse af, og det viser sig da, at godt 700 Mill. Kr. af den samlede Gæld ligger over 85 % af Panteværdien, heraf 300 Mill. Kr. paa de smaa Brug.

Den betydelige Gæld, som fremgaar af Gældstællingen, er tildels af relativ ny Dato. Der skal blot anføres tre Tal — Prioritetsgældens Størrelse i 1909, 1926 og 1937. I 1909 var Prioritetsgælden 1,4 Milliard Kr., i 1926 2,8 Milliard Kr., og nu i 1937 er den vokset til 3,7 Milliard Kr. I disse Tal er ikke medregnet Sønderjylland. Tallene viser altsaa, at i Perioden 1909—26 bliver Gælden næsten fordoblet, og fra 1926 til 1937 er Gælden yderligere vokset med næsten 1 Milliard Kr., d. v. s. med en Trediedel.

Det er altsaa givet, at i begge disse Perioder har der fundet en betydelig Gældsstiftelse Sted. Det Spørgsmaal,

der rejser sig, er, paa hvilket Tidspunkt Gældsforøgelsen har været særlig betydelig. Gældstællingen giver ogsaa Mulighed for at besvare dette Spørgsmaal, idet man paa Bagsiden af Gældstællingsskemaerne har forespurgt om Købesummens Berigtigelse ved sidste Overdragelse. Vi kan for det første se, at indtil 1917 har Gældsstiftelsen været relativ moderat. Det er først med de stærkt stigende Ejendomspriser, at Gældsforøgelsen finder Sted, og det fremgaar af Materialet, at det specielt er i Landbrugets gode Aar, at den største Gældsstiftelse er sket, særlig i Inflationsaarene 1924—25 og i de gode Aar før Krisen 1928—29.

Det er ogsaa ejendommeligt at se, at lige saa hurtigt Konjunkturerne bliver bedre i Landbruget, lige saa hurtigt finder Gældsforøgelsen Sted.

Med Hensyn til Aarsagen til Gældsforøgelsen er det klart, at denne i høj Grad er fremmet gennem den Rationalisering og Forbedring, der har fundet Sted indenfor Landbruget. Dette fremgaar ogsaa af Departementets Undersøgelser over Aarsagerne til Gældsforøgelsen efter Overdragelsen. Det viser sig nemlig, at ved Siden af den store Gældsforøgelse, der har fundet Sted under Landbrugets gode Konjunkturer ved Salg i fri Handel (d. v. s. Sælgerprioritet) eller gennem Arveskifte, er der yderligere optaget Prioritetslaan efter sidste Overdragelse. De væsentlige Aarsager til Forøgelsen af Gælden efter Overdragelsen er for det første Nybygninger, dernæst Grundforbedring og endelig Tilkøb af Jord. Særlig for de senere Aar har Grundforbedringerne været af Betydning. I Forhold til disse 3 Hovedaarsager spiller andre Aarsager en væsentlig mindre Rolle. Dog kan peges paa, at Afløsning af løs Gæld har betydet en Del ligesom Afløsning af Arvefæste samt Kurstab.

Naar Gældsforøgelsen saa let har fundet Sted her i Landet, staar det sikkert i Forbindelse med vort Realkreditsystem. Der er visse Svagheder ved Realkreditsystemet. For det første styrer Laantagerne Foreningen, og

dette fører til store Laan, idet Laanevurderingen sættes for højt. Dernæst vælges Direktionen paa Aaremaal, og dette medfører, at Direktionen staar ret svagt over for Laantagerne. Stiller vi det Spørgsmaal, hvorfor Gældsproblemet er saa brændende nu, saa er det indlysende, at dette staar i Forbindelse med den Ændring af Landbrugets Forrentningsmuligheder, som Krisen har medført; medens de stigende Salgspriser i de forskellige Perioder har medført en stigende Gæld, bl. a. fordi vort Realkreditsystem giver Mulighed for stor Gældsstiftelse, saa sker der ikke under en Depression det tilsvarende, at Gælden gaar ned, fordi Salgsprisen gaar ned. Gælden bliver staaende uanset Landbrugets Forrentningsmuligheder.

Der skete som bekendt det under Krisen, at Bruttoudbyttet faldt langt stærkere end Driftsomkostningerne, hvorved Forrentningsprocenten blev reduceret meget stærkt, saaledes at den endog en Overgang var negativ. Fra Landbrugets Side stillede man derfor ogsaa Krav om enten at forøge Bruttoudbyttet eller at faa nedsat Omkostningerne eller om begge Dele. Der kan peges paa, at fra Regeringens Side er man gaaet begge Veje — en Forøgelse af Bruttoudbyttet har fundet Sted gennem de forskellige prishævende Foranstaltninger — og Omkostningerne er blevet nedsat paa forskellig Maade gennem den tidligere Gældslovgivning og ved de konjunkturbestemte Ejendomsskatter, ligesom Landbruget selv har forsøgt at nedsætte sine Omkostninger gennem mindre Indkøb af Foder- og Gødningsstoffer og ved at skyde Arbejdskraft fra sig.

For at faa en nærmere Forestilling om Renteudgifterne i Landbruget, er Renteudgifterne til fremmed Kapital sammenholdt med Nettoudbyttet paa Grundlag af Landøkonomisk Driftsbureaus Materiale, og det vil fremgaa af efterfølgende Oversigt, hvor alvorlig Problemet er. Vi ser af Tallene, at medens Nettoudbyttet 1929—30 var næsten dobbelt saa stort som Renteudgifterne, saa faldt

Det landøkonomiske Driftsbureau.

	Nettoudbytte Kr. pr. ha	Renteudgift Kr. pr. ha
19 ²⁷ / ₂₈	44	68
19 ²⁸ / ₂₉	151	71
19 ²⁹ / ₃₀	135	71
19 ³⁰ / ₃₁	14	73
19 ³¹ / ₃₂	÷ 11	72
19 ³² / ₃₃	60	71
19 ³³ / ₃₄	71	64
19 ³⁴ / ₃₅	79	61
19 ³⁵ / ₃₆	88	62
19 ³⁶ / ₃₇	55 ¹⁾	—

¹⁾ foreløbigt Tal.

Nettoudbyttet derefter meget stærkt og blev endog negativt i 1931, medens Renteudgifterne ikke blev ændret. Først i de seneste Aar ligger Nettoudbyttet og Renteudgifterne ens, og i 1936—37 har vi atter oplevet, at Nettoudbyttet er noget lavere end Renteudgifterne, med andre Ord, i store Dele af Perioden efter 1929—30 har Landbrugerne for at kunne præstere Rentebetalingerne dels maattet regne med ikke at faa Egenkapitalen forrentet og dels maattet benytte noget af Arbejdsindtægten til Rentebetaling.

Det Spørgsmaal, som man nu kan stille sig, er: Hvad har Staten gjort for Løsningen af Gældsproblemet? Jeg skal i det følgende give et Rids af den hidtidige Gældslovgivning og derefter slutte med nogle generelle Betragtninger om forskellige Veje, man kan gaa ved en fremtidig Gældslovgivning.

Gældslovgivningen.

(Afsnittet er udarbejdet i Samarbejde med Sekretær i Det statistiske Departement, cand. polit. P. Kirstein).

Akkordlovene.

Forløberen for Akkord- og Moratorielovgivningen var Lov af 31. Marts 1928, efter hvilken det blev bestemt, at 10 Mill. Kr. af Erhvervenes Laanefonds Midler kan anvendes til Udlaan til Banker og Sparekasser

til Videreudlaan til Landbrugere for at opnaa Tvangsakkord eller frivillig Akkord.

Loven blev gennemført paa Grund af Deflationskrisen, men blev ikke meget benyttet, fordi der samtidig indtraadte Bedring i Landbrugets Rentabilitet.

Efter at Krisen var indtraadt, fik vi allerede i Foraaret 1931 en ny Lov af 28. April 1931, der ophævede den forrige. Hovedbestemmelserne i denne Lov var følgende:

1. Erhvervenes Laanefonds Midler udvides med 10 Mill. Kr. for at skaffe Midler til Udlaan til Landbrugere for at opnaa frivillig Akkord eller Tvangsakkord.
2. Der maa ved Akkorder højst gives de deltagende Kreditorer 30 % af deres samlede Tilgodehavende. Ved Akkorden skal samtlige Gældsforpligtelser mindst nedbringes til Ejendomsskyldværdien plus Værdien af Besætning og Inventar.
3. Laanet maa højst andrage 6000 Kr. og aldrig over 8 % af Ejendomsskyldværdien. Laanet forrentes med Erhvervenes Laanefonds Rente, men er afdragsfri i 3 Aar, derefter Afdrag paa $\frac{1}{12}$ aarlig.

Allerede hen paa Efteraaret skete der dog en Ændring i Loven, og ved Lov af 2. November 1931 gennemførtes følgende nye Bestemmelse:

Kreditorerne kan yderligere faa 35 % af deres Tilgodehavende i Form af en indestaaende Prioritet efter Erhvervenes Laanefond; den forrentes ikke, men udbetales efter 5 Aar. Hvis Gennemsnittet af de ugentlige Noteringer paa Smør og Flæsk i 5-Aars Perioden ligger mindst 35 % over Gennemsnittet af Noteringen i 2. Halvaar 1931, udbetales der fuldt ud, ellers forholdsvis nedsat.

Denne Bestemmelse er overordentlig interessant, idet den jo er Udtryk for, at man ved Tilbagebetalingen eventuelt er indstillet paa, at den Gæld, der falder ind under Ordningen, kan nedskæres under Hensyn til Konjunkturerne.

Nu gik der godt et Aar, og først ved Lov af 13. Marts 1933 tog man den fulde Konsekvens af Udviklingen, idet man gjorde det muligt for Debitor ved Siden af den frivillige Akkord ogsaa at faa Moratorium.

Lovens Hovedregler var følgende:

1. De i Henhold til de nævnte Love bevilgede 10 Mill. Kr. udvides til 20 Mill. Kr.
2. Naar man i Henhold til de nævnte Love ikke har kunnet opnaa frivillig Akkord, kan Debitor, »naar han godtgør, at han trods rimelige Bestræbelser ikke har kunnet tilvejebringe Midler til Fyldestgørelse af sine Kreditorer, anmode om Moratorium for et Tidsrum af 3 Aar, saavel med Hensyn til den P a n t e g æ l d, der overstiger Ejendomsskyldværdien med Tillæg af Værdien af Besætning og Inventar, som med Hensyn til den ham blot personlig p a a h v i l e n d e G æ l d«. Dog kan der A) for den simple Gæld gøres Undtagelse for Gæld for Varer, der er leveret, og Arbejde udført, indenfor de sidste 3 Maaneder før Akkordbegæringen (til Opretholdelse af Ejendommens Drift og til Skyldnerens ordentlige Husførelse) og B) Moratorium kan ikke opnaas for P a n t e g æ l d ydet efter Reglerne om Anbringelse af umyndiges Midler, af Kreditforeninger, af Sparekasser mod 1. Prioritet eller for Skatter.

A. og B. holdes altsaa udenfor Moratoriet. Moratorium udelukker T v a n g s a k k o r d udenfor Konkurs og omvendt.

3. Der indsendes Begæring til Skifteretten, som uden Hensyn til Kreditorernes Samtykke kan afgive Kendelse om Moratorium for den Del af den i Loven omhandlede Gæld, hvorom der ikke er opnaaet Akkord, idet samtidig Akkorden træder i Kraft for de Kreditorer, som har tiltraadt denne.
4. I Tilfælde af Moratorium nedsættes Maksimumsbeløbet for Akkordlaanet forholdsvis. Desuden kan der ved Afgørelsen af, om Gælden ved Akkorden er ned-

bragt til Ejendomsskyldværdien plus Værdien af Besætning og Inventar, bortses fra Moratoriegælden.

5. Den i den foregaaende Lov anførte Bestemmelse, at Kreditorerne udover Akkorddividenden kan faa 35 % Pantebreve, ophæves.
6. I 3-Aars-Perioden bortfalder Afdragspligten, og Forrentningspligten indtræder kun, hvis Gennemsnitsnoteringen paa Smør og Flæsk halvaarligt stiger ud over Aarsgennemsnittet for 1932, og der skal da betales 4½ % p. A. efter Prioritetsrangen af

20 %	af Moratoriegælden,	hvis	Priserne	stiger	20 %
40 %	»	»	»	»	30 %
70 %	»	»	»	»	40 %
100 %	»	»	»	»	50 %

Efter 3-Aars-Perioden genindtræder Kreditor i sine Rettigheder.

Det er værd at notere sig følgende i denne Forbindelse:

Den forrige Lov indførte en Bestemmelse om, at naar Parterne kunde komme overens, kunde en Del af Gælden indefryses i 5 Aar. I denne Periode blev den ikke forrentet, og ved Periodens Ophør var det ikke givet, at man skulde vedgaa hele Gælden — det kom an paa Konjunkturudviklingen.

I Modsætning hertil giver den nye Lov Ret til Moratorium, men Betingelserne er delvis Forrentning, og at Kreditor efter 3 Aars Forløb fuldtud indtræder i sine Rettigheder. Man er blevet staaende ved disse Regler.

Ved Lov af 10. December 1933 skete der en Kodifikation af de tidligere Love, som medførte, at man ophævede Lov af 28. April 1931 og Lov af 13. Marts 1933, der indtil da havde været sideløbende.

Overfor Akkord- og Moratorielovgivningen har der været anført en Del Indvendinger. Det er gennem Aarene blevet hævdet, at der ved denne Lovgivning blev ydet Støtte til Folk, som ikke burde støttes, men fjernes fra Bedriften. Man har ment, at denne Lovgivning især har hindret den saakaldte naturlige Udskillelse af uegnede

Kræfter indenfor Landbruget; særlig fordi Akkord- og Moratorielovgivningen kan siges at være det sidste Middel til at hjælpe en Mand, hvis han skal bevare sin Ejendom. Det har ogsaa været hævdet, at Akkord- og Moratorielovgivningen mest har varetaget Debtors Interesse, saaledes at det i alt for høj Grad er gaaet ud over Kreditor.

Overfor denne Anskuelse har været anført, at de ydre Prioriteter skal og maa bære en stor Del af Risikoen — hvilket de jo ogsaa faar Betaling for — hvorfor en Akkord- og Moratorielovgivning i udstrakt Grad bør varetage Debtors Interesser.

Det har været kritiseret, at Handelsværdien ikke har været lagt til Grund ved Opgørelsen, men Ejendomsskyldværdien, og man har ogsaa anført, at Akkordlovgivningen har opretholdt Salgspriserne ved at hæmme Udbudet af Ejendomme.

Det maa dog antages, at Akkordlovgivningen som Helhed har været og stadig er paa sin Plads, fordi man derigennem skærer noget af den ydre Gæld bort.

Man skal dog pege paa, at Tallet for Tvangsauktioner for Ejendomme med Akkordlaan synes relativt stort, hvilket kunde tyde paa, at det i nogen Grad er berettiget, naar det har været anført, at Akkordlovgivningen redder Personer, som alligevel i det lange Løb ikke vilde kunne klare sig.

Henstandslovene.

Ved Siden af Akkordlovgivningen gennemførtes en Henstandslovgivning allerede for Sommeren 1932.

Der er ingen Grund til at gaa alt for langt ind paa Henstandslovgivningen, men det skal blot understreges, at den tjente to Hovedformaal.

Dels skulde den forhindre, at Pantegæld, der blev behørigt forrentet eller afdraget, kunde opsiges før efter en vis Frist, og dels blev der i vidt Omfang gennem en fortsat Lovgivning givet Henstand med Terminsydelser. Lovgivningen bestemte, at Henstand normalt kunde gives for

den Del af Gælden, der laa under Panteværdien, og ved de senere Love indførtes den Regel, at man kunde vælge mellem Udbetaling af Henstandsbeløbene efter visse Terminer eller lade dem tilskrive Hovedstolen.

Medens den første Lovgivning om Afvikling af Henstandsnydelser ikke vedrørte Kreditforeningerne, gik man ved Lov af 16. Maj 1934 over til en speciel Afvikling af Henstandsnydelserne i Kreditforeninger og i al Almindelighed til en Lempelse i Rentebetalingerne. Det bestemtes nemlig ved denne Lov, at Henstandsnydelserne for Kreditforeningerne kunde udskydes i 2 Terminer, ligesom det ogsaa blev bestemt, at Henstandsnydelse af Laan i $3\frac{1}{2}$ og 4 % Serier eventuelt kunde omskrives til et Tillægslaan til det oprindelige Laan.

Hvad Rentelepelsenerne angaar, bestemte Loven, at en Debitor med et Laan (bortset fra Laan i Forsikringselskaber og Laan ved Obligation til en tilfældig Kreds), der ikke kunde udbetales i December Termin 1934, kunde opsigte Laanet, saafremt Kreditor ikke vilde nøjes med en Rente af 5 %.

Aaret efter denne Lov gennemførtes en ny Lov af 11. Maj 1935 om Laan til Dækning af Henstandsnydelser i Kreditforeninger samt Afdrags- og Rentelepelsener m. v.

Ved denne Lov bestemtes det, at halvaarlige Ydelser af Kreditforeningslaan kan nedsættes med 0,4 %, d. v. s. svarende paa det nærmeste til Afdragene. Dog gjaldt Bestemmelserne ikke for Laan, der var konverteret efter 1. Januar 1934 og inden Lovens Ikrafttræden. Nedsættelsen skulde afholdes af Afdragsnydelserne, og hvis Afdraget var under 0,4 %, skulde Staten yde Forstrækning i samme Forhold, som Afdraget var under de 0,4 %.

For konverterede Laan kunde der ydes en Lempelse paa 0,2 %, eller hvis Laanet var konverteret ved Lovens Ikrafttræden, skulde Staten yde samme Forstrækning som anført foran, hvis Laanet ikke havde været konverteret.

Endelig blev de foran omtalte Regler om Maksimalrente ændret saaledes, at for Laan, der laa indenfor 75 %

af Vurderingssummen, kunde Laanet opsiges, hvis Kreditor ikke gik med til at nøjes med $4\frac{1}{2}$ % i Rente indtil Juni 1938. For Laan over de 75 % gjaldt de samme Regler bortset fra, at Renten ikke maatte være over 5 %.

Som det fremgaar af den hidtil refererede Lovgivning, maatte denne væsentlig opfattes som en Kriselovgivning af ikke alt for omfattende Karakter.

Konverteringslovgivningen.

Vendepunktet i Indstillingen over for den »passive Kapital« skete ved det saakaldte Kanslergade-Forlig i Foraaret 1933.

Dette Forlig var tildels foranlediget af en Henvendelse til Regeringen af 12. Januar fra De samvirkende danske Husmandsforeninger og De samvirkende danske Landboforeninger.

I denne Henvendelse krævede Landbruget den Depreciering af Kronen, som fandt Sted ved Kanslergade-Forliget, og fra Landbrugets Side mente man ogsaa, at Tidspunktet var belejligt til at gennemføre en Konverteringspolitik. Endelig blev det understreget, at Landbrugets Rentabilitet ikke kunde genskabes ved Fastsættelse af indenlandske Minimalpriser paa Landbrugets Salgsvarer, fordi det indenlandske Forbrug kun androg ca. $\frac{1}{5}$ af Produktionen.

I Løbet af Foraaret 1933 samlede Regeringens Bestræbelser sig derfor om Nedsættelse af Rentefoden for derigennem at lette Landbrugets Rentebetalinger.

Det første væsentlige Fremstød i denne Retning var Loven af 1. Maj 1933 om Oprettelse af en Krisefond og om Nedsættelse af Renten for Bank- og Sparekasseindskud.

Der blev oprettet en Krisefond, ved at Staten stillede Skatkammerveksler til Raadighed for Fonden, paa hvilke Fonden kunde optage Laan af tilsvarende Størrelse i Nationalbanken.

Fondens Formaal var til Støtte for Erhvervslivet

at skabe Betingelser for øget Likviditet, normal Kreditgivning og et lavere Renteniveau.

Fondens Midler skulde gaa til:

- a) Laan til Kredit- og Hypotekforeninger i det Omfang, disse giver Henstand.
- b) Laan til eller Indlaan i Banker og Sparekasser.
- c) Laan til Erhvervsdrivende, som er i Likviditetsvanskeligheder paa Grund af Henstands- og Moratorielovgivningen.
- d) Garanti mod Tab paa Laan ydet af Banker og Sparekasser til bestaaende Erhvervsvirksomheder eller Igangsættelse af ny Virksomhed.
- e) Laan til Byggevirksomheder under Bygnings Opførelse, indtil normal Prioritering kan ske.
- f) Indkøb af Obligationer med Pant i fast Ejendom.

De væsentligste Opgaver var sikkert, at Fonden skulde yde Laan til Byggevirksomheder under Bygnings Opførelse, indtil normal Prioritering kunde finde Sted, og Indkøb af Obligationer mod Pant i fast Ejendom, det Spørgsmaal, der har speciel Interesse i denne Forbindelse.

Foruden denne Krisefond blev der gennemført følgende Bestemmelser vedrørende Indlaansrenten:

For Indskud i Banker, Sparekasser o. lign. paa højst 3 Maaneder maa Renten højst være 3 %, for længere Opsigelse højst 3¹/₂ %. Til Gengæld skal Udlaansrenten ned sættes i mindst samme Omfang.

Foruden denne Lov om Indlaansrenten blev det senere hen paa Aaret bestemt, at Udlaansrenten ved Udlaan mod Sikkerhed i fast Ejendom normalt skulde være 4 %, dog kunde den ved særlig Hjemmel forhøjes til 5 %.

Ved Siden af disse Bestræbelser i Retning af en Nedpresning af Renteniveauet, gik man ogsaa Konverteringens Vej, nemlig ved Loven af 16. December 1933 om Rentelettelse ved Konvertering m. v. af Kreditforeningslaan i fast Ejendom. De vigtigste Bestemmelser i denne Lov var følgende:

- a) Udlaan i Landejendomme af Kreditforeninger i 5 og $4\frac{1}{2}$ % Serier standses.
- b) Ved Overførelse til Serie med lavere Rente kan et Laan omskrives til et nyt Laan til Rente 4 %, men med Hovedstol forhøjet saaledes, at den nye Terminsydelse højst bliver som Ydelsen af det gamle Laans Restgæld omskrevet til ny Hovedstol.
- c) Der betales Konverteringsafgift til Statskassen af Ikke-Landbrugsejendomme, der ydes med $1\frac{1}{4}$ % indtil 1. April 1935, og herefter $1\frac{3}{4}$ % af det gamle højere forrentede Laans Restgæld ved Overførelsen. Landbrugsejendomme betaler altsaa ikke Konverteringsafgift.
- d) Udlaan i fast Ejendom af umyndiges Midler o. lign. maa ikke ske til højere effektiv Rente end 4 %.

Gældssaneringslovene.

Som hidtil sidste Etape i Gældslovgivningen staar Gældssaneringslovene. Det er nødvendigt at komme lidt nærmere ind paa disse Love, fordi de i nogen Grad er en Forudsætning for det Lovgivningsarbejde, man beskæftigede sig med i Foraaret 1938.

Den første af Lovene om Gældssanering er Lov af 9. April 1936. Denne Lov bestemte i Hovedtrækkene følgende:

Der blev stillet 100 Mill. Kr. til Raadighed samt 10 Mill. Kr. af Jordfonden.

Naar en Landbruger har en Gæld, der er større end 110 % af Panteværdien, kan han inden 1. April 1938 ansøge Akkordudvalget om Saneringslaan. Dette kan højst andrage 25 % af Panteværdien, og det skal placeres indenfor 110 % af Panteværdien m. m. Der dispenseres herfra, hvor Handelsværdien er stor og 1. Prioriteten stor. Ved Gælden forstaas hans samlede Gæld med Fradrag af den Del af hans Aktiver, som er større end 110 % af Panteværdien.

Saneringslaanet forrentes de første 2 Aar med 1,5 %

p. A., og derefter med 4,5 % p. A., naar Forrentningsprocenten er 4,5 %, og saaledes, at Renten ændres med 2 ‰ for hver 1 ‰, Forrentningsprocenten afviger herfra — Ydergrænserne 1,5—6 % p. A.

Gælden er afdragsfri indtil 1. Januar 1942, og derefter 2 % p. A. Afdrag.

Akkordudvalget skal ved Forhandling med Debitor og Kreditorerne søge Gælden eller Forrentningspligten nedbragt det mest mulige, der er dog ingen Tvang.

Betingelser for Laan:

- 1) Dansk Indfødsret.
- 2) Ejeren skal have erhvervet Ejendommen før 1. Januar 1933.
- 3) Ejeren maa ikke ved sine økonomiske Dispositioner selv have væsentlig Skyld i sin vanskelige Stilling.
- 4) Ejeren maa ikke have opnaaet konjunkturbestemt Rente.
- 5) Ejeren skal ved Saneringslaanet blive i Stand til — efter Akkordudvalgets Skøn — at blive ved Bedriften og opfylde sine Forpligtelser.
- 6) Ejeren skal eventuelt afstaa Jord til Jordlovsudvalget som Forudsætning for at opnaa Saneringslaan.

Laanet forfalder til Udbetaling i Tilfælde af Ejerskifte eller Retsforfølgning undtagen ved Afhændelse til Slægtinge, hvor den nye Ejer har overtaget det paa samme Vilkaar, og i andre Tilfælde eventuelt uden konjunkturbestemt Rente.

Saa længe Saneringslaan indestaar, maa Ejeren ikke optage nye Laan med Sikkerhed ud over 110 % af Panteværdien, bortset fra Grundforbedringslaan o. lign. samt Henstandslaan.

Laanet udbetales Kreditorerne i $4\frac{1}{2}$ % Statsobligationer, Beløb under 50 Kr. kontant.

Ved Lov af 31. Marts 1937 blev Loven paa visse Punkter ændret og suppleret, nemlig:

1. Ejendomme med Grundværdi 100 000 Kr. og derover kan ikke faa Laan paa over 100 000 Kr., og de skal altid placeres inden for Panteværdien.
2. Laan kan ydes til Ejer, der har erhvervet Ejendommen før 1. Oktober 1935.
3. Det er kun en Forudsætning, at Ejeren ikke har opnaaet konjunkturbestemt Rente af den ved Laanet indfrieede Gæld (herved Adgang for Statshusmænd, kfr. den første Lov).
4. Rentetilskud. Landbrugere, hvis Grundværdi er under 30 000 Kr., og hvis Gæld er over 85 % af Panteværdien, kan for Aaret 1937 opnaa Rentetilskud af Staten paa 3 % p. A. af den Gæld, som ligger mellem 85 % og 110 % af Panteværdien.

Til Slut skal det anføres, at ved Lov af 13. April 1938 er Fristen for Ansøgninger om Gældssanering forlænget til 1. April 1939.

Blandt Gældssaneringslovens gode Sider kan man først og fremmest pege paa, at forfalden Gæld i en Del Tilfælde er blevet udløst, og særlig trykkende Gæld (f. Eks. Vekselgæld) er blevet omsat til en Statsprioritet. Der er blevet indvendt mod Gældssaneringen, at det ikke har været nogen virkelig Sanering, idet vel en ret ringe Procentdel af det under Saneringen faldende Gældsbeløb er bragt ud af Verden.

Den sønderjydske Gældslovgivning.

For Sønderjylland, hvor Gældsproblemet har været særligt brændende, har man allerede fra 1934 indført en Særlovgivning.

For de forskellige Statslaan eller Laan med Statsgaranti, der i stor Udstrækning er placeret her, blev følgende bestemt:

1. For den Del af Gælden, der ligger under 85 % af Panteværdien, nedsættes Renten fra 1. Januar 1934 til 3 % for 2 Aar.

2. For Gælden mellem 85 og 100 % af Panteværdien svares ingen Rente i de 2 Aar, og Afdraget for denne Del af Gælden fastsættes til højst 1 % p. A.
3. For Gælden over Panteværdien svares fra 1. Januar 1934 i 5 Aar ingen Rente, og Afdraget fastsættes til højst $1\frac{1}{2}$ % p. A.

Yderligere bestemmes der, at for andre Laan end Statslaanene kan der i den anførte 2-Aars Periode gives Rente-tilskud paa 3 % p. A. for den Del af Gælden, der ligger mellem 85 og 100 % af Panteværdien; dog saaledes, at ingen Laangiver herved maa opnaa et større Renteudbytte end $3\frac{1}{2}$ % af Gælden indenfor den anførte Laanegrænse. Loven er ændret den 7. April 1936.

De anførte 2-aarige Lempelser for Statslaanene er forlænget fra 2 til 5 Aar. Og Reglerne for de øvrige Laans Vedkommende er forlænget med 3 Aar. Reglen om, at Laangiveren ikke maa opnaa et større Renteudbytte end $3\frac{1}{2}$ %, er blevet noget lempet.

Fremtidens Lovgivning.

Som bekendt blev der forrige Sommer nedsat en Kommission, der skulde beskæftige sig med Gældsspørgsmaal, idet man vist fra alle Sider erkendte, at den hidtidige Lovgivning, hvor værdifuld den end maatte være, ikke kunde siges at være det sidste Ord i dette vigtige Spørgsmaal.

Da Forslaget har været refereret i Pressen, er det blot nogle mere almindelige Betragtninger i Tilknytning til Forslaget, der har Interesse.

Der er særlig 4 Punkter, som nærmere skal gøres til Genstand for Diskussion.

- 1) Skal man yde en Rentegaranti for den øverste Del af Gælden?
- 2) Hvorledes skal en konjunkturbestemt Rente fastsættes under Hensyn til Konjunktursvingninger?

- 3) Skal der beregnes Konjunkturindeks for Landbrugs-erhvervet under eet, eller efter Ejendommens Størrelse?
- 4) Saa fremt Staten stiller sig som Garant for Rentebetalingerne, bør der da gennemføres et Pantsætningsforbud?

Med Hensyn til Spørgsmaalet om at yde Rentegaranti for de yderste Prioriteter er det blevet fremhævet, at da normalt de yderste Prioriteter opnaar den højeste Rente som Betaling for den større Risiko, maa det i og for sig siges at være galt at yde Rentegaranti netop for disse Gældsposter. Hertil kommer, at en Rentegaranti gør det muligt, at gamle Fordringer vækkes til Live, saaledes at allerede reelt om ikke formelt afskreven Gæld faar Livskraft igen. Endelig kan en Rentegaranti for den øverste Del af Gælden medføre, at man støtter Personer, som maaske ikke skulde blive siddende paa Ejendommen.

Med Hensyn til det Konjunkturindeks, der skulde benyttes ved den konjunkturbestemte Rente, rejser der sig store teoretiske Vanskeligheder. Man kunde enten tænke sig at bruge Forrentningsprocenten eller Nettoudbyttet, eller maaske et helt andet Maal for Indekset. Hvad Forrentningsprocenten angaar, maa det sikkert anses for lidet rationelt at benytte denne, fordi der i Forrentningsprocentens Nævner indgaar Kapitalen, og denne er paavirket af Forrentningsprocentens Tæller, nemlig Nettoudbyttet.

Ser man paa Nettoudbyttet, er der forskellige Synspunkter, der kunde tale for at benytte dette. Ved at benytte Nettoudbyttet vilde nemlig Brugeren og hans Families Arbejdskraft blive aflønnet paa tilsvarende Maade som den fremmedes Arbejdskraft, idet der ved Beregningerne af Nettoudbyttet netop er regnet med, at Brugeren og hans Families Arbejdskraft skal aflønnes som den fremmede.

Det er dog alligevel et Spørgsmaal, om Nettoudbyttet er det bedste Konjunkturindeks, i alt Fald for de smaa

Brug. Der er nemlig forskellige Forhold, der taler for, at man skulde tage Forskellen mellem Bruttoudbyttet og Driftsomkostningerne (i Driftsomkostningerne ikke medregnet Aflønning til Brugeren og hans Familie).

Ved at benytte Nettoudbyttet ved Indeksberegningerne lader man Brugeren og hans Families Aflønning være en Funktion af Lønudviklingen for den fremmede Arbejds-kraft, ved den anden Indeksberegning sikrer man Brugeren en fast Indkomst som Betaling for hans og hans Families Arbejde og til Afholdelse af Kapitalens Forrentning. Særlig for de smaa Brug er det formentlig noget af en Fiktion at ville skille Indkomsten ud paa Arbejds-løn og Renteindkomst, men hertil kommer, at hvis man benytter Nettoudbyttet ved Indeksberegningerne, sammenkobler man — som nævnt — den selvstændige Landbrugers og den fremmede Arbejdskrafts Levevilkaar. Heraf følger bl. a., at en Lønforbedring for den fremmede Arbejds-kraft kan blive vanskelig at gennemføre, fordi den vil medføre faldende Nettoudbytte og følgelig større Tilskud fra Staten.

Med Hensyn til Punkt 3, om man skulde benytte et fælles Indeks eller et forskelligt Indeks efter Ejendommens Størrelse, kan anføres forskellige Betragtninger. Der kan rettes den Indvending mod en Tredeling, at man der-ved kan hæmme en Udvikling. Tænker vi os, at Rentabilitetsforholdene for de smaa Brug i de kommende Aar ikke vilde være særlig gunstige, maatte det vel i nogen Grad føre til Stilstand eller maaske en langsom Afvikling af denne Brugsform. I det Øjeblik man støtter specielt disse Brug gennem det foreslaede Konjunkturindeks i Tilfælde af den anførte økonomiske Udvikling, maatte dette virke hæmmende paa den saakaldte naturlige Udvikling: Disse Synspunkter er naturligvis rigtige, men de har ikke saa megen Betydning for den praktisk-økonomiske Politik, hvor andre Momenter gør sig gældende.

Man maa for det første huske, at med alle de Ordninger, man har nu, er det vanskeligt for ikke at sige umu-

ligt at tale om en naturlig Udvikling. De enkelte Brugsstørrelser er allerede støttet paa forskellig Maade og med en forskellig Virkning. Hertil kommer, at visse socialpolitiske Betragtninger kan medføre, at man ikke kan ønske den anførte Afvikling af Husmandsbrugene, ligesom ogsaa beskæftigelsespolitiske Forhold kan spille ind ved disse Overvejelser, og endelig rent partipolitiske.

Som sidste Punkt er nævnt Spørgsmaalet om et Pantsætningsforbud. Der er anført forskellige Indvendinger mod et ubetinget Pantsætningsforbud. Det kan vanskeliggøre de Unge Muligheder for at faa Fod under eget Bord, og i alle Tilfælde, hvis de Unge kun kan faa Fod under eget Bord under Forudsætning af en Omgaaelse af Pantsætningsforbudet, vil de Laan, der optages paa saadanne Vilkaar, formentlig skulle forrentes til en overmaade høj Rentefod. Man har ogsaa peget paa, at et Pantsætningsforbud i højere Grad vilde gøre det muligt for den kapitalstærke at komme til, uanset om han var den dygtigste. Paa den anden Side, hvis Staten vilde gaa ind for en Rentegaranti, saaledes som man tænkte sig ved Ordningen i Foraaret, vil et Pantsætningsforbud vel være en logisk Konsekvens, thi hvis man fra Statens Side vil give Landbruget en effektiv Støtte, er det klart, at man ikke kan være tjent med, at denne Støtte blot vil medføre højere Salgspriser og en stigende Gæld, hvad utvivlsomt vilde finde Sted, hvis man ikke fik Loft over Gælden.

Man kan derfor stille sig det Spørgsmaal: Hvilke Veje skal man gaa ved en fremtidig Gældslovgivning?

Til Forstaaelse af de følgende Betragtninger skal fremhæves et Par Forhold af Betydning: I Perioden 1916—17 til 1935—36 har Landbrugets Forrentningsprocent i Gennemsnit været ca. 4. Da Fremmedkapitalen vel i Gennemsnit er forrentet med knapt 5 %, har Egenkapitalen kun kunnet opnaa en Rente paa godt 2 %. Hvis man forudsætter, at Nettoudbyttet i Fremtiden og dermed Forrentningsprocenten skulde komme til at ligge endnu lavere, kan man rejse Spørgsmaalet, hvad man skal gøre med

Hensyn til Gældsproblemet. Specielt under en Depressionsperiode vil man efter det anførte kunne forstaa, at det vilde være overordentlig vanskeligt at kunne forrente Gælden. Med Hensyn til en Løsning af Gældsspørgsmaalet er der 3 interesserede Parter, nemlig: Debitor, Kreditor og Samfundet (Staten). Hvis Landbrugets Vilkaar bliver daarligere i Fremtiden, er det et Spørgsmaal om Kreditor ikke i nogen Grad maa tage Konsekvenserne af de ændrede Forrentningsmuligheder, men samtidig bør Staten maaske søge at forhindre et for stærkt Fald i Landbrugets Indtægter, først og fremmest af samfundsmæssige Hensyn.

Ud fra de anførte Forudsætninger kan man altsaa rejse Spørgsmaalet, hvorledes burde en fremtidig Gældsordning være. Man kunde paapege 3 Ting, der eventuelt kunde gøres, for det første: kunde man tænke sig en Gældsnedskrivning, specielt for den yderste Del af Gælden, dernæst: kunde man tænke sig en Konvertering af selve Realkreditten, og efter at disse Foranstaltninger var gennemført, var det et Spørgsmaal, om man ikke skulde indføre en eller anden Form for konjunkturbestemt Rente for Gælden indenfor Grundværdien. Ved de hidtidige Gældsordninger har man ikke forsøgt at prøve en Nedskrivning i større Omfang. Dette staar formentlig i Forbindelse med, at det har været politisk ugørligt at gennemføre. Ser vi paa de sidste Aars Gældssanerings Lovgivning, er det kun i ringe Omfang, at man derigennem har forsøgt at nedskrive Gælden. Det er som nævnt antagelig ikke saa mange Procent af Topgælden, der er bragt ud af Verden for de Ejendomme, der falder ind under Loven. Man kan maaske undres over, at der ikke i det Øjeblik Staten stod med ca. 100 Millioner til Udligning af den øverste Gæld, i højere Grad kunde være opnaaet en Nedskrivning. Nu skal det fremhæves, at en Nedskrivning af mange Grunde kan være vanskelig, idet en Del af den øverste Gæld er Købmandsgæld og Haandværkergæld og lignende, og en Nedskrivning af disse Fordringer vilde antagelig

ramme Folk, som vanskelig vilde kunne taale det. Paa den anden Side, naar man ikke i højere Grad har forsøgt en Nedskrivning af Gælden ved den hidtidige Lovgivning, bliver det ikke nemmere nu at gøre det; dels fordi de senere Aars Gældssanerings Lovgivning har medført, at man har indskudt en Statsprioritet for en Del af den øverste Gæld paa konjunkturbestemt Rentevilkkaar, dels fordi Talen om en Rentegaranti for Prioritetsgælden mellem Ejendomsskyldværdien og 110 % af Panteværdien heller ikke gør det lettere at gennemføre en Nedskrivning.

Foruden Spørgsmaalet om en Nedskrivning kan man pege paa, at en Konvertering vilde lette Rentebyrden for Landbruget. Medens en Nedskrivning først og fremmest vilde lette de daarligst stillede Landbrugere, vilde en Konvertering i højere Grad lette Landbrugserhvervets Rentebyrder som Helhed.

I Forbindelse med Bestræbelserne for en Konvertering i 1933—34 er fra forskellig Side Problemet om en Rentenedsættelse taget op. I Landbokommissionens Betænkning har Professor *Jørgen Pedersen* undersøgt de forskellige Muligheder for en Rentenedsættelse, og Rentenedsættelsens eventuelle Virkninger. Det er ikke uinteressant at fremdrage nogle af Professorens Synspunkter, der daterer sig til Januar 1933¹⁾.

Det understreges, at Betingelsen for en vilkaarlig Rentenedsættelse her i Landet maa være, at der ikke er Adgang til at overflytte Penge til Udlandet. Denne for en Rentenedsættelse saa overmaade vigtige Forudsætning er senere ogsaa understreget Gang paa Gang²⁾.

Forudsætningen er dog fra enkelt Side taget til Ind-

¹⁾ Beretning afgivet af Landbokommissionen af 1931 om dennes Virksomhed i Tiden fra Kommissionens Nedsættelse den 12. December 1931 til Udgangen af Aaret 1933.

²⁾ Jfr. Nationaløkonomisk Tidsskrift 1934. *Holger Koed*: »Kan og bør Rentesænkningen videreføres« og *Carl Iversen*: »Rentesækning og Valutakurs«.

tægt for, at en Konvertering maatte besværliggøres, uden at det iøvrigt klart fremgaar hvorfor¹⁾.

Professor Jørgen Pedersen diskuterer de forskellige Muligheder for en Rentenedsættelse og fastslaar, at en Nedsættelse af Renten for v i s s e Arter af Laan, f. Eks. Obligationer mod Pant i Landejendomme, vil kunne bevirke, at de Institutioner, der i større Omfang ligger med saadanne Obligationer, vil kunne blive insolvente. En Forudsætning for at gennemføre en fornuftig Rentenedsættelse maa derfor være, at den bliver generel.

Der opstilles tre Former for Rentenedsættelse:

- 1) Lovfæstet Nedsættelse af Indlaansrenten.
- 2) Rentenedsættelse ved Opkøb af Obligationer fra Nationalbankens Side.
- 3) Konvertering uden forudgaaende Rentenedsættelse.

Det skal indskydes, at Professor Jørgen Pedersen er klar over, at de forskellige Former kan gaa Haand i Haand, men ud fra det mere teoretiske Synspunkt, han anlægger, undersøges Mulighederne for, om enhver af de anførte Former for Rentenedsættelse kan føre til de ønskede Maal. Da som bekendt alle tre Former er blevet anvendt, skal Professor Jørgen Pedersens Hovedsynspunkt nærmere belyses.

Der opstilles to Forudsætninger med Hensyn til, hvorledes Indskyderne vil reagere over for en lovfæstet Rentenedsættelse, nemlig at der intet vilde ske, og at Rentenedsættelsen vilde medføre Udtræk.

Professor Jørgen Pedersen ansaa den sidste Mulighed for den sandsynligste²⁾, medens det faktisk gik saaledes, at Indskuddene steg.

Under Forudsætningerne om en Nedsættelse af Indlaansrenten maatte Virkningerne blive, at Efterspørgselen

¹⁾ Jfr. *Harald Petersen*: »Dansk Konverteringspolitik i Sejr og Nederlag«.

²⁾ Jvfr. ogsaa Koeds Udtalelse i det foran omtalte Foredrag Side 291. »Man ventede Udtræk af Pengeinstitutionerne, men det skulde gaa helt anderledes. Indskudene steg fremdeles,«.

efter Obligationslaan maatte falde, medens Kravet om andre Laan (der efter Rentenedsættelsen var blevet billigere) maatte stige. Saafremt Bankerne var villige og i Stand til at gennemføre en forøget Udlaansvirksomhed, maatte den lave Rente ogsaa efterhaanden forplante sig til Obligationsmarkedet.

Professor Jørgen Pedersen konkluderer derhen, »at det under de nuværende Forhold ingeniunde er urimeligt at tvinge Renteniveauet i Samfundet ned ved at fastsætte en Maksimalgrænse for Indlaansrenten, men Forudsætningen for, at denne Vej er fremkommelig, er, at Nationalbanken stiller de Midler til Raadighed, som er nødvendige for Pengeinstitutterne til Imødegaaelse af Udtræk, dels til Ydelse af saadanne Laan, f. Eks. til Byggevirksomhed, men ogsaa til andre Formaal, som maatte blive Følgen af en stærkt nedsat Rentefod.«

Hvad Mulighed Nr. 2 angaar, understreger Professor Jørgen Pedersen den indlysende Sandhed, at hvis Nationalbanken køber tilstrækkeligt med Obligationer op, kan den nedsætte Renten. Nok saa interessant er hans Bemærkning om, at naar der ikke er Mulighed for Pengeanbringelse udenfor Landets Grænser, vil man kunne diktere Obligationsejerne Betingelserne med Hensyn til Rentefoden. Iøvrigt vil Virkningerne i dette som forrige Tilfælde være, at Nedsættelsen i Obligationsrenten vil medføre forøget Kasse hos Bankerne, og dette vil bevirke en Nedsættelse i Bankernes henholdsvis Ind- og Udlaansrente. Til Slut kommer Professor Jørgen Pedersen, omend noget periferisk, ind paa et i denne Forbindelse meget vigtigt Spørgsmaal, nemlig Rentenedsættelsens Indvirkning paa vor valutariske Stilling.

Dette Spørgsmaal har Docent, Dr. *Carl Iversen* i den tidligere omtalte Artikel gjort til Genstand for en nærmere Behandling. Han fremhæver, at hvis man vilde have gennemført en Rentesenkning, maatte man gøre sig klart, at denne vilde kunne faa forskellige valutapolitiske Konsekvenser.

Han understreger tre Muligheder:

- 1) Yderligere Forringelse af Kronens internationale Værdi, hvilket principielt maatte tendere imod at paavirke Handels- og Betalingsbalancen i positiv Retning.
- 2) Forstærket Importregulering for »undværlige« Varer.
- 3) Optagelse af udenlandske Laan eventuelt til en Rente, der var højere end Renten i Indlandet.

Han har sikkert Ret i, at man ikke havde gjort sig tilstrækkelig klart, at en af disse tre Muligheder vilde en Rentesænkning medføre. Man var jo for den første Muligheds Vedkommende indstillet paa, at Kronen ikke skulde depreciere yderligere.

Betragter vi nu Situationen i 1933, skal vi nærmere se, hvilke Forhold der talte for at gennemføre en Konverteringspolitik.

I Aarene efter 1931, da England gik bort fra Guldmøntfoden, havde Renteniveauet i de fleste Lande været faldende, ogsaa her i Landet blev Diskontoen sat betydeligt ned, idet den fra at være sat op til 6 % i Efteraaret 1931 var nedsat til $3\frac{1}{2}$ % i Efteraaret 1932. Denne Diskontoneedsættelse havde dog ikke paavirket Renteniveauet særlig stærkt, men Muligheden for en Nedsættelse af Renten var altsaa til Stede.

Ud fra den faktiske Situation er det værd at understrege forskellige Forhold, der talte for en Konvertering.

Det kan anføres¹⁾, at i Betragtning af den stedfundne Udvikling i Renteniveauet og i Betragtning af, at man i 1933 meget vanskeligt kunde sige noget nærmere om Landbrugets Kaar i de kommende Tider, maatte en Konvertering i alle Tilfælde som midlertidig Foranstaltning anses for en lempelig Maade at bidrage til at løse Gældsproblemet paa.

I denne Forbindelse er det værd at understrege, at da

¹⁾ Det følgende bygger væsentligt paa nogle Betragtninger, der er anført i »Betænkning afgivet af Statsministeriets Udvalg vedrørende Sanering af Landbrugets Gældsforhold« 1934.

en meget betydelig Del af Landbrugets Gæld bestyres af Realkreditinstitutionerne (man kan regne med ca. 2 Milliard Kr.), vilde det være overmaade vanskeligt for Laantager og Laangiver at komme i direkte Kontakt. Følgen heraf bliver, at det kun er indenfor et ret begrænset Omraade, at der ved direkte Aftaler kan ske Ændringer i de en Gang indgaaede Forpligtelser.

Dernæst er denne »Realkredit«, der er anbragt i Landbruget, intimt forbundet med den almindelige Opsparingsvirksomhed indenfor næsten alle Kredse af Befolkningen, hvorfor ogsaa det danske Samfund som Helhed maatte være interesseret i den under Hensyn til de faktiske Forhold mest forstandige og rimelige Fremgangsmaade ved Løsning af Gældsspørgsmaalet paa et Tidspunkt, hvor det var overmaade vanskeligt at overse, hvilken Vej Udviklingen maatte gaa i Fremtiden. Man maatte derfor paa dette Tidspunkt sikkert vige tilbage for en Nedskrivning og i Stedet gennemføre en Rentesænkning. Ved Gennemførelsen af en saadan Politik vilde det formentlig have været rigtigt at gaa ind for en almindelig Konvertering af samtlige Obligationer¹). Herved vilde man dels opnaa, at Landbruget blev hjulpet, uden at Foranstaltningen fik Præg af en speciel Landbrugsforanstaltning, dels at en generel Konvertering vilde føre til en effektiv Rentesænkning for Samfundet som Helhed og derved gennem en eventuel Nedsættelse af Omkostningsniveauet i Byerne ogsaa indirekte komme Landbruget til Hjælp.

Det har været fremhævet, at en Konvertering maatte anses for vanskeliggjort, fordi Danmark paa det Tidspunkt havde et lukket Pengemarked²). Man kan formentlig sige tværtimod. Hvis man har et lukket Pengemarked, er der i og for sig vel ingen Grænse for, hvor langt man

¹) Jvfr. den anførte Betænkning og *Holger Koed*: »Kan og bør Rentesænkningen videreføres«.

²) Jvfr. *Harald Petersen*: »Dansk Konverteringspolitik i Sejr og Nederlag«.

kan trykke Renteniveauet, men det er indlysende, at man maa gøre sig klart, at en saadan Politik under disse Forudsætninger kan føre til Inflation eller til, at man maa rationere Kapitalen¹⁾.

Et andet alvorligt Spørgsmaal, der rejste sig i Forbindelse med Konverteringsbestrebelse, var dette: Var en Konvertering mulig, naar Landbruget var saa daarligt stillet, og specielt, som paavist i Indledningen, en stor Part var rent fortvivlet stillet. Som en Konsekvens heraf kom man ind paa Tankerne om samtidig med Konverteringen at gennemføre en Rentetilskudspolitik for derved at garantere de fremtidige Rentebetalinger.

Principielt har Venstre stillet sig paa det Standpunkt, at Tilskud er forkert, det er Almisse. Men faktisk kan man ikke være blind for, at det har vist sig at være nødvendigt. Netop i Foraaret 1933 kan man vel gaa ud fra, at en Konvertering i Forbindelse med en Tilskudspolitik efter de Retningslinier, som findes anført i den foran nævnte Betænkning om Sanering af Landbrugets Gældsforhold, vilde have været formaalstjenlig. Ved Siden af Almissesynspunktet er der en anden Indvending, der tidligere er nævnt, og som med bedre Ret kan anføres mod Rentetilskud, nemlig at saadanne Tilskud kan medføre, at Gældsbeløb, som paa Grund af den faktiske Udvikling efterhaanden er betragtet som rentefri, pludselig paa Grund af Rentetilskud indtræder som normalt forrentede Fordringer.

Ser man Gældsproblemet paa noget længere Sigt, rejser der sig det Problem, om man ikke fra Statens Side burde overtage Risikoen for Svingninger i en Del af Landbrugets Kapitalværdier. Ligningschef *K. J. Kristensen* har foreslaaet, at man skulde lade den nederste Del af Kapitalen svarende til Grundværdien svinge med Konjunkturerne. Denne svingende Grundværdi kunde enten forrentes med en fast Rentefod, eller man kunde ogsaa

¹⁾ *Carl Iversen: »Rentesænkning og Valutakurs«.*

lade Rentefoden svinge, saaledes at Svingningerne i Grundværdien skulde afspejle Ændringerne i Konjunkturerne paa længere Sigt, Svingningerne i Rentefoden, Ændringerne i Konjunkturerne fra Aar til Aar. K. J. Kristensen fremhæver, at ved en saadan Ordning vilde man hæmme en Indtægtsnedgang i Landbruget under en Depression. Hans Argument for Gennemførelse af et saadant System er det, at Svingninger i Kapitalen (Gælden) svarende til Grundværdien skal Landbruget ikke bære Risikoen for, fordi Grundværdiens Størrelse og Ændring i den først og fremmest skyldes Samfundsudviklingen. I Modsætning hertil fremhæver han, at for Bygninger og for Besætning og Inventar maa Kreditor og Debitor bære Risikoen for Værdisvingninger. Debitor maa bære Risikoen som Driftsleder og delvis Kapitalbesidder, og Kreditor maa bære Risikoen som Kapitalbesidder.

Den Rente, som Ligningschefen tænker sig den svingende Grundværdi skal forrentes med, skulde svare til normal Forrentning, efter at Bruger og Familie havde faaet et passende Arbejdsvederlag og Driftsmidlerne var blevet forrentet.

Efter hvad foran er anført maatte Konsekvensen blive en meget lav Forrentning af Grundværdien, selv naar Hensyn tages til, at Egenkapitalen har været meget lavt forrentet og vel ogsaa maa være det i Fremtiden. Man maa derfor anse det for meget vanskeligt at gaa over til det af Ligningschefen anførte System, medmindre Staten indgaar som Mellemed mellem Debitor og Kreditor, hvad K. J. Kristensen ogsaa antyder. Man kunde derfor tænke sig, at Staten ydede et Rentetilskud. Under disse Forudsætninger skulde Debitor ved Renteberegningerne betale en fast (eller konjunkturbestemt) Rente af en svingende Hovedstol til Staten, medens derimod Debtors Afdrag til Kreditor beregnes paa Grundlag af en fast Hovedstol. Samtidig skulde Staten betale en fast, men i Gennemsnit højere Rente til Kreditor af en Hovedstol, som ikke skulde svinge.

Det er dog muligt, at man skulde indføre en Modifikation. Det kunde tænkes, at man skulde lade Hovedstolen ved Renteberegningerne overfor Kreditor svinge med et Leveomkostningsindeks. Man vilde ved det skitserede System opnaa, at Debitor vilde komme til at betale en Del af sine Rentebyrder under Hensyn til Svingningerne i Landbrugets Konjunkturer. Samtidig vilde Kreditor modtage et Rentebeløb, som vilde svinge med Pengenes Købeevne. Da Leveomkostningsindekset i nogen Grad svinger med et Indeks for Landbrugets Konjunkturer, vilde det Rentetilskud, som Staten kom til at yde, blive noget udjævnet over de enkelte Aar ved det foreslaaede System.

Rejser man Spørgsmaalet, hvad man vilde opnaa ved den skitserede Ordning, har jeg allerede nævnt, at man vilde give Landbrugeren en vis Sikkerhed for en relativ konstant Indtægt, idet Landbrugeren kun skulde bære Risikoen for Værdisvingningerne i Bygningerne nu, medens Samfundet (Staten) overtog Risikoen for Svingninger i Jordværdien. Svingningerne vilde formentlig ogsaa medføre nogen Hæmning i Gældsstiftelsen, fordi en stigende Rentabilitet samtidig vilde medføre stigende Rentebyrder.

Endelig vilde man ikke ved det anførte System forhindre, at der kunde finde en Afgang Sted fra Landbrugs-erhvervet af de Uduelige, fordi Risikoen for Driftsmidler-nes Forrentning paahvilede Debitor. Det skal fremhæves, at selv om Systemet har mange tiltalende Sider i teoretisk Henseende, vilde det være overordentlig vanskeligt at gennemføre.

For det første vilde det administrative Apparat, der skulde sættes i Gang, være meget betydeligt, for det andet vilde Spørgsmaalet om en Ansættelse af Grundværdien under Hensyntagen til Landbrugets Konjunkturer være vanskelig. Staten vilde ved Grundværdiens Ansættelse have det i sin Haand at kunne bestemme Rentetilskuddets

Størrelse. Man maatte formentlig derfor binde Grundværdiens Ansættelse til et eller andet Indeks for Landbrugsgets Konjunkturer. Det vilde være galt at lade Grundværdien svinge med Forrentningsprocenten, fordi Grundværdien indgaar i Forrentningsprocentens Nævner.

Med Hensyn til Spørgsmaalet om Konjunkturindekset kan henvises til det foran anførte.

Forpagter Sonnes Livserindringer.

Chr. Sonne: Min Livsmelodi, Gyldendal, 287 S. 7,75 Kr.

Mange er de, som i det sidste Tiaar har opfordret Forpagter Sonne til at nedskrive sine Erindringer; oftest er det vel sket, efter at Sonne har siddet i en Vennekreds og som den ypperlige Fortæller, han er, har fortalt Træk af sine rige Oplevelser. Men hver Gang blev det slaaget hen som noget, der var uden Betydning og i hvert Fald ikke havde hans Interesse. Meget glædede det derfor hans mange Venner, da de sidste Vinter erfarede, at han benyttede et Par Maaneders Ophold ovre i det fjerne, skønne Riverside ved Stillehavskysten til at fæstne et Tilbageblik over sit lange Liv paa Papiret.

Det er med store Forventninger, man gaar til Læsningen af »Min Livsmelodi«, som Bogen er kommet til at hedde, og lad det være sagt straks, at Læsningen bringer enhver forstaaende Læser en Berigelse og Nydelse saa stor, at kun faa Biografier vil kunne komme ved Siden deraf. I sit sirlige, for ham egenartede Sprog fortæller Forfatteren i velordnet Rækkefølge om de vigtigste Oplevelser; lad være at en og anden yngre Læser i Begyndelsen vil studse lidt ved de lange Sætninger med de dæmpede Følelsesudbrud; det varer dog ikke længe, før den yngre saavel som alle vi ældre Læsere ser Forfatteren tydeligt for os med det lune Blink i Øjet, mærker Forpagterens og Verdensmandens livserfarne, milde Bedømmelse af Mennesker og, trods de tæt ved Firs, det lyse Syn paa Tid og Forhold — kort sagt, ser foran os vor kære Sonne netop saadan, som vi har lært ham at kende og sætte Pris paa ham.

Forpagter Sonne er født den 21. April 1859 i Møgel-tønder, hvor hans Fader da var Præst. Faderen, Provst *H. Chr. Sonne*, er gaaet over i Historien som Stifteren af Danmarks første Brugsforening i Thisted 1866. Han var efter alt at dømme en myndig og initiativrig Mand. Om sin Moder, født Rothe, siger Sonne, at hun var en udmærket Mor for Hjemmets store Børneflokk — 8 Sønner og 1 Datter — og var udstyret med en klar Forstand, Aandslivlighed, hurtigt Omdømme, musikalsk Sans og Teknik og en vindende Elskværdighed.

Om Drengæarene i Thisted berettes flere morsomme Træk, som det var fristende at gengive; vi maa af Hensyn til Pladsen nøjes med at nævne, at den unge Christian Sonne var en ivrig Deltager i Thisteddrengenes Leg eller Slagsmaal; »jeg dækkede mig ingensinde i bageste Skyttegrav, men var normalt at finde i Kampfronten med det dertil knyttede Privilegium paa at indkassere Broderparten af Kløene«. Han fik dog ogsaa Tid til at passe sin Skole, og selv om han efter egen Opfattelse kun klarede sig jævnt pænt, var han dog, da han kun var godt 14 Aar, rede til at underkaste sig Skolens udvidede Præliminæreksamen, som han — efter indhentet Aldersdispensation — tog med Udmærkelse; »min Fader var fornøjet med Resultatet, der forskaffede mig hans Bevilling til mod Erlæggelse af 5 Kroner at købe en gammel, enløbet Forlader, som af mig i Efteraarstiden brugtes som Jagtgevær til Kanten af, hvad den var værd.«

Nu skulde Livsstilling vælges, men Valget var let, thi det var fra de tidligste Drengæaar fastlagt, at S. vilde være Landmand. — Det første Lærested var i Aarhus-egnen paa en Bondegaard, hvor han allerede første Aar, kun 15 Aar gammel, avancerede til at være Forkarl. Næste Lærested var ved Kalundborg hos Godsejer *Holm*, Lerchenfeldt, hvor S. tilbragte to lærerige og lykkelige Ungdomsaar; men det blev kun i kort Tid som Landvæsenselev, thi endnu før han var 17 Aar, blev han til-

budt Forvalterpladsen, og han tog imod Tilbudet, »der var forbundet med en Aarsløn paa 300 Kr. i Stedet for den hidtidige Betaling af 500 Kr. for mig som Elev«. Denne Forskel forøgedes yderligere derved, at den unge Forvalter tog den 15 Tdr. Ld. store Roemark i Entreprise til 15 Kr. pr. Td. Ld. under Forudsætning af at maatte ordne og lede Roearbejdet, som han vilde. »Paa den Basis passedes Lerchenfeldts Roemark i Forsommeren 1876. Og med mig som Førstemand i Arbejdet afleverede jeg til Ejerens fulde Tilfredshed Marken i fint tyndet og fint renholdt Stand. Ham kostede den 15 Kr., mig 9 Kr. 90 pr. Td. Ld. Og de 15 × 5,10 Kr. betød for mig et overmaade velkomment Tillæg til Sommerlønnen, samtidig med at det kunde indkasseres med Honnøren i Behold.« — Derefter til Ellingegaard, ogsaa som Forvalter, for hvem der paa den 750 Tdr. Ld. store, veldrevne Gaard var meget at gøre og meget at lære.

Herfra gik Turen til Landbohøjskolen, hvor den unge Landbrugsstuderende med sine kun godt 19 Aar kunde møde med omtrent 5 Aars praktisk Uddannelse, endda den meste Tid heraf i ledende Stilling, hvilket var et væsentligt Plus, navnlig ved Undervisningen i de egentlige Landbrugsfag. Studiet ved Landbohøjskolen interesserede Sonne, og han tør sige, at han fra første Færd og i hele Studietiden var flittig. At dette maa være rigtigt, viste Eksamensresultatet, det blev fint »og sikkert over al Fortjeneste. De mig først tildelte 14 Karakterer lød nemlig alle paa ug. Nok kan det maaske siges, at det lød lidt ensformigt i Længden, men alligevel!« Tilbage var endnu Bedømmelsen af den kemiske Laboratorieopgave og de indleverede Tegninger, de indbragte kun hver et mg; men alligevel opnaaede Landbrugskandidat Sonne et Eksamensresultat saa stort, som aldrig før var naaet. — Endnu i mange Aar derefter blev det for efterfølgende Smaafolk af Landbohøjskolens Lærere fremholdt for de Studerende som et efterstræbelsesværdigt Maal. Ak, det laa saa umaadelig højt!

For en Landbrugskandidat med stor Eksamen melder der sig altid gode Chancer. Her kom den i Form af Professorerne *B. S. Jørgensen* og *Th. R. Segelcke*, som foreslog, at S. nu gennem en 5-aarig Uddannelse i Ind- og Udland skulde forberede sig til at overtage en Lærerpost ved Landbohøjskolen; de kunde samtidig meddele, at Beløbet til, hvad en saadan Uddannelse maatte forudsættes at koste, var disponibelt og vilde blive stillet til Raadighed. — Et saa smukt og ærefuldt Tilbud kunde S. naturligvis ikke andet end paaskønne, men han var hurtigt klar over, at det at faa en Lærergerning ved Landbohøjskolen ikke vilde kunne byde ham den Tilfredsstillelse og Arbejdsglæde og rimeligvis ej heller den økonomiske Uafhængighed som det at være *Landbrugspraktiker*. Dette var for ham bestandig Maalet, selv om det ikke kunde naas lige straks. — Efter overstaaet Militærtjeneste og derefter et Aar som Bestyrer paa Dronningegaard overtog S. Stillingen som Leder af Landhusholdningsselskabets da planlagte Maltbyg- og Hvededykningsforsøg. Det var en helt ny Virksomhed, og den unge Forsøgsleder fik meget at gøre, ikke blot med selve Forsøgene, men ogsaa som Arrangør af Maltbygudstillinger baade herhjemme og i Udlandet og som flittigt benyttet Foredragsholder, der i de Aar øvede en værdifuld Propaganda for dansk Maltbyg. — Ved Siden heraf havde S. om Vinteren nogen Lærervirksomhed ved Lyngby Landboskole, hvis Forstander var den højtansete, indflydelses- og initiativrige Kaptajn *J. C. la Cour*, der imidlertid under overvældende Arbejde udadtil tænkte paa at trække sig tilbage fra Skolegerningen. Han tilbød S. at blive hans Afløser som Skolens Forstander. Men Sonnes Lyst til at blive Landbrugspraktiker var fremdeles lige stærk. — Da *la Cour* i en Afskedstale for ham fremhævede ham som Manden, »der levede *med, i og for* Sagen«, tillod S. sig at tilføje, at han ogsaa og ikke mindst vilde leve *af* Sagen. Den Tilføjelse syntes *la Cour* ikke rigtig om.

Da den nordiske Udstilling i København 1888 skulde forberedes, overtog Sonne Stillingen som Sekretær for Landbrugsafdelingen. Hans vældige Indsats her er der sidste Sommer blevet al Anledning til gentagende at mindes, og her skal derfor kun nævnes, at man fra alle Sider var enige om, at den Fortjenstmedaille i Guld, som den unge Sekretær efter Udstillingens Afslutning fik tildelt, var saare vel fortjent.

Nu skulde Virksomheden som Landbrugspraktiker for den snart 30-aarige Mand gerne snart begynde; han kunde faa Knuthenborg Avlsgaard i Forpagtning, men han var paa det Tidspunkt ganske uden Raadighed over Pengemidler. To ham velvillige Mænd tilbød imidlertid at stille den Sikkerhed af $2 \times 10\,000$ Kr., som krævedes for Overdragelsen af Forpagtningen; en ældre Ven laante ham 6000 Kr. til Driftskapital. Saaledes udstyret overtog han da i Foraaret 1889 Forpagtningen af Knuthenborg. Ja, til Udstyret hørte dog ogsaa et stort Pengeskab, som han efter Udstillingens Ophør havde erhvervet til billig Pris, 150 Kr. Men Pengeskabet var tomt, og hans Standsfæller paa Lolland gjorde megen Løjer med, at en Forpagter mødte frem med et Pengeskab som eneste Led af Driftsmateriellet.

Nu var Forpagter Sonne — med sin unge Hustru — naaet til den længe attraaede Stilling som Landbrugspraktiker. Der var meget at gøre paa Knuthenborg og der blev gjort umaadelig meget. — Da Landbohøjskolen Landbrugsstuderende allerede Aaret efter, 1890, skulde have Ekskursion til Lolland, var Sonnes gode Ven, Professor *Westermann*, aabenbart ikke i mindste Tvivl om, at Ekskursionen ogsaa skulde gaa til den ny Forpagter paa det smukke Knuthenborg. Det blev en rig Oplevelse for os, der den Gang var med, at besøge Forpagterfolkene og se Forpagteren livlig og stærkt interesseret færdes i Mark og Park, fremsættende sine Forklaringer saaledes, at vi blev klar over, at det var et maalt bevidst, energisk Arbejde, der her var paabegyndt.

Hvor fristende det end kunde være at dvæle nærmere ved dette, maa vi nøjes med — ud fra Selvbiografiens egne Blade — at anføre, at det trods de smaa Priser i Halvfemserne ved nøje gennemført Driftsøkonomi lige fra Begyndelsen bar jævnt fremad med den økonomiske Position paa Knuthenborg. »Vor eneste »Stadsvogn« var i de første 5—6 Aar en gammel holstensk tosædet Vogn, overtaget ved Forpagtningens Tiltrædelse mod et Vederlag af 200 Kr. Det var umiskendeligt, at vi eller jeg paa den Konto indenfor Fagfællernes Kreds var Genstand for nogen Medfølelse — — — Jeg mindes min Glæde, da jeg Juleaften 1895 lod køre for Døren som Julegave til min Hustru en ny Ponyvogn, en Landauer og en Charabanc, de to sidste brugte, men fint eftersete og nypudsede samt i fuldt moderne Udgave, og det hele kontant betalt.«

Der var altsaa allerede nu ved at komme Penge i Pengeskabet; men dette var stort, og det kom efterhaanden til at rumme mange flere.

Med Sonnès hele Position var det kun naturligt, at han modtog Anmodninger om at engagere sig i aktiv Politik; men han havde fra første Færd det bestemte Forsæt ikke at indlade sig herpaa, før hans økonomiske Uafhængighed var sikret, og modstod derfor Opfordringerne indtil han ved et meget dramatisk Landstingsvalg i Nykøbing F. 1902 lod sig vælge til Landstingsmand — til Overraskelse for saavel sig selv som vist for de fleste større Landstingsvælgere, hvem Redaktør *Chr. Reventlow* efter en klogt tilrettelagt Plan havde kørt i Ring med saa længe i Valgnattens Løb, at den gamle Landstingsmand maatte falde og Forpagter Sonne være hans saa at sige selvskevne Efterfølger. — Landstingsperioden kom til at strække sig over 16 Aar, og enkelte husker vel endnu, da Sonnès flotte Skikkelse en Tid beklædte det høje Tings Formandsstol. Men Rigsdagsarbejdet trættede ham, og han undlod derfor at søge Genvalg i 1918. Naar han faa Aar senere overtog Landbrugsmini-

steriet, var det kun under den Forudsætning, at det drejede sig om et kortvarigt Forretningsministerium.

Men der blev i rigelig Maade fra anden Side lagt Beslag paa hans Evner. Det vilde føre for vidt her at nævne de mange Hverv, der blev lagt paa ham. Kun et Par Træk skal nævnes. Da S. var valgt ind i Hunseby Sogneraad, blev han snart Raadets Formand, endskønt Sognets Landbrugere gennemgaaende var radikalt indstillede Venstremænd, og Samarbejdet gik harmonisk og fornøjeligt; kun var der en lille venskabelig Uoverensstemmelse om, hvorvidt Sognets voksende, socialdemokratiske Arbejderbefolkning skulde have Repræsentation i Sogneraadet. Sonne vilde nemlig have dem indvalgt, medens Flertallet var enigt om, at man længst muligt burde afværge dette. Forholdenes Udvikling medførte imidlertid, at ogsaa Socialdemokraterne blev repræsenterede i Raadet, og efterhaanden erkendtes det fra alle Sider, at det var langt hensigtsmæssigere at kunne føre en rolig og saglig Forhandling med dem indenfor Raadet, end at søge dem holdt udenfor og derved vække deres berettigede Misstemning.

Dette Træk er typisk for den kloge, forhandlingsdygtige Forpagter Sonne, der kom til at sidde i adskillige Raad og Bestyrelser, hvor Meningsforskellighederne vel nok stundom kunde være adskilligt større end i Hunseby Sogneraad, men hvor det alligevel som Regel lykkedes ham at naa til et positivt Resultat. Billeder dukker op: Landbrugsraadets Præsidium: Pinstrup, Sonne, Theilmann, tre stoute, særprægede Skikkelser, forenede i Maalet om at gøre det bedste. I Landhusholdningsselskabet det samme: Forpagter Sonne, Grev Moltke, Kammerherre Bech. Eller i Delegationerne under Verdenskrigen: H. N. Andersen, Madsen-Mygdal, Sonne.

Hvor meget Sonne betød som vort Landbrugs kloge Forhandler og Talsmand under Verdenskrigen og i Aarene derefter som Præsident for Landbrugsraadets, er der maaske nu kun faa, der helt husker. Her skal et

Øjeblik dvæles ved hans Betydning for Landhusholdningsselskabet. Da han i 1920 blev indvalgt i Præsidiet, var Selskabet i en trang Periode, dets Medlemstal for hvert Aar dalende og dets Position udadtil bestandig ringere og ringere. For en Mand, der var vant til at faa Tingene til at skride i alt, hvad han havde haft med at gøre, var det en uudholdelig Tanke, at det gamle Selskab skulde smuldre hen under hans Ledelse. Det maatte ikke ske. — For dette Tidsskrifts Læsere, Landhusholdningsselskabets Medlemmer, er det ikke nødvendigt at genopfriske, hvad Sonne i disse Aar gjorde for at blæse nyt Liv i Selskabet, ikke blot ved hans storstilede Gave, men ved hans Evne til at forhandle og sætte sig ind i andres Tankegang, saaledes at en Reorganisation kunde gennemføres og det gamle Landhusholdningsselskab blive et nyt, ungdomsfriskt Selskab, der regnes med.

Trods mange Hverv, hvoraf her kun faa er nævnt, og hvoraf mange nødvendiggjorde hyppige og stundom lange Ophold i Hovedstaden eller i Udlandet, blev Forfatteren dog ved at være Forpagter Sonne. Ved Siden af Knuthenborg drev han i flere Aar Grængegaard, og endnu førend Forpagtningen af Knuthenborg i 1907 var ophørt, havde han overtaget Forpagtningen af den store Gaard Rosenlund, der ligesom Grængegaard ligger paa Østlolland.

Men ved Siden af at være Storforpagter var S. efterhaanden i ikke ringe Grad bleven Industrimand. Det begyndte med Oprettelsen af Havregrynsfabrikken »Avena« — senere »Ota« — fortsatte ved Østasiatisk Industri- og Plantage Kompagni, Burmeister & Wain o. m. a. — I 1917 lod Sonne sig indvælge i Landmandsbankens Bestyrelse som landbrugskyndigt Medlem, og han blev derved inddraget i Landmandsbank-Katastrofen, som naturligvis berørte ham smerteligt. Men han havde den Tilfredsstillelse, at alle de 20 Selskaber eller Kommissioner, i hvis Ledelse han sad, og fra hvilke han ønskede at træde tilbage, alle genindsatte ham i hans Tillidsposter.

Da Forpagtningsperioden i 1919 var udløbet for Rosenlund, opgav han denne. Det stod i Forbindelse med en Beslutning om at moderere Kravene til sin Arbejdsevne, mens det endnu var Tid. Sonne havde da været Herregaardsforpagter i 30 Aar, og han saavel som hans Hustru følte nu Trang til at have med mindre at gøre. Tanken om en længere Rejse med herved naaet og formentlig tiltrængt Hvile for Arbejdskræfter og Nerver fristede ham, og sammen med sin yngste Datter og en Veninde af denne drog han da ud paa sin lange Rejse Jordan rundt. Om denne Rejse saavel som om de mange efterfølgende Rejser til forskellige Verdensdele indeholder »Min Livsmelodi« saare mange højst interessante Træk.

Efter Landmandsperioden og de andre Perioder er fulgt en »Rejseperiode«, der forhaabentlig vil vare lidt endnu. Sonnes Lyst til lange Sørejser staar i nær Forbindelse med hans Interesse for Sejlads, som han i sin Bog skænker en særlig Omtale. Den enhver rask Dreng iboende Pjaskelyst fik han tilfredsstillet deroppe i Limfjordsbyen, hvor Drengaaarene henrandt. Som Forpagter blev han sammen med 4 andre Ejer af en Kutter, som havde fast Station i Bandholm Havn og som af S. bl. a. blev brugt til hans aarlige Inspektionsrejser rundt til Maltbyg- og Hvedeforsøgene. Mange morsomme Træk berettes fra disse Sejladser, der ikke altid begunstiges af Vejr og Vind, men stundom kunde være mere end haarde nok. Men naar Genvordighederne var overstaaet, og man naaede til Dagens Hovedmaaltid, var alle enige om, at »ingen Menu kan staa Maal med et Kutterdæksmaaltid i godt Vejr, bestaaende af f. Eks. enten nypilkede Stegetorsk eller nyfangede Rødspætter og hertil Aarets første og bedste nye Kartofler samt øvrigt Tilbehør plus en god Flaske Rødvin«, ja, og saa være fri for Telefon og Korrespondance. Ogsaa de lange Rejser med de store Skibe foregik heller ikke altid i Magsvejr. Naar Stormen tog til og Passagererne krøb nedefter, befandt S. sig som Regel bedst oppe paa Kommandobroen hos Ski-

bets Fører, men stundom kunde det blive haardere end selv en søvant Mand skønnede paa. Fra den første, lange Jordomsejling berettes: »ved Midnatstid løb vi ind i orkanagtig Vindstyrke og i et dertil svarende »Himmelhav«. I 1½ Døgn væltede vi derefter rundt i Kinasøen, hvor jeg, der ellers staar paa en god Fod med alt, hvad det aabne Hav har at byde paa, maatte erkende, at et mere intimt Kendskab til en Tyfons Virkninger i aaben Sø, end det her vundne, maatte jeg meget bede mig fritaget for«. Eller fra en senere Rejse i 1927. »Skibets trykte Bulletin for den sidste Dag, inden vi løb ind i den engelske Kanal, lød paa: »Full gale, montaneous sea« — vel at oversætte som: Brandstorm, bjerghøj Sø. I hvert Fald bekræftede Kaptajnen min Formodning om, at Atlanterhavets Præstation laa i Overkanten af, hvad det overhovedet kan byde af Storm og Søgang. Men vi havde Vind og Sø agterind. Og med Skibets Fart af 17—18 Knob kunde vi netop løbe fra Søen, som saaledes ikke kunde naa at brække over, hvilket vilde have nødvendiggjort at ligge underdrejet, saa det var egentlig helt tiltalende at opleve en Atlanterhavsorkan under saa gunstige Forhold.« — Man kan heraf forstaa, at lange Sørejser er blevet næsten en Livsnødvendighed for Forpagter Sonne, mindst to-tre er planlagte, han mangler bl. a. endnu Australien. Vi haaber, de alle bliver lykkeligt gennemført.

I »Min Livsmelodi« giver Forfatteren en saare skøn Skildring af sin Hustru, som han mistede efter 43 Aars lykkeligt Ægteskab, og af sine 5 Børn, hos hvilke han dvæler i Opholdet mellem sine Rejser.

Særlige Afsnit danner »Landbrugsmæssige Betragtninger« og et »Tilbageblik«. Begge er overordentlig interessante. Betragtningerne vil maaske nok vække nogen Modsigelse; men det er forstaaeligt, naar Forfatteren siger, at han aldrig rigtigt har kunnet bekvemme sig til at melde sig til Tjeneste indenfor »Landbrugets Klagekor«, naar han stadig har kunnet faa de Landbrug, han har

haft med at gøre, til at svare sig. — De, der i politisk Øjemed er parat til at udnytte en saadan Udtalelse, skal dog ikke overse, at Sonne erklærer, at han altid »har været fuldt ud rede til at erkende og beklage de store og i mange Tilfælde uovervindelige og skæbnesvangre Vanskeligheder, som mangfoldige af vore unge Landmænd kom ud for efter Verdenskrigen«. Ogsaa udtaler han sig skarpt mod den nutidige Svinekortfordeling. Men iøvrigt er der Grund til at anføre, at Forpagter Sonnes Landmandsskæbne ingenlunde maa tages som Norm for, hvad en Landmand kan fuldføre, thi Sonne hører i alt til de faa meget rigt udstyrede, til Genierne; men »Genier er sjældne, Talenter sparsomme, største Parten er ganske almindelige Mennesker« — men ogsaa disse skulde gerne have Lov til at kunne eksistere som Landmænd. Endnu skal i denne Forbindelse nævnes, at Forpagter Sonne, naar maaske lige undtages de første Forpagteraar, aldrig har manglet fornøden Driftskapital.

»Tilbageblikket« rummer en saadan Fylde af Livsvisdom, at det er at betragte som en landøkonomisk Etik, der af enhver ung Landmand — og forresten ældre med — maa læses fra først til sidst. — Dette gælder jo imidlertid hele Bogen. Og hermed skal da denne maaske noget lange Anmeldelse være sluttet.

H. J. Rasmussen.

Statskonsulenternes Indberetninger for Aaret 1937.

VIII.

Beretning fra Statskonsulent Alf. L. Søndergaard.

Ligesom i de nærmest foregaaende Aar var Forholdene for Hesteavlens ogsaa i 1937 særdeles tilfredsstillende. I alt Fald var Interessen for Avlen og for Hestene stor blandt Opdrætterne og Publikum, maaske endda noget større end egentlig berettiget i Forhold til Fremtidsudsigterne og Afsætningsmulighederne, og vel mere et Udslag af de øjeblikkelige Prisforhold samt af den Tilbøjelighed, der for Tiden er inden for Landbruget til i stort Tal at slaa ind paa midlertidigt konjunkturbestemte Emner uden at reflektere over, at Resultatet af en Overproduktion maa blive et Prisfald, særlig under de nuværende Forhold, hvor Afsætningsmulighederne begrænses. For Hesteavlens er denne Tilbøjelighed saa meget farligere, som Udsigterne med Hensyn til Afsætningsmulighederne efter alt foreliggende atter er meget mørke.

Gennem adskillige Aar har jeg fremhævet, at Forbruget paa Hjemmemarkedet maatte angive Retningslinierne for vor Hesteavl, men Raceproblemerne staar stadig som en alvorlig Hindring i denne Henseende, idet Fiktionen om en Storeksport ligesom i gamle Dage i vid Udstrækning opretholdes, ligesom Erkendelsen af Hjemmemarkedets Struktur har meget vanskeligt ved at trænge igennem, og atter finder jeg Anledning til at henvise til nedenstaaende Skema over Fordeelingen af vore Heste i de forskellige Brugsstørrelser, hvilket i nogen Maade giver et Billede af dette Marked:

I 1923 var Hestebestandens Fordeling saaledes:

48.512	»	-	1	Hest og med	ialt	48.512	Heste
73.510	»	-	2	Heste	-	147.020	»
20.384	»	-	3	»	-	61.152	»
14.691	»	-	4	»	-	58.764	»
10.458	»	-	5	»	-	52.290	»
7.810	»	-	6	»	-	46.860	»
4.893	»	-	7	»	-	34.251	»
3.235	»	-	8	»	-	25.880	»
1.881	»	-	9	»	-	16.929	»
4.443	»	-	10	» og derover		70.291	»
Ialt...						561.949	Heste

Denne Tælling er som anført fra 1923, og det er egentlig beklageligt, at det ikke senere har været muligt at faa den gentaget. Tallene taler imidlertid for sig selv, og der er næppe Tvivl om, at der i de forløbne 15 Aar er sket en væsentlig Forskydning af Hesteholdet i Retning af de mindre Brug, dels paa Grund af Udstykningen og dels fordi en Del Heste i de større Landbrug er erstattet af Traktorer. Desuden findes der nu i Modsætning til tidligere et ret betydeligt Antal af Føl og Plage i Husmandsbrugene.

Aaret har i Følge Odense Markedsnotering udvist den højeste Gennemsnitspris, vi har haft i de sidste 10 Aar.

Gennemsnitspris i 1937	ca. 1040 Kr.
» - 1936	» 957 »
» - 1935	» 900 »
» - 1934	» 802 »
» - 1933	» 732 »
» - 1932	» 639 »

Odense Markedsnotering er sikkert et ret godt Udtryk for den virkelige Handelspris for gode Heste paa Hjemmemarkedet. Prisen paa de til Tyskland eksporterede Heste har jo ligget noget højere, som Gennemsnit af 5062 svære Heste var den 1190 Kr., og af 545 lettere Heste var den 1143 Kr. I alle Tilfælde drejer det sig om Heste af god Kvalitet. Der er iøvrigt i Aarets Løb eksporteret ialt 11 980 Heste til en Værdi af ca. 9,323 Mill. Kr.

I 1936 eksporteredes	6800 Heste til en Værdi af ca. 7,067 Mill. Kr.
- 1935	» 5248 » » » » » » 5,597 » »
- 1934	» 8722 » » » » » » 6,163 » »
- 1933	» 11890 » » » » » » 5,970 » »

Af de i 1937 eksporterede Heste er 5742 gaaet til Tyskland til en samlet Værdi af 7,102 Mill. Kr. Den anden Halvpart er ialt væsentlig Slagteheste og har hjembragt 2,221 Mill. Kr.

Af Hensyn til den store Forøgelse af Tillæget, der har fundet Sted i de senere Aar — særlig af svære Heste — maa det haabes, at Eksporten kan opretholdes i sit nuværende Omfang. Det var endvidere i denne Forbindelse ønskeligt, om man kunde komme bort fra de rent tyske Begreber »Varmblod og Koldblod«, saaledes at alle vore Heste blev ligestillet som danske Heste i Handelsaftalerne. Megen Bitterhed og Strid mellem Opdrætterne af de forskellige Racer kunde undgaas, og det vilde næppe skade nogen. Tyskerne tager jo dog kun de Heste, der passer dem. Iøvrigt anser jeg det for farligt at udnytte de svage Eksportmuligheder, der er forhaan-

den som Agitationsmiddel for denne eller hin Race, thi saaledes som Racerne fordeler sig her i Landet, har vi nu en betydelig Overskudsproduktion af svære Heste, som Hjemmemarkedet i Henhold til Forsøgslaboratoriets Fodringsforsøg og til Hestenes Udnyttelse i de forskellige Brugsstørrelser ikke har Brug for eller Raad til at udnytte.

Med Hensyn til Importen bragte Aaret en glædelig Begivenhed, idet vi opnaede at sætte Bundrekord for Indførsel af Heste.

Der blev i 1937 indført	3749	Heste	til en	Værdi	af	1,863	Mill.	Kr.
- 1936 indførtes	6270	»	»	»	»	2,526	»	»
- 1935	»	7694	»	»	»	»	2,647	»
- 1934	»	7528	»	»	»	»	2,464	»

Aarsagen til den store Nedgang i Importen er, som det blev stærkt fremhævet paa de jydskes Husmandsforeningers Sendemandsmøde, fortrinsvis at søge i, at Hesteavlens inden for det mindre Landbrug efterhaanden har faaet et Omfang, der i vid Udstrækning har afløst Importen. De jydskes Husmandsforeningers Husdyrbrugsudvalg er selv »Hestehandler«, foretager Fordelingen fra Opdrætter til Køber, men nu er det fortrinsvis danske Heste, der fordeles, tidligere var det »Russere«.

Naar Importen af Heste i en lang Aarrække har været saa stor, som den har, er det jo et Udtryk for, at vi i Produktionen ikke har taget det tilstrækkelige Hensyn til Forbruget paa Hjemmemarkedet. Racefanatismen har bragt os ind paa noget af det samme Princip som Englænderne i tidligere Tid. De producerede den Vare, der passede dem, uden synderligt Hensyn til Kunderne. Hesteavlens er i Virkeligheden meget konservativ, og der er endnu et stort Antal Opdrættere, der stadig haaber paa, at de gode gamle Dage fra før Krigen vender tilbage. Men det gør de ikke, og jo før vi i vor Avl og i vort Opdræt faar tilpasset Typen efter Forbruget og i Overensstemmelse med de Forsøgs- og Regnskabsresultater, der foreligger, desto bedre i landøkonomisk Henseende.

Talen om, at vi kan købe mindre Heste saa billigt i Udlandet, at det ikke kan betale sig at lægge dem til herhjemme, er ikke rigtig. For det første vil en Prisbillighed i denne Forbindelse altid kun være et midlertidigt Fænomen og Udtryk for en øjeblikkelig Overproduktion i de respektive Eksportlande, hvilket vi desværre ogsaa kender herhjemme fra paa forskellige Omraader, og hvilket netop bekræftes gennem de stærkt stigende Priser, vi har haft paa de importerede »Russere«. Det er derfor særdeles tilfredsstillende, at vi, takket være

vor egen Avl, ikke mere er tvunget til at opretholde Importen i dens tidligere Omfang. For det andet har det allerede vist sig, at det Materiale, der fremkommer gennem den hjemlige organiserede og kontrollerede Avl, er langt bedre med Hensyn til Kvalitet og Type end Størsteparten af de importerede Dyr. Endnu er nogen Import af Heste til det mindre Landbrug vel nødvendig, til Trods for, at vi iøvrigt nu har en ret betydelig Overskudsproduktion.

Kreaturtællingerne den 17. Juli udviste saaledes en Stigning i Hestebestanden paa ca. 15 000 Stkr., fra 536 000 i 1936 til 551 000 i 1937.

	Landdistrikterne	
	1937	1936
	1000 Stkr.	1000 Stkr.
Hingste, 3 Aar og derover.....	4	4
Vallakker, 3 Aar og derover.....	201	200
Hopper, 3 Aar og derover.....	217	218
Plage, 1—3 Aar	79	67
Føl under 1 Aar	50	47
Heste ialt...	<u>551</u>	<u>536</u>

Fremgangen falder i alt væsentligt, saaledes som det ses af Skemaet, paa Føl og Ungheste indtil 3 Aar, og er jo et ganske naturligt Resultat af det forøgede Tillæg. Det samlede Antal af Hopper og Vallakker over 3 Aar er uændret. Antallet af Hopper er gaaet lidt ned, medens Antallet af Vallakker er steget tilsvarende. Denne Forskydning er vist ganske tilfældig og nærmest Udtryk for, at den 4-aarige Aargang har omfattet et forholdsvis stort Antal Handyr, og Fænomenet har næppe nogen Forbindelse med større Dødelighed blandt Hopperne.

Afgangen af den samlede Hestebestand er ogsaa i 1937 opgjort til ca. 30 600 Stkr. De 15 000 Føl og Plage er altsaa ren Overskudsproduktion.

Antallet af bedækkede Hopper var i 1936 ca. 84 000, og Resultatet heraf var ca. 50 000 Føl i 1937. Det vil i Virkeligheden sige en Følprocent paa 62,5. Forrige Aar var Følprocenten 64. Vi har altsaa fortsat en meget tilfredsstillende Drægtighedsprocent, og til Trods for Faren for yderligere Overproduktion tror jeg alligevel, at vi skal gaa varsomt med Dørene i Forbindelse med kunstig Sædooverføring.

Antallet af bedækkede Hopper er gaaet ned med ca. 4000 Stkr. Som Forholdene i Fremtiden tegner sig for Afsætningsmulighederne til Eksport, er denne Nedgang et Skridt i den

rigtige Retning, men Skridtet er næppe stort nok endnu, ligesom der heller ingen Garanti er for, at det er de rigtige Hopper baade med Hensyn til Type og Kvalitet, der er taget ud af Avlen.

Paa Baggrund af de almindelige Forhold for Hesteavlen, der her kortelig er berørt, men som næsten daglig er bestemmende for min Virksomhed, skulde Vilkaarene for den lettere Hesteavl være særdeles gunstige, da den ikke i samme Omfang som den svære Avl er afhængig af Eksporten.

For Frederiksborgavlen har Aaret da ogsaa været meget tilfredsstillende. Avlen breder sig mere og mere, hvilket blandt andet fremgaar af, at Avlen i 1923 kun omfattede 12 Hesteavlsforeninger, medens der nu er 44 Foreninger med Frederiksborg-Hingste spredt over hele Landet. Desuden er der adskillige Konsortier og naturligvis et stort Antal private Hingsteejere. Særlig inden for den sidstnævnte Kategori findes der mange Hingste, der aldrig burde benyttes i Avlen, men endnu savnes Midler til at forhindre dette. Det samme er iøvrigt Tilfældet inden for alle vore Hesteracer.

Tilslutningen til de forskellige Avlsforanstaltninger har været god. I Jylland er Dyrskuerne endnu mange Steder lukket Land for Frederiksborghestene, saa her maa Avlen i alt væsentligt støtte sig til Kaaringerne. Da disse ikke kan være saa omfattende, er det særlig her, at mange Hingste af blanded Oprindelse virker uden nogen som helst Kontrol. Det er selvfølgelig ikke fremmende for Kvaliteten og for Avlens Renomé, og det er egentlig saa meget mere beklageligt, som der i mange Egne af Jyllands lettere Jord var fortrinligt Grundlag for en økonomisk Udnyttelse af Frederiksborghestene. Det kunde maaske endnu en Gang være paa sin Plads at erindre om, at hver 4. Hest i Jylland er en »Russer«.

Paa de sjællandske Dyrskuer var der i Sommerens Løb fremstillet 633 Frederiksborgheste mod 680 i Fjor og 666 forrige Aar. Det er en lille Tilbagegang, men den skyldes vist kun tilfældige Svingninger fra Aar til andet. Rundt regnet fremstilles der paa Sjælland lige saa mange Frederiksborgheste som af de andre 3 Racer tilsammen. Paa Bornholm var der fremstillet 130 Frederiksborgheste paa Dyrskuet i Almindingen. Det synes, som denne Avl er den eneste, der har virkelige Livsbetingelser derovre.

Til Kaaringerne var Fremstillingen større end noget tidligere Aar. Paa Sjælland kaaredes 206 Hopper og paa Bornholm 74. I Jylland foretages Kaaringerne fortrinsvis under de jyske Husmandsforeninger, og Klassificeringen finder Sted under særlig Hensyn til Krydsningsmaterialet.

Paa Sjælland og Bornholm fordeler Fremstillingen og Klasificeringen sig som nedenstaaende Skema viser:

		Hopper.					
Frederiksborg Amt	16	i I. Kl.	55	i II. Kl. A.	17	i II. Kl. B.	Ialt 88
Præstø Amt.....	9	»	16	»	7	»	» 32
Københavns Amt .	7	»	7	»	6	»	» 20
Sorø Amt.....	8	»	16	»	11	»	» 35
Holbæk Amt.....	6	»	10	»	15	»	» 31
Bornholms Amt ..	1	»	28	»	45	»	» 74

Paa Sjælland afholdtes der Hingstekaaringer i Ringsted og i Hillerød. Der var anmeldt 82 Hingste af hvilke der kun kaaredes 32 med nøjagtig Halvdelen hvert Sted.

I Ringsted kaaredes	1	i I. Kl.	7	i II. Kl. A.	8	i II. Kl. B.	Ialt 16
- Hillerød	»	0	»	6	»	10	» 16

I Aarets Løb er der fremstillet Afkom efter 17 Frederiksborghingste. 10 paa Sjælland, 6 under de jyske Husmandsforeninger og 1 paa Bornholm.

Paa Sjælland fik							
6 Hingste Afkommet i I. Kl.	3	i II. Kl. A.	0	i II. Kl. B.	1	i III. Kl.	
I Jylland fik							
1 Hingst Afkommet i	»	2	»	2	»	1	»
Bornholm fik							
0 Hingste Afkommet i	»	0	»	0	»	1	»

Disse Resultater er meget tilfredsstillende, særlig for Jyllands Vedkommende, hvor det afgjort er et meget blandet Hoppemateriale, der arbejdes med. Bedømmelsen foretages efter samme Skala som paa Øerne, og Avlsresultaterne derovre fra er da ogsaa et godt Udtryk for, at Krydsningen mellem Frederiksborghingste og Russerhopper er særdeles hensigtsmæssig. Der er iøvrigt ingen Tvivl om, at vi i Frederiksborghestene har et Materiale, der med den nødvendige Tilpasning af Typen er fortrinligt egnet og økonomisk i Brugen i en meget stor Del af Landbruget.

Oldenborghestene er med Hensyn til Handel og Omsætning omtrent underkastet de samme Vilkaar som Frederiksborghestene. Dog er Efterspørgslen efter gode Oldenborgheste til Byerne paa Grund af Avlens begrænsede Udbredelse noget bedre end for de øvrige Racers Vedkommende, og Priserne har derfor ligget lidt højere. Endvidere synes den tyske Opkøbskommission at foretrække disse fremfor Frederiksborghestene, men her spiller det ogsaa en Rolle, at Udbudet ikke er saa stort.

I avlsmæssig Henseende har Aaret formet sig som de nærmest foregaaende. Som omtalt i tidligere Beretninger er Avlen temmelig spredt over hele Landet; mest koncentreret paa Fyn og Sjælland, men ogsaa her er det dog kun ved Kaaringerne og paa de større Skuer, Fællesskuerne og paa Brahetrolleborgskuet, at der kan faas det rigtige Indtryk af Avlens Stilling. Det er en ret konstant Stab og næsten alle dygtige Opdrættere, der befatter sig med Oldenborgavlen, og da det anvendte Avlsmateriale gennemgaaende er godt, ligger Gennemsnitskvaliteten inden for denne Race noget over det almindelige.

Paa Fyn og i Jylland har der i Aarets Løb været afholdt Hingste- og Hoppekaaring, medens der paa Sjælland kun har været afholdt Hingstekaaring.

Paa Fyn	kaaredes	1 Hingst	i I. Kl.	2 i II. Kl. A.	og 4 i II. Kl. B.
» Sjælland	»	0	»	» 5	» » 0 »
I Jylland	»	0	»	» 2	» » 1 »

Af Hopper kaaredes paa Fyn

11 i I. Kl.	31 i II. Kl. A.	5 i II. Kl. B.	Ialt 47
-------------	-----------------	----------------	---------

og i Jylland

0 i I. Kl.	12	»	10	»	» 22
------------	----	---	----	---	------

Heller ikke paa Lolland-Falster, hvor der sidste Aar blev dannet en ny Organisation, har der i Aar været afholdt Kaaring. I Aar derimod er der dernede aabnet Adgang til, at ogsaa Oldenborghestene kan fremstilles paa Dyrskuerne.

Der er fremstillet Afkom efter 7 Oldenborghingste, 3 paa Fyn og 4 paa Sjælland.

Paa Fyn	fik	1 Afkommet	i I. Kl. B.	1 i II. Kl. A.	og 1 i II. Kl. B.
» Sjælland	»	1	»	» 2	» » 1 »

Ogsaa dette Resultat er tilfredsstillende for Avlen, saa meget mere som Fyn nu i en længere Aarrække har maattet klare sig uden nogen Blodsfornylse fra Moderlandet. Avlen ligger her udelukkende paa private Hænder, og med de forhaanden-værende Valutaforhold og vanskelige Vilkaar for Landbruget har der ikke været tilstrækkelig Kapital til Indkøb af Hingste, men alligevel er Avlen gaaet betydeligt frem i de senere Aar. Paa Sjælland er Hoppecentret »Sjælland« stadig Grundpillen i Oldenborgavlen.

Resultaterne af Hesteavlssarbejdet inden for det mindre Landbrug er kortelig berørt under de almindelige Forhold for Hesteavlen. Men hele dette Avlsarbejde er imidlertid under fortsat Udvikling. Der er nu 31 Hesteavlssforeninger under de

judske Husmandsforeninger, 16 med Frederiksborghingste og 15 med Hingste af Norsk Vestlands-Race. Disse Foreninger repræsenterer den kontrollerede og organiserede Avl inden for Husmandsforeningerne, men sideløbende hermed finder der en udstrakt avlsmæssig Fribyttervirksomhed Sted med daarligt Materiale. Denne Virksomhed har vi ingen Indflydelse paa eller Ansvar for, men den afgiver Stof til en ikke uberettiget Kritik og skader det rationelle Avlsarbejde. Kun gennem en tvungen Hingstekaarung kan disse Misbrug, som forøvrigt alle Racer er fælles om, hindres.

Af ovennævnte 16 Frederiksborghingste er der fremstillet Afkom efter de 12 og af Nordbaggerne efter 6 Hingste.

Af Frederiksborghingstene har

2	faaet	Afkommet	anerkendt	med	I. Kl. B.
4	»	»	»	»	II. Kl. A.
5	»	»	»	»	II. Kl. B.
1	»	»	»	»	III. Kl.

Af de norske Hingste har

3	faaet	Afkommet	anerkendt	med	II. Kl. A.
3	»	»	»	»	II. Kl. B.

Beskrivelserne af Afkommet findes samlet i Tillæget til de judske Husmandsforeningers Husdyrbrugsberetning. Det forholdsvis store Antal Afkomsfremstillinger, særlig efter Frederiksborghingste, er bl. a. et godt Udtryk for den Samvittighedsfuldhed, hvormed hele dette nye Avlsarbejde følges og kontrolleres, og Resultaterne bekræfter i høj Grad de Teorier, der oprindeligt var Grundlag for Starten af Avlen.

Ved de som sædvanlig i Marts afholdte Kaarung var Tilslutningen trods daarligt Vejr særdeles god. Der blev fremstillet ca. 250 Hopper af begge de omhandlede Racer, ligesom der ogsaa blev kaaret 8 hjemmefødte Hingste af norsk Vestlands-Race.

Indkøbet af Avlsdyr i Norge er baade ret kostbart og besværligt, hvilket i nogen Maade fremmer Tilbøjeligheden til at benytte hjemmeavlede Hingste i noget større Udstrækning, end det endnu er sundt for Avlen. For at imødegaa disse Forhold blev som bekendt Stutteriet paa Overgaard oprettet. Det var Hensigten her ved Hjælp af gode, racerene Avlsdyr paa hjemlig Grund at skaffe Avlsmateriale — baade Hingste og Hopper — til videre Udnyttelse i Husmandsforeningerne. Det var store økonomiske Ofre, Godsejer Ancher bragte til Fremme af denne Sag, idet det til Stutteriet indkøbte Materiale var af den bedste Kvalitet og Afstamning, der kunde købes i Norge, ganske uanset Prisen. Stutteriets Virksomhed

var nu saa vidt fremskreden, at Leverancen af Avlsdyr til Husmandsforeningerne var ved at antage det ønskede Omfang, men af forskellige Aarsager blev denne Virksomhed i Løbet af 1937 afbrudt ved Stutteriets Nedlæggelse og Bortsalg af Hestebestanden. Heldigvis skete Realisationen under Husmandsforeningernes Medvirken, saaledes at Materialet ikke blev splittet for alle Vinde, men blev anbragt paa Egne, hvor mange af disse Elitedyr har Betingelser for ogsaa fortsat at virke til fuld Fremme af Avlen. Der er imidlertid Anledning til at bringe Godsejer Ancher en varm Tak for hans Indsats til Fremme af hele denne Sag.

Naar man erindrer, at det mindre Landbrug skal bruge ca. 15 000 Heste aarligt til Fornyelse af den nødvendige Bestand i disse Brug, vil der fortsat være Plads til en Udvidelse af dette Avlsarbejde, men det er en absolut Nødvendighed, at de for Avlen angivne Linier følges, thi det maa stærkt understreges, at det ikke alene drejer sig om at producere, men i lige saa høj Grad om, at denne Produktion er af en saadan kvalitativ Standard, at den kan give Mulighed for Afsætning, betale sig for Opdrætterne og føre til Formaalet: En velegnet Husmandshest.

Dansk Traveravl er i Færd med at antage saa rationelle Former, at der er Udsigt til, at denne Avl virkelig kan faa nogen økonomisk Betydning for Landet ud over den Indtægt, der flyder gennem Totalisatoren, idet der kan blive Tale om Eksport til vore Nabolande, hvor Interessen for Hestesporten altid har været stor. Det danske Travelskab har ogsaa i Aar afholdt Kaaringer og forbedrer stadig Betingelserne for Opdrætterne ved at uddele store Opdrætningspræmier for hjemmefødte Heste paa Banerne. Baade i Odense og i Aarhus har der været afholdt tilsvarende Skuer med samme Formaal for Øje. Det er imidlertid en alvorlig Hæmning for Avlens videre Udvikling, at det er saa vanskeligt at faa Valuta til Indkøb af gode Avlsdyr i Amerika.

Det danske Travelskab har som sædvanlig, men i stigende Grad, ydet den almindelige Hesteavl betydelig økonomisk Støtte, ligesom ogsaa Selskabet ved sin forstaaende Ledelse er en Støtte for Hesteavlen i Almindelighed.

Ogsaa inden for Fuldblodsavlen arbejdes der, som omtalt i min Beretning for 1936, fortsat paa at udbrede og stabilisere Avlen. Interessen for Ridesporten breder sig stadig, særlig i Byerne, hvor den aabenbart er nær knyttet til de gode økonomiske Forhold. Forsøgene med Kaaring af Hopper til Fuldblodshingste, for paa hjemlig Grund at producere Rideheste,

fortsættes, men de indvundne Erfaringer er endnu ikke af et saadant Omfang, at der kan siges noget om Resultaterne.

Som det er fremgaaet af de indsendte Kvartalsberetninger har jeg i Lighed med tidligere Aar deltaget i Kaaringerne baade af Hingste og Hopper inden for de forskellige her omtalte Racer samt i alle Afkomsskuer efter Hingste. Forud for Dyrskuerne paa Sjælland har jeg ogsaa i Aar deltaget i Afstammingsbedømmelsen af de til Skuerne anmeldte Heste. Paa Grund af den større Tilslutning til Skuerne har dette Arbejde ogsaa i Aar været betydeligt mere omfattende end tidligere. I Juni og Juli har jeg været nærværende ved saa mange Dyrskuer, som Tiden har tilladt, fortrinsvis paa Øerne, men ogsaa ved enkelte i Jylland. Baade ved Kaaringerne og ved mange Dyrskuer har jeg holdt Foredrag om de præmierede Dyr. Foredragsvirksomheden har i det hele taget i Aarets Løb, foranlediget af den store Interesse for Hesteavl i Almindelighed, været mere omfattende end tidligere, og ved flere Lejligheder var det umuligt for mig at imødekomme Kravene i denne Henseende. Som sædvanlig har jeg i ret stor Udstrækning ydet Bistand saavel til Foreninger som til private i Spørgsmaal Hesteavl vedrørende. Desuden har Forholdene medført en betydelig Korrespondance og andet skriftligt Arbejde.

Stambogsføringen giver stadig et betydeligt Arbejde, der dog i Aar er lettet en Del ved den Bistand, jeg i denne Forbindelse har haft af Konsulent Refsgaard.

Foruden i »Hippologisk Tidsskrift« har jeg i en Del andre Blade skrevet Artikler og Beretninger vedrørende Hesteavl.

Ogsaa i det forløbne Aar har jeg fungeret som Censor ved Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole baade for Veterinær- og Landbrugsstuderende.

Litteratur.

Skrifter fremkaldte ved Hundredoghalvtredsaaersfesten for Stavnsbaandets Løsning.

Nu som for 50 Aar siden, da det meget storslaaede Hundredaarsjubilaem for Bondefrigørelsen (se Dr. *Hans Jensens* Foredrag i T. f. L. Nr. 6) affødte en lang Række *Stavnsbaandsbøger* — en Anmelder beskriver i én Fremstilling saaledes 13 Skrifter — er der i indeværende Mindeaar udkommet en Serie Bøger om Landboreformerne og om Bondestandens Kaar før, under og efter Reformtiden i 1757—1810. Og yderligere er der denne Gang kommet en Serie omhandlende Landbrugets nuværende Stilling, dets teknisk-økonomiske Forhold og Organisationssystem, nemlig 4 Hæfter fremtrædende som en 2. Udgave af det i 1935 af Landbrugsraadet udgivne Samleværk: »Danmark — Landbruget«.

De efterfølgende Linier tager imidlertid kun Sigte paa at henlede Opmærksomheden paa og karakterisere Hovedindholdet i »Historiebøgerne«, idet ovennævnte Hæfter om *Planteavlen* i Danmark, om *Husdyrbruget*, om *Landbrugsøkonomien* og om *Landbrugets Organisationer* saa at sige taler for sig selv — skrevet som de er af Lærere ved Landbohøjskolen, Forsøgsbestyrere, Landbrugsskoleforstandere og ledende Konsulenter samt Funktionærer i de centrale Sammenlutninger, Andelsudvalget og Landbrugsraadet. Det er samme Medarbejdere som ved *Landbrugets Ordbog*, der ogsaa er kommet i en ny Udgave i Aar, under Redaktion af *Th. Madsen-Mygdal* ligesom ved 1. Udgave for 30 Aar siden, og dette Værk er jo kendt og

værdsat overalt i vort Land, hvor boglige Hjælpemidler benyttes.

Nævnes i denne Sammenhæng bør ogsaa Bogfortegnelsen »*Dansk Landbrugs litteratur i Udvalg*«, udgivet af Landbrugsudstillingen ved Bibliotekarerne *M. Lobedanz* og *A. Milthers*, Landbohøjskolen, og omfattende navnlig de nyeste Fagskrifter foruden et indledende Afsnit med en historisk Oversigt over den landbrugs-litterære Udvikling i Danmark. Skriftet er paa 90 Sider og koster 75 Øre i Kommission hos *Levin & Munksgaard* ligesom de øvrige Fagskrifter, der koster 1,50—1,75 Kr. pr. Stk. Fra samme Forlag er nedennævnte Nr. 2, 3 og 5 udsendt og koster henholdsvis Kr. 2,50, 3,50 og 1,75, medens Nr. 1 er i Kommission hos *Aug. Bang* og koster Kr. 5,00, og endelig er Nr. 4 udsendt fra *Asa's Forlag* i Slagelse og koster Kr. 4,50.

1. Landhusholdningsselskabet udsendte paa 150-Aars Dagen for Stavnsbaandets Løsning et Skrift om Statsmanden *Christian D. Reventlow*, og man kan dele Selskabets i Bogens Forord udtalte Glæde over at kunne udsende denne af Historikeren Dr. *Hans Jensen* forfattede Bog (226 Sider); thi den supplerer de øvrige hver for sig særdeles rosværdige Jubilæumsbøger paa værdifuld Maade. Medens de andre Forfattere mest beskæftiger sig med Bonden, hans Kaar og Livsførelse under skiftende ydre Forhold, Bondearbejdet og Bondesind m. m., og gennemgaaende kun har lidt — i det mindste kun lidt godt — at sige om den anden Part, Herremanden, fra regnet naturligvis naar det gælder Hovedpersonerne, der var banebrydende ved Bondens Frigørelse, saa er det just Herremanden og Livet paa Slottene, og hvad der foregaar i og omkring Statsraadet paa den Tid, som Bogen »*Chr. D. Reventlows Liv og Gerning*« fortæller om.

Ved sin Redegørelse for Datidens Begreber hos den virkelige Adel om Opdragelse, Pligter og Ansvar, og ved sin udførlige Beskrivelse af Hovedpersonens aandelige Vækst

under Oplæringen saavel som af de Frugter, Anstrengelserne i Forbindelse med Livssynet bar i Mandens Gerning, hæver Skriftet sig op over de andre »Stavnsbaandsbøger«. Det er et smukt Mindesmærke, der her er rejst over Reventlow, og Skriftet kan sikkert ogsaa hævde sig betragtet som historisk Arbejde; i alt Fald er Afsnittet om Landboforholdene i Stavnsbaandstiden og om Reformlovgivningen et saa vægtigt og nyttigt Stykke Litteratur, at dets blivende Betydning og Værdi nu og for Eftertiden tør fastslaaes.

Stoffet er jo samlet om den ædle, uegennyttige og dertil i det praktiske Liv meget dygtige Personlighed, som Grev Reventlow var og det ligefuldt som Landmand, Embedsmand og Samfundsreformator, men gennem Uddybelsen af Forudsætningerne for hans overmaade rige og frugtbringende Gerning, i Beskrivelsen af den herskende Tilstand og af de skete Forandringer i Landvæsenet, der blev Resultatet af Ideernes Sejr og praktiske Udførelse, faar Læserne en afrundet og sluttet Fremstilling af hele Landbosagen. Bogen er let læst, ja hensætter ofte Læseren i Spænding og Betagelse, fordi der er lagt en betydelig Sprogkunst for Dagen i Fremstillingen af de korrekte historiske Data.

Det er ikke muligt her at redegøre for Indholdet eller blot at antyde, hvad der i de principielle Spørgsmaal tages Stilling til og hvorledes. Optakten er givet i de indledende Afsnit om Slægt og Herkomst, hvor man hører om Datteren af den første Lensgreve Reventlow, *Anna Sofie*, »der formelt set naaede højest op paa Rangstigen«, nemlig kronet som Kong Frederik IV's Dronning, om Chr. D. Reventlows eget Bryllup den 24. Juni 1774 i Skørninge Kirke, hvor han og hans Forlovede *Sophie v. Beulwitz*, der betragtede det som »Forsynets største Gave at blive elsket af Dem, min dyrebare Greve...«, ved den første Æreport blev mødt af Godsets Ungkarle til Hest, ca. 100 i Tallet, og ved den anden Æreport ventede lige saa mange unge Piger med Blomster, som de strøede paa Vejen.

Reventlows Indsats i Kommissionerne, først til Forbedring af Bondestandens Kaar — og siden til Forbedring af mange andre Ting: Finanserne, Handelen, Fattigvæsenet, Skoleundervisning o. s. v. er selvfølgelig udførligt skildret, men det forudgaaende, de andres Indsats, er ikke derfor glemt. De *Stampe'ske* Landbolove af 1769, der tog Sigte mod flere Ejendomsbønder, og som principielt var ganske modsat den fysiokratiske Tankegang om fuldstændig Frihed uden Beskyttelse af den svage, om *Colbjørnsens* store Indsats i saa Henseende ved den senere Lovgivning og om de andre gode Mænd, der stod paa Reventlows Side, her ikke at forglemme *Kronprinsen*, berettes der ogsaa. En Enkelthed, som man husker, et lille Træk af Reventlows Karakter, vidnende om hans Viljefasthed og Frimodighed, er den Advarsel til *Frederik VI*, som han i 1814, efter Aaret forud at have taget sin Afsked, fremkommer med, og hvori han skarpt irettesætter Kongen for Egenraadighed.

Mange Træk givet i denne Bog var værd at nævne, fordi der, uanset om mere end 100 Aar er hengaaet, siden Grev Reventlow lukkede sine Øjne den 11. Oktober 1827, er en god Del at lære af ham og hans Arbejde for det danske Landbrug. Dr. Hans Jensen slutter sin Fremstilling, som han selv kalder blot et kortfattet, populært Rids til en Biografi, med følgende Ord:

»Det skyldtes Reventlows store Fordomsfrihed og hans Kærlighed til Danmarks Bondestand, at han i saa vid Udstrækning kunde gaa med til en ny positiv, bondebeskyttende Landbolovgivning. Men samtidig bør det aldrig glemmes, hvad det i denne Henseende og i det hele taget betød, at han ved Landboreformernes Gennemførelse var i saa nært Samarbejde med Chr. Colbjørnsen. Landmanden Reventlows særlige Sans for Frihedens Betydning mødtes paa den heldigste og mest frugtbare Maade med Juristen Colbjørnsens energiske Vilje til at gøre den tvingende Lov gældende i alle Forhold, hvor det af samfundsmæssige Grunde kunde synes nødvendigt. Re-

ventflow og Colbjørnsen maa historisk altid nævnes ved hinandens Side som de to Hovedmænd for Bondestandens Frigørelse i Danmark, for Grundlæggelsen af den hele ny Samfundsordning her i Landet ved Overgangen fra det 18. til det 19. Aarhundrede.«

2. *Fra Fællesskab til Fællesskab. Af Axel Garde.*

Forfatteren Axel Gardes Bog drejer sig om Sinden iaget hos Bonden, dets Forudsætninger og dybe Afhængighed af Naturen og Livsvilkaarene, samt om Udviklingen i Bondesamfundet og dets Arbejdsfællesskab, belyst gennem en Samling (litterære) Billeder af dansk Bondeliv og Bondesind, som Bogens Undertitel angiver. Grundtanken er, at Udviklingen fra Oldtidens Slægts- og Stamfællesskab over Middelalderens Driftsfællesskab til Nutidens Andels-Fællesskab er vokset frem af Bondens urgamle og medfødte Sans for Samarbejde og Sammenlutning, den, som Bonden selv kalder for Folkelighed. Der er af en Anmelder (*Søren Alkærsig*) gjort opmærksom paa, at det nye Fællesskab har et andet Grundlag end det gamle, nemlig Verdenshandelen; men som en anden Anmelder peger paa, er det ikke Bondestandens Historie i ydre Forstand, som Skildringen gaar ud paa at vise, men derimod de indre Forudsætninger — Mentaliteten.

Ser man nærmere paa Skriftets Indhold, fæstner sig Indtrykket af et Forsøg paa at samle, hvad der er skrevet om Bønder, og derudaf drage nogle Slutninger om dette Befolkningslags Egenskaber og Karakter. Inden Bondefigurerne præsenteres, som de findes hos vore Folkelivskildrere — *Thyregod, Gravlund og Jakob Knudsen* — »forelæses«der over Emnet: Del og Helhed, og det drejer sig nærmest om Opfattelsen af Kunst og et Kunstværks Tilblivelse, dernæst følger noget om Sprogets Foranderlighed og Afhængighed af Havet (dets Nærhed?); men saa kommer ogsaa de Betragtninger over Bondens Væsen og Betydning som Samfundselement og Erhvervsklasse,

der atter og atter gentages Bogen igennem. »Bondesindet, de er Bønder, hvor man tager dem. Bondens særlige Arbejde, den nære Tilknytning til Jorden, med Hjemmet midt i Bedriften, den faste Kreds om Liv og Gerning, giver maaske endda tilsidst alle Bønder gennem alle Tider og i alle Lande et vist eget Præg«. Paa den følgende Side citeres den bulgarske Bondepolitiker og Statsminister *Stambolijski*, der opstiller Landbrugeren som Kærnen i Samfundet og siger, at kun den jordejende Klasse kan være Mægler og Regulator for andre Samfundsklasser, kun Bonden har de naturlige Betingelser for at forsoner den evige Kamp mellem Kapital og Arbejde, for at afveje Menneskenes Ret og Pligt paa rette Maade, og han tilføjer, at Grundplanen for Naturrigdommens Udnyttelse gradvis maa overføres i kooperativ Retning. Dette er ikke ukendte Tanker, siger *Garde*, og gaar saa en halvtredie Tusind Aar tilbage til en gammel græsk Bonde og Digter.

Dette kun som en Prøve paa, hvad der fremføres i »Fællesskabsbogen«. Den næsten overdrevne Sympati for Jorddyrkeren eller rettere Bonden i den rigtige gammeldags Forstand, ham med over Halvdelen af Landbrugsjorden, tre Fjerdedele af Eksporten, og dermed hans Gerning Grundlaget tillige for store Dele af Landets Fabriksdrift« — er det typiske ved Skriftet; der siges saa mange smigrende Ord om Bonden, at der i høj Grad er Brug for den »trækken fra«, som han efter eget Sigende er klar over skal til. Imidlertid, Bogen er interessant Læsning, men ikke just Hvile-Lektüre. Den tør vel siges mere at henvende sig til Byfolk end til Landboerne, hvormed ikke skal være sagt, at disse ikke har noget at lære af den.

Afsnittene efter de fornævnte Bondedigteres Karakteristikker er dels Brudstykker af Landbrugshistorien, dels Omtale af Holbergs Bondedigtning samt en stærkt koncentreret Gengivelse af Landbrugslovgivningen fra 1781 og Aarene derefter, hvorefter følger en Røst fra Bondens

egen Kreds, Arvefæster *Søren Pedersens* Selvbiografi. Den sidste Trediedel af Bogens ialt 155 Sider, omhandler *Blichers* Digtning, endvidere den romantiske Bevægelse i nordisk Udformning og den danske Romantik, der tager et andet Forløb end den tyske, og saa *Grundtvig* og Højskolen, hvilke Afsnit muligt nok er Bogens bedste. Andelsbevægelsen og Forfatningskampen er næstsidste Kapitel og Hjemstavnsdigtningen det sidste. Bondens Gerning vurderes højt af Forfatteren, og det er der Grund til at sige Tak for. — Landbrugsudstillingen har udgivet Bogen saa vel som den følgende.

Karl Madsen.

(Fortsættes).

Udkomne Bøger.

15. Beretning fra Statens Forsøgsmejeri. Smørrets Vandindhold og Saltning. 31 Sider. Fh. August Bangs Forlag (Ejvind Christensen). (Kbhvn. 1938).

Statens Smørbedømmelser. Aarsberetning for 1937. 46 Sider. (Kbhvn. 1938).

Statens Husholdningsraads Aarsberetning. Finansaaret 1937-38. 186 Sider. (Kbhvn. 1938).

Danmarks Statistik:

Statistisk Aarbog 1938. 291 Sider.

Danmarks Vareindførsel og -Udførsel i Aaret 1937. Statistisk Tabelværk. 278 Sider.

Statistiske Meddelelser 4. Række:

Landbrugsstatistik 1937. Areal, Høst, Kreaturhold og Arbejds-kraft. 106. Bind, 4. Hefte. 79 Sider.

Befolkningens Bevægelser 1937. 106. Bind, 5. Hefte. 48 Sider.

Produktionsstatistik 1937. 107. Bind, 1. Hefte. 128 Sider.

Gyldendalske Boghandel. Nordisk Forlag. (Kbhvn. 1938).

Danske Vider og Vedtægter eller gamle Landsbylove og By-skraaer. V. Bind. Af August F. Schmidt. Udgivne paa Carlsbergfondets Bekostning i 150-Aaret for Stavnbaandets Løsning. 359 Sider. P. Haase & Søn's Forlag (Kbhvn. 1938).

Dansk Landbrugslitteratur i Udvalg. Udgivet af Udvalget for Biblioteksvæsen ved Max Lobedanz og Aksel Milthers. 90 Sider. Landbrugsudstillingen 1938, Kbhvn. V.

Husholdningsorganisationernes Kostundersøgelser. En Bearbejdelse foretaget for Statens Husholdningsraad af Folmer Dam. 63 Sider. (Kbhvn. 1938).

484 Danske Arbejderfamiliers Husholdningsregnskaber for 1931. Indsamlet og udgivet af Statistisk Departement. Bearbejdet for Statens Husholdningsraad af Agnes Elgstrøm og Ellie Warberg. 35 Sider, (Kbhvn. 1938).

Min Livsmelodi. Af Chr. Sonne. 287 Sider. Gyldendal. (Kbhvn. 1938).

Samvirksomhedens Kursus i Husholdningskemi og Ernæringsfysiologi.

Som meddelt i forrige Hefte af »Tidsskrift for Landøkonomi« afholder Samvirksomheden for landbrugsfagligt Oplysningsarbejde i Dagene Onsdag den 26. til Lørdag den 29. Oktober et *Kursus* i Husholdningskemi og Ernæringsfysiologi ved Aarhus Universitet. Kursuset tilrettelægges fortrinsvis under Hensyn til Husholdningskonsulenter og Husholdningslærerinder, men ogsaa andre Interesserede vil være velkomne.

Foredragene afholdes i Aarhus Universitets Lokaler. Tid og Sted for de enkelte Foredrag vil fremgaa af den fuldstændige Kursusplan, der faas fra Samvirksomhedens Sekretariat, Det kgl. danske Landhusholdningsselskab, Rolighedsvej 26, København V.

Kursusplanen vil komme til at omfatte bl. a. følgende Foredrag:

- 1) Forskellige Metaller Forhold overfor Syrer, Baser og Rengøringsmidler. (Ved Professor *Hakon Lund*, Aarhus).
- 2) Hvad kan en Kemiker hjælpe sin Kone med? (Samme).
- 3) Om Ernæringsfaktorer med Vitaminkarakter. (Ved Professor *F. Schönheyder*, Aarhus).
- 4) Nyere Undersøgelser vedrørende Blodet. (Samme).
- 5) og 6) Hormoner. (2 Foredrag af Professor *S. Ørskov*, Aarhus).

- 7) Den praktiske Udnyttelse i Industri og Husholdning af vor nuværende Viden om Vitaminer. (Ved Overlæge S. V. *Gudjónsson*, København).
- 8) Konserveringsmidlernes Indflydelse paa Føden og paa den menneskelige Organisme. (?).
- 9) Fernis og andre Midler til Gulvbehandling. (Ved Forstander R. *Krogh*, Odense).

Desuden er planlagt endnu nogle Foredrag om Vitaminer og Mineralstoffer, ligesom der vil blive Udflugter til forskellige industrielle Virksomheder i Aarhus Omegn.

Deltagelse i Kursuset er gratis, men af Hensyn til Arrangementet bedes Deltagelse anmeldt til Landhus-holdningsselskabet senest den 23. Oktober d. A.

Landbrugets Prisforhold i August Maaned 1938.

Ved Det landøkonomiske Driftsbureau.

Tabel 1. Priser i Kr. pr. 100 kg.

	1937			1938		
	Hele Aaret	Jan. -Aug.	Aug. Md.	Jan. -Aug.	Juli Md.	Aug. Md.
Landbrugsprodukter:						
Sødmælk (ab Mejeri) ¹⁾	12,23	11,57	12,25	13,08	12,88	13,28
Smør, Notering	225	205	225	223	219	230
do., Afregningstal	229	211	232	230	227	236
Ost, 20 %	72	66	68	90	90	90
Æg	110	87	114	105	121	125
Slagterisvin, 1. Kl., m. Kort (sl. V.)	171	169	184	179	184	177
do. uden Kort (do.)	65	60	60	100	100	100
Slagtekøer, Kbhvn., 1. Kl. (lev. V.)	48	46	50	51	53	53
Stude og Kvier, Esbj., 1. Kl. (do.)	60	60	61	60	59	59
Unge Heste, Odense, Kr. pr. Stk.	1040	1059	1000	1090	1100	1100
Hvede, Sælger	19,63	20,13	(17,50)	17,07	16,78	14,50
do., Køber	19,28	19,79	(17,25)	16,77	16,53	14,06
Rug, Sælger	19,95	20,51	18,06	16,72	—	14,13
do., Køber	19,57	20,08	17,75	16,40	—	13,75
Byg, 2rd., Sælger	18,60	18,78	17,05	16,18	15,19	12,90
do., Køber	18,24	18,41	16,80	15,76	14,81	12,55
Havre, Sælger	17,02	17,59	17,55	15,18	14,13	13,12
do., Køber	16,51	17,08	16,95	14,68	13,63	12,62
Hø	6,75	6,97	6,00	8,01	10,25	8,10
Foderstoffer:						
Bomuldsfrøkager	17,61	17,84	17,30	15,61	15,94	15,40
Solsikkekager	18,41	18,46	18,65	16,66	17,06	16,45
Palmekager	15,34	15,05	15,75	15,56	15,38	15,25
Hvedeklid	15,53	15,58	14,50	15,64	15,63	14,00
Majs, La Plata	14,91	14,34	15,10	17,01	16,50	15,95
Kunstgødning:						
Chilesalpeter	16,73	16,80	16,10	17,28	17,60	16,10
Kalksalpeter	16,03	15,99	15,60	16,74	17,05	15,60
Svovlsur Ammoniak	16,08	16,04	15,65	16,79	17,10	15,65
18 % Superfosfat	6,46	6,46	6,30	6,73	6,80	6,30
40 % Kaligødning	13,49	13,70	12,45	13,70	13,95	12,45

1) Ekskl. Mælkeafgift.

Tabel 2. Prisindeks. (Femaaret 1909/14 = 100).

	1937			1938		
	Hele Aaret	Jan. -Aug.	Aug. Md.	Jan. -Aug.	Juli Md.	Aug. Md.
Landbrugsprodukter:						
Sødmælk	116	110	117	125	123	126
Smør, Notering	108	98	108	107	105	110
do., Afregningstal	110	101	111	110	109	113
Ost	126	116	119	158	158	158
Æg	93	74	97	89	103	106
Slagterisvin med Kort	176	174	190	185	190	182
do. med og uden Kort ¹⁾	174	172	187	184	189	181
Slagtekøer (København)	83	79	86	88	91	91
Stude og Kvier (Esbjerg)	98	98	100	98	97	97
Unge Heste (Odense)	141	144	136	148	149	149
Hvede	142	146	127	124	121	105
Rug	167	172	151	140	---	118
Byg, 2rd	144	146	132	126	118	100
Havre	141	146	146	126	117	109
Hø	98	101	87	117	149	118
Foderstoffer:						
Bomuldsfrøkager	120	122	118	106	109	105
Solsikkekager	143	143	145	129	132	128
Palmekager	135	132	138	137	135	134
Hvedeklid	139	140	130	140	140	126
Majs, La Plata	133	128	135	152	148	143
Kunstgødning:						
Chilesalpeter	84	85	81	87	89	81
Kalksalpeter	83	83	81	87	88	81
18 % Superfosfat	109	109	106	114	115	106
40 % Kaligødning	113	115	104	115	117	104
Vejet Prisindeks for:						
Mejeriprodukter	111	103	112	113	112	116
Husdyrprodukter, ialt	123	116	128	127	130	130
Korn	147	150	135	127	120	106
Planteprodukter, ialt	149	155	143	127	121	108
Landbrugsprodukter, ialt	125	119	129	127	129	129
Kraftfoder	135	136	133	127	126	119
Kunstgødning	95	95	91	98	100	91
Andre Vareindkøb	99	98	99	88	88	88
Vareindkøb, ialt	123	123	121	117	116	110

¹⁾ Forholdsmæssigt beregnet.

Indtryk fra en Studierejse i Amerika.

Foredrag ved Konsulentmødet den 25. Februar 1938
af Forsøgsleder *H. Wenzel Eskedal.*

For Midler, som blev stillet til Raadighed af Laurits Andersens Fond, havde jeg i Sommeren 1937 Lejlighed til at foretage en landøkonomisk Studierejse i U. S. A. for at studere amerikansk Forsøgsvæsen paa Husdyrbrugets Omraade. Specielt var det min Hensigt at undersøge, om der fra amerikansk Side forelaa Materiale, som viste, hvilken Indflydelse Ernæringen har paa Kvægets Frugtbarhed.

Turen strakte sig over 3¹/₂ Maaned. I den Tid gennemrejste jeg 18 Stater og besøgte 14 Universiteter med tilhørende Forsøgsinstitutioner, hvortil kommer, at jeg saa enkelte Slagterier, nogle Mejerier og mange Landbrug.

Jeg benytter Lejligheden til at takke Laurits Andersens Fond for, at det har gjort det muligt for mig at gennemføre Rejsen, og skal i det følgende meddele nogle Indtryk fra Turen, men ønsker straks at understrege, at da Opholdet i den ny Verdensdel kun har været relativt kort, og da U. S. A. er et stort Land, har jeg kun kunnet faa et flygtigt Indtryk af Landet.

De Forenede Stater er jo nemlig et stort Omraade. Det fylder næsten lige saa meget paa Verdenskortet som Europa og dækker med sine 8 Millioner km² (foruden Alaska) et Areal, som er næsten 200 Gange saa stort som vort Fædreland. Hvor stort U. S. A. er, fremgaar ogsaa af, at hvis en Mand skal rejse fra Danmark til Kalifornien, saa er han, naar han efter at have sejlet 7—9 Dage og er kommet til New York, kun halvvejs ved sin Rejses Maal. Der er med andre Ord omtrent lige saa langt fra

New York til Stillehavskysten som fra Danmark til New York.

Det blev nævnt, at U. S. A. dækker et 200 Gange saa stort Landomraade som Danmark. Befolkningen er imidlertid kun 33 Gange saa stor, hvoraf fremgaar, at Danmark maa være ca. 6 Gange saa tæt befolket som U. S. A.

Amerika er jo et Teknikkens Land, hvilket giver sig til Kende paa mange Maader. Blandt andet er U. S. A. et af de automobilrigeste Riger i Verden. Amerikanerne selv er stolte heraf og fortæller gerne, at man har saa mange Automobiler, at hele Nationen kan komme ud at køre paa een Gang. Statistikken viser ogsaa, at man i De Forenede Stater har et Automobil for hver 4—5 Personer. Til Sammenligning tjener, at vi her i Landet har et Automobil for hver 23. Person.

Der er 33 Gange saa mange Landbrug i U. S. A. som i Danmark. Og disse har et Jordtilliggende paa 63,5 ha (18,5 ha her i Landet), hvilket betyder, at der til et Gennemsnitslandbrug i De Forenede Stater hører 3—4 Gange saa stort et Areal som til et Gennemsnitslandbrug her i Landet.

Jorden i U. S. A. er — set fra et Landbrugssynspunkt — uden Tvivl af bedre Kvalitet end Danmarks Jord. I Staten Iowa f. Eks. er Muldlaget paa sine Steder mange Fod tykt og minder om den sorte Jord i Sydrusland. Indtil for faa Aar siden var Brug af Kunstgødning da ogsaa ret sjældnen i Amerika, og i store Omraader anvendes den endnu ikke.

Til Trods for, at Jorden altsaa er god, avles der pr. Arealenhed betydeligt mindre i U. S. A. end her i Landet. Dette vises ved følgende Tal:

I Aarene 1930—33 avledes i Gennemsnit pr. ha om Aaret:

	Danmark.	U. S. A.
	hkg	hkg
Hvede (Kærne) ..	28,4	9,2
Byg » ..	27,8	10,7
Havre » ..	25,8	9,9
Kartofler.....	160,8	71,7
Sukkerroer	333,1	257,8

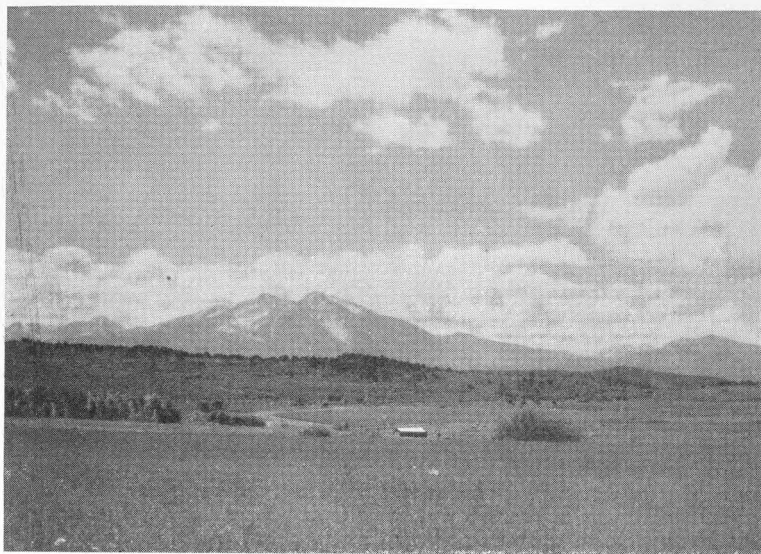

Fig. 1. Typisk Ranch i det »vilde Vesten«. Her pløjes aldrig en Fure. Befolkningen lever af Kvægopdræt. Køerne (Federace) kommer aldrig paa Stald, men lever af Græs det meste af Aaret og faar noget Hø 4—5 Maaneder om Vinteren.

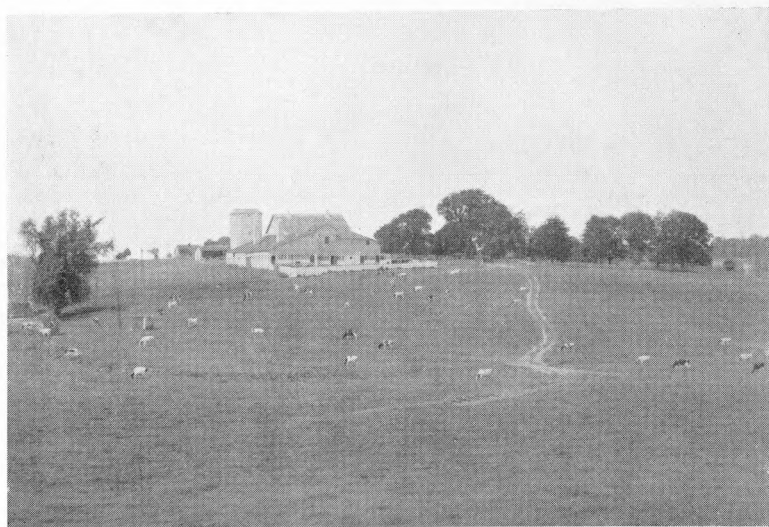

Fig. 2. Typisk moderne Farm i Østen. Mælkesalg er her Hovedindtægtskilde.

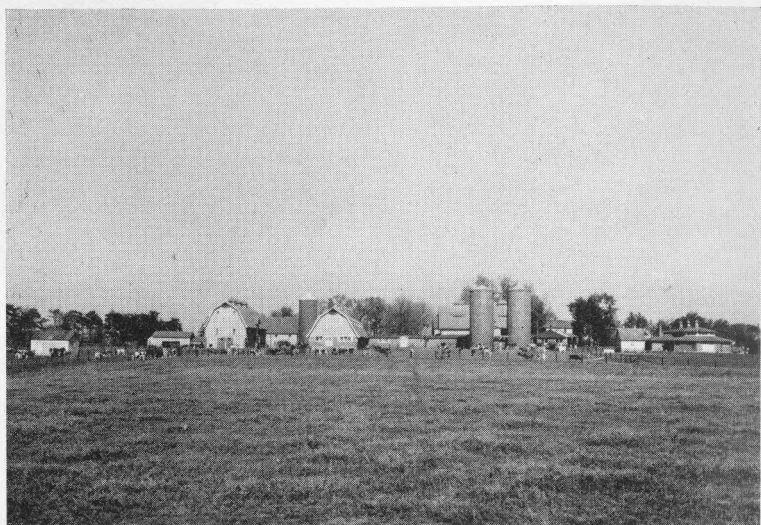

Fig. 3. Forsøgsstalden ved Landbohøjskolen i Ames, Iowa.

Fig. 4. Moderne Farm i Syd-Dakota. Her avles Korn, især Majs og Hvede. Desuden fedes mange Stude. Farmen tilhører Danskeren Søren (Sam) Lassen, som stammer fra Aarhus-Silkeborgegnen. Lassen klarer sig godt økonomisk og er Indehaver af mange Tillidshverv.

Af disse Tal kan man dog ikke slutte, at Farmerne i De Forenede Stater er mindre dygtige end Bønderne her i Landet.

Arbejdsforholdene i Landbruget er paa den anden Side Atlanten uden Tvivl endnu vanskeligere, end de er hos os. Det er ofte forbundet med meget stort Besvær at holde den nødvendige Arbejdskraft ved Landbruget.

Dertil kommer, at Klimaet er lunefuldt. Tørke i Vækstperioden kan ofte foraarsage Misvækst over mægtige Landomraader. Endelig kan tilføjes, at de økonomiske Forhold i U. S. A. ofte ligger saadan, at ekstensiv Drift betaler sig bedst.

Alle disse Forhold maa tages i Betragtning ved Bedømmelse af Avlens Størrelse.

Om Malkekvæget i U. S. A.

I 1935 var der i De Forenede Stater 36 Millioner Stkr. Malkekvæg, hvoraf 1 131 000 var registrerede, altsaa optaget i Stambogen. I Henhold til U. S. D. A. Breeds of Dairy Cattle var Fordelingen paa Racer følgende:

- 40 % af hollandsk Race,
- 42 % af Jerseyrace,
- 16 % af Guernseyrace,
- 1 % af Ayrshirerace.
- 1 % Brune Schweizere.

Gennemsnitskoen af Malkerace i U. S. A. menes at give ca. 2000 kg Mælk aarlig. Tilsvarende Tal fra Danmark ligger ved 3300 kg, altsaa 65 % højere. Denne Forskel maa dog ikke tages som Bevis paa, at Køerne paa den anden Side Atlanten er saa meget daarligere end vore. Forholdet er nemlig, at medens Kvæghold og Mælkeproduktion under danske Forhold som Regel er af afgørende økonomisk Betydning for det enkelte Landbrug, saa er dette ofte ikke Tilfældet i U. S. A. Det var mit Indtryk, at man i visse Egne ser paa Køerne paa samme Maade, som danske Gaardmænd for 30 Aar siden saa

paa Hønsene. Kunde Salg af Æg dække Kolonialregningen, var det godt, og var dette ikke Tilfældet, saa var det ogsaa godt. Salg af Hvede og Majs giver i mange Egne af U. S. A. Landmanden hans Hovedindtægt, og den Fløde, der sælges fra de forholdsviis faa Køer, afleveres ofte til Købmanden, som saa kan levere Varer til Gengæld. Malkekøer har i disse Egne sekundær eller tertiær Betydning.

Kontrolforeningerne har ikke nær saa stor Udbredelse i U. S. A. som hos os. I 1935—36 var der i De Forenede Stater 797 Kontrolforeninger med 257 248 Køer, hvorfra der er indberettet om Ydelse. Det er altsaa 1—2 % af Malkekvægbestanden mod 45 % hos os.

De kontrollerede Køer ydede:

3589 kg Mælk, 4,03 % Fedt, 144,7 kg Smørfedt, 162 kg Smør.

Tilsvarende Tal fra de danske Kontrolforeninger for 1936—37 ser saaledes ud:

3727 kg Mælk, 3,93 % Fedt, 146,4 kg Smørfedt, 164 kg Smør.

En Kontrolforeningsko i Danmark og en Kontrolforeningsko i U. S. A. yder altsaa omtrent lige meget. Den amerikanske Ko har lidt mindre, men lidt federe Mælk end den danske.

Der findes imidlertid i visse Egne af Staterne Besætninger med meget høj Gennemsnitsydelse og Enkeltdyr, som har præsteret mere, end vi er vant til at regne med i Europa. At dette er Tilfældet, fremgaar formentlig af vedføjede Tabel og af den Tekst, som ledsager 5 af de følgende 10 Kvægbilleder.

Grundmaterialet til Tabellen stammer i det væsentlige fra nogle Notater, som det amerikanske Landbrugsministerium har offentliggjort og udsendt sammen med Lysbilleder af Avlsdyr af amerikanske Kvægracer. De 10 Kvægbilleder er stillet til Raadighed af Avlsorganisationer i U. S. A. og repræsenterer de 5 mest udbredte Racer af Malkekvæg i Staterne. Dels viser Billederne det Ideal,

som man indenfor de forskellige Organisationer har dannet sig for Racens Hundyr, og som man stræber efter at naa, og dels viser de den højestydende Ko indenfor Racen.

Ydelsestal for amerikanske Stambogskøer.

Race		Antal Køer*) (Rekorder)	Gns. Ydelse pr. Aar			Racens Rekord kg Smørfedt
			Mælk kg	Fedt %	Smørf. kg	
Hollændere	Advanced Register	49310	7274	3,40	248	636
Jersey	Reg. of Merit	40108	3869	5,36	207	596
Guernsey	Adv. Regist.	34034	4565	4,97	227	550
Ayrshire	Official Record	6642	4731	3,98	188	615
Brune Schw.	Reg. of Production	732	6168	4,01	247	544

*) For Hollændere er Tallet Aar (Laktationsperioder), for de andre Racer Antal Køer, hvoraf nogle har mere end et Aar.

Ved de amerikanske Dyrskuer benyttes et Præmierings-system i Lighed med det engelske. I hvert Hold er der kun et Dyr, der faar 1. Præmie, et, der faar 2. Præmie, et 3. o. s. v.

Adskillige af de førende Landøkonomer er imidlertid nu ved at være inde paa, at dette System er uheldigt, blandt andet fordi det udelukker, at mere end 4—5 Dyr i et Hold kan præmieres, selv om disse er nok saa gode, og fordi det tvinger Dommerne til at uddele 1. og 2. Præmie, ogsaa hvis Dyrene ikke fortjener det.

Man drøftede derfor mange Steder et Præmierings-system, som kaldtes det »Danske Bedømmelsessystem«, og som jeg saa praktiseret et Par Steder.

Princippet heri var, at de udstillede Dyr skulde deles i Klasser: 1., 2., 3., 4., 5. og 6. Klasse, og Opdrætterne drøftede ivrigt, hvorledes man skulde bære sig ad for at være sikker paa, at f. Eks. 1. Klasse altid svarede til en

bestemt Kvalitet. Ved en Demonstration, foretaget ved Michigan State Holstein Associations Møde i Rochester blev Metoden afprøvet. De fremmødte Dyr fik — efter en bestemt Skala — Points for forskellige Bygningstræk. Pointstallene adderedes, og de Dyr, som opnaaede

1) et samlet Antal Points af mindst 87,5, fik 1. Kl. (excellent)	
2) » » » » » 82,5—87,5, » 2. » (very good)	
3) » » » » » 77,5—82,5, » 3. » (good plus)	
4) » » » » » 72,5—77,5, » 4. » (good)	
5) » » » » » 67,5—72,5, » 5. » (fair)	
6) » » » » » under 67,5, » 6. » (poor).	

Adskillige af Opdrætterne var Modstandere af det »danske« Bedømmelsessystem, men Sagkundskaben, d. v. s. Konsulenterne, holdt paa, at det hidtil benyttede Præmieringssystem havde saa mange Svagheder, at det burde erstattes af et nyt, og de mente, at det »danske« System havde mange Fortrin for det hidtil benyttede.

Amerikanerne er i det hele taget ikke utilbøjelige til at tage ved Lære af os paa Kvægavlens Omraade.

Dr. Lush, der er Professor i Kvægavl i Ames, og som opholdt sig her i Landet i 8—9 Maaneder og besøgte adskillige europæiske Dyrskuer, roste de danske Dyrskuekataloger for de mange fyldige Oplysninger, de giver, og mente, at de burde være et Forbillede for Kataloger ogsaa andre Steder.

Lush skrev i sin Tid en Artikel herom og udtrykte anerkendende, at man her i Landet i mindre Grad end f. Eks. i Storbritannien og U. S. A. var Formalister. Ved Bedømmelse af Avlsdyr var de økonomisk set vigtigste Bygningstræk afgørende, medens Ting uden økonomisk Betydning — f. Eks. Hornenes Stilling — i Henhold til Lush — kun blev ofret ringe Opmærksomhed.

Paa et enkelt Omraade synes han dog, danske Kvægavlere er noget formalistiske, nemlig med Henblik paa Farven hos Kvæg af R. D. M. Han meddeler, at hvide Aftegn anses for en slem Fejl i denne Race. Dette mener Lush i og for sig er ubegrundet, men prøver at finde

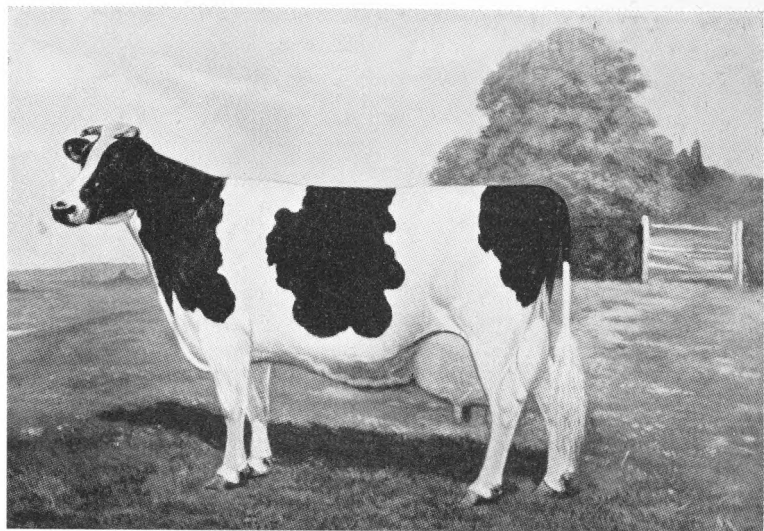

Fig. 5. Amerikansk Ideal af Hollandsk Ko.

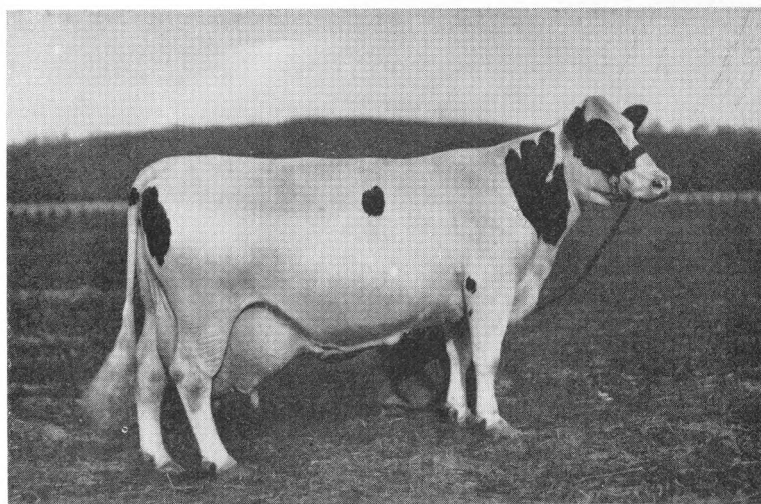

Fig. 6. Højestydende Ko i Amerika (Hollænder), Carnation Ormsby Butter King. Ejer og Opdrætter: Carnation Milk Farms, Seattle, Washington, U. S. A. Ydet i et Aar: 17 512 kg Mælk — 3,63 % Fedt — 636 kg Smørfedt.

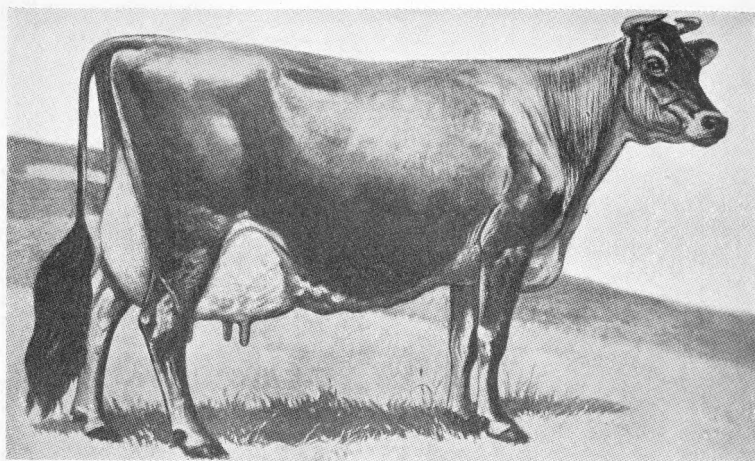

Fig. 7. Amerikansk Ideal af Jerseyko.

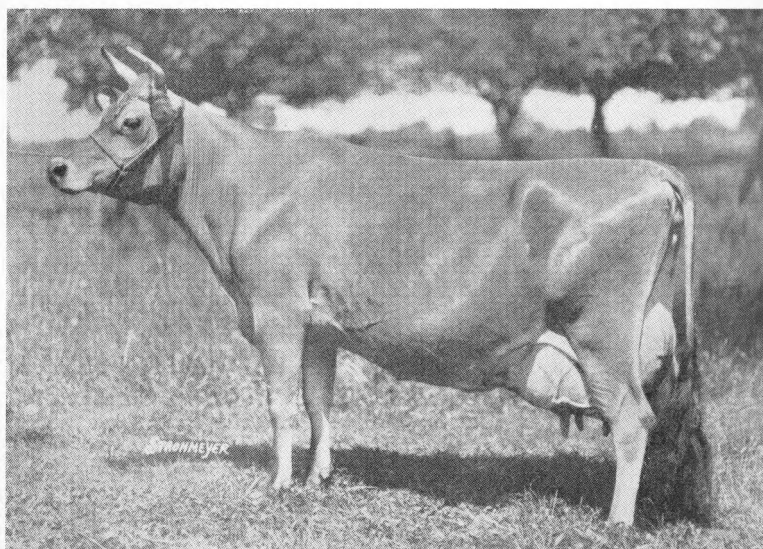

Fig. 8. Højestydende Jerseyko i Amerika. Brampton Basilua 48 490.
Ejer: B. H. Bull & Son, Ontario, Canada. Ydet i et Aar: 8624 kg Mælk
— 6,91 % Fedt — 596 kg Smørfedt.

Forklaringen herpaa og gør gældende, at Frygten for Aftegn maaske hænger sammen med Frygt for Iblanding af Korthornsblod. Om denne Forklaring kan holde for en nærmere Prøve, tør jeg ikke afgøre.

Lush har med Interesse set det jydsk Ungskue samt Fællesskuerne i Odense og Ringsted og har aabenbart haft Øje for de Forskelligheder, der er i de tre Skuers Gennemførelse. Han skriver herom:

»Der er lige saa megen Lokalstolthed i forskellige Egne af Danmark, som man finder i forskellige Egne af U. S. A., og der er lige saa megen Rivalisering mellem de forskellige danske Provinser som mellem de forskellige Stater inden for den amerikanske Union. Hvis Ledelsen af et Fællesskue (i Danmark) tror, at en bestemt Bedømmelsesmetode er bedre end den, man bruger andetsteds, tøver man ikke med at afprøve den. Dermed være imidlertid ikke sagt, at de andre Provinser saa ogsaa gennemfører den ny Bedømmelsesmetode. Tværtimod. Hvis Forbedringen kun er lille, er der en meget naturlig menneskelig forstaaelig Tendens for Skueledelsen i de andre Provinser til af Loyaltet overfor deres eget Distrikt at lade være med at ændre den hidtil benyttede Metode.«

Lush er altsaa nær ved at insinuere, at det kunde stikke Skueledelsen i 2 Provinser at lade være med at gennemføre en Ændring i deres Skueregler — blot fordi Ledelsen i den tredje Provins har gennemført den først.

Universiteter og Forsøgsanstalter.

Amerika er jo et forholdsvis nyt Land og kan som Følge deraf ikke have saa gamle Universiteter og Forsøgsanstalter, som de findes i Europa. Den typiske Yankee har — i hvert Fald tidligere — haft meget ringe Respekt for boglig Viden og meget lidt Forstaaelse af Ting, som ikke direkte kunde omregnes i Dollars og Cents.

I de senere Aartier er der imidlertid sket en Ændring paa det paagældende Omraade. Autoriteterne interesserer sig nu stærkt for Universiteterne, og man sætter en Ære i at komme i Spidsen, hvad Videnskab angaar.

Der ofres derfor kolossale Summer paa Undervisnings- og Forsøgsanstalter. Og har man engang imellem tidligere trukket paa Skuldrene ad Resultater af amerikanske Forsøg, tror jeg, man nu bør holde op hermed.

Folk paa den anden Side af Atlanten har vel hverken bedre eller ringere Hjerner end Europæerne; men U. S. A. er et rigt Land. Det har Raad til at uddanne og beskæftige Specialister og sætter stærke Kræfter ind paa Løsning af generelle Landbrugsproblemer. Derfor vil vi kunne lære af Amerikanerne i den Tid, der kommer.

For blot at anføre et enkelt Omraade, hvor amerikanske Videnskabsmænd med Tilknytning til Landbruget har gjort en Indsats i de senere Aar, kan nævnes, at *Morgan*, som var Fader til Ideen om, at de arvelige Anlæg kan lokaliseres til Cellekærnerens Kromosomer, var Amerikaner. Hertil kan føjes, at flere af de mest fundamentale Landvindinger inden for Vitaminvidenskaben skyldes Folk fra U. S. A. (Mac. Collum m. fl.).

I mange Tilfælde er Landbohøjskolerne et Fakultet under Universitetet. Uddannelsen af Landbrugskandidater sorterer altsaa i disse Tilfælde ligesom Uddannelsen af Ingeniører, Læger og Sagførere o. s. v. under Universitetet.

For Optagelse paa en amerikansk Landbohøjskole kræves gennemgaaende en Eksamen, hvis Krav ligger omtrent midt imellem det, der kræves til Præliminær- og Studentereksamen her i Landet. At tage en almindelig Landbrugseksamen, som giver Kandidaten Ret til at lade sig kalde Bachelor of Science, tager normalt 4 Aar. At blive Master of Science kræver et eller to Aar mere, og den, der vil tage Doktorgraden, hvilket bliver mere og mere nødvendigt for de unge, der ønsker at komme i

Statens Tjeneste, maa som Regel studere mindst 7—8 Aar ialt ved Universitetet.

Uden iøvrigt at ville give mig ud for at have faaet indgaaende Kendskab til den højere Undervisning i Landbrug i U. S. A., vil jeg gerne sige, at det var mit Indtryk, at der var forholdsvis flere Lærere ved de amerikanske Landbohøjskoler end ved den danske.

Øvelser, Laboratoriearbejde og Samtaler mellem Lærer og Elev spiller nemlig en større Rolle paa den anden Side Atlanten end her, hvilket forklarer Nødvendigheden af en stor Lærerstab.

Professor Lush, som jeg har citeret, og som anses for en Kapacitet, sagde herom følgende:

»Her i Amerika regner vi Afholdelse af Forelæsninger for at være den daarligste Form for Undervisning paa en højere Lærestanstalt. Vi bestræber os for at give vore Studerende mere Laboratoriearbejde og flere Øvelser. Ved disse faar Læreren bedre Lejlighed til at kunne hjælpe den enkelte Student.«

Undertiden er hele den landøkonomiske Undervisning, Forsøgsvirksomheden og Konsulentinstitutionen knyttet til Landbohøjskolen. Som Eksempel paa en Stat med en saadan Tilknytning kan nævnes Michigan.

Her er Professor *E. L. Anthony* Dean of Agriculture. Han holder selv nogle Forelæsninger over et Fag, som hedder »Fremtidens Landbrug«; men hans væsentligste Arbejde er af administrativ Art. Han er første Mand, naar Undervisningen skal tilrettelægges, han driver nogle store Gaarde, og han er den, der slaar Hovedet paa Sømmet, naar der skal ansættes Lærere ved Højskolen.

Desuden sorterer hele Forsøgs- og Konsulentvirksomheden under ham. Rimeligvis har han ikke Tid til at gaa meget i Enkeltheder, men han følger i hvert Fald Landbrugsforsøgene samt Konsulenternes Arbejde i grove Træk og er med til at ansætte alle Konsulenter i en Stat,

der er 3—4 Gange saa stor som Danmark. Som Regel er der en Landbrugs- og ofte tillige en Husholdningskonsulent i hvert Amt. Dertil kommer, at der ved selve Universitetet er ansat særlige Ekspertter, der rejser ud i Staten som Foredragsholdere, og som er til Raadighed med Vejledning for Amtskonsulenterne, hvis disse ønsker Hjælp.

Det kan maaske interessere denne Kreds at høre, at der i Michigan og Pennsylvania samt maaske andre Steder er ansat Statskonsulenter, hvis Opgave er at lære Landboudommen at synge samt vistnok undertiden ogsaa at lege Sanglege og lignende.

Enkelte amerikanske Kvægbrugsforsøg.

Det vil føre for vidt her at komme nærmere ind paa, hvor meget vi kan lære af amerikansk Forsøgsvirksomhed paa Kvægbrugets Omraade. Jeg skal nøjes med at nævne enkelte Forsøg, vi maaske kan lære lidt af.

Paa De Forenede Staters Forsøgsgaard, Beltsville ved Washington, mener man at have konstateret, at spiret Havre, opfodret til Køer og Tyre, fremmer disses Frugtbarhed.

Om Forsøg gennemført med Handyr hedder det: Sædcellerne er mere aktive, og Kønsorganerne synes sundere hos Tyre, der har faaet spiret Havre, end hos Tyre, der ikke har faaet dette Fodermiddel.

Om Forsøget med Hundyr skrives, at der blev brugt spiret Havre til 54 Køer og Kvier, som man uden Resultat havde ført til Tyr. Efter Fodring med spiret Havre en Tid lykkedes det at faa 31 af de 54 Dyr drægtige.

Der blev brugt spiret Havre svarende til 2 kg tør Havre pr. Dyr om Dagen, altsaa et stort Kvantum. Maaske kunde et noget mindre Kvantum have gjort tilsvarende Nytte, men noget bestemt kan man naturligvis ikke sige herom.

Forsøg i Minnesota (udført af Dr. *Winters*) viste, at

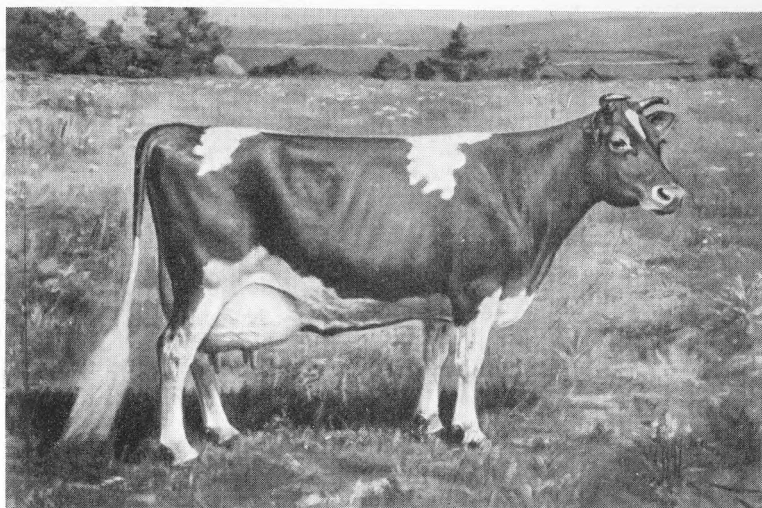

Fig. 9. Amerikansk Ideal af Guernseyko.

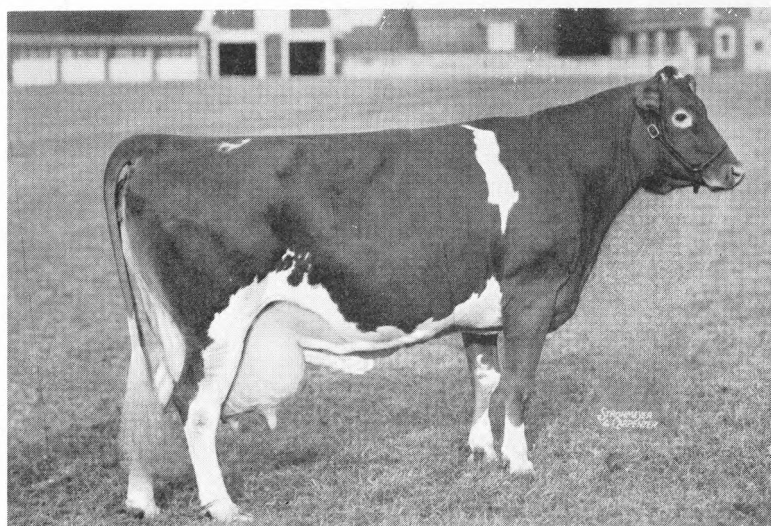

Fig. 10. Højestydende Guernseyko i Amerika, Cathedral Rosalie 334 299.
Ejer: Cathedral Farms, New York, U. S. A. Ydet i et Aar: 10 757 kg
Mælk — 5,12 % Fedt — 550 kg Smørfedt.

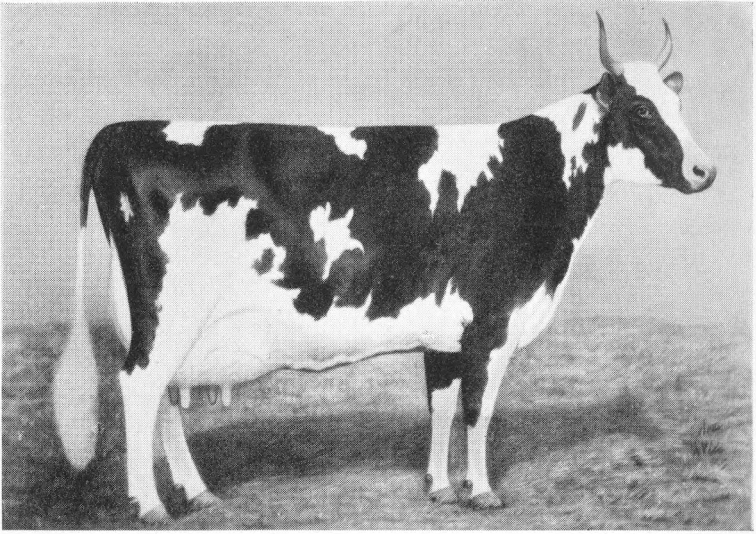

Fig. 11. Amerikansk Ideal af Ayrshireko.

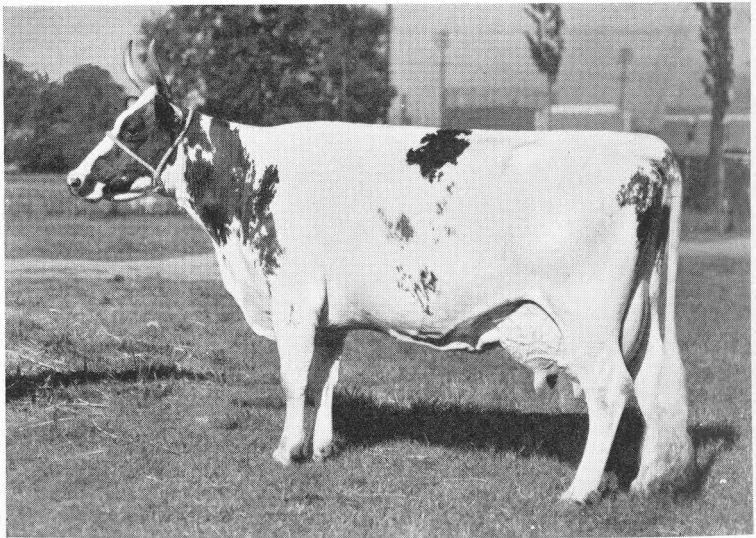

Fig. 12. Højestydende Ayrshireko i Amerika, Ardgowan Valda (12 Aar gammel). Ejer: F. C. Biggs and Son, Dundas, Ontario, Canada. Ydet i et Aar: 14 132 kg Mælk — 4,35 % Fedt — 615 kg Smørfedt.

ensidig Ernæring med A-stoffattigt Foder til unge Tyre gjorde disse næsten totalt ufrugtbare, en af flere foreliggende Kendsgerninger, som tyder paa, at Ernæringen har Indflydelse paa vore Husdyrs Frugtbarhed.

Kunstig Sædovertøring har været benyttet flere Steder i U. S. A. i de senere Aar, og selv om den hidtil ingen Steder har været organiseret paa andelsmæssigt Grundlag, saaledes som Tilfældet har været paa Samsø, kunde vi maaske alligevel lære lidt af Amerikanerne ogsaa vedrørende denne Sag.

En af de største Vanskeligheder, man har haft at slaas med ved Metodens Gennemførelse her i Landet, er jo, at de ældre Tyre undertiden har vist sig ubrugelige, idet de har nægtet at afsætte Sæd i den kunstige Vagina.

Denne Vanskelighed, som — hvis den ikke kan overvindes — forringer Sagens Betydning, kunde man maaske komme uden om ved at tage Sæden fra Tyrene paa samme Maade, som man gør det flere Steder i U. S. A. Derovre benyttes almindeligvis en Metode, som er udarbejdet af *Miller* og *Evans*, og som gaar ud paa at massere Tyrens Kønsorganer, saa Sæden kommer »af sig selv«. Metoden har — mig bekendt — ingensinde været benyttet paa samme Tyr over en længere Periode. Man har derfor foreløbig ingen Erfaringer for, om den kan bruges i stor Stil i Praksis.

Det kan dog anføres, at man paa Forsøgsanstalten i Lincoln, Nebraska, i den første Del af 1937 har prøvet Metoden 47 Gange paa 12 forskellige Tyre. Af de 47 Forsøg lykkedes de 46.

Ogsaa andre Steder i U. S. A. har den »Millerske« Metode været benyttet, og det skulde synes Ulejligheden værd at faa den afprøvet under danske Forhold.

Hormoner.

En stor Stab af Videnskabsmænd i U. S. A. arbejder i disse Aar paa meget udviklede Forsøg vedrørende den

Indflydelse, Hormoner har, dels paa Husdyrenes Frugtbarhed og dels paa deres Mælkeproduktion.

Det har vist sig, at Hormonpræparater i visse Tilfælde kan bruges — og med Held — ved Behandlingen af Ufrugtbarhed. Dette er imidlertid ikke noget ukendt her i Europa. Derimod har man navnlig i Columbia (Missouri) i de senere Aar gennemført nogle Hormonforsøg, hvis Resultater er grumme lidt kendt i Danmark, men som har stor teoretisk Interesse.

Lederen af disse Forsøg, Dr. *Chas. Turner*, har sammen med sine Medarbejdere bl. a. fodret 10 Malkekøer med 30 g Skjoldbruskkirtelsubstans pr. Ko daglig.

6 af disse 10 Køer, som var paa formentlig højeste Ydelse, steg ikke noget videre i Mælkeydelse under Anvendelse af Skjoldbruskkirtelsubstans, men de holdt en Ydelse paa ca. 25 kg Mælk daglig i 9 Uger, der pludselig faldt til 19—20 kg, da man holdt op med at bruge Kirtelsubstans.

De 4 sidste af de 10 Køer, som var begyndt at falde i Ydelse, da man begyndte at give Tilskud, steg 16—30 % i daglig Mælkemængde, da Brugen af Kirtelsubstans paa-begyndtes. Efter 4 Ugers Forløb standsede Brugen heraf med det Resultat, at Ydelsen øjeblikkelig faldt.

Genoptagelse af Brug af Kirtelsubstans viste en hurtig Stigning i den daglige Ydelse til Trods for, at Køerne befandt sig i Laktationsperiodens 25.—30. Uge.

Fodring med Skjoldbruskkirtelsubstans (Hormoner) har altsaa i visse Tilfælde en væsentlig Stigning af Mælkeydelsen til Følge, og det er ikke umuligt, at man, naar de paagældende Hormoner engang kan fremstilles syntetisk, i visse Tilfælde vil kunne staa sig ved at bruge Hormonpræparater for at sætte Ydelsen op — ogsaa hos Køer i almindelig Praksis.

Turner mener imidlertid, at Hormonforskningens største Betydning ligger paa et andet Omraade, idet han har Planer om at udnytte den i Kvæg a v l e n s Tjeneste.

Han haaber gennem sine Forsøg at kunne naa til at

anvise Laboratoriemetoder til Bestemmelse af Køers virkelige arvelige Anlæg for Mælkeproduktion, og kan han det, har han dermed løst et af Kvægavlens største Problemer.

Dr. Turner har en Arbejdshypotese vedrørende dette Spørgsmaal, som lyder saaledes:

»Alle Køer har omtrent lige stor Evne til at fordøje deres Foder. Vedligeholdelsesfoderet for lige store Køer er ogsaa omtrent lige stort. Forskellen paa en god og en daarlig Ko har altsaa intet med Fordøjevne eller Vedligeholdelsesbehov at gøre, men bestaar i, at den gode Ko er i Stand til at omsætte en større Del af sit Foder i Mælk end den daarlige.«

Alt dette er ikke nyt; men saa følger Turner til:

»Om en Ko giver meget eller lidt Mælk, afhænger i første Række af dens Hormonproduktion, som regulerer Mælkeydelsen.«

Problemet er nu at finde de enkelte Dyrs Hormonbillede, d. v. s. finde ud af, hvilke Hormoner de producerer i tilstrækkelig Mængde, og hvilke de producerer for faa af.

Ved Udvalg af Avlsdyr (f. Eks. en Avlstyr) skulde man da undgaa Dyr, som har samme hormonale Mangler som Køerne, og foretrække Dyr, som har et Hormonbillede, der kan supplere Hundyrenes hormonale Mangler.

Turner og hans Medhjælpere haaber at kunne finde ud af Metoder, der muliggør paa Laboratoriet i Blod og Urin af Enkeltdyr at bestemme disses Hormonbillede.

Kan man opnaa dette og bestemme Kvantiteten af de Hormoner, der influerer paa Mælkemængden, saa har man bragt Kvægavlens i Forbindelse med Fysiologien, hvilket maa antages at være et stort Fremskridt.

Danske Avlsdyr i U. S. A.

For nogle Aar siden importeredes til U. S. A. nogle Svin af Dansk Landrace. Det er Meningen at bruge dem til Krydsningsforsøg, hvorfor de er anbragt paa nogle Stats-Forsøgsstationer.

Fagfolk udtalte, at flere af dem var lidt svage af Ben, og at de paa Grund af deres hvide Farve var noget sensible for Solskin. (I mange Egne af U. S. A. kommer Svinene saa at sige aldrig i Hus).

Paa den anden Side havde Landracen vist sig frugtbar og trivelig og navnlig at give Bacon af fortrinlig Kvalitet. Eksperterne lagde øjensynlig Vægt paa denne sidste Egenskab, men beklagede samtidig, at Slagterierne ikke vilde give Ekstrabetaling for den fine Kvalitet, og saa længe dette var Tilfældet, mente man ikke, Svin af den danske Landrace-type havde nogen Mulighed for at brede sig.

Professor *L. M. Winters*, Minnesota, var en af dem, der havde drevet Krydsningsforsøg med Landracesvin. Han hævdede, at Landrace \times Tamworthsvin var en fortrinlig Kombination, og gav — i hvert Fald i 1. Generation — et fuldkommen ideelt Svin, bedre end Landracen, sagde han.

En Snes Køer af R. D. M. og et Par Tyre, som købtes til U. S. A. her fra Landet for nogle Aar siden, har hidtil ikke opfyldt de Forventninger, man har stillet til dem. Flere af Køerne har nemlig kastet, hvortil kommer, at de er flyttet et Par Gange, først fra Varmen paa de vestindiske Øer til Kulden i Minnesota, og derfra til Varmen i Washington igen.

Flere af Dyrene — ikke mindst blandt de unge — ser imidlertid nu godt ud, saa der er nogen Grund til at vente, at de, naar de er akklimatiserede, vil kunne repræsentere Racen paa en værdig Maade.

Nogen yderligere Eksport af dansk Kvæg til U. S. A. kan dog næppe ventes. Landbrugsminister *Wallace*, som

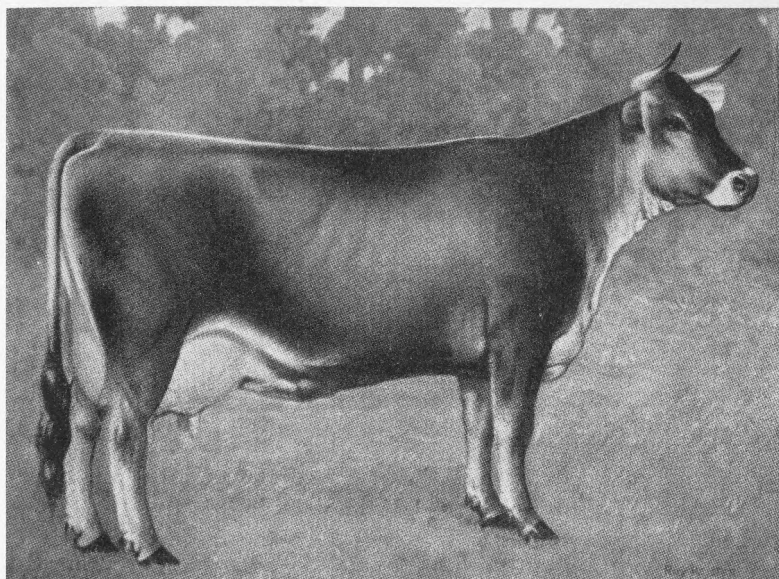

Fig. 13. Amerikansk Ideal af Brun Schweizerko.

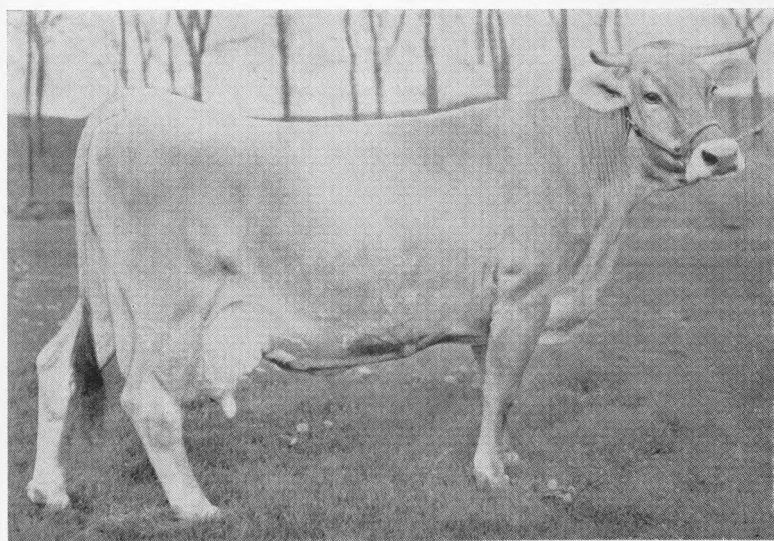

Fig. 14. Højestydende Brune Schweizer i Amerika, Illini Nellie 26 578.
Ydet i et Aar: 13 422 kg Mælk — 4,06 % Fedt — 544 kg Smørfedt.

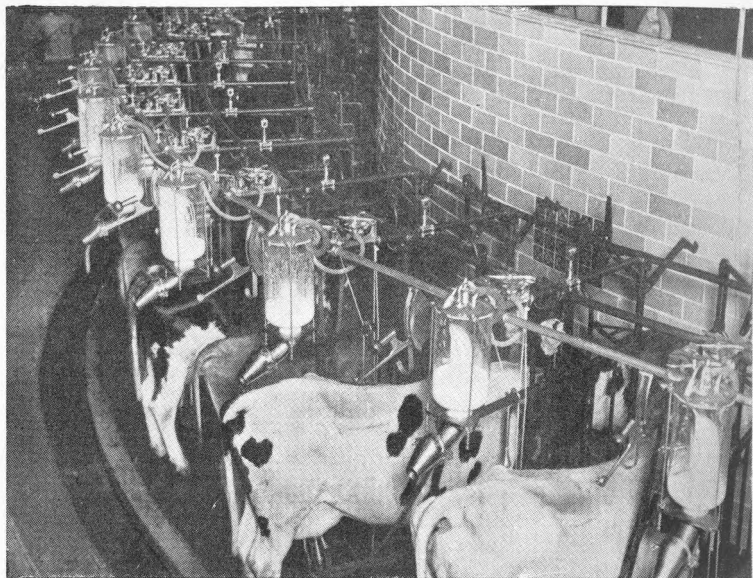

Fig. 15. Fra Walker-Gordon Farm. Køerne malkes paa Karrusel. Ovenover Køerne i Baggrunden findes et Restaurationslokale, i hvilket man kan nyde Mælk og Mejeriprodukter samtidig med, at man følger Malkearbejdet.

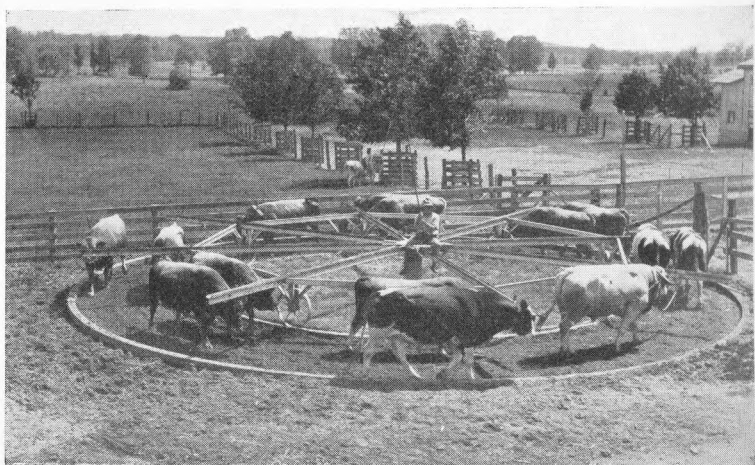

Fig. 16. I U. S. A. er man klar over, at Avlsdyr maa have Motion, hvis de ikke skal gaa for tidligt i Stykker. Ovenstaaende Billede viser, hvordan man paa De Forenede Staters Forsøgsgaard ved Washington »rører« de gamle Tyre.

vistnok har været ivrig for denne Sag, har ikke høstet Tak for sit Initiativ paa dette Omraade. Kvægopdræterne mener, at man har Racer nok i U. S. A., og tror ikke paa Nytten af de Krydsningsforsøg, der er planlagt.

Værdien af Malketegn.

Malketegn staar næppe i høj Kurs hos de ledende indenfor Dansk Kvægavl i Dag; men en Beretning fra Beltsville Forsøgsstation ved Washington tyder dog paa, at Malketegn under visse Forhold kan give Vejledning af nogen Betydning.

Man har paa nævnte Forsøgsstation bedømt Yverets Udvikling hos Kviekalve i forskellig Alder. Paa 64 Kviekalve af Hollænderrace bedømtes Yverets Størrelse bl. a. i 6-Maaneders Alderen. Dyr med meget smaa Yvere fik 1 Point, medens Kalve med bedre udviklede Yvere fik stigende Pointstal op til 7.

Efter Afslutning af de paagældende Kviers 1. Laktationsperiode gjorde man op, hvilken Overensstemmelse der havde været mellem Yverets Udvikling i 6-Maaneders Alderen (Antal Points) og Ydelsen i 1. Laktationsperiode. Resultatet af Sammenligningen er vist i følgende Oversigt:

Yverets Udvikling hos 6 Maaneder gamle Kvier i Forhold til Mælkeydelsen hos de samme Dyr i 1. Laktationsperiode.

Yverets Udvikling Points	Dyr pr. Gruppe	Gennemsnitlig Mælkeydelse 1. Laktationsperiode, lbs.
1	1	8856
3	5	10363
4	8	10732
5	26	11892
6	19	13586
7	5	14317

Tallene for Ydelse og Points for Yverets Udvikling viser en udpræget Korrelation. — Var det ikke Umagen værd at undersøge, om man kan finde samme Korrelation hos dansk Kvæg?

Mejeribrug.

Der drives i U. S. A. baade meget intensivt og meget ekstensivt Mejeribrug. Det intensive findes især i Østen, hvor man producerer Mælk til de store Byer; det ekstensive i Midtvesten, hvor Majs og Hvedeavl giver Landbruget dets Hovedindtægt, og hvor Salg af Fløde kommer i 2. eller 3. Række.

For at illustrere, at Mælkeproduktionen kan drives meget intensivt, kan jeg give nogle Oplysninger om en Farm, som vistnok hører til de største Mejerigaarde, der eksisterer.

Gaarden hedder The Walker-Gordon Farm og ligger i Staten New Jersey midt imellem de to store Byer New York og Philadelphia. Den tilhører et Aktieselskab, som har til Formaal at levere Mælk af særlig god Kvalitet. Selskabet har flere Gaarde, af hvilke dog Walker-Gordon er den største. Den har 1400 Malkekøer, som er anbragt i 28 Stalde, der ligger i et Kompleks.

Til Gaarden hører 1500 acres. Heraf bruges 1000 acres til Avl af Majs og 500 acres til Avl af Lucerne. Al Majsens ensileres i Kæmpesiloer, som er 17 m i Diameter og 23 m høje. Lucernen eller en væsentlig Del heraf tørres kunstigt paa et Anlæg, som minder om det, der her i Landet er kendt under Navn af Hessicator. Det kan maaske interessere en og anden, at det samme Anlæg, som tørrer Lucerne i Sommertiden, bruges til Tørring af Kogødning om Vinteren.

Det mest bemærkelsesværdige ved Farmen er dog nok, at Køerne malkes paa Karrusel.

Direktøren for Selskabet studerede i sin Tid Automobilindustrien og blev interesseret i de Samlebaand, der bruges paa Fabrikkerne og som betinger, at Arbejderen staar paa et Sted, medens de Maskindele, han skal behandle, automatisk passerer ham, saa han uden at flytte sig kan udføre sit Arbejde.

Han kom derved ind paa Tanken om at anvende Samlebaandsprincippet i Kostalden.

Af en eller anden Grund lavede han »Samlebaandet« cirkulært, hvorved Anlægget, der kaldes en Rotolactator, kom til at minde om en Karrusel.

Rotolactatoren har Plads til 50 Køer og drejer langsomt rundt, en Omgang tager 12 $\frac{1}{2}$ Minut, og i Løbet af den Tid skal Malkningen (inclusive alle Forberedelser) være tilendebragt.

Det første, der sker, naar en Ko kommer op paa Anlægget, er, at den bliver vasket grundigt i lunkent Vand. Derefter tørres den — dels med tør, varm Luft og dels med Haandklæder. Saa malkes lidt Mælk ud af hver Yverfjerdedel dels for at undersøge, om Mælken er normal, og dels for ikke at faa blandet de første Straaler Mælk, der som Regel har et stort Bakterieindhold, med den øvrige Mælk. Saa sættes Pattekopper paa — der malkes med Maskine — og den egentlige Malkning tager sin Begyndelse. Mod Slutningen af denne trækkes Mælken med særlige Tag ned mod Pattekopperne. Naar dette er sket, er Malkningen tilendebragt. Kopperne tages af, og Koen forlader Anlægget. Eftermalkning med Haand bruges ikke.

Mælken fra hver Ko vejes automatisk, og Mælkens Vægt trykkes paa en lille Bon, som gaar ind paa Kontoret, hvor man har nøje Rede paa, hvad hver enkelt af de 1400 Køer har givet ved hver Malkning, saa længe de har staaet paa Gaarden.

Til at løse Køerne, drive dem til Anlægget, vaske og malke dem samt drive dem tilbage, medvirker 17 Mand. To Hold paa hvert 17 Mand foretager da det til Malkning af 1400 Køer 3 Gange daglig knyttede Arbejde.

Rotolactatoren med paamonteret Maskineri vejer 100 000 kg, men er anbragt saaledes, at en Motor paa 1 $\frac{1}{2}$ HK trækker det rundt. Anlægget har gaaet i 7 Aar, og den længste Standsning, man har haft paa Grund af Maskinskade, har været 45 Minutter.

Mælken sælges til en Pris af 1 Kr. pr. l, hvilket dog er betydeligt mere, end almindelig Mælk kan udbringes i.

I Midtvesten drives Mejeribruget som nævnt mere ekstensivt. I Nebraska besøgte jeg et Par danske Mejerister J. Nørgaard i Superior og Ole Hansen i Orleans. Nørgaard fremstillede 9 Millioner lbs. Smør aarlig, og Hansen 4 Millioner lbs. Grundmaterialet til dette Smør kom fra et meget stort Omraade. Ja, de fjernestboende Leverandører bor flere Hundrede km fra Superior og Orleans. Under saadanne Forhold vilde det selvfølgelig være dyrt at transportere Sødmælk. Man har derfor paa alle Farme en Haandcentrifuge, paa hvilken Sødmælken skummes straks efter Malkningen. Skummetælken opfodres som Regel med det samme, og Fløden bliver hældt paa en særlig Transportspand, hvori den opbevares, til den bliver kørt til Flødestationen, hvor den senere bliver afhentet af Mejeriets Bil.

Fløden er ofte flere Dage gammel, naar den skal kærnes, og da Temperaturen i Sommertiden tit er meget høj, forstaar man, at den kan være baade sur og gæret paa dette Tidspunkt. Det producerede Smør er bedre, end man skulde vente, naar man ser den ankomne Fløde.

Priser og økonomiske Forhold.

Det er vanskeligt at afgøre, hvor det er lettest at være Landmand, i U. S. A. eller her.

Det er dog mit Indtryk, at man i De Forenede Stater har bedre og billigere Jord samt mindre Skatter at betale, end vi har her i Landet. Derimod er Klimaet bedre, og Høsten som Følge deraf mindre varierende hos os end paa den anden Side af Atlanten. Endelig kan tilføjes, at forlyder det end undertiden, at det er vanskeligt at faa tilstrækkelig Medhjælp i dansk Landbrug, saa er man, hvad dette Spørgsmaal angaar, endnu værre faren i U. S. A. end her.

Priserne paa Mejeriprodukter var, da jeg besøgte U. S. A., højere end hos os, men havde ogsaa været stigende i den forudgaaende Tid. En Sammenligning mel-

lem de Priser, Farmerne fik i »den gode, gamle« Tid 1909—14, med Priserne, de fik i Juli 1937, viser i Henhold til U. S. D. A. (Bureau of Agricultural Economics) en Stigning for Korn paa 25 %, for Kødkvæg 44 % og for Mejeriprodukter paa 16 %. Samtidig var Lønninger til Landarbejdere steget 23 %, medens Lønninger i Industrien var steget til over det dobbelte.

Salgspriserne for alle de Varer, det amerikanske Landbrug producerer, laa i Henhold til U. S. D. A. i Juli Maa- ned 25 % højere, end de gjorde i Femaaret 1909—14.

Til Forstaaelse af Tallene skal tilføjes, at Priserne, navnlig for Korn og Fedekvæg, laa ret gunstigt i Juli i Fjor.

Imidlertid er det en Kendsgerning, at amerikanske Farmere klarer sig betydelig bedre nu end for nogle Aar siden, da hele Landbruget var inde i en haard Krise.

Under Krigen blev der opdyrket uhyre Arealer, som blev brugt til Majs- og Hvedeavl, og i nogle Aar avledes der gode Afgrøder, som solgtes til lige saa gode Priser bl. a. til Europa.

Saa sluttede Krigen, og i Løbet af nogle Aar sank den europæiske Import af udenlandsk Korn. Lagrene voksede i Amerika, og Priserne sank til et Niveau, der gjorde Produktionen afgjort urentabel for Gennemsnitslandmanden. Ja, i mange Tilfælde brændte man Majs og Hvede i Komfuret for derved at spare Indkøb af Kul og Træ.

Under disse Forhold var mange Farmere ude af Stand til at betale Renter og Skatter, og det saa en Overgang ud til, at der vilde blive holdt Tvangsauktioner i Tusindvis paa amerikanske Farme.

Under disse Forhold traadte Præsident *Roosevelt* til. Han var klar over, at da Eksportmulighederne (for Majs og Hvede) var begrænsede, og da de eksisterende Lagre var store, var der kun een Mulighed for at faa stigende Priser, nemlig en formindsket Produktion.

Han fik derfor vedtaget en Lov, i Henhold til hvilken Farmerne fik en Præmie for hver acre, de dyrkede min-

dre med Majs og Hvede end før. Præmiens Størrelse varieredes fra Sted til Sted, men udgjorde i en Egn, jeg besøgte, ca. 45 Kr. pr. acre.

Denne Lov vakte en Del Modstand og kendtes grundlovsstridig af Højesteret. Roosevelt maatte derfor finde paa noget Nyt. Det gjorde han ogsaa, idet han fik vedtaget en Lov, som gav Farmerne Ret til et vist Pengebeløb for hver acre, de dyrkede med Græs, Kløver eller Lucerne udover en vis Standard. Under denne Lov arbejdes der i Dag.

Det anførte viser, at man heller ikke i det fri Amerika har undgaaet Statsindgreb i Erhvervslivet, Indgreb, som har tvunget Skatteyderne til kunstigt at støtte enkelte Stænder.

Danmarks Omsætning med Udlandet af Landbrugsprodukter og Hjælpestoffer for Land- bruget i Aaret 1937.

Ved Konsulent *Ivar Dokken.*

I 1937 har Udførselen af Landbrugsprodukter været baandlagt af tilsvarende Importrestriktioner i de forskellige Aftagerlande som de nærmest foregaaende Aar, og Vareomsætningen med Udlandet har i stigende Grad været baseret paa Handelsaftaler med de forskellige Lande, som aftager danske Produkter. Eksporten er herved bragt ind under snævre, aftalte Rammer, der hæmmer en naturlig Udvikling af Produktionen; men for nogle Varegrupper er der dog sket en Lettelse i Udførselsforholdene, ligesom der for enkelte af Varegrupperne ogsaa er opnaaet bedre Priser end i det foregaaende Aar.

Som det fremgaar af Tabel 1, har den samlede Udførsel af Landbrugsprodukter i 1937 hjembragt 136,6 Mill. Kr. mere end det foregaaende Aar, nemlig 1134,2 Mill. Kr. mod 997,6 Mill. Kr. i 1936. Stigningen i Udførselsværdien fordeler sig paa alle de opførte Varegrupper; men den betyder mest for Mælkeriprodukter, Kvæg og Kød, Flæsk, Æg og Korn, idet Stigningen for disse Varer beløber sig til 38 Mill. Kr. for Smør og andre Mælkeriprodukter, 30 Mill. Kr. for Kvæg og Kød samt Konserves, 17 Mill. Kr. for Æg, 14 Mill. Kr. for Flæsk og 24 Mill. Kr. for Korn. Den forøgede Udførselsværdi skyldes hovedsagelig større Eksportmængder, men for Smør, Kvæg og Korn tillige højere Priser, idet man her havde en Prisstigning paa henholdsvis 7, 21 og 30 %. Stigningen i

Tabel 1. Udførsel af indenlandske Landbrugsvarer. (Mill. Kr.).

	1937	1936	1931 —35	1926 —30
Smør.....	355,4	319,0	296,2	460,0
Fløde og Mælk.....	0,2	—	0,6	—
Kondenseret Mælk og Mælkepulver....	12,0	11,1	14,5	16,5
Ost og Kasein..... ^{3,8,3,7}	16,1	15,3	7,9	6,7
Æg.....	129,8	112,3	80,9	85,8
Flæsk.....	362,6	348,3	408,2	462,7
Svin og Grise.....	27,4	27,3	3,7	6,4
Heste.....	9,3	7,1	4,5	2,8
Hornkvæg.....	56,5	45,0	18,2	66,9
Kød af Hornkvæg.....	15,2	4,1	10,3	9,6
Kød af andre Dyr samt Slagteriaffald..	27,6	26,9	23,1	18,4
Kødkonserves.....	19,2	12,1	8,8	6,1
Fedtstoffer.....	16,4	15,7	16,2	16,2
Huder og Skind, Talg m. m.....	27,2	22,2	18,8	23,8
Uformalet Korn (herunder Malt).....	37,2	13,4	8,0	14,5
Formalet Korn.....	2,2	1,3	0,9	1,7
Foderstoffer.....	2,3	1,6	1,9	1,1
Kartofler og Kaal.....	6,2	3,9	1,2	0,4
Frø til Udsæd.....	11,4	11,0	7,7	9,4
Ialt...	1134,2	997,6	931,6	1209,0

Eksporthængslerne er navnlig fremtrædende for Heste, Kød og Konserves samt for Korn, idet Bygeksporthængslerne endog er fordoblet.

I Tabel 2 er opført Værdien af Indførselen til Forbrug af fremmede Landbrugsprodukter og Hjælpstoffer for Landbruget samt af hjemmeproducerede Oliekager til Forbrug i Landet. Den samlede Indførselsværdi er opgjort til 357,7 Mill. Kr. mod 296,0 Mill. Kr. det foregaaende Aar, og der er altsaa en Stigning paa ialt 61,7 Mill. Kr. eller knapt halvt saa meget som Stigningen i Udførselsværdien af danske Landbrugsprodukter. For Korn og Foderstoffer alene er Stigningen lidt større, nemlig tilsammen 65 Mill. Kr., medens der paa den anden Side er lidt Nedgang i Indførselsværdien for Kunstgødning,

Tabel 2. Indførsel til Forbrug af fremmede Landbrugsvarer.
(Mill. Kr.).

	1937	1936	1931 —35	1926 —30
Smør.....	—	0,2	0,5	2,2
Ost og Kasein.....	—	—	0,2	1,0
Æg.....	—	—	0,3	0,8
Flæsk.....	—	—	—	0,2
Svin og Grise.....	—	—	0,2	1,9
Heste.....	1,9	2,5	2,0	3,5
Hornkvæg.....	—	—	—	0,1
Faar og Lam.....	—	—	—	0,6
Kød af Faar.....	0,3	0,3	0,5	1,4
Kød af andre Dyr samt Slagteriaffald..	2,1	2,0	2,9	3,3
Kødkonserver.....	—	0,1	—	0,5
Fedtstoffer.....	0,1	0,1	1,7	5,7
Huder og Skind, Talg m. m.....	9,1	8,5	6,8	9,1
Uformalet Korn (herunder Malt).....	152,6	105,7	116,4	157,2
Formalet Korn.....	2,7	2,2	8,3	22,4
Foderstoffer.....	109,8	98,5	74,4	143,0
Hjemmeproducerede Oliekager til Forbrug.....	25,7	19,3	15,2	26,3
Kartofler og Kaal.....	—	—	0,4	3,0
Frø til Udsæd.....	2,4	3,2	5,4	7,7
Fremmede Gødningsstoffer.....	45,6	47,7	38,6	53,8
Landbrugsinventar.....	5,4	5,7	3,3	7,9
Ialt...	357,7	296,0	277,1	451,6

Frø, Landbrugsinventar og Heste. For Kornets og Foderstoffernes Vedkommende skyldes den højere Indførselsværdi hovedsagelig en Prisstigning paa ca. 25 %; men der er dog ogsaa en Stigning i de indførte Mængder paa ca. 100 Mill. kg, der i sin Helhed og mere til falder paa uformalet Korn, idet Oliekageforbruget samtidig er formindsket med ca. 45 Mill. kg.

Naar man fra den samlede Udførselsværdi af Landbrugsprodukter trækker Indførselsværdien af fremmede Landbrugsvarer samt Raastoffer til Landbruget, faar man i 1937 et Overskudsbeløb paa 776,5 Mill. Kr., hvil-

Tabel 3. Overskudsudførsel af Landbrugsvarer. (Mill. Kr.).

	1937	1936	1931—35	1926—30
Smør	355,4	318,8	295,7	457,8
Fløde og Mælk	0,2	—	0,6	—
Kondenseret Mælk og Mælkepulver	12,0	11,1	14,5	16,5
Ost og Kasein	16,1	15,3	7,7	5,7
Æg	129,8	112,3	80,6	85,0
Flæsk	362,6	348,3	408,2	462,5
Svin og Grise	27,4	27,3	3,5	4,5
Heste	7,4	4,6	2,5	÷ 0,7
Hornkvæg	56,5	45,0	18,2	66,8
Faar og Lam	—	—	—	÷ 0,6
Kød af Hornkvæg	15,2	4,1	10,3	9,6
Kød af Faar	÷ 0,3	÷ 0,3	÷ 0,5	÷ 1,4
Kød af andre Dyr samt Slagteriaffald	25,5	24,9	20,2	15,1
Kødkonserver	19,2	12,0	8,8	5,6
Fedtstoffer	16,3	15,6	14,5	10,5
Huder og Skind, Talg m.m.	18,1	13,7	12,0	14,7
Uformalet Korn (herunder Malt)	÷ 115,4	÷ 92,3	÷ 108,4	÷ 142,7
Formalet Korn	÷ 0,5	÷ 0,9	÷ 7,4	÷ 20,7
Foderstoffer	÷ 107,5	÷ 96,9	÷ 72,5	÷ 141,9
Hjemmeproducerede Olie- kager til Forbrug	÷ 25,7	÷ 19,3	÷ 15,2	÷ 26,3
Kartofler og Kaal	6,2	3,9	0,8	÷ 2,6
Frø til Udsæd	9,0	7,7	2,3	1,7
Fremmede Gødningsstoffer	÷ 45,6	÷ 47,7	÷ 38,6	÷ 53,8
Landbrugsinventar	÷ 5,4	÷ 5,7	÷ 3,3	÷ 7,9
Ialt...	776,5	701,6	654,5	757,4

ket er 74,9 Mill. Kr. mere end det foregaaende Aar. Tallene for de enkelte Varegrupper er opført i Tabel 3, og her genfinder man de tilsvarende Forskydninger som nævnt henholdsvis for Udførselen og Indførselen.

Som det fremgaar af Tabel 4, har Udførselsværdien af Landbrugsprodukter i 1937 svaret til 73,6 % af den samlede Udførselsværdi for indenlandske Varer mod 75,2 %

Tabel 4. Landbrugsudførselen sammenlignet med Landets samlede Vareudførsel. (Mill. Kr.).

	1937	1936	1931 —35	1926 —30
Landets samlede Udførsel af indenlandske Varer (Specialudførsel)...	1541,4	1326,5	1179,6	1507,3
Udførselsværdien af Landbrugsprodukter:				
a) Mill. Kr.	1134,2	997,6	931,6	1209,0
b) i % af Landets samlede Udførsel af indenlandske Varer.....	73,6	75,2	79,0	80,3
Landbrugets Overskudsudførsel ...	776,5	701,6	654,5	757,4
Landets samlede Merindførsel ¹⁾	170,2	115,7	86,8	117,6
Landets Merindførsel af andre Varer end Landbrugsvarer	883,7	817,3	741,3	875,0
Af Landets Merindførsel af andre Varer end Landbrugsvarer dækkes Antal % ved:				
a) Overskudsudførsel af Landbrugsvarer	87,9	85,8	88,3	86,6
b) Andre Betalingskilder	12,1	14,2	11,7	13,4

det foregaaende Aar og ca. 80 % som Gennemsnit af de to Femaarsperioder 1926—30 og 1931—35. Aarsagen til Forskydningen er navnlig de sidste Aars betydelige Stigning i Udførselen af Maskiner, Automobileer og Skibe samt forskellige andre Industrivarer. Men trods denne Forskydning er Landbrugseksporten stadig den dominerende Faktor ved Tilvejebringelsen af fremmed Valuta, og som anført nederst i Tabellen har Landbrugets Overskudsudførsel i 1937 kunnet dække ca. 88 % af Merindførselen af andre Varer end Landbrugsvarer, medens kun 12 % maatte søge Dækning ved andre Betalingskilder.

Mælkeriprodukter. Smørekseporten har i 1937 været ca. 7 Mill. kg større end det foregaaende Aar, nemlig 152,9 Mill. kg, og svarer nu igen til den gennemsnit-

¹⁾ Indførselen til Forbrug af alle Varer ÷ Udførselen af indenlandske Varer.

Tabel 5. Udførselen af Mælkeriprodukter.

	1937	1936	1931 —35	1926 —30
<i>Mængde, Mill. kg:</i>				
Smør	152,9	146,2	153,7	150,3
Alm. Fløde og Sødsmælk.....	0,1	—	0,6	0,1
Kondenseret Mælk og Fløde samt Mælkepulver	17,5	17,0	22,7	24,9
Ost.....	9,4	9,5	6,8	6,1
Kasein	2,0	1,1	0,4	0,3
<i>Værdi, Mill. Kr.:</i>				
Smør	355,4	319,0	296,2	460,0
Alm. Fløde og Sødsmælk.....	0,2	—	0,6	—
Kondenseret Mælk og Fløde samt Mælkepulver	12,1	11,1	14,5	16,5
Ost.....	14,0	14,2	7,5	6,5
Kasein	2,0	1,1	0,4	0,2
Ialt...	383,7	345,4	319,2	483,2
Gens. Pris pr. kg Smør, Kr.	2,32	2,18	1,93	3,06

lige Udførsel i de to Femaarsperioder 1926—30 og 1931—35. For kondenseret Mælk og Fløde var Udførselsmængden ogsaa lidt større end det foregaaende Aar, og for Kasein blev Udførselen paa det nærmeste fordoblet. Samtidig med Forøgelsen af Produktionen er der ogsaa sket en lille Stigning i Smørprisen, idet Gennemsnitsprisen for det udførte Smør i 1937 blev 6 % højere end i 1936. Overprisen paa dansk Smør i England sammenlignet med Priserne paa Smør fra New Zealand og Australien har ogsaa i 1937 været saa stor, at den har kunnet dække Tolden. Men Indførselstolden i England bidrager selvfølgelig stærkt til, at de hjembragte Priser for det danske Smør i Betragtning af Kvaliteten stadig er for lave, idet de stærkt smørekporterende Lande New Zealand og Australien fremdeles kan udføre Smør toldfrit til England og derved underbyde Smørret fra de Lande, der staar uden for det britiske Imperium.

Udført Mill. kg Smør aarlig til de enkelte Lande.

	1937	1936	1931/35	1926/30
Storbritannien.....	115,8	109,7	122,5	104,0
Tyskland	34,6	34,3	21,0	38,4
Belgien	0,9	0,6	5,4	1,1
Frankrig.....	0,2	0,5	2,0	0,9
Schweiz	0,3	0,2	1,5	4,1
Andre Lande.....	1,1	0,9	1,3	1,8
Ialt...	152,9	146,2	153,7	150,3

Procentisk Fordeling:

Storbritannien.....	75,7	75,0	79,7	69,2
Tyskland	22,6	23,5	13,7	25,5
Andre Lande.....	1,7	1,5	6,6	5,3

Som det fremgaar af ovenstaaende Oversigt over Smørudførselen til de enkelte Lande, har praktisk talt hele Stigningen i Smøreksporten fundet Afsætning i England. Hovedmarkederne England og Tyskland har derefter aftaget henholdsvis 75,7 og 22,6 % af den samlede Smørudførsel, medens Udførselen til andre Lande kun beløber sig til 2,5 Mill. kg eller 1,7 %.

Paa Grund af Englands overordentlig store Betydning for Danmarks Smørudførsel er der omstaaende givet en Oversigt over Englands Indførsel af Smør i de to sidste Aar og i Femaarsperioden 1931—35. Tallene er beregnet paa Grundlag af de i »Landbrugsraadets Meddelelser« anførte Vægtangivelser, idet 1 cwt. er regnet = 50,8 kg. Den samlede Smørindførsel til Storbritannien har i 1937 været 478 Mill. kg mod 495 Mill. kg det foregaaende Aar. Der er altsaa en Nedgang paa 17 Mill. kg, hvoraf 11 Mill. kg falder paa britiske Lande og 7 Mill. kg paa Rusland. Samtidig er der en Stigning i Indførselen fra Danmark, Sverige og Estland. Som det fremgaar af de nederste Linier i Oversigten, er de britiske Landes procentiske Andel i Indførselen nu 52,1 %, medens Danmarks Andel er 24,0 % mod 22,3 % det foregaaende Aar. De senere Aars store Smørindførsel til England er naturligvis kun muligjort ved det lave Prisniveau for Smør; men selv om Priserne var for lave, har Danmark dog den

Storbritanniens Indførsel af Smør angivet i Mill. kg aarlig.

<i>Indført fra:</i>	1937	1936	1931/35
New Zealand	149,9	141,8	121,3
Australien	75,8	86,0	94,5
Irsk Fristat	16,2	23,8	20,6
Andre britiske Lande.....	7,5	9,3	5,3
Danmark	114,6	110,3	124,4
Holland	36,4	37,9	10,7
Rusland	13,9	21,1	23,3
Finland	8,0	8,1	8,9
Sverige.....	10,4	7,6	11,2
Estland	8,1	5,9	5,4
Argentina	6,6	7,3	11,6
Andre Lande	30,9	36,3	16,5
Ialt...	478,3	495,4	453,7

Procentisk Fordeling:

Britiske Lande.....	52,1	52,7	53,3
Danmark.....	24,0	22,3	27,4
Andre Lande	23,9	25,0	19,3

Tilfredsstillelse at have bevaret en Overpris for Smørret sammenlignet med de fleste andre Landes.

For Osteproduktionen har Vilkaarene været omtrent de samme som det foregaaende Aar, og saavel Udførselen som de opnaaede Priser svarer da ogsaa omtrent til Forholdene i 1936. Kaseineksporten har derimod taget et betydeligt Opsving, og for kondenseret Mælk og Fløde har Eksportforholdene ogsaa været lidt gunstigere end i 1936. Som det fremgaar af Tabel 5, har Udførselsværdien for Mælkeriprodukter ialt været 38,3 Mill. Kr. større i 1937 end det foregaaende Aar.

Æg. Udførselen af Æg har i 1937 været langt større end i noget tidligere Aar, nemlig 80,9 Mill. Snese mod 70,4 Mill. Snese i 1936 og 54,5 Mill. Snese i Gennemsnit af de 5 Aar 1931—35. Stigningen i Udførselen i 1937 falder udelukkende paa Hovedmarkederne, nemlig 12,2 Mill. Snese paa England og 0,9 Mill. Snese paa Tyskland, hvorimod Udførselen til de sekundære Markeder samtidig er formindsket med 2,6 Mill. Snese. Af den samlede Ægudførsel blev 72,7 Mill. Snese eller 90 %

Tabel 6. Udførselen af Æg.

	1937	1936	1931—35	1926—30
Udført Mill. Snese til:				
Storbritannien	60,5	48,3	38,6	32,1
Tyskland	17,9	17,0	12,2	8,7
Andre Lande.....	2,5	5,1	3,7	0,3
Ialt...	80,9	70,4	54,5	41,1
Værdi:				
Ialt Mill. Kr.....	129,8	112,3	80,9	85,8
Kr. pr. Snese.....	1,60	1,60	1,48	2,09

udført som friske Æg, medens 8,2 Mill. Snese var præserverede. Da Priserne i 1937 har været de samme som det foregaaende Aar, er Udførselsværdien steget i samme Forhold som de udførte Mængder, nemlig med 17,5 Mill. Kr., og den beløber sig til ialt 129,8 Mill. Kr.

Da næsten 75 % af Ægudførselen er gaaet til England, og dette Land saaledes er langt det største Marked, skal der ligesom for Smørret ogsaa gives en Oversigt over

Storbritanniens Indførsel af Æg angivet i Mill. Snese aarlig.

<i>Indført fra:</i>	1937	1936	1931/35
Irsk Fristat.....	11,7	15,4	21,1
Australien	8,2	9,8	10,0
Syd-Afrika	1,5	2,2	2,7
Andre britiske Lande.....	0,9	0,9	0,8
Danmark	60,0	47,9	39,8
Holland	25,5	22,8	11,8
Polen	13,5	15,4	12,2
Kina	6,5	8,1	7,7
Belgien.....	2,6	3,2	5,3
Sverige.....	2,0	1,1	1,7
Andre Lande	16,0	21,1	10,3
Ialt ...	148,4	147,9	123,4

Procentisk Fordeling:

Britiske Lande.....	15,0	19,1	28,0
Danmark.....	40,4	32,4	32,3
Andre Lande	44,6	48,5	29,7

Bevægelserne i Englands Indførsel af Æg (angivet i Mill. Snese). Som det fremgaar af denne Oversigt, var Englands samlede Import af Æg i 1937 praktisk talt den samme som det foregaaende Aar, nemlig 148,4 Mill. Snese; men der er sket den Forskydning, at Indførselen fra Danmark er forøget med godt 12 Mill. Snese og fra Holland med knapt 3 Mill. Snese, medens Indførselen fra næsten alle andre Lande er formindsket. Indførselen fra britiske Lande er saaledes formindsket med 6 Mill. Snese og beløber sig nu kun til 15 % af den samlede Indførsel mod 28 % i Gennemsnit af Femaaret 1931—35. Samtidig er Danmarks Andel vokset til 40,4 %, medens Indførselen fra alle andre Lande tilsammen beløber sig til 44,6 %.

Tabel 7. Udførselen af Flæsk og Svin.

	1937	1936	1931—35	1926—30
Mængde:				
Levende Svin og Grise, Tus. Stkr.	167,3	183,9	48,3	42,7
Flæsk og Skinker, Mill. kg...	181,7	176,3	296,6	254,8
Svinefedt do. ...	13,0	12,2	18,1	13,8
Slagteriaffald do. ...	24,1	20,0	27,4	27,9
Værdi, Mill. Kr.:				
Levende Svin og Grise	27,4	27,3	3,7	6,4
Flæsk og Skinker	362,6	348,3	408,2	462,7
Svinefedt	16,3	15,6	15,7	15,5
Slagteriaffald	24,4	21,6	21,0	18,4
Ialt...	427,7	412,8	448,6	503,0
Gens. Pris pr. kg Flæsk, Kr. ...	2,00	1,98	1,38	1,82

Flæsk og Svin. Som det fremgaar af Tabel 7, har Flæskeudførselen i 1937 været 5,4 Mill. kg større end det foregaaende Aar, hvorimod Udførselen af levende Svin er formindsket med knapt 17 000 Stkr. Samtidig var der en lille Stigning i Udførselen af Svinefedt og Slagteriaffald, og da Priserne gennemgaaende har været

lidt højere end i 1936, er den samlede Eksportværdi af Svin og Svineholdsprodukter i 1937 blevet 14,9 Mill. Kr. større end det foregaaende Aar. De levende Svin er ganske overvejende udført til Tyskland, medens Flæskeeksporten ligesom i tidligere Aar næsten udelukkende er gaaet til England, idet kun 3,5 Mill. kg er udført til andre Lande.

**Storbritanniens Indførsel af Flæsk og Skinker angivet i
Mill. kg aarlig.**

<i>Indført fra:</i>	1937	1936	1931/35
Canada.....	86,5	69,6	33,7
Irsk Fristat.....	26,7	26,8	16,2
Andre britiske Lande.....	—	0,1	0,1
Danmark	174,2	171,3	291,1
Holland	24,4	24,6	40,2
Polen	22,6	21,4	43,2
Forenede Stater.....	16,2	17,8	29,5
Sverige.....	12,7	12,3	20,0
Litauen	9,5	9,8	17,4
Andre Lande	13,3	14,1	17,2
Ialt ...	386,1	367,8	508,6
<i>Procentisk Fordeling:</i>			
Britiske Lande.. ..	29,3	26,2	9,8
Danmark	45,1	46,6	57,2
Andre Lande	25,6	27,2	33,0

Den engelske Regerings Bestræbelser for at udvide Hjemmeproduktionen af Flæsk er i de sidste 5 Aar stadig blevet fortsat; men som det fremgaar af hosstaaende Oversigt, er der i 1937 sket en Stagnation i Resultatet heraf, idet Storbritanniens Flæskeindførsel i 1937 har været ca. 18 Mill. kg større end i 1936. Denne Stigning i Indførselen falder dog næsten udelukkende paa britiske Lande, idet Indførselen fra Canada er forøget med 17 Mill. kg; fra Danmark er der dog ogsaa en lille Stigning i Indførselen — efter engelsk Statistik ca. 3 Mill. kg — hvorimod Indførselen fra de fleste andre Lande er lidt mindre end i 1936. Indførselen fra Danmark har derefter i 1937 svaret til 45,1 % mod 46,6 % det foregaaende Aar,

medens Indførselen fra britiske Lande samtidig er forøget fra 26,2 % i 1936 til 29,3 % i 1937.

Kød og levende Kvæg. Den i 1936 indtraadte Bedring i Udførselsforholdene for Kvæg er fortsat i 1937, og samtidig er der sket en meget stærk Stigning i Udførselen af fersk Kød og af Konserves. Udførselen er nemlig forøget med 6100 Stkr. levende Kvæg, 16,7 Mill. kg Kød og 3,3 Mill. kg Konserves, og naar Kødudførselen omregnes til Stkr. Kvæg, beløber den samlede Udførsel af Kød og levende Kreaturer i 1937 sig til 267 900 Stkr. Kvæg mod 194 900 Stkr. det foregaaende Aar. Der er altsaa en Stigning i Udførselen paa 73 000 Stkr. Kvæg; men til Trods herfor var Udførselen af Kød og Kvæg i 1937 endnu ikke større end i Gennemsnit af de 5 Aar 1926—30, før Krisen paa Kødmarkedet indtraadte.

Tabel 8. Udførselen af Kød og levende Kvæg.

	1937	1936	1931—35	1926—30
Mængde:				
Levende Kvæg, Tusinde Stkr.	172,4	166,3	90,9	223,1
Kød af Kvæg, Mill. kg.....	22,0	5,3	15,6	8,9
Konserves, Mill. kg.....	9,3	6,0	4,7	2,4
Værdi, Mill. Kr.:				
Levende Kvæg.....	56,5	45,0	18,2	66,9
Kød af Kvæg.....	15,2	4,1	10,3	9,6
Konserves.....	19,2	12,1	8,7	6,1
Ialt...	90,9	61,2	37,2	82,6
Gennemsnitspriser:				
Kr. pr. Stk. levende Kvæg..	328	271	200	300
Kr. pr. kg Kød.....	0,69	0,77	0,66	1,07

Stigningen i Udførselen af fersk Kød og levende Kvæg falder hovedsagelig paa Holland, Schweiz og Italien, der aftog henholdsvis 62 300, 12 100 og 9500 beregnede Stkr. Kvæg mere end i 1936. Udførselen til Tyskland er derimod formindsket med 6100 Stkr. Kvæg; men til Trods

herfor er Tyskland stadig det dominerende Marked, idet 58 % af Udførselen er gaaet til Tyskland, medens Holland har aftaget 24 %, Belgien 6 %, Schweiz 7 % og Italien 4 % af den nævnte Udførsel. Den betydelige Stigning i Udførselen af Konserves har for en væsentlig Del fundet Afsætning i oversøiske Lande.

Den samlede Udførselsværdi for Kød og levende Kvæg samt Konserves (der dog tildels ogsaa omfatter Produkter fra Svineholdet) er forøget med 29,7 Mill. Kr., nemlig fra 61,2 Mill. Kr. i 1936 til 90,9 Mill. Kr. i 1937, hvilket Beløb er 10 % større end Gennemsnittet for de 5 Aar 1926—30.

Kød af Fjerkræ. Udførselen heraf er i en Aarrække steget gradvis fra Aar til Aar, og 1937 danner ingen Undtagelse i saa Henseende. Der er nemlig udført 3,2 Mill. kg slagtet Fjerkræ til en samlet Værdi af 5,3 Mill. Kr., hvilket er henholdsvis 10 og 6 % mere end i 1936. I Lighed med tidligere Aar er Udførselen ganske overvejende gaaet til Tyskland, idet kun 8 % af Eksporten er afsat i andre Lande.

Tabel 9. Udførselen og Indførselen af Heste og Føl.

	1937	1936	1931 —35	1926 —30
Antal Tusinde Stkr.:				
Udførsel	12,0	6,8	8,1	4,3
Indførsel	3,8	6,3	6,4	12,8
Udførseloverskud	8,2	0,5	1,7	÷ 8,5
Værdi, Mill. Kr.:				
Udførsel	9,3	7,1	4,5	2,8
Indførsel	1,9	2,5	2,0	3,5
Udførseloverskud	7,4	4,6	2,5	÷ 0,7
Gennemsnitspriser:				
Kr. pr. udført Hest	778	1040	552	650
Kr. pr. indført Hest	499	403	313	272

Heste. Der er i 1937 udført 11 980 Stkr. Heste mod 6797 Stkr. det foregaaende Aar. Stigningen falder dog hovedsagelig paa Slagteheste, der er afsat i Holland, Belgien og Frankrig, og Udførselsværdien er derfor ikke steget i nær samme Forhold, men beløber sig til 9,3 Mill. Kr. mod 7,1 Mill. Kr. i 1936. For de 5742 Stkr. Brugsheste, der er udført til Tyskland, laa Priserne imidlertid fuldt paa Højde med foregaaende Aars.

Samtidig er Indførselen af Heste formindsket ret kendeligt, nemlig fra 6270 Stkr. i 1936 til 3764 Stkr. i 1937, og denne Nedgang er næsten udelukkende gaaet ud over Importen af Smaaheste til det mindre Landbrug. Der er saaledes i 1937 udført ca. 8200 Stkr. Heste flere, end der er indført, samtidig med, at Udførselsværdien overstiger Indførselsværdien med 7,4 Mill. Kr. mod 4,6 Mill. Kr. det foregaaende Aar.

Kornvarer og Foderstoffer. I Tabel 10 er der givet en Oversigt over Merindførselen (det vil sige den samlede Indførsel til Forbrug ÷ Udførselen af indenlandske Varer af samme Slags) af Korn og Foderstoffer, og det fremgaar heraf, at den samlede Merindførsel af Kornvarer og Foderstoffer i 1937 har været 1670 Mill. kg eller praktisk talt det samme som i 1936. Der er imidlertid sket den Forskydning, at Indførselen af Oliekager er formindsket med 46 Mill. kg, medens Merindførselen af uformalet Korn til Gengæld er forøget med 50 Mill. kg og af Klid o. lign. med ca. 3 Mill. kg. Den lille Kornhøst i 1936 medførte nemlig en stærk Stigning i Indførselen af uformalet Korn i den første Del af 1937, og samtidig er Forbruget lagt meget stærkt over paa Majs, hvoraf der i 1937 er indført 618 Mill. kg mod 320 Mill. kg i 1936, altsaa næsten en Fordobling.

Det ringe Udbytte af Kornhøsten i 1936 medførte tilige en stærk Prisstigning for Korn og Foderstoffer, og for den samlede Indførsel af uformalet Korn blev Gennemsnitsprisen i 1937 ca. 23 % højere end det foregaaende Aar, medens den for Oliekager blev ca. 21 % højere.

Tabel 10. Merindførselen af Kornvarer og Foderstoffer.
(Mill. kg aarlig).

	1937	1936	1931 —35	1926 —30
<i>Uformålet Korn og Majs:</i>				
Hvede	139,8	233,2	339,2	179,2
Rug	123,9	213,1	231,9	213,9
Byg	÷116,7	÷ 36,3	94,4	88,1
Havre	34,5	18,7	18,4	43,2
Andre Kornarter.....	5,2	6,5	5,4	6,7
Majs.....	617,9	319,8	519,6	465,8
Ialt...	804,6	755,0	1208,9	996,9
<i>Formålet Korn:</i>				
Hvede	7,1	7,7	36,3	65,4
Rug	÷ 6,4	÷ 5,8	÷ 2,7	÷ 2,3
Andre Kornarter	÷ 0,9	÷ 0,5	4,5	5,5
Ialt...	÷ 0,2	1,4	38,1	68,6
<i>Oliekager og Oliekagemel til Forbrug:</i>				
Bomuldsfrøkager og Solsikkekager.....	420,9	461,9	390,1	426,0
Jordnødkager, Sesamkager, Soyakager og Soyaskraa..	222,5	194,5	194,3	293,9
Kokoskager, Palmekager og Palmekærnemel	115,5	132,5	104,9	108,1
Hørfrokager og Rapskager..	45,0	56,7	35,5	81,0
Andre Slags Oliekager og Oliekagemel	11,9	16,1	5,3	11,2
Ialt...	815,8	861,7	730,1	920,2
<i>Klid og andre indførte Foderstoffer</i>	49,6	46,0	35,2	117,3
Samlet Merindførsel af Korn og Foderstoffer (heri indbefattet hjemmeproducerede Oliekager og Oliekagemel til Forbrug i Landet)	1669,8	1664,1	2012,3	2103,0

Tabel 11. Merindførselsværdien af Kornvarer og Foderstoffer.
(Mill. Kr. aarlig).

	1937	1936	1931 —35	1926 —30
Uformalet Korn og Majs	115,4	92,3	108,4	142,7
Formalet Korn	0,5	0,9	7,4	20,7
Oliekager og Oliekagemel til Forbrug:				
Indført	100,5	91,2	68,8	126,1
Hjemmeproduceret	25,7	19,3	15,2	26,3
Klid og andre indførte Foderstoffer	7,0	5,7	3,7	15,8
Ialt ...	249,1	209,4	203,5	331,6

Tabel 12. Udførselen og Indførselen af Frø til Udsæd.
(Mill. kg aarlig).

	1937	1936	1931 —35	1926 —30
<i>Udførsel af danskavlet Frø:</i>				
Bælgplantefrø til Græsmarker ...	0,5	0,1	0,3	—
Græsfrø	8,8	11,9	7,4	5,9
Rodfrugtfrø	1,9	1,8	1,8	1,5
Andet Frø	0,5	0,5	0,3	0,4
Ialt ...	11,7	14,3	9,8	7,8
<i>Indførsel til Forbrug af fremmed Frø:</i>				
Bælgplantefrø til Græsmarker ...	1,0	1,7	2,6	3,6
Græsfrø	0,4	0,3	0,7	1,0
Rodfrugtfrø	0,1	0,1	0,5	1,0
Andet Frø	0,2	0,2	0,2	0,3
Ialt ...	1,7	2,3	4,0	5,9
<i>Overskudsudførsel:</i>				
Bælgplantefrø til Græsmarker ...	÷ 1,5	÷ 1,6	÷ 2,3	÷ 3,6
Græsfrø	8,4	11,6	6,7	4,9
Rodfrugtfrø	1,8	1,7	1,3	0,5
Andet Frø	0,3	0,3	0,1	0,1
Ialt ...	10,0	12,0	5,8	1,9

Den samlede Merindførselsværdi for Kornvarer og Foderstoffer blev derefter 249,1 Mill. Kr. mod 209,4 Mill. Kr. i 1936, hvilket betyder en Stigning paa rundt regnet 40 Mill. Kr. Naar Merindførselsværdien ikke blev endnu større, skyldes det, at der efter den gode Høst i 1937 blev udført langt større Mængder dansk Korn end det foregaaende Aar og til høje Priser. Der udførtes nemlig 186 Mill. kg dansk Korn (hovedsagelig Byg) til en samlet Værdi af 37,2 Mill. Kr., medens Udførselen i 1936 var 88 Mill. kg og Værdien heraf 13,5 Mill. Kr.

Frø til Udsæd. I Tabel 12 er der meddelt en Oversigt over de udførte og indførte Mængder Sædefrø, og Tabel 13 giver en tilsvarende Oversigt over Udførselens

Tabel 13. Udførsels- og Indførselsværdien af Frø til Udsæd.
(Mill. Kr. aarlig).

	1937	1936	1931 —35	1926 —30
<i>Udførsel af danskavlet Frø:</i>				
Bælgplantefrø til Græsmarker...	0,8	0,3	0,3	—
Græsfrø.....	7,1	7,3	4,4	5,9
Rodfrugtfrø.....	1,5	1,4	1,6	1,9
Andet Frø.....	2,6	2,0	1,4	1,6
Ialt...	11,4	11,0	7,7	9,4
<i>Indførsel til Forbrug af fremmed Frø:</i>				
Bælgplantefrø til Græsmarker...	1,2	2,1	3,5	5,3
Græsfrø.....	0,5	0,5	0,7	1,0
Rodfrugtfrø.....	0,2	0,1	0,8	1,0
Andet Frø.....	0,5	0,5	0,4	0,4
Ialt...	2,4	3,2	5,4	7,7
<i>Overskudsudførsel:</i>				
Bælgplantefrø til Græsmarker...	÷ 0,4	÷ 1,8	÷ 3,2	÷ 5,3
Græsfrø.....	6,6	6,8	3,7	4,9
Rodfrugtfrø.....	1,3	1,3	0,8	0,9
Andet Frø.....	1,5	1,5	1,0	1,2
Ialt...	9,0	7,8	2,3	1,7

og Indførselens Værdi. Frøudførselen i 1937 blev 2,6 Mill. kg mindre end i 1936, hvor Udførselen dog var usædvanlig stor, og Nedgangen falder i sin Helhed paa Græsfrø, hvorimod Udførselen af Bælgplantefrø til Græsmarker er en lille Kende forøget. Priserne har imidlertid været højere end det foregaaende Aar, og den samlede Udførselsværdi for Frøet blev derfor fuldt saa stor som i 1936, nemlig 11,4 Mill. Kr. mod 11,0 Mill. Kr. det foregaaende Aar.

Indførselen af fremmed Frø til Forbrug er ogsaa noget mindre end i 1936, og Nedgangen falder paa Bælgplantefrø til Græsmarker. Den samlede Indførselsværdi er gaaet ned fra 3,2 Mill. Kr. i 1936 til 2,4 Mill. Kr. i 1937, og som det fremgaar af det nederste Afsnit i Tabel 13, blev Udenrigsomsætningen med Sædefrø derfor noget gunstigere i 1937 end Aaret før, idet der er et Udførselsoverskud paa 9,0 Mill. Kr. mod 7,8 Mill. Kr. i 1936.

Gødningsstoffer. I Tabel 14 er der meddelt en Oversigt over Indførselen af Kunstgødning, og som det fremgaar heraf, er Indførselen i 1937 formindsket med 31 Mill. kg eller 6 %. Heraf falder de 20 Mill. kg paa Kvælstofgødninger, 9 Mill. kg paa Fosforsyregødninger og 2 Mill. kg paa Kaligødninger. Priserne er derimod steget saavel for Kvælstofgødninger som for Fosforsyregødninger, saaledes at den samlede Indførselsværdi for Gødningsstoffer (efter Fradrag af den udførte Superfosfat) kun er formindsket med 2,1 Mill. Kr., nemlig fra 47,7 Mill. Kr. i 1936 til 45,6 Mill. Kr. i 1937.

Som det fremgaar af Tabellen, er langt den største Del af Fosforsyregødningerne i de senere Aar indført som Raafosfat. Denne oparbejdes imidlertid til Superfosfat, inden den anvendes som Gødningsmiddel, og hver Vægtmængde Raafosfat giver da ca. 1,8 Vægtmængder Superfosfat. De forskellige Aars Anvendelse af Fosforsyregødninger vil derfor bedre kunne sammenlignes, naar Raafosfaten omregnes til Superfosfat, og efter en saadan Om-

Tabel 14. Indførselen af Gødningsstoffer.

	1937	1936	1931 —35	1926 —30
<i>Mill. kg aartlig:</i>				
Kalksalpeter	102,3	115,4	85,3	114,0
Kalkkvælstof	1,7	2,2	1,4	0,8
Chilesalpeter og norsk Natron- salpeter	51,1	50,4	39,9	36,0
Svovlsur Ammoniak	36,2	43,3	43,1	40,7
<i>Kvælstofgødninger ialt</i>	<i>191,3</i>	<i>211,3</i>	<i>169,7</i>	<i>191,5</i>
Raafosfat	202,1	212,4	152,5	156,8
Superfosfat (Indførsel ÷ Udførsel)	5,5	4,6	45,9	134,0
Nitrofoska	1,8	1,4	1,6	3,0
Thomasmel	0,1	0,5	1,9	11,3
<i>Fosforsyre-gødninger ialt</i>	<i>209,5</i>	<i>218,9</i>	<i>201,9</i>	<i>305,1</i>
37—40 % Kaligødning	88,9	90,7	60,1	56,8
Andre Kaligødninger	0,3	0,3	0,5	2,8
<i>Kaligødninger ialt</i>	<i>89,2</i>	<i>91,0</i>	<i>60,6</i>	<i>59,6</i>
Gødningskalk og Mergel	0,3	0,7	0,7	3,2
<i>Gødningsstoffer ialt</i>	<i>490,3</i>	<i>521,9</i>	<i>432,9</i>	<i>559,4</i>
<i>Værdi, Mill. Kr.:</i>				
Kvælstofgødninger	27,2	29,0	23,5	33,5
Fosforsyre-gødninger	8,7	8,8	8,5	13,7
Kaligødninger	9,7	9,9	6,6	6,5
Gødningskalk og Mergel	—	—	—	0,1
<i>Ialt ..</i>	<i>45,6</i>	<i>47,7</i>	<i>38,6</i>	<i>53,8</i>

regning vil man faa følgende Mængder for Fosforsyre-gødninger ialt:

Aar	Beregnet Mill. kg Superfosfat
1937.....	371
1936.....	389
1931—35.....	324
1926—30.....	430

De to sidste Aars Anvendelse af Fosforsyregødninger er saaledes 10—14 % mindre end i Gennemsnit af Femaaret 1926—30; men den er dog betydelig større end i Femaaret 1931—35, hvor Tallet var nede paa 324 Mill. kg beregnet Superfosfat.

Foreløbig Oversigt over Landbrugets Driftsresultat i Regnskabsaaret 1937—38.

Fra Det landøkonomiske Driftsbureau er for kort Tid siden udsendt den altid med Spænding imødesete foreløbige Oversigt over Landbrugets Driftsresultat for Aaret 1937—38.

Som i de foregaaende Aar omfatter Oversigten ca. $\frac{1}{4}$ af det samlede Regnskabsmateriale, der medtages i de endelige Beretninger. De her medtagne 200 Landbrugs Driftsresultat er opgjort baade for 1937—38 og for det foregaaende Aar.

Selv om de Ejendomme, hvis Regnskaber indgaar i Driftsbureauets Regnskabsopgørelser, utvivlsomt er nok saa veldrevne som danske Landbrugsejendomme i Gennemsnit, kan der ikke være Tvivl om, at en Undersøgelse som denne, der omfatter de samme Ejendomme to Aar efter hinanden, giver et Billede af Forholdenes Udvikling, der er typisk for dansk Landbrug i det paagældende Tidsrum. Dertil kommer, at den foreløbige og den endelige Beretnings Resultater sædvanlig kun udviser ubetydelige Divergenser.

Beretningen omtaler først Høstudbytte og Prisforhold.

1) Høstudbyttet. Ved Sammenligning mellem de to Driftsaars Udbytte maa erindres, at det er Resultaterne af Høsten 1936 og 1937, der danner Baggrunden for disse, medens Rekordhøsten i Aar ikke kommer i Betragtning. Af de to Aar havde det første — 1936 — en ca. 17 % mindre Kornhøst end det sidste, ligesom ogsaa

det samlede Høstudbytte var 7—8 % mindre i 1936 end i 1937. 7—8 % lyder ikke af saa forfærdelig meget, men det er dog en Foderværdi af omtrent 8 Mill. hkg Korn, d. v. s. temmelig nøje modsvarende hele Kornimporten til en Værdi af ca. 100 Mill. Kr.

Tabel 1. Prisforholdene.

	Kr. pr. 100 kg		Procentisk Stigning
	1936—37	1937—38	
Smør	207	236	14,0
Flæsk, 1. Kl. med Kort	168	178	6,0
Æg	104	119	14,4
Slagtekøer, 1. Kl. lev. Vægt, København	47	51	8,5
Kælvekøer, 1. Kl., Odense, Kr. pr. Stk..	242	254	5,0
Unge Heste, Odense, Kr. pr. Stk.	1040	1043	0,3
Hvede. Sælgernotering, København . . .	19,46	18,22	÷ 6,4
Byg 2/r do. do. do.	17,54	17,46	÷ 0,5
Sukkerroer	2,20	2,40	9,1
Kartofler, Sælgers St., Sjælland	7,80	5,72	÷ 26,7
Frøafgrøder (Prisindeks 1909/14 = 100)	85	82	÷ 3,5
<i>Indekstal, naar Priserne 1909—14 sættes = 100:</i>			
Planteprodukter	127	121	÷ 4,7
Husdyrprodukter	118	129	9,3
Landbrugsprodukter ialt	118	128	8,5
Foderstoffer	131	131	0,0
Kunstgødning	93	97	4,3
Bygningsomkostninger	185	200	8,1
Maskiner og Redskaber	176	184	4,5
Arbejds løn (Pengeløn for Karle)	201	224	11,4

2) Prisforholdene. Samtidig har Priserne, som det vil fremgaa af Tabel 1, været opadgaaende. Naar de enkelte Produktpriser tillægges Vægt efter deres Betydning, blev det til en Prisstigning paa ca. 8¹/₂ % — en Stigning, der, som Tabellen viser, næsten udelukkende falder paa Husdyrprodukter. Det kan i denne Forbindelse være værd at erindre sig, at medens Priserne paa

Husdyrbrugets Produkter er af overordentlig Vigtighed for det samlede danske Landbrugs Økonomi, spiller Prisen paa Planteavlsprodukter kun en ringe Rolle, idet Landbruget taget som en Helhed hidtil har været Kornkøber og ikke Korn sælger. At Forholdet for den enkelte Landmand kan stille sig ganske anderledes, turde være overflødigt at tilføje.

Under disse Forhold — med et 7—8 % større Høstudbytte og 8—9 % højere Priser — maatte Aarets Driftsresultat stille sig gunstigere end foregaaende Aars, selv om stigende Karlelønninger (+ 11 %) og Kunstgødningspriser (+ 4½ %) virkede noget i modsat Retning.

Driftsresultatet i 1937—38:

Vender vi os først til Nettoudbyttet, der i de klareste og enkleste Tal viser Landbrugets Driftsresultat, stiller Tallene sig saaledes:

	Kr. pr. ha		Stigning fra 1936—37
	1937—38	1936—37	
Under 10 ha	104	41	+ 63
10—50 ha	90	55	+ 35
Over 100 ha	78	55	+ 23

Udviklingen synes saaledes særlig at have været de smaa Brug gunstig. Til direkte Sammenligning mellem store og smaa Brugs Økonomi egner Tallene for Nettoudbyttet sig dog kun, dersom man gør sig klart, om det i det foregaaende Aar var de smaa Brug, der var placeret unormalt lavt, eller det er de store Brug, der i Aar er blevet distanceret. Der er desuden det at sige til Tallene, at Nettoudbyttets Størrelse ikke spiller tilnærmelsesvis samme Rolle for de smaa som for de store Brug. I de smaa Brug er Arbejdsfortjenesten langt vigtigere. Arbejdsfortjenesten sammen med Nettoudbyttet kaldes »Indtægt af gældfri Ejendom«, og Tallene herfor var:

	Indkomst af gældfri Ejendom Kr. pr. ha		Stigning fra 1936—37
	1937—38	1936—37	
Under 10 ha	402	357	+ 45
10—50 ha	209	169	+ 40
Over 100 ha	127	102	+ 25

I disse Tal findes et nogenlunde brugbart Sammenligningsgrundlag mellem Udviklingen indenfor det større og mindre Landbrug. Til Sammenligning skal anføres et »Normalaar«, som 1928—29 vel maa siges at være:

	Forholdstal for Indkomst af gældfri Ejendom 1928—29 = 100.			
	1928—29	1937—38	1936—37	1935—36
Under 10 ha	100	74	66	72
10—50 ha	100	74	60	67
Over 100 ha	100	71	57	63

Det vil ses, at ud over, at Niveauet er 25—30 % under 1928—29, er der ikke endnu i 1937—38 sket nogen nævneværdig Forskydning i Forholdet mellem de forskellige Størrelsesgrupperes Økonomi. Det skal blive interessant til næste Aar at se, om dette jævne Forhold lader sig bevare under den nye Svinekortfordeling.

Naar Nettoudbytte og Indkomst af gældfri Ejendom her fremhæves som bedre Udtryk for Landbrugets skiftende Kaar end Forrentningsprocenten, skyldes det, at det Kapitalgrundlag, hvorpaa Procenten beregnes, ingenlunde er konstant, men tværtimod svinger med Konjunkturerne og derfor formindsker Forrentningsprocentens Udsving.

Efterfølgende fuldstændige Tabel fra den foreløbige Oversigt omfattende Tal for Landbrugskapitalen, Nettoudbyttet og Forrentningsprocenten udviser da ogsaa en Stigning i den bogførte Værdi paa ca. 100 Kr. pr. ha sammenlignet med i Fjor. Omsat i Procent betyder det, at Forrentningsprocenten vilde være blevet 4,4 i Stedet for 4,2, hvis Kapitalgrundlaget for 1936—37 havde været lagt til Grund for Beregningen. Under nedadgaende Konjunkturer vil Forrentningsprocenten omvendt falde forholdsvis mindre end Nettoudbyttet.

Tabel 2. Nettoudbytte og Forrentningsprocent.

	Kr. pr. ha				Nettoudbytte 1937—38			Nettoudbytte 1936—37		
	Landbr.- kapital		Brutto- udbytte	Drifts- omkostninger	Kr. pr. ha	i % af		Kr. pr. ha	i % af	
	Bogført Værdi	Handels- værdi				Bogført Værdi	Handels- værdi		Bogført Værdi	Handels- værdi
Sjælland	2403	2829	691	595	96	4,0	3,4	69	2,9	2,5
De sydlige Øer	2643	3226	850	717	133	5,0	4,1	90	3,4	2,8
Fyn	2744	3194	793	689	104	3,8	3,3	68	2,7	2,2
Østjylland	2301	3023	702	624	78	3,4	2,6	39	1,8	1,3
Vest- og Midtjylland ..	1762	2378	604	521	83	4,7	3,5	39	2,3	1,6
Under 10 ha	2951	3886	991	887	104	3,5	2,7	41	1,5	1,1
10—50 -	2057	2590	635	545	90	4,4	3,5	55	2,8	2,1
Over 50 -	1835	2178	525	447	78	4,3	3,6	55	3,1	2,5
Alle 200 Brug 1937-38..	2192	2771	685	594	91	4,2	3,3	—	—	—
De samme Brug 1936-37	2096	2740	616	564	—	—	—	52	2,5	1,9

I Oversigten kommenteres Tabellen saaledes:

»I Tabel 2 er der opført en samlet Oversigt over Driftsresultatet, og som det fremgaar heraf, er Nettoudbyttet i Gennemsnit for alle Ejendomme steget med 39 Kr. pr. ha, nemlig fra 52 Kr. pr. ha i 1936—37 til 91 Kr. i 1937—38. Da Driftsomkostningerne ikke indbefatter Renteudgifter, er Nettoudbyttet at opfatte som det Beløb, der bliver tilbage til Forrentning af den samlede Landbrugskapital, efter at alle andre Omkostninger er dækket. Sammenholdt med den bogførte Værdi af Landbrugskapitalen svarer det opnaaede Nettoudbytte til 4,2 % mod 2,5 % det foregaaende Aar, og i Forhold til Handelsværdien andrager Nettoudbyttet 3,3 % mod 1,9 % i 1936—37.

Stigningen i Nettoudbyttet gør sig gældende for alle Landsdele og alle Størrelsesgrupper af Landbrug; men den er størst i Vest- og Midtjylland, hvor man ogsaa havde den største Stigning i Kornhøsten. Blandt Størrelsesgrupperne er Nettoudbyttet steget stærkest i Smaabrug-

gene; men her var det ogsaa usædvanligt lille i 1936—37, nemlig 41 Kr. pr. ha, medens det i 1937—38 er kommet op paa 104 Kr. pr. ha. For de større Gaarde var Nettoudbyttet i 1936—37 relativt bedre end for de andre Størrelsesgrupper, men her har Stigningen i 1937—38 været noget mindre end for Bøndergaardene og de smaa Brug, saaledes at Gaardene med over 50 ha nu staar med et Nettoudbytte af 78 Kr. pr. ha, medens Midtergruppen staar med 90 Kr. pr. ha. Sætter man Nettoudbyttet i Forhold til Landbrugskapitalen, bliver Bedringen i Rentabiliteten ogsaa størst for Smaabrugene og mindst for Gaardene med over 50 ha; men Forskellen er ikke saa udpræget som for Nettoudbyttets Vedkommende, idet Smaabrugene har den største og de store Gaarde den mindste Landbrugskapital pr. ha.

Men trods den stærkere Stigning i Nettoudbytte og Forrentningsprocent for de smaa Brug staar disse dog stadig med den laveste Forrentningsprocent, nemlig 3,5 % af den bogførte Værdi eller 2,7 % af Handleværdien, medens de tilsvarende Procenter for Bønderbrugene er 4,4 og 3,5 og for de større Gaarde henholdsvis 4,3 og 3,6.«

Det foran omtalte Nettoudbytte er fremkommet ved at trække Driftsomkostninger fra Bruttoindtægten. Det vil derfor være rimeligt ogsaa at se lidt paa Ændringerne paa baade Indtægtssiden og Udgiftssiden i Landbrugsregnskaberne, idet det omtalte forbedrede Resultat jo kunde tænkes fremkommet enten ved en Reduktion af Udgifterne eller en Stigning i Indtægterne eller eventuelt en Kombination af begge Bevægelser.

I n d t æ g t e r n e: Efterfølgende Tabel 3 viser Bruttoudbyttets Størrelse i de enkelte Landsdele og for de enkelte Størrelsesgrupper.

Det landøkonomiske Driftsbureau kommenterer denne Tabel saaledes:

»Bruttoudbyttet. Som det fremgaar af Tabel 3, er Bruttoudbyttet steget ret betydeligt for alle Landsdele

Tabel 3. Bruttoudbytte i Kr. pr. ha.

	Produkter fra				Forskelligt	Ialt 1937-38	Ialt 1936-37
	Plante- avlén	Kvæg- holdet	Svine- holdet	Andre Husdyr			
Sjælland	125	286	188	64	28	691	638
De sydlige Øer	287	258	193	83	29	850	737
Fyn	115	330	220	93	35	793	721
Østjylland	57	324	211	76	34	702	633
Vest- og Midtjylland	39	282	183	69	31	604	538
Under 10 ha	36	406	312	171	66	991	892
10—50 -	82	289	181	58	25	635	572
Over 50 -	171	199	117	20	18	525	466
Alle 200 Brug 1937-38....	88	296	196	73	32	685	—
De samme Brug 1936-37..	71	278	172	65	30	—	616

og Størrelsesgrupper af Landbrug, og i Gennemsnit for de 200 Ejendomme er det forøget med 69 Kr. pr. ha eller 11,2 %, nemlig fra 616 Kr. pr. ha i 1936—37 til 685 Kr. i 1937—38. Af denne Stigning falder de 17 Kr. paa Planteprodukter og 50 Kr. paa Husdyrprodukter, og det sidstnævnte Beløb har Kvægholdet, Svineholdet og Fjerkræholdet bidraget til med henholdsvis 18, 24 og 7 Kr. pr. ha.

Som Følge af den store Kornhøst falder Stigningen for Planteprodukterne hovedsagelig paa Korn; men for de sukkerroedyrkende Landbrug er der dog ogsaa en meget betydelig Stigning i Salgsindtægten for Sukkerroer. Blandt Husdyrprodukterne er Stigningen relativt størst for Svin og Fjerkræ, og dette har ikke mindst gavnet de smaa Brug, saaledes at disse trods det lille Kornsalg staar med samme relative Stigning i Bruttoudbyttet som Bønderbrugene, nemlig ca. 11 %. For de større Gaarde er Stigningen lidt stærkere, nemlig 12,7 %, idet disse har haft et forholdsvis stort Kornsalg og desuden paa Grund af et procentvis stort Sukkerroeareal har høstet større

Fordel af den højere Sukkerroepris. Derimod har de større Gaarde haft en forholdsvis mindre Stigning i Bruttoudbyttet af Svineholdet end Bønderbrugene og navnlig end de smaa Brug, hvilket rimeligvis staar i nogen Forbindelse med de ændrede Regler for Tildelingen af Svinekort. For de enkelte Landsdele er det samlede Bruttoudbytte ganske naturligt steget stærkest paa de sydlige Øer, særlig paa Grund af de større Salgsindtægter for Korn og for Sukkerroer.«

Udgifterne. Herom meddeles i Beretningen følgende Oplysninger i Tilknytning til vedføjede Tabel 4.

Tabel 4. Driftsomkostninger i Kr. pr. ha.

	Legemligt Arbejde	Driftsleder- løn	Kraffoder	Kunst- gødning	Andre Vareindkøb	Øvrige Om- kostninger	Ialt 1937-38	Ialt 1936-37
Sjælland	193	71	111	24	43	153	595	569
De sydlige Øer	235	75	143	46	54	164	717	647
Fyn	243	70	142	22	57	155	689	653
Østjylland	197	61	151	28	62	125	624	594
Vest- og Midtjylland	172	48	113	26	53	109	521	499
Under 10 ha	304	63	248	24	82	166	887	851
10—50 -	177	62	103	26	52	125	545	517
Over 50 -	142	49	75	33	34	114	447	411
Alle 200 Brug 1937-38	196	60	127	27	54	130	594	—
De samme Brug 1936-37	184	61	120	24	56	119	—	564

»Driftsomkostningerne. Ogsaa for Driftsomkostningerne er der en Stigning fra foregaaende Aar, men i Gennemsnit for alle Ejendomme beløber denne sig kun til 30 Kr. pr. ha eller 5,3 %, medens Stigningen i Bruttoudbyttet udgjorde 11,2 %. Af Forøgelsen i Driftsomkostningerne falder de 11 Kr. pr. ha paa Arbejdsomkostninger, 7 Kr. paa Kraffoderindkøb, 3 Kr. paa Kunstgødning

og 4 Kr. paa Inventaromkostninger, medens Bygningsomkostninger og Ejendomsskatter hver for sig er steget med 2 Kr. pr. ha. Stigningen i Arbejdsomkostningerne falder udelukkende paa legemligt Arbejde, og naar disse Omkostninger ikke er steget saa stærkt som Pengelønnen til Folkeholdet, skyldes det dels den langt mindre Stigning i Kostudgifterne og dels et lidt mindre Antal Arbejdstimer for Familien, navnlig i de mindre Brug. For de enkelte Landsdele og Størrelsesgrupper forholder Stigningen i Driftsomkostningerne sig paa lignende Maade som for Bruttoudbyttet, idet den er stærkest paa de sydlige Øer og paa de større Gaarde, medens den er relativt mindst i Smaabrugene. Forskellen i denne Henseende hidrører væsentlig fra Arbejdsomkostningerne, idet disse er steget stærkest paa de sydlige Øer og paa de større Gaarde, medens der ikke er nogen Stigning i Arbejdsudgifterne for de smaa Brug.«

I Slutningen af Oversigten bringes en saalydende Omtale af Landbrugets Nettooverskud:

»Ved Siden af Nettoudbyttet og Forrentningsprocenten henledes Opmærksomheden paa Landbrugets Nettooverskud, der fremkommer ved, at man fra Nettoudbyttet trækker fuld Forrentning af den samlede Landbrugskapital. I Tabel 6¹⁾ er der foretaget en Beregning af Nettooverskudet pr. ha for de tre Størrelsesgrupper af Landbrug i de to sidste Aar, og som Rentekrav er her regnet med 5 % af Handelsværdien. Som det fremgaar af Tabellen, er det beregnede Nettooverskud i begge Aar negativt for alle tre Størrelsesgrupper, men der er dog en betydelig Fremgang fra 1936—37 til 1937—38, navnlig for Smaabrugene. I Gennemsnit for alle Ejendomme er Nettooverskudet i 1937—38 beregnet til ÷ 48 Kr. pr. ha mod ÷ 85 Kr. det foregaaende Aar, og i Lighed med tidligere Aar er det negative Nettooverskud større i Hus-

¹⁾ Ikke medtaget her.

mandsbrugene end i Bønderbrugene og paa de større Gaarde, skønt Smaabrugene har det største Nettoudbytte pr. ha. Forskellen i Nettoudbyttet mellem de tre Grupper indbyrdes er nemlig ikke nær saa stor som Forskellen i Rentekravet, idet den forholdsvis høje Handelsværdi for Smaabrugene bevirker, at Rentekravet for denne Gruppe kommer op paa 194 Kr. pr. ha mod 109 Kr. for de større Gaarde. I Gennemsnit for alle 200 Ejendomme vil det ses, at trods den betydelige Fremgang fra det foregaaende Aar har Nettoudbyttet kun været i Stand til at give normal Rente af de $\frac{2}{3}$ af Handelsværdien og godt $\frac{4}{5}$ af den bogførte Værdi.«

Den foreløbige Oversigt over Landbrugets Driftsresultat i 1937—38 viser forbedrede økonomiske Forhold for Landbruget, selv om der endnu mangler den sidste Fjerdedel i, at Nettoudbyttet pr. ha er kommen paa Højde med 1928—29 og i, at der kan præsteres normal Forrentning af den i Landbruget bundne Kapital.

Det er opmuntrende at se, at det atter er gaaet fremad i Aaret 1937—38, efter at der i saa mange Aar er tæret paa de økonomiske Reserver. Siden Begyndelsen af Trediverne har Landbruget haft sine 7 magre Aar. Det vilde være til megen Gavn ogsaa for andre Erhverv, om 1937—38 betegnede Indledningen til 7 fede Aar.

Forhaabentlig kan den opadgaaende Linie bevares en Tid endnu, selv om forskellige Tegn tyder paa, at en ny Prisdgangsperiode forestaar. Et er dog sikkert: Den gode Høst i Aar vil mildne stærkt paa Følgerne af en ny Prisdgang i 1938—39 og levne Haab om, at det Regnskabsaar, vi er inde i, ikke bliver alt for meget ringere end det nyligt afsluttede.

A. N.

Litteratur.

Skrifter fremkaldte ved Hundredoghalvtredsarsfesten
for Stavnsbaandets Løsning. (Fortsat).

3. *Den danske Bonde 1788—1938. Af Cand. mag. Fridlev
Skrubbeltrang.*

Landbrugsudstillingens Bogudvalg forsynede denne Redegørelse for Bondestandens samfundsmæssige Stilling gennem de femten Tiaar, der er hengaaet siden Landboreformerne, med en tydelig Anbefaling, og det fortjener den ogsaa. Paa 245 Sider spækket med Oplysninger stilles man overfor Landbrugets og Landbostandens Forvandling fra den Tid, da Bonden var »det sletteste Menneske, man kan have med at gøre«, som hin Degn skrev, der endda vilde paakalde Medfølelsen og faa udvirket Lettelser for de undertrykte, til Nutidens oplyste Landbrugere, der næppe er ringere af Karakter end hans Brødre og Søstre i Byerne. Fremskridtets Vej har været lang, siger Forfatteren, og intet tegner Forskellen mellem dengang og nu tydeligere end Vurderingen af Bonden som Menneske.

De to første Afsnit: Den stavnsbundne Bonde og Frigørelsen optager tilsammen en Trediedel af Skriftet og hviler paa et specielt Studium, som Forfatteren har været optaget af i flere Aar; dette gælder ogsaa det følgende Afsnit: Jordfordelingen og Besiddelsesforholdene, hvorunder Jordlovgivningen skildres i Sammenhæng fra 1769 til Loven af 14. April 1936. Et 4. Afsnit hedder: Produktion og Organisation, hvor Landbrugets tekniske Udvikling, Forningenslivet og Andelsbevægelsens Gennembrud afhandles, og derefter følger den centrale Del: Sociale Udviklingslinier, som ikke mindst drejer sig om Husmandstanden og Fattigfolks Stilling under den fremadskridende Udvikling i Landbosamfundet, der indledtes med

Bondefrigørelsen og fuldførtes gennem den senere Lovgivning og ved den Opkomst og Velfærd, som det 19. Aarhundrede overhovedet bragte med sig i alle Forhold og overalt, ikke blot i Danmark.

Bogens sidste Trediedel udgøres af Afsnittene: Bonden i Politik, Oplysningens Veje, og endelig Sammen draget: Den danske Bonde.

Medens altsaa de første Afsnit nærmest er økonomisk Historie med Belysning af de landboretlige og landbrugstekniske Forholds Udvikling i de sidste halvandethundrede Aar, er de sidstnævnte Afsnit Historien om Bondens kulturelle Rejsning. Og Bonden er her taget i det moderne omfattende Begreb, der slaar Gaardmanden sammen med Husmanden og Landarbejderen, d. v. s. hele Landbefolkningen.

Det tør formodes, at ingen Enkeltmand besidder saa megen Viden og Erfaring, at han kan opfylde alle Forudsætningerne for at kunne give en afrundet og tilnærmelsesvis udtømmende Oversigt over Emnet: Den danske Bonde 1788—1938; dertil er Forandringerne og de virkende Kræfter for dybtgaaende, mangfoldige og i hinanden indgribende. Magister Skrubbeltrangs Bog er da heller ikke blevet Haandbogen indenfor dette Omraade, snarere en Materialesamling, men af betydelig Interesse og overordentlig nyttig for den, der vil sætte sig grundigt ind i Spørgsmaalene.

4. *Stavnsbaandet — Træk af Bondestandens Historie. Af Højskoleforstander Arthur Petersen.*

Landbrugsudstillingen har givet Tilskud til Udgivelsen af denne Bog paa 155 Sider plus 30 Sider med nærved dobbelt saa mange aldeles fortrinlige Billeder. Det er en særdeles velskrevet og let læst Fremstilling, naar man ser bort fra Forordet, der vistnok vil falde selv de kyndigste Socialøkonomer en Smule for dristigt i Tankeflugten, den nemlig, at blot naar Arbejder og Aktionær forenes i samme Person, er vor Tids sociale Spørgsmaal

løst og en fornuftig og retfærdig Samfundsordning tilvejebragt. Nuvel, det bør ikke skade Forfatteren, der aabenbart kender mere til Landbrugsbefolkningen og dens Kaar forhen og nu, end just til hvilke praktiske Muligheder den kollektivistiske Organisation har i Byernes Erhvervsliv.

Stilen er fremragende i den klare Udredning af de historiske Kendsgerninger om Samfundsforholdenes Udvikling i Almindelighed og specielt om Bonden og hans Jord, Fæstetiden og Enevældens Landbrugssystem samt Fri-gørelsesarbejdet og dets Resultater, hvilket er Hovedafsnittene i Skriftet.

Linien i Dramaet, som Forfatteren kalder vort Landbrugs Historie, og hvori der er 3 Hovedpersoner: Godsejer, Gaardmand og Husmand, former sig groft gengivet saaledes:

Først blev Trællene ved Kirkens Indflydelse Fæstere, saa blev Bønderne det som Følge af Konjunkturstorme og Ufredstider, og omkring 1660 var der kun 1000 Selvejere tilbage. Endnu var Jorddyrkeren, omend »vorned« paa de østlige Øer, saa dog fri Mand, i Modsætning til hans Standsfæller uden for Danmark. Fæstebonden var dog ikke uden Rettigheder (Livsfæstet, fast Landgilde og Bondejordens Urørlighed, d. v. s. Bortfæstningstvungen), men han mistede Stemmeretten, som fulgte med at besidde Jord, og han tabte Fremskridtsviljen, og Aarhundredreder igennem dyrkedes Jorden paa nøjagtig samme Maade. Stordriften pressede under dette paa, og den var Bondestandens Dødsfjende, grundlagt som den var paa Hoveri, der var en ubestemt Ydelse; hvis Herregaardens Avl blev større, skulde der gøres mere Hoveri.

Enevælden, der varede 189 Aar (1660—1849), startede med $\frac{1}{3}$ af Rigets Bøndergaarde som øde, de øvrige manglede ofte baade Saasæd, Besætning og Redskaber; dertil var Rigets Gæld vokset til »den svimlende Højde af 5 Mill. Rigsdaler«. Af Kronens Godser (50 % af Landbrugsarealet, medens Adelen raadede over 47 % og de faatallige

Selvejerbønder altsaa kun 3 %), stilledes 100 000 Tdr. Htk. til Raadighed for Statskreditorerne for en Pris af 50 Rdl. pr. Td. Htk., hvilket maatte betegnes som en Overpris, og mange af de nye Ejere gik da ogsaa fallit. Godsejerstanden var 1670 gjort til Skattegaranter over for Staten for den paa Bondejorden hvilende Skyld, men det virkede ikke efter Hensigten, Bønderne var og blev daarlige Betalere, og Hoveriet nærmede sig til at blive den mest reelle Indtægt for Godsejerne af Bondejorden.

I Rigets Militærordning gik man fra Slutningen af det 17. Aarhundrede bort fra Lejetropperne over til det nationale Rytteri udskrevet paa Hartkornet i 12 sammenhængende Distrikter, ialt ca. 67 000 Tdr. Htk., og 22. Februar 1701 oprettede *Frederik IV* sin Landmilit (7 Regimenter, ialt 12—14 000 Mand), saaledes at der nu ogsaa paa Bønderhartkornet uden for Ryttergodserne blev udskrevet Mandskab, der stillede til Eksercits hver Søndag Eftermiddag og 4 Gange om Aaret til større, samlede Øvelser. Pastvangen, hvorefter ingen maatte forlade Fødegodset uden Tilladelse fra Godsejer og Skudsmaal fra Præsten, forordnedes 19. Februar 1701, mens Vornedskaftet som saadan blev ophævet 21. Februar 1702 af *Frederik IV*, og den forhadte Landmilit ophævede hans Efterfølger *Kristian VI* umiddelbart efter, at han i 1730 tiltraadte.

Men Rømningerne fra de daarlige Godser blev for talrige, og den 4. Februar 1733 kommer saa Forordningen om Landmilitens Genoprettelse og Stavnsbaand for det paa Godserne værende Mandskab i Alder 14—36 Aar, og dette sidste gældende for alle Rigets Landdistrikter, Bornholm undtaget. Senere, 1746 og navnlig 1764, udvidedes Aldersgrænsen fra 4—40 Aar, ja, for Soldatens Vedkommende var Stavnsbaandet paa Livstid. Stavnsbaandet omfattede 75 % af den danske Befolkning, der 1769 talte ca. 800 000 Mennesker i Kongeriget. Bybefolkningen — der udgjorde ca. 20 % af Folketallet — var ikke stavnsbunden.

Bondens Fornedrelsestilstand er da i fuldt Maal inde — men omsider dages det. *Ludvig Holberg* (1684—1754) er Banebryder for nye og frugtbringende Tanker ogsaa paa dette Omraade, og i 1757 kommer den første Landbokommission, som skulde udfinde hvilke Vanskeligheder, der mest hindrede Landbrugets Opkomst.

Frigørelsesarbejdet med Landsbyfællesskabets Ophævelse og Godssystemets Afvikling følger derefter, og den danske Jordbruger gives borgerlig Frihed og siden tillige politisk Frihed — og om disse Begivenheder er der i denne Tid berettet saa udførligt, at alle kender Udviklingens Hovedtræk. I et afsluttende Afsnit: Nyt Fællesskab, beskriver og priser Forfatteren Andelsvirkets økonomiske Betydning. Selve Bevægelsen er, siger han, historisk set kun en Fortsættelse af den Kamp, Bonden allerede i Stændertiden førte for at frigøre sig for Herremænds og Bymatadorers Overherredømme.

Arthur Petersens Bog placerer sig smukt blandt de Stavnsbaandsbøger, der er skænket os i Mindeaaet. Den indskrænker sig ikke til en Omtale af Stavnsbaandstiden, der jo dog kun varede én Menneskealder, og følgelig kun er et lille Udsnit af vor Bondestands Historie. Bogen spænder over hele den lange Periode fra Oldtiden til Øjeblikket. Den giver en god Orientering i vort Landbrugs Historie og Landboforholdene gennem Tiderne.

5. *Fra Trællekaar til Friheds Gry. Af A. M. Sørensen.*

Redaktionssekretær *A. M. Sørensen* har samlet sine Indtryk fra Strejftog i det 18. Aarhundredes Litteratur om Bonden i et lille Skrift (116 Sider) med en Snes smukke Gengivelser af Reformmændenes Portrætter. Mindre i selve Snittet end ved den ypperlige Fortællekunst, der er lagt for Dagen af den øvede Landbrugsjournalist udstyret med en særlig Sans for Poesien i Bondens Tilværelse, har han sikret sig en Plads blandt »Stavnsbaandsforfatterne« og løst den nyttige Opgave at give den helt uforberedte Læser en saa letfattelig og under-

holdende Orientering i Spørgsmaalene om Bondefrigørelsen, at det vist ikke kan gøres ret meget bedre.

Der begyndes med *Bondekaar* i det 18. Aarhundrede, men med nogle Verslinier af *Carl Ploug* om den danske Bonde, der engang sad som Herre paa sit Eje, faar Læserne at vide, at der var en Tid forud for Bondens Trællekaar. Om disse just Trællekaar, se nedenfor. *Holberg* optræder paa Side 2, og der holdes paa med Citering af Professoren, den senere Baron, lige til omkring Side 50.

Det er fordi, siger Forfatteren, at *Holbergs* Værker utvivlsomt har betydet saare meget i Bestræbelserne for at forbedre Bondens Kaar. Gang paa Gang støder man i de følgende Tidens Litteratur om Landboforhold paa Udtalelser og Forslag, som aabenbart er inspireret af *Holbergs* Skrifter. Det skal nok passe, og da *Holberg* ingen kedelig Mand var, i det mindste ikke i sine Skrifter, har *Sørensen* gjort klogt i at laane hos ham.

Jeppes Drikfældighed — det ikke ukendte Mundheld og ubesvarede »Hvorfor«, forklarer *Sørensen* helt tilforladeligt. Det var noget temmelig tilfældigt eller rettere usædvanligt, det med *Jeppes* Hang til Flasken, en huslig Ulykke, i hvilken en forhaabentlig lige saa utypisk Degn optræder som *Urostifteren*. Det lyder jo helt *Blichersk*; men godt i alt Fald, at vi fik rejst den almindelige sjællandske Bondes Renommé som en sober Mand. Og dog alligevel, faktisk drak jo baade *Bønder* og *Arbejdsfolk* og alle andre en god Del *Brændevin* endnu i dette Aarhundrede, men altsaa vi vil tro, at det kun var ved »Højtiderne«, d. v. s. *Fastelavn* etc., at man konsumerede de store *Kvanta*.

Under Billedet af *Rasmus Christiansens* Bystævne skriver Forfatteren, at Bonden ikke var den sølle *Stymper*, man har villet gøre ham til, ej heller var han nogen *Nar*, snarere fast en forstandig Mand, ihvorvel det jo var en stillestaaende Verden, han levede i, og uden Adgang til boglig Lærdom af nævneværdig Art.

Nuvel — var det da saa meget med de *Trællekaar*?

Fattige var de Mennesker paa Penge og uden Komfort, men vel ikke bundulykkelige altid og da navnlig ikke af den nævnte Grund. Det er ogsaa i høj Grad Sørensens Mening; de baade spillede og sang, selv paa Hovarbejdet, — her dog kun undtagelsesvis — siger Sørensen for at være paa den sikre Side. Bogens Titel er ikke helt i Overensstemmelse med den Skildring af Landlivet, dets Glæder og Sorger, som Forfatteren giver, og som vist er saa sandfærdig, som forlanges kan. Det er jo Tidens Mænd, der selv faar Lov at tale.

De forberedende Drøftelser af Mulighederne for at forbedre Bondestandens Kaar er udførligt og godt omtalt i Skriftet, og man faar god Besked om Tilstanden og Skævhederne i det udslidte Fællesskab og Godssystem.

De forstaaende Grever *Bernstorfferne*, *Stolberg* og flere, der prøvede at virkeliggøre de vaagnende Frihedsideer, fortælles der ogsaa om, og i et Afsnit: *De rationelle Planers Mænd*, redegøres for de interessante Betænkninger og Forestillinger fra *Reverdils* og *G. Chr. Oeders* Haand. Ind imellem dette Afsnit og det afsluttende om *Handlingens Mænd: Kronprinsen, Reventlow* og *Colbjørnsen*, der gennemførte Omvæltningen, gives der ved en bred Skildring af *Esaias Fleischer's* »velsignelsesrige« Skribentvirksomhed som Forsvarer for den rolige Udvikling en Række meget sigende Vidnesbyrd om, hvilke Vanskeligheder Reformerne og deres Forkæmpere skulde overvinde.

Bogen slutter med et Billede af Frihedsstøtten uden for Københavns Vesterport, den stolte Søjle som Symbol paa den Betydning, Bondefrihed og Bondevirke fik og fremdeles har for det hele Samfund. — Lad mig til disse Ord føje den lille Oplysning, at det var Statskonsulent *K. Hansen*, som i 1910 gennem Landhusholdningselskabet ved en rask Beslutning og hurtig Handling forhindrede, at Monumentet blev taget ned og flyttet bort til et eller andet Sted i eller udenfor Byen, hvor der kunde findes en Plads til det.

Karl Madsen.

Bestyrelsesmødet

i

Det kgl. danske Landhusholdningsselskab

Mandag den 24. Oktober 1938.

Til Stede ved Mødet var foruden Selskabets 3 Præsidenter 19 Medlemmer af Bestyrelsesraadet.

Selskabets ledende Præsident, Professor *O. H. Larsen*, bød Velkommen. En særlig Velkomst rettedes til de nyvalgte Bestyrelsesmedlemmer, Professor *H. Møllgaard* og Gaardejer *Chr. Jervelund*, der havde givet Møde.

Inden man paabegyndte Behandlingen af Mødets Dagsorden, mindede Præsidenten om de Medlemmer af Bestyrelsen, der siden sidste Møde var afgaaet ved Døden: Kammerherre *Cederfeld de Simonsen*, Godsejer *J. Theilmann*, Proprietær *Jacob Rømer* og Forpagter *H. Junker*.

Under Dagsordenens Punkt 1, Meddelelser fra den ledende Præsident, omtaltes, at Selskabet som sit Bidrag til Mindeåret for Stavnsbaandets Løsning havde udgivet Bogen om Chr. D. Reventlow, udarbejdet af Dr. phil. *Hans Jensen*, og havde hædret 8 Mænd, der inden for Landbrugets forskellige Fagområder havde ydet et særligt fremragende Arbejde. Hædersbevisningen bestod i Tildelingen af et specielt til denne Lejlighed fremstillet stort Sølvbæger ledsaget af et smukt Diplom og en Hædersgave paa 500 Kr. Navnene paa de 8 belønnede Mænd samt Meddelelse om den Festlighed i Selskabets Foredragssal, hvorved de fik overrakt Hædersgaverne, er optaget i Tidsskriftets Juli-Hefte for 1938.

Ved Statens Fjerkræudvalgs Aarsmøde paa Landbohøjskolen i Januar Maaned d. A. havde Selskabet efter Indstilling fra Statens Fjerkræudvalg af Pedersen Bjerogaards Legat uddelt 3 Sølvbægre til fremragende Fjerkræavlere. Det er Hensigten at fortsætte denne Uddeling af Sølvbægre hvert Aar i Forbindelse med Aarsmødet.

Professoren gjorde derefter Bestyrelsesraadet bekendt med, at Forpagter *Sonne* ved Udgivelsen af sine Erindringer havde overdraget Selskabets Arbejdsfond, som han selv i sin Tid ved sin storstilede Gave paa 100 000 Kr. havde grundlagt, hvad der som Forfatterhonorar vilde indkomme ved Salget af Bogen: »Min Livsmelodi«. Præsidiets havde med Tak modtaget dette fornyede Bevis paa Forpagter *Sonnes* varme Interesse for Selskabets Virksomhed, og vilde gerne ved denne Lejlighed fremhæve for det første det store og beundringsværdige Arbejde, der er nedlagt i Bogens Udarbejdelse, og hvorved denne fremtræder som et ganske særlig interessant Memoireværk om Forpagter *Sonnes* rige og omfattende Virksomhed, men dernæst den Uegennytte, med hvilken Forpagter *Sonne* atter har betænkt Selskabet ved at skænke det økonomiske Udbytte af Bogens Udgivelse til Selskabets Arbejdsfond og dettes fremtidige Virksomhed. Vi vil sikkert alle her ønske Bogen den størst mulige Udbredelse og er enige i at udtrykke vor store Taknemmelighed overfor Forpagter *Sonne* ved denne hans Gave.

Proprietær *Nikolaisen* vandt den samlede Bestyrelses udelte Bifald ved sin Udtalelse om, at det var meget paa-skønnelsesværdigt, at Forpagter *Sonne* atter har betænkt Selskabet, han som selv har udført et saa stort Arbejde, og som har været en af Landbrugets mest fremtrædende, repræsentative og dygtige Foregangsmænd, og som har betydet saa meget specielt for dette Selskab, men ogsaa for Landbruget i sin Helhed. Den nu foreliggende Bog er saa interessant, og der er saa overordentlig mange smukke Ting deri, at den er vor yderste Paaskønnelse værd.

For Bestyrelsesraadet blev forelagt et Eksemplar af de i Henhold til Forhandlingerne ved sidste Møde udarbejdede nye Medlemsdiplomer.

Professoren gjorde endvidere udførligt Rede for Besvarelsen af Selskabets udsatte Prisopgave om Bekæmpelse af Kartoflens Rodfiltsvamp og Bladrullesyge. Prisopgaven var udsat i 1932 efter Henstilling af De Danske Spritfabrikker, der ogsaa senere havde ydet et Tilskud paa 8000 Kr. til Præmiering af eventuelle Besvarelser samt Refundering af Udgifter herved. Der var kun indkommet én Besvarelse af Opgaven, men samtidig modtog Selskabet en Afhandling fra Professor *C. A. Jørgensen*, Forsøgsleder *Th. Frederiksen* og Afdelingsbestyrer *Olaf Nielsen* omhandlende Kartoflens Rodfiltsvamp. Denne Afhandling opfyldte ikke Prisopgavens Ordlyd med Hensyn til Anonymitet og Betingelserne for Offentliggørelse, idet den offentliggjordes i Tidsskrift for Planteavl, men Bedømmelsesudvalget indstillede dog, at der alligevel ydedes Forfatterne af Afhandlingen en Præmie paa 1500 Kr. En senere indsendt Afhandling, forfattet af Landbrugskandidat *Henning P. Hansen* og omhandlende Kartoffelviroser i Danmark, tildeltes en Præmie paa 500 Kr., hvortil kom et Beløb af 500 Kr. til Dækning af Forfatterens Udgifter ved Undersøgelserne. Der er taget Særtryk af den førstnævnte Afhandling, som er udsendt til Medlemmerne sammen med Aarsberetningen.

Af det oprindelige Beløb til Prisopgavens Besvarelse er derefter ca. 6500 Kr. til Rest, som efter Forhandling med Spritfabrikkerne foreløbig for de 5000 Kr.'s Vedkommende staar til Raadighed til Præmiering af eventuelle nye fremkommende Afhandlinger om vigtige Kartoffelsygdomme. Et Beløb af ca. 1500 Kr. vil finde Anvendelse ved Udgivelsen af en Bog om Kartoffelsygdomme, som paa Foranledning af en Henvendelse fra Forstander *E. Gram*, Lyngby, og Kontorchef *Nebe-long* i Spritfabrikkerne vil blive udgivet i det kommende Aar.

Professoren gjorde nærmere Rede for Præsidiets Planer ved Udgivelsen af denne Bog, saavel med Hensyn til Format og Udstyr som den økonomiske Side, og bragte til Slut Spritfabrikkerne en varm Tak for det betydelige Bidrag, der herfra er ydet Selskabet til disse Arbejdsopgaver.

Angaaende de Goldschmidtske Legater gav Professoren Oplysning om det Beløb af godt 2000 Kr., der ved Legatstifterens Hustrus Død var tillagt Legatet. Grundet paa en Omlægning af Legatets Regnskabsaar havde man udover den sædvanlige Januar-Uddeling til videnskabelige Undersøgelser vedrørende Husdyrsygdomme kunnet foretage endnu en Uddeling i September Maa-ned. I Januar var uddelt ialt 11 000 Kr., i September 13 500 Kr. til dette Formaal.

Af forskellige Legater havde Selskabet i 1938 efter Ansøgning fra den Færøske Landboforening bevilget et Beløb af 1500 Kr. til 15 Færingere, der havde foretaget en Studierejse i Danmark, dels til Bellahøj-Udstillingen, dels til en 8 Dages Rundtur i Jylland og paa Fyn. Selskabet havde ordnet og arrangeret alt vedrørende Færingernes Ophold i Danmark og havde den Glæde, at Færingerne med Interesse og Taknemmelighed tog imod den ydede Vejledning.

Selskabet havde i det forløbne Aar modtaget Tilskud fra Carlsen-Langes Legatstiftelse paa 1000 Kr. til Bogen om Chr. D. Reventlow, 3300 Kr. fra Laurits Andersens Fond til avlsbiologiske Undersøgelser og 2000 Kr. fra Norsk Hydros Fond til Udgivelse af Grundbøger til Studiekredsbrug. De sidste vil blive omtalt under Meddelelsen om Samvirksomheden.

Til Indretning af Pederstrup til Chr. D. Reventlows Minde havde Selskabet — da det efter Udgivelsen af Bogen om Chr. D. Reventlow, der havde kostet 5—6000 Kr., ikke mente at kunne yde kontant Bidrag — stillet 200 Eksemplarer af den udgivne Bog til Raadighed

for Musæet. Ved Salget af disse skulde der kunne indkomme ca. 1000 Kr.

Endvidere oplyste Professoren, at der under Selskabet var blevet henlagt et nyt Legat, Proprietær Arthur William Richard Rottbølls Legat paa 10 000 Kr. Legatet skal anvendes til Understøttelse af en enligstillet, trængende og svagelig Mand af den dannede Klasse. Legatet vil af Selskabet dog først kunne uddeles, naar den nuværende af Legatstifteren indsatte Nyder er afgaaet ved Døden.

Efter Henstilling fra Forstander *E. Gram* har Selskabet iværksat et Undersøgelsesarbejde vedrørende Fersken- og Bedelusens Overvintringsforhold. Fra De Danske Spritfabrikker og De danske Sukkerfabrikker har Selskabet modtaget Tilsagn om et 3-aarigt Tilskud paa 3000 Kr. til dette Formaal. Undersøgelsesarbejdet forestaas af et Udvalg, medens der til den praktiske Gennemførelse af Arbejdet er antaget en ung Zoolog.

I Selskabets Bygningsforhold er sket den Ændring, at »Dansk Landbrug« er fraflyttet sine tidligere Lokaler hos Selskabet, og indflyttet er Det danske Hedeselskabs Københavns-Afdeling, hvis Leder er Lektor *Aa. Feilberg*, og Landbrugsministeriets Tilsyn med Planteavl m. v., ved Kontorchef *H. C. Larsen*.

Hofjægermester *Lüttichau* gjorde Rede for Uddelingen af Selskabets Sølvbægre for Landboflid og Duelighedsmedaillerne. Belønningsudvalget og Præsidiets havde vedtaget i 1938 at uddele 5 Sølvbægre og 20 Duelighedsmedailler. Der er i det forløbne Aar sket den Ændring i Belønningsudvalgets Virksomhed, at en af Selskabets Præsidenter deltager i Besigtigelsen af de Brug, der agtes belønnet.

Professor *O. H. Larsen* gav Meddelelse om Samvirksomheden for landbrugsfagligt Oplysningsarbejde. I Lighed med tidligere Aar havde man ogsaa i det forløbne Aar afholdt forskellige Kursus.

Det første var et Fodermesterkursus paa Tune Landbo-skole i Dagene 4.—9. September. Der havde meldt sig 72 Deltagere imod 40 ved det første Kursus af lignende Art; 15 af Deltagerne havde desværre ikke kunnet give Møde paa Grund af Mund- og Klovesygen.

I Dagene 29. September til 1. Oktober afholdtes paa Landbohøjskolen et Efteraarskursus for Landbrugslærere og Konsulenter. Hovedemne for Kursuset var: Landbrugsretsforhold. Der havde meldt sig 85 Deltagere. De forskellige Foredrag fulgtes med stor Interesse og efterfulgtes af livlige Forhandlinger.

Et 3. af Samvirksomheden planlagt Kursus i indeværende Aar vil blive afholdt i Dagene 26.—29. Oktober ved Aarhus Universitet og er særlig tilrettelagt for Husholdningslærerinder og -konsulenter. Hovedemnet er: Husholdningskemi og Ernæringsfysiologi. Der er foreløbig anmeldt 125 Deltagere.

Med Hensyn til Samvirksomhedens anden Hovedvirksomhed, den litterære, kunde meddeles, at der, efter at man i et Par Aar havde arbejdet med Udgivelsen af Tavle- og Tabelmateriale til den landbrugsfaglige Aftenskole, nu forelaa udarbejdet et Hefte paa godt 80 Sider med Assistent *P. Gregers Hansen* og Landbrugslærer *Halfdan Jørgensen* som Forfattere af henholdsvis den planteavlsmæssige og husdyrbrugsmæssige Del af Tavle- og Tabelmaterialet. Bogen vil blive forhandlet til en Pris af 60 Øre for Partier, ganske som de smaa Hefter, Selskabet i flere Aar har forhandlet: Naturlære, Planteavl, Husdyrbrug. Boghandlerprisen for Enkeltteksemplarer er 1,20 Kr.

Som nævnt ved sidste Bestyrelsesmøde, har Samvirksomheden vedtaget at gøre et Forsøg med Udgivelsen af 2 Grundbøger, henholdsvis i Fodringslære og Gødningslære, egnet for landbrugsfaglige Studiekredse. Spørgsmaalet er rejst af Konsulent *Olaf Nielsen*, Brønderslev, og efter nøjere Forhandlinger overdroges det Landbrugslærer *Halfdan Jørgensen* og Konsulent *Johs. Dons Chri-*

stensen at udarbejde de 2 Bøger. Manuskripterne er indsendt og er gennemgaaet af sagkyndige Fagmænd, og Bøgerne vil foreligge færdige i den allernærmeste Fremtid. Bøgerne trykkes i et Oplag af 3000 og sælges til en billig Partipris; saafremt de slaar an, er det Hensigten at fortsætte med denne Udgivervirksomhed omfattende Grundbøger ogsaa paa andre Omraader.

Til Udgivelsen af de nævnte Skrifter er medgaaet ret betydelige Midler, ca. 8—9000 Kr. Fra Norsk Hydros Fond er modtaget et Tilskud af 2000 Kr.

Forstander *Bredkjær* supplerede Professorens Rede-gørelse for Fodermesterkursuset. Dette var i alle Maader forløbet med fuld Tilfredshed fra alle Sider. Kun havde det været beklageligt, at man paa Grund af Mund- og Klovesygen havde maattet undlade at komme nærmere ind paa praktiske Malkningsspørgsmaal, som der saaledes kunde være Anledning til at gaa nærmere ind paa ad Aare. Det var Forstanderens Indtryk, at denne Kursusvirksomhed burde fortsættes.

Godsejer, Dr. med. *K. A. Hasselbalch* gav Meddelelse om det klimatologiske Udvalgs Virksomhed, der var fortsat uændret fra Aaret forud. Det fra Jordtemperaturmaalingerne paa Forsøgsstationerne indkommende Materiale opsamles i Selskabet til videre Bearbejdning, naar tilstrækkeligt Materiale foreligger.

Forstander *Bredkjær* afgav Meddelelse om det avlsbiologiske Udvalgs Virksomhed. Udvalgets Sekretær, Dr. *Mogens Plum*, havde fortsat Arbejdet efter de Linier, der var fulgt i Fjor. Hertil er kommet en Undersøgelse af Problemet om de lamme Kalve, og der er herom indledet et Samarbejde med Landbohøjskolen patologisk-anatomiske Afdeling. Dr. Plum har i Januar holdt Foredrag ved Statens Fjerkræudvalgs Aarsmøde, og efter dette Foredrag kom der en Henvendelse fra Statens Fjerkræudvalg om Optagelse af Afkomsundersøgelse af Haner, foreløbig fra en bestemt Avlsbesætning og foretaget efter bestemte videnskabelige Linier.

I Lighed med Undersøgelserne paa Kollekolle, hvorom der er afgivet en Beretning, har Dr. Plum nu paabegyndt et tilsvarende Arbejde med Besætningen paa Tune Landboskole. Endvidere er et Arbejde i Gang for at faa udnyttet det store Materiale, som Professor Folmer Nielsen ved Landbohøjskolen ligger inde med angaaende Frugtbarhedstilstandene i visse Besætninger. Endelig er der stillet noget Materiale til Raadighed for Udvalget fra Statens Gaarde med Henblik paa en Undersøgelse af Ydelsesforholdene, f. Eks. Ydelsens Stigning med Alderen, Undersøgelse af Laktationskurvernes Form m. v.

Til nye Medlemmer af Bestyrelsesraadet i Stedet for de, der var afgaaet ved Døden, vedtoges det at foreslaa Medlemmerne at stemme paa Hofjægermester *Gregers Juel*, *Juelsberg*, Klitinspektør *V. Pinholt*, Kreditkassedirektør *Aksel Jensen*, Tømmerup, og Gaardejer *Karl Jensen*, Bækkegaard.

Til nyt Medlem af Revisionsudvalget vedtoges det at foreslaa Medlemmerne at stemme paa Bibliotekar *Aksel Milthers*.

Spørgsmaalet om Valg af et nyt Medlem af Belønningsudvalget udsattes til et senere Møde.

Til Medlem af Bestyrelsen for Professor *V. Prosch's* Mindelegat vedtoges det at acceptere det stillede Forslag fra den øvrige Legatbestyrelse om at vælge Inspektør *K. Lassen*, Trollesminde.

Til Selskabets Foredragsmøder bragte Præsidiets forskellige Emner i Forslag. Det vedtoges ligesom de to tidligere Aar at afholde et Foredragsmøde i Forbindelse med Generalforsamlingen og at søge afholdt Sommermøde i 1939 paa Hindsgavl. Der førtes Forhandling om forskellige Emner samt om den videre Fordeling af Emnerne til de forskellige Møder, medens det videre Arrangement overlodes til Præsidiets.

Til Almanakstykket for 1940 vedtoges det at rette Henvendelse til Veterinærdirektør *Gerhard H. Petersen* om at behandle et Emne om Mund- og Klovesygen.

Hofjægermester *Lüttichau* forelagde Spørgsmaalet om en eventuel Forhøjelse af Lærlingelønningerne. Der havde været afholdt Møde i Selskabets Lærlingeudvalg, hvor man havde fundet det nødvendigt af Hensyn til det højere Lønniveau i Landbruget at forhøje Selskabets Lærlingelønninger, der sidst var ændrede i 1934. Imod en tidligere Gennemsnitslønning af 550 Kr. aarligt foresloges nu en Gennemsnitsløn af ca. 700 Kr. aarligt. Bestyrelsesraadet fandt, at dette laa lige i Overkanten af, hvad der burde ydes Selskabets Lærlinge, der paa mange Omraader havde Forrettigheder og Fordele frem for andre Landvæsenselever, ikke mindst med Hensyn til Mulighed for Understøttelse efter endt Uddannelse til Skoleophold o. lign. Præsidiet overvejer paany Spørgsmaalet.

Sekretær *Axel Nielsen* redegjorde for Aarets Arbejde med Spørgsmaalet om unge Pigers huslige Uddannelse og meddelte, at de 2 første Lister over »Læresteder og ledige Pladser« til henholdsvis Maj- og November-Skiftedagen var udsendt.

Til Arbejdets yderligere Fremme i den kommende Vinter er ansat en Konsulent under Husholdningsudvalget, nemlig Frk. *Mary Jensen*, der hidtil har været Lærerinde ved Ankerhus. Frk. *Mary Jensen* vil i den kommende Vinter gratis staa til Raadighed med Foredrag om den iværksatte Husholdningsuddannelse, og der er lagt et Mødeprogram, saaledes at Frk. *Mary Jensen* taler ved Møder paa Lolland-Falster den første Halvdel af November, ved Møder paa Sjælland i den resterende Tid indtil Jul. I Januar Maaned holdes Møder paa Fyn, og i Februar og Marts taler Frk. *Mary Jensen* ved Møder i jyske Husholdningskredse.

Forslaget til Virksomhedsplan og Budget for Aaret 1. April 1939—31. Marts 1940 blev vedtaget i den forelagte Form til Forelæggelse for Generalforsamlingen i December.

Under Eventuelt drøftedes Mødedagen for næste Bestyrelsesmøde. Den blev foreløbig fastsat til 13. December, medens Generalforsamlingen ansattes til 14. December.

Gaardejer *Niels Nielsen* henstillede til Selskabet at søge foranlediget foretaget en Undersøgelse af, om de danske Kornarters Næringsindhold var ændret væsentligt grundet paa det større Høstudbytte, idet en eventuel Ændring i S sammensætningen vilde være af stor Betydning netop i Aar, hvor den store Kornhøst i Forbindelse med lave Kornpriser vilde give Anledning til Anvendelsen af mest muligt Korn i Kraftfoderblandingerne.

Professor *O. H. Larsen* lovede at søge Spørgsmaalet optaget til hurtig og velvillig Behandling.

Mindre Meddelelser.

Afsætningen af Kreaturer og Kalve.

De samv. danske Andels-Kreatureksportforeninger, Danske Landbrugeres Kødforsyning og De samv. danske Andels-slagterier har udsendt følgende Opfordring til Landmændene:

Det danske Landbrug afsætter aarlig ca. 600 000 Kreaturer og Fedekalve paa Hjemmemarkedet, men heraf sælger Landmændene kun ca. 40 % gennem deres egne Andelsforetagender:

Andels-Kreatureksportforeninger,
Danske Landbrugeres Kødforsyning og
Andelsslagterier.

Landbruget producerer samtidig ca. 4 Millioner Svin aarlig til Slagtning og afsætter ca. 98 % — eller praktisk talt hele Produktionen — gennem Andels- og Privatslagterierne, der i udmærket Samarbejde regulerer Afsætningen, *undgaar overflødige Mellemlid ved Salget*, og takket være den store Leveringsprocent *er i Stand til at arbejde med de mindst mulige Omkostninger*.

Desværre sker Afsætningen af Kreaturer og Kalve ikke paa samme rationelle og praktiske Maade, og Resultatet er, at Kreatur- og Oksekøddpriserne er i højeste Grad utilfredsstillende og Kødproduktionen gennem lange Tider tabbringende; til Trods for, at Hjemmemarkedet, hvad Afsætningen af Okse- og Kalvekød angaar, spiller langt større Rolle, end det gør for Flæsk.

Hjemmemarkedet aftager ca. 60 % af Kreaturer og Fedekalve og kun 15 % af Svinene.

De Fordele, Landbruget har opnaaet ved en ordnet Af-

sætning af Svineproduktionen, kan ogsaa opnaas for Afsætning af Oksekødet, men ikke før Landmændene i egen Interesse slutter sig sammen til Løsning af denne Opgave, og det kan kun ske *ved at indmelde sig i en af Landbrugets ovenfor nævnte Organisationer.*

Det er imidlertid ikke nok at indmelde sig — det ligger derefter netop i Landmandens egen Interesse at *afsætte alle Kreaturer og Kalve til Slagtning gennem disse Organisationer*, thi derved styrkes disse, og Fordelene for Medlemmerne øges.

Et godt Samarbejde mellem de tre Hovedorganisationer er allerede tilvejebragt, men det er af største Betydning, for at opnaa tilfredsstillende Resultater, at Landmændene først og fremmest selv bidrager til, at Samarbejdet kan bære Frugt, og for at dette kan ske, er det nødvendigt, at Landmændene i videst muligt Omfang slutter sig til Sagen.

Ingen store vedvarende Fordele opnaas paa kort Tid *og aldrig uden at Viljen til at naa Maalet er til Stede.* Det tog i sin Tid mange Aar, før Landmændene gennem Svinelagterierne naaede frem til Uafhængighed i Afsætnings- og Prisforhold for Svinenes Vedkommende, og andre Landes Landbrug har hidtil forgæves stræbt efter det samme, men fejlet netop paa Grund af manglende Sammenhold.

Der er ingen Genvej til Maalet. Hvis varige Fordele skal opnaas, er Vejen den samme, som førte til rentabel Svineproduktion: Sammenhold, Udholdenhed og Handling. Men jo før Landmændene ogsaa paa dette Omraade indser, at kun deres egne Organisationer kan varetage deres egne Interesser, og jo før de melder sig til Samarbejdet, des hurtigere er der Udsigt til at opnaa bedre Priser for Kreaturer, Okse- og Kalvekød paa Hjemmemarkedet.

De tre Organisationer, der i Fællesskab arbejder med dette Spørgsmaal, opfordrer hermed alle Landmænd og anmoder Formænd og Bestyrelsesmedlemmer i samtlige

Landbrugets Organisationer om at støtte denne Sag og være med i Agitationen, saa Maalet kan naas:

Landbrugets Uafhængighed i Afsætnings- og Prisforhold for Kreaturer og Kalve paa Hjemmemarkedet, gennem en 100 Procents Afsætning af disse gennem vore egne Organisationer.

*De samvirkende danske Danske Landbrugeres
Andels-Kreatureksportforeninger. Kødforsyning.*

*De samvirkende danske
Andelslagteriers Fællesbestyrelse.*

Tiltraadt af:

Landbrugsraadet.

*De danske Mejeriforeningers Fællesorganisation.
Erhvervsudvalget. De samvirkende danske Landboforeninger.
De samvirkende danske Husmandsforeninger.*

Landbrugets Prisforhold i September Maaned 1938.

Ved Det landøkonomiske Driftsbureau.

Tabel 1. Priser i Kr. pr. 100 kg.

	1937			1938		
	Hele Aaret	Jan. -Sept.	Sept. Md.	Jan. -Sept.	Aug. Md.	Sept. Md.
Landbrugsprodukter:						
Sødmælk (af Mejeri) ¹⁾	12,23	11,70	12,82	13,14	13,28	13,68
Smør, Notering.....	225	210	244	225	230	243
do., Afregningstal.....	229	215	246	232	236	246
Ost, 20 %.....	72	67	76	90	90	90
Æg.....	110	93	142	109	125	144
Slagterisvin, 1. Kl., m. Kort (sl. V.)	171	171	188	179	177	174
do., uden Kort (do.)	65	60	60	97	100	75
Slagtekøer, Kbhvn., 1. Kl. (lev.V.)	48	46	52	51	53	52
Stude og Kvier, Esbj., 1. Kl. (do.)	60	60	61	60	59	59
Unge Heste, Odense, Kr. pr. Stk.	1040	1053	1000	1091	1100	1100
Hvede, Sælger.....	19,63	19,94	18,50	16,74	14,50	14,06
do., Køber.....	19,28	19,60	18,13	16,43	14,06	13,75
Rug, Sælger.....	19,95	20,39	19,50	16,39	14,13	14,41
do., Køber.....	19,57	19,99	19,25	16,09	13,75	14,19
Byg, 2rd., Sælger.....	18,60	18,66	17,69	15,75	12,90	12,31
do., Køber.....	18,24	18,29	17,31	15,34	12,55	12,00
Havre, Sælger.....	17,02	17,35	15,44	14,80	13,12	11,81
do., Køber.....	16,51	16,84	14,94	14,30	12,62	11,31
Hø.....	6,75	6,88	6,13	7,90	8,10	7,00
Kartofler, Sælgers St., Sjæll. ...	7,38	8,07	6,00	5,41	—	5,00
Foderstoffer:						
Bomuldsfrøkager.....	17,61	17,76	17,13	15,56	15,40	15,19
Solsikkekager.....	18,41	18,47	18,50	16,62	16,45	16,31
Palmekager.....	15,34	15,14	15,81	15,52	15,25	15,25
Hvedekliid.....	15,53	15,53	15,13	15,34	14,00	13,00
Majs, La Plata.....	14,91	14,45	15,31	16,82	15,95	15,69
Kunstgødning:						
Chilesalpeter.....	16,73	16,74	16,30	17,17	16,10	16,30
Kalksalpeter.....	16,03	15,97	15,80	16,63	15,60	15,80
Svovlsur Ammoniak.....	16,08	16,02	15,85	16,68	15,65	15,85
18 % Superfosfat.....	6,46	6,44	6,30	6,68	6,30	6,30
40 % Kaligødning.....	13,49	13,62	12,95	13,62	12,45	12,95

¹⁾ Ekskl. Mælkeafgift.

Tabel 2. Prisindeks. (Femaaret 1909/14 = 100).

	1937			1938		
	Hele Aaret	Jan. -Sept.	Sept. Md.	Jan. -Sept.	Aug. Md.	Sept. Md.
Landbrugsprodukter:						
Sødmælk	116	111	122	125	126	130
Smør, Notering	108	100	117	108	110	116
do., Afregningstal	110	103	118	111	113	118
Ost	126	118	133	158	158	158
Æg	93	79	120	92	106	122
Slagterisvin med Kort	176	176	194	185	182	179
do. med og uden Kort ¹⁾	174	174	192	184	181	178
Slagtekøer (København)	83	79	90	88	91	90
Stude og Kvier (Eshjerg)	98	98	100	98	97	97
Unge Heste (Odense)	141	143	136	148	149	149
Hvede	142	144	134	121	105	102
Rug	167	171	163	139	118	122
Byg, 2rd	144	145	137	122	100	96
Havre	141	144	128	123	109	98
Hø	98	100	89	115	118	102
Kartofler, Sælgers St., Sjælland	197	215	160	144	—	133
Foderstoffer:						
Bomuldsfrøkager	120	121	117	106	105	103
Solsikkekager	143	143	144	129	128	127
Palmekager	135	133	139	136	134	134
Hvedeklid	139	139	136	138	126	117
Majs, La Plata	133	129	137	150	143	140
Kunstgødning:						
Chilesalpeter	84	84	82	86	81	82
Kalksalpeter	83	83	82	86	81	82
18 % Superfosfat	109	109	106	113	106	106
40 % Kaligødning	113	114	109	114	104	109
Vejet Prisindeks for:						
Mejeriprodukter	111	104	119	114	116	120
Husdyrprodukter, ialt	123	118	135	128	130	133
Korn	147	149	139	124	106	102
Planteprodukter, ialt	149	153	137	124	108	104
Landbrugsprodukter, ialt	125	120	136	128	129	131
Kraftfoder	135	135	133	125	119	116
Kunstgødning	95	95	93	98	91	93
Andre Vareindkøb	99	98	99	88	88	88
Vareindkøb, ialt	123	123	121	116	110	108

1) Forholdsmæssigt beregnet.

Kammerherre, Hofjægermester *N. Juel, K., Dm.*,
Krabbesholm.

Født den 2. August 1861. — Død den 20. November 1938.

Kammerherre N. Juel.

Atter mistede Landhusholdningsselskabet et af sine Æresmedlemmer, det vil sige en Mand, der har gjort et stort og uegennyttigt Arbejde for Selskabet gennem mange Aar.

Kammerherre *Juel* var Medlem af Selskabet fra 1888, blev indvalgt i Bestyrelsen i 1916 og endelig i Præsidiet i 1921, hvor han virkede til Udgangen af 1931. I disse Aar var Kammerherren desuden Medlem af adskillige af de af Selskabet nedsatte Udvalg, af hvilke han var Formand for Fællesudvalget for Fjerkrævlen fra 1929 til 1933.

I de sidste Aar, inden Kammerherren trak sig ud af aktivt Arbejde i Selskabet, var han med til at forberede og tilrettelægge den store Omlægning, som fandt Sted for nogle Aar siden.

Under disse Forberedelser med lange og vanskelige Forhandlinger kom afdødes praktiske Sans og store Forhandlingsevne til at gavne Selskabet i rigt Maal, hvad vi, som i Dag nyder Frugterne af de Mænds Arbejde, som var med den Gang, daglig er taknemmelig for, idet den Nyorientering inden for Selskabet, som den Gang blev gennemført, har bevirket, at vi i Dag staar med en Stab af Medlemmer, hvoriblandt der findes Specialister paa alle de mange Omraader, som forekommer inden

for Landhusholdningsselskabets Arbejdsfelter, og som altid er klar til at stille deres Viden og Arbejdsevne til Raadighed for det fælles Bedste.

Mange andre Steder havde man Brug for Kammerherre Juels rige Evner og venlige Væremaade. Her skal blot nævnes Det danske Hedeselskab, hvor Kammerherren i en lang Aarrække sad som Repræsentantskabets Formand og dermed var Medlem af Bestyrelsen. Mange vil — baade i Hedeselskabet og i de øvrige Virksomheder, i hvis Ledelse Kammerherre Juel tog Del — ved hans Bortgang mindes godt Samarbejde og trofast Venskab.

En Ven af Kammerherren, som arbejdede sammen med ham paa adskillige Omraader, udtrykte til mig i Anledning af hans Død omtrent følgende:

»Kammerherre Juel var en Mand med stor Energi og Arbejdskraft, som kom de offentlige Hverv, han mente kunde gavne vort Fædreland, til stor Nytte. Fra først til sidst brændte hans Hjerte for Konge og Land, og som Følge heraf havde Sønderjylland hans store Interesse.

Han vandt alle, han kom i Berøring med, ved sin venlige Optræden — altid var han den samme over for alle, en ægte Adelsmand i bedste Betydning, en Mand paa hvis Ord man kunde stole.

Som Gods- og Skovejer var han kendt for sin Dygtighed, og hans Navn vil blive bevaret langt ud over den Vennekreds, der dybt vil savne ham i Ærbødighed og med Tak«.

Til disse smukke Udtalelser fra en Ven kan vi alle slutte os, idet jeg tilføjer en varm Tak fra Det kgl. danske Landhusholdningsselskab og et »Ære være Kammerherre Juels Minde«.

Chr. Lüttichau.

Hestene i 1920—37.

Af Statskonsulent Aug. Kjær.

At dansk Hesteavl allerede i Middelalderen indtog et forholdsvis højt Stade, fremgaar bl. a. af Abbed Arnold fra Lybæks Verdenskrønike, og at danske Heste skattedes højt i Udlandet, fremgaar ikke mindst deraf, at Valdemar Sejrs Jordebog fra det 13. Aarhundrede meddeler, at der et Aar alene over Ribe udførtes 8400 Heste. I Betragtning af Landets tynde og spredte Befolkning samt dets ringe Opdyrkning giver denne store Udførsel Udtryk for, at Hesteavl dengang ikke var forbeholdt Kongen og de højere Stænder, men at Bønderne ogsaa tog livlig Del deri. (*J. Jensen*).

I de efterfølgende Aarhundreder forringedes Bøndernes Kaar som Følge af Vornedskab og Stavnsbaand, hvilket ikke undlod at sætte sit Præg paa deres Hesteavl, og i denne Periode er det ikke Land-, men Stutteriavl (Frederiksborg-Stutteri), der kastede Glans over den danske Hesteavl. Det var særligt paa Øerne, hvor Bønderne var mest kuede af Vornedskab og Stavnsbaand, at Hestene var smaa og daarlige; men selv om Bønderne i Jylland havde indtaget en noget mere fri Stilling, og Hesteavl i visse Egne stod paa et adskilligt højere Trin, saa var Stillingen ved Udgangen af det 18. Aarhundrede dog lidet tilfredsstillende.

Paa Grundlag af den saakaldte Stutteriforordning af 1785 iværksattes forskellige Foranstaltninger til Avlens Fremme, ikke mindst stilende efter at opmuntre Bønderne til at forbedre og udvide deres Hestehold ved at

føre deres Hopper til de bedst mulige Hingste. Her var ikke Tale om Tvang, men i god Samklang med den Tids ledende Mænds liberale Indstilling vilde man opmuntre og belønne den enkelte, der til eget og Samfundets Gavn gjorde en bemærkelsesværdig Indsats og opnaaede et godt Resultat. Under dette System har Danmarks Hesteavl — ja hele Husdyravl — udviklet sig til den Dag i Dag.

Gennem det 19. Aarhundrede tog dansk Hesteavl et betydeligt Opsving, og især fra ca. 1870 til 1900. Men Udviklingen i Aarhundredets første Halvdel foregik imidlertid ikke uden stærke Brydninger ikke mindst som Følge af, at Staten gennem en Aarrække ved Krydsning med Hingste af den Tids Mode-Race — the Yorkshire coach horse — søgte at ophjælpe Landavlen, Bestræbelser, som imidlertid gav et uheldigt Resultat, ja i en saadan Grad, at det tog Aartier at afbøde deres uheldige Indflydelse.

Ved Lov af 1862 om Foranstaltninger til Husdyravlens og Husdyrbrugets Fremme blev Landstutteriet ophævet, Yorkshire-Hingstene bortsolgte, og paa Grundlag af det mere eller mindre forblandede Materiale søgte man i den efterfølgende Tid at oparbejde stedegne Hesteslag. Man vilde med andre Ord søge at genrejse de nationale Racer. Fra Begyndelsen var Professor *Prosch* Føreren i dette Arbejde. Efter hans Død fortsattes det for den jyske Hesteraces Vedkommende af afdøde Statskonsulent *J. Jensen* og for Frederiksborg-Hestene af afdøde Statskonsulent *Schwartz-Nielsen*, saaledes at Danmark i Dag staar med 2 nationale Hesteracer, en svær (koldblodig) og en let (varmblodig).

Trods vort Lands Lidenhed med Hensyn til Areal veksler Forholdene for Hesteavl en Del og af forskellige Grunde.

Klimaet er mildt tempereret, Middeltemperaturen $7,6^{\circ}$ C. eller ca. 6° højere end almindeligt paa samme Breddegrad. Forskellen mellem Sommer- og Vintertemperatur er forholdsvis lille, 17° C.; men selv om Vinteren ikke

er snerig, er Vejrliget gerne blæsende og sludfuldt i denne Periode. Derfor blev ikke mindst tidligere Plagene i den Tid holdt paa Stald, hvorfor usolide og fejlagtige Benstillinger var ret hyppige. Skønt mange for at hærde og fremme deres Opdræts Kvalitet nu lader Plagene komme ud hele Vinteren, — selv om der for at holde dem i blot nogenlunde samme Foderstand kræves mere Foder, — saa hindres det ofte, hvor Gaardene ligger i Landsbyer, eller naar Græsmarkerne er stærkt opblødte af Regn. I Sammenligning med f. Eks. England, Holland, Belgien og Tyskland maa vi her regne med en kortere Græstid, og hvad det betyder for god og forholdsvis billig Opdrætning, behøver jeg sikkert ikke at præcisere nærmere.

Hvad Jordbundsforholdene angaar, davexsler de ret stærkt lige fra Vest- og Midtjyllands magre Sandjorder til de gode Lerjorder i Østjylland og paa Øerne, og selv om Ernæringsforholdene nu paa de magre Jorder, som Følge af den stærkere Anvendelse af Kunstgødning, er langt bedre end tidligere, hvilket ogsaa har præget disse Egnes Hestebestand, der er langt bedre end forhen, saa er der for mig ingen Tvivl om, at »de ydre Kaar« for Hesteopdræt her i Danmark som Helhed taget staar tilbage for, hvad Tilfældet er i adskillige andre Lande.

Imidlertid er Danmarks Hestebestand i Forhold til Arealet større end i noget andet Land — 12 Heste pr. km² — hvilket i første Linie skyldes de Krav, der fra Landbrugets Side stilles om fornøden og velegnet Hestekraft, og det er derfor naturligt, at den stærke Forøgelse i Hestebestanden fra 1871 til 1914 falder sammen med den mægtige Udvikling, som dansk Landbrug netop undergaar i denne Periode.

Det kan imidlertid ikke skjules, at denne Hestebestands stærke Forøgelse for en mindre Del maa søge sin Aarsag i den livlige Hesteeksport, der i denne Periode fandt Sted til Tyskland, hvorved Interessen for Hesteavl stimuleredes. Fremgangen i Hestebestanden og Avlen,

som den fremgaar af de to sidste Talkolonner i Tabel I (»Ialt Føl og Plage« samt »Samlet Hestestyrke«), skyldes ikke en Fremgang i Stutteriernes Antal og Størrelse; disse har altid her i Landet været faa, og med Undtagelse af det kgl. Stutteri paa Frederiksborg, der ophævedes 1871, smaa, men derimod den almindelige Landavl, der paa Grund af Landbrugsarealets Fordeling til de enkelte Brug havde særlige Fordele.

Efter Tællingen 1933 havde

7994	Brug et	Tilliggende	paa	0,5—1,5	ha
19899	»	»	»	1,5—	3 »
27730	»	»	»	3—	5 »
50054	»	»	»	5—	10 »
26860	»	»	»	10—	15 »
45492	»	»	»	15—	30 »
21406	»	»	»	30—	60 »
3769	»	»	»	60—	120 »
740	»	»	»	120—	240 »
287	»	»	»	240—	» og derover

Ca. 100 000 danske Landbrug havde et Tilliggende paa under 10 ha, og i den anførte Periode var Hestetillæget her yderst ringe (hvorfor skal jeg senere komme tilbage til). Hvad de større Gaarde paa over 120 ha angaar, da dreves og drives der ogsaa en Del Hesteavl, kun yderst sjældent under Stutteriform, men som i de almindelige Gaardmandsbrug med fra 10—120 ha. Gaarde af denne Størrelse omfatter den betydeligste Del af Danmarks Landbrugsareal; her er ogsaa de bedste Betingelser for at bringe Landbrugets driftsmæssige Krav i tilfredsstillende Relation til de avlsmæssige Ønsker. Man arbejdede med Heste, der gav Penge eller gik til Penge. Det vil sige, Gaardens Trækarbejde blev udført af Følhopperne og Plagene, hvilke sidste bortsolgte, naar de var kommen til Skels Aar og Alder. Særligt paa de middelstore Brug kunde man behandle Følhopperne og Plagene med den Varsomhed, som var nødvendig for at opnaa et godt Resultat. I Perioden 1871—1914 var det især i Jylland,

Tabel I. Danmarks Hestebestand.

Tællings- Aar	Hingste 3 Aar og derover	Vallak- ker 3—6 Aar	Vallak- ker 6—11 Aar	Vallak- ker 11 Aar og derover	Ialt Vallak- ker	Hopper 3—6 Aar	Hopper 6—11 Aar	Hopper 11 Aar og derover	Ialt Hopper	Plage 2—3 Aar	Plage 1—2 Aar	Føl	Ialt Føl og Plage	Samlet Heste- styrke
1838	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	325019
1861	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	324560
1871	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	316570
1881	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	347561
1888	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	375533
1893	3446	—	—	—	129065	—	—	—	177822	—	—	100306	100306	410639
1898	3118	—	—	—	132783	—	—	—	196455	—	—	116973	116973	449329
1903	3750	—	—	—	143059	—	—	—	204892	—	—	135234	135234	486935
1909	3865	—	—	—	174662	—	—	—	224859	—	—	131632	131632	535018
1914	4161	58879	80796	54476	189151	66435	97062	73924	237421	38114	48938	49455	136507	567240
1920	4982	76448	64690	65955	207093	86228	86235	62774	235237	41404	58348	54713	154465	601777
1922	4818	79594	70469	63951	214014	82309	89452	61261	233022	41021	44250	38648	123919	575773
1924	4227	75701	83151	58123	216975	77934	99272	56267	236473	28390	34807	27065	90262	547937
1926	4128	—	—	—	226878	—	—	—	250666	—	—	27031	66733	548405
1927	3880	—	—	—	220083	—	—	—	245076	—	—	19060	45686	524725
1928	3735	57570	107447	53149	218166	58638	114515	63660	236813	18712	20553	20809	60074	518788
1929	3653	55967	111246	51752	218965	56905	117951	65516	240372	14517	20137	23591	58245	521235
1930	3288	—	—	—	205591	—	—	—	233090	—	—	22357	52396	494465
1932	3352	—	—	—	205133	—	—	—	225720	—	—	22051	61959	496164
1933	3401	37983	106310	73705	217998	41240	104404	87004	232648	17646	23042	24929	65617	519664
1934	3705	—	—	—	200010	—	—	—	225736	—	—	33509	76680	506131
1935	3693	—	—	—	201092	—	—	—	222208	—	—	40930	93630	520623
1936	3756	—	—	—	200451	—	—	—	218145	—	—	46777	112601	535953
1937	4247	—	—	—	200962	—	—	—	217958	—	—	50106	128986	552153

at denne Ordning var almindelig, og ikke mindst hvor Jorderne ikke var altfor svære, saaledes maa den sydøstlige Del af Jylland samt Øerne snarere betragtes som stærkere hesteforbrugende end hesteproducerende Egne.

Danmarks Hesteavl var i Hovedsagen i denne Periode baseret paa den økonomiske Grundlov, der lyder: *Skal en Landavl give det bedst mulige økonomiske Resultat, da maa de Dyr, der lægges til paa, og de Dyr, der lægges til, egne sig bedst muligt til Arbejdet i de Brug, hvor Til-læget sker. Hvor dette ikke er Tilfældet, maa der være sikret Overpriser.*

Utvivlsomt medførte Ordningen med at arbejde med Heste, der gik til Penge, at Hesteholdet indenfor enkelte Brug blev ret stort og maaske større end strengt nødvendigt, men før 1914 bødede Overpriserne herpaa, og et er givet, at Systemet medførte, at Danmarks Hesteavl i denne Periode hvilede paa et fornuftigt, og som det synes, fast Grundlag. Priserne viste en svagt stigende Tendens fra Aar til Aar, og Hestebestandens Gennemsnitsalder var forholdsvis lav, saaledes var i 1914 ca. 25 % deraf under 3 Aar. Opdrætterne var gennemgaaende ret indsigtfulde og interesserede, saa alt tegnede lyst og godt.

Saa kom Verdenskrigen og dermed en mægtig Stigning i Hestepriserne, hvorved Interessen for Hesteavl blev drevet yderligere i Vejret. Adskillige Landmænd, hvis Forhold og Evner ikke var særlig gunstige for Hesteavl, kastede sig nu herover, og Resultatet blev, at Føltillæget gik yderligere i Vejret og naaede i 1917 i det gamle Land op paa ca. 56 000. Det gik her som i mange andre neutrale Lande, man startede en Hesteavl af et Omfang, der ikke alene skulde dække det private Erhvervslivs, men ogsaa Krigens Behov. Man glemte at tage Hensyn til, at Hesteavl er en langsom Forretning, hvor det gælder om at disponere paa langt Sigt. De, der spekulerede lidt paa, hvorledes det vilde gaa, naar det store Antal Heste kom paa Markedet som fuldaarige, og Militærets Krav om Heste var gaaet ned til det normale, slog sig maaske,

som jeg, til Taals med, at Lægningen af Krigens Saar vilde kræve saa megen Hestekraft, at der maatte forventes at være Aftræk for det store Tilbud, som maatte komme. De faa og spagfærdige Stemmer, der manede til Forsigtighed med Hensyn til at forcere Føltillæget, talte for døde Øren. De høje Hestepriser talte deres inciterende Sprog.

Men hvor formede Hesteavlens Forhold sig dog helt anderledes efter Krigens Afslutning, end man havde tænkt sig. Militæret frigav sikkert langt flere Heste til Brug for Erhvervslivet end forventet, og paa Grund af forskellige Forhold gik Hesteeksporten tilbage, og Hestepriserne dalede stærkt og naaede hurtigt ned under Førkrigniveauet. Dansk, ja alle de ikke krigsførende Staters Hesteavl, der under Krigen havde haft ualmindelig gode Kaar, kom nu ind under en Krises Tryk, der knugede haardt og længe.

I det følgende skal jeg søge at kaste lidt Lys over den danske Hesteavls Skæbne i Tiden 1920—37 og begynder med Hesteholdet, der danner Avlens Grundlag, idet jeg forøvrigt henviser til Tabel I, der viser Hesteholdets Størrelse og S sammensætning gennem en Aarrække.

Sammenlignet med 1914 viser 1920 ikke alene en betydelig Stigning i Antallet af Føl og Plage, men de arbejdsdygtige Vallakker og Hopper i Alderen fra 3—6 Aar er tiltaget fra ca. 125 000 til 162 000 Stkr. paa Grund af det store Føltillæg i Krigsaarene samt den næsten standsede Eksport i 1919 og 1. Halvdel af 1920. Samtidig er Antallet af Vallakker og Hopper i Alderen 6—11 Aar gaaet tilbage fra ca. 178 000 til ca. 151 000 Stkr., en simpel Følge af den livlige Eksport under Krigen, hvor alle salgseguede Heste, der kunde undværes, blev solgt. Da Aldersklassen 11 Aar og derover var omtrent af samme Størrelse som 1914, tør man nok hævde, at selv om Hestebestandens Gennemsnitsalder den Gang var forholdsvis lav, saa var den i 1920 endnu lavere, hvilket sikkert bidrog til, at det varede saa længe, før Krisen

fra at knuge Hesteavlens begyndte at true Hesteholdet og dermed bragte Hestepriserne til at stige.

I Aarene fra 1920 til 1930 var den samlede Hestestyrke ude for en Tilbagegang paa ikke mindre end ca. 105 000 Stkr. Hvis denne Nedgang var foraarsaget af et mindre Hestebehov som Følge af de mekaniske Kræfters Sejrs- gang, og dette var alment, saa var Udsigterne for Heste- avl yderst mørke.

For den, der fulgte Tællingerne her i Landet med Redegørelserne for Aldersfordelingen, blev det hurtigt klart, at Problemet ikke var saa simpelt, som adskillige mente, idet Tilbagegangen ikke ramte den egentlige arbejdsdygtige Hestebestand (Hopper og Vallakker 3 Aar og derover). I Tiden 1920—29 forøgedes disses Antal med ikke mindre end ca. 16 500 Stkr., og selv om der i 1920 fandtes ca. 27 000 2-Aars Plage, saa stod deres Arbejdsydelse langt under, hvad de 16 500 kunde præstere, saa man roligt tør hævde, at i dette Tiaar, hvor Parolen ellers var: »Saa faa Heste som muligt«, var Kravet om Hestekraft, naar Landet toges som en Helhed, ikke blevet mindre, men tiltaget, og Grundlaget for Hesteavlens derfor stadig urokket.

Imidlertid viste Tællingerne, at Hestenes Antal paa Ejendomme uden Jord fra 1923—29 var gaaet tilbage med ca. 12 000 Stkr. I Gruppen Heste paa Ejendomme uden Jord fandtes i 1923 og 1929 ikke alene Heste fra Hovedstad og Købstæder, men ogsaa fra Landdistrikterne, medens de sidstnævnte Heste ikke blev udsondret i 1920. Det er mig derfor umuligt nøje at fastslaa, hvor stor Tilbagegangen har været fra 1920 til 1923, men anslaaes den til ca. 2000 Stkr., tror jeg ikke, det er meget galt. Da den samlede Hestebestand i Tiden 1920—29 steg med 16 500 Stkr., maa Hestene i Landbruget i denne Periode være tiltaget med ca. 30 000 Stkr. Herigennem understreges paa afgørende Maade, *at det var Landbruget, der var den store Hesteforbruger, og at dets Krav om Hestekraft til Trods for alle Erstatningsmidler ikke*

var aftagende, men i Stigning. Dette var saa meget mere bemærkelsesværdigt, som langt den overvejende Del af den arbejdsdygtige Hestebestand, nemlig 95,8 %, maa betegnes som Heste i Landbruget, medens kun 4,2 % tjente Føden paa Landevej og Gade.

Men selv om Antallet af arbejdsdygtige Heste ved denne Periodes Afslutning saaledes var mere end opretholdt, saa viser en nærmere Gennemgang af Aldersfordelingen i 1929, at denne siden 1920 var ændret en Del. Iøjnefaldende er det især, at Antallet af Heste i Alderen fra 3 til 6 Aar gik tilbage med ikke mindre end ca. 50 000 Stkr. Til Gengæld var Antallet af Heste fra 6 til 11 Aar forøget med ca. 78 000 Stkr., medens de gamle paa 11 Aar og derover var gaaet 10 000 Stkr. tilbage. I Sammenligning med 1920 var den danske Hestebestands Arbejdsværdi sikkert blevet forøget. Hesteholdet var ikke trykket af den Krise, der knugede Hesteavlens, men der var adskilligt, der meget kraftigt antydede, at Omslag maatte forventes. Foruden dette gav denne Ændring i Hestebestandens aldersmæssige Sammensætning Udtryk for, at det gamle System med at arbejde med Heste, der gik til Penge, var blevet forladt af mange, der tidligere havde været ivrige Opdrættere, men nu sled deres Heste op. Det understregedes endnu stærkere, naar man betragtede Føltillæget, der efter 1920 dalede meget kraftigt og hurtigt, og som i 1927 er helt nede paa 19 060 Stkr. eller ca. $\frac{1}{3}$ af, hvad Tilfældet var i 1920. Aarsagen hertil skyldtes de stærkt stigende Priser og var en naturlig Reaktion herimod; man satte under disse Forhold Produktionen ned, idet man gik ud fra, at det formindskede Tilbud skulde fremkalde en Prisstigning. Men det forudsatte, at der næredes Tillid til Fremtiden, og at der disponeredes med den Mulighed for Øje at udnytte de senere bedre Konjunkturer. Men her var det, at det kneb for mange Landmænd i denne Periode. Automobilernes og Motorernes Tøffen rundt om og de lave Hestepriiser, sammen med at Priserne paa andre af Landbru-

gets Produkter holdt sig langt bedre, berøvede mange Troen paa Hesteavlens Fremtid, hvorfor de overlod den til sin Skæbne. De undlod at holde deres Hopper til — selv de gode — og gik fra at være Opdrætttere over til at være Hesteforbrugere. De syntes ikke at tvivle om, at de ogsaa i Fremtiden kunde faa de tiltrængte Heste hos dem, der var taabelige nok til at holde fast paa den tabgivende Avl. De syntes helt at overse Statistikkens omend stilfærdige Paapegen af, at hvis der ikke i Tide blev truffet Foranstaltninger til at faa bragt Føltillæget i Vejret, saa maatte det befrygtes, at den Krise, der hidtil havde knuget Hesteavlens, blev flyttet over paa Hesteholdet og dermed fra en begrænset fik en almen og national-økonomisk Betydning. Hvad vilde det ikke betyde for et Landbrugsland som Danmark, hvis dets Hestestyrke blev for ringe og for lidt effektiv til, at dets Jord kunde blive drevet paa tilfredsstillende Maade. Selv om Føltillæget gaar noget op i Aarene 1928—30, saa var Forholdet dog vedblivende, at det ikke kunde dække den normale dødelige Afgang.

Ser vi paa Tabel II og for de enkelte Amters Vedkommende foretager en Sammenligning af Følantallet, viser det sig, at dette for Københavns Amts Vedkommende i 1929 kun udgjorde 29,2 % af, hvad Tilfældet var i 1920; i Frederiksborg Amt var Føltillæget gaaet ned til 35,8 %; i Holbæk Amt til 40,9; i Sorø Amt til 35,8; i Præstø Amt til 32,8; paa Bornholm til 40,9; i Svendborg Amt til 43,7; i Odense Amt til 42,1; i Vejle Amt til 36,4; i Aarhus Amt til 30,2; i Randers Amt til 43,6; i Aalborg Amt til 64,7; i Hjørring Amt til 59,9; i Thisted Amt til 60,0; i Viborg Amt til 45,9; i Ringkøbing Amt til 38,0; i Ribe Amt til 36,7; i Tønder Amt til 54,3; i Aabenraa Amt til 37,1; i Sønderborg Amt til 22,6 og i Haderslev Amt til 32,4 % af, hvad Tilfældet var i 1920. Tages det landsdelsvis, er Føltillæget i ovennævnte Periode for Sjællands Vedkommende gaaet tilbage med 64,1 %; Fyn 57,3 %; Bornholm 59,1 %; Maribo Amt 69,9 % og for Jyllands Vedkommende med 53,6 %.

Tabel II. Antal Føl i de forskellige Amter.

Amt	1914	1920	1922	1923	1924	1925	1927	1929	1931	1933	1935	1937
København	1318	1439	820	577	471	628	402	422	374	444	757	950
Frederiksborg	1471	1689	1046	728	633	836	555	604	583	720	1088	1311
Holbæk	2739	2946	1784	1445	1341	1814	903	1206	1049	1351	2142	2594
Sorø	1887	2231	1238	890	923	1236	669	798	682	913	1404	1767
Præsto	1989	2317	1270	1062	891	1359	761	779	789	941	1589	1843
Bornholm	682	921	480	351	321	459	363	377	340	406	578	648
Maribo	2095	2413	1313	922	804	1031	720	726	624	1002	1498	1974
Svendborg	2959	3191	2287	1977	1653	1849	1126	1395	1202	1595	2225	2710
Odense	3107	3261	2257	2053	1669	1895	1109	1373	1215	1541	2179	2546
Vejle	2203	2086	1456	1241	897	1035	598	760	676	815	1594	2122
Aarhus	3433	3113	2165	2094	1539	1774	784	940	860	865	1703	2217
Randers	4606	4456	3642	3404	2666	2960	1498	1944	1834	1737	3091	3664
Aalborg	4434	4325	3444	3348	2814	3085	2260	2800	2622	2895	4590	5205
Hjørring	3521	3502	2689	2581	2132	2402	1722	2097	1674	1859	3150	3893
Thisted	1911	2012	1578	1587	1183	1444	881	1206	1062	1141	2076	2586
Viborg	4366	4191	3328	3047	2307	2734	1384	1924	1751	1755	3232	4155
Ringkøbing	4058	3680	2695	2409	1813	2016	982	1394	1262	1229	2614	3427
Ribe	2676	2697	1857	1583	1255	1475	805	989	1047	1217	2090	2483
Tønder	—	1603	1429	1055	816	816	692	870	839	1008	1408	1556
Aabenraa	—	873	601	434	296	368	230	324	276	533	881	1115
Sønderborg	—	496	417	232	131	178	136	112	133	—	—	—
Haderslev	—	1271	852	659	510	659	480	551	505	694	1041	1340
Ialt...	49455	54713	38648	33679	27065	32053	19060	23591	21399	24661	40930	50106

Tilbagegangen i Føltillæget har saaledes fundet forholdsvis stærkest Sted paa de østlige Øer. Her tog ogsaa Nedskæringen hurtigt og stærkest fat straks efter Kri- sens Indtræden, medens Fyn og Jylland holdt sig mere tilbage. Det gjaldt ikke mindst de gamle Opdrætterege- ne som Randers, Aalborg, Thisted og Hjørring Amter.

Eet er imidlertid den ovenfor konstaterede forholds- mæssige Nedgang i Føltillæget i Perioden 1920—29; men denne Nedgang taler ikke konkret om, i hvilken Grad dette Føltillæg har været af en Størrelse, der maa anses for at være passende for Dækning af det paagældende Amts Hesteforbrug. Man regner sikkert i Almindelighed med, at en Hests Gennemsnitslevealder er 14 Aar; for at Rekrutteringen kan være sikret gennem Tillæg her i Lan- det, maa Føltillæget udgøre ca. 7 % af den samlede Heste- bestand. Denne »Følprocent«s Størrelse for de enkelte Amter fremgaar af Tabel III.

Tabel III.

Amt	1914	1920	1929
København	3,1	4,3	1,8
Frederiksborg	6,6	7,6	3,4
Holbæk	6,4	9,0	4,3
Sorø	7,0	8,2	3,5
Præstø	6,5	7,5	3,0
Bornholm	7,2	9,3	4,5
Maribo	7,0	7,9	2,8
Svendborg	9,4	10,3	5,3
Odense	9,0	10,0	4,8
Vejle	7,5	7,1	2,9
Aarhus	9,0	8,6	3,0
Randers	12,0	11,8	6,1
Aalborg	11,0	10,7	7,4
Hjørring	9,8	9,8	6,3
Thisted	8,6	8,9	5,7
Viborg	11,3	10,6	5,4
Ringkøbing	9,1	8,8	3,8
Ribe	9,3	9,2	3,9
Haderslev	—	9,6	4,5
Aabenraa	—	11,4	4,6
Sønderborg	—	7,5	1,9
Tønder	—	14,8	8,8

I 1914 havde vi en Følprocent her i Landet paa 8,7, i 1920 var den steget til 9, en Stigning, der maatte betinge yderligere Afsætning eller Forbrug, om Prisniveauet for Heste skulde kunne opretholdes i den kommende Tid. Da Krigen var endt, viste Afsætningsmulighederne sig imidlertid at være saa stærkt forringede, at et mægtigt og langvarigt Prisfald blev Følgen. Det er vel ogsaa ganske naturligt, men derfor ikke mindre interessant at lægge Mærke til, at det netop var i de Egne, hvor Føltillæget i Tiden mellem 1914 og 1920 var gaaet særlig stærkt i Vejret, f. Eks. paa de østlige Øer, at der blev reageret hurtigst og stærkest, medens man i de gamle Opdrætteregne i Jylland og paa Fyn var langsommere i Vendingen. Men her kom man ogsaa snart med og i en saadan Grad, at i 1929 ligger Følprocenten i alle Landets Amter, undtagen Tønder og Aalborg, under 7, hvilket vil sige, at man ikke formaaede talmæssigt at dække det hjemlige Forbrug.

Allerede i min Beretning i »Tidsskrift for Landøkonomi« om Hestene i 1924 gjorde jeg kraftigt opmærksom paa, at hidtil var Hesteforbruget opretholdt her i Landet, og hvis den kraftige Nedsækering i Føltillæget blev fortsat og opretholdt, maatte Følgen blive, at Krisen inden for et overskueligt Tidsrum blev flyttet fra Hestevælden og over paa Hesteholdet og dermed forandrede Karakter. Bortset fra en ringe Opgang i 1925 blev Nedsækeringen fortsat og kulminerede i 1927; og selv om Humøret hos danske Opdrættere ved Udgangen af 1929 var alt andet end godt, saa var Fremtidsudsigterne for dansk Hestevælv paa dette Tidspunkt betydelig lysere end i adskillige Aar forud, skønt det forholdsvis ringe Føltillæg i de efterfølgende 3 Aar viser, at det ikke var muligt at faa Folk til at tro derpaa.

Med og siden 1930 har Husdyrtællingerne her i Landet kun fundet Sted i Landdistrikterne, og da der i 1929 i Hovedstaden og Købstæderne fandtes ca. 12 000 Heste, maa der ved Sammenligning af Tællingsresultaterne for

1929 og de efterfølgende Aar tages tilbørligt Hensyn her- til. Vi ser, at 1930 i Forhold til det foregaaende Aar viser en Nedgang i Hestestyrken paa ikke mindre end ca. 28 000 Stkr. For Landdistrikternes Vedkommende bliver det dog kun ca. 16 000, naar Hensyn tages til de 12 000 i Byerne, og i Forhold til 1930 manifesterer 1932 en mindre Stigning, medens en Sammenligning mellem 1932 og 1933 viser en Fremgang paa ikke mindre end 22 000 Stkr. Da Antallet af Føl og Plage kun har været ca. 3700 Stkr. større, og Indførslen i 1933 kun er steget med ca. 3700 mod Udførsels ca. 2400, saa maa Aarsagen til den store Opgang søges andetsteds, og allerede derigen- nem, at den beregnede Afgang ved Død ligger saa lavt som ca. 11 300, faar vi en Antydning af, i hvilken Ret- ning Aarsagen skal søges. Selv om der, som allerede be- rørt, ved Sammenligning af Tællingsresultaterne i 1929 og de efterfølgende Aar maa tages et vist Forbehold, saa giver en Sammenligning mellem 1929 og 1933 dog utvetydig Besked om, at Antallet af Heste fra 3 til 11 Aar er gaaet meget stærkt tilbage, medens de gamle Heste over 11 Aar er blevet overordentlig stærkt forøgede. At det er en simpel Følge af det foregaaende Tiaars mangel- fulde Tillæg, ligger lige for, og ligeledes at den danske Hestebestands Effektivitet derigennem blev forringet. En og anden søgte maaske for sit Vedkommende at bøde herpaa ved at beholde en gammel, næsten udslidt og overtallig Hest; men jeg finder ogsaa Anledning til at pege paa, at den almindelige økonomiske Krise, der i disse Aar ramte Landbruget, tvang mange Landmænd til at beholde deres gamle Heste ud over den Tid, hvor det var rigtigt for Arbejdets gode Udførelse. Derfor fik Føltillæget i disse Aar, hvor mange søgte at slide deres Heste op til sidste Trevl, ikke den Incitation, som en liv- ligere Efterspørgsel til Hjemmeforbruget vilde have væ- ret, og derfor var Stigningen i Følantallet i disse Aar kun ringe. Det er først, da Efterspørgslen af Heste til Eks- port begynder at gøre sig stærkt gældende og medfører

en kendelig Hævning i Hestepriserne, at Føltillæget tager rigtigt Opsving, saadan at det i 1937 naar op paa ca. 50 000, en Fordobling i Forhold til 1933.

Men forinden jeg fortsætter med en nærmere Redegørelse for Føltillæget i de senere Aar, finder jeg det opportunt i al Korthed at belyse, hvorledes det har stillet sig med Antallet af bedækkede Hopper igennem Aarene, men maa tilføje, at da Tællingerne er sket midt i Juli, er Tallene sikkert noget for lave, idet jeg maa befrygte, at alt for mange har glemt at opgive de Hopper, der blev bedækkede efter 15. Juli det foregaaende Kalenderaar. At en saadan Antagelse ikke er uberettiget, vil f. Eks. fremgaa af at sammenligne Antallet af bedækkede Hopper i 1926 og Antallet af Føl i 1927. Jeg ser derfor i den nedenfor værende Angivelse af Antallet af Hopper i de enkelte Aar mindre en Oplysning om det absolutte Antal end den betydningsfulde Tendens, de angiver ved Op- og Nedgang i denne Aarrække, og har derfor kun anført runde Tal.

I 1898 blev der bedækket	70.000	Hopper
» 1909 » » »	84.000	»
» 1914 » » »	97.000	»
» 1923 » » »	43.000	»
» 1924 » » »	30.000	»
» 1925 » » »	29.000	»
» 1926 » » »	19.000	»
» 1927 » » »	25.000	»
» 1928 » » »	30.000	»
» 1929 » » »	29.000	»
» 1930 » » »	31.000	»
» 1931 » » »	34.000	»
» 1932 » » »	29.000	»
» 1933 » » »	59.000	»
» 1934 » » »	73.000	»
» 1935 » » »	73.000	»
» 1936 » » »	84.000	»
» 1937 » » »	80.000	»

Selv om den almindelige Opfattelse vel nok er, at der nu bedækkes lige saa mange Hopper som før Krigen,

ser vi, at det ikke er Tilfældet. Ja, i 1914 var Antallet betydeligt større; men saa snart Krisen satte ind, gik Antallet meget stærkt ned. Efter at Udførslen i 1932 havde vist nogen Fremgang, indtraf der i 1933 en betydelig Stigning i Antallet af bedækkede Hopper, nemlig ikke mindre end ca. 30 000 Stkr. Til Trods herfor voksede Antallet af Føl Aaret efter kun med 9000 Stkr., hvilket i nogen Grad maatte vække Forundring. Tages de statistiske Meddelelser om Antallet af bedækkede Hopper og Føl Aaret efter, ser vi, at Følprocenten i 1933 efter Antallet af bedækkede Hopper i 1932 var 86; i 1934—35 daler den helt ned til 56, men stiger saa i 1936 til 64, for atter i 1937 at gaa ned til 60.

Skønt de ovenanførte Tals absolutte Nøjagtighed kan drages i Tvivl, føler jeg mig overbevist om, at de, taget som en Helhed og i store Træk, ikke alene giver Udtryk for den Interesse, hvormed Hesteavlens blev omfattet i denne Aarrække, men de taler ikke mindst for de sidste Aars Vedkommende højt om, at hvis Produktionsapparatet er kommet i Ulave, tager det Tid og koster Penge, før det igen kan blive bragt paa Fode. I Kriseaarene trak adskillige deres Hopper, ja endog de gode Hopper, ud af Avlen — fra at være Opdrættere og Hesteproducenter blev adskillige Landmænd Hesteforbrugere. Da saa Efterspørgslen efter Heste blev livlig, og Priserne gik i Vejret, fik ikke alene adskillige af de faneflygtige, men ogsaa mange, der hidtil havde drevet Hesteavl under saare begrænset Omfang, Øjnene op for, at Føltillæget maatte bringes i Vejret. De kom jo en Del bagefter, men de saa, at de Opdrættere, der til Trods for Modgang havde holdt ud, nu fik Løn derfor. Følgen af denne forøgede Tilslutning til Hesteavlens blev, at det var nødvendigt i Avlen at inddrage en Del Hopper, hvis Kvalitet ikke var tilfredsstillende, hvilket sikkert medførte, at deres Afkom for ofte heller ikke blev det. Men desuden blev mange gamle Hopper, der i en Aarrække ikke var ført til Hingst, nu igen taget til Naade som Avlsdyr. Naar

de mange Bedækninger i 1933 ikke gav bedre Resultat Aaret efter, føler jeg mig overbevist om, at de mange gamle Hopper maa tillægges Skylden herfor.

Selv om Frugtbarheden efter de statistiske Meddelelser er steget noget i de sidste Aar, saa er det dog kun lidt, hvorfor der vel kan være Anledning til at tage under Overvejelse, om det ikke var muligt gennem systematiske Undersøgelser og Behandlinger af Hopperne at bekæmpe den Ufrugtbarhed, som nu paa Grund af Børlidelser o. lign. er altfor udbredt. Det gælder selvfølgelig først og fremmest de gode Avlsdyr; de daarlige kan man uden Skade overlade til deres Skæbne. Jeg ved, at der ogsaa med Hensyn til Hopperne er livlig Interesse for Ufrugtbarhedsbehandlinger; men den er for spredt, og den savner den systematiske Karakter, der kan træffes flere Steder i Udlandet. Her er sikkert et Felt, hvor vore Hesteavlsorganisationer kunde øve en for Hesteavlens fremmende Indsats, og det ligger nær at foretage en systematisk Ufrugtbarhedsbekæmpelse, hvor der foretages kunstig Sædovertøring.

Som det vil ses af Tabel I, er Føltillæget i de seneste Aar gaaet stærkt frem, ja i en saadan Grad, at adskillige har givet Udtryk for, at Overproduktion maatte blive Følgen. Lad os i den Anledning nærmere betragte Tallene. Det viser sig da, at den arbejdsdygtige Hestebestand (Hopper og Vallakker 3 Aar og derover) fra 1933 til 1936 har været i jævn Tilbagegang, og selv om 1937 viser en ringe Fremgang i Forhold til Aaret forud, er den arbejdsdygtige Hestebestand dog ca. 32 000 Stkr. mindre end i 1933, saa det er først i det sidste Aar, at det forøgede Føltillæg har været i Stand til at standse Nedgangen; men det har ikke formaaet at raade Bod paa Tilbagegangen i de foregaaende Aar, en Tilbagegang, hvortil en formindsket Indførsel, en forøget Udførsel og en meget betydelig Afgang blandt de gamle Heste sikkert har været Aarsag, og jeg maa tilføje, at der utvivlsomt blandt de gamle Heste endnu er et stort Antal, der stærkt

trænger til Fornyelse. Indtil nu kan der derfor ikke være Tale om nogen Overproduktion. Men hvorledes vil det stille sig med Fremtiden, hvis Føltillæget stadig opretholdes i samme Omfang som nu? Herom er det selvfølgelig vanskeligt at spaa, idet man kun kan gisne om, hvorvidt det, der er mest betydningsfuldt, nemlig Kravet om Hestekraft til hjemligt Forbrug, kan forventes opretholdt i mindst samme Omfang som nu. Hvis alt udvikler sig normalt, tror jeg, at det for Landbrugets Vedkommende maa besvares bekræftende. Derimod lægger jeg ikke Skjul paa, at jeg nærer en Del Skepsis med Hensyn til, om Hestenes Fremtid i By og paa Landevej vil tegne sig lige saa lys. Selv om det er fastslaaet, at Transport ved Hjælp af Heste, særlig hvor der hyppigt skal sættes i Gang og standses, kan udføres billigere end med Automobil, saa lægger Pasningsvanskelighederne i Byerne ofte saa store Hindringer i Vejen for Hestehold, at det maa forventes, at Hestenes Anvendelse i Byerne sikkert vil blive henvist til saadanne store Virksomheder, der er i Stand til at holde særlige Staldfolk.

Selv om der ikke mindst i Byerne i de senere Aar har vist sig en tiltagende Interesse for Heste til Sportsbrug af forskellig Art, tror jeg dog ikke, at denne Interesse i den kommende Tid vil give sig saa store Udslag, at den vil faa saa stor Betydning for den danske Landhesteavl, at der er Grund til at drage den med ind i disse Betragtninger.

I 1934 anslog jeg, at Danmark med en Indførsel paa ca. 7500 og en Udførsel paa ca. 8000 Stkr. skulde have et Føltillæg paa ca. 40 000 Stkr. aarlig, for at det paa tilfredsstillende Maade kunde se sit Behov af Heste dækket. Tabel I giver ikke Udtryk for, at dette Skøn har været helt forkert; dog finder jeg Anledning til at pege paa, at Indførslen i 1937 var gaaet ned til 3750 Stkr. som Følge af, at den indenlandske Avl af Smaaheste til Husmandsbrug var gaaet stærkt frem. Udførslen var samtidig steget til næsten 12 000 Stkr., og der er derved

fremkommet en Margin paa ca. 7500 Stkr., som maaske ikke har været uden Indflydelse paa den Overensstemmelse, der synes at være til Stede.

Jeg maa absolut tilføje, at skal disse Kalkulationer beholde deres Rigtighed ud i Fremtiden, maa Udviklingen ske i nøje Samklang med de nuværende Forhold for Hestehold og Hesteavl; men hvem kan borge herfor i vor paa Overraskelser saa rige Tid? Jeg har allerede betonet, at det hjemlige Hestebehov efter min Mening foreløbig kan forventes at holde sig nogenlunde uforandret; men hvilke Forventninger har man med Fremtiden for Øje Lov til at stille til de to andre Faktorer: Indførsel og Udførsel? Med Hensyn til Indførslen tør det nok forventes, at denne ikke vil stige særligt i den kommende Tid, som Følge af at Avlen af Husmands- heste paa Grund af den livlige Udstykning formodentlig vil tage et yderligere Opsving. Der er imidlertid Anledning til at fremhæve, at Overproduktion af den Slags Heste i andre Lande (Polen, Litauen o. s. v.) kan fremkalde et Prissald, der gør en hjemlig Avl af disse Heste urentabel, saafremt den ikke værnes med Importforbud eller Valutarestriktioner.

Kan Forholdene med Hensyn til Importen ikke siges at være fuldt afklarede, saa gælder det i endnu højere Grad, naar Talen falder paa Udførslen. Denne omfatter 2 Kategorier, nemlig Arbejdsheste og Slagteheste, og det er de førstnævnte, der har Betydning i denne Forbindelse. For Arbejdsheste har vi praktisk talt kun een Aftager: Tyskland, og dette Land, der tidligere indførte et meget betydeligt Antal Arbejdsheste, udfolder ihærdige Anstrengelser for at blive selvforsynende og søger at holde Indførslen nede paa det absolut nødvendige. Selv om Udførslen i den forløbne Del af 1938 har været større end i den tilsvarende Periode Aaret forud, og selv om Udsigterne for 1939 ikke kan betegnes som værende særlig ugunstige, saa er Udsigterne længere frem i Tiden saa uklare, at man sikkert gør klogt i at tage tilbørligt

Hensyn til, at Føltillæget i Tyskland er steget overordentlig i de senere Aar, samt at vor Udførsel af Heste til dette Land sker ifølge Handelsaftaler, ved hvis Affattelse der maa tages Hensyn til en Mængde forskellige Forhold.

Den hidtidige Forøgelse af Føltillæget formener jeg har været i høj Grad paakrævet, idet den har muliggjort, at en Del gamle Heste er blevet og i den kommende Tid vil blive udskiftede, samt at vor arbejdsdygtige Hestestyrke i de kommende Aar vil kunne bringes op paa normalt Omfang. Den har allerede bevirket, at Antallet af 2-Aars Plage er blevet betydeligt forøget, og ved deres Arbejdsindsats har de kunnet muliggøre, at flere fuldtandede Heste, end ellers vilde være Tilfældet, kunde udføres, og derigennem bidraget til, at vi bedre har kunnet udnytte de gode Eksportforhold i Tiden. Men til Trods for, at Føltillægets Forøgelse hidtil har haft sin Berettigelse, ja var i høj Grad paakrævet, finder jeg dog Anledning til med de uklare Fremtidsudsigter, der efter min Mening er, at advare mod, at man under Paavirkning af Øjeblikkets gode Forhold for Hesteavlen lader sig lokke til en yderligere Forøgelse af Føltillæget. Jeg vil ikke mindst advare dem, der foranlediget af, at en anden Landbrugsgren i nogen Maade svigter, nu tænker paa at søge Erstatning gennem Hesteavlen. Jeg beder dem i egen Interesse huske, at der inden for Hesteavlen er saare langt mellem Udsæd og Høst, og at Konjunkturerne den Dag, da Høsten skal afsættes, kan være langt ringere end nu. Jeg advarer tillige, fordi jeg befrygter, at en Udvidelse af Føltillæget kan skabe Overproduktion; thi hvor gerne jeg end vilde, formaar jeg ikke at se Hesteavlens Fremtid i det Rosenskær, at jeg kan tilraabe danske Landmænd: »Læg bare Føl til, jo flere, des bedre.«

Under Krisen havde jeg — som nogle mente baade i Tide og Utide — tilraabt Opdrætterne: »Hold ud, Hestenes Tid skal nok komme«. Naar jeg nu hævder: »Hold Maade«, maa jeg som den Gang forvente at tale for til-

stoppede Øren; men ingen skal være gladere end jeg, saafremt min Pessimisme skulde vise sig uholdbar.

Man siger, at Historien gentager sig selv, og netop fordi det danske Hesteholds Historie gennem disse bevægede Aar har frembudt saa meget, der har været i høj Grad belærende for mig, men som maaske ogsaa andre kan drage Lære af, har jeg behandlet det saa udførligt, som Tilfældet blev, og jeg skal paa dette Grundlag tillade mig at drage enkelte Ting frem til eventuel Eftertanke.

Da Landbruget har vist sig som den store og trofaste Aftager af Heste, og der er god Grund til at formene, at det inden for en overskuelig Fremtid vil vedblive hermed, medens Begæret efter Heste til Anvendelse paa Stenbro og Landevej er gaaet stærkt tilbage, og der ingen Udsigt er til, at der vil ske nogen Ændring heri, bør Danmarks Hesteavl i god Overensstemmelse med den tidligere anførte økonomiske Grundlov fortsat og i endnu mere udtalt Grad baseres paa at fremstille Heste, der særligt egner sig for Landbrugsarbejde. Da Lastautomobilerne i den foregaaende Tid stærkt har formindsket Anvendelsen af Trækheste af sværeste Klasse, og da denne Retningslinie maa forventes fortsat, bør der ikke stiles efter at producere særligt store Heste, saa meget mere som de er dyre i Opdræt og Hold, er vanskeligere at præstere i tilfredsstillende Kvalitet end de middelstore og aldrig eller kun yderst sjældent vil blive paakrævet til de forefaldende Arbejder i det hjemlige Brug.

Den Krise, der hurtigt efter Verdenskrigens Afslutning lagde sit knugende Tryk paa en Række Landes Hesteavl og medførte, at deres samlede Hestestyrke i Lighed med, hvad Tilfældet var her i Landet, gik stærkt tilbage, bredte sig før eller senere ogsaa til de krigshærgede Lande, eftersom disse fik deres Hestebestand bragt op. Derfor kunde Krisen med Rette betegnes for at være af universel Karakter. Mange mente, at den skyldtes et aftagende Forbrug som Følge af de mekaniske Kræfters stærkt forøgede Anvendelse. Der gik imidlertid ikke mange Aar,

før de hjemlige Tællinger gav mig Klarhed over, at selv om de mekaniske Kræfter fortrængte Hestene fra visse Arbejdsfelter, saa blev den arbejdsdygtige Hestebestand dog stadig opretholdt. Det var et Udtryk for, at selv om Hestene fortrængtes fra et Arbejdsfelt, eller deres Virkeomraade blev indsnævret, blev den tilsvarende udvidet paa andre, altsammen noget, der stod i god Samklang med, hvad Tilfældet havde været fra 1870—1900.

Da det saa endvidere viste sig, at den arbejdsdygtige Hestebestand i en Række Lande som Sverige, Norge, England, Holland o. fl. ligesom i Danmark var blevet fuldt opretholdt, medens Føltillæget og dermed Antallet af Føl og Plage under 3 Aar var gaaet meget stærkt tilbage, blev det mig hurtigt klart, at Krisen ikke skyldtes et formindsket Forbrug, men derimod den Overproduktion af Heste, der var Følgen af det forcerede Føltillæg under Krigen — i visse Lande som Tyskland og Belgien m. fl. endog efter Krigen. At Følgen heraf maatte blive et voldsomt Prisfald, var ganske naturligt, og da Hestavl under disse Forhold blev urentabel, dalede Føltillæget voldsomt. Da Hesteforbruget imidlertid var usvækket, blev Nedsættelsen af Føltillæget en god, men langsomt virkende Krisemedicin, der bevirkede, at Tilbudet lidt efter lidt kom i bedre Overensstemmelse med Efterspørgslen, og da den sidste endelig blev den kraftigste, kom Omslaget i 1932. Jeg skal ikke trætte Læserne med at udrede, hvorfor jeg havde ventet Omslaget allerede i 1930, men kun pege paa, at den almindelige økonomiske Krise sikkert tvang mange Landmænd til at udsætte Udskiftningen af deres gamle Heste saa længe som muligt, ja ud over det Tidspunkt, hvor det maatte anses for tilfredsstillende for Arbejdets gode Udførelse.

Jeg har i korte Træk søgt at begrunde Krisens Aarsag, dens Forløb og Virkninger, idet jeg formener, at danske Hesteopdrætttere, der for ikke længe siden er sluppet fri for dens knugende Tryk, kan drage Lære deraf og ikke forbereder en ny Krise ved yderligere at forcere Føltil-

læget. Jeg finder Anledning til at fremhæve, at det efter min Formening *er langt mere paakrævet at koncentrere den nu saa livlige Interesse for Hesteavl om at hæve Kvaliteten frem for at øge Avlens Omfang*; thi høj, ja fremragende Kvalitet er ikke alene betydningsfuld under gode, men i særlig Grad under dårlige Konjunkturer; thi hvor Afsætning er mulig, vil det gode være til at sælge og til forholdsmæssig god Pris, medens det dårlige maa forventes at være lænket til sin Opdrætter, til Døden skiller dem ad. Og jeg finder ydermere Anledning til at pege paa, at det koster praktisk talt lige meget at opdrætte en god og en dårlig Hest.

Nu, hvor dette skrives, foreligger endnu ikke Resultatet af Hestetællingerne den 15. Juli 1938; jeg kan derfor ikke fastslaa, om den Nedgang, der var i Antal af bedækkede Hopper i 1937 i Forhold til Aaret forud, har givet sig Udslag i en tilsvarende Nedgang i Antallet af Føl i Aar. Jeg venter det ikke, men skulde det vise sig at være Tilfældet, vil jeg hilse det med Glæde; thi den, der som jeg een Gang har oplevet en Reaktion saa voldsom som den, der gav sig til Kende inden for Hesteavlen i Aarene fra 1920 til 1932 paa Grund af en forudgaaende Overproduktion, ønsker ikke paany at opleve noget tilsvarende.

Imidlertid findes der inden for Danmarks Hestebestand en Gruppe, som jeg endnu ikke nærmere har omtalt, nemlig Hingste 3 Aar og derover. Vel er disse i Stand til at udføre et ikke helt ringe Arbejde inden for Bedriften og gør det undertiden ogsaa; men naar jeg har holdt dem uden for Arbejdshestenes Kategori, skyldes det, at de først og fremmest har avlsmæssig Betydning, hvorfor jeg ønsker at behandle vort Hingsteholds Forhold i Tiden fra 1920 til Nutiden med dette for Øje. Men selv om dette synes naturligt og ligetil, saa støder vi dog straks paa den Vanskelighed for en Klarlæggelse af disse Forhold, at de statistiske Oplysninger angiver, *hvor mange Hingste vi har over 3 Aar, men ikke hvor mange*

af disse der gør Avlstjeneste. Og da der sikkert er adskillige Hingste, der kun gør Tjeneste som Væddeløbere eller almindelige Arbejdsheste — og disses Antal har sikkert været forholdsvis stort i Kriseaarene — vil Sammenligninger og Slutninger altid komme ud for en betydelig Usikkerhed, naar de absolutte Tal benyttes ved Bedømmelsen af, hvorvidt vort Hingsteholds Størrelse i Tiden efter 1920 har været avlsmæssig rigtig eller ikke. Det bliver her mere Retningslinien, der maa lægges Mærke til.

Da Hingstehold her i Danmark altid har været fri Næring, maa der sikkert regnes med et noget større Hingstehold, end hvor dette begrænses gennem en tvungen Kaaring. Fra 1914 stiger Antallet af Hingste over 3 Aar fra 4161 til 4765 i 1920, en Stigning, der sikkert var forårsaget af, at der i dette Tidsrum blev bedækket flere Hopper end tidligere; men først og fremmest var den en Følge af, at den store Interesse for Hesteavl medførte en livlig Spekulation i Hingste, og at adskillige vægrede sig ved at tage Konsekvensen af Spekulationens Fejlslagning ved hurtigst muligt at kastre Plagen. Imidlertid medførte den store Interesse for Hesteavl før 1920, at de gode Hingste blev udnyttet særdeles godt, og det er først, da Krisen sætter ind, at Flotheden med Hensyn til Hingstehold bliver iøjnefaldende, hvilket Tabel IV og ikke mindst Tabel V viser. Som man vil se af Tabel IV, gaar Hingsteholdet i Tiden fra 1920 til 1929 tilbage i samtlige Amter, idet Hingsteholdet paa Sjælland i 1929 kun er 62,7 % af, hvad det udgjorde i 1920, paa Bornholm 78,7 %, i Maribo Amt 64,7 %, paa Fyn 64,3 %, i Nørrejylland 77,8 % og i Sønderjylland 75,1 % af, hvad det udgjorde i 1920. Jeg mener imidlertid, at de egentlige Avlshingstes Antal i denne Periode er gaaet mere tilbage, end de anførte Tal angiver; men det afgørende Spørgsmaal i denne Forbindelse er ikke den absolutte Tilbagegang i Hingstenes Antal, men derimod om Ned-

gangen stod i det rette Forhold til Tilbagegangen i Føltillæget.

At Føltillæget i denne Periode skulde skæres ned, var ligetil; det, det gjaldt om, var, at Nedskæringen skete paa den Maade, at det var de mindre gode Avlsdyr, der blev draget ud af Avlen, medens de gode fortsatte deres Virksomhed; thi disse sidste maatte danne Grundlag for den Overgang til en forhøjet Kvalitetsavl, der var en Nødvendighed ikke alene for at opnaa det bedst mulige økonomiske Resultat under disse vanskelige Forhold; men især for at de kunde danne Basis for en Udnyttelse af de forventede bedre Kaar for Hesteavl, som man imødesaa. Skønt dette syntes saa indlysende, viser Forholdene i disse Aar imidlertid, at Nedskæringen havde en mere tilfældig Karakter, end godt var. At det for Hoppernes Vedkommende blev Tilfældet, kan ikke undre, idet det oftest var afgørende, hvad den enkelte Opdrætter besad af saadanne, hvorimod man ved Valg af Hingste var adskilligt friere stillet. Derfor maatte der i denne Periode sættes kraftigt ind for, at de gode Hingste blev udnyttet fuldt ud, og at de mindre gode blev arbejdsløse. Selvom der i Perioden er en Tilbagegang paa 1329, saa viser Tabel V, at denne Nedgang ikke staar i det rette Forhold til den Tilbagegang, der fandt Sted i Føltillæget. I 1914 havde vi i det gamle Land 8,4 Hingste pr. 100 Føl, efter Genforeningen i 1920 var det steget til 9,1, og det kulminerer i 1927 med 20,4; i 1929 var det gaaet ned til 15,5 Hingste pr. 100 Føl, og her holder det sig i de nærmest følgende Aar.

Tabel V viser, at der fra 1920 til 1929 har været en betydelig Stigning i Antallet af Hingste pr. 100 Føl; men den har ikke været lige stor i alle Egne. Det var de Egne, der i Aarene 1914—20 satte Føltillæget stærkt op, og som efter Krisens Indtræden igen skar det stærkest ned, der netop i Tiden 1920—29 flottede sig stærkest med Hingstehold, hvorimod Fyn og Jylland holdt sig mere

Table IV. Hingsteholdets Størrelse i de forskellige Amter.

Amt	1914	1920	1922	1923	1924	1925	1927	1929	1931	1933	1935	1937
Københavns	337	372	354	329	288	289	291	290	190	223	292	239
Frederiksborg	147	199	186	172	168	168	164	141	130	118	147	169
Holbæk	271	322	306	282	264	249	226	211	193	178	211	238
Sorø	195	228	219	208	188	191	179	155	125	139	152	200
Præstø	235	293	261	231	235	239	224	190	157	174	186	215
Bornholm	63	80	84	77	71	66	53	63	67	69	55	55
Maribo	249	272	265	238	214	180	170	176	147	150	191	223
Svendborg	237	248	230	232	220	236	185	161	161	174	204	222
Odense	263	282	259	220	223	222	222	180	178	186	202	238
Vejle	172	194	171	177	158	167	139	142	139	125	141	178
Aarhus	275	296	294	255	240	282	218	208	212	180	221	247
Randers	280	316	314	332	305	300	268	267	223	235	229	315
Aalborg	319	357	378	356	313	353	319	326	298	277	284	342
Hjørring	263	269	279	284	251	258	221	203	173	181	198	262
Thisted	171	200	177	161	155	160	154	112	110	115	138	141
Viborg	312	381	400	397	364	337	312	311	281	284	309	316
Ringkøbing	238	291	261	274	236	236	231	225	182	182	201	227
Ribe	134	165	155	161	152	155	156	129	131	109	140	179
Tønder	—	—	51	54	44	49	42	45	46	55	60	74
Aabenraa	—	—	57	32	34	29	22	33	32	} 64	69	74
Sønderborg	—	—	45	42	39	31	34	36	28			
Haderslev	—	—	72	58	65	54	50	49	49	56	63	93
Ialt	4161	4765	4818	4572	4227	4251	3880	3653	3252	3274	3693	4247

Tabel V. Hingsteholdets Størrelse i de forskellige Amter i Forhold til samme Aar fødte Føl.

Amt	Antal Hingste pr. 100 Føl.												
	1914	1920	1921	1922	1923	1924	1925	1927	1929	1931	1933	1935	1937
Københavns	25,6	25,9	29,2	29,7	42,9	51,1	46,0	36,6	68,7	50,1	50,2	38,6	25,2
Frederiksborg	10,0	11,8	17,2	17,8	23,6	27,2	20,1	29,6	23,3	24,0	16,4	13,5	12,1
Holbæk	9,9	10,9	15,7	17,2	19,5	19,8	13,7	25,0	17,5	18,4	13,2	9,9	9,2
Sorø	10,3	10,2	16,6	17,7	23,9	20,5	15,5	25,2	19,4	18,3	15,1	10,8	11,3
Præstø	11,8	12,2	18,2	20,6	21,7	26,6	17,6	28,1	24,4	20,0	18,5	11,1	12,0
Bornholm	9,2	8,7	12,1	17,5	21,9	22,3	14,4	14,6	17,0	19,7	17,0	9,4	8,5
Maribo	11,9	11,3	18,3	20,2	25,8	27,2	17,5	23,6	24,2	23,5	14,9	12,8	11,3
Svendborg	8,0	7,8	9,5	10,1	11,7	13,2	12,8	16,4	11,5	13,4	10,9	9,2	8,8
Odense	8,5	8,6	11,2	11,5	10,7	13,4	11,7	20,0	13,1	14,8	12,1	9,3	9,3
Vejle	7,2	9,3	10,8	11,7	14,3	17,7	16,1	23,2	18,7	20,6	15,3	9,8	8,4
Aarhus	8,0	9,5	11,4	13,6	12,2	15,8	15,9	27,8	22,1	24,7	20,8	13,3	11,1
Randers	6,1	7,1	7,8	8,6	9,8	11,6	10,1	17,7	13,7	12,2	13,5	7,4	8,6
Aalborg	7,2	8,3	10,9	11,0	10,6	11,1	11,4	14,1	11,6	11,1	9,6	6,2	6,6
Hjørring	7,5	7,7	10,4	10,4	11,0	12,0	10,7	12,8	9,7	10,3	9,7	6,3	6,7
Thisted	8,9	9,9	10,2	11,2	10,1	12,2	11,1	17,5	9,3	10,4	10,1	6,6	5,5
Viborg	7,1	9,1	10,5	12,0	13,0	15,5	12,3	22,6	16,2	16,0	16,2	9,6	7,6
Ringkøbing	5,8	7,9	10,4	9,2	11,4	13,2	11,2	23,6	16,1	14,4	14,8	7,7	6,6
Ribe	5,0	6,1	7,8	8,3	10,2	12,3	10,5	19,1	13,0	12,5	9,0	6,7	7,2
Tønder	—	3,2	4,6	3,4	5,1	5,4	6,0	6,1	5,2	5,1	5,5	4,3	4,8
Aabenraa	—	5,4	7,4	9,5	7,4	11,5	7,9	9,3	10,2	11,6	12,0	7,9	6,6
Sønderborg	—	10,5	9,5	10,8	18,1	16,9	17,4	25,8	32,1	10,0	10,0	7,9	6,6
Haderslev	—	5,2	5,5	8,5	8,8	12,1	8,2	10,4	8,9	9,7	8,1	6,1	6,9
Gennemsnit....	8,4	9,1	11,6	12,5	13,5	15,6	13,3	20,4	15,5	15,2	13,3	9,0	8,5

beskedent tilbage, selvom det maa indskydes, at Vejle og Aarhus Amter dannede en Undtagelse.

Hvad de sønderjydske Amter angaar, da havde de indtil 1920 haft tvungen Kaaring og havde da 5,1 Hingst pr. 100 Føl, altsaa noget mindre end i det øvrige Jylland i 1914. Skønt Hingsteholdet i Sønderjylland efter 1920 blev fri Næring, ser vi, at Antallet af Hingste pr. 100 Føl dør er adskilligt mindre end i Landets øvrige Amter, hvilket ikke er uinteressant at bemærke, da det giver Indtryk af, at det ogsaa under frie Former er muligt at holde Hingsteholdet nede paa et rimeligt Omfang, naar den fornødne Forstaaelse og Vilje er til Stede.

Selv om det i disse Kriseaar frembød store Vanskeligheder at faa Hingsteholdet bragt ned paa et til Føltillæget passende Omfang, saa er der for mig ingen Tvivl om, at vi flottede os i høj Grad med Hingstehold, og netop i en Tid, hvor det gjaldt om ikke at holde flere Hingste end paakrævet. Det laa derfor ganske lige for, at jeg efter al Evne maatte ivre mod denne Flothed, saa meget mere som jeg var klar over, at de gode Hingste ikke blev udnyttet i nær den Grad, som ønskeligt var.

Den nedstemte Interesse for Hesteavlen og Mistillid til dens Fremtid medførte ofte, at Bedækningspengenes Størrelse, Vejlængden, der skulde rides til Hingsten, og andre mindre væsentlige Forhold i langt højere Grad end Kvaliteten blev afgørende ved Valg af Hingst. Jeg erindrer, at jeg engang spurgte en Mand, hvorfor han ikke benyttede en i Nærheden staaende god Hingst, og fik det Svar, at hans Hoppe ikke var god nok til at holde til en god Hingst, hvorfor han foretrak at spare 10 Kr. i Bedækningspenge. Selvfølgelig faldt mit Svar prompte: »At holde en daarlig Hoppe til en daarlig Hingst i en for Hesteavlen daarlig Tid, maa absolut være Daarskab. Skal der være Fornuft i Sagen, maa den bedste til Raadighed værende Hingst benyttes«. Hvor meget denne min ret energiske Agitation i Tale og Skrift til Gunst for de gode og mod de daarlige Hingste bar Frugt, er van-

skeligt at afgøre, selv om Antallet af Hingste i denne Periode som anført gik tilbage med 1329, og Udnyttelsen af de gode Hingste i de sidste Aar af Perioden viste nogen Fremgang.

Nedgangen i Hingsteholdet fra 1929 til 1933 er imidlertid mindre, end Tabel IV angiver, som Følge af, at Tællingen det sidstnævnte Aar kun skete i Landdistrikterne; det maa dog haabes, at der har været nogen Tilbagegang, men sikkert er det ikke. Efter 1933 begynder paany Antallet af Hingste at stige; men Tabel V viser os, at Antallet af Hingste pr. 100 Føl formindskes, ja, i en saadan Grad, at Gennemsnittet for hele Landet nu svarer til, hvad Forholdet var i 1914. Aarsagen til denne Forbedring søger jeg først og fremmest deri, at de gunstige Konjunkturer har skabt en stærkt forøget Interesse for Hesteavlens og ikke mindst for Udnyttelsen af de gode Hingste, ja, for de bedste af disse er Interessen nu saa stor, at deres naturlige Evner ikke slaar til, men kunstig Sædooverføring er taget i Brug.

Ser vi paa Tallene for 1937 i Tabel V, viser det sig, at Hingsteholdet vedblivende er forholdsvis størst paa Øerne samt i Vejle og Aarhus Amter, medens det øvrige Jylland indtager en mere sparsommelig Stilling. Selv om Hingsteholdet saaledes er kommet i langt bedre Overensstemmelse med Føltillæget, saa er der stadig Anledning til at fortsætte Bestræbelserne for at undgaa unødvendigt Hingstehold, og først og fremmest, at den bedre og bedste Del inden for dette udnyttes til det yderste. Herom kan der sikkert skaffes almindelig — i det mindste rene teoretisk — Enighed, men angaaende Maa-den, hvorpaa det skal ske, er Meningerne noget delte. Ingen har vel som jeg talt de gode Hingstes Sag og fordømt de daarlige, men jeg har fra første Færd hævdet, at Vejen var Fornuftens og Frivillighedens og ikke Tvangens, og min Stilling er stadig uændret. Jeg kunde have forstaaet, men ikke billiget, om man under Krisen havde stillet Krav om, at Hingsteholdet og Føltillæget skulde

bringes i Overensstemmelse gennem en Tvangskaaring, men dengang rejstes Sagen ikke. Naar man nu, hvor Forholdene ikke alene er stærkt ændrede, men ogsaa stærkt forbedrede, og status quo ante bellum er naaet, fra visse Sider har rejst Krav om den tvungne Kaarings Indførelse her i Landet, finder jeg Anledning til at søge denne Sag nærmere belyst.

Det fremhæves saa ofte af den tvungne Kaarings Tilhængere, at der f. Eks. i Belgien, Oldenburg og andre Steder i Tyskland gennem Tvangskaaring skal være skabt meget betydelige Fremskridt; jeg skal være den sidste til at benægte, at Fremskridtene der har været iøjnefaldende, men det kan højst være en Trossag, om disse skyldes den tvungne Kaaring eller de derværende glimrende Forhold for Hesteavlens, eventuelt Opdrætternes eminente Dygtighed. Der kan jo ogsaa paavises Lande med tvungen Kaaring, hvor Hesteavlens Stilling er alt andet end glimrende.

Ofte hører man, at der gaas stærkt i Brechen for tvungen Kaaring paa Grundlag af, hvad man har set paa Dyrskuer og ved Kaaringer i Lande, hvor en saadan Avlsledelse finder Sted. Det er imidlertid en fuldstændig Misforstaaelse; thi paa Dyrskuer og ved Kaaringer er det de dygtige og interesserede Opdrættere, der møder frem med Resultaterne af deres Udvalgs- og Opdrætningsarbejde, og for dettes gode, saglige Udførelse har de ikke haft bedre Muligheder under Tvang end under Frihed. Ingen af disse Opdrættere vilde benytte saa daarlige Hingste, der kunde befrygtes kasserede ved den tvungne Kaaring, og derfor maa ogsaa dette Bevis for den tvungne Kaarings Fortræffelighed fremfor vort frivillige System afvises som ufyldstgørende. Den tvungne Kaaring har ikke sin Mission over for de interesserede Opdrættere, men over for dem, der — for at benytte Christian IV's Udtryk, da han gennem Reskript af 26. August 1622 iværksatte en Slags Tvangskaaring — ingen Opsigt eller Akt haver, hvad for Hingste de bringer til Art at

bekomme. Det er disse Folks Dispositionsfrihed, den tvungne Kaaring vil indskrænke, og som det siges, ikke alene til Gavn for disse Folk selv, men for hele Samfundet, og paa Grundlag af den Opfattelse, at Udvalget er langt den betydningsfuldeste Faktor for Avlens Fremme.

Hvad enten Kaaringen hviler paa Tvang eller som herhjemme er frivillig, sker den paa Grundlag af en Eksteriørbedømmelse. Spørgsmaalet er nu, om det er muligt derigennem at fastslaa den enkelte Hingsts Avlsværdi paa tilfredsstillende Maade, saa herpaa kan begrundes en saa kategorisk Fremgangsmaade, som den tvungne Kaaring er, idet man allerede paa et forholdsvis tidligt Tidspunkt skal afgøre, om en Hingst faar Lov til at bedække eller ikke.

Som mine Erfaringer er vokset i Omfang, maa jeg desværre indrømme, at Eksteriøret ikke altid giver noget fuldgyldigt Udtryk for en Hingsts Avlsværdi. Jeg skal her blot henvide til, at ca. 14 % af de i Elitestambog for Heste af jydsk Race optagne Hingste ikke er kaarede, medens et meget stort Antal kaarede Hingste ikke har givet saa meget godt Afkom, at de kan optages i denne Racens »Blaa Bog«. Selv om der saaledes ved den frivillige Kaaring begaas Fejltagelser, vil der være Mulighed for, at de i nogen Maade kan redresseres, hvilket er umuligt ved den tvungne Kaaring; men her kommer Fejltagelsen ikke til at gaa ud over Dommernes gode Navn og Rygte; thi har man først forhindret en Hingst i at bedække, berøves den ogsaa Muligheden for at bevise, at der blev taget fejl af dens Avlsværdi. Jeg ønsker endvidere at føje til, at jo længere man skal gaa ned i Kvalitet ved Kaaringerne, des større bliver Fejltagelsesmulighederne.

Vor frivillige Kaarings Formaal er at udpege de Hingste, der efter deres Eksteriør formenes at kunne gavne Avlen, og flere har over for mig givet Udtryk for, at man ved tvungen Kaaring vil kunne nøjes med det sam-

me Antal, der nu kaares. Det er en absolut Fejltagelse; thi ved den tvungne Kaaring skal der selvfølgelig udtages saa mange Hingste, at Hoppernes Bedækning kan være sikret. Her i Landet, hvor vi ofte har 5—6 Racer staaende mellem hinanden, maa Antallet af kaarede Hingste, der er til Raadighed, være forholdsvis større, end hvor Racerne har hver sit afgrænsede Omraade som Domæne. Hvis den tvungne Kaaring ikke ordnes med dette for Øje, vil den være en direkte Opfordring til Krydsningsavl, og det er sikkert ikke Meningen.

Jeg har tidligere haft den Opfattelse, at der ved tvungen Kaaring her i Landet skulde antages 1 Hingst for hver 50 Hopper, der blev bedækket Aaret forud; men ved at se paa Antallet af Hingste pr. 100 Føl i Sønderjylland 1920 (Tabel V), hvor der tilmed kun var en Race, føler jeg mig sikker paa, at vi maa ned paa 1 Hingst for hver 40 Hopper, og da der i 1937 blev bedækket 80 000 Hopper, skulde der ved Indførelse af tvungen Kaaring udtages 2000 Hingste til Bedækning. Regner vi en Hingsts Varighed som Beskeler til 6 Aar, skal der altsaa kaares 333 treaars Hingste aarligt. I 1937 blev der af alle Racer højst kaaret 150 Treaarige, saa Antallet ved Indførelse af tvungen Kaaring maa mere end fordobles. Jeg har stadig hørt Røster, der hævder, at vi ved den frivillige Kaaring gaar for dybt med Hensyn til Kvaliteten; men der kan nok være Grund til at spørge, hvorledes de Hingste kommer til at se ud, som det bliver nødvendigt at tage med ved en tvungen Kaaring.

At den tvungne Kaaring i en Krisetid, hvor Interessen for Avlen er stærkt afsvækket, kan være en bedre Støtte og Vejleder for Avlen end det nuværende frivillige System, anser jeg for givet, og ikke mindst hvor de Faktorer, der skal yde Støtten og Vejledningen, glemmer, at det netop er under saadanne Forhold, at Hjælp i Raad og Daad tiltrænges.

Selv om dette ikke har været stærkt fremført fra den

tvungne Kaarings Tilhængere, skal jeg ikke skjule, at det er paa dette Punkt, jeg mener, den tvungne Kaaring kan faa sin største Betydning, og jeg er heller ikke blind for, at denne kan danne en god Modvægt mod adskillige Hesteavlforeningers Tilbøjelighed til at købe Hingstene som 1—2 Aars Plage, hvilket som bekendt kan medføre Vanskeligheder af forskellig Art.

Er der da intet, der taler imod den tvungne Kaaring? Jo! Naar der skal kaares saa mange Hingste og med samme Anerkendelse, vil det bidrage til, at Skellene jævnes ud, og ikke mindst mellem de gode og de mindre gode, og derved maa det befrygtes, at den tvungne Kaaring vil vanskeliggøre de gode Hingstes fulde Udnyttelse.

Desuden vil den tvungne Kaaring monopolisere Hingsteholdet og derved sikkert bidrage til, at Hingstepriserne stiger, og det vil særligt blive for den Del af de kaarede, der med et populært Udtryk kan betegnes som »Halen«. Med Undtagelse af »Mode-Hingstene«, der kan tage særligt store Bedækningspenge, vil disse for de øvriges Vedkommende sikkert blive ensrettede og forhøjede — noget man har set andetsteds. Den tvungne Kaaring vil absolut ikke bidrage til at billiggøre vor Hesteproduktion.

I det foregaaende har jeg paavist, at den tvungne Kaaring i Forhold til det her i Landet anvendte frivillige System har baade Fordele og Mangler, og naar disse vejes i Forhold til hinanden, vil den avlsmæssige Gevinst, der kan naas ved en Overgang fra det nuværende System til tvungen Kaaring, sikkert vise sig at være saare ringe. Jeg skal imidlertid gerne indrømme, at saafremt denne Gevinst kunde faas uden Vederlag, var det naturligt at tage den; men den maa købes med, at den danske Hesteopdrætter maa give Afkald paa noget af det, som han som Landmand har anset for et af sine helligste Goder, det, der mere end noget andet har medvirket til at føre dansk Landbrug frem, nemlig Brugerens frie Dispositionsret inden for sin egen Bedrift, og saa bliver Spørgsmaalet, hvad der er mest værd.

Hvorledes en saadan Ændring af Hesteavlens Ledelse skulde ske og under hvilke Former, har den tvungne Kaarings Tilhængere været meget forbeholdne med at udtale sig om. Dog har enkelte antydnet, at blot vi fik en Lov, der paabød, at kun kaarede Hingste maatte bedække fremmede Hopper — ja, nogle har endog hævdet, at kun kaarede Hingste maatte bedække — saa kunde de forskellige Organisationer inden for Avlen selv ordne Resten. Med den Konkurrence, der gør sig gældende mellem de forskellige Avlsretninger, maa jeg befrygte, at Nedskæringen af Hingstenes Antal saa bliver for ringe, og for mange af den Slags Hingste, der nu fordømmes i stærke Ord, vil komme til at bedække med de respektive Kaaringskommissioners Velsignelse, og dermed vil Kaaringens Formaal blive forskertset. Skal den tvungne Kaaring i avlsmæssig Henseende virke yderligere fremmende end det nu anvendte System for Avlsledelse, saa maa den baseres paa Statsindgreb og Tvang, hvorfor vor Husdyrlov maa ændres, og Sagen trækkes klart op: at der skal kaares det Antal Hingste af de forskellige Racer, der er nødvendig for Sikring af Hoppernes Bedækning, og disse Hingste skal tages fra den bedste Ende, og Udpegningen maa ske af indsigtfulde og dygtige Folk, der kun har Avlens Tarv for Øje. I modsat Fald vil den tvungne Kaaring ikke virke efter sin Hensigt.

Selv i mine skarpeste Angreb paa vort store Hingstehold har jeg altid stillet mig som en afgjort Modstander af Tvang paa dette Omraade, og naar jeg stadig fastholder denne Stilling, skyldes det,

at Henvisningerne til de af den tvungne Kaaring fremkaldte Vidundere i visse Lande kun hviler paa Tro. De mindre gode Resultater taler man ikke om.

At den interesserede og dygtige Opdrætter ikke faar bedre Kaar for sit saglige Opdrætterarbejde under den tvungne Kaaring end under det nugældende System, ja, maaske ringere.

Selv om denne Kaaring i en Krisetid er en bedre Avlsledelse end det nuværende System, saa afsvækkes det en hel Del ved, at den tvungne Kaaring jævner Skellene ud og fremmer de mindre gode Hingstes Udnyttelse paa de godes Bekostning.

At den mindre, saglige Gevinst skal erholdes gennem en Indskrænkning i Opdrætterens frie Dispositionsret inden for sin egen Bedrift, og jeg har aldrig villet tilraade, at man fra Hesteavlens Side indsendte Anmodning om Indførelse af tvungen Kaaring, fordi jeg mente, at denne Sag kunde medføre vidtrækkende Konsekvenser.

Men først og fremmest, fordi jeg ikke kan se, det vil hjælpe noget at tvinge den Mand, der er saa taabelig at holde til en Hingst af saa ringe Kvalitet, at den vil blive afvist ved den tvungne Kaaring, at holde til en Hingst, der maaske lige er sluppet med blandt de udvalgte, thi en saadan Mand har sikkert saa ringe Interesse for sit Opdræt, at det ikke vilde hjælpe ham til noget bedre Resultat, selv om han holdt til en virkelig god Hingst. Her er vi i Virkeligheden ved Sagens Kærne; thi store Dele af de Landbrugere, der lægger Føl til, trænger først og fremmest til at faa mere Interesse for deres Føl og Plage og i det hele mere Forstaaelse af den rationelle Opdrætnings Betydning. Her er vi ved et Punkt, hvor en Indsats ikke alene er paakrævet, men ogsaa nok skal give Udbytte; men det skal være Oplysning og ikke Tvang.

Jeg er saa godt som nogen klar over Udvalgsarbejdets Betydning, men medens den tvungne Kaarings Tilhængere synes at skyde Udvalget saa afgjort i Forgrunden som Avlsarbejdets betydningsfuldeste Løftestang, saa er jeg absolut klar over, at selv om jeg holdt Danmarks bedste Hoppe til den bedste Hingst af samme Race, havde jeg ikke noget begrundet Krav paa at faa et forholdsmæssigt godt Resultat, hvis jeg ikke behandlede Afkom-

met efter denne Parring paa en saadan Maade, at de fra Forældrene arvede gode Anlæg kunde udvikles fuldt ud, og de daarlige hæmmes. For mig er det baade — og; thi i samme Grad, som Opdrætterne faar Forstaaelsen af den rationelle Opdrætnings Betydning, vil ogsaa Interessen for Benyttelsen af de bedst mulige Hingste komme til Stede, og for saadanne Opdrættere vil den tvungne Kaaring være unødvendig; men for dem, der ikke har denne Forstaaelse, vil den tvungne Kaaring være unyttig, til Trods for, at det netop var dem, den skulde hjælpe; thi den rationelle Opdrætning er i Virkeligheden en Forudsætning for et virkelig godt Resultat af den tvungne Kaaring.

Selv om jeg saaledes ikke finder det øpportunt at forlade det gamle, prøvede System, hvorefter vor Hesteavl hidtil har været ledet, og som bl. a. Bellahøjstillingen gav Udtryk for, havde givet virkelig gode Resultater, mener jeg det selvfølgelig, at alle i Hesteavlens interesse-rede gennem Vejledning, Handling og Eksempel i den kommende Tid bør gøre, hvad de formaar, for at de gode Hingste udnyttes fuldt ud, og at de daarlige bekæmpes, samt at de svage og uinteresserede ikke fristes mere, end godt er, til at benytte daarlige Hingste; thi med Frihed følger Ansvar.

I Modsætning til andre Lande, hvis Hesteavl ikke var i Stand til at dække Forbruget, har Danmarks Hestetillæg gennem en lang Aarrække været saa stort, at der kunde udføres Heste. Denne Eksports Omfang har vekslet gennem Tiderne, men i sidste Fjerdedel af forrige Aarhundrede, hvor Tysklands Trang til svære Heste gik stærkt i Vejret, tiltog vor Hesteudførsel til dette Land i høj Grad, og denne Stigning fortsattes i Hovedsagen helt op til 1913, hvor den samlede Udførsel var 27 913 Stkr., hvoraf den langt overvejende Del gik til Tyskland, der for Heste maa betegnes som Verdensmarkedet. Udførelsens Værdi androg 20 681 000 Kr., en betydelig Sum, der sammen med den hjemlige Hestebestands Arbejdsydelse viste Hesteavlens Betydning for det danske Sam-

fund. Det var derfor intet Under, at Hestene i denne Periode blev betragtet med forholdsvis milde Øjne fra næsten alle Sider; Omslaget kom, da Konjunkturerne ændrede Karakter.

I Verdenskrigens første Aar steg Udførslen i en hidtil ukendt Grad, og en Tid syntes alt sælgeligt uden Hensyn til Kvalitet, og der udførtes Heste af alle Aldre. Den 30. September 1914 blev Udførslen af Føl og Plage forbudt, medens Udførslen af ældre Heste fortsattes til 23. November s. A., og den samlede Udførsel var da naaet op paa ca. 96 000 Stkr. til en samlet Værdi af 102 506 000 Kr. Som Følge af, at Udførselsforbudet opretholdtes til 22. November 1915, var Eksporten i 1915 kun ringe, men ved en den paagældende Dato truffet Overenskomst blev der givet Udførselstilladelse for 10 000 Heste til Tyskland, mod at dette Land til Gengæld leverede forskellige Varer som Jern, Staal, Farver, Kemikalier m. v. Foruden den foran anførte Betydning, som Hestene havde, saa vi nu, at de optraadte som dem, der under en for det danske Samfund og Erhvervsliv kritisk Situation skaffer nødvendige Varer ind i Landet, en Rolle, som yderligere fastslaas i September 1916, hvor Danmark ved Udførselstilladelsen for 3000 Heste til Tyskland sikrede sig Sukkerroefrø, Farvestoffer, Valsetraad til Søm fra dette Land, men mest iøjnefaldende da Hesteleverancerne til Tyskland efter den uindskrænkede Undervandsbaadskrigs Indtræden sikrede de danske Skibe med Landbrugsvarer til England frit Lejde langs Norges Vestkyst til Bergen, hvorfra de saa videreførtes under engelsk Konvoj.

Tidligere var Udførslen til Tyskland foregaaet paa den Maade, at tyske Importører havde købt Hestene paa vore store Markeder eller hos danske Hestehandlere, ja, nogle af disse rejste endog selv ned og solgte deres Heste paa Markederne i Hamborg og Hannover. Den frie Konkurrence, der derved opstod, holdt Priserne oppe, og paa den »aabne« Maade, som Handelen foregik, var der Lejlighed for de interesserede til at følge disse. Men ifølge Overenskomsten af 22. November 1915 ændres dette For-

hold; Hestene skulde nu opkøbes af en tysk Kommission, der tilmed havde erholdt Udførselstilladelserne. Dette Opkøb blev noget af en Skuffelse, og Priserne var lavere end forventet, og den fra dansk Side iværksatte Ordning med Anmeldelse af Hestene, Fordeling til de enkelte Landsdele og offentligt Opkøb slog helt fejl, hvorfor Sagen gled over i lidt mere frie Former, og under disse kom man af med det fastsatte Antal. Dette Brud med de gamle Omsætningsformer og Overgang til den monopoliserede Afsætning blev en for dansk Hesteavl dyr Foranstaltning, der ikke alene bevirkede, at Priserne under Krigen trykkes, men ogsaa fordi den efter Krigens Afslutning i nogen Maade søgtes videreført, uden at man fra dansk Side formaaede at træffe Modforanstaltninger. Gennem 1916 holdt den tyske Opkøbskommission Priserne nede paa et ret konstant Leje, og de steg først, da Udførselsforbudet for Plage kortvarig hævedes, og der eksporteredes et mindre Antal til Grænseegnene, men her var det den danske Regering, der gav Udførselstilladelse. Det viste sig ved denne Udførsel, at Plagene hjembragte op mod samme Pris som de fuldtandede Heste, en Demonstration, som hurtigt bragte Priserne for disse sidste i Vejret. Under Krigen, hvor Hestepriiserne var høje, fandt Folk sig taalmodig i Monopolhandelen, men da Priserne efter Krigens Afslutning gik stærkt ned, bidrog den fra tysk Side iværksatte Monopolisering af Handelen, som man havde faaet Smag for under Krigen, til, at Priserne yderligere trykkes, da man fra dansk Side ikke formaaede at danne nogen Modvægt herimod. Den Mangel paa Organisation af vor Hesteomsætning med Udlandet, der gjorde sig gældende under Krigen, maatte der ogsaa betales for efter denne.

Ved Verdenskrigens Afslutning standsede Udførslen til Tyskland, og i 1919 eksporterede vi kun 1304 Stkr., hovedsagelig til andre Lande, og Værdien udgjorde kun 2 758 000 Kr. mod 74 567 000 Kr. Aaret forud. Med 1920 tager Udførslen af Heste igen Fart, og den udgjorde:

I 1920..	24147	Stkr. til en	Værdi af	43.713.000	Kr. el. i	Gens.	1805	Kr. pr.	Hest
» 1921..	19567	»	»	»	»	»	»	»	»
» 1922..	19683	»	»	»	»	»	»	»	»
» 1923..	11018	»	»	»	»	»	»	»	»
» 1924..	12558	»	»	»	»	»	»	»	»
» 1925..	11391	»	»	»	»	»	»	»	»
» 1926..	2645	»	»	»	»	»	»	»	»
» 1927..	8687	»	»	»	»	»	»	»	»
» 1928..	5940	»	»	»	»	»	»	»	»
» 1929..	3277	»	»	»	»	»	»	»	»
» 1930..	1201	»	»	»	»	»	»	»	»
» 1931..	5444	»	»	»	»	»	»	»	»
» 1932..	9445	»	»	»	»	»	»	»	»
» 1933..	11890	»	»	»	»	»	»	»	»
» 1934..	8722	»	»	»	»	»	»	»	»
» 1935..	5248	»	»	»	»	»	»	»	»
» 1936..	6797	»	»	»	»	»	»	»	»
» 1937..	11980	»	»	»	»	»	»	»	»

I den første Del af Perioden kan de udførte Heste gennemgaaende betegnes som unge Arbejdsheste af god Kvalitet, hvorfor den anførte Gennemsnitspris giver et godt Billede af Prisbevægelsen fra 1920—30, hvor Hestepri- serne gik ned straks efter Fredsslutningen, men i de første Aar holdtes nogenlunde oppe i Haab om, at Opkøbet til de krigshærgede Lande paany skulde bringe saavel Pri- ser som Afsætning i Vejret. Da disse Forhaabninger ikke skete Fyldest, dalede Hestepri- serne stærkt og laa fra 1926 betydeligt under Førkrigspriserne. Efter 1930 var Gennemsnitsprisen ikke noget Udtryk for Stemningen, idet der da er udført et vekslende Antal gamle Heste til Slagtning, og at disse maatte paavirke Gennemsnitsprisen i nedadgaaende Retning, er ligetil.

For imidlertid at kunne danne os et klarere Billede af Stillingen, som den var, bliver det nødvendigt nær- mere at gøre Rede for, hvilket Omfang og hvilken Værdi vor Hesteudførsel har haft til forskellige Lande; thi selv om Udførslen til Tyskland, som før Krigen, vedblivende er den betydeligste Faktor i vor Hesteomsætning, saa har det været nødvendigt efter 1920 at søge Markeder i andre

Lande for vort Overskud af Heste. Disse Forsøg har været fulgt af vekslende Held, og for de flestes Vedkommende har dettes Varighed været kort.

Til Tyskland udførtes

I 1920..	21828	Heste til en Værdi af 39.422.000 Kr. el. i Gens. 1806 Kr. pr. Hest
» 1921..	19272	» » » » » 29.272.000 » » » » 1545 » » »
» 1922..	16493	» » » » » 14.493.000 » » » » 866 » » »
» 1923..	4388	» » » » » 4.577.000 » » » » 1043 » » »
» 1924..	6977	» » » » » 8.830.000 » » » » 1266 » » »
» 1925..	10420	» » » » » 9.799.000 » » » » 940 » » »
» 1926..	2575	» » » » » 1.705.000 » » » » 662 » » »
» 1927..	8662	» » » » » 5.493.000 » » » » 634 » » »
» 1928..	5691	» » » » » 3.709.000 » » » » 652 » » »
» 1929..	3161	» » » » » 2.090.000 » » » » 661 » » »
» 1930..	986	» » » » » 678.000 » » » » 688 » » »
» 1931..	1299	» » » » » 482.000 » » » » 482 » » »
» 1932..	4151	» » » » » 1.860.000 » » » » 448 » » »
» 1933..	7814	» » » » » 4.876.000 » » » » 624 » » »
» 1934..	6285	» » » » » 5.406.000 » » » » 860 » » »
» 1935..	4774	» » » » » 5.371.000 » » » » 1125 » » »
» 1936..	5569	» » » » » 6.716 000 » » » » 1206 » » »
» 1937..	5742	» » » » » 7.102.000 » » » » 1237 » » »

Medens Udførslen til Tyskland før Verdenskrigen i særlig Grad foregik i Vintermaanederne, viser 1920, at Eksporten i disse var forholdsvis lille, men til Gengæld meget betydelig i Sommermaanederne, ca. 17 000 Stkr. Selv om Ændringen i Opkøbstiden ikke senere gav slet saa store Udslag som i 1920, var den dog tydelig og maa tages som et Udtryk for, at Tyskerne i Modsætning til tidligere ikke vilde have Hestene, før de havde Brug for dem.

Ordningen med, at der skulde Indførselstilladelse til for at faa Heste ind i Tyskland, opretholdtes — Bestemelsen om Udførselstilladelse fra Danmark var bortfalden med Krigens Ophør — men da disse udstedtes i et meget stort Antal, foregik Udførslen forholdsvis frit, indtil et stærkt Fald i Markkursen ved Slutningen af September Maaned standsede Udførslen, der først kommer i Gang igen i Foraaret 1921, da Tyskland med Hen-

syn til Type og Antal havde faaet fastlagt Afleveringerne til Ententen. Da Belgien og tildels Frankrig stillede Krav om, at Hestene skulde være af belgisk Type, og afregnede disse til en højere Pris — en Fordring, som Frankrig frafaldt hen mod Aarets Slutning og gik ind paa at tage danske (jydske) Heste som saadanne — vanskeliggjordes den danske Udførsel i ikke ringe Grad, saa meget mere som man fra tysk Side søgte at begrænse Indførslen til det absolut nødvendige og havde overdraget Opkøbet til enkelte store Hestehandlere, hvorved Priserne trykkedes stærkt. Selv om Gennemsnitsprisen i 1921 var 1545 Kr., saa giver den ikke noget Udtryk for Prisbevægelsen i Aarets Løb; thi fra Januar til December dalede Priserne med hen mod 50 %. Skønt Forudsætningerne for et Prisfald vel var til Stede, til Trods for at Tyskland skulde have Heste, saa er der for mig ingen Tvivl om, at Monopoliseringen af det tyske Opkøb først og fremmest bidrog til, at Nedgangen i Priserne blev saa stor, som Tilfældet blev. En hjælpende Omstændighed hertil var, at de tyske Hestehandlere saa vidt muligt undgik Markederne, men købte Hestene hos deres danske Kolleger, hvorfor de danske Opdrættere, der havde rigeligt med Heste, stod uvisse over for Prislejet og derfor kom til at betale Gildet.

Da Belgien ret hurtigt gennem Afslutning af en Handelsoverenskomst med Tyskland sikrede sig, at Trækheste fra dette Land kunde indføres til Tyskland mod en Told paa 140 Rmk., forventede man, at Danmark som mestbegünstiget Nation automatisk skulde faa de samme Kaar for sin Hesteudførsel til Tyskland. Dette var imidlertid uvillig hertil, og Tiden trak i Langdrag. Under saadanne Forhold var der Grund til at befrygte, at Belgien som Følge af den tilstaaede Begünstigelse skulde erobre det tyske Hestemarked for svære Trækheste, en Frygt, som heldigvis viste sig ubegrundet, idet Indførslen af Heste fra Belgien til Tyskland i første Halvaar af 1926 kun beløb sig til 1921 Stkr.

Den 20. Marts meddelte Udenrigsministeriet, at de dan-

ske Ønsker delvis var imødekommet, idet koldblodige Heste — Jyder og Belgiere samt Krydsninger mellem disse — kunde indføres til Tyskland mod en Told af 140 Rmk. pr. Stk. Til Trods for danske Krav om, at Toldlettelsen skulde gælde alle danske Heste, blev dette ikke imødekommet, idet Tyskland sikkert var rigeligt forsynet med varmblodige Heste, og derfor forblev Toldsatsen for varmblodige Heste her fra Danmark uforandret 500 Rmk., en Bestemmelse, der i høj Grad maa beklages.

Herhjemme blev Overenskomsten hurtigt godkendt, men for Tysklands Vedkommende blev den, der ikke blev set paa med Velvilje af de tyske Hesteopdrættere, først vedtaget af den tyske Rigsdag den 9. Juli, saa Eksporten først kunde begyndes den 19. s. M. At man fra dansk Side imødesaa Eksportens Genaabning med Utaalmodighed, var naturligt; men de, der var bekendt med, at Hesteindførslen til Tyskland havde været ringe i Vinterens Løb, og at Priserne desuagtet laa lavt, maatte befrygte, at de lyse Forhaabninger, der næredes fra flere Sider, ikke vilde blive opfyldt, og denne Frygt viste sig desværre altfor begrundet, idet ikke alene Antallet af udførte Heste, men ogsaa Værdi og Gennemsnitspris gik stærkt tilbage. Selv om Nyordningen, bortset fra Toldforhøjelsen, syntes at være en Tilnærmelse til de gamle Omsætningsformer, saa paabød den saa mange Besværligheder, at den snarere virkede yderligere hæmmende. For at erholde den omtalte Toldlettelse krævedes der, at der med hver enkelt Hest medfulgte et af en dertil autoriseret Dyrlæge udstedt Certifikat som Garanti for, at det var en koldblodig dansk Hest, og disse Certifikater blev i det overvejende Flertal af Tilfældene udstedt af den danske Dyrlæge i Padborg, hvorfor Hestene maatte udlades der. Naar dette var sket, og Hestene endelig ankom til den tyske Grænsestation — Flensburg-Weiche — maatte de paany udlades, for at der kunde tages en Blodprøve af hver enkelt. Formaalet hermed var at sikre sig mod, at Hestene ikke var angrebet af Snive, og Ejeren forpligtedes

til, at Hestene skulde være til Raadighed i 3 Døgn efter Ankomsten til Bestemmelsesstedet, for at hele Vognladningen, hvis Prøven gav et positivt Resultat, kunde blive stillet under nærmere Kontrol. I Betragtning af, at Snive er en yderst sjældent forekommende Sygdom blandt danske Heste, og at der af de danske Veterinærautoriteter gennem lang Tid var ført en meget energisk Kamp for at værne dem mod Smitte fra indførte »Russere«, syntes Frygten for at indslæbe Snive til Tyskland med danske Heste ikke at være særlig begrundet. Alle disse Formaliteter og Udladninger bidrog ikke alene til at forøge Udgifterne, men Transporttiden forlængedes, hvorved Hestene kom frem til Salgsstedet i mindre god Kondition, og en hurtig og god Afsætning hindredes. Medens Hestene, der gik til Tyskland før Krigen, gerne var fede og med glat Haarlag — saadanne taalte Rejsens Strabadser bedre — saa havde den afsvækkede Interesse for Hesteavl medført, at det var vanskeligt at træffe Heste i virkelig Eksportkondition, hvad der øvede en ikke ringe Indflydelse paa de danske Hestes Priser paa de tyske Markeder.

Under saadanne Forhold var det naturligt, at de lyse Forhaabninger ikke blev opfyldt; hertil bidrog ogsaa, at de tyske Hestehandlere ikke i samme Grad som før kom op og købte Hestene; men Omsætningen fandt for Størstedelen Sted paa Hamburg Marked, hvortil de danske Hestehandlere maatte rejse. Dermed blev der skudt endnu et fordyrende Led ind, saa Omkostningerne ved Transport, Dyr lægeeftersyn, Told, Opstaldning, Foder m. m., fra Randers, til Salg havde fundet Sted, angaves at være ca. 300 Rmk. pr. Hest. At den Pris, som Opdrætterne fik for deres Heste under saadanne Forhold, var lille, og at Afsætningen gik tilbage, kan ikke undre.

Skønt man fra 1928 havde ventet et noget større Begær efter Heste, saa gik Tysklands samlede Indførsel ned fra ca. 35 000 i 1927 til ca. 22 000 i 1928, og Indførslen fra Danmark udgjorde ca. 27 % heraf. Medens finansielle

Vanskeligheder sikkert tidligere havde bidraget til, at vor Hesteeksport til Tyskland Aar efter Aar kom ud for Modgang, syntes nu ogsaa andre Faktorer at gribe ind. Vel var Tysklands arbejdsdygtige Hestebestand nu paa Højde med, hvad Tilfældet var i 1913, men den Gang havde det en meget betydelig Indførsel af Heste, hvorfor det laa nær at vente en saadan under de foreliggende Forhold; men utvivlsomt bevirkede en stærkere Anvendelse af mekanisk Kraft, at Indførslen ikke blev større, end Tilfældet var. Hertil kom endvidere, at Tyskland i Aarene efter Krigen og indtil 1926 havde forøget sit Føltillæg i høj Grad; i 1913 havde Tyskland ca. 180 000 Føl, i 1922 291 000, i 1924 267 000, i 1925 249 000 og i 1926 ca. 185 000. Utvivlsomt har Hesteavl i disse Aar været en særdeles god Forretning for tysk Landbrug, og igen disse Aar oparbejdedes der en Reserve af Heste, saaledes at der kunde indsættes et større Antal 3-aarige Heste i Arbejdsstyrken end tidligere. At dette maa bidrage til, at Indførslen gik ned, laa lige for, saa meget mere som al Indførsel til Tyskland paa dette Tidspunkt søgtes bragt ned til et nødtørftigt Minimum.

Selv om vor Hesteudførsel til Tyskland i 1928 paany var kommet ind i en kritisk Situation, saa var Udsigterne dog ikke saa mørke, som ofte blev antaget, idet det tyske Føltillæg var dalet stærkt og i 1927 kun udgjorde 130 000 og i 1928 128 000 Stkr. Til Trods for denne Nedgang i Føltillæget daler Udførslen til Tyskland yderligere i 1929, og de sekundære Markeders Betydning bliver endnu mere reduceret. Vel synes Gennemsnitsværdien af de udførte Heste at ligge lidt højere end Aaret forud, men det skyldes sikkert, at Kvaliteten har været bedre. Imidlertid bedømtes Stillingen for dansk Hesteafsætning gennemgaaende mørkere end berettiget; thi paa mere end een Maade viste der sig utvetydige Tegn paa, at Krisen var ved at flytte fra Hesteavlen til Hesteholdet, og jeg erindrer, at jeg ved et Foredragsmøde paa dette Tidspunkt hævdede, at Sejren vinkede forude, men skulde

den erhverves, maatte der holdes ud og Reserverne sættes ind. Jeg begrundede dette med, at Priserne for Heste til Hjemmeforbrug nu nærmest laa højere end til Eksport, og at Priserne paa Plage viste en tydelig stigende Tendens som Udtryk for, at Nedskæringen i Føltillæget nu havde virket. Vel var Tysklands Indførsel af Heste i 1929 gaaet ned til 19 521 Stkr., og Danmarks Andel heraf udgjorde kun 19 %, og selv om den arbejdsdygtige Hestebestand i Tyskland var steget siden Krigen — hvilket vel nok som herhjemme kunde tages som et Udtryk for Hestenes Nødvendighed — saa var den siden 1925 foretagne Nedskæring i Føltillæget dog saa stor, at den i de foregaaende Aar oparbejdede Hestereserve ifølge tyske Meddelelser maatte ventes opbrugt med 1929. Den naturlige Afgang i Tysklands Hestebestand i Aarene 1925—28 havde svinget mellem 228 000 og 248 000 Stkr., hvorfor en Forøgelse af Tysklands Indførsel maatte blive en Nødvendighed. Naar denne Nødvendighed ikke gav saa store Udslag som bebudet af tyske Skribenter, der mente, at Tysklands Hesteforbrug i 1930—32 vilde overstige dets Føltillæg med ca. 80 000, saa skyldes det sikkert, at de økonomiske Forhold tvang Forbrugerne til at slide Hestene op til sidste Trævl. Man maa nemlig erindre, at en Hestestyrke under kritiske Forhold kan »strækkes« i adskillig højere Grad end ventet. Derfor sker Stigningen i Begæret og Priserne i en saadan Situation ikke nær saa hurtigt og voldsomt, som Tilfældet er under Nedgangen, naar Tilbudet overstiger Forbruget.

I 1930 dalede Tysklands samlede Indførsel til 12 910 Stkr., og heraf udgjorde Danmarks Bidrag kun 986 eller ca. 8 %. Medens Tysklands Føltillæg i 1929 var gaaet en Smule op til 134 500 Stkr., saa dalede den i 1930 til 126 000. For en *flygtig* Betragtning var Udsigterne for Hesteomsætningen derfor saa mørke som ingensinde før, men desuagtet var det »strategiske« Grundlag absolut ikke forringet; men den øjeblikkelige Situation lagde et knugende Tryk paa alle i Hesteavl interesserede, og Ned-

gangen i Priserne for Eksportheste undlod ikke at paa-
virke Plagepriserne i nedadgaaende Retning, selv om For-
skellen stadig var forholdsvis ringe.

I 1931 forbedredes Stillingen ikke synderligt. Tysk-
lands samlede Indførsel gik ned til 6293, hvoraf fra Dan-
mark 638 Stkr. eller ca. 10 %. Vel angiver den danske
Statistik Udførslen til 1299 Stkr. til en Gennemsnitspris
af 482 Kr.; men Forskellen paa Antallet, Danmark var
kommet af med, og Tyskland havde modtaget, var saa
stor, at der er Anledning til at efterforske Aarsagen, saa
meget mere, som Gennemsnitsprisen laa betydeligt un-
der, hvad Noteringen var for gode, unge Handelsheste,
der for Odense Markeds Vedkommende i Aarets Løb laa
fra 650—700 Kr. Den lave Gennemsnitspris for Eksportheste
skyldes sikkert, at der blandt de udførte fandtes
en Del Slagteheste, opkøbt her af tyske Hestehandlere,
men som videreudførtes til Frankrig, og som det danske
Toldvæsen i Modsætning til det tyske ikke havde ud-
sondret.

For 1932's Vedkommende gaar Gennemsnitsprisen paa
de udførte yderligere ned, og da der sikkert, som Aaret
forud, er transiteret en Del Slagteheste gennem Tysk-
land, giver den anførte Gennemsnitspris lige saa lidt som
i 1931 et korrekt Billede af de Priser, der betaltes for
de egentlige Tysklands-Heste. Men desuagtet er der sik-
kert ingen Tvivl om, at disse Priser var lavere end Aaret
forud, skønt Udførslen til Tyskland gik op til 4149 Stkr.
(dansk Statistik). Uagtet der baade taltes og skreves
om det modsatte, var denne Stigning et utvetydigt Tegn
paa, at Tyskland trængte til Heste. Desmere maa det
forbavse, at det alligevel lykkedes at tvinge Priserne ned,
men Grunden maa sikkert søges i de økonomiske For-
hold herhjemme, der tvang adskillige til at sælge for
højeste Bud.

Medens Danmark i de foregaaende Aar var blevet
trængt noget tilbage paa det tyske Marked, indtager det
nu igen sin gamle Stilling som Tysklands største Heste-

leverandør med 31 % af dette Lands samlede Hesteindførsel. Selv om det forøgede Begær saaledes ikke havde givet sig Udslag i nogen Prisstigning, var der for mig, der ret indgaaende havde studeret de forskellige Landes Hestestatistik, ingen Tvivl om, at Omslaget var rykket nærmere, ja var i Sigte. Det slog heller ikke fejl. 1933 blev det absolutte Omslagsaar, hvor, som jeg i sin Tid skrev, dansk Hesteavl — om for kortere eller længere Tid skal jeg ikke udtale mig om — vendte tilbage fra den fleraarige Ørkenvandring og nu modtoges med aabne Arme af adskillige, der tidligere ikke havde været uvirkomme ved Udstødelsen. At det hjemlige Forbrug ogsaa havde gjort sit til at fremkalde dette Omslag, er jeg ikke i Tvivl om; men det, der faar den største Betydning og udøver den betydeligste Indflydelse paa Ændringen i den danske Hesteavls Kaar, er Stigningen i Udførslen til Tyskland sammen med en tilsvarende Stigning af Priserne. Men selv om det saaledes tegnede godt, og man indstillede sig paa efter Evne at udnytte de forbedrede Forhold, trak nye Skyer op i Horisonten. Hidtil havde Tolden været en kendt Hindring, den kunde tages, ligesom ogsaa Erholdelsen af den nødvendige Valuta ikke sjældent havde beredt betydelige Vanskeligheder; men den 1. Oktober skrider Tyskland til at iværksætte den mest indgribende og derfor ogsaa mest omstridte Foranstaltning, nemlig at kontingenterne sin Hesteindførsel fra de forskellige Lande, og Danmark blev for 1933—34 tildelt 70 % af det foregaaende Aars Udførsel eller 4817 Stkr. I den Anledning blev fri Udførsel her fra Landet forbudt og maatte kun ske mod Benyttelse af Passersedler, der, indtil Kontingentet var opbrugt, kunde erholdes af alle. For at imødekomme Begæret, naar det viste sig, blev der ikke fastsat noget Antal pr. Maaned eller Kvartal.

Det gik altsaa her som tidligere, hvor den mere eller mindre frie Omsætning gav forøget Efterspørgsel Mulighed for at manifestere sig, at man hurtigst muligt søgte

at forhindre, at Efterspørgslen skulde antage en særlig voldsom Karakter. Man vil derfor forstaa, at den nye Ordning fra dansk Side modtoges med blandede Følelser; men selv om det kneb med at faa Priserne op paa den Højde, der var berettiget, efter hvad der betaltes for Hestene i Tyskland, saa er der for mig ingen Tvivl om, at den fra dansk Side iværksatte Ordning under de givne Forhold var den for de danske Opdrættere mest formaals-tjenlige.

I den første Del af Aaret var Afsætningen livlig, men allerede i Juni var Kontingentet opbrugt, og Udførslen gik i Staa. Føl, Plage og Avlsdyr gik ikke ind under Kontingentet, og der var derfor i Aarets Løb udført en Del Avlsdyr til Slesvig-Holsten. Efter Juni Maaned for-tolkede man fra tysk Side Betegnelsen Plage som gæl-dende alle Heste, der havde Føltænder i Munden, hvor-for Udførslen paany kom i Gang, omend under beskedne Former.

I Følge med det livlige Begær i Aarets første Halvdel fulgte en betydelig Opgang i Priserne, som imidlertid ikke syntes at have holdt Trit med den Prisstigning, der havde fundet Sted i Tyskland. Den 1. Oktober traadte der imidlertid for 1934—35 en ny Ordning af Heste-udførslen i Kraft. Kontingentet forblev som Aaret forud — 4817 Stkr. — men heri er nu indbefattet Føl, Plage og Avlshopper, medens Hingste til Avl vedblivende holdes udenfor. Men ikke endt med, at Nyordningen stillede Danmark ugunstigere paa dette Punkt end under den gamle; thi medens man efter den var ret frit stillet paa en Række Punkter, saa bestemmes nu, at Indførslen kun kan ske efter opnaaet Indførselstilladelse, og disse vil kun blive tildelt tyske Importører. Der blev rettet Henstillinger til de tyske Autoriteter om, at danske Heste-handlere ogsaa kunde erholde Indførselstilladelse for Heste til Tyskland; men dette blev afslaaet. Og ikke nok hermed, det meddeltes, at der i Oktober Kvartal 1934 kunde indføres 901 Heste, i Januar Kvartal 1935

2252 Heste, i April Kvartal s. A. 1000 og i Juli Kvartal s. A. 664 Heste fra Danmark til Tyskland. Da man mente sig beføjet til at gaa ud fra, at saafremt et Kvartals Kontingent ikke blev fuldt udnyttet, kunde det overskydende Antal overføres til det følgende, tillagde man ikke denne Bestemmelse særlig stor Betydning. Men den 1. Juli 1935 viste det sig, at der af de 3 foregaaende Kvartalers Kontingent paa 4153 Heste kun var udført 3161, og ved de i den Anledning med de tyske Myndigheder førte Forhandlinger fik man at vide, at der ikke var udstedt Indførelstilladelser i det foreskrevne Omfang som Følge af, at der var stillet et begrænset Beløb til Raadighed til Betaling af Heste fra Danmark, og dette Beløb dækkede ikke Stykkontingentets Værdi. Resultatet blev derfor, at der manglede 444 Heste i, at Kontingentet blev fuldt udnyttet.

Vejrforholdene i Landbrugsaaet 1937—38.

(Fra 1. Oktober 1937 til 30. September 1938).

Af Afdelingschef H. Hansen.

Oktober 1937 havde overvejende sydøstlige og østlige Vinde med *meget mildt og tørt Vejr*. Naar undtages nogle faa Dage omkring den 10., var Temperaturen hver Dag over Normalen, og Afvigelserne fra denne var i Reglen meget betydelige, især i Maanedens sidste Halvdel; Tidsrummet fra den 16.—31. fik saaledes en Middeltemperatur, der gennemsnitlig var 4° højere end Normalen, og hele Maanedens Middeltemperatur blev næsten overalt mellem $1\frac{3}{4}^{\circ}$ og $2\frac{1}{2}^{\circ}$ højere end normalt. Nattefrost forekom én eller to Nætter, i Tiden fra den 11.—14., adskillige Steder i Indlandet i Jylland og enkelte Steder paa Fyn, Sjælland og Bornholm; men de laveste Temperaturer naaede dog kun nogle faa Steder ned under $-1\frac{1}{2}^{\circ}$. *Nedbøren var meget lille* og beløb sig de fleste Steder paa Øerne og i Nord- og Østjylland kun til ca. 5—15 mm; i Vestjylland og Sønderjylland faldt der gennemgaaende ca. 20—35 mm. Af de forskellige Landsdele fik Sønderjylland, Vejle, Ribe og Ringkøbing Amter ca. 30—35 % og de øvrige Amter gennemgaaende kun fra 10 til 25 % af den normale Regnmængde; *for Landet som Helhed faldt der gennemsnitlig 17 mm*, normalt 66 mm, den mindste Gennemsnitsnedbør for Landet i Oktober siden 1922, da der faldt 16 mm. *Nedbørsdagens Antal beløb sig gennemsnitlig kun til 6*, normalt 15, og de daglige Regnmængder var som Regel smaa og Bygerne ret spredte; over større Omraader af Landet faldt der

Regn den 14. og 24. og i Jylland og paa Fyn tillige den 4. Solskinstimernes Antal beløb sig gennemgaaende til ca. 70—100; det blev de fleste Steder ca. 15—25 % mindre end normalt.

November 1937 havde i første Tidøgn oftest østlige og sydøstlige eller svage, skiftende Vinde med mildt Vejr, i Resten af Maanedens hyppigst Vinde omkring Vest og Nordvest med Temperatur under Normalen. Det milde Vejr, der herskede i sidste Halvdel af Oktober, fortsattes 9 Dage ind i November med Døgnmidler af Temperaturen, der oftest var mellem 2° og 4° højere end normalt; i de to sidste Tidøgn var Temperaturen derimod hyppigst under Normalen, ofte med Nattefrost i Indlandet; hele Maanedens Middeltemperatur blev paa Øerne og i de jydsk Kystegne gennemgaaende omkring Normalen, medens den i Indlandet i Jylland de fleste Steder blev ca. $1\frac{1}{2}^{\circ}$ lavere end denne. Nattefrost forekom i ca. 15—20 Nætter paa Indlandsstationerne i Jylland og Fyn og i ca. 10—15 Nætter paa Indlandsstationerne paa Sjælland og Lolland-Falster, medens enkelte Kyststationer kun havde Frost i 2—5 Nætter. *Frosten forekom i Maanedens to sidste Tidøgn og var gennemgaaende strengest i Tiden fra den 14.—19.*, da de laveste Temperaturer i Indlandet i Jylland naaede ned mellem ca. $\div 4^{\circ}$ og $\div 9^{\circ}$ og paa Øerne ned mellem ca. $\div 3^{\circ}$ og $\div 6^{\circ}$. Nedbøren var i Størstedelen af Landet mellem ca. 30 og 50 mm; dog fik større Omraader i Vest- og Midtjylland, Vendsyssel og det østlige Himmerland samt Bornholm mellem 50 og 70 mm. I Sammenligning med Normalen fik Bornholm 15 % og Hjørring Amt 2 % for meget; Frederiksborg Amt fik gennemsnitlig den normale Nedbør, medens Københavns, Præstø, Aalborg og Viborg Amter fik ca. 5—10 % og de øvrige Amter ca. 15—35 % for lidt: for Landet som Helhed faldt der gennemsnitlig 41 mm, normalt 53 mm. Over store Omraader af Landet faldt der Nedbør i Tiden fra den 6.—14., den 19.—20.,

24.—26. og 29.—30., den 12.—14. og 19.—20. oftest som Slud, Sne og Hagl. Solskinstimernes Antal, ca. 55—85, blev gennemgaaende ca. 25—65 % større end normalt.

December 1937 havde hyppigst nordøstlige og østlige Vinde, ofte med Nattefrost og Nedbør i Form af Slud eller Sne. Temperaturen var i de tre første Uger af Maanedens hyppigst under Normalen, i Slutningen af Maanedens, fra den 23.—31., oftest lidt over denne; særlig kolde var den 4.—5., 8.—10. og 20.—22. med Døgnmidler, der gennemsnitlig blev ca. $2\frac{1}{2}^{\circ}$ — 6° for lave; hele Maanedens Middeltemperatur blev næsten overalt mellem 1° og 2° lavere end normalt. Frostdagenes Antal beløb sig gennemsnitlig til 23, medens det normale Antal er 16; Frosten forekom oftest som Nattefrost; men paa adskillige Dage herskede der dog Frost i hele Døgnet; den var gennemgaaende strengest den 5.—6. og 11., da de laveste Temperaturer i Indlandet i Jylland de fleste Steder naaede ned mellem ca. $\div 9^{\circ}$ og $\div 15^{\circ}$ og paa Øerne ned mellem ca. $\div 7^{\circ}$ og $\div 11^{\circ}$. Vejret var ret ustadigt med Nedbør over store Omraader af Landet paa mange Dage, især i de to første Tidøgn samt den 23.—25. og den 27.—29.; men de daglige Nedbørsmængder var dog ofte smaa. I hele Maanedens var Nedbøren gennemgaaende noget for lille i det vestlige og sydlige Jylland, men rigelig i Østjylland, paa Sjælland, Lolland-Falster og Bornholm. I Sammenligning med Normalen fik Vejle Amt gennemsnitlig 2 %, Sønderjylland og Langeland samt Svendborg og Viborg Amter ca. 10—15 % og Thisted, Ringkøbing og Ribe Amter ca. 20—35 % for lidt; Odense Amt fik gennemsnitlig den normale Nedbør, medens Hjørring, Aalborg, Randers, Aarhus og Sorø Amter fik ca. 5—20 % og de øvrige sjællandske Amter, Lolland-Falster, Bornholm og Samsø ca. 25—50 % for meget; for Landet som Helhed faldt der gennemsnitlig 60 mm, normalt 58 mm. Den 1.—2., 23.—25. og 27. faldt Nedbøren væsentligt som Regn, paa de øvrige Nedbørsdage oftest

som Slud og Sne. Himlen var ofte helt overtrukket, og Taage med stor Udbredelse forekom jævnligt. Solskinstimernes Antal beløb sig gennemgaaende kun til ca. 5—20.

Januar 1938 havde *mildt og ret ustadigt Vejr*. De første Dage i Maaneden var Temperaturen dog oftest under Normalen; men *den 8. begyndte en mild Periode, der strakte sig over Resten af Maaneden og en halv Snes Dage ind i Februar*; særlig mildt var Tidsrummet fra den 13.—31. med Døgnmidler, der gennemsnitlig blev ca. 4° for høje; for Landet som Helhed blev Maanedens Middeltemperatur næsten overalt mellem $1\frac{1}{2}^{\circ}$ og $2\frac{1}{2}^{\circ}$ højere end normalt. Frostdagenes Antal var gennemsnitlig kun 12, medens det normale Antal er 21. Frosten forekom væsentlig kun som Nattefrost; den havde stor Udbredelse over Landet i Tiden fra den 1.—12. og den 27.—29., medens *Tidsrummet fra den 13.—26. gennemgaaende var frostfrit*; de laveste Temperaturer, der indtraf i Tiden fra den 2.—5. og den 7., naaede saavel paa Øerne som i Jylland gennemgaaende kun ned mellem ca. $\div 5^{\circ}$ og $\div 9^{\circ}$. Vejret var ret ustadigt, især i Tiden fra den 5.—31. Nedbøren var næsten overalt større end Normalen; den var gennemgaaende størst i det vestlige og sydlige Jylland og Sønderjylland, hvor der adskillige Steder faldt mellem 80 og 100 mm. I Sammenligning med Normalen fik Samsø og de fynske Amter ca. 30—35 %, de sjællandske Amter, Langeland, Maribo og Randers Amter gennemgaaende ca. 10—20 % og de øvrige jyske Amter, Sønderjylland og Bornholm ca. 45—60 % for meget Nedbør; for Landet som Helhed faldt der gennemsnitlig 60 mm, normalt 44 mm. I Dagene indtil den 12. samt den 28. faldt Nedbøren væsentligt som Slud eller Sne, paa de øvrige Nedbørsdage næsten udelukkende som Regn. Taage med stor Udbredelse forekom ofte, især i Tiden fra den 7.—15. og den 23.—24. Solskinstimernes Antal, der de fleste Steder beløb sig til ca. 30—45, blev paa

Sjælland og i Jylland gennemgaaende ca. 5—20 % større end normalt, medens det paa Fyn og Lolland blev ca. 35 % for lille. Vinden blæste fra den 1.—12. oftest fra Horisontens østlige Halvdel, i Resten af Maaneden næsten udelukkende fra sydlige, sydvestlige og vestlige Retninger; stormende Kuling og Storm fra Retninger omkring Vest herskede over store Strækninger af Landet den 28.—30.

Februar 1938 var mild og tør; den milde Periode, der begyndte den 8. Januar, strakte sig godt en halv Snes Dage ind i Februar; herefter fulgte nogle Dage, den 13.—17., der med nordøstlige og østlige Vinde gennemsnitlig blev ca. $1\frac{1}{2}^{\circ}$ for kolde; i Resten af Maaneden var Temperaturen atter hver Dag over Normalen, de sidste 3 Dage med Døgnmidler, der gennemsnitlig blev 3° — $5\frac{1}{2}^{\circ}$ for høje; de dannede Begyndelsen af en usædvanlig langvarig og mild Periode, der strakte sig over hele Marts Maaned; Februar's Middeltemperatur blev næsten overalt mellem $1\frac{1}{2}^{\circ}$ og $2\frac{1}{2}^{\circ}$ højere end normalt. Frost indtraf hyppigt i Tiden fra den 7.—26.; men den forekom næsten udelukkende som Nattefrost, der tilmed oftest var forholdsvis let; de laveste Temperaturer, der næsten overalt aflæstes i Tiden fra den 13.—18., naaede i Indlandet i Jylland gennemgaaende ned mellem ca. $\div 6^{\circ}$ og $\div 10^{\circ}$, paa Fyn og Sjælland ned mellem ca. $\div 5^{\circ}$ og $\div 7\frac{1}{2}^{\circ}$ og paa Lolland-Falster ned mellem ca. $\div 3^{\circ}$ og $\div 4\frac{1}{2}^{\circ}$. Nedbøren var lille i Størstedelen af Landet, især paa Bornholm, Sjælland og Samsø og i det østlige Jylland og Vendsyssel, hvor der mange Steder kun faldt ca. 10—15 mm; for Landet som Helhed faldt der gennemsnitlig 24 mm, normalt 34 mm. I Sammenligning med Normalen fik i Jylland Ribe Amt gennemsnitlig den normale Nedbør, medens Sønderjylland, Vejle og Ringkøbing Amter fik ca. 15 %, Aarhus, Viborg, Aalborg og Thisted Amter ca. 30—35 % og Hjørring og Randers Amter ca. 45—50 % for lidt; paa Øerne fik de fynske Amter,

Maribo og Sorø Amter ca. 35 %, de øvrige sjællandske Amter og Samsø ca. 45—65 % og Bornholm 71 % for lidt. Nedbørsdagens Antal beløb sig gennemsnitlig til 8, normalt 11; men adskillige Steder i Vendsyssel, Østjylland, Nordøstsjælland og paa Bornholm havde kun 3—5 Dage med Nedbør; denne faldt væsentligt den 1.—3., 9.—12. og 27.—28., fra den 10.—12. mest som Slud eller Sne, paa de øvrige Nedbørsdage som Regn. *Solskins-timernes Antal*, der de forskellige Steder varierede mellem ca. 75 og 125, blev paa Lolland-Falster ca. 20—30 % og i de øvrige Dele af Landet gennemgaaende ca. 60—90 % større end normalt. Vinden blæste i Reglen fra sydvestlige, vestlige og nordvestlige Retninger, undtagen i Dagene fra den 13.—17., da østlige og nordøstlige Vinde var de fremherskende.

Marts 1938 havde næsten udelukkende sydvestlige, vestlige og nordvestlige Vinde med *meget mildt Vejr*; *Middeltemperaturen for Maaneden blev usædvanlig høj, for Landet som Helhed 6,0°*, eller 4,4° højere end normalt; en saa høj Middeltemperatur er ikke forekommet i Marts, siden regelmæssige Temperaturmaalinger i større Udstrækning begyndte i 1874; den hidtil højeste Middeltemperatur i Marts var 5,1° i 1921. Temperaturen var iaar hver Dag over Normalen; Afvigelserne fra denne var oftest mellem 4° og 10°, og de højeste Temperaturer, der næsten overalt indtraf den 21., naaede i Indlandet gennemgaaende op mellem 15½° og 20°. *Nattefrost forekom forholdsvis sjældent*, paa de mest udsatte Steder i Jylland og paa Sjælland kun i ca. 6—9 Nætter og paa Fyn og Lolland-Falster kun i ca. 2—4 Nætter; adskillige Kyststationer havde kun Frost en enkelt Nat eller var endog helt frostfrie; for Landet som Helhed beløb *Frostdagenes Antal sig gennemsnitlig kun til 4*, medens det normale Antal er 18; de laveste Temperaturer, der næsten overalt indtraf den 12.—13. og 27.—28., naaede i Indlandet kun ned mellem ca. ÷ 2° og ÷ 5°. *Nedbøren var overalt lille*,

især paa Øerne og i det østlige Jylland, hvor der de fleste Steder kun faldt ca. 10—20 mm og adskillige Steder endog mindre end 10 mm; mest Nedbør, ca. 25—30 mm, fik det sydvestlige Jylland og en Strækning ned gennem Midten af Sønderjylland samt et mindre Omraade i det nordøstlige Sjælland; for Landet som Helhed faldt der gennemsnitlig kun 19 mm, normalt 41 mm. I Sammenligning med Normalen fik i Jylland Randers, Aarhus og Vejle Amter ca. 55—70 % og de øvrige Amter og Sønderjylland ca. 40—50 % for lidt; paa Øerne fik Frederiksborg, Københavns og Præstø Amter ca. 35—40 % og de øvrige sjællandske Amter, Samsø, de fynske Amter, Langeland, Lolland-Falster og Bornholm ca. 50—70 % for lidt. Over store Omraader af Landet faldt der Nedbør den 1.—3., den 8.—9., den 16. og i Tiden fra den 25.—31.; men de daglige Nedbørmængder var ofte smaa. Nedbøren faldt som Regn, naar undtages den 26. og 27., da den adskillige Steder faldt som Sne, Slud og Hagl. *Solskinstimernes Antal*, der de forskellige Steder gennemgaaende varierede mellem ca. 135 og 170, blev i Jylland ca. 10—20 % og paa Øerne ca. 25—40 % større end normalt. Vinden blæste jævnlgt med stiv-stormende Kuling, særlig i første Tidøgn, den 17. og 31.

April 1938 havde i sin første Halvdel mildt Vejr; særlig milde var den 1.—2., den 6. og Dagene fra den 11.—16. med Døgnmidler, der gennemsnitlig blev mellem $2\frac{1}{2}^{\circ}$ og $4\frac{1}{2}^{\circ}$ for høje; den 17. forårsagede stormende nordvestlige Vinde et saa stærkt Temperaturfald, at Døgnmidlerne for den 17. og 18. blev 3° for lave, og Temperaturen holdt sig nu i ca. 8 Dage under Normalen, oftest med udbredt og ret streng Nattefrost i Indlandet; i Slutningen af Maanedens steg Temperaturen atter lidt over Normalen; hele Maanedens Middeltemperatur blev i Nord- og Midtjylland mellem ca. $\frac{3}{4}^{\circ}$ og $1\frac{1}{2}^{\circ}$ og i det sydlige Jylland og paa Øerne gennemgaaende mellem ca. $\frac{1}{2}^{\circ}$ og 1° højere end normalt. Nattefrost forekom hyp-

pigt i Indlandet, saavel i Jylland som paa Fyn og Sjælland, og kun nogle faa Kyststationer var frostfrie eller havde kun Frost en enkelt Nat; Frosten havde stor Udbredelse i Nætterne til den 9.—10., 17.—22. og 24.—25. og var gennemgaaende *strengest i Tiden fra den 18.—21.*, da de laveste Temperaturer i Indlandet mange Steder i Jylland naaede ned mellem ca. $\div 4\frac{1}{2}^0$ og $\div 8^0$ og adskillige Steder paa Fyn og Sjælland ned mellem ca. $\div 3\frac{1}{2}^0$ og $\div 5\frac{1}{2}^0$. *Nedbøren var næsten overalt meget lille og beløb sig de fleste Steder kun til ca. 5—15 mm;* dog maa undtages Bornholm, hvor der gennemgaaende faldt ca. 30—45 mm. I Sammenligning med Normalen fik Bornholm 3 % for meget, medens Frederiksborg og Københavns Amter fik ca. 30—40 %, Hjørring, Thisted og Ringkøbing Amter og Samsø ca. 80 % og de øvrige Amter ca. 55—75 % for lidt; *for Landet som Helhed faldt der gennemsnitlig kun 14 mm, normalt 40 mm.* *Nedbørsdagens Antal beløb sig gennemsnitlig til 7, normalt 12;* men adskillige Steder, især i Jylland, faldt der kun maaelig Nedbør paa 3—4 Dage. De smaa Nedbørsmængder, der maalttes, faldt i Jylland og paa Øerne væsentligt i Tiden fra den 2.—6. og den 29., paa Sjælland tillige den 17.; paa Bornholm faldt der Nedbør i Tiden fra den 1.—9., den 22.—24. og den 29. *Solskinstimernes Antal var meget stort og naaede de fleste Steder op mellem 215 og 255, medens det normale Antal er ca. 155—175.* Vinden blæste i Reglen fra Retninger omkring Vest, Nordvest og Nord; Storm eller stormende Kuling herskede over store Strækninger af Landet den 1., 3.—4., 7.—8. og 17., og da Jorden var tør, *forarsagede de stærke Vinde Sandflugt mange Steder, især i Nord- og Vestjylland.*

Maj 1938 havde en Temperatur, der snart var over og snart under Normalen, i Tiden fra den 19.—31. dog hyppigst under denne; særlig varme var Dagene fra den 13.—17. med Døgnmidler, der blev ca. $3\frac{1}{2}^0$ — 8^0 for høje. og Maksimumstemperaturer, der naaede op mellem ca.

20° og 30°; særlig kolde, ca. 3°—5° for kolde, blev den 8., 10. og 20.; hele Maanedens Middeltemperatur blev de fleste Steder mellem $\frac{1}{4}^{\circ}$ og 1° lavere end normalt. *Nattefrost forekom i Indlandet i Jylland og paa Fyn Nætterne til den 4. og 11. og adskillige Steder i Jylland tillige Nætterne til den 2. og den 21.—23.*; paa Sjælland forekom der væsentlig kun Frost Natten til den 4., og Lolland-Falster og Kystegnene var gennemgaaende frostfrie; de laveste Temperaturer naaede paa Indlandsstationerne i Jylland gennemgaaende ned mellem ca. $\div 1^{\circ}$ og $\div 6^{\circ}$ og paa de fynske og sjællandske Stationer, der havde Nattefrost, ned til ca. $\div 1^{\circ}$ — $\div 2^{\circ}$. *Nedbøren var gennemgaaende lille i den nordlige Halvdel af Jylland og meget lille paa Bornholm, medens det sydlige Jylland og Øerne gennemgaaende fik rigelig Nedbør; for Landet som Helhed faldt der gennemsnitlig 50 mm, normalt 42 mm. I Sammenligning med Normalen fik Bornholm og Thisted Amt ca. 40—50 %, Viborg og Ringkøbing Amter ca. 25—35 % og Hjørring, Aalborg og Randers Amter ca. 5 % for lidt, medens Samsø, Odense, Holbæk og Sorø Amter fik 70—75 %, de øvrige sjællandske Amter, Svendborg og Vejle Amter ca. 30—50 %, Langeland og Ribe Amt ca. 20—25 %, Maribo Amt og Sønderjylland ca. 10—15 % og Aarhus Amt 7 % for meget. *Nedbøren faldt væsentligt den 7.—10., 18.—19., 24.—25. og 29.—31.; men de daglige Mængder var ofte ret smaa; større Regnmængder maalttes dog den 19. og 30. mange Steder paa Øerne og i det sydlige Jylland. Den 7. og 8. faldt der adskillige Steder Slud og Hagl. Solskinstimernes Antal, der de forskellige Steder varierede mellem ca. 250 og 320, blev gennemgaaende mellem 10 og 20 % større end normalt. Vinden blæste i Maanedens første Halvdel hyppigst fra Retninger omkring Vest, i dens sidste Halvdel overvejende fra Retninger omkring Øst; den 7.—8. herskede der stormende Kuling fra Vest og Nordvest, der foraarsagede Sandflugt adskillige Steder i Jylland.*

Juni 1938 havde i første Tidøgn i Reglen Temperatur over Normalen, i *Resten af Maanedens oftest temmelig køligt Vejr*; den højeste Dagtemperatur, der næsten overalt indtraf i Tiden fra den 7.—9., naaede gennemgaaende op mellem 23° og 28° ; den laveste Nattemperatur naaede i Indlandet i Jylland ned mellem ca. 3° og 7° og paa Øerne ned mellem ca. 5° og 7° ; hele Maanedens Middeltemperatur blev de fleste Steder mellem $\frac{1}{4}^{\circ}$ og $\frac{3}{4}^{\circ}$ lavere end normalt. Nedbøren var de fleste Steder i Jylland og paa Fyn mellem ca. 50 og 70 mm, paa Samsø, Sjælland og Bornholm ca. 35—55 mm og paa Lolland-Falster og Møen ca. 30—45 mm; for Landet som Helhed faldt der gennemsnitlig 52 mm, normalt 47 mm. I Sammenligning med Normalen fik Maribo Amt 17 % og Præstø, Københavns, Holbæk og Randers Amter ca. 5 % for lidt, medens Frederiksborg Amt, Samsø og Viborg og Ringkøbing Amter fik ca. 5—10 %, Sorø, Odense, Aarhus, Vejle og Ribe Amter ca. 15—20 % og Hjørring, Thisted og Aalborg Amter samt Sønderjylland, Svendborg Amt og Bornholm ca. 30—35 % for meget. Regnen faldt væsentligt den 1.—3., 6., 8.—9., 15., 19.—20. og 24.—29.; men de daglige Mængder var dog oftest ret moderate. Torden forekom paa 16 Dage, især i første Tidøgn og den 28.—30., og Uvejrene havde stor Udbredelse over Landet den 8. og 9. Solskinstimernes Antal, der de fleste Steder beløb sig til ca. 230—270, var gennemgaaende i Nærheden af det normale. Vinden blæste i Reglen fra sydvestlige, vestlige eller nordvestlige Retninger, og kun de første 8 Dage i Maanedens forekom der af og til sydlige og sydøstlige Vinde.

Juli 1938 havde i de to første Tidøgn oftest temmelig køligt og ustadigt, i sidste Tidøgn varmt og hyppigst tørt Vejr; den varmeste Dag blev den 31. med en Gennemsnitstemperatur ca. 5° over Normalen og en Maksimumstemperatur, der de fleste Steder naaede op mellem 26° og 30° ; de laveste Nattemperaturer, der de fleste

Steder indtraf i Tiden fra den 3.—7., naaede paa de koldeste Stationer i Jylland og paa Fyn ned mellem ca. 3° og 7° , paa Sjælland ned mellem ca. 6° og 8° og paa Lolland-Falster ned til ca. 8° — 9° . Hele Maanedens Middeltemperatur blev de fleste Steder i Nærheden af det normale. Nedbøren, der tildels faldt som Tordenbyger, var ret ulige fordelt; den var gennemgaaende stor i Jylland, Vestfyn og Nordøstsjælland og lille i Vest-, Midt- og Sydsjælland, paa Lolland-Falster og Bornholm; over en større Strækning i Vestjylland og et Par mindre Omraader i Nordøstsjælland faldt der noget over 100 mm, medens der paa Bornholm kun faldt ca. 25—40 mm; for Landet som Helhed faldt der gennemsnitlig 68 mm, normalt 64 mm. I Sammenligning med Normalen fik iøvrigt Holbæk Amt gennemsnitlig 7 % og Sorø, Præstø og Maribo Amter samt Bornholm ca. 30—35 % for lidt, hvorimod Svendborg Amt og Sønderjylland fik ca. 5 %, Odense og Vejle Amter ca. 30 %, Thisted og Ringkøbing Amter ca. 45—65 % og de øvrige Amter og Samsø ca. 10—20 % for meget. Regnen faldt væsentligt i de to første Tidøgn og den 27.—28. Torden forekom paa 21 Dage, og Uvejrene havde stor Udbredelse over Landet den 4.—6., 8.—9. og 27. Solskinstimernes Antal, der de fleste Steder beløb sig til 215—260, blev omtrent normalt paa Lolland-Falster og Sjælland, men gennemgaaende 10—15 % for lille paa Fyn og i Jylland. Vinden blæste hyppigst fra Horisontens sydlige Halvdel, og Vindene var ofte svage.

August 1938 havde i sin første Halvdel meget varmt og gennemgaaende tørt Solskinsvejr med Døgnmidler af Temperaturen, der gennemsnitlig blev ca. $4\frac{1}{2}^{\circ}$ — 5° højere end normalt, og daglige Maksimumstemperaturer, der oftest naaede op mellem 25° og 30° ; herefter fulgte nogle Dage med ret køligt Vejr, medens Temperaturen i Slutningen af Maanedens — fra den 24. — atter oftest var over Normalen; men Afvigelserne fra denne var dog i Reglen mindre end 2° ; for Landet som Helhed blev

Maanedens Middeltemperatur gennemsnitlig 17,7°; den blev i Jylland gennemgaaende ca. 2°—2½° og paa Øerne ca. 2½°—3° højere end normalt; i August i Fjor var Middeltemperaturen for Landet som Helhed 17,8°. I Tiden fra den 1.—13. var Vejret tørt i hele Landet, fraregnet enkelte Tordenbyger over mindre Omraader; fra den 14.—20., den 25.—27. og den 29.—31. faldt der Regn over store Omraader af Landet; den faldt ofte som Tordenbyger, der adskillige Steder gav store Regnmængder; saaledes maales den 31. mellem 30 og 88 mm mange Steder i Midtjylland, Sydøstjylland og Egnene omkring Lillebælt. Regnmængden for hele Maanedens blev derfor meget ulige fordelt; paa en Strækning fra Løgstør til Randers og paa en Strækning fra Struer i sydøstlig Retning til Faaborg faldt der de fleste Steder over 100 mm, medens Sydøstsjælland, Møen og Falster gennemgaaende kun fik ca. 15—25 mm, Næsgaard ved Stubbekøbing endog kun 10 mm; størst Nedbør havde Assens med 169 mm; for Landet som Helhed faldt der gennemsnitlig 59 mm, normalt 80 mm. I Sammenligning med Normalen fik Aarhus Amt gennemsnitlig 2 %, Ringkøbing Amt 9 %, Viborg Amt 12 % og Vejle Amt 20 % for meget, medens Præstø Amt gennemsnitlig fik 64 %, Maribo Amt og Samsø ca. 50—55 %, Københavns Amt og Langeland ca. 45 %, Frederiksborg, Sorø, Randers og Hjørring Amter ca. 30—35 %, Odense Amt 5 % og de øvrige Amter ca. 10—25 % for lidt. Torden hørt paa 19 Dage; Uvejrene havde Udbredelse over Størstedelen af Landet den 14.—15. og den 30.—31. Solskinstimernes Antal, der de forskellige Steder beløb sig til ca. 235—280, blev gennemgaaende ca. 10—20 % større end normalt. Vindretningen var i Maanedens første Halvdel hyppigst omkring Øst, i sidste Halvdel hyppigst sydvestlig eller vestlig; Vindforholdene var gennemgaaende rolige, og kun den 18. herskede der Storm eller stormende Kuling over store Strækninger af Landet.

September 1938 havde i sin første Halvdel en Temperatur, der snart var over og snart var under Normalen med Afvigelser fra denne, der dog var ret moderate, naar undtages den 15. og 16., der blev ca. 2° — $3\frac{1}{2}^{\circ}$ for kolde; i *Resten af Maanedens var Vejret gennemgaaende varmt, særlig i Dagene fra den 19.—30.*, der havde Døgnmidler, som oftest var ca. $3\frac{1}{2}^{\circ}$ — 6° for høje, og Maksimumstemperaturer, der de fleste Steder næsten hver Dag naaede op over 20° ; *hele Maanedens Middeltemperatur blev for Landet som Helhed $14,2^{\circ}$, normalt $12,3^{\circ}$; i September 1934 var Middeltemperaturen for Landet som Helhed dog noget højere end iaar, nemlig $14,7^{\circ}$.* Nattefrost indtraf Natten til den 16. paa Fossevangen ved den store Vildmose, og den laveste Temperatur var den nævnte Nat nede mellem 0° og 2° paa flere jydsk Indlandsstationer samt paa en enkelt fynsk og sjællandsk Station. Vejret var *ret ustadigt i de to første Tidøgn*, navnlig i Jylland, medens *sidste Tidøgn — paa Øerne sidste Halvdel af Maanedens — gennemgaaende havde tørt Vejr*. Regnmængden var gennemgaaende stor paa Bornholm og i det nordlige Jylland og lille i det sydlige Jylland, Sønderjylland og paa Øerne; flere Steder i Vendsyssel og Himmerland faldt der ca. 90—100 mm, medens enkelte Stationer i Sønderjylland og paa Sjælland kun fik mellem 15 og 20 mm; for Landet som Helhed faldt der gennemsnitlig 44 mm, normalt 57 mm. Sammenlignet med Normalen fik iøvrigt Bornholm, Aalborg og Hjørring Amter ca. 45—50 %, Samsø, Viborg og Thisted Amter ca. 10—15 % og Aarhus og Randers Amter ca. 5 % for meget, medens Ringkøbing Amt gennemsnitlig fik 6 %, Maribo og Præstø Amter ca. 25 %, Københavns Amt 56 % og de øvrige sjællandske Amter, de fynske Amter, Vejle og Ribe Amter og Sønderjylland ca. 30—45 % for lidt. Paa Øerne og Bornholm var Vejret de fleste Steder tørt i Maanedens sidste Halvdel; af den rigelige Nedbør paa Bornholm hidrørte ca. 30—40 mm fra de to første Dage i Maanedens sidste Halvdel. Torden hørt paa 11 Dage, især i

første Tidøgn, den 19. og 20. Vinden var i de to første Tidøgn noget skiftende, men blæste dog i dette Tidsrum oftest fra vestlige Retninger, i sidste Tidøgn derimod udelukkende fra Retninger omkring Sydøst; den 13. og 14. herskede der stormende Kuling fra vestlige Retninger over store Strækninger af Landet. Solskinstimernes Antal var gennemgaaende mellem ca. 165 og 180; det blev de fleste Steder nogle faa Procent større end normalt.

I hosstaaende Tabeller er der i *Tabel 1 for hver Maaned i Landbrugsaaret 1937—38 opført Middeltemperaturens Afvigelse fra Normalen (1886—1925)*, saavel for de 5 Grupper, hvori Landet i klimatisk Henseende sædvanlig inddeles, som for hele Landet og Bornholm, hvis Temperaturforhold undertiden kan afvige noget fra de øvrige Landsdeles. Som Tabellen viser, blev Middeltemperaturen for hele Landbrugsaaret $1,1^{\circ}$ højere end normalt; til Sammenligning kan anføres, at Middeltemperaturens Afvigelse fra Normalen i Landbrugsaaret 1934—35 ligeledes var $+1,1^{\circ}$, i 1933—34 $+1,2^{\circ}$, i 1929—30 $+1,0^{\circ}$ og i 1924—25 $+1,3^{\circ}$. Som omtalt var Vejret meget mildt i den regnfattige Oktober, navnlig i Maanedens sidste Halvdel, og Nattefrost forekom kun i Indlandet enkelte Nætter; det milde Vejr fortsattes godt 8 Dage ind i November, medens Temperaturen i denne Maanedes to sidste Tidøgn hyppigst var under Normalen, ofte med ret streng Nattefrost i Indlandet, og det samme var gennemgaaende Tilfældet de 3 første Uger i December, der paa adskillige Dage tillige havde Frost hele Døgnet rundt og Nedbør i Form af Slud eller Sne. Første Nattefrost i Efteraaet indtraf paa adskillige Indlandsstationer i Jylland og enkelte Indlandsstationer paa Fyn, Sjælland og Bornholm i Tiden fra den 11.—14. Oktober og paa de øvrige Stationer gennemgaaende i Tiden fra den 11.—16. November, paa enkelte Smaaøer dog først den 4.—5. December; til Sammenligning kan anføres, at Middeldatoen

for første Efteraarsfrost i Indlandet er ca. 5.—10. Oktober i Jylland, ca. 15.—20. Oktober paa de større Øer og i Begyndelsen af November paa de mindre Øer og langs Kysterne. De første Dage i Januar havde koldt Vejr med Nattefrost; men kun en enkelt Dag havde Frost i hele Døgnet; *den 8. begyndte en mild Periode, der strakte sig over Resten af Maaneden og en halv Snes Dage ind i Februar; Tidsrummet fra den 13. Januar til den 6. Februar var, naar undtages et Par Dage i Slutningen af Januar, uden Nattefrost.* Fra den 13.—17. Februar herskede der nordøstlige Vinde med koldt Vejr; men *den 18. steg Temperaturen atter over Normalen og holdt sig over denne i Resten af Maaneden, gennem hele Marts og første Halvdel af April; Tidsrummet fra den 26. Februar til den 2. April udgjorde en sammenhængende, meget mild Periode, i hvilken der kun sjældent forekom Nattefrost.* Efter denne milde Periode indtraf *den 17. April* — foraarsaget af stormende nordvestlige Vinde — *et stærkt Temperaturfald med udbredt og ret streng Nattefrost i Indlandet,* der holdt sig i ca. 8 Dage. I Maj var Temperaturen snart over og snart under Normalen; der indtraf nogle faa varme Solskinsdage, fra den 13.—17., med Maksimumstemperaturer mellem 20° og 30° ; men fra den 19.—31. var Vejret oftest køligt. Nattefrost forekom i Indlandet i Jylland og paa Fyn Nætterne til den 4. og 11. og adskillige Steder i Jylland tillige Nætterne til den 2. og 21.—23., og de laveste Nattemperaturer naaede adskillige Steder, især paa Halvøen, ned mellem $\div 2^{\circ}$ og $\div 6^{\circ}$; paa Sjælland forekom der væsentlig kun Nattefrost den 4., og den laveste Nattemperatur naaede her kun paa et Par Stationer ned mellem $\div 1^{\circ}$ og $\div 2^{\circ}$; Lolland-Falster og Kystegnene var derimod gennemgaaende frostfrie. Sidste Foraarsfrost indtraf iaar paa enkelte Smaaøer allerede i Slutningen af Februar, i Kystegnene, paa Lolland-Falster og Langeland i sidste Halvdel af April, paa Sjælland i sidste Tidøgn af April eller den 4. Maj, paa mange jyske og fynske Stationer den 4. eller 11. Maj og paa

de mest udsatte jydsk Stationer i sidste Tidøgn af Maj. Middeldatoen for sidste Foraarsfrost er iøvrigt i Indlandet ca. 10. Maj i Jylland, ca. 1. Maj paa Fyn og Sjælland og ca. 15.—20. April paa Lolland-Falster og langs Kysterne. Juni indeholdt kun nogle faa varme Dage — i Tiden fra den 5.—9. — iøvrigt var Vejret køligt, og det samme var gennemgaaende Tilfældet i de to første Tidøgn af Juli, der havde ret ustadigt Vejr; sidste Tidøgn af Juli havde til Gengæld varmt Vejr, og dette holdt sig gennem første Halvdel af August; *Tidsrummet fra den 31. Juli til den 15. August udgjorde en meget varm, solrig og gennemgaaende tør Periode* med en Gennemsnitstemperatur $4\frac{1}{2}^0$ over Normalen og daglige Maksimumstemperaturer, der oftest naaede op mellem 25^0 og 30^0 ; i sidste Halvdel af August og første Halvdel af September, der havde noget ustadigt Vejr, vekslede kortere Perioder med Temperatur noget over og Temperatur noget under Normalen med hinanden; men *den 19. September begyndte atter en varm og gennemgaaende tør Periode, der holdt sig Maaneden ud.* Den absolut højeste Temperatur, der maalttes her i Landet i Landbrugsaaaret, var $31,4^0$ (den 9. August), den absolut laveste $\div 16,0^0$ (den 11. December).

Tabel 2 indeholder for Landet som Helhed *Antallet af Dage med Frost, med Nedbør og med Taage samt Luftens Fugtighedsgrad og Skydækket*, beregnet som Gennemsnit af Observationer fra ca. 30 Stationer. Som Tabellen viser, forekom *Frost hyppigt i November og December*, forholdsvis sjældent i den milde Januar og *usædvanlig sjældent i den meget milde Marts*; i Februar forekom der jævnlige Frost i Tiden fra den 7.—26., men oftest kun som forholdsvis let Nattefrost. I Indlandet forekom der i *April ret hyppigt Nattefrost, og denne var tilmed forholdsvis streng, særlig i Tiden fra den 18.—21.* Nedbørsdagens Antal var lille i de nedbørsfattige Maaneder Oktober, Februar, Marts og April, forholdsvis lille

Tabel 2.

	Frostdage		Nedbørsdage		Taagedage		Fugtigheds- grad i %		Skydække (0—10)	
	1937—38	Normal	1937—38	Normal	1937—38	Normal	1937—38	Normal	1937—38	Normal
Oktober 1937	0,3	3	6	15	7	6	87	86	6,9	6,6
November	14	10	14	14	6	6	88	88	6,5	7,2
December	23	16	17	15	12	9	92	90	8,7	7,8
Januar 1938	12	21	18	14	14	11	92	90	7,6	7,4
Februar	18	21	8	11	7	9	89	89	5,2	7,0
Marts	4	18	9	13	9	9	84	87	5,7	6,6
April	7	7	7	12	3	6	73	80	5,0	5,7
Maj	2	1	10	11	3	4	71	75	4,7	5,2
Juni	»	»	14	10	3	2	77	74	6,1	5,2
Juli	»	»	14	13	3	2	81	77	6,0	5,6
August	»	»	10	15	2	2	77	81	4,8	5,9
September	»	0,2	12	13	2	3	84	83	5,4	5,4
Alle 12 Maaneder	80	97	139	156	71	69	83	84	6,1	6,3

i August og forholdsvis stort i December, Januar og Juni. Taage forekom ofte i December og Januar. Luftens Fugtighedsgrad var lille i April og Maj, Skydækket stort i December og forholdsvis lille i Maanederne fra Februar-Maj og i August.

Tabel 3 viser Nedbørens Mængde i Millimeter for hvert Amt o. s. v. I hele Landbrugsaaet fik Danmark gennemsnitlig kun 507 mm Nedbør, hvilket er 119 mm eller 19 % mindre end normalt, og fik saaledes den mindste Nedbør siden Landbrugsaaet 1920—21, da der gennemsnitlig kun faldt 461 mm; de sidste nedbørsfattige Landbrugsaaar 1933—34 og 1931—32 havde dog henholdsvis 557 og 546 mm. Af de forskellige Landsdele fik i det nu afsluttede Landbrugsaaer Vejle Amt den største Nedbør med gennemsnitlig 629 mm (64 mm for lidt) og Langeland den mindste med gennemsnitlig 402 mm (173 mm for lidt); den næstmindste Nedbør havde Maribo Amt med gennemsnitlig 416 mm (164 mm for lidt). I Sammenligning med Normalen fik i Jylland Aalborg og Vejle Amter 8—9 %, Hjørring, Viborg, Aarhus og Ringkøbing Amter 11—13 % og de øvrige Amter og Sønderjylland fra 17—22 % for lidt; paa Øerne fik Bornholm 8 %, Odense og Frederiksborg Amter 12—14 %, de øvrige sjællandske Amter, Samsø og Svendborg Amt 18—23 %, Maribo Amt 28 % og Langeland 30 % for lidt. Som omtalt, havde Oktober kun faa Nedbørsdage, og Nedbøren var overalt meget lille; November var ligeledes nedbørsfattig, naar undtages Vendsyssel og Nordøstsjælland, der fik omkring den normale Nedbør, og Bornholm, der fik 15 % for meget. I December og Januar var Vejret ret ustadigt med mange Nedbørsdage; i December fik Øerne og det østlige Jylland gennemgaaende rigelig Nedbør, medens den vestlige og sydlige Del af Halvøen fik betydelig mindre end normalt; derimod fik i Januar hele Landet rigelig Nedbør, de fleste Amter i Jylland endog mellem 45 og 60 % for meget. De følgende tre Maaneder havde kun faa Ned-

Tabel 3.

Nedbør.

(Millimeter.)

	1937 Oktober	November	December	1938 Januar	Februar	Marts	April	Maj	Juni	Juli	August	September	Alle 12 Måneder	
Hjørring Amt.	13	56	59	62	16	19	8	41	58	68	58	80	538	
Thisted »	20	44	55	77	27	21	7	26	51	86	72	69	555	
Ringkøbing »	28	54	44	83	35	22	9	32	49	102	98	63	619	
Ribe »	26	47	55	80	39	27	15	51	61	80	76	43	600	
Viborg Amt....	15	51	52	67	24	20	12	29	50	76	94	66	556	
Aalborg »	10	51	60	63	21	23	11	40	59	74	64	79	555	
Randers »	6	43	63	49	16	11	13	39	42	74	53	54	463	
Aarhus »	17	45	65	71	24	16	14	48	55	75	89	62	581	
Vejle »	23	38	65	80	32	20	17	63	60	84	106	41	629	
Samsø.....	9	27	58	47	13	11	6	67	39	63	34	51	425	
Odense Amt..	12	40	55	55	23	14	10	73	53	75	72	29	511	
Svendborg » ..	13	36	53	62	23	12	12	58	65	69	64	29	496	
Langeland	8	29	44	45	16	13	12	52	45	61	41	36	402	
Holbæk Amt	9	32	57	41	15	15	15	60	40	56	55	31	426	
Sorø »	12	36	57	46	19	14	11	66	52	44	47	34	438	
Frederiksborg»	13	46	70	44	11	24	28	58	52	80	53	32	511	
Københavns »	13	45	73	40	11	22	23	53	46	68	40	22	456	
Præstø »	17	43	78	46	16	22	12	51	43	46	25	35	434	
Maribo Amt ...	13	38	66	48	20	17	11	47	39	47	31	39	416	
Vestjylland	22	50	53	76	29	22	10	38	55	84	76	64	578	
Østjylland	14	46	61	66	23	18	13	44	53	77	81	60	557	
Sønderjylland ..	28	41	60	75	36	25	19	51	69	74	67	35	580	
Fyn.....	11	33	53	52	19	13	10	63	51	67	53	36	459	
Sjælland.....	13	40	67	43	14	19	18	58	47	59	44	31	453	
Lolland-Falster.	13	38	66	48	20	17	11	47	39	47	31	39	416	
Danmark	1937—38....	17	41	60	60	24	19	14	50	52	68	59	44	507
	Norm. (40Aar)	66	53	58	44	34	41	40	42	47	64	80	57	626
	Afv. i %	-74	-23	+3	+36	-29	-54	-65	+19	+11	+6	-26	-23	-19
Bornholm	11	61	73	61	9	17	37	17	49	35	61	82	513	

børsdage, og Nedbøren var overalt lille; for Landet som Helhed var den i Februar 29 %, i Marts 54 % og i April 65 % mindre end normalt; i hele Tidsrummet Februar-April inkl. fik Landet som Helhed kun 57 mm Nedbør, eller 50 % for lidt; Hjørring og Randers Amter og de fynske Amter fik ca. 60 % og Samsø endog 68 % for lidt (Tab. 4). De nævnte tre Maaneder var meget solrige, og Jorden blev efterhaanden saa tør, at de stærke Vinde i April og første Tidøgn af Maj forårsagede Sandflugt mange Steder, især i Nord- og Vestjylland. I Maj var de daglige Regnmængder ofte smaa, og kun den 19. og 30. maalttes større Mængder mange Steder paa Øerne og i det sydlige Jylland, der derved fik en rigelig Maanedsnedbør, mens denne gennemgaaende blev lille i den nordlige Halvdel af Jylland og meget lille paa Bornholm; Ringkøbing Amt fik saaledes 26 %, Viborg Amt 33 %, Thisted Amt 41 % og Bornholm 50 % for lidt; i hele Tidsrummet fra 1. Februar—31. Maj fik de nævnte tre jyske Amter kun omkring Halvdelen af den normale Nedbør. Juni havde ret ustadigt Vejr i første og sidste Tidøgn; men de daglige Regnmængder var dog oftest ret moderate; Nedbøren for hele Maaneden var de fleste Steder en Del over Normalen; kun fik Randers, Holbæk, Frederiksborg og Københavns Amter ca. 5 % og Maribo Amt gennemsnitlig 17 % for lidt. I Juli, der i de to første Tidøgn havde ustadigt Vejr, faldt Regnen tildels som Tordenbyger; Nedbøren var gennemgaaende stor i Jylland, Vestfyn og Nordøstsjælland og lille i Vest-, Midt- og Sydsjælland, paa Lolland-Falster og Bornholm. I August faldt Regnen væsentligt i Maanedens sidste Halvdel, medens Vejret i første Halvdel var meget varmt, solrigt og gennemgaaende tørt; den faldt ofte som Tordenbyger, der adskillige Steder gav store Regnmængder; saaledes maalttes den 31. mange Steder i Midt- og Sydøstjylland og de fynske Egne ved Lillebælt mellem 30 og 88 mm, der i disse Egne bragte Maanedens Nedbør op over det normale, medens denne iøvrigt gennemgaaende var betyde-

Tabel 4.

Nedbør.

(Millimeter.)

		Februar—April inkl.			April—September inkl.		
		1938 mm	Normal mm	Afvigelse i % i	1938 mm	Normal mm	Afvigelse i % i
Hjørring	Amt	43	105	— 59	313	326	— 4
Thisted	»	55	126	— 56	311	334	— 7
Ringkøbing	»	66	125	— 47	353	350	+ 1
Ribe	»	81	127	— 36	326	369	— 12
Viborg	Amt	56	115	— 51	327	334	— 2
Aalborg	»	55	109	— 50	327	322	+ 2
Randers	»	40	111	— 64	275	315	— 13
Aarhus	»	54	120	— 55	343	344	0
Vejele	»	69	129	— 47	371	355	+ 5
Sønderjylland		80	133	— 40	315	374	— 16
Samsø		30	95	— 68	260	279	— 7
Odense	Amt	47	115	— 59	312	313	0
Svendborg	»	47	121	— 61	297	328	— 9
Langeland		41	110	— 63	247	307	— 20
Holbæk	Amt	45	97	— 54	257	293	— 12
Sorø	»	44	101	— 56	254	296	— 14
Frederiksborg	»	63	104	— 39	303	327	— 7
København	»	56	106	— 47	252	313	— 19
Præstø	»	50	104	— 52	212	305	— 30
Maribo Amt		48	109	— 56	214	309	— 31
Bornholm		63	102	— 38	281	284	— 1
Danmark		57	115	— 50	287	330	— 13

lig mindre end Normalen, især i Sydsjælland, paa Falster og Samsø. I September var Regnmængden gennemgaaende stor i det nordlige Jylland og paa Bornholm og lille i det sydlige Jylland, Sønderjylland og paa Øerne; i de to første Tidøgn var Vejret ret ustadigt i Jylland og i Maanedens første Halvdel paa Øerne, medens det i Resten af Maaneden gennemgaaende var tørt og varmt. *Særlig regnfattige var i Sommer Maribo og Præstø Amter*, der i hele Tidsrummet fra 1. Juli—30. September kun fik henholdsvis 64 og 58 % af den normale Regnmængde. I Tidsrummet *April-September inkl. fik Landet som Helhed 287 mm Nedbør, eller 13 % mindre end normalt* (Tab. 4); Vejle Amt fik i dette Tidsrum 5 % og Aalborg Amt 2 % for meget; Ringkøbing, Aarhus og Odense Amter samt Bornholm fik omtrent den normale Nedbør, medens alle de øvrige Amter fik for lidt, Præstø og Maribo Amter endog 30 % for lidt.

Tabel 5. Vindhypighed for hele Landet. (Procent.)

		N.	NO.	Ø.	SØ.	S.	SV.	V.	NV.	Stille
Oktober	1937	4	7	19	24	14	9	12	8	3
November	—	10	9	11	14	8	13	14	16	5
December	—	10	21	20	15	12	9	5	6	2
Januar	1938	5	7	4	8	14	23	25	12	2
Februar	—	8	13	6	3	11	21	19	15	4
Marts	—	5	2	1	1	4	26	41	17	3
April	—	17	13	5	2	2	6	21	30	4
Maj	—	5	11	12	13	10	13	20	13	3
Juni	—	1	1	1	7	11	25	34	18	2
Juli	—	4	3	5	14	15	21	20	13	5
August	—	11	12	24	9	4	12	14	10	4
September	—	6	8	9	27	11	12	12	13	2
Alle 12 Maaneder		7	9	10	11	10	16	20	14	3
Normal (40 Aar)		7	8	11	12	10	16	19	14	3

Tabel 5 viser Vindhypigheden i Procent i de enkelte Maaneder og hele Landbrugsaaaret; dette fik omtrent den normale Vindfordeling, skønt der i adskillige Maaneder forekom ret store Afvigelser fra de normale Forhold. I Oktober forekom saaledes sydøstlige og østlige, i December og August østlige og nordøstlige og i September sydøstlige Vinde betydelig hyppigere end normalt; til Genæld fik Marts og Juni et stort Overskud af sydvestlige og vestlige Vinde og et tilsvarende Underskud af Vinde fra de østlige Retninger. I April herskede hyppigt Vinde fra Horisontens nordlige Halvdel og i Juli fra dennes sydlige Halvdel.

*Tabel 6 indeholder Solskinstimernes Antal for hver Maaned og hele Landbrugsaaaret, endvidere det samlede Antal i Tidsrummet April-September inkl. tillige med nogle Normalværdier, der for de forskellige Stationer er beregnet som Middelværdier af Solskinsregistreringerne i ca. 20—30 Aar (for Hald, Askov og Maribo dog kun i 10—15 Aar). Som tidligere omtalt fik Oktober ca. 15—25 % for lidt Solskin, medens November fik ca. 25—65 % for meget; i December var Himlen ofte helt overtrukket, og Solen viste sig meget sjældent. I Januar havde Jylland og Sjælland ca. 5—20 % mere Solskin end normalt, medens Fyn og Lolland fik ca. 35 % for lidt. De nedbørsfattige Maaneder *Februar, Marts og April var meget solrige*, og det samme var Tilfældet med *August, der i første Halvdel oftest havde uafbrudt Solskin hele Dagen*. Af de øvrige Maaneder i Sommerhalvaaret havde Maj ca. 10—20 % og September gennemgaaende nogle faa Procent mere Solskin end normalt. I Juni var Antallet af Solskinstimer de fleste Steder i Nærheden af Normalen og i Juli omtrent normalt paa Sjælland og Lolland-Falster, men 10—15 % for lille i Jylland og paa Fyn. I hele Landbrugsaaaret blev Solskinstimernes Antal de fleste Steder mellem 9 og 15 % og i Tidsrummet April-September inkl. mellem 6 og 12 % større end normalt.*

Tabel 6. Antal Timer med Solskin.

	Tylstrup	Bovbjerg	Hald	Aarhus	Askov	Højer	Graasten	Aarslev (Fyn)	Lyngby	København	Tystofte	Næsgaard (Falster)	Maribo	Hammeren
Oktober 1937 ...	88	84	100	79	85	69	75	96	81	73	86	74	78	
November — ...	63	73	86	55	75	68	76	87	71	64	77	57	53	
December — ...	14	14	18	5	21	23	19	7	10	5	14	5	9	
Januar 1938 ...	54	32	45	30	40	43	39	25	42	30	40	—	28	
Februar — ...	126	112	117	115	105	109	120	118	110	97	116	73	94	
Marts — ...	142	114	153	146	133	161	150	149	171	140	155	161	163	
April — ...	253	236	252	247	245	229	254	231	215	175	239	245	246	
Maj — ...	302	258	308	301	—	282	249	288	322	293	302	297	294 286	
Juni — ...	276	209	258	246	253	230	242	269	271	233	247	—	242 234	
Juli — ...	217	216	232	225	224	225	215	222	253	239	229	260	255 267	
August — ..	253	241	261	260	260	271	251	265	270	250	280	270	280 233	
September — ...	173	148	177	166	177	170	171	184	(165)	164	170	180	181 176	
Alle 12 Maaneder.	1961	1737	2007	1875	—	1880	1861	1964	1981	1763	1955	—	1923 —	
Normal for Aaret.	1801	—	1772	—	1682	—	—	1734	1764	1507	1792	1756	1830 —	
April—September (inkl.) 1938 ...	1474	1308	1488	1445	—	1407	1382	1459	1496	1354	1467	—	1498 —	
Normal (April— September) ...	1393	—	1324	—	1277	—	—	1320	1358	1190	1357	1369	1386 —	

Mejeribestyrer J. P. Justesen.

(Født den 13. Marts 1866. — Død den 1. November 1938).

Den 1. November døde *Jens P. Justesen* godt 72 Aar gammel, og med ham er en af de store Ege i det danske Mejeribrugs Skov segnet for Stormen.

Justesen blev født den 13. Marts 1866 i Lyby i Salling. Nogen omfattende teoretisk Uddannelse fik han ikke, da han maatte nøjes med den Undervisning, han havde faaet i den hjemlige Landsbyskole, og en Vinters Skoleophold paa Ladelund. Herefter blev han 16 Aar gammel Elev i Skolens Mejeri. Den næste Vinter var han Skolens Bogholder og allerede i Foraaret 1883 Bestyrer af Skolens Mejeri. I Foraaret 1884 blev han 18 Aar gammel antaget som Bestyrer paa det nyoprettede Brørup Andelsmejeri, som han paa mønstergyldig Maade ledede i 54 Aar, til han i Foraaret 1938 trak sig tilbage paa Grund af svigtende Helbred.

Justesen var en Naturbegavelse, der i sjælden Grad var i Besiddelse af det, man i daglig Tale kalder sund Sans. Han havde en sjælden Evne til at skelne mellem væsentligt og uvæsentligt, kunde meget hurtigt sætte sig ind i en Sag og handlede altid ud fra saglige Motiver. Det personlige maatte komme i anden eller tredie Række, især naar det drejede sig om hans egen Person.

Brørup Mejeri har altid været et af Landets bedst drevne Mejerier og var fra 1892 til 1908 af »Det kgl. danske Landhusholdningsselskab« antaget som »Lærested« for de Mejeribestyrere, der rejste med Statsunder-

støttelse, og stort er det Antal Fagfæller, der i dette Tidsskrifts rum nød godt af Justesens faglige Dygtighed.

Utallige er de Anerkendelser for fine Mejeriprodukter, som Justesen i Aarenes Løb har bragt hjem; men jeg tror, den Justesen selv satte mest Pris paa, var Forsøgs-laboratoriets Guldmedaille for mangeaarig Fremstilling af fint Smør. Efter jydsk Forhold var Brørup Mejeri et stort Ostemejeri, og Kvaliteten af Osten derfra stod ingenlunde tilbage for Smørret. Det skal ogsaa nævnes her, at Brørup Mejeris Regnskab gennem 43 Aar har været benyttet i dette Tidsskrifts aarlige Beretning om Mejeribrug i Danmark.

Selv om Justesen aldrig trængte paa for at komme i Forgrunden, kunde han ikke undgaa at blive draget ind i offentligt Arbejde. Her skal nævnes, at han i 43 Aar var Medlem af »Dansk Mejeristforening«s Hovedbestyrelse, deraf 27 Aar som Formand. Desuden har han været Formand for Dansk Andels-Smørekspportforening, De samvirkende danske Andels Smørekspportforeninger, Ladelund Landbrugs- og Mælkeriskoles Bestyrelse og De danske Mejeriers Fællesindkøb og Maskinfabrik, ligesom han i en Aarrække var Medlem af Statens Mejeriudvalg. Desuden har han haft talrige Tillidshverv paa sin Hjemegn, f. Eks. i Sogneraad, Brugsforening, Bank o. lign.

Som synlig Anerkendelse for sin mangesidige Virksomhed var Justesen dekoreret med Ridderkorset og Dannebrogsmændenes Hæderstegn, ligesom han havde modtaget Segelcke-Medailen. I 1938 modtog han i Anledning af Stavnsbaandsjubilæet fra Landhusholdnings-selskabet et stort Sølvbæger og dermed følgende Hæders-gave for hans særlig fortjenstfulde Arbejde paa Mejeri-brugets Omraade.

Justesens Sprog kunde forekomme lidt knudret og var alle Dage præget af hans Barndoms Sallingbo-Maal. Man kunde ikke kalde ham veltalende i dette Ords almindelige Betydning. Naar han tog Ordet, hvad enten det var i en snævrere Kreds eller ved større Møder, blev

der imidlertid altid lyttet, da man var klar over, at der nu faldt Ord til virkelig Belysning af den foreliggende Sag, og altid ønskedes det, at Justesen skulde give sin Mening tilkende, thi før dette var sket, ansaas den foreliggende Sag ikke for gennemdrøftet.

Mange dygtige Mænd, der bliver overlæstet med Tilidshverv, forsømmer deres egentlige Arbejde for at tage Vare paa andres. Dette var ikke Tilfældet med Justesen. Mange, mange Nætter har han tilbragt paa Rejse; men selv om han først kom hjem ud paa Morgenstunden og kun kom i Seng en Times Tid, var han blandt de første i Mejeriet. Det var vist ved 50 Aars Jubilæet, at en Taler gav Udtryk for sin Beundring over dette; men Justesen svarede paa sin karakteristiske Maade: »Det er saa rart, naar Mælkekuskene har set en«. Et Svar, der paa samme Tid giver Udtryk for Justesens Pligtfølelse og Menneskekundskab.

En Arbejdets Mand var Justesen, han arbejdede ikke for at leve, men han levede for at arbejde. Arbejdet var for ham Liv. Han var i den Grad blevet et med sit Arbejde, at han frygtede for at holde op. Efter et Sygehusophold fortalte han om, at Lægen havde sagt, at han skulde aflastes ved at give Slip paa noget af alt det, han sled med; men i samme Aandedrag sagde Justesen: »Hvad kan det nytte, at jeg sætter mig hen, saa dør jeg«.

Justesen fik her Ret. Nu er han død den gamle Kæmpe. Det danske Méjeribrug er blevet fattigere derved, som det blev rigere ved det Livsværk, der nu er afsluttet. Hans Minde vil i Taknemlighed leve længe iblandt danske Mejerifolk.

Th. J. Brask.

Forpagter Sonnes Livserindringer.

Forpagter *Chr. Sonnes* Bog »Min Livsmelodi«, der anmeldtes af Forstander *H. J. Rasmussen* her i Tidsskriftets Oktober-Hefte, har faaet en meget velvillig Modtagelse overalt saavel i Dagspressen som i Landbrugspressen.

For dem, der har læst Bogen, vil dette være saare forstaaeligt. For dem, der endnu ikke har læst Bogen, men som kender Forpagter Sonne, vil det ikke forekomme særligt overraskende. For de forholdsvis faa af Tidsskriftets Læsere, der hverken har læst Bogen eller kender Forpagteren, vil nogle Uddrag af de mange Anmeldelser sikkert virke som en kraftig Understregning af, at dette Memoireværk indtager en Særstilling blandt den Slags Bøger, ikke alene fordi det er Landbrugs-Memoirer — hvad der i sig selv er sjældent forekommende — men fordi den Personlighed, der staar bag ved disse, har indtaget en saa fremragende Stilling saavel paa det praktiske Landbrugs Omraade som indenfor de mange Organisationer, der paa forskellig Maade har draget Nytte af hans Arbejdsevne.

I »Dansk Landbrug« skrev »S—n« bl. a. saaledes:

»Hvis den Mulighed kunde tænkes, at en Mand, som ikke kender og ikke har hørt eller læst om Forp. Sonne, fik denne Bog i Hænde, vilde han sikkert af den poetiske Titel »Min Livsmelodi« drage den Slutning, at Titlen dækkede et Digterværk, og deri vilde han ikke have Uret; det er dog nærmere Skildringen

af et Digterværk, saavist som det fuldt ud er rigtigt, hvad en Mand af Digterfaget har udtalt, at hver den er Digter, som ser Idealet bag sit Virke. Thi Idealist har Forp. Sonne været, men ikke en Idealist, hvis Maal svæver i Skyerne og for hvem daadløse Drømme er Vejen til Maalet, som derfor aldrig naas. Sonne har nok sat sig høje Maal, men han har som Regel ikke plantet det nærmeste i længere Afstand end Øjet rakte, og naar han ved energisk viljekraftig Handling havde naaet det, rejste han igen et længere fremme.

En Idealist, javel, men en Idealist med en udpræget realistisk Indstilling, der spores i Træk efter Træk Bogen igennem.«

»— — — vi har derfor her holdt os til Omtalen af den ranke, myndige Personlighed, der skabte Værket, og forhaabentlig vil man af det fremførte have forstaaet, at her er en Bog, som er værd at læse, og at Forfatteren er værd at tage som Forbillede for en ung Landmands Stræben. Lad saa være, at det kun er den enkelte, der naar saa langt som Forpagter Sonne, og nogle hurtigt vil falde fra med den kendte Kvalitetsbemærkning om højthængende Rønnebær, saa vil dog adskillige ved Anvendelse af en af Forp. Sonnes meget karakteristiske Egenskaber — Fliden — naa saa langt frem ad Vejen, at de, naar Livsaftenen nærmer sig, med samme Tilfredshed som Forp. Sonne kan skue tilbage og, selv om en og anden Mulighed skulde være gaaet tabt, glædes over det, der blev naaet.«

I »Jydsk Landbrug« slutter »J. K. H.« sin udførlige Omtale med følgende Betragtninger:

»Det foreliggende Memoireværk beretter om en Mands Livsgerning, der i Vuggegave fik rige Evner, Evner som han gennem sin Uddannelse og Virksomhed paa fremragende Maade udnyttede til Gavn for

sig selv og til Gavn for sin Stand og sit Land. Store Veksler har Offentligheden trukket paa Forpagter Sonnes Tid og Arbejdskraft, og rundelig har han indfriet dem. Han har naaet en Stilling og Position, som kun bliver de allerfærreste til Del, en Position, som ikke alene er vundet gennem Evner og Flid, men som ogsaa bærer Præg af det Adelsmærke, som Karakter og Personlighed giver.

Forpagter Sonne er hverken kommet sovende eller ved Brug af spidse Albuer til det, han har naaet. Der ligger et intensivt og et langt Livs indsigtfuldt Arbejde bag. Dygtiggørelse og Flid, Flid og Dygtiggørelse, det er det Testamente, Forpagter Sonne overgiver til den nuværende Slægt af unge Landmænd, der staar foran deres Livsgerning. Vigtigheden heraf er ikke noget nyt, paa den anden Side kan det ikke gentages for tit eller siges for stærkt. Forpagter Sonne har sagt det paa overbevisende Maade i sin Bog.«

»Berlingske Aften« indledede sin Anmeldelse med følgende træfsikre Omtale af Forpagter Sonnes Sprog og Stil:

»Den Sirlighed i Omgang med det danske Sprog og det Maadehold i Valg af Udtryk, der prægede Forpagter *Sonne* som politisk Taler, kendes ogsaa purt og rent i hans Stil, som denne fremtræder i hans i Dag (hos Gyldendal) udsendte Erindringer: »Min Livsmelodi«. Denne pertentlige Terminologi har sine egne Farver. Der kan være noget overraskende i Anvendelse af et puritansk Udtryk, som virkelig dækker, hvor man i gængse Sprogbrug plejer at møde et overdaadigt — det kildrer Smilebaandene, og man kalder det undertiden Lune. Der er en god Del af den Slags i Forpagter Chr. Sonnes Livsmelodi, som ikke i det foreliggende Tilfælde er udsat hverken for Symfoni-Or-

kester eller Kino-Orgel, men med Forsæt synes prentet for en klassisk Kammermusik-Besætning.

Alt dette er i fuld Overensstemmelse med det Billede, baade min Generation og den foregaaende med har af Forpagter Sonne.

Men det stemmer mærkelig lidt med de Selvbekendelser, hans Autobiografi bringer angaaende Thisted-Drengen Chr. Sonnes Condottiere-Natur. Og dog — det er vel maaske eller netop Bekræftelse paa den Livsvisdom, som gamle Sognefogeden i Bringstrup engang udtrykte over for mig som følger: — De kulrede Plage giver tidt de bedste Arbejdshestel«

»Aalborg Amtstidende« slutter sin Kronik om Bogen med følgende Betragtninger:

»I et Tilbageblik i Slutningen af Bogen stiller Sonne Summen af sit lange Livs Erfaringer til Raadighed for Ungdommen og fremhæver her blandt andet, at Dygtigheden er der altid Brug for; ofte er det saaledes, at Pladsen, der har Brug for en virkelig Dygtighed, maa søge længe efter den og ikke omvendt. Til dem, der melder sig til Tjeneste som Landbrugets Vejledere, burde der stilles større Krav til økonomisk Selvhjulpthed, skriver han ogsaa. Mig har det alle Dage forekommet barokt, at Landmænd, som ikke formaar at faa deres eget Landbrug til at svare Regning eller gaa rundt, accepteres af deres Kaldsfæller som fuldgode Vejledere. Hvis de saa endda fremholdt deres egen Skæbne som Agrarer til Advarsel under Henvi- sning til de faglige Brist, som har henvist dem til at ende økonomisk i Vejgrøften, var der dog en Slags Mening i det. Men en saadan søger man forgæves efter, naar man har set Eksempel paa, at Evnen til at virke som Ekspert i alle tænkelige og utænkelige Kneb til Undgaaelse af Betaling af indgaaede Gældsforpligtelser har kunnet forlene en havareret Landmand med

en særlig paaskønnet Evne til at forkynde agrariske Visdomsord for Brugerne af Danmarks Jord«.

Det er drøje, men sande Ord, der nok kunde trænge til at fremhæves noget kraftigere i Nutiden.

»Min Livsmelodi« vil sikkert finde mange Læsere. Det fortjener den«.

»Børsen« skriver:

»Vi lærer en Forfatter at kende, efter hvis Mening de tre Hovedhjørnesteen i Lykkens Tempel bestaar i at handle retsindigt, dømme mildt og blive i Ydmyghed, og som i Dømmekraft, Flid og Helbred ser de afgørende Betingelser for Fremgang her i Verden.«

»Politiken« udformer denne Betragtning nærmere i sit Resumé af Bogens Indhold:

»Disse Memoirer, som er meget nøgterne og positive — saadan som man netop kunde vente dem af Sonne — har han givet Titlen »Min Livsmelodi«. Hvis der er nogen Melodi i dem, saa er det først og fremmest Arbejdets Melodi, der klinger gennem Bogen fra de første Sider, der handler om den unge Præstesøn, næsten Dreng endnu, for hvem det staar klart, at det gælder om at arbejde sig frem til økonomisk Uafhængighed, — og til de sidste, hvor den gamle Vismand formulerer gode Raad til de Unge og Gang paa Gang understreger, at det Forspring, man ved Flid erobrer i de unge Aar, det tæller dobbelt.«

Endelig skal anføres nogle faa Bemærkninger i Chr. Torpes udførlige Anmeldelse i »Berlingske Tidende«, der netop belyser det samme Forhold, som »Politiken« fremhæver:

»Af Livserindringerne, som Sonne har givet Titlen »Min Livsmelodi«, fremgaar det stærkt, at han mener at have lagt Grunden til sit Livs Forløb i de helt unge Aar. Melodien er en Arbejdets Melodi. Det er, siger han, mere end noget andet Ungdomsaarene, der

bestemmer, hvor højt man skal naa op indenfor sit Fag. Ingen Arbejdsindsats bærer rigere Frugt end den, som man præsterer i Læreaarene og den nærmest paafølgende Periode. Gang paa Gang i Bogen mærker man, at den, der fører Pennen, stadig er ung af Sind, og naar Sonne dvæler ved de Krav, der stilles til Ungdommen, nøjes han da heller ikke med at tænke paa sine egne Ungdomsaar, men siger helt aktuelt, at den sportsmæssige Træning af Ungdommens Energiudfoldelse er fortræffelig — men ikke til et Overmaal, der berøver den solide faglige Uddannelse noget af den Energi, som dér burde have været anvendt.«

»Bogen er skrevet med et ungt Sind af en Mand, der har bevaret sin berømte Hukommelse, som tillod ham uden Brug af Manuskript at behandle endeløse Talrækker i sine Taler. Den Melodi, han spiller, er en Melodi til Ære for Arbejdet, Fliden og Initiativet og den henvender sig ikke mindst til den Ungdom, der vil vide noget om Livet, ikke blot i tidligere Tid, men Livet og dets Vilkaar ogsaa i Dag.

Melodien er skrevet af en Mand, der Gang paa Gang har sat sin Frihed over smigrende Tilbud, der aldrig har savnet Arbejde, ikke ladet sig knække af Skuffelse og Modgang, som stadig staar midt i Livet, omgivet af Venner.«

En Mand, der er nær de fire Snese Aar, har »med ungt Sind« som »den gamle Vismand formuleret gode Raad til de Unge« i Bogen »Min Livsmelodi«. Omtalen af de fremkomne Anmeldelser kan derfor med god Grund slutte med endnu et Citat (fra »Ekstrabladet«):

»En interessant Personlighed har skrevet en interessant Bog, der sikkert vil finde mange Læsere.«

Axel Nielsen.

Udkomne Bøger.

Beretning om De samvirkende danske Landboforeningers Virksomhed i Aaret 1937—38. Udarbejdet af Sekretariatet. 180 Sider. (Kbhvn. 1938).

180de Beretning fra Forsøgslaboratoriet. Eksperimentelle Undersøgelser vedrørende Svinets Avitaminose-A. Af *Aage Lund*. Med engelsk Resumé. 304 Sider.

181de Beretning fra Forsøgslaboratoriet. Forsøg med forskelligt Proteinindhold i Foderet til æglæggende Høner. Af *J. Bælum*. 183 Sider. Udgivet af Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskoles landøkonomiske Forsøgslaboratorium. I Hovedkommission hos fh. August Bangs Forlag, Ejvind Christensen. (Kbhvn. 1938).

12. Beretning fra Landøkonomisk Forsøgslaboratoriums Foderstofkontrol. Statens Foderstofkontrol. Kontrollens Virksomhed i Tiden 1. September 1937 til 31. August 1938. Ved *A. C. Andersen* og *J. Gredsted Andersen*. 142 Sider. (Kbhvn. 1938).

Beretning om Statsprøveanstaltens Virksomhed i Finansaaret 1937—38. 52 Sider. (Kbhvn. 1938).

Aarsberetning om Det kongelige danske Landhusholdnings-selskabs Virksomhed i 1937—38. Udarbejdet af Selskabets Sekretariat. 156 Sider. (Kbhvn. 1938).

2. Beretning fra De samvirkende danske Husholdningsforeninger om Foreningens Arbejde 1. Juli 1937—1. Juli 1938. Udarbejdet af Konsulent *Gudrun Larsen*. 31 Sider. (Roskilde 1938).

Statens Redskabsprøver. Arbejdsprøve med Traktorer. 82. Beretning fra Statens Redskabsudvalg. Afgivet af Dommerudvalget ved *Knud Hansen*. 55 Sider. I Kommission hos fh. August Bangs Forlag, Ejvind Christensen. (Kbhvn. 1938).

Register-Stambog over Heste af Frederiksborg-Race og svært Halvblod. X. Frederiksborg-Race. Hingste Nr. 234—258. — Hopper Nr. 1990—2242. — Svært Halyblod. Hingste Nr. 104—117. — Hopper Nr. 703—766. Udgivet af De samvirkende danske

Landboforeningers Udvalg for Stambogsføring for Heste af Frederiksborg-Race og svært Halvblod. Ved *Alf. L. Søndergaard*, Statskonsulent. XXXVI + 131 Sider. (Slagelse 1938).

Undersøgelser over Kartofflens Rodfiltsvamp og dens Bekæmpelse. Af *Th. Frederiksen, C. A. Jørgensen og Olaf Nielsen*. Særtryk af Tidsskrift for Planteavl. Præmieret og udgivet af Det kgl. danske Landhusholdningsselskab. 64 Sider. (Kbhvn. 1938).

Danmarks Erhvervs- og Samfundsliv. En Lærebog i Danmarks Statistik. Af *Jens Warming*, Professor ved Københavns Universitet. Anden Udgave. 1. Hæfte. 160 Sider. G. E. C. Gads Forlag. (Kbhvn. 1938).

Fortegnelse over Stednavne paa Lolland, Falster, Fyn og Bornholm. Udgivet af Stednavneudvalget. Autoriseret af Statsministeriet. I Kommission hos G. E. C. Gad. 187 Sider. (Kbhvn. 1938).

Beretning om afkomspræmierede Tyre og Hingste ved de af De samvirkende Fælles-Landboforeninger ledede Afkomsbedømmelser 1938. Udgivet af De samvirkende danske Landboforeninger. 138 Sider. (Kbhvn. 1938).

Beretning om Fællesudvalget for Fjerkræavlens Virksomhed i 1937—38. Ved *W. A. Kock*. 16 Sider. (Kbhvn. 1938).

Stevnske Gødningsforsøg udført af Gødningsforsøgsforeningen for Stevns og nærmeste Omegn. Oversigt over Forsøgsvirksomheden i 1938. Ved Konsulent *Knud Iversen*, Klippinge. 71 Sider. (Storehedinge 1938).

16de Beretning fra Statens Forsøgsmejeri. Forsøg med Silkeborg Stassanoapparat Model 1937. 39 Sider. I Kommission hos fh. August Bangs Forlag, Ejvind Christensen. (Kbhvn. 1938).

Meddelelse fra Statens veterinære Forsøgsstation for Virusygdomme, Lindholm XI. Aktiv Immunisering af Svin og Kvæg mod Mund- og Klovesyge udført med Kulturvirus, dels absorberet dels frit. Af *E. Toussieng og E. F. Fogedby* (Lindholm) og *H. S. Frenkel og G. van Waveren* (Rotterdam). Særtryk af Maanedsskrift for Dyrlæger. Bd. L. 1938. (Kbhvn. 1938).

Dansk Tidsskrift-Index. Systematisk Fortegnelse over Indholdet af ca. 250 danske og en Del andre nordiske Tidsskrifter. Udgivet af Statens Bibliotekstilsyn. Udarbejdet af *Th. Døssing* og *Robert L. Hansen*. Treogtyvende Aargang 1937. 420 Sider.

I Kommission hos Nyt nordisk Forlag, Arnold Busck. (Kbhvn. 1938).

Kløver, Græs, Roer. Om yderige Stammer ved Statsforsøgene m. m. Udgivet af Fællesforeningen for Danmarks Brugsforeninger. Frøafdelingen. (Kbhvn. 1938).

Slagelseegnens Landboforening. 1863—1938. Af *C. A. Palm, M. Olsen* og *H. Kristensen*. 112 Sider. (Slagelse 1938).

Lommebog for Landmænd for Aaret 1939. En og fyrretyvende Aargang. Udgivet af *Kirstine Nielsen*, fh. Svejstrup Østergaard. Redigeret af *Th. Hauberg Lund*, Mesinggaard. 240 Sider. Gyldendalske Boghandel. Nordisk Forlag. (Kbhvn. 1938).

Mejeriernes og Landbrugets Ulykkesforsikring 1898—1938. Af *Ch. Heiede*. 97 Sider. (Kbhvn. 1938).

Tavle- og Tabelmateriale. Supplement til „Vejledninger for Elever i den landbrugsfaglige Aftenskole“. Af *P. Gregers Hansen* og *Halfdan Jørgensen*. 86 Sider.

Fodringslære. Grundbog for landbrugsfaglige Studiekredse. Af *Halfdan Jørgensen*. 150 Sider.

Gødningslære. Grundbog for landbrugsfaglige Studiekredse. Af *Johs. Dons Christensen*. 152 Sider.

Udgivet af Det kgl. danske Landhusholdningsselskab. I Kommission hos fh. August Bangs Forlag, Ejvind Christensen. (Kbhvn. 1938).

Mindre Meddelelser.

Sølvbæger til Statskonsulent K. Hansen.

Paa Forslag af nu afdøde Redaktør *K. Raunkjær* vedtog Landhusholdningsselskabets Generalforsamling i 1936, at Selskabet fremtidig foruden Sølvbægre som »Hædersbelønninger for Landboflid« skulde kunne yde tilsvarende Anerkendelser til Folk, der havde gjort sig særlig fortjente i det landbrugsfaglige Oplysningsarbejde. Sølvbægrene skulde kunne tildeles Forsøgsfolk, Konsulenter, Landbrugslærere, Videnskabsmænd o. a., der virker i Landbrugets Forsknings- og Oplysningsarbejdes Tjeneste.

Det Sølvbæger, der blev overrakt Statskonsulent *K. Hansen* paa hans 80-Aars Fødselsdag den 2. November d. A., var det tredje Bæger, der uddeltes i denne Række.

Selskabets ledende Præsident, Professor *O. H. Larsen*, gav ved Overrækkelsen af Bægeret i en Tale Udtryk for sin og Landhusholdningsselskabets varme Anerkendelse af Statskonsulent K. Hansens mangeaarige, utrættelige og dygtige Arbejde i Landbrugets Tjeneste. Professoren takkede Statskonsulenten for hans trofaste og gode Samarbejde med Selskabet i snart et halvt Aarhundrede. Præsidenten sluttede sin Tale med at overrække Statskonsulent K. Hansen *Landhusholdningsselskabets Sølvbæger for særlig fortjenstfuldt Virke til Landbo-Oplysningens Fremme.*

I sin Svartale fremhævede K. Hansen, at Landhusholdningsselskabet altid havde ydet ham redbon Støtte i hans Arbejde og udtalte sluttelig sin Tak for den Anerkendelse, der hermed vistes ham.

A. N.

Landhusholdningsselskabets Bestyrelsesmøde og Generalforsamling.

Tirsdag den 13. December 1938, Kl. 15¹/₂, afholder Selskabets Bestyrelse sit aarlige Decembermøde.

Onsdag den 14. December, Kl. 10, afholdes Selskabets ordinære Generalforsamling i Mødesalen paa Prinsens Palæ, Frederiksholms Kanal 12. I Forbindelse med Generalforsamlingen vil samme *Sted Kl. 14¹/₂* blive afholdt et Foredragsmøde, hvor Professor *Holger Møllgaard* vil tale om: De vigtigste Ernærings sygdomme hos vore Husdyr.

Maskinkursus for Landmænd paa Teknologisk Institut.

Det ordinære Kursus i Maskinbrug for Landmænd vil i Aar blive afholdt i Dage fra 16.—28. Januar 1939.

Undervisningen, der vil omfatte næsten alle Landbrugets Arbejdsmaskiner, samt Forbrændingsmotorer, Elektromotorer og Traktorer, vil som sædvanlig bestaa i Foredrag og praktiske Øvelser.

Betalingen for Kursus er 50 Kr., men ubemidlede Landmænd kan forvente nogen Støtte til Ophold og Rejse, hvis de inden 15. December indsender Ansøgning derom til den stedlige Landboforening. Udvalget raader endvidere over enkelte hele og halve Fripladser, der gives til særlig dygtige og trængende Elever. Da en Del Elever kan faa gratis Logi paa Instituttets Sovesal, naar Ansøgning herom indsendes i Tide, og da Statsbanerne lader en Returbillet gælde for alle 14 Dage, vil Udgifterne være overkommelige, selv for den mindst bemidlede.

Alle nærmere Oplysninger med Program, Indmeldelseskema og Skema til Ansøgning om Understøttelse faas ved Henvendelse til Teknologisk Institut, Hagemannsgade 2, København V.

Landbrugets Prisforhold i Oktober Maaned 1938.

Ved Det landøkonomiske Driftsbureau.

Tabel 1. Priser i Kr. pr. 100 kg.

	1937			1938		
	Hele Aaret	Jan. -Okt.	Okt. Md.	Jan. -Okt.	Sept. Md.	Okt. Md.
Landbrugsprodukter:						
Sødmælk (ab Mejeri) ¹⁾	12,23	11,89	13,59	13,17	13,68	13,31
Smør, Notering.....	225	215	265	226	243	231
do., Afregningstal.....	229	220	265	232	246	237
Ost, 20 %.....	72	69	81	90	90	90
Æg.....	110	99	156	113	144	154
Slagterisvin, 1. Kl., m. Kort (sl. V.)	171	171	177	178	174	172
do. uden Kort (do.)	65	60	60	95	75	75
Slagtekøer, Kbhvn., 1. Kl. (lev. V.)	48	47	52	51	52	48
Stude og Kvier, Esbj., 1. Kl. (do.)	60	60	61	60	59	59
Unge Heste, Odense, Kr. pr. Stk.	1040	1048	1000	1092	1100	1100
Hvede, Sælger.....	19,63	19,84	18,88	16,44	14,06	13,81
do., Køber.....	19,28	19,49	18,44	16,15	13,75	13,56
Rug, Sælger.....	19,95	20,27	19,13	16,14	14,41	14,38
do., Køber.....	19,57	19,87	18,81	15,84	14,19	14,13
Byg, 2rd., Sælger.....	18,60	18,65	18,56	15,39	12,31	12,13
do., Køber.....	18,24	18,28	18,19	14,98	12,00	11,69
Havre, Sælger.....	17,02	17,21	16,00	14,45	11,81	11,31
do., Køber.....	16,51	16,70	15,50	13,95	11,31	10,81
Hø.....	6,75	6,81	6,25	7,81	7,00	7,00
Kartofler, Sælgers St., Sjæll.	7,38	7,78	6,00	5,35	5,00	5,00
Foderstoffer:						
Bomuldsfrøkager.....	17,61	17,74	17,50	15,52	15,19	15,19
Solsikkekager.....	18,41	18,47	18,50	16,62	16,31	16,56
Palmekager.....	15,34	15,22	16,00	15,50	15,25	15,31
Hvedeklid.....	15,53	15,54	15,63	14,98	13,00	11,75
Majs, La Plata.....	14,91	14,60	15,94	16,66	15,69	15,50
Kunstgødning:						
Chilesalpeter.....	16,73	16,72	16,50	17,11	16,30	16,50
Kalksalpeter.....	16,03	15,98	16,00	16,57	15,80	16,00
Svovlsur Ammoniak.....	16,08	16,03	16,05	16,62	15,85	16,05
18 % Superfosfat.....	6,46	6,44	6,40	6,65	6,30	6,40
40 % Kaligødning.....	13,49	13,55	12,95	13,55	12,95	12,95

¹⁾ Ekskl. Mælkeafgift.

Tabel 2. Prisindeks. (Femaaret 1909/14 = 100).

	1937			1938		
	Hele Aaret	Jan. -Okt.	Okt. Md.	Jan. -Okt.	Sept. Md.	Okt. Md.
Landbrugsprodukter:						
Sødmælk	116	113	129	125	130	127
Smør, Notering	108	103	127	108	116	111
do., Afregningstal	110	105	127	111	118	113
Ost	126	121	142	158	158	158
Æg	93	84	132	96	122	131
Slagterisvin med Kort	176	176	182	184	179	177
do. med og uden Kort ¹⁾	174	174	174	182	178	176
Slagtekøer (København)	83	81	90	88	90	83
Stude og Kvier (Esbjerg)	98	98	100	98	97	97
Unge Heste (Odense)	141	142	136	148	149	149
Hvede	142	144	137	119	102	100
Rug	167	170	160	135	122	121
Byg, 2rd	144	145	144	119	96	94
Havre	141	143	133	120	98	94
Hø	98	99	91	114	102	102
Kartofler, Sælgers St., Sjælland	197	207	160	143	133	133
Foderstoffer:						
Bomuldsfrøkager	120	121	119	106	103	103
Solsikkekager	143	143	144	129	127	129
Palmekager	135	134	141	136	134	135
Hvedeklid	139	139	140	134	117	105
Majs, La Plata	133	131	143	149	140	139
Kunstgødning:						
Chilesalpeter	84	84	83	86	82	83
Kalksalpeter	83	83	83	86	82	83
18 % Superfosfat	109	109	108	112	106	108
40 % Kaligødning	113	114	109	114	109	109
Vejet Prisindeks for:						
Mejeriprodukter	111	107	128	114	120	116
Husdyrprodukter, ialt	123	120	136	128	133	130
Korn	147	148	142	122	102	100
Planteprodukter, ialt	149	151	140	122	104	103
Landbrugsprodukter, ialt	125	122	136	128	131	128
Kraftfoder	135	135	136	124	116	116
Kunstgødning	95	95	94	97	93	94
Andre Vareindkøb	99	99	99	88	88	87
Vareindkøb, ialt	123	123	123	115	108	108

¹⁾ Forholdsmæssigt beregnet.

